

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ, СПОРТ І КУЛЬТУРА ЗДОРОВ'Я У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

**Збірник наукових праць Волинського
національного університету імені Лесі Українки**

Том 1

Міністерство освіти і науки України
Українська академія наук (відділення фізичної культури і спорту)
Волинська обласна державна адміністрація
Волинська обласна рада
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ, СПОРТ І КУЛЬТУРА ЗДОРОВ'Я У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

**Збірник наукових праць
Волинського національного університету імені Лесі Українки**

Т. 1

Редакційно-видавничий відділ “Вежа”
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
Луцьк – 2008

УДК 796(Д82)
ББК 75Я 43
Ф 50

*Рекомендовано до друку вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 8 від 27.03.2008 р.)*

Редакційна колегія

- Коцан І. Я.** – доктор біологічних наук, професор (Волинський національний університет імені Лесі Українки) (головний редактор);
- Цьось А. В.** – доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор (Волинський національний університет імені Лесі Українки) (відповідальний редактор);
- Нісімчук А. С.** – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Волинський національний університет імені Лесі Українки);
- Гусак П. М.** – доктор педагогічних наук, професор (Волинський національний університет імені Лесі Українки);
- Смолюк І. О.** – доктор педагогічних наук, професор (Волинський національний університет імені Лесі Українки);
- Круцевич Т. Ю.** – доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор (Національний університет фізичного виховання і спорту України);
- Ложкін Г. В.** – доктор психологічних наук, професор (Національний університет фізичного виховання і спорту України);
- Куц С. О.** – доктор педагогічних наук, професор (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського);
- Козіброцький С. П.** – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент (Волинський національний університет імені Лесі Українки) (відповідальний секретар).

Рецензенти:

- Дем'янчук О. Н.** – доктор педагогічних наук, професор (Луцький інститут розвитку людини університету “Україна”);
- Стеценко Г. С.** – доктор медичних наук, професор (Луцький біотехнічний інститут Міжнародного науково-технічного університету);
- Засєкіна Л. В.** – доктор психологічних наук, професор (Волинський національний університет імені Лесі Українки).

Ф 50 Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр.
Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки: У 3 т. / Уклад. А. В. Цьось, С. П. Козіброцький.–
Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008.– Т. 1.– 272 с.
ISBN 978-966-600-339-6
ISBN 978-966-600-340-2 (Т. 1)

У збірнику наукових праць представлені окремі положення розвитку фізичної культури, фізичного виховання різних груп населення, підготовки фахівців для галузі. Подані методи, засоби тренування, особливості підготовки спортсменів, адаптації організму людей різного віку в процесі фізичного виховання, адекватність яких підкріплюється даними педагогічних, психологічних та медично-біологічних експериментів.

Журнал є науковим фаховим виданням України, у якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора чи кандидата наук за напрямом фізичне виховання і спорт (дивитись додаток до Постанови президії ВАК України від 08.09.1999 р. № 01-05/9).

УДК 796 (Д 82)
ББК 75 Я 43

ISBN 978-966-600-339-6
ISBN 978-966-600-340-2 (Т. 1)

© Гончарова В. О. (обкладинка), 2008
© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2008

Історичні, філософські, правові та організаційні проблеми фізичної культури

УДК 796.01

*Ігор Бакіко,
Віталій Дмитрук,
Володимир Ковальчук*

Історичний розвиток шкільних програм із фізичної культури в Україні в кінці XIX – на початку XX століття

Луцький державний технічний університет (м. Луцьк)

Постановка проблеми. Аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури дає підстави стверджувати, що фізичне виховання є педагогічним процесом, специфічний зміст якого полягає у формуванні рухових умінь і навичок, розвитку фізичних якостей та оволодінні спеціальними знаннями у сфері рухової діяльності людини [10]. Фізичне виховання як окремий вид соціальної практики виникло в глибокій древності й розвивалося відповідно до географічних, соціальних і політичних умов. Значного розвитку фізичне виховання на території України набуло в період слов'янства, Київської Русі, запорізьких козаків [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історичні аспекти фізичної культури були предметом численних досліджень [5; 9]. Зокрема, досліджено педагогічні засади народної фізичної культури, особливості військово-фізичної підготовки молоді, діяльність спортивно-гімнастичних організацій, методичні умови впровадження українських народних ігор в сучасних умовах школи [3; 7]. Історичний розвиток навчальних програм XIX–XX ст. вивчався російськими науковцями [2], а вивченню розвитку шкільних програм в Україні приділялося мало уваги.

Саме тому, ми поставили собі за мету дослідити та вивчити історичний розвиток шкільних програм із фізичної культури на Україні в кінці XIX – на початку XX століття.

Завдання дослідження: визначити історичні тенденції розвитку шкільних програм із фізичної культури на Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У кінці XIX століття існувало багато різноманітних шкіл, де поряд із навчанням читання, рахування, основ релігії викладався курс фізичного виховання. На жаль, ніяких програм із фізичної культури до нас не дійшло. Можливо, їх не було взагалі, а викладання проходило відповідно до знань і досвіду викладачів. На той час основну увагу приділено виданню статутів, альманахів, звітів, а також друкувалася література організаційного, допоміжного характеру, яка і була своєрідною програмою.

Початок видавництва літератури з питань тіловиховання заклав у Галичині В. Лаврівський – один із перших засновників українського “Сокола” у Львові. Його невтомною працею і власним коштом з’являються у Львові й по всій Галичині перші наклади сокільських статутів і календарів. Заслуговує на увагу сокільський календар на 1895 р., де, крім детальної хроніки першого року діяльності товариства, подано орієнтовний порядок проведення гімнастичних вправ та вперше запропоновано єдині правила подачі муштрових команд – “Прикази до вправ рядових”. Цінними виданнями В. Лаврівського є його підручники “до англійських змагових гор” – “Колана” і “Lawn tennis”. Коштом В. Лаврівського вийшли вперше перекладені українською мовою правила ігор із футболу і тенісу. Зазначимо, що ці видання були видрукувані ще до того, як молодь захопилася цими видами спорту. Варто підкреслити, що подібна тенденція зберігалася в Галичині й у подальші роки – спеціальна методична література випереджала практику. До 1920 р. у Львові виходить ще дві книжечки правил спортивних ігор: “Правила до гаківки” І. Боберського і “Правила до ситківки” П. Франка [8].

Одним із перших українських засновників спортивної літератури є професор І. Боберський [1]. Видання методичного характеру користувалися популярністю і це спричинилося до повторного випуску окремих книг. Деякі книги ставали за своєрідні програми для підготовки гімнастичних виступів на сокільських святах і здвигах. Багато вправ поєднувалися з народними піснями й підбиралися окремо для чоловіків, дітей та жінок.

Помітною подією в спортивно-гімнастичному русі на західно-українських землях було видання перших пластових підручників. При підтримці І. Боберського д-р О. Тисовський надрукував у 1913 р. свою першу книгу "Пласт", яка пізніше витримала ще не одне видання під назвою "Життя в Пласті". П. Франко, який теж активно в молоді роки працював як організатор пластового руху в Галичині, власним коштом друкує в перекладі з англійської мови підручник "Пластові гри і забави" (1913). Ця книга містила описи понад 80 ігор та дитячих пластових розваг на свіжому повітрі, там поміщено описи й окремих спортивних ігор. Після ліквідації польською владою товариства "Пласт" у Галичині практично припинилося і видання пластової літератури. Однак, ті підручники, що вже були надруковані, мали неабияке значення для поширення спорту серед молоді та сприяли патріотичному вихованню [4].

Наприкінці 20-х – на початку 30-х років у Львові виходять друком перші підручники з окремих видів спорту: І. Мриц "Наука їзди на лещатах" (1929), М. Присташ "Наука гри в шахи" (1929), С. Гайдучок "Відбиванка" (1930), Е. Жарський "Легка атлетика" (1935), А. Фовицький "Плавання" (1939) та ін. Поява перших підручників саме з цих видів спорту відображала, певним чином, рівень їх популярності.

Високим фаховим рівнем відзначалися й два підручники Е. Жарського. Його посібники з легкої атлетики та боксу містять детальний опис технічних способів і видів вправ. Описи техніки, зокрема легкоатлетичних дисциплін – метання спису, штовхання кулі, спринтерського, бар'єрного та естафетного бігу – подано згідно з передовими на той час уявленнями про неї. У підручнику з легкої атлетики є також розділ, присвячений організації змагань із цього виду спорту. Книга з боксу, окрім опису технічних способів ведення бою, подає орієнтовні вправи для освоєння ними, пов'язуючи методику їх виконання з правилами боксу. Уперше в навчальній літературі з видів спорту розглянуто тактику боксерського поєдинку.

Загалом попри незначний наклад описаних вище підручників, їх невеликі обсяги й уявну, як на сьогодні, поверхневість висвітлення ряду методичних засад, ці посібники мали позитивний вплив на розвиток науково-методичної думки в галузі спорту, сприяли росту технічної майстерності початківців та досвідчених спортсменів. Усі ці книги супроводжувалися великою кількістю рисунків, фотографій та інших додатків.

Територія центральної і східної України перебувала під владою Росії. Тому фізичне виховання ґрунтувалося загалом на російській науково-методичній думці.

Основоположником системи підготовки кадрів із фізичної культури став П. Ф. Лесгафт. У 1874 р. його було запрошено на роботу в Головне управління військових навчальних закладів. У тому ж році він написав першу наукову роботу в галузі фізичної культури "Основи природної гімнастики". Згодом опубліковано його працю "Відношення анатомії до фізичного виховання".

У 1876 р. Міністерством народної освіти видано наказ про обов'язкове введення гімнастики в чоловічі навчальні заклади. Але з виникненням епідемій (1884, 1885, 1887), а також із-за перенавантаження навчальних планів цей наказ було відмінено [2].

У квітні 1889 р. Міністерством народної освіти затверджено інструкцію для викладання гімнастики в чоловічих навчальних закладах, де, крім загальних положень, які стосувалися завдань фізичного виховання молоді, містилася програма фізичних вправ. Програма складалася з настанов щодо стройової підготовки, настанов із вільних рухів, а також переліку вправ із рухомими снарядами.

Уведення у шкільну програму занять фізичними вправами як обов'язкового предмета мало б відіграти позитивну роль у фізичному вихованні та розвитку дітей. Але цієї мети не було досягнуто. Приміщень у багатьох навчальних закладах не вистачало, тому гімнастика проводилась у пильних коридорах. Через відсутність підготовленого складу гімнастику викладали офіцери та напівграмотні унтер-офіцери. У системі гімнастики, яка встановлена в 1889 р., є багато корисного, а й багато непотрібного. Саме те, що є в ній корисного, у школах не практикується, а те, що практикується, не потрібне. Тому комісія з питань фізичного виховання видала постанову "Про негайне припинення викладання гімнастики в тому вигляді, в якому вона проводиться".

В інститутах-пансіонатах, де виховувалися дівчата, викладались бальні танці. Велику увагу приділено формуванню постави, але не за допомогою фізичних вправ, а за допомогою носінням корсета [2].

Після політичних подій 1917 р. фізичне виховання почало свій розвиток фактично з початку. У 1918 р. прийнято декрет про затвердження спеціального відомства (Всеобуч), у складі якого було організовано відділ фізичного виховання і спорту, який завідував підготовкою в частинах армії, на пунктах допризовної підготовки, а також серед населення. У 1919 р. цим відділом розроблено зміст занять фізичною культурою з дітьми й підлітками. Ці матеріали стали основою для складання своїх програм.

Програми розроблялися вчителями, інспекторами чи інструкторами фізичної культури й затверджувалися науково-методичними радами. За своїм змістом вони помітно відрізнялися. Одні з них були складовою частиною загальноосвітніх програм і мали короткий перерахунок фізичних вправ, які потрібно застосовувати на заняттях. Було складено і спеціальні програми з фізичного виховання. Програма починалася вступом з детальними методичними вказівками й перерахунком необхідного для занять інвентарю (м'ячі, палиці, скакалки, булави тощо). Друга частина складалась зі змісту занять фізичними вправами для різних вікових груп (7–9, 9–11, 11–14, 14–18 років). Кожна вікова група починалася з опису анатомо-фізіологічних і психологічних особливостей дітей. Третя частина програми містила перелік фізичних вправ, об'єднаних у чотири додатки: вільні вправи; вправи з палицями; вправи з булавами; вправи з живою опорою в парах.

Зміст програми, як правило, складали гімнастика і спортивні вправи. Останні слугували засобом дії на фізичну і психічну природу дітей. Розділ "Гімнастика" містив порядкові вправи, ходьбу, біг, стрибки (у довжину, висоту, у глибину, з поворотами), лазіння, боротьбу (прийоми нападу і захисту), піднімання, перенесення, штовхання і перекидання вантажу, вільні рухи, вправи з приладами (палиці, булави, м'ячі). До спортивних вправ належали: плавання, ходьба на лижах, біг на ковзанах, веслування, ігри (волейбол, баскетбол).

У 1927 р. прийнято нову програму з фізичного виховання. Ця програма містила багато нового матеріалу і була науково оформлена. Але вона була єдиною для всіх регіонів країни. На наш погляд, саме на основі цієї програми і перестали враховуватись у фізичному вихованні регіональні, кліматичні та національні особливості. Недоліками програми 1927 р. є те, що для врахування фізичних досягнень у ній рекомендовано використання комплексів вправ, але не вказано конкретних нормативних вимог. Виховання санітарно-гігієнічних навичок програма пов'язувала з комплексами вивчення явищ навколишнього середовища (виробництво, ринок, пекарня). Це скорочувало час на виконання фізичних вправ. У школах, де подібне явище впроваджено в навчальну роботу, фізична культура як навчальна дисципліна фактично перестала існувати.

Через певний час стали проводитися заходи, спрямовані на вилучення із програми оздоровчих процедур і профілактичних фізичних вправ. Уроки фізичної культури проголошено основною формою фізичного виховання у школі.

На цій основі в 1932 р. в країні встановлено нові стабільні програми, основою яких стали уроки фізичної культури з їх освітньою спрямованістю. На наш погляд, це була ще одна помилка, тому що мета фізичного виховання полягала не в покращенні здоров'я, а в засвоєнні певних фізичних вправ.

У 1937 р. було прийнято нову програму з фізичної культури. Уперше в шкільну програму було введено вправи на кільцях, паралельних брусах і перекладині, опорні стрибки через гімнастичного коня, елементи акробатики. Навчальний матеріал програми класифіковано вже не за основними рухами, як раніше в чинних програмах, а за видами спорту.

Враховуючи різні умови проведення уроків фізичної культури, програмовий матеріал розділено на основний і додатковий. Основний матеріал розраховано на просте обладнання, він доступний для більшості учнів, тому подавався тільки за деякими розділами і використовувався педагогом за умови повного засвоєння учнями обов'язкового матеріалу відповідних розділів. Для оцінки засвоєння пройденого матеріалу наводилися контрольні вправи і нормативні показники. Поряд із спортивною навчальною програмою шкіл 1937 р. передбачала і загальну фізичну підготовку.

Висновки. Шкільні програми з фізичної культури змінювались залежно від суспільно-політичних змін в Україні. Саме ці обставини стали причиною зміни шкільних програм від військового до спортивного спрямування.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні розвитку шкільних програм з часів незалежності України.

Література

1. Боберський І. Забави і ігри рухові. – Л., 1904. – 31 с.
2. Бондаревский Е. Я., Кадетова А. В. О школьных программах по физической культуре // Физ. культура в школе. – 1987. – № 3–4. – С. 31–35.

3. Вацеба О. М. Спортивно-гімнастичний рух в Західній Україні (кінець XIX ст. – кінець 30-х років XX ст.): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Київ. ін-т фізкультури.– К., 1994.– 23 с.
4. Вацеба О. М. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху.– Івано-Франківськ: Лілея–НВ, 1997.– 232 с.
5. Левків В. І. Використання засобів української народної фізичної культури у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку: Автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки.– Луцьк, 1998.– 17 с.
6. Приступа Є. Н. Народна фізична культура українців.– Л.: УСА, 1995.– 154 с.
7. Приступа Є. Н. Становлення і розвиток педагогічних основ української народної фізичної культури: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Ін-т педагогіки АПН України.– К., 1996.– 48 с.
8. Франко П. Правила до сітківки.– Л.: Накл. "Вісти з Запорожя", 1911.– 36 с.
9. Цьось А. В. Фізичне виховання в календарній обрядовості українців.– Луцьк: Надтир'я, 2000.– 376 с.
10. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів.– Ч. 1.– Т.: Навч. кн. – Богдан, 2001.– 271 с.

Анотації

Стаття присвячена вивченню історичного розвитку шкільних програм із фізичної культури на Україні в кінці XIX – на початку XX століття. Встановлено, що навчальні програми змінювалися залежно від суспільно-політичної ситуації в країні.

Ключові слова: *фізична культура, програми, фізичні вправи, фізичне виховання.*

Статья посвящена изучению исторического развития школьных программ по физической культуре на Украине в конце XIX – начале XX века. Установлено, что учебные программы изменялись в зависимости от общественно-политической ситуации в стране.

Ключевые слова: *физическая культура, программы, физические упражнения, физическое воспитание.*

The article is devoted to the study of historical development of the school programs on a physical culture on Ukraine at the end of XIX beginning of XX age. It is set, that school programs changed depending on social and political a situation in a country.

Key words: *physical culture, programs, physical exercises, physical education.*

УДК 796.01

Світлана Бреславська-Кемінь

Українська фольклорна традиція як засіб формування здорового способу життя

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне суспільство перебуває на шляху до глибокої кризи. Екологічна ситуація, депопуляційні процеси в Україні, зростання кількості спадкових захворювань, інвалідизація населення, незадовільний стан медичного обслуговування спричиняють різке зниження рівня здоров'я людей. Особливе занепокоєння викликає поширення шкідливих звичок: п'янства, тютюнокуріння, наркоманії, розпусти. Засоби масової інформації не тільки не засуджують ці негативні явища, рекламують спиртні напої та тютюнові вироби, а й насаджують, у тому числі й підрастаючому поколінню українців, переконання, що п'янство, розпуста і гомосексуалізм – це цілком прийнятні явища. За даними Національної ради з питань охорони здоров'я при Президентові України, 700 тисяч осіб зареєстровані та поставлені на наркологічний облік. У той же час точної цифри людей із залежністю від алкоголю нема, оскільки її важко встановити. Також треба зазначити, що в Україні нині 40 відсотків дітей (від 14 до 18 років) вже "причащаються алкоголем, і це при тому, що алкогольні напої особам до 18 років заборонено продавати [5]. Можна констатувати цілеспрямоване знищення генофонду нації, що, безсумнівно, призведе до знищення української нації як такої. Ніякі політичні чи культурні зміни не допоможуть, якщо відбудеться фізичне виродження українського народу. Необхідно діяти негайно. Серед комплексу заходів боротьби з цими негативними явищами Національна рада з питань охорони здоров'я пропонує проводити виховну роботу, відбудувати спортивні майданчики для масових занять спортом, робити особливий акцент на формуванні здорового способу життя кожного індивіда [5].

Адже спосіб життя займає особливе місце серед найзначніших чинників, які істотно впливають на здоров'я сучасної людини. Здоровий спосіб життя поєднує все, що сприяє виконанню людиною професійних, суспільних і побутових функцій в оптимальних для здоров'я умовах і виражає

орієнтованість особистості в напрямку формування, збереження і зміцнення як індивідуального, так і соціального здоров'я.

У пошуках методів позитивного впливу на свідомість громадян, необхідно звернутись до багатого вікового досвіду рідного народу. Слід засвоїти основний постулат: щоб будувати новий світ, нове суспільство, потрібно знати минуле, традиції, культуру свого народу, зокрема його фольклор. Вивченню виховного ідеалу українців у жанрах фольклору присвячено дослідження Т. Гайдар [3]. Про популярність сили і здоров'я серед наших предків, що відображено в українському прозовому фольклорі, зазначає А. Мандюк [4]. Традиційний український ідеал людини аналізує Г. Ващенко [2]. С. Бисикало [1] дає характеристику відображених у фольклорі морально-етичних принципів народу.

Мета дослідження – довести важливість вивчення українського фольклору з метою впливу на особу та формування свідомого ставлення індивідуума до власного здоров'я, способу життя.

Методи дослідження: вивчення наукової літератури, польовий збір матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом фольклор викликає особливу громадську зацікавленість у всьому світі. Із великою тривогою говориться і пишеться про його вимирання та про ту надзвичайну роль, яку він відіграє у формуванні людської особистості. Фольклор називають хлібом духовності, екологічним простором [6]. Це той чинник, що творить виховний ідеал народу, взірць для майбутніх поколінь.

Не варто думати, що виховний ідеал може бути відбитий лише в педагогічних чи інших наукових творах. Він формувався віками і відбивається в народних традиціях, звичаях народу, усній народній творчості. Необхідно вивчати й популяризувати все краще, що створено українцями упродовж віків, зокрема – ідеал добропорядної, здорової і мудрої людини, яка шанує предків, дбає про рідну землю і плекає здорове майбутнє покоління. Це основа збереження й розвитку нації і вирішальну роль у її зміцненні відіграють традиції. Можна сказати, що нація існує, поки дотримується своїх традицій: мови, релігії, звичаїв, мистецьких здобутків, світогляду, народних ідеалів. Але міра й спосіб цього дотримання можуть бути різними.

Щодня доводиться спостерігати масове насаджування чужих звичаїв та ідеалів. Тому збереження своїх традицій і пошана до них – перший обов'язок нашої молоді. Великий злочин робить той, хто при сучасному стані українського народу сіє неповагу до наших культурних надбань.

Але ставлення до традицій, як і до всього, мусить бути критичним, оскільки за довгу історію нашого народу в нього накопичилося багато більш і менш вартісних, а то й зовсім не вартісних звичаїв.

Одна з не вартісних традицій є та, що висловлена словами: “Русі веселіє єсть пити, не можемо без того бути”. Щоправда, наші предки не пили вже так безоглядно. Наприклад, запорожці пили в мирні часи і зовсім не пили в поході. А проте було б краще, якби ми зовсім відмовилися від цієї традиції і шукали собі веселощів у чомусь іншому. Від цього багато виграло б здоров'я народу і національна культура [2].

Ця згубна звичка особливо популяризувалась у часи поневолення України і Річчю Посполитою, і Російською імперією; особливого розмаху набрала за радянської влади, яка майже повністю знищила духовні ідеали народу. Щоб послабити спротив поширенню наркотичної отрути, людину-трудівника постійно лицемірно запевняли про “цілющу” користь спиртного. Це вигідно для будь-якої тоталітарної держави, оскільки улешеного чарчиною хмільного, пригніченого соціальною несправедливістю чоловіка легше було одурити й ошукати, тримати в покорі. Як говорить прислів'я: “Хміль – не вода, чоловіку біда”.

Поруч із застільною піснею “Тей, наливайте повнії чари...” народ створив надзвичайно красномовну і не менш популярну “Ой горілко біла-біла, як ти мені надоїла!...” Близько десяти пісенних строф змальовують приниження, до яких приводить оковита:

“Я за тебе срібло-злото, а ти мене у болото...”

“Я за тебе мідяки, а ти мене в будяки...”

“Я на тебе як на паню, а ти мене в калабаню...”

Наведений текст перегукується з народними прислів'ями: “Хто по повній випиває, той під плотом спочиває”, “У п'яниці коли не очі сині, то спина в глині” [7].

Духовне виродження п'яниці, трагедію сім'ї передає давня закарпатська пісня “Черлена ружа”:

“Черлена ружа трояка, мала я мужа пияка <...>

Він нич не робит, тільки п'є, <...>

Як прийде додому, мене б'є...”

Змучена життям з п'яницею жінка готова залишити дітей і тікати за Дунай.

Соціальне коріння, з якого поросло “зле зілля” розкривається також у народній пісні “Коли б Бог дав неділеньки діждати”. Багата молода жінка, у родині якої звикли пити-гуляти (оскільки живуть у достатку), чекає неділі, щоб піти до батьків напитися й погуляти [1]. “Де ледарі зйдуться, там вино й горілка знайдуться” – це прислів'я як основна думка пісні. Окрім соціально-побутових пісень, трагізм задурманеної “хмелем” душі змальовує балада “Лимерівна”, дума “Івась Удовиченко, Коновченко” та інші пісенні твори.

Найяскравіше ставлення народу до тих, хто вживає алкоголь, виражене в українських прислів'ях та приказках: “П'яниця й свиня – то однакові звання”, “Коза – не тварина, п'яниця – не людина”, “Ні рак, ні жаба, а п'яний нахаба”, “В горілці розум утопив”, “Від пива голова крива”, “Чарка вина не добавить ума”, “Горілка не дівка, розуму злодійка”, “П'яний гірше скаженого пса”, “Горілка без вогню розум спалила”, “Хто п'є до дна, тому не бачить добра” [7]. Це лише мала частина влучних народних висловів, у яких любитель випити змальовується в усій своїй непривабливості, виявляється громадська думка.

Переїнята відразу і осудом до такого потворного явища, як пияцтво, народна творчість стоїть на варті фізичного й морального здоров'я людини, утверджує високі етичні норми поведінки. Вона не тільки відображає бажання жити за законами тверезості, а й відкидає та заперечує пияцтво як соціальне зло, яке вимагає нещадної боротьби і цілковитого викорінення [1]. Молоде покоління українців повинне чітко усвідомлювати ставлення рідного народу до шкідливих звичок, яке формувалося протягом сторіч у формі фольклорної традиції.

Невичерпний матеріал боротьби з алкоголізмом як хворобою містить народна медична традиція. Суміші з трав, у поєднанні з магічними діями, можуть мати досить помітний, хоча й недовготривалий ефект. Однак ліки потрібні у виняткових випадках, а назагал – здоровий спосіб життя. Важко, звичайно, говорити про нього в умовах фізичного й духовного Чорнобиля. Але, що можна придумати інше, крім повернення до першовитоків, до фольклору, до принципів народознавства [6].

Висновок. Отже, можемо констатувати, що саме фольклор як успадкована народна традиція передає нагромаджений упродовж віків досвід іншим поколінням, прищеплює гуманістичні принципи і норми життя. Це той чинник, який здатний сформувати негативне ставлення до шкідливих звичок, спонукати до життя за законами розуму і здоров'я. Подальші дослідження фольклорної традиції, упровадження результатів досліджень у процесі викладання валеології, як у вищих навчальних закладах, так і в школах України, будуть мати позитивний вплив на виховання здорового підростаючого покоління, на збереження здоров'я нації.

Література

1. Бисикало С. “Щасливий, хто вина не п'є” // Дивослово.– 1994.– № 7.– С. 48–49.
2. Ващенко Г. Традиційний український ідеал людини в контексті народної поезії та літератури // Нар. творчість та етнографія.– 1995.– № 2–3.– С. 63–79.
3. Гайдар Т. Жанри фольклору та відображення в них виховного ідеалу українців // Укр. мова і л-ра в шк.– 2002.– № 3.– С. 9–12.
4. Мандюк А. Кількісна оцінка фактів опису проявів фізичних якостей людини в українському прозовому фольклорі // Спорт. вісн. Придніпров'я: Наук.-практ. журн.– 2007.– № 2–3.– С. 69–71.
5. П'яниці нам не друзі, але й не вороги // Укр. газ. плюс.– 2008.– № 3.– С. 4.
6. Ткач М. “Забобони” родом із космосу // Музика.– 1990.– № 4.– С. 10–11.
7. Українські прислів'я та приказки.– Х.: Фоліо, 2004.– 351 с.

Анотації

У статті розкривається роль фольклорної традиції українського народу у формуванні здорового способу життя. Вивчення фольклору, першоджерел матиме неабиякий ефект у вихованні свідомого ставлення підростаючого покоління до власного здоров'я і здоров'я нації.

Ключові слова: фольклорна традиція, шкідливі звички, здоровий спосіб життя.

В статье раскрывается роль фольклорной традиции украинского народа в формировании здорового образа жизни. Изучение фольклора, первоисточников будет иметь особенный эффект в воспитании сознательного отношения подрастающего поколения к собственному здоровью и здоровью нации.

Ключевые слова: фольклорная традиция, вредные привычки, здоровый образ жизни.

In the article the role of the folk-lore tradition of the Ukrainian people in forming of healthy way of life is revealed. The study of folk-lore, original sources, will have an outstanding effect in education of conscious relation of rising generation to their health and the nation's health.

Key words: folk-lore tradition, harmful habits, healthy way of life.

Діяльність “потішного” руху на території Одеського навчального округу та його значення в розвитку шкільного фізичного виховання

Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв)

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська історична наука впродовж останніх років впевнено збагачується новими напрямками досліджень, серед яких вагома частка належить історії зародження, становлення і розвитку національної системи фізичного виховання.

Із проголошенням Україною незалежності серед науковців значно зріс інтерес до культурного минулого нашої держави. За цих умов українська наука значно збагатилася новими дослідженнями, у рамках яких учені, педагоги, краєзнавці спробували переосмислити і дати якісно нові історичні, педагогічні, методичні, правові аспекти розвитку фізкультури і спорту на території нашої держави.

Серед загальної кількості робіт, що вийшли у світ останнім часом, слід відзначити дисертації А. В. Цюся, О. М. Вацеби, Н. А. Деделюк, Л. Д. Вострокнута, А. С. Бондар, Ю. В. Зайдового та ін. [1]. Автори цих робіт висвітлюють питання зародження, становлення і розвитку національної системи фізичного виховання, розкривають особливості спортивно-масового та олімпійського руху в різних регіонах України, обґрунтовують його нормативно-правовий аспект. Проте, незважаючи на активізацію наукових досліджень, слід констатувати, що проблема розвитку фізичного виховання і спорту взагалі, та особливо її регіональний аспект зокрема є недостатньо вивченою.

Актуальною в цьому контексті стає тема запровадження фізичного виховання в навчальних закладах Півдня України на початку ХХ ст.

Мета дослідження – дослідити діяльність “потішних” загонів на території Одеського навчального округу, визначити їх значення в розвитку шкільного фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідея створення в Росії напіввійськових дитячих формувань була запозичена з досвіду європейських держав, де до початку ХХ ст. намітилися милітаристські тенденції в питаннях фізичного виховання учнів та активно розроблялося питання про військову підготовку молоді. Характерною рисою фізичного виховання учнів того періоду стала організація ідейно-патріотичних “потішних” і скаутських загонів.

Піонером у створенні російських “потішних” рот виявився інспектор народних училищ Бахмутського повіту Катеринославської губернії А. А. Луцкевич. Його зусиллями було організовано перший загін “потішних”, і в травні 1910 р. це дитяче формування представлено Миколі II на військовому огляді, що проходив у Царському Селі. Виступи маленьких військових царем були повністю схвалені й викликали сплеск патріотичних настроїв у суспільстві. За прикладом урядовця в усіх містах Росії починають інтенсивно створювати народні класи військового строю. Уже до початку осені 1910 р. у м. Одесі при Одеському союзі російських людей формується перший батальйон “потішних”. 4 жовтня відбулося відкриття двох започаткованих рот: до першої увійшли учні гімназії, що діяла при союзі, до другої – учні школи союзу та кілька сторонніх дітей. Дещо пізніше з вихованців міського сирітського будинку і притулку для незаможних імені Шувалова комплектуються 3-я і 4-та роти. Командиром батальйону було призначено відставного полковника Д. Н. Строїлова. Основу занять загону складала стройові вправи: одиночне навчання та марширування без рушниць і з рушницями, навчання взводу. Крім того, до програми навчання входили: військова і сокольська гімнастика, титулування персон імператорського прізвища, поняття про прапор, присягу, призначення солдата. “Потішні” вивчали також військові й патріотичні пісні. Із числа “потішних” призначалися фельдфебелі та унтер-офіцери. Озброєння складалося з дерев’яних рушниць, для фельдфебелів отримували шашки, у кожній роті були барабани і сигнальні труби. Для занять на кошти навчальних закладів союзу і частково батьків було придбано обмундирування військового зразка [2].

Створення напіввійськових формувань, вірних царю і вітчизні, дістало державну підтримку. Під головуванням генерала Леша в 1911 р. було розроблено законопроект, який передбачав організацію в нижчих навчальних закладах і в молодших класах середніх навчальних закладів “потішних” рот, а також загонів бойскаутів для учнів старших класів гімназій і прогімназій. Авторами проекту проведено підрахунки, які свідчили, що для здійснення ідеї розвитку “потішного” руху вимагалася

щорічно асигнувати з бюджету близько 10 млн карбованців [3]. У цьому ж році вийшло “Положення про позашкільну підготовку до військової служби”, а по військовому відомству було видано наказ про те, щоб “військові частини, в районі розташування яких виникають народні класи військового строю і гімнастики (“потішні”), надавали їм повне і всебічне сприяння” [4].

Військове відомство взагалі гаряче відгукнулося на ідейно-патріотичний рух. Надаючи інструкторів, манежі, музику і т. п., воно всіляко сприяло успішному розвитку “потішних” організацій. Завдяки його активним діям загони “потішних” створювалися як при сухопутних, так і при морських частинах військ.

У той же час, окрім навчальних закладів, підпорядкованих Міністерству народної освіти, строїві команди створюються в усіх відомствах і установах Російської імперії: Міністерстві торгівлі і промисловості, у церковнопарафіяльних школах, навчальних закладах імператриці Марії. За короткий проміжок часу “потішними” організаціями була охоплена практично вся територія Росії.

Таке ставлення з боку Міністерства народної освіти до фізичної освіти молоді лише підкреслювало її військову спрямованість. Офіційна влада розглядала фізичне виховання передусім як засіб підготовки учнів до подальшої служби в армії.

На лідируючих позиціях у військовому вихованні підростаючого покоління був Одеський навчальний округ. Про це свідчить авторитетна думка одного з творців “потішного” руху полковника С. І. Назімова. Під час службового відрядження навесні 1911 р. полковник Назімов мав нагоду ознайомитися з діяльністю “потішних” організацій по всій Росії і дійшов висновку, що Одеський навчальний округ “щодо строю, гімнастики і військового духу перебуває на першому місці”. Крім того, округ виділявся серед інших навчальних округів і за кількістю “потішних” організацій. Згідно з офіційними даними, у 1911 р. навчання військового строю проводилося в 27 чоловічих гімназіях, восьми реальних училищах і 1236 народних училищах. Ця обставина дозволила Одеському навчальному округу відправити до Петербурга на “високий огляд” цілий зведений полк, що складався з 1068 вихованців, тоді як інші організації мали право відряджати не більш як 300 чоловік [5]. Загальна кількість “потішних” у навчальних закладах округу в 1912 р. налічувала близько 60 тис. учнів [6].

До царських оглядів у цьому окрузі поставилися дуже відповідально. Справу під особистий контроль узяв опікун Одеського навчального округу А. І. Щербаков. У рамках підготовки до царських військових оглядів на міських площах проводилися показові гімнастичні свята, а також зведені військові паради учнів початкової школи і середніх навчальних закладів. Святкування проходили дуже урочисто при великому скупченні публіки, начальства, викладачів, керівництва міста і високопоставлених військових чинів. Програма свят, як правило, складалася зі стройових вправ, усіляких марширувань з дерев'яними рушницями, гімнастичних вправ за програмою сокольської гімнастики і стройовим співом. Після закінчення свят викладачів і учнів частково на пожертвування громадян, частково на кошти з міської скарбниці пригощали – закусками, цукерками, чаєм та проводили розваги. Офіційній владі імпонувала сувора військова виправка дітей, подобалася вона й місцевим обивателям. У місцевій пресі та в офіційних друкованих органах регулярно публікувалися схвальні відгуки про проведені заходи.

Для підготовки до царського огляду 1912 р. урядовцями округу було розроблено нормативні документи, які регламентували умови щодо комплектування рот, програму підготовки, загальні вимоги до “потішних”, та надіслано їх до всіх навчальних закладів. Згідно з цими документами усіх вихованців, яких відправляли на “надзвичайно високий огляд”, формували в один зведений полк, що складався з 8–9 рот по 100 осіб у кожній. Для комплектування рот учасники збиралися у двох пунктах: Одесі та Катеринославі, залежно від близькості розташування навчального закладу і приналежності до роти. Відповідно до програми кожен “потішний” повинен був твердо знати: військовий стрій, три фази руху з рушницями, три уроки сокольських вільних рухів; брати участь в іграх по групах, причому кожна група мала знати не менше двох ігор. На додаток до цього всі повинні були вміти співати молитву Господню, молитву за царя, народний гімн, знати імена й титули всіх членів царської сім'ї.

Окремою частиною загальної програми виступів стала підготовка до показових гімнастичних вправ. Із цією метою створювалася окрема 9-та нестройова гімнастична рота, до складу якої зараховували учнів із найбільш підготовлених для вправ на одному зі спортивних снарядів: турніку, паралельних брусах, дерев'яному коні, козлі, різного роду стрибків із трампліна. Крім гімнастів, до складу роти входили футболісти і фехтувальники. Знання стройових прийомів для гімнастів було не обов'язковим.

Для стройових учнів, які брали участь у царському огляді, в Одесі було пошито форму з вишитими на ній відзнаками, що засвідчували приналежність до того чи іншого навчального закладу. Там же виготовляли дерев'яні рушніці єдиного зразка. Рота гімнастів дещо відрізнялася від інших. Учні-спортсмени були вдягнені в білі тільники, штани синього кольору з поясом зі стрічкам національних кольорів та гімнастичні черевики без підборів.

Від навчальних закладів, що відряджали своїх учнів на царський огляд, із вихователів призначалися супровідні особи з розрахунку 15 учнів на одного супровідника. До числа супровідників входили: керівництво й педагоги навчальних закладів, військові, лікарі та церковнослужбовці.

Міністерство народної освіти не виділяло грошей на підготовку й участь в оглядах. Поїздки фінансувалися за рахунок спеціальних коштів навчальних закладів, громадських організацій та приватних осіб. Кошти за кількістю учасників і супровідників осіб розподілялися таким чином:

- на кожного “потішного” – 30 крб, а з обмундируванням на кожного стройовика – 34 крб, гімнаста – 40 крб;
- на супровідну особу – 12 крб 50 коп.;
- служителя – 20 крб 50 коп.

Говорячи про “потішний” рух, важливо зазначити, що його засновниками виношувалися цілком прогресивні ідеї: за допомогою цих позашкільних занять залучити учнів до активних занять спортом. На практиці ж вийшло зовсім по-іншому.

Згодом з'ясувалося, що замість корисних занять спортом основу фізичної підготовки в “потішних” загонах почали складати стройові вправи. Прагнучи вислужитися перед начальством, командири “потішних” рот більше піклувалися про підготовку дітей до військових парадів, ніж про їхнє справжнє фізичне виховання. Це наочно продемонстрували “високі огляди потішних”, що проводилися в 1911 і 1912 рр. у Петербурзі на Марсовому полі. Кількість учасників цих заходів вражала своїми розмірами. Так, для участі в параді 1911 р. до північної столиці з усіх навчальних округів Росії прибуло майже 6 тис. вихованців гімназій і міських шкіл. У 1912 р. їхня кількість зросла до 8,5 тис., причому найбільша кількість “потішних” припала на зведений полк Одеського навчального округу – 1100 осіб. На оглядах “потішні” зазначеного округу заявили про себе з найкращого боку. Продемонструвавши зразковий військовий вишкіл, злагодженість дій у виконанні гімнастичних вправ, вони неодноразово удостоювалися найкращих відгуків з боку імператора, навчального та військового начальства. У центральній пресі було опубліковано кілька статей, автори яких відзначали високий рівень стройової та фізичної підготовки одеських “потішних” і виділяли їх серед інших учасників огляду.

Негативним було ставлення до ідеї створення “потішних” загонів з боку передової частини російської інтелігенції, особливо з боку педагогів та лікарів. Посилаючись на нові знання педагогіки, біологічних наук, спортивної фізіології, багато хто з них вважав, що стройові вправи абсолютно не підходять дітям молодших класів. На думку медиків, у цьому віці набагато кориснішими й цікавішими були б різного роду рухливі ігри та деякі гімнастичні вправи. Одним із прихильників такої системи був доктор Е. А. Покровський, який критикував військову муштру в школах та обстоював свою думку на сторінках журналу “Вестник воспитания”.

Неоднозначною була реакція і з боку директорів шкіл та міської влади. Наведемо приклад. Так, на відрядження своїх вихованців Катеринославська міська дума асигнувала аж п'ять тисяч карбованців замість затребуваних комісією училища трьох тисяч карбованців. Зовсім по-іншому відправляли своїх учнів миколаївські міські училища.

Незадовго до відправки на огляд учнів із навчальних закладів Миколаєва серед членів міської училищної комісії, депутатів міської думи та в педагогічних радах деяких шкіл розгорнулася гостра дискусія з приводу доцільності поїздки учнів та пов'язаних з цим витрат. Суть питання полягала в тому, що ініціатива міської училищної комісії, яка взялася активно готуватися до відрядження, не знаходила підтримки з боку міської думи. Міська влада не бачила користі від поїздки і не хотіла виділяти для цього кошти. Причиною стало те, що, по суті, команди “потішних” серед учнів міських училищ так і не були сформовані. Більше того, організація “потішних” загонів абсолютно не користувалася суспільними симпатіями, як, втім, і введення обов'язкових уроків гімнастики та стройових вправ до курсу початкової школи.

Навчання військового строю та гімнастики в міських училищах узагалі було зустрінуто дуже стримано. Викликані цим витрати вважалися абсолютно не продуктивними. Натомість пропонувалося кошти, що витрачаються на цей предмет, направити на введення в школах уроків ручної праці.

Уроки гімнастики були введені не з педагогічних міркувань, а головним чином тому, що цього бажало Міністерство народної освіти. Миське управління клопотало тоді про затвердження плану загального навчання в Миколаєві з фінансуванням зі скарбниці. Щоб заручитися підтримкою міністерства, миське управління погодилося на введення гімнастики та стройових вправ до курсу початкової школи.

Не імпонувала миській думі й та поспішність, з якою училищна комісія взялася готуватися до огляду, бачачи в цьому корисливе бажання її членів вислужитися перед Міністерством народної освіти.

Та все ж, незважаючи на наявні серйозні заперечення, “потішних” вирішено було підготувати, профінансувати й відправити на “найвищий огляд”. Вирішальними аргументами для позитивного рішення питання стали посилання на високий авторитет Міністерства народної освіти, яке бажало провести цей огляд, а також той факт, що відмова від участі у військовому параді могла бути розцінена як політична демонстрація. Таким чином, до Санкт-Петербурга відряджалися 30 вихованців початкових шкіл м. Миколаєва, що навчалися військового строю. Поїздку було профінансовано із коштів миської скарбниці в розмірі 1740 крб 89 коп.

Після огляду 1912 р. паради “потішних” більше не проводилися. Що послужило причиною цього, в істориків єдиної думки немає. Одні дослідники (Ф. І. Самоуков, В. В. Столбов,) вважають, що головною причиною було негативне ставлення до позашкільної військової освіти з боку передової громадськості. На думку інших учених (Кулінко Н. Ф.), причиною стали негативні рецензії зарубіжної преси на експонати та наочне приладдя російських “потішних”, представлені на російсько-шведській виставці в 1909 р.

На нашу думку, підставою міг послужити і той факт, що на проведення подібних парадів необхідні були значні фінансові асигнування. Так, наприклад, із наведених вище даних неважко підрахувати, що на участь в огляді 1912 р. тільки Одеським навчальним округом було витрачено майже 50 000 крб. В уряді і так не вистачало коштів на розвиток народної освіти, до того ж Росія стояла на порозі Першої світової війни. На місцях подібні ініціативи не завжди знаходили підтримку, а іноді й викликали серйозні заперечення.

Висновки. Підбиваючи підсумки, треба відзначити, що на рубежі першого і другого десятиріч ХХ ст. царський уряд звертає особливу увагу на шкільне фізичне виховання. Однією з форм поліпшення фізичної підготовки учнів стало створення напіввійськових ідейно-патріотичних загонів. Що характерно, провідна роль у створенні та розвитку всеросійського руху “потішних” належала Одеському навчальному округу. Завдяки активній підтримці керівництва військового виховання молоді в окрузі набуло значного поширення, про що свідчать дані про кількість “потішних” організацій, кількість учнів, які займаються військовим строєм, суми виділених коштів тощо.

У той же час не можна не сказати про той факт, що досить часто загони створювалися з “кар’єрних міркувань”, лише для того, щоб вислужитися перед начальством.

Разом із тим, заняття в командах “потішних”, покликані служити ідеї поліпшення фізичного виховання молоді, набули характеру стройових вправ. У таких умовах негативним було ставлення до позашкільної військової освіти з боку передової частини російської інтелігенції, педагогів і лікарів.

Наведені вище факти дають підстави зробити висновок, що “потішний” рух не привів до поліпшення фізичного виховання учнів, а в основному вирішував завдання військової підготовки молоді до її подальшої служби в армії.

Література

1. Бондар А. С. Теорія і практика фізичного виховання гімназистів на Слобожанщині у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття: Автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Львів. держ. ін-т. фіз. культури.– Л., 2006.– 22 с.
2. Исторический очерк первого в Одессе потешного батальона при Союзе Русских Людей.– Одесса: Тип. Л. Нитче, 1911.– С. 4–10.
3. Внутренние известия // Николаевская газ.– 1911.– 19 апр.– № 1578.– С. 2.
4. Кулінко Н. Ф. История и организация физической культуры: Учеб. пособ. для учащихся пед. уч-щ по спец. № 1910 “Физ. воспитание”.– М.: Просвещение, 1982.– С. 99.
5. О постановке физического воспитания учащихся в средних и низших учебных заведениях Одесского учебного округа (по данным, доставленным начальствующими лицами к 15 февраля 1914 года). Изд. Упр. Одес. учеб. округа.– О.: Тип. О-ва “Русская Речь”, 1916.– С. 122.

6. О постановке физического воспитания учащихся в средних и низших учебных заведениях Одесского учебного округа (по данным, доставленным начальствующими лицами к 15 февраля 1914 года): Изд. Упр. Одес. учеб. округа.– О.: Тип. О-ва “Русская Речь”, 1916.– С. 148.

Анотації

У статті висвітлюються питання заснування і діяльності напіввійськових ідейно-патріотичних формувань на Півдні України та їх вплив на поліпшення рівня фізичної підготовки молоді.

Ключові слова: *фізична культура, спорт, виховання.*

В статье излагаются вопросы зарождения и деятельности полувоенных идейно-патриотических формирований на Юге Украины и их влияние на улучшение уровня физической подготовленности молодежи.

Ключевые слова: *физическая культура, спорт, воспитание.*

The article focuses on the problem of formation and activities of semi-military ideologic and patriotic units on the South of Ukraine and their influence on the improvements of students' physical competence.

Key words: *physical culture, sport, training.*

УДК 796.01

*Едуард Вільчковський,
Анастасія Вільковська,
Володимир Пасічник,
Андрей Дибовський,
Андрей Чвенар*

Шляхи відродження сучасних олімпійських ігор

Свентокрижська академія, Гурношленська вища педагогічна школа (Польща)

Постановка проблеми. Олімпійські ігри були найбільш шанованим святом стародавньої Греції. Протягом дванадцяти століть, починаючи з 776 р. до н. е. (кожні чотири роки) атлети брали участь у цьому спортивному святі, щоб продемонструвати свою силу, швидкість, витривалість та спритність. Олімпіади відігравали значну роль у суспільно-політичному та економічному житті населення стародавніх грецьких країн. У період їх проведення в Олімпії збирались не тільки атлети – учасники змагань, а також державні діячі, філософи, музиканти, співаки, художники. У дні цього свята на всіх грецьких територіях, від Іспанії до Чорного моря, встановлювався священний мир на три місяці.

Однак після завоювання Греції Римом, під час проведення останньої Олімпіади, візантійський імператор Феодосій I у 394 р. н. е. заборонив ці ігри, вважаючи, що їх святкування має язичницький характер. Пізніше він наказав спалити споруди Олімпії. Через сто років у цьому регіоні сталися два сильних землетруси, а повінь рік Алфея і Кладя поховала руїни цих споруд під ряскою та піском.

Мета дослідження – проаналізувати історичний період відродження сучасних Олімпійських ігор і показати роль П'єра де Кубертена в їх організації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те, що стародавні Олімпійські ігри стали легендою, яка передавалася наступним поколінням, а місце їх проведення було зруйновано, інтерес до них залишався в пам'яті не тільки тих народів, які проживали у Греції, а й у Західній Європі.

В епоху Ренесансу, коли значно підвищився інтерес до стародавніх грецьких ідей у галузі культури та мистецтва, про Олімпіаду почали згадувати філософи, поети та письменники. Зокрема, флорієць Матео Пальмієрі (1405–1475 рр.), німецький поет Ганс Сакс (1494–1576 рр.), англійський драматург Томас Кид (1544–1590 рр.) та ін. у своїх працях із великою шаною писали про Олімпіади як міжнародні форуми не тільки демонстрації фізичних можливостей молодих людей, а й як про свята, на яких змагалися також представники культури та мистецтва.

У 1604 р. в Англії за ініціативою королівського прокурора Роберта Довера та за підтримкою короля Якова I було організовано серію змагань, які отримали назву “Олімпійські ігри”; вони проводилися щороку. У цих змаганнях брали участь чоловіки та жінки, незважаючи на їхнє соціальне становище. Програма Олімпіад не мала чіткого регламенту щодо спортивних дисциплін, у яких

змагались її учасники. Вона охоплювала біг, стрибки, змагання на конях, метання кийка (у вигляді списа), штовхання дерев'яної колоди, метання ковальського молота, фехтування, боротьбу, а також конкурси танців. Для уподібнення цих ігор до стародавніх грецьких Олімпіад, Р. Довер запропонував запрошувати на них відомих у Англії поетів, які у формі віршів коментували події, що відбувались під час змагань. У 1636 р. Р. Довер видав збірник поезії з 36 віршів, які були присвячені ідеям стародавніх Олімпіад під титулом – “Доверовський щорічник”. Однак після смерті Р. Довера ці ігри припинили своє існування.

В епоху Просвіти відомий в Європі французький гуманіст Жан-Жак Руссо (1712–1778 рр.) згадував про стародавню грецьку Олімпіаду у своїй популярній праці “Еміль, чи Про виховання” (1762). Він рекомендував юнакам займатись боротьбою, бігати з подоланням перешкод, стрибати в довжину та у висоту, займатися плаванням та іншими фізичними вправами, які добре впливають на всебічний розвиток дітей і молоді й дають можливість отримати такі почуття, які виникали в атлетів на Олімпійських іграх.

На традиції античних Олімпійських ігор також спирався засновник німецького гімнастичного руху Христіан Гутс Мутс (1759–1839 рр.), який наприкінці XVIII століття запропонував проводити масові спортивні змагання за зразком Олімпійських ігор. Однак він не зумів утілити у життя свою ідею, а його гімнастична система, яка була спрямована на покращення фізичного розвитку та рухової підготовленості молоді, є актуальною й до наших часів.

У тому історичному періоді у Західній Європі до традицій античних Олімпіад із великою повагою ставились педагоги та громадські діячі Швеції. У 1833 р. у цій країні було створено Олімпійське товариство, за ініціативи якого в липні 1834 р. було проведено першу Скандинавську олімпіаду. До програми спортивних змагань включено біг, стрибки у висоту та з жердиною, стрибки через живого коня, боротьбу, лазіння на швидкість по канату або жердині. Другу й одночасно останню Скандинавську олімпіаду проведено двома роками пізніше, тобто в 1836 р.

У 1829 р. в Ірландії організовано Ірландські ігри, до програми яких було включено також сучасні, на той період, спортивні змагання з потрійного стрибка з розбігу, метання молота та стрибки в довжину з місця.

У 1859 р. в Афінах проведено перші Панелінські ігри, спонсором яких був грецький банкір та промисловець Євангелістос Цаннас. На їх відкритті були присутні король та королева Греції, інші високоповажні гості. Змагання проводились на площі в Афінах (у зв'язку з відсутністю стадіону, на якому можна було б розмістити тисячі глядачів), а до програми спортивних змагань входили: біг на 200 ярдів та 2 милі, потрійний стрибок із розбігу, метання диска. У спортивних змаганнях, в основному, брали участь греки, однак кількість спортсменів була досить скромною. Переможців змагань за стародавньою грецькою традицією нагороджували лавровим вінком, а також грошовими преміями. Панелінські ігри проводились у 1870, 1875 та 1889 р. Однак вони не мали широкої реклами серед населення і спирались на консервативні форми організації, які не були адаптовані до сучасних умов і тому не отримали належної популярності навіть у самій Греції.

Значну роль у пропаганді ідей олімпізму відіграло відкриття вченими-археологами місця розташування античної Олімпії. Цей регіон Греції після сильного землетрусу в V столітті був значно зруйнований і тільки в 1766 р. англійський археолог Річард Чандлер (1738–1810 рр.) встановив місце, де проводились Олімпіади. Перші розкопки зроблено в 1829 р. французькою експедицією, якій вдалося відкопати лише незначну частину святині Зевса.

Майже 50 років археологічні розкопки в цьому регіоні Греції не проводились і були відновлені лише в 1875 р. експедицією під керівництвом німецького археолога Ернеста Курціуса (1814–1896 рр.). Завдяки інтенсивним пошукам, які проводились під його керівництвом до 1881 р., було відкопано значну частину будов, що існували у стародавній грецькій Олімпії. Археологічні дослідження Е. Курціуса значно вплинули на увагу тогочасної суспільної думки до Олімпіади. Особливо оперативно на цю подію відреагували журналісти. Майже в усіх газетах та багатьох журналах різних країн світу було надруковано статті, присвячені стародавнім грецьким Олімпіадам. Однак епізодичні регіональні Олімпіади, які проводились у різних країнах Європи ентузіастами спорту, були лише копією тих стародавніх грецьких Олімпійських ігор, які здобули в той історичний період величезну популярність.

Слід відзначити, що відродження сучасних Олімпійських ігор відбулося завдяки величезній праці, організаторському таланту, ентузіазму французького педагога, просвітителя, видатного діяча

фізичної культури і спорту барона П'єра де Кубертена. У червні 1894 р. завдяки його зусиллям у паризькій Сорбонні було проведено Міжнародний конгрес атлетичного союзу, на якому були присутні 79 делегатів із різних спортивних організацій та клубів дванадцяти країн світу (Англії, Австрії, Бельгії, Греції, Росії, США та ін.). П'єр де Кубертен виступив на цьому конгресі з пропозицією про відродження стародавніх Олімпійських ігор. Важливою подією конгресу було прийняття Постанови про створення Міжнародного олімпійського комітету (МОК) і проведення сучасних Олімпійських ігор один раз у чотири роки в різних столицях країн світу. Для керівництва МОКом було обрано президію з 14 осіб, яку очолив перший президент МОКу – грек Деметрос Вікалас, а генеральним секретарем було обрано барона П'єра де Кубертена.

На конгресі було визначено поняття – “олімпізм.” Розкриваючи це поняття, П'єр де Кубертен зазначав, що олімпізм поєднує різноманітні засоби, які скеровані на удосконалення особистості. Олімпізм – це не тільки система, а передусім стан духу людини. Пізніше в Олімпійській хартії було визначено, що “метою олімпізму є використання спорту для гармонійного розвитку людини і стимулювання її до розбудови мирного співіснування різних суспільств, що побудовані на засаді шанування людської гідності” [1].

Кубертенівський олімпізм включає: демократію, вільність духу, гідність, повагу до кожної особистості, братерство, дотримання позитивних моральних норм незалежно від раси, культури та віросповідання людини. Девізом олімпізму стало: “Citius, Altius, Fortius”, що означає – “швидше, вище, сильніше”.

П'єр де Кубертен запропонував провести перші Олімпійські ігри в Парижі в 1900 р. Однак пропозицію президента МОК Д. Вікаласа про те, щоб не чекати шість років, а провести Олімпіаду через два роки в Греції, представники конгресу підтримали одногосно. Роком першої Олімпіади було визначено 1896 р., а містом її проведення – столицю Греції – Афіни.

Однак на перших чотирьох Олімпійських іграх брали участь лише спортсмени-чоловіки, така ж традиція існувала на стародавніх Олімпіадах у Греції. Тільки в 1912 р. на V Олімпійських іграх у Стокгольмі жінки вперше взяли участь у змаганнях з плавання. На наступних Олімпіадах програма спортивних змагань у жінок поступово збільшувалась.

На V Олімпіаді у Стокгольмі було проведено перший Конкурс мистецтв, а його організація відбулась завдяки зусиллям П'єра де Кубертена, який вважав, що такий конкурс збагачує моральну та інтелектуальну частину Олімпіади. Було проведено конкурси з п'яти номінацій: архітектури (проекти спортивних споруд), малювання та скульптури (на спортивну тематику), літератури та музики (гімн, кантата, пісня). Однією з головних умов була репрезентація спорту через види мистецтв та літератури.

Золоту медаль у літературному конкурсі отримала “Ода спорту” П'єра де Кубертена. Ця ода була представлена на конкурс під двома прізвищами Г. Хохронд і М. Ешбах, які свідчили про наявність двох авторів – француза і німця. П'єр де Кубертен хотів підкреслити, що ідея олімпізму може зблизити навіть такі народи як французи і німці, які тривалий час були на різних сторонах барикад. Пізніше, після присудження нагороди, журі стало відомо, що ці прізвища є псевдонімом одного автора – П'єра де Кубертена.

Проведення Конкурсів мистецтв, які інтегрально включались до офіційної програми Олімпіади, тривало до XIV Олімпійських ігор 1948 р. у Лондоні. За офіційною статистикою, за цей період переможців у семи конкурсах (з 1912 по 1948 р.) представляли діячі мистецтв та літератури з 23 країн світу.

У 1924 р. було проведено I Зимові Олімпійські ігри в м. Шамоні (Франція), у яких узяли участь 293 спортсмени, у тому числі 13 жінок із 16 країн світу. Це значно збільшило кількість олімпійських спортивних дисциплін і дало можливість брати участь в іграх спортсменам, які представляли зимові види спорту: ковзани, лижі, стрибки з трампліну, хокей та ін.

Олімпійські ігри є тією спортивною ареною, на якій спортсмени доводять, що немає межі психофізичних можливостей людини, немає границь її фізичного вдосконалення. У драматизмі спортивної боротьби на бігових доріжках, спортивних майданчиках, басейнах та ін. демонструється прогрес суспільства у розвитку фізичної культури та спорту. На кожних Олімпійських іграх демонструються специфічні особливості тієї країни, де вони відбуваються. Це надає їм своєрідності та національного колориту, які залишаються у пам'яті не тільки спортсменів – учасників ігор, а й багатомільйонної армії уболівальників та телеглядачів, що спостерігають за цим святом спорту.

Значення Олімпійських ігор далеко виходить за межі спортивних змагань, що надає їм особливої життєвої сили. П'єр де Кубертен неодноразово зазначав, що олімпійський вогонь може запалити в людині дух свободи, чесного змагання і бажання особистого фізичного вдосконалення. "Мої друзі і я, відроджуючи Олімпійські ігри, працювали не для того, щоб Ви перетворили їх у музейну рідкість або об'єкт кінозйомки, щоб у них запанували комерційні або передвиборчі інтереси. У сучасному світі, який має великі можливості й одночасно небезпечні слабкості, Олімпійські ідеї можуть стати школою благородних принципів і моральної чистоти, а також фізичної сили і духовної енергії" [2].

Після Першої світової війни українські спортсмени виступали на Олімпійських іграх у складі команд різних країн: Угорщини, Канади, США, Польщі та ін. У 1924 р. бронзову медаль завоював Адам Крулікевич у кінному спорті, який виступав у складі команди Польщі. Дворазовим олімпійським чемпіоном із плавання став Д. Кояк (його українське прізвище – Юрко Коцай) у складі команди США. Срібну медаль серед боксерів отримав американець українського походження С. Галайко в Гельсінкі.

Починаючи з 1952 р., з XV Олімпійських ігор у Гельсінкі, спортсмени України виступали у складі збірної команди СРСР. Вони неодноразово були переможцями в різних видах спорту під час наступних літніх Олімпійських ігор: з гімнастики (В. Чукарін, П. Астахова, Л. Латиніна, Б. Шахлін та ін.); з легкої атлетики (В. Голубничий, В. Борзов, Ю. Сєдих та ін.) та з інших спортивних дисциплін.

Ідея проведення сучасних Олімпійських ігор, яку успішно реалізував П'єр де Кубертен, за відносно короткий історичний період набула загальносвітового характеру і стала найбільшим масовим спортивним видовищем на нашій планеті. Завдяки своєму змісту сучасні Олімпіади стали найбільш популярним святом миру та поєднання людей всієї земної кулі, незважаючи на їх різну ідеологію, релігійні та політичні погляди, колір шкіри та ін. У наші часи неможливо знайти їм аналогію у сучасній політиці, культурі та науці.

Висновки

1. Правила проведення сучасних Олімпійських ігор запозичено зі стародавніх грецьких Олімпіад – їх періодичність (раз на чотири роки), гуманістичні ідеї, чесність у спортивних змаганнях, деякі ритуали і церемонії (відкриття та закриття ігор, запалення священного вогню, нагородження переможців) тощо.

2. Великий французький педагог, філософ, історик та діяч культури барон П'єр де Кубертен усе своє життя присвятив розвитку Олімпійського руху. Його безкорисна праця протягом майже півстоліття принесла людству велику радість – брати участь у загальносвітовому фестивалі фізичної культури і спорту, яким є Олімпійські ігри. Головна заслуга П'єра Кубертена в тому, що він зумів поєднати людей нашої планети навколо цього спортивного Свята.

Література

1. La charte Olympiade 91.– Lousanne, 1992.
2. Pierre de Coubertin. Przemowienia. Pisma rozne i listy.– Warszawa. 1994.
3. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта.– М., 1982.– 399 с.
4. Штейнбах В. От Афин до Москвы.– М., 1979.– 263 с.

Анотації

У статті розглянуто період відродження сучасних Олімпійських ігор. Показано їх світове значення в об'єднанні молоді різних країн нашої планети, а також роль П'єра де Кубертена – засновника сучасних Олімпіад.

Ключові слова: *Олімпійські ігри, спорт, фізкультура, змагання.*

В статті рассматривается период возрождения современных Олимпийских игр. Показано их миротворческое значение в объединении молодежи различных государств нашей планеты, а также роль Пьера де Кубертена – основателя современных Олимпиад.

Ключевые слова: *Олимпийские игры, спорт, физкультура, соревнования.*

In the article the use of period revival contemporary Olympics Game. The article presents at peaceful importance in the agreement yang people of the different world country as well as role the benefactor contemporary of the Olympics Game of Pierre de Coubertin.

Key words: *Olympics Game, sport, physical culture, competition.*

Життєвий шлях та спортивна кар'єра фахівця*Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних умовах соціально-економічних змін проблема професійної кар'єри стає дедалі актуальнішою. Прискорений темп життя і надмірні вимоги сучасного суспільства до фахівця різноманітних сфер професійної діяльності вимагають від них високого професіоналізму, однак, на жаль, чітко фіксованих критеріїв фіксації та оцінки, за якими проводився б такий аналіз поки не існує. Отже, проблема професійної кар'єри залишається відкритою, потребуючи ретельного психологічного аналізу, чому й присвячено цей матеріал.

Необхідність розробки системи психологічного забезпечення спортивної кар'єри зумовлена істотними особливостями сучасного спорту, специфічними умовами його розвитку в кранах пост-радянського простору. Із розвитком професійного спорту в Україні та можливістю для спортсмена перетворення спортивної діяльності в спортивну кар'єру постає проблема оптимальної "ціни" кар'єри.

У психологічних дослідженнях поняття "кар'єра" тлумачиться як вид професійної діяльності на окремих етапах трудового шляху людини; професійне зростання, накопичення майстерності, професійних занять та активної життєвої позиції протягом працездатного віку; види діяльності, поєднані за способом життя, які реалізують життєві цілі; професійний досвід конкретної людини, що стосується не тільки професії; праця, робота, служба, посада; професія-покликання з включенням як службової, так і неслужбової діяльності, що свідомо підпорядковується досягненню поставленої мети [2].

На фоні цих понять, які описують зміст поняття кар'єри домінуючу позицію займає атрибут "життєздійснення" особистості, адже кар'єрний ріст та формування самосвідомості, самореалізації, самоактуалізації є нерозривними у плані їх функціонального прояву. У ході творчого здійснення життєдіяльності здатність людини змінювати час життя поступово стає все більш різнобічною, стійкою й універсальною, вона інтегрує всі сторони її суспільного та індивідуального життя. Коли така здатність стає системою невід'ємних характерологічних якостей та індивідуалізованих рис особистості, яка робить людину свідомим творцем свого життєвого шляху, тоді особистісний розвиток людини у часі життя переходить на якісно новий рівень – індивідуальний час.

Дослідження в галузі кар'єри дають змогу виділити три основні стадії: ранню, середню і зрілу. Рання стадія кар'єри виражається в тому, що основні завдання працівника полягають у з'ясуванні рівня своїх професійних здібностей, аналізі вимог організації та перспектив. Для людини важливо проявити в роботі свій професіоналізм, майстерність, стати фахівцем своєї справи. На середній стадії людина прагне працювати самостійно, ефективно, стати помітнішою, максимально самоактуалізуватися в інтересах організації. Зріла стадія виявляється у креативній самоактуалізації, особистісно-творчій зрілості. Людина прагне досягнути максимального результату і вдосконалити свій досвід і майстерність. Виникає необхідність працювати ефективніше, йти на ризик, розвиваючи свій творчий потенціал для збереження свого запиту на ринку праці та професійної конкурентоспроможності.

Що стосується побудови системи психологічного забезпечення спортивної кар'єри, то тут обов'язково повинні бути враховані, з одного боку, психологічні закономірності спортивної кар'єри, а з іншого – весь досвід психолого-педагогічної роботи зі спортсменами. Слід пам'ятати, що невпинний ріст спортивних результатів у всіх видах спорту практично виключає можливість досягти високих результатів лише за рахунок природного таланту та у відносно короткі терміни. Процес підготовки спортсмена високої кваліфікації вимагає тривалого часу, тому початок спортивної кар'єри має зсув до більш раннього віку, що підвищує значущість психологічного супроводу спортивної кар'єри вже на ранніх етапах.

Психологічні закономірності спортивної кар'єри повинні стати відправною точкою в постановці цілей та конкретизації завдань психологічного забезпечення спортивної кар'єри, у визначенні основних напрямів психологічної допомоги спортсмену.

Спортивну кар'єру можна визначити як багатолітню спортивну діяльність, яка націлена на високі досягнення і пов'язана з постійним самовдосконаленням спортсмена в одному чи кількох видах

спорту. Поняття “кар’єри” відображає енергію досягнень, коли на процеси адаптації з боку суб’єкта витрачається мінімальний час та сила, що свідчить про існування актуальних і потенційних засобів-здібностей, життєвої активності, таланту.

Мета дослідження – здійснити методологічний аналіз діяльнісного, комунікативного й особистісного аспектів структурної організації психологічного забезпечення спортивної кар’єри.

Виділяють такі ознаки кар’єри: 1) це завжди багаторічна діяльність, яку людина обирає; 2) кар’єра націлена на високі досягнення, на успіх; 3) кар’єра не можлива без самовдосконалення суб’єкта в цій галузі [7].

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою психологічного забезпечення спортивної кар’єри слід вважати надання допомоги спортсмену в самореалізації, тобто досягненні максимального самовираження (через спортивні результати) при оптимальних витратах (фізичних та особливо психологічних). Для досягнення поставленої мети вважаємо за необхідне розглянути спортивну кар’єру у трьох аспектах – *діяльнісному* (тренувальна діяльність; змагальна діяльність; діяльність у побутовій сфері; навчання; дозвілля), *комунікативному* (тренувальна комунікація; змагальна комунікація; позатренувальна та позазмагальна комунікація) та *особистісному* (психофізіологічні властивості спортсмена; індивідуально-психологічні властивості; соціально-психологічні властивості; когнітивна сфера; афективна сфера; потрібно-мотиваційна сфера).

Передусім зазначимо, що зміст спортивної кар’єри визначає рівень професійного досвіду, яким володіє фахівець. Професійний досвід розглядається нами як форма усвідомлення можливості ціннісного та відповідального ставлення людини до власної життєдіяльності через включення її у професійну діяльність, що вимагає вироблення певного ставлення до неї через усвідомлення своєї професійної ролі, здібностей і нахилів, розуміння сутності професійних вимог, що ставляться до особистості під час професійного навчання і професійної діяльності. При цьому зміст професійного досвіду реалізується не тільки в пізнавальній сфері, а й у самій практиці реального життя і для цілей цього життя. Він надає суб’єктивної міцності, впевненості й чіткої спрямованості усім актам життєдіяльності, адже професійний досвід є, з одного боку, результатом мотиваційно-сислової регуляції діяльності людини, а з другого – регуляційним засобом життєвої самореалізації особистості [4].

Центральною проблемою, представленою на теоретико-методологічному рівні дослідження, є розгляд людини як суб’єкта професійної діяльності, здатного цілеспрямовано змінювати об’єктивну дійсність та здійснювати творчий саморозвиток. Суб’єктний підхід до окресленої проблеми не випадковий, адже при всіх складностях свого розвитку, саме ця тенденція є узагальнюючою у рішенні загальних і відносно часткових аспектів дослідження особистості.

Логіка наукових фактів вивчення спортивної кар’єри в їх концептуальному осмисленні та узагальненні, закономірно висуває проблему суб’єктного становлення фахівця. Продуктивним напрямом у вивченні закономірностей формування професійного досвіду є дотримання принципу системності, дотримання якого у свій час дало можливість розглянути положення про включення психічного у всезагальний взаємозв’язок явищ матеріального світу і механізм “аналізу через синтез” (С. Л. Рубінштейн); системну організацію психічних процесів і функцій людини (Б. Г. Ананьєв); функціональну систему (П. К. Анохін); концепцію властивостей людини (Б. М. Теплов, В. Д. Небиліцин).

Системні ідеї знаходять свою реалізацію й у вивченні мотиваційно-сислової регуляції в професійному досвіді: це аспекти структурно-динамічної будови професійного досвіду, що виражається в його процесуально-результативних характеристиках; вивчення мотиваційно-сислових утворень у структурі діяльності та свідомості особистості, – при цьому відмічені аспекти взаємопов’язані та взаємопронизують один одного.

Основні концептуальні тенденції вивчення професійного досвіду зводяться до його розгляду як форми усвідомлення можливості ціннісного та відповідального ставлення людини до власної життєдіяльності через включення її у професійну діяльність, що вимагає вироблення певного ставлення до неї через усвідомлення своєї професійної ролі, здібностей і нахилів, усвідомлення сутності розуміння професійних вимог, що ставляться до особистості під час професійного навчання і професійної діяльності. Набуття професійного досвіду – це активна побудова людиною своєї трудової діяльності – її цілей, систем, дій, зовнішніх і внутрішніх засобів, умов – є вираженням загальної властивості активності психічного відображення, сповненого суб’єктивності.

Процесуальна характеристика професійного досвіду проявляється в поетапному усвідомленні професійних перцептивно-когнітивних блоків діяльності та свідомому прийнятті вимог професійної діяльності в міру набуття конкретних професійних умінь і навичок, а результативна – на фоні формування почуття

задоволеності процесом професійної діяльності, включає і формування професійного стилю, який для професій у системі відношень “людина–людина” є загальним життєвим стилем для їх представників.

Така процесуально-результативна характеристика професійного досвіду робить можливим його розгляд у плані мотиваційно-сислової регуляції професійної активності людини, що реалізується через окремі смислові структури і процеси логікою життєвої необхідності в усіх проявах людини як суб’єкта діяльності. Концептуальний аналіз формування професійного досвіду, показав, що його ефективність залежить від ступеня адекватності відображення суб’єктом вимог професійної діяльності в показниках професійної придатності, що обумовлена характером професійної мотивації та розвитком індивідуально своєрідних способів розв’язання типових життєвих і професійних завдань.

Аналіз основних наукових підходів до вивчення життєвого шляху особистості показав, що питання її професійного розвитку та аспекти прояву її життєвих закономірностей можуть розглядатися як регулятори професіоналізації суб’єкта діяльності.

Мотиваційно-сислова регуляція як системне явище, що об’єднує зміст функціонування діяльності та свідомості людини у спільну цілісність, локалізується в площині співвідношення функціональної та перспективної сфер життєвого часового простору та дійової реалізації, у зонах актуального і потенційного досвіду у своєму діяльнісно-усвідомлюваному прояву виступає як життєвий стиль (рис. 1).

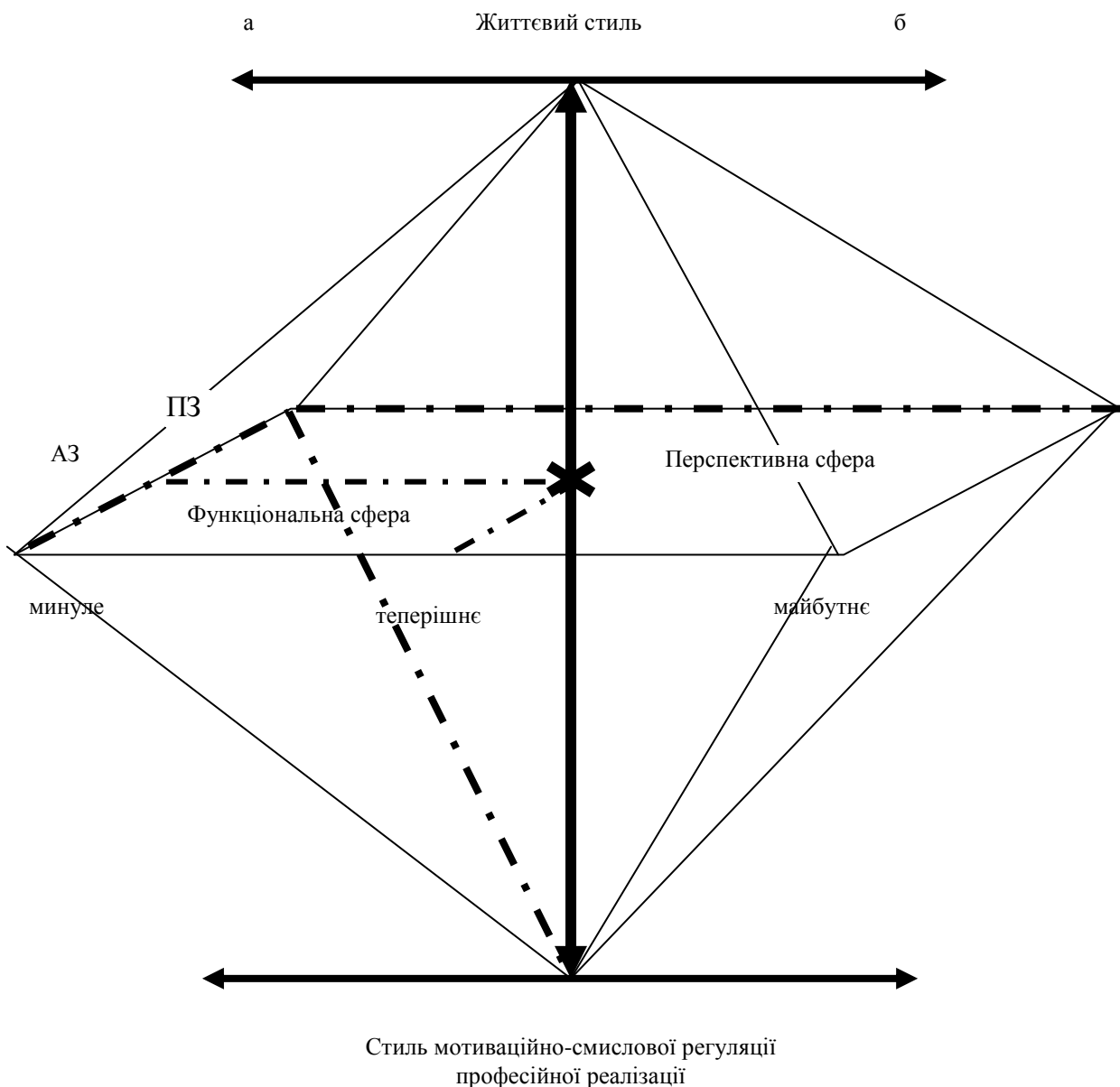

Рис. 1. Схема проектування актуально-функціональної та потенціально-перспективної сфер у стиль мотиваційно-сислової регуляції професійної реалізації

Як видно зі схеми, актуально-функціональна сфера професійного досвіду під впливом підкорюючих тенденцій мотиваційно-сислової регуляції виступає своєрідним показником спеціалізації професійних умінь, які визначають зону потенційної оперативності їх реалізації у майбутньому. Таким чином, дихотомія “актуальне–потенційне” демонструє єдність діалектики прояву “можливості та дійсності” власне у психології особистості: актуальне – розвинуті та діючі в певних умовах властивості особистості, які виступають реалізацією і конкретизацією тих властивостей, які в минулому перебували в латентному, потенційному стані; а потенційне – це результат розвитку властивостей і можливостей особистості у вигляді складного системного утворення, яке включає в себе нові рушійні сили її подальшого розвитку. При цьому на кожному рівні розвитку професійного досвіду утворюються якісно нові особистісні утворення, формуються нові психологічні структури на основі узагальнення і перетворення структур попереднього рівня. Безперервне накопичення професійних умінь і навичок, нових способів орієнтації у сфері професійних вимог приводить до появи нових можливостей людини, її нових психологічних можливостей. Рівень потенційної оперативності як переживання своїх змінених можливостей (новий рівень домагань, прагнення підтримати престиж, формування нових ціннісних установок та інтересів тощо) виступає як мотиватор активності людини, спрямованої на випробування своїх професійних потенцій.

Визначення потенційних меж професійного розвитку супроводжується інтеграцією особистісно-психологічних утворень, які визначають можливості життєздійснення людини. Це діалектичний процес, у якому відображається як минуле, так і теперішнє та майбутнє, що пов'язуються між собою у етапи, які можуть переходити один в одного. Те, що на одному етапі виступає як актуальне, на наступному стає потенційним, і так само потенційне як можливе на наступному етапі під впливом нових умов і вимог перетворюється в актуальні процеси і властивості. Функцію їх співвідношення між собою виконує мотиваційно-сислова регуляція особистісної реалізації.

Функціональну роль мотиваційно-сислової регуляції професійної реалізації можна охарактеризувати здатністю побудови суб'єктивного образу професійної діяльності, на основі якого відбувається адекватна орієнтація в її вимогах до людини. Професійна ідентифікація як усвідомлення образу професійної діяльності реалізує уявлення особистості про власне майбутнє, яке є невід'ємною частиною її життєвого шляху й утворює суб'єктивний образ її розвитку. Слід зазначити, що своїм змістом професійна ідентифікація охоплює не тільки теперішнє, а й віддалене майбутнє в його бажаних і очікуваних аспектах. Його прогностичність пов'язана з потребами організаційно-управлінського плану та соціальним проектуванням, тобто орієнтує дослідника на пошук регуляторного потенціалу прогнозів. На основі позаситуативної самоорганізації особистості (В. Я. Ляудіс) професійна ідентифікація виражає прогнозування майбутнього щодо теперішнього як проекції майбутнього.

На схемі проектування актуально-функціональної та потенційно-перспективної сфер у стиль мотиваційно-сислової регуляції професійної реалізації межа між актуальною та потенційною зонами професійного досвіду визначає усвідомлення особистістю своїх професійних можливостей, а межа між функціональною та перспективною сферами часового простору життєздійснення – внутрішню детерміацію особистості в часі життя. Тому логічно передбачити, що в межі їх перетину буде локалізуватися суб'єктивний образ професійної діяльності, який у конкретному варіанті прояву виражатиметься у професійній ідентифікації – з одного боку, як усвідомлення суб'єктом своїх можливостей, а з другого – як результат мотиваційно-сислової регуляції, сповненої вольових зусиль особистості.

Масштаб мотиваційно-вольової регуляції, який задається життєвим шляхом особистості, визначає загальну стратегію поведінки, яка “включає інтелект і волю в структуру особистості, об'єднуючи їх з потребами, інтересами, всією мотивацією особистості” [1, 263], а також виконує роль перетворення образу професійної діяльності в дійсність, а саме зв'язує “надситуативні (як ідеально-ціннісні, так і просторово-часові) перспективи життя в одну справді здійснювану в конкретній, ситуативній реальній поведінці особистісну єдність” [3, 143].

Наявність такого вертикального зв'язку обумовлена тим, що перспективно-прогностичні характеристики професійної ідентифікації безпосередньо входять, з одного боку, у структуру усвідомлених життєвих цілей, а з другого – у складний вольовий акт, розгорнутий у часі, коли потрібно складання плану дій з їх досягнення [6]. Психологічний статус цілепокладання відображає властиву людині тенденцію до саморозвитку, до виходу за межі вже досягнутого [9]. Постановка цілі – це прояв, з одного боку, зацікавленості у майбутньому, а з другого – передбачення задоволеності, відомої з минулого досвіду, які створюють необхідний позитивний фон для формування образу майбутнього, зокрема образу професійної діяльності.

Отже, життєві прогнози людини пов'язані із задоволеністю життєвою ситуацією, під якою слід розуміти певну просторово-часову конфігурацію образу життя індивіда, сукупність обставин його життєдіяльності, що піддаються мотиваційно-смісловій організації.

Ще одним важливим аспектом ставлення суб'єкта до актуальної ситуації виступає ставлення до самого себе, необхідність включення якого в схему нашого аналізу обумовлено низкою міркувань. Насамперед, ставлення до себе є невід'ємним компонентом життєвої ситуації, яка є не просто набором зовнішніх обставин життєдіяльності індивіда, а й результатом їх суб'єктивного впорядкування і концептуалізації на основі оцінки власних ресурсів, мотивів тощо [5]. По-друге, емоційно-ціннісне ставлення до себе виражає смисл "Я", який визнається одиницею самосвідомості і є важливим регулятором свідомості й поведінки людини [8]. По-третє, самоствавлення пов'язане з життєвими перспективами особистості. Б. Г. Ананьєв ставлення до себе розглядав через рефлексивні властивості характеру – самолюбство, почуття власної гідності тощо. Ці властивості "завершують структуру характеру і визначають його цілісність. У цьому сенсі вони найбільш тісно пов'язані з цілями життя і діяльності, ціннісними орієнтаціями, установками, виконуючи функцію саморегуляції і контролю розвитку" [1, 262].

Вихідні категоріальні основи описують природну діахронну цілісність суб'єкта професійної діяльності в усвідомленні ним "Я-реального" та "Я-професійного", а відповідно й напрям, за яким він спрямовується в майбутнє ("Я-ідеальне"), що пов'язане із відображенням його життєвих прогнозів.

Висновки. Професійний прогноз у найбільш загальному сенсі є образом певної цілісності, якою виступає майбутній життєвий шлях. Життєвий шлях як атрибутивна характеристика суб'єкта професійної діяльності розглядається і як майбутнє самовладання, моралістичність (ортодоксальні стилі супер-его), і як відносно висока тенденція бачення причин подій, що відбуваються в житті не тільки в зовнішніх силах, а й у самому собі.

Література

1. Ананьєв Б. Г. О проблемах современного человекознания.– Л.: Изд-во ЛГУ, 1977.– 380 с.
2. Борисик А. С. Професійна кар'єра як соціально-психологічний феномен // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України.– К., 2007.– Т. 9.– Ч. 4.– С. 94–101.
3. Василюк Ф. Е. Психология переживания. Анализ преодоления критических ситуаций.– М.: Изд-во МГУ, 1984.– 200 с.
4. Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога: Монографія.– Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003.– 320 с.
5. Дридзе Т. М., Орлова Э. А. Ситуационная концепция социально-культурной динамики как инструмент прогнозного социального проектирования // Прогнозное проектирование в условиях ускорения научно-технического прогресса.– М., 1987.– Кн. 1.– С. 9–32.
6. Миллер Дж., Галантер Е., Прибрам Е. Планы и структура поведения / Под общ. ред. А. Н. Леонтьева и А. Р. Лурии.– М.: Прогресс, 1965.– 238 с.
7. Стамбулова Н. Б. Психология спортивной карьеры.– СПб.: Центр карьеры, 1999.– 368 с.
8. Столин В. В. Самосознание личности.– М.: Изд-во МГУ, 1983.– 284 с.
9. Nuttin J. Motivation, planning and action of behavior dynamics.– Hillsdale, 1984.– 251 p.

Анотації

У статті актуалізовано питання системного психологічного забезпечення спортивної кар'єри особистості та презентовано методологічну основу до побудови такої системи. Аналіз діяльнісного, комунікативного та особистісного аспектів систематизує структурну організацію психологічного забезпечення спортивної кар'єри та розкриває науковий простір щодо життєтворчих тенденцій самореалізації фахівця.

Ключові слова: спортивна кар'єра, самореалізація, життєвий шлях.

В статье актуализированы вопросы системного психологического обеспечения спортивной карьеры личности и представлена методологическая основа для построения такой системы. Анализ деятельностного, коммуникативного и личностного аспектов систематизирует структурную организацию психологического обеспечения спортивной карьеры и раскрывает научное пространство изучения жизнетворческих тенденций самореализации специалиста.

Ключевые слова: спортивная карьера, самореализация, жизненный путь.

This article concentrates on the issue of systematic psychological ensuring of person's sports career. Besides it represents the methodological basis for creating such system. The analysis of the influential, communicative and individual aspects systematizes the structural organization of the psychological support necessary for sports career and reveals the scientific scope for life-asserting tendencies of specialist's self-realization.

Key words: sports career, self-realization, life way.

До питання про діалектику духовного і матеріального у фізичному вихованні

Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)

Постановка проблеми. Фізичне виховання є галуззю ідеології, його теоретичні концепції наскрізь пронизані ідеологічними положеннями. Всі прекрасно розуміють сутність впливу ідеології не лише на практику, а й на теорію фізичної культури і спорту в той період, коли “радянські спортсмени і фізкультурники з яскравими знаменами” демонстрували перед західним світом переваги розвинутого соціалізму. Ті пам'ятні всім лозунги і звернення до “спортивної честі” – всього лише зовнішня сторона ідеологічного управління фізичною культурою і спортом на рівні їх функціонування як соціальних інститутів.

Є і більш глибокі, внутрішні вияви ідеологічного підпорядкування фізичного виховання концепціям тих, попередніх часів. Але вони поки ніяк, нічим і ніким не долаються, перш за все тому, що ще не усвідомлені і не виявлені, не “підняті” на поверхню нашої свідомості.

Саме сьогодні, через півтора десятка років після початку трансформації нашого суспільства, можна говорити про те, що значною мірою відбулася деідеологізація історичного, філософського, культурологічного мислення. Педагогічні науки в цілому лише намагаються знайти якісь нові спрямовуючі орієнтири власного теоретичного і практичного розвитку. Теорія ж фізичного виховання до цих пір найбільшою мірою страждає від “заідеологізованості”, наявності великої кількості догм, успадкованих з того періоду, коли “методологія” вульгаризованого марксизму (тобто не наука, а саме політична ідеологія) задавала жорсткі рамки для мислення теоретиків і практиків, роблячи його одностороннім, обмеженим, догматичним, без права на нестандартні для історичної, політичної і духовної систем ідеї.

Є кілька характерних сфер теорії фізичного виховання, які залишаються ідеологічно догматизованими, пов'язаними із міцно збереженими концепціями, що притаманні минулій історичній епосі в житті нашого суспільства. Центальною серед них є трактування проблеми взаємозв'язку тілесного і духовного у розвитку індивідуума. У ній є найбільша кількість непорозумінь, суперечностей, протилежностей та нез'ясованих питань, що породжують “білі плями” у сучасних наукових знаннях. По суті, наші сучасні “теоретичні” уявлення про взаємозв'язок тілесного та духовного прищеплені нам нашою системою наукового знання, сформованою ще в “ті” часи, коли ідеології було підпорядковане все, у тому числі й природничі науки. Ця проблема є одним із багатьох виражень “основного питання філософії” про взаємовідносини матерії та свідомості. Саме з цього і бере свій початок ідеологізація.

Мета дослідження – дослідити нетрадиційні шляхи зміцнення фізичного і психічного здоров'я.

Завдання: 1) викрити ідеологізацію фізичної культури і спорту, політизацію системи фізичного виховання; 2) з'ясувати взаємозв'язок тілесного і духовного у фізичному вихованні; 3) встановити шляхи активізації психічних процесів з метою покращення фізичного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людині, яка пройшла через державну систему освіти й виховання, здається єдино можливою і науково обґрунтованою та система світоглядних уявлень, яка прищеплювалася їй ще змалку. Із міцно завчених формулювань про первинність матерії й вторинність духу випливає цілий ряд наслідків, на яких базується вся картина світу, в тому числі й “образ людини” як складової частини цієї картини. Основні з них такі. Оскільки матерія первинна, а дух вторинний, то він є історично більш пізнім за часом свого виникнення, історично віддаленим від матерії. Отже, з погляду онтології, в еволюції Всесвіту був такий період, коли матерія існувала, не маючи всередині себе або “поруч” із собою нічого того, що може бути названо духовним, психічним.

Стосовно антропології це означає, що стверджується не просто єдність тілесного й духовного, але, по-перше, первинність тілесного відносно духовного й породженість духовного тілесним; по-друге, можливість буття тілесного без духовного, існування якогось тимчасового інтервалу між ними. Крім того, з відомого нам рішення “основного питання філософії” випливає твердження про те, що духовне є функцією тілесного, його атрибутом, але не навпаки.

Коли ці позиції проявляються в педагогічній теорії, складається приблизно такий “образ” людини й процесу її формування: народжена дитина – “біологічний індивід”, який у процесі соціалізації має перетворитися в “соціального індивіда”. Перетворення це відбувається в результаті розвитку головного мозку й вищої нервової системи. У питанні про формування психіки в онтогенезі і її змісті, фактично повністю й безроздільно продовжує панувати павловська рефлексологія. Навіть у тих сучасних роботах із загальної психології, де вже не йде безперервне цитування І. П. Павлова, імпліцитно мається на увазі: всі вищі психічні функції розвиваються на основі умовних рефлексів. Має місце перша сигнальна система, а також друга... І як центральна “пояснююча” категорія найбільш часто використовується поняття “відображення”. По суті, тут виявляється ще дві дуже стійкі догми, що в “радянський” період стояли досить близько з іншими політичними ідеологемами: догма рефлексології й догма теорії відображення. Але ж під оболонкою рефлексу сховані найскладніші й дуже тонкі, різноманітні й багаторівневі процеси переробки інформації в головному мозку й циркуляції її в центральній і периферійній нервовій системі. Якщо роботу комп’ютера фахівець розшифровує через нелінійні алгоритми, то робота головного мозку ще тільки чекає свого декодувальника. Поняття ж “відображення”, з погляду наукової теорії, є не більш ніж метафорою сучасних наукових понять “комунікація”, “інформаційний обмін”, “циркуляція інформації”. Саме по собі воно взагалі нічого не пояснює. Навпаки, воно потребує “багатоповерхових” і все більш ускладнюючих наукових теорій для розуміння його суті. А його використовують як “ключове”, що нібито пояснює сутність і внутрішній зміст психічних процесів.

Відомо, що всі, хто сьогодні практично й теоретично займаються проблемами фізичного виховання, стурбовані його обмеженістю, завуженістю, недостатністю в нашій системі дошкільного, шкільного й вузівського навчання й виховання, сприйняттям його як другорядного порівняно з іншими напрямками педагогічної діяльності й т. п. Але все ж таки вся наша педагогічна система спрямована на виховання насамперед тіла, і лише потім – після тіла – ще й духу як його “додатка”. Таке ставлення до процесу формування людини характерне для педагогіки в цілому, а вже для теорії фізичного виховання – особливо. Справді: хто більше за фахівців у цій сфері повинен бути стурбований вихованням тіла? Як аргумент для обґрунтувань такої педагогічної позиції нерідко згадують давньоримське “*Mens sana in corpore sano*”, забуваючи про зворотні взаємозв’язки: у хворому тілі обов’язково є в наявності хворий дух, і при хворому дусі неминуче хворе тіло... Тоді, очевидно, здорова душа здатна зробити здоровим і свій матеріальний носій – тіло. У всякому разі, іноді їй це вдається. Але як це відбувається і як навчити людину тому, щоб це було нормою її існування – велике питання.

Коли ведеться виховання на рівні “роби, як я” (моральне, фізичне, інтелектуальне), відбувається формування саме тілесних функцій, але не духовних. Точніше, духовні функції охоплюються цими впливами лише опосередковано, дуже незначною мірою. Йде відпрацювання рефлексів, автоматизмів, тобто елементарних реакцій з боку вищої нервової системи: певної моторики органів, мовних реакцій, строго лімітованих форм мислення...

Після цього справа доходить і до “духовного” (але вже в дуже вузькому, специфічному його значенні), коли турбуються про виховання волі, витримки, цілеспрямованості, переконаності й т. п. Це, по-перше, лише дуже вузький пласт духовного, сама його верхівка. По-друге, тут ми зіштовхуємося із ще однією догмою. Це ідеологема “свідомості”, або, як вона нерідко формулювалася у відомий період, “усвідомлюваності”. По суті справи, через абсолютизацію ролі свідомості й ототожнення “*Homo sapiens*” із “людиною свідомою” було загальмоване вивчення сфери несвідомого, а також таких феноменів, як гіпноз, самонавіювання.

Ці сфери психіки фактично були в Радянському Союзі зовсім забороненими для вивчення. Природно, що заборона досліджень призвела до практично повної їхньої непізнаності, невивченості. На сьогоднішній день відсутні не тільки спеціальні теорії, але навіть і будь-які продуктивні методологічні ідеї, які могли б сприяти їхньому осмисленню, за винятком, звичайно, фрейдизму і його різновидів. Але й фрейдизм являє собою методологію, насамперед психоаналізу, тобто емпіричного вивчення змісту психіки окремого індивіда, і набагато меншою мірою здатний допомогти в загальнотеоретичному осмисленні сутності психічного й окремих його форм.

У системі поглядів на взаємовідношення тілесного і духовного є ще одна догма, котра також обумовлена ідеологічною спадщиною. Це – догма “пасивності” психічного. Вона дуже замаскована, виражена в неявній формі, схована за тезами типу “свідомість має відносну самостійність стосовно буття”, “існує випереджаюче відображення”, “свідомість має прогностичні, моделюючі й креативні функції” й ін. Але це завжди для “виправдання” тих ідей, які логічно впливають із твердження

первинності духу: “Абсолютно” активна тільки матерія, “дух” же завжди пов'язаний з нею як її функція і, як видно, не зобов'язаний завжди бути активним, навіть взагалі може бути відсутнім. Усяке інше розуміння сутності й форм прояву духовного трактується як вираження ідеалізму.

Тут проявляється ще одна догма або, точніше, інтелектуальний забобон: у нашому суспільстві не можна бути “ідеалістом”. “Ідеалізм” у системі наших панівних світоглядних ідей тотожний неутцву, мракобіссу, впаданню в релігійність.

Між тим, навіть у найважчі, у відношенні ідеологічного контролю, часи проривалися у світ наукові дослідження такого плану, які ставили цю проблему й дозволяли глянути на неї з нестандартної точки зору. Хай навіть їх і дуже мало в загальному переліку “заполітизованих” і тому давно поглинених небуттям видань, але вони були і є. Та проблема залишається, тому що мали місце тільки окремі спроби щось змінити в наших поглядах на людину і її справжні можливості. Тим більше, що така зміна неминуче вимагає також і перебудови загального погляду на світ, а можливо, і на влаштування Всесвіту в цілому.

У чому й за рахунок чого, власне, повинна відбутися ця перебудова? Насамперед, сучасного осмислення потребують етнографічні дослідження способу життя архаїчних народів, форм первісної культури. Нескінченно різноманітні форми магії й шаманізму, які властиві всім народам світу й дивовижно подібні між собою у своїй внутрішній сутності – активізації психічних процесів й придбанні влади над тілом, його функціями, поведінкою, концентрації резервних фізіологічних можливостей організму – не повинні сприйматися лише як вияви неутцва й дикунства [7; 9; 10]. Етнографічна фактографія повинна бути пов'язана з усім матеріалом, очевидно, усе ще недостатнім для повноцінного його осмислення, що стосується східних філософських і релігійних систем, а також систем психофізичних тренувань, у тому числі освоєння спортивної майстерності [1; 2; 3; 4; 5]. Потребують перегляду й поглибленого теоретичного аналізу накопичені матеріали, пов'язані з вивченням процесів гіпнозу, навіювання та самонавіювання [6; 8].

Ті, хто брали участь у сеансах психотренінгу за системою Ст. Грофта, хто пережив стан клінічної смерті й зберіг у пам'яті процес відділення “душі” від тіла або інші парадоксальні стани психіки, кому доводилося зустрічатися з Вангою, Джуною або іншими, менш відомими екстрасенсами, на все життя зберігають переконання в тому, що наша психіка – це далеко не те, що пишуть про неї вузівські підручники. Маса найскладніших явищ не знаходять навіть часткового наукового пояснення тільки через панування догматизму в мисленні, через упереджену переконаність у тому, що “цього не може бути, тому що не буває ніколи”.

Щоб вийти з цієї теоретичної безвиході, варто як робочу гіпотезу висунути припущення про те, що всі ці люди аж ніяк не є божевільними або нестримними фантазерами, а що ми просто усе ще не маємо навіть найменшого поняття про те, що ж таке насправді наша “душа” і як вона пов'язана з тілом. Звичайно ж, якесь нове пояснення сутності духовного і його місця у Всесвіті здатний дати тільки увесь комплекс природничих наук, і лише в тому випадку, якщо відбудеться якийсь ривок у пізнанні світу в цілому.

Здається, що ключ до розуміння сутності духовного лежить в осмисленні ролі інформації як всезагальної властивості Всесвіту, аналогічної матеріально-польовим й енергетичним її властивостям. Але поки природничі науки чекають своїх революціонерів, чи не треба практикам фізичного виховання і зі свого боку змінити деякі позиції?

Висновки

1. Від заідеологізованості, політизованості потерпає як теорія, так і практика фізичного виховання, оскільки за таких умов задаються жорсткі рамки для мислення науковців і практиків, що спричиняє його односторонність, обмеженість, догматичність, відсутність права на нестандартні для певної історичної, політичної і духовної систем ідей.

2. Вислів “В здоровому тілі – здоровий дух” має зворотні зв'язки: у хворому тілі обов'язково є хворий дух, і при хворому дусі – неминуче хворе тіло. Отже, здорова душа здатна зробити здоровим і свій матеріальний носій – тіло.

3. Активізація психічних процесів і придбання влади над тілом, його функціями, поведінкою, концентрацією резервних фізіологічних можливостей організму – не повинні сприйматися лише як вияви неутцва й дикунства. Етнографічна фактографія повинна бути пов'язана з усім матеріалом, очевидно, усе ще недостатнім для повноцінного його осмислення, що стосується східних філософських і релігійних систем, а також систем психофізичних тренувань, у тому числі освоєння спортивної майстерності. Потребують перегляду й поглибленого теоретичного аналізу накопичені матеріали, пов'язані з вивченням процесів гіпнозу, навіювання та самонавіювання.

Література

1. Грановская Р. М. Элементы практической психологии.– Л.: Изд-во ЛГУ, 1988.
2. Гримак Л. П. Резервы человеческой психики. Введение в психологию активности.– М.: Политиздат, 1989.
3. Леви В. Л. Искусство быть собой.– М.: Знание, 1990.
4. Леви В. Л. Охота за мыслью.– М.: Знание, 1989.
5. Леви В. Л. Искусство быть другим.– М.: Знание, 1991.
6. Рожнова М. А., Рожнов В. Е. Гипноз и “чудесные исцеления”.– М.: Знание, 1969.
7. Симонов П. В., Ершов П. М., Вяземский Ю. И. Происхождение духовного.– М.: Наука, 1989.
8. Слободяник А. П. Психотерапия. Внушение. Гипноз.– К.: Здоров'я, 1977.
9. Тайлор Э. Б. Первобытная культура.– М.: Политиздат, 1989.
10. Токарев С. А. Ранние формы религии.– М.: Политиздат, 1990.

Анотації

У статті викривається критичне ставлення до ідеологізації фізичної культури і спорту, політизації системи фізичного виховання, розглядається суперечність первинності матеріального чи духовного. Допускається, що здорова душа здатна зробити здоровим і свій матеріальний носій – тіло. Актуалізується питання активізації психічних процесів і отримання влади над тілом, його функціями, поведінкою та концентрацією резервних фізіологічних можливостей організму. Вказується на нетрадиційні шляхи такої активізації.

Ключові слова: діалектика матеріального і духовного, процеси нав'ювання і самонав'ювання, психофізичні тренування.

В статье раскрывается критическое отношение к идеологизации физической культуры и спорта, политизация системы физического воспитания. Рассматривается противоречие первичности материального или духовного. Допускается, что здоровая душа способна сделать здоровым и свой материальный носитель – тело. Актуализируется вопрос активизации психических процессов и получения власти над телом, его функциями, поведением и концентрацией резервных физиологических возможностей организма. Указывается на нетрадиционные пути такой активизации.

Ключевые слова: диалектика материального и духовного, процессы внушения и самовнушения, психофизические тренировки.

The article exposes the critical attitude to the ideologisation of the physical culture and sport, politisation of the system of the physical training. Besides it scrutinizes the contradiction of the primordality of the material or the inner. There is an admit that the healthy soul is able to make healthy its material bearer - the body. The question of intensification of the physical processes and receiving the power over the body and its functions, behavior and concentration of reserve physiological possibilities of organism is actualized. Nontraditional ways of such intensification is pointed out.

Key words: the dialectics of the material and the inner, processes of suggestion and auto-suggestion, psychophysical trainings.

УДК 37.037:378.037

**Виктор Вовк,
Лариса Вовк**

Педагогические проблемы управления процессом преемственности физического воспитания личности

Восточнoукраинский национальный университет имени Владимира Даля (г. Луганск)

Постановка проблемы. В современной практике учебно-воспитательного и тренировочного процесса в средней и высшей школе развитие активной позиции учащихся реально осуществляется на эмпирическом уровне, что и порождает трудно объяснимые парадоксальные явления при переходе учащихся из класса в класс, из средней в высшую школу, студентов с одного курса на другой.

В связи с этим принципиально важно обосновать такую систему (и структуру) преемственности физического воспитания учащейся молодежи, которая бы создавала предпосылки и условия для разрешения диалектических противоречий перехода учащихся из одних условий образования и физического воспитания в другие и тем самым способствовала реализации движущих сил учебно-

воспитательного и тренировочного процесса. Развитие активной (субъективной) позиции личности становится при этом основным фактором формирования субъективных отношений между педагогами и учащимися (студентами), т. е. объединение их совместных усилий в решении главных педагогических задач. Одна из существенных проблем реального управления учебно-воспитательным и тренировочным процессом и состоит в том, чтобы эти этапы в средней и высшей школе последовательно и преемственно формировали активную позицию старшеклассника и студента в качестве подлинных субъектов своей социальной роли.

Анализ последних публикаций показывает, что данная проблема практически не исследуется, а проводятся исследования среди школьников и студентов в различных аспектах организации учебно-воспитательного и тренировочного процесса [1; 2; 3].

Цель исследования – разработка теоретической модели управления процессом преемственности физического воспитания личности.

Изложение основного материала исследования. Логика преемственности физического воспитания раскрывает диалектику формирования внутренней позиции личности в этих восходящих циклах изменяющихся ситуаций – возникающие при этом внешние и внутренние противоречия и последовательные условия их разрешения. Объектно-субъектное преобразование личности в логике преемственности физического воспитания выступает основным источником изучения и преобразования педагогической реальности.

Логика физического развития личности на стыке старших классов школы и младших курсов вуза предстает в следующем виде.

Субъект социального самоопределения – выпускник школы – поступает в вуз и оказывается в ситуации, главным образом, объекта вузовских норм и правил учебно-воспитательного и тренировочного процесса и ему предстоит стать субъектом новой социальной роли.

С логикой субъектного становления старшеклассника, студента преемственными оказываются определенные этапы учебно-воспитательного и тренировочного процесса, реализующие соответствующие стадии развития внутренней позиции “реального Я” учащейся молодежи в условиях непрерывного образования и физического воспитания. Эту диалектику педагогической деятельности важно представить в теоретической модели, способной выполнять познавательные и прикладные функции – выявлять основы рациональной преемственности физического воспитания учащейся и студенческой молодежи.

На основе системного анализа процесса преемственности физического воспитания учитель физической культуры, преподаватель физического воспитания, тренер по спорту создают структурно-функциональную модель управления учебно-воспитательным и тренировочным процессом. На рис. 1 представлена теоретическая модель управления процессом преемственности физического воспитания личности в виде схемы.

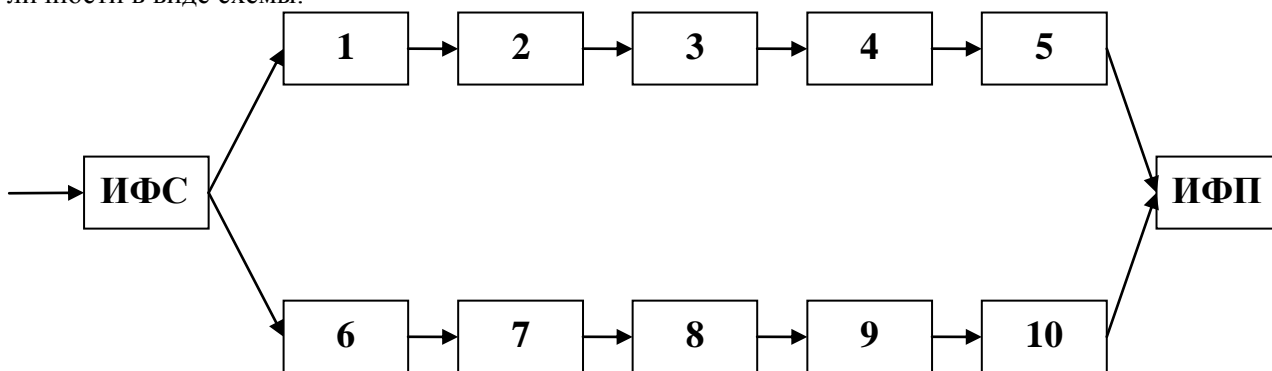

Рис. 1. Модель управления процессом преемственности физического воспитания личности

Условные обозначения: ИФС – исходное физическое состояние; ИФП – итоговая физическая подготовка; 1 – цель и задачи развития личности; 2 – выдвижение основных педагогических установок к личности (“возникновение”); 3 – анализ развития внутренней позиции личности; 4 – анализ трудностей учащихся; 5 – разрешение противоречий на различных этапах учебно-воспитательного и тренировочного процесса; 6 – адаптация учащихся к новому классу, студентов к новому курсу; 7 – реализация на каждом этапе учебно-воспитательного и тренировочного процесса содержания преемственности; 8 – разрешение противоречий к формирующемуся специалисту и предшествующими физическими качествами личности старшеклассника (“становление”); 9 – сотрудничество обучающихся с педагогами физического воспитания в сознательном преодолении трудностей – главный признак активной внутренней позиции личности “реального я” (“зрелость”); 10 – разрешение противоречия между особенностями новой и предшествующей ситуацией физического развития личности (“преобразование”).

Каждый последующий этап учебно-воспитательного и тренировочного процесса (стадия физического развития личности) преемственно включает в себя содержание предшествующих этапов, и вместе с этим каждый этап развития – процессуальный, т. е. содержит динамические компоненты в соответствии системного развития любой развивающейся системы – **возникновение, становление, зрелость и преобразование.**

Логика развития активной позиции личности дала основание обозначить такие фазы терминами: объектные, субъектно-функциональные, субъектные и фазы преобразования.

Объектная фаза. Её цель – формирование активной позиции в овладении новыми знаниями, умениями, двигательными навыками в выполнении физических упражнений в организации и ведении здорового образа жизни. Выдвижение перед студентом стимулирующих перспективных целей: ближней – самоуправление в новой социальной роли; средней – освоение функций студента, что позволит участвовать в многообразной, интересной жизни вуза; конечной – овладение социально значимой и субъективно увлекательной профессией. Оказание первокурсникам многосторонней помощи в разрешении противоречия между новыми условиями, установками, требованиями вузовской учебы и физической подготовки, отсутствием опыта студенческой жизни. Мотивация основных задач деятельности и поведения, при которых это противоречие может успешно разрешаться, принося студентам чувство удовлетворения. Ориентация студентов на основной вид деятельности: освоение условий, установок, форм учебно-воспитательного и тренировочного процесса на основе повышения культуры умственного и физического труда, самостоятельной работы, самообразования, самовоспитания и самореализации “реального Я”. Разъяснение функций различных форм обучения и физического воспитания в вузе, принципиально иного места и значения самостоятельной работы по сравнению со школой. В развитии активной позиции первокурсника важную роль играет особый комплекс психолого-педагогического влияния преподавателя физического воспитания. Реализация принципа “сквозного”, (преемственного) преподавания вузовских дисциплин, сознательного отношения к учебному и тренировочному процессу в целом на основе логики учебно-воспитательного и тренировочного процесса кафедры, факультета как фактора связи всех преподаваемых на первом курсе дисциплин с будущей профессиональной деятельностью. Развитие нравственно-психологического, педагогического микроклимата в группе, на курсе, факультете как фактора, стимулирующего духовные контакты студентов-первокурсников с преподавателями, кураторами, тренерами, старшекурсниками. Учет их интересов, потребностей, запросов и трудностей, создание хороших условий для занятий физическими упражнениями.

Субъектно-функциональная фаза. Знакомство студентов с их основными функциями и видами деятельности, в которых данные функции реализуются. Особенности вузовских условий осуществления этих функций в отличие от школьных в их преемственности. Противоречие: между информационным восприятием предъявленных требований, репродуктивной информацией о вузовских условиях учебно-воспитательного и тренировочного процесса и необходимостью действовать самостоятельно и добиваться поставленных целей и задач. Основной тип деятельности: освоение функций, форм и способов их реализации. Студент – объект освоения новых функций и субъект отношения к ним. В этой фазе особое значение приобретает организация общей жизнедеятельности студента, дальнейшее оснащение его не только соответствующей информацией, но и умениями, навыками полноценного выполнения своих функций. На первом курсе необходима, как известно, целенаправленная помощь начинающим студентам в формировании активной жизненной позиции, в овладении технологией физического развития основных физических качеств и приобщении к здоровому образу жизни. Если объектная фаза предполагает главным образом их оснащение необходимой информацией, создание новых установок, включение в новые виды деятельности, то данная фаза переориентирует студента на освоение, относительно самостоятельное выполнение новых функций.

Субъектная фаза. Она предполагает не только освоение функций студента, но главным образом самостоятельную их реализацию в различных видах деятельности, в проявлении прав, выполнении обязанностей, в сотрудничестве с преподавателями физического воспитания и тренерами по спорту по совершенствованию учебно-воспитательного и тренировочного процесса. **Противоречие:** между продолжающейся стадией адаптации студента, когда он все еще в большей мере объект учебно-воспитательного и тренировочного процесса, и необходимостью относительно самостоятельного выполнения своих функций. Важно создание условий, при которых первокурсники могут результативно использовать свои права, реализовать возрастающие возможности “настоящего” студента. В целом для этой фазы характерны **“зрелость”** студента в стадии адаптации и его преобразование в полноценного студента. Он способен теперь уже не только осваивать вузовские условия быта, учебы, физкультурно-спортивной деятельности, но и участвовать в реализации основных задач учебно-воспитательного и тренировочного процесса.

Фаза преобразования. Студент первого курса становится студентом второго курса, вступая в новую социальную ситуацию развития.

Выводы. Обоснование последовательности таких условий, как основа реализации целей и задач преемственности физического воспитания, логической организации этого процесса, развития духовных контактов со студентами однокурсниками и студентами старших курсов.

Предложенная в настоящей работе модель в целом подчиняется общему порядку теоретического и методологического мышления.

Указанная теоретическая модель использовалась нами в исследовании проблемы преемственности физического воспитания на стыке средней и высшей школы.

Комплексный подход к преемственности физического воспитания учащейся и студенческой молодежи предполагает обоснование условий, необходимых для разрешения диалектических противоречий учебно-воспитательного и тренировочного процесса в качестве его движущих сил.

Первоначальное условие – установка не только на дидактическое взаимодействие педагогов и учащихся, но и на мировоззренческие, психологические, нравственные, деловые контакты, на широкий спектр духовного общения.

Разработка комплексных преемственных программ физического воспитания школьников и студентов, творческого содружества вуза с общеобразовательной школой, единое воспитательное пространство и планирование открывает путь к сотрудничеству преподавателей системы Министерства образования и науки Украины.

Повышение субъективной роли старшеклассников, студентов в физкультурно-спортивной деятельности за счет последовательной реализации фаз объектного, субъектно-функционального и субъектного развития личности.

Перспективы дальнейших исследований. Дальнейший поиск взаимодействия коллектива и личности предполагает определенную последовательность педагогического мышления: модель выпускника школы (вуза); этап учебно-воспитательного и тренировочного процесса; стадии развития личности; стимулирование активной позиции личности в коллективе, выполнение функций старшеклассника (студента); физическое и духовное развитие личности.

Литература

1. Заплішний І. І., Сипченко Ф. С., Бойко М. П. Шляхи оптимізації формування в студентів здорового способу життя засобами фізичного виховання // Вісн. Чернігів. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка.– Вип. 44. Сер. пед. науки, фіз. виховання та спорт: Збірник.– Чернігів: ЧДПУ, 2007.– С. 180–183.
2. Приходько В. В. Педагогічна антропологія і направленість реформи вищої освіти в Україні // Вісн. Чернігів. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка.– Вип. 44. Сер. пед. науки, фіз. виховання та спорт: Збірник.– Чернігів: ЧДПУ, 2007.– С. 77–82.
3. Шиян Б. М. Методика фізичного виховання школярів.– Л.: ЛОНМІНО, 1996.– 232 с.

Аннотации

В статье излагаются современные проблемы управления процессом преемственности физического воспитания личности.

Ключевые слова: преемственность физического воспитания, личность школьника и студента.

У статті викладені сучасні проблеми керування процесом наступності фізичного виховання особистості.

Ключові слова: наступність фізичного виховання, особистість школяра і студента.

In article are stated modern problems of process management to receivership of the physical education to personalities.

Key words: receivership of the physical education, personality of the schoolboy and student.

УДК 796.01

Яна Герасимович

Формування здорового способу життя молоді

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича (м. Чернівці)

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Глобальна вагомість і актуальність проблеми здорового способу життя викликає необхідність ґрунтовних досліджень феномену здоров'я людини і його складників, пошуку шляхів позитивного впливу [1; 4].

Аналіз публікацій, науково-методичної літератури, матеріалів Оттавської хартії (Оттава, 1986) і Всесвітньої організації охорони здоров'я [6], а також результати останніх досліджень у вивченні феномену здоров'я людини таких фахівців, як Д. Д. Венедиктов, А. М. Чернух, Л. Пиріг, Л. П. Сущенко [1; 6] дали підґрунтя для побудови теоретико-методологічного підходу до обґрунтування індикаторів здорового способу життя.

Мета дослідження – визначити сучасне наукове уявлення про поняття здоров'я, його складові частини, детермінанти.

Завдання дослідження – висвітлити теоретичні підходи формування здорового способу життя.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення літературних джерел, системно-структурний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтовуючи теоретичні і методологічні аспекти проблеми здоров'я за сучасним уявленням, здоров'я розглядають не як суто медичну, а як комплексну проблему, складний феномен глобального значення.

Тобто здоров'я визначається як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорія, як об'єкт споживання, вкладу капіталу, індивідуальна і суспільна цінність, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з навколишнім середовищем. Стан власне системи охорони здоров'я обумовлює в середньому лише близько 10 % усього комплексу впливів. Решта 90 % припадає на екологію (близько 20 %), спадковість (близько 20 %), і найбільше – на умови і спосіб життя (близько 50 %) [2].

Крім розглянутого підходу, існує широкий перелік дещо інших підходів до визначення поняття здоров'я людини. У своїй праці “Соціальні технології культивування здорового способу життя людини” [5] Л. П. Сущенко проводить досить детальний аналіз відомих поглядів, визначень та підходів до поняття здоров'я. На її думку, “у даний час усе більше утверджується точка зору, відповідно до якої здоров'я визначається взаємодією біологічних та соціальних чинників, тобто зовнішні впливи опосередковані особливостями функцій організму та їх регуляторних систем”.

Дискусія щодо визначення поняття здоров'я ще триває, але важливим є визначення того, що здоров'я людини не зводиться до фізичного стану, а передбачає психоемоційну врівноваженість, духовне та соціальне здоров'я.

Світова наука розробила цілісний погляд на здоров'я як феномен, що інтегрує принаймні чотири його сфери, або складники – фізичну, психічну (розумову), соціальну (суспільну) і духовну. Усі ці складники невід'ємні один від одного, вони тісно взаємопов'язані і саме разом, у сукупності, визначають стан здоров'я людини. Для зручності визначення, полегшення методології дослідження феномену здоров'я наука диференціює поняття фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я.

До сфери фізичного здоров'я включають такі чинники, як індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, перебігу фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою, руху, довкілля, генетичної спадщини, рівня фізичного розвитку органів і систем організму.

До сфери психічного здоров'я відносять індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини. Психічне життя індивіда складається з потреб, інтересів, мотивів, стимулів, установок, цілей, уяв, почуттів, тощо. Психічне здоров'я пов'язано з особливостями мислення, характеру, здібностей. Всі ці складники і чинники обумовлюють особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації, вірогідність стресів, афектів.

Духовне здоров'я залежить від духовного світу особистості, зокрема складників духовної культури людства – освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики.

Свідомість людини, її ментальність, життєва самоідентифікація, ставлення до сенсу життя, оцінка реалізації власних здібностей і можливостей у контексті власних ідеалів і світогляду – все це обумовлює стан духовного здоров'я індивіда.

Соціальне здоров'я пов'язане з економічними чинниками, стосунками індивіда із структурними одиницями соціуму – сім'єю, організаціями, з якими створюються соціальні зв'язки, праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування тощо.

Ці чинники і складові частини створюють відчуття соціальної захищеності (або незахищеності), що суттєво позначається на здоров'ї людини. У загальному вигляді соціальне здоров'я детерміноване характером і рівнем розвитку головних сфер суспільного життя в певному середовищі – економічній, політичній, соціальній, духовній.

Зрозуміло, що у реальному житті всі чотири складники – соціальний, духовний, фізичний, психічний діють одночасно і їх інтегрований вплив визначає стан здоров'я людини як цілісного складного феномену [1].

З позицій викладеного розуміння феномена здоров'я людини походить визначення поняття здорового способу життя (ЗСЖ): це все в людській діяльності, що стосується збереження і зміцнення здоров'я, все, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій через діяльність з оздоровлення умов життя – праці, відпочинку, побуту.

Складники ЗСЖ містять різноманітні елементи, що стосуються усіх сфер здоров'я – фізичної, психічної, соціальної і духовної. Найважливіші з них – харчування (в тому числі споживання якісної питної води, необхідної кількості вітамінів, мікроелементів, протеїнів, жирів, вуглеводів, спеціальних продуктів і харчових добавок), побут (якість житла, умови для пасивного й активного відпочинку, рівень психічної і фізичної безпеки на території життєдіяльності), умови праці (безпека не тільки у фізичному, а й у психічному аспекті, наявність стимулів і умов професійного розвитку), рухова активність (фізична культура і спорт, використання засобів різноманітних систем оздоровлення, спрямованих на підвищення рівня фізичного розвитку, його підтримку, відновлення сил після фізичних і психічних навантажень).

Проблема формування здорового способу життя досить ретельно висвітлюється в багатьох соціально-філософських, педагогічних, соціальних, медичних працях.

Наш підхід розглядає формування здорового способу життя молоді як важливий складник молодіжної та соціальної державної політики. Втім передбачає: по-перше – вивчення уявлення молоді про здоровий спосіб життя та розробку методів оцінки здоров'я індивіда; по-друге – формування свідомості та культури здорового способу життя; по-третє – розробку методик навчання молоді здоровому способу життя; по-четверте – впровадження соціальних програм культивування здорового способу життя та збереження здоров'я; по-п'яте – розробку та впровадження системи скринінгу і моніторингу здорового способу життя молоді.

Акцентується увага на формуванні здорового способу життя саме молоді, оскільки саме у молоді роки відбувається сприйняття певних норм та зразків поведінки, накопичення відповідних знань та вмій, усвідомлення потреб та мотивів, визначення ціннісних орієнтацій, інтересів та уявлень.

Викладене трактування ЗСЖ дозволяє більш широко висвітлити досвід соціологічних досліджень у близьких сферах. Як зазначалось, один з багатьох дослідницьких підходів розглядає здоров'я і добробут у контексті якості життя. Одну з концепцій якості життя розроблено в Центрі здоров'я Торонтського університету (Канада) у межах проекту Міністерства громади та соціальних послуг м. Онтаріо. Концепція ґрунтувалась на визначенні “якості життя” в психології, соціології та філософії. Як результат, побудовано модуль якості життя, що складається з дев'яти сфер, об'єднаних у три більш загальні категорії: “стан особи” (фізичний та психічний стани), “навколишнє середовище” (соціальне оточення, екологічне оточення, локальна громада), “наявна інфраструктура” (можливості власного розвитку, проведення вільного часу, наявність роботи та можливість працевлаштування). Кожен з цих складників розглядається як пропозиція певних “можливостей” для індивідів. А індивід може максимально скористатися такими можливостями заради досягнення добробуту [5].

Зваживши всі аспекти у межах цієї парадигми щодо здорового способу життя, слід зазначити важливість таких питань:

- чи має індивід знання про здоровий спосіб життя;
- чи існують можливості отримати ці знання;
- чи знає індивід, де отримати необхідні або додаткові знання;
- чи доступні ці джерела для кожного;
- чи достатній рівень його підготовки, щоб скористатися знаннями;
- порівняння свого життя із принципами здорового способу життя;
- самооцінка необхідності змін у своєму житті та усвідомлення необхідності;
- оцінка наявності об'єктивних (що не залежить від індивіда) можливостей для здорового способу життя;
- оцінка наявності суб'єктивних (що залежить від індивіда) можливостей для здорового способу життя;
- оцінка спроможності змінити суб'єктивні можливості (що заважає цим змінам; чи прагне сам індивід до цих змін; які умови необхідні, щоб змінити) [3].

Враховуючи наведені вище теоретичні підходи, розроблено систему індикаторів показників і складників ЗСЖ.

Відповідно до змісту сфери фізичного здоров'я (індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, перебігу фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою, руху, довкілля, генетичної

спадщини, рівня фізичного розвитку органів і систем організму) були визначені індикатори зросту і ваги, оскільки вони відбивають (з певними обмеженнями) вади (або їх відсутність) анатомічної будови тіла і (також з певними обмеженнями) якість генетичної спадковості. Що стосується показників перебігу фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою, руху, довкілля і рівня фізичного розвитку органів і систем організму, то їх неможливо визначити інструментарієм соціологічного опитування. Тому були вибрані індикатори, що опосередковано свідчать про характер реакції організму на фізичні навантаження і доступні для об'єктивного визначення при опитуванні: показники травмування, а також факту і спроможності виконання фізичних навантажень, типових для звичайної рухової активності. Ці індикатори можна розглядати (з певними обмеженнями) як показники готовності до виконання навантажень, тобто як опосередковані показники сфери фізичного здоров'я.

Відповідно до змісту сфери психічного здоров'я (індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей – збудженість, емоційність, чутливість, схильність до стресів, афектів, особливості мислення, характеру, здібностей, потреб, інтересів, мотивів, стимулів, установок, цілей, уяв, почуттів тощо) були вибрані відповідні індикатори: наявність проблем спілкування, відчуття комфорту перебування в колективі, характер стосунків із близьким оточенням, уміння керувати своїм психічним станом, ступінь стресу, ступінь самозадоволення, тобто індикатори, які відбивають індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини.

Відповідно до змісту сфери духовного здоров'я (ставлення до освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики; свідомість, ментальність, життєва самоідентифікація, оцінка реалізації власних здібностей і можливостей) були вибрані індикатори, що свідчать про занепокоєння (або його відсутність) станом загальноприйнятих у суспільстві чинників духовності: релігійних, культурних, патріотичних. Природно, до переліку індикаторів не входили такі, що безпосередньо спрямовані на визначення рівня свідомості респондентів або ступеня відданості загальноприйнятому етичному кодексу людства, оскільки отримати об'єктивну інформацію за такими показниками не є можливим.

Показники соціального здоров'я, що пов'язані з економічними чинниками, стосунками індивіда із структурними одиницями соціуму, визначалися такими індикаторами, як характеристики найближчого оточення і взаємостосунків у ньому, соціальний статус, соціальне самопочуття, наявність (відсутність) відчуття безпеки в соціумі, ступень задоволеності повсякденними умовами життя, самооцінка добробуту, прибутку, можливості та структура витрат, умови житла, можливості відпочинку. Наведений перелік достатньо повно описує соціальне здоров'я респондентів. Саме у соціальній сфері здоров'я засоби соціологічного дослідження дають найбільш повне уявлення про стан справ і практично не потребують додаткового інструментарію з арсеналу інших наук [3].

Про реальний рівень здоров'я респондентів найбільш повне уявлення дають висновки індивідуального поглибленого медичного обстеження. Зрозуміло, що скористатися цим методом в ході соціологічного опитування неможливо, тому доцільно застосовувати найбільш інформативні в цьому відношенні індикатори наявності (відсутності) захворювань протягом останнього року, перебігу хвороби, а також факту наявності (відсутності) хронічних захворювань. Ці індикатори дають достатньо повне уявлення принаймні про суто медичний бік проблеми. Природно, для усіх респондентів, незалежно від рівня здоров'я, є актуальним питання його поліпшення або удосконалення. Цю можливість обумовлює передусім ступінь обізнаності щодо можливих заходів. Загалом питання обсягу і якості наявної освіти та інформації щодо проблеми здоров'я – одне з найважливіших питань індивідуального і громадського здоров'я населення країни. Фактично, цілеспрямована освіта і поінформованість є головними і необхідними передумовами усвідомлення молоддю цінності здоров'я і здорового способу життя.

Звичайно, не можна обминути питання щодо можливостей реалізації молоддю здорового способу життя в нинішніх умовах. Але складність вивчення полягає в тому, що питання можливості (неможливості) вести здоровий спосіб життя надзвичайно суб'єктивне, тому що воно передусім детерміноване мірою усвідомлення людиною важливості дій у цьому напрямі. Навіть за відсутності деяких об'єктивних умов (комфортне житло, належне харчування, достатній дохід тощо) особи з високим рівнем свідомості стосовно здорового способу життя прагнуть діяти заради власного здоров'я. І навпаки, за достатньо об'єктивних умов нестача особистісних стимулів унеможливує прагнення бути здоровим. Тому вельми проблематично пропонувати індикатори, які б об'єктивно висвітлювали реальні можливості (неможливості) реалізації здорового способу життя – ці можливості переважно залежать від самої людини. З іншого боку, існує певний мінімум об'єктивних умов життя, який обумовлює можливості реалізації здорового способу життя.

Тому з огляду на це, необхідність впровадження політики здоров'я у молодіжному середовищі, питання засобів впливу на формування здорового способу життя є одним з головних.

Висновок. Отже, розглянуто основні компоненти чи складники здоров'я та здорового способу життя. Але вони не є рівнозначними. Крім того, не існує концепції кількісного виміру "здоров'я" як комплексного інтегрального показника. Якщо для оцінки фізичного здоров'я людини використовуються інформативні методики, які залежно від віку, статі, фізичного стану, функціональних можливостей організму, рівня підготовленості дозволяють віднести кожного індивіда до одного з п'яти рівнів фізичного розвитку, то для психічного, духовного та соціального здоров'я методи кількісних оцінок поки що тільки напрацьовуються.

Перспективи подальших досліджень. Визначити загальну модель планування та оцінки формування здорового способу життя, відповідно до яких розробити різні методики і схеми планування заходів (ініціатив) для формування здорового способу життя.

Література

1. Апанасенко Г. Л. Эволюция биоэнергетики и здоровье человека.– СПб.: МГП "Петрополис", 1992.– 123 с.
2. Венедиктов Д. Д., Чернух А. М., Лисицын Ю. П. Глобальные проблемы здравоохранения и пути их решения // Вопр. философ.– 1979.– № 7.– С. 102–113.
3. Мамардашвили М. Сознание и цивилизация // Мамардашвили М. Как я понимаю философию.– М.: Прогресс, 1990.– С. 107–121.
4. О политике Всемирной организации здравоохранения: "Здоровье для всех до 2000 года" // Мед. вести.– 1997.– № 1.– С. 22–23.
5. Сущенко Л. П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини / Запоріж. держ. ун-т.– Запоріжжя, 1999.– 308 с.
6. Ottawa Charter for Health Promotion. First International Conference on Health Promotion. Ottawa, Canada, 17–21 November 1986.

Анотації

У статті визначено сучасне наукове уявлення про поняття здоров'я, його складові частини, детермінанти, а також висвітлено теоретичні підходи щодо формування здорового способу життя.

Ключові слова: здоров'я людини, сфери (складники) ЗСЖ, якість життя, індикатори ЗСЖ, рівень здоров'я.

В статті определяются современные научные представления о понятии здоровья, его составных частей, детерминантов, а также освещаются теоретические подходы формирования здорового способа жизни.

Ключевые слова: здоровье человека, сферы (составляющие) ЗСЖ, качество жизни, индикаторы ЗСЖ, уровень здоровья.

Given article enables for determination of the modern scientific belief about notion of health, his(its) component parts, determinant, as well as illuminate the theoretical approaches of the shaping the sound way to lifes.

Key words: health of the person, spheres (forming) ZSZH, quality to lifes, indicators ZSZH, level of health.

УДК 796.01

Ніна Деделюк

Зміст фізичного виховання і здорового способу життя у літературних пам'ятках IX–XIV століть

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Реформування освіти має відбуватися з урахуванням впливів різноманітних факторів на основі системності, інтегрованості, взаємозв'язків.

Закон України "Про освіту" стверджує, що освіта в державі ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між народами. У Концепції середньої загальноосвітньої національної школи одним із провідних орієнтирів становлення освіти є врахування націо-

нального компонента змісту освіти, формування в молоді національної свідомості, поглядів, переконань, ідеалів, традицій та звичаїв.

Традиції фізичного виховання в Україні стали предметом досліджень відомих учених з фізичного виховання, педагогіки, філософії, історії, філології (В. А. Старков, 1991; Є. Н. Приступа, 1996; В. Г. Балусок, 1997; Т. В. Палагнюк, 2001; Б. Є. Трофим'як, 2003, А. В. Цьось, 2006 та ін). У працях охарактеризовані свідоме ставлення до свого здоров'я, календарні свята, найбільш поширені рухливі ігри, змагання, які у певній мірі стали основою для формування національної системи фізичного виховання.

Окремі записи про зміст фізичного виховання належать етнографам і фольклористам ХІХ – початку ХХ століття. Дослідження сприятиме відродженню традицій тіловиховання та формуванню теоретичних і методичних основ сучасної національної системи фізичного виховання.

Мета дослідження – комплексно дослідити, вивчити та довести наукову цінність змісту письмових та літературних пам'яток періоду середньовіччя для використання їх у сучасному освітньому процесі.

Завдання дослідження: розкрити зміст фізичного виховання і здорового способу життя у письмових пам'ятках ІХ–ХІV століть; виявити закономірності формування системи фізичного виховання на території України, сформовані на основі письмових пам'яток ХІ–ХІV ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Витоки культури Київської Русі тісно пов'язані із традиційною культурою слов'янських племен, яка з розвитком державності досягла високого рівня і надалі була збагачена впливом візантійської культури. Через Болгарію та Візантію до Русі надходили античні та ранні середньовічні рукописи. На слов'янську мову переклад здійснювали монахи-літописці Никон, Нестор, Сильвестр та ін. Саме літописи були своєрідною літературною антологією відображення у монументально-історичному стилі реальних подій в історії розвитку суспільства.

Так, “Повість минулих літ”, складена на початку ХІІ ст., підсумовує, певною мірою, події попередніх років. У ній відображено велич і силу народу, поєднання духовного й фізичного виховання на прикладах самовідданих вчинків, патріотизму, несхитності духу як окремих людей, так і народу в цілому.

У “Повісті минулих літ” відображено окремі висловлювання митрополита Іларіона, Феодосія Печерського, які закликали до прагнення духовної чистоти й стійкості. Згодом літопис доповнився Чернігівським літописанням, Переяславським, Володимир-Волинським, Володимир-Суздальським. Цікавим є те, що “Повість минулих літ” включає в себе збірник праць Володимира Мономаха – “Поучення дітям”, автобіографію і лист до Олега Святославовича. Своїми працями Мономах дає підставу стверджувати, що в період Київської Русі проблеми виховання моральності, духовних і фізичних якостей людини цінувалися надзвичайно високо й сприяли формуванню здорового й досконалого суспільства.

Великого значення Володимир Мономах надавав руховій активності дітей і молоді, що є запорукою їх повноцінного фізичного розвитку та зміцнення здоров'я. Загалом у Київській Русі було створено ефективну систему фізичного вишколу. Результати чіткої системи військово-фізичного виховання він підтверджує даними біографії: “А всіх походів [зробив я] вісімдесят і три великих, а решти не пам'ятаю, менших” [2].

Опис Мономахом своїх пригод має чітку мету – показати, що тільки аналогічними тренуваннями можна розвинути в майбутнього воїна такі вольові якості, як наполегливість, терпеливість, відвагу, рішучість і сміливість. Наведені приклади, на думку вчених, приводять і до іншого висновку – не можна виховати у юнаків відвагу, мужність і сміливість, якщо не поставити їх у такі умови, у яких вони могли б проявляти ці якості. У слов'ян мужність цінувалася найвище й була головним показником зрілості та вихованості людини: “Не боячись ні на раті, ні од звіра, діло мужеське робіте...” [2].

Про дотримання особистої гігієни й раціонального харчування в “Поученні” сказано так: “тіла худі”, “лжі бережися, і п'янства, і блуду”, “Ні питтю, ні їді не потурайте, ні спанню”. Цікаві відомості знаходимо й щодо режиму дня, зокрема, “хай не застане вас сонце на постелі”; “спання по полудню назначене єсть Богом: о ту пору бо починає і звір, і птиця, і люди” [2]. Очевидно, як справедливо зауважує Є. Приступа, “вже в той час серед народу побутувало розуміння необхідності чергування фізичного навантаження і відпочинку” [5].

В. Мономах подав універсальну систему організації здорового способу життя, яка забезпечувала зміцнення здоров'я дітей і молоді та підготовку їх до трудової і військової діяльності. Ця система

включала продуктивну трудову діяльність, психічне здоров'я, оптимальну рухову активність, загартування, раціональне харчування, особисту гігієну.

На взаємозв'язок здоров'я і праці вказано і в інших письмових творах. Наприклад, у "Пролозі" XIII ст. зазначено, що "от труда здравие, а от страды спасение" [1; 4].

У стародавніх літописах насамперед підкреслено фізичні здібності князів: "Був же Ростислав муж доблесний у бою, а на зріст ставний, і красен лицем"; "И бе Феодор телом крепок зело" [2]; "Лев був князь мудрий і хоробрый, і сильний у бою, – немало бо показав він мужності своєї у многих ратях"; "Бо же Святослав телом легок і велми храбр" [2] тощо.

У поминальних пам'ятках про князів обов'язково зазначалася їхня фізична підготовленість: "Се убо благоверный Борис... крепок телом" [1; 3]; "Був же він (Володимир Глібович) князь доблесний і сильний у бою, і мужністю кріпкою відзначався і всякими добродетелями був сповнений. За ним же Русь багато потужила" [1; 2]; "Преставився великий князь Всеволод... Много мужествовав и дерзость имев на бранех" [1; 2].

Літописи відверто відтворювали спосіб життя і занять окремих постатей держави, показуючи, яка з князівських родин краще служить Руській землі.

У Київський літопис 1200 р. (він входить до складу Іпатіївського літопису) ввійшли сімейні хроніки князів – Ростиславовичів (нащадків Ростислава Мстиславовича), Святослава Ольговича і його сина Ігоря Святославовича (героя "Слова о полку Ігоревім"), які подають приклад доблесті й патріотизму, мужності й відваги в служінні державі, висвітлюють гідні наслідування особисті риси характеру та взаємовідносин між представниками знаті. Поряд з тим, літопис висвітлює князівські злочини: "Повість про вбивство Ігоря Ольговича і про злочини Володимира Галицького", що, знову ж таки, є повчальним виховним аспектом недопустимості морального падіння, спрямування й застосування фізичної сили у злих намірах.

Визначним досягненням історико-церковної літератури початку XIII ст. є Києво-Печерський патерик. Він виник у двох протилежних місцях Київської Русі – це листування києво-печерського монаха Полікарпа з володимиро-суздальським – Симоном. Києво-Печерський патерик не тільки відстоював ідею єднання Русі, а й стверджував самобутність її традицій, сприяв формуванню своєрідного слов'янського "етикету" поведінки як у монастирях, так і у всіх сферах життєдіяльності. Наприклад, щодо здорового способу життя і споживання їжі в патерику розповідається, як київський князь Ізяслав, навідавшись до Феодосія ("Житіє Феодосія"), схвально характеризував корисну й легку їжу монахів; порівнюючи з надмірним споживанням її за княжими столами, що вона "не суть такова сладка, яко же сиа" [3; 4].

Патерик належить до того часу, коли відбувалося становлення феодального побуту, формування етикету поведінки військових, князів, монахів та ін. Кожному з князів відведено певне місце, яке характеризувало його соціальний обов'язок: князь виїжджав на бій попереду війська й першим ламав у битві спис, тобто починав битву, підкреслюючи цим самим свою моральну й фізичну довершеність, гідну для наслідування як молодшими князями, так і юними вояками. Молодь демонструвала перед князем набуті вміння та навички, прагнучи досягти визнання глави держави.

У "Слові о полку Ігоревім" оспівано славу князів, їх майстерність, фізичну і розумову велич. Від війська Романа і Мстислава здригалася земля і багато країн – Литва, Ятвяги, Деремела, Хинова – "...половці списи свої зламали і голови свої схилили під ті мечі булатні" [4]. Князя Святослава Київського прославляють німці й венеціанці, греки й морави, що свідчить про міжнародне визнання фізичної сили, бойової майстерності всього руського народу.

Митрополит Іларіон у той час писав про київських князів: "Не у поганій державі були вони владиками, а у руській, котра відома і знатна у всіх кінцях землі".

У Новгородському й Лаврентіївському літописі [3] збереглася повість, у якій висвітлено неймовірну жорстокість і байдужість монголо-татар щодо страждань слов'янських князів і слов'янського народу в цілому. Так, зокрема, розповідається, як зв'язаних князів поклали під дошки, на яких самі татари сіли обідати, намагаючись продемонструвати принизливе ставлення до поневолених. Але разом із тим патріотизм, проявлений у стражданнях і муках князів, які не скорилися ворогові, а залишились незламними й вірними своїй державі, вселяв руським воїнам і їх народові віру в свої сили й можливість перемоги.

У 1224 р. галицький літописець записав: "Прийде небачена рать: безбожні моравітяни, названі татарами...". Монголо-татарська навала, яка перетворилася у страшне іго, коли "і хліб в уста не йде від страху" [3], принесла великих втрат руській літературі. Рукописи згорали разом з містами й

монастирями. Велика кількість творів домонгольського періоду зникла безслідно. Однак надбаний літературний досвід сприяв відродженню і піднесенню руської літератури – безпосередньо перед Куликовською битвою, коли Русь готувалася до рішучої боротьби за свою незалежність і після Куликовської битви, – коли ставала на етап відродження [3].

Розповідь про Калкську битву, що входить до Іпатіївського літопису в складі “Життєпису Данила Галицького”, підкреслює мужню поведінку Данила, який “навіть не помічає на собі ран в бою” [3]. Про взаємозв’язок здоров’я і праці вказується також у “Пролозі” XIII ст., де зазначається, що “от труда здравие, а от страды спасение”.

У билинах та фольклорних матеріалах наголошується на удатну, здібну, енергійну й фізично довершену особистість. Побутував естетичний ідеал наділеного надприродними фізичними й духовними здібностями богатира. Цей ідеал, що поєднував тілесну та моральну досконалість, був і залишається зразком виховання дітей та молоді.

Висвітлені в літературних працях факти свідчать, що у Київську Русь надходили відомості про побут, звичаї, культуру, виховання, військову та фізичну підготовку населення інших держав, про наукові погляди не тільки античних вчених Гомера, Арістотеля, Платона, а й сучасних.

У записках відомого дослідника-мореплавця XII ст. Ібн-Фалдана “О русах” знаходимо: “...Я видел русов, когда они прибыли по своим торговым делам и расположились на реке Атиль. Я не видел людей с более совершенным телом, чем они. Они подобны пальмам, румяны, красны. Они не носят ни курток, ни кафтанов, но носит какой-либо муж из их числа кису (плащ), которой он покрывает один свой бок, причем одна из рук выходит из неё. У каждого имеется секира, меч, нож, и он никогда не расстается с тем, о чем упомянули. Мечи их плоские, с бороздками” [1].

Арабський учений-медик Авіценна у своїх працях “Канон врачебной науки” та “Книга зцілення” вперше висвітлює питання ефективності застосування фізичних вправ оздоровчого та профілактичного спрямування.

Заслугує уваги той факт, що в “Руській Правді” – найдавнішому збірнику руських законів, укладеному при Ярославі Мудрому (у першій чверті XI ст.), узаконено право на охорону здоров’я”, визначено покарання людині, “...яка завдала шкоди здоров’ю іншої людини” [6].

Не менш важливими, з точки зору історії фізичної культури, є світські твори письменників і поетів сусідніх держав. Середньовічні поети Абуль Касіма та Шота Руставелі у творах “Посвята цариці Тамарі” і “Витязь у тигровій шкірі” звеличували фізичну силу, майстерність і доблесть, моральні якості героїв. Великий поет і класик таджицької та персидської літератури у поемі “Шахнаме” відобразив прогресивні для періоду середньовіччя ідеї та антиаскетичні погляди і важливість збереження в побуті народу атлетичних змагань, ігор та видовищ. Взаємопроникнення міжнародних культур мало позитивний вплив на формування прогресивного світогляду середньовічного населення на території України.

Висновки. У відображених письмових та літературних джерелах IX–XIV ст. факти свідчать про важливість питань здорового способу життя, морально-етичного, психофізичного виховання, що забезпечувало підготовку молоді до трудової і військової діяльності та сприяло формуванню цілісної національної системи фізичного виховання.

Результати дослідження можуть бути використані у процесі створення нових навчальних програм і посібників зі спортивно-педагогічних дисциплін для студентів і фахівців фізичного виховання, з метою формування теоретичних і методичних знань про основи національної системи фізичного виховання, а також впровадження в сучасному освітньому процесі українознавчих цінностей щодо становлення громадянської позиції, формування державного мислення та національного світогляду.

Література

1. Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью // ПСРЛ.– М., 1965.– Т. 9.– С. 239, 320.
2. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич.– К.: Дніпро, 1990.– 591 с.
3. Новгородская летопись по Синодальному харатейному списку.– СПб., 1888.– С. 149, 201.
4. Памятники литературы Древней Руси. XII в.– М.: Худ. л-ра, 1988.– 705 с.
5. Приступа Є. Н. Становлення і розвиток педагогічних основ української народної фізичної культури: Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 / Ін-т педагогіки АПН України.– К., 1996.– 48 с.
6. Русская Правда // Российское законодательство X–XX веков.– Т. 1: Законодательство Древней Руси.– М., 1984.– С. 71.

Анотації

Проаналізовані у статті наукові та літературні джерела IX–XIV ст. висвітлюють зміст здорового способу життя цього періоду та факти формування основ національної системи фізичного виховання.

Ключові слова: *літописи, здоровий спосіб життя, фізичне виховання, морально-вольові якості.*

В статье проанализировано содержание литературных источников IX–XIV в., раскрывающих сущность здорового образа жизни, а также подтверждающих факты формирования основ национальной системы физического воспитания.

Ключевые слова: *летописи, здоровый образ жизни, физическое воспитание, нравственные качества.*

In this article the scientific and literary sources of IX–XIV century have been analyzed, in which the content of healthy lifestyle of this period and the main facts about the establishment of the essential principles of national system of physical training were shown.

Key words: *annals, healthy lifestyle, physical training, morale.*

УДК 796.01

**Олександра Дубогай,
Марина Євтушок**

Зміст та результативність шкільної інноваційної діяльності в системі здоров'язберігаючих технологій

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

Розвиток людства все більше набирає динамічного характеру. Зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. А це означає невідповідність сучасної людини ні в професійному, ні у фізичному стані вимогам життя. Успішна людина ХХІ століття – це людина, яка не тільки безперервно навчається, але і фізично вдосконалюється і самовдосконалюється. Це повинно стати сутнісною рисою способу життя. Таку людину повинна формувати школа, а створити умови безперервної освіти і фізичного вдосконалення впродовж життя повинні суспільство і держава.

У сучасних умовах, враховуючи значне погіршення здоров'я молоді, актуалізується ще одна функція навчального процесу – навчити людину використовувати знання, уміння і навички щодо підтримання певного рівня здоров'я, своєчасної його корекції засобами фізичної культури у своїй професійній, громадській діяльності, побуті.

По суті ж мета навчання в школі має набувати стратегічного виміру. Необхідно перетворити навчальну діяльність не тільки в органічне засвоєння знань, але і паралельну підтримку та укріплення здоров'я за рахунок зміни якості методології проведення навчального процесу, тобто у процесі навчання відповідно до шкільної програми інтегровано перетворювати паралельне засвоєння знань із загальноосвітніх предметів з формуванням умінь та навичок своєчасно використовувати рухи різної структури з різних вихідних положень у практичне їх застосування з метою фізіологічного поліпшення діяльності організму (наприклад зняття розумової втоми, корекція постави та інше). Ця методична технологія сприяє підтримці та укріпленню здоров'я школярів безпосередньо у навчальний час, розвиває органічну сутність особистості, а у подальшому, під час несподіваних ситуацій певною мірою обумовлює вміння у момент напруженого стану оптимально використовувати набуті теоретичні знання і відповідні рухові дії та створювати адекватну поведінку. Необхідно підкреслити, що адаптивні рухові вміння можливо тренувати лише при сутнісній перебудові викладання оздоровчих основ фізичної культури в поєднанні з оволодінням прикладними знаннями, що має носити послідовний характер. Між тим, яскравим прикладом у ситуації сьогодення необхідно окреслити на фоні традиційного вивчення навчальної дисципліни “фізична культура” відсутність практичної цілі. Мається на увазі, що як у програмі загальноосвітнього навчання, так і на уроках фізичної культури школярі лише частково поширюють необхідний обсяг рухової активності за рахунок виконання фізичних навантажень, які за вимогами шкільної програми з фізичної культури повинні сприяти розвитку необхідних для кожної людини фізичних якостей, а саме: швидкості, сили, витривалості, швидко-силових можливостей, координації рухів. Під час більш уважного розгляду ми повинні

констатувати певні недоліки, коли учні не можуть застосувати рухові уміння і навички з основ фізичної культури для аналізу їх використання у конкретній, нетиповій ситуації життя.

Наприклад, модною самоціллю стають уміння фізичного самозахисту (багато школярів та їх батьків віддають перевагу заняттям з різних видів боротьби, східних единоборств). Але, на фоні цієї ситуації школярі практично не володіють знаннями, як за допомогою засобів фізичної культури поліпшити розумову працездатність, своєчасно зняти втому, розвивати функціональні можливості дихальної та серцево-судинної систем, коригувати поставу та інше. Часто вивчення цих понять вчителі зводять виключно або переважно до інформаційної складової частини.

Зазначимо, що вирішальним чинником здорового суспільства буде фізично розвинена і вдосконалена людина, здатна діяти не тільки на основі отриманих рухових умінь та навичок, а й уміти своєчасно практично їх використовувати для своєчасної підтримки здоров'я.

Головний важіль подальшого прогресу освітньо-оздоровчої освіти є базою науково-інформаційних технологій, де успіх у майбутній професії та життєдіяльності залежить, насамперед, від синтезу інтелектуального та фізичного розвитку людини. У зв'язку з цим суттєво актуалізується рівень цих знань не тільки з огляду інтересів окремої людини, а й суспільства в цілому. Завдання – максимально наблизити навчання і фізичне вдосконалення кожної дитини до її сутності, здібностей та індивідуальних психофізичних особливостей. Необхідно підкреслити, що цей принцип має бути визначальним при проведенні будь-яких змін в освіті. Саме він дає змогу досягати найвищої якості освіти і що надзвичайно важливо, не всупереч природі кожної дитини, а завдяки інтеграції її пізнання, набутих інтелектуальних знань, паралельно з фізичним вдосконаленням організму безпосередньо під час загальноосвітніх уроків.

У цьому контексті на перший план у сучасній освіті виступає дитиноцентризм, але не в значній увазі до дитини, як такої, до дитини абстрактної, узагальненої – а до конкретної дитини з її сутнісними характеристиками.

Організація навчально-виховної роботи за принципом дитиноцентризму значно складніша, але це єдиний шлях формування людиноцентричного, гуманного, демократичного та ефективного сучасного суспільства. Це єдиний шлях до здоров'я, психологічного комфорту та щастя кожної людини. Власне кажучи, саме в цьому варіанті найбільш вірогідне формування у вчителів, а потім і у батьків, необхідного рівня знань щодо своєчасної допомоги дитині самопізнати і гармонійно саморозвинути себе, і тоді, ставши дорослою, людина зможе найбільш повно самореалізуватися, що в подальшому забезпечить її власний успіх.

У умовах переходу України до сучасної інформаційної спільноти все більш активно ставиться питання про інтеграцію інноваційних методик навчання та оздоровлення засобами фізичної культури в традиційну шкільну методику освіти. Школяру надається більше самостійності та активності, а вчителю залишаються організаційно-спрямовуючі, узагальнюючі, контролюючі та корегуючі функції.

У процесі навчання важлива інформаційна технологія не сама по собі, а те, як вона допомагає досягати освітніх і одночасно оздоровчих цілей.

Впровадження в систему навчання інтеграції пізнавальної та рухової діяльності за рахунок широкого використання спеціально підібраних дидактичних рухових вправ і ігор, цілеспрямованих рухів допомагає реалізувати такі завдання:

- підтримувати та розвивати системність мислення школярів у несподіваних ситуаціях;
- розвивати всі види пізнавальної діяльності в інтегрованому взаємозв'язку з культурою використання відповідних рухів на фоні закріплення інтелектуальних знань, умінь і навичок;
- удосконалювати принципи індивідуалізації учбового процесу при збереженні його цілісності в інтеграції з цілеспрямованою руховою активністю школярів.

Основна риса, яка відрізняє цю технологію, – її мобільність та адаптивність до кожної конкретної ситуації. Дидактичні рухові ігри або окремі рухи легко можна змінювати, крім того, за необхідності, можливо компонувати в будь-якому співвідношенні відповідно до методичного задуму та конкретного змісту теми під час викладання учбового матеріалу з предметів навчальної програми.

Учитель має можливість, пояснюючи навчальний матеріал, формувати у школярів уміння пов'язувати раніше вивчене або щойно почуте з конкретними рухами, використовуючи набуті знання в поєднанні з культурою рухів.

Великий обсяг інформації, яким повинні оволодівати школярі, потребує певної організації навчання на уроці. Учнім необхідно осмислити інформацію, проаналізувати її, порівняти, виділити головне, паралельно поєднуючи відповідь з певною структурою рухів. Саме цьому сприяють рухові

структурологічні дидактичні ігри, які першочергово учні разом із вчителем виконують, визначаючи певним рухом ключовий момент викладеного або прослуханого раніше дидактичного матеріалу з конкретного учбового предмету.

Такий підхід дає змогу в сучасних умовах навчання не тільки отримувати знання як сукупність фактів, теорій, але і гармонійно, інтелектуально і фізично розвивати учня. Задача школи – створити умови для такого розвитку на основі впровадження інтеграційних технологій.

У цьому контексті слово “інтеграція” розуміється скоріше як процес поступового вrostання меншого в більше. Між тим таке трактування цього слова не зовсім коректне щодо його етимології.

Слово “інтеграція” походить з латинського “integer” – “цілий” і визначає об'єднання певних роз'єднаних частин в одне ціле. Таким чином, процес створення вчителем цікавого “красиво рухового” уроку – це перш за все процес інтеграції.

Дві з половиною тисячі років назад у гімназіях Стародавньої Греції вчитель “Кифаред” навчав предметам, наприклад інтеграції історії та географії, віршестворенню та музиці в поєднанні з рухами. Прогулюючись під час занять греки знали, що найліпше запам'ятовується будь-яка інформація безпосередньо у русі, менш ефективно – коли учень стоїть, і зовсім повільно – коли дитина сидить.

У ході подальшого розвитку наша цивілізація не раз переживала періоди цехового розподілу предметів, іноді зовсім неприродного, вузькоспрямованого, наприклад мистецтва і наук. Так було у ранньому західноєвропейському Середньовіччі. Епоха Відродження характеризується появою людей, які не боялись “об'яти необ'ятне” під час викладання певного конкретного предмета. Були спроби інтеграції – титани італійського Ренесансу й енциклопедисти епохи Просвітництва тому приклад.

Зараз, у XXI столітті, коли здається все змішалось й інтегративні спрямування сполучаються з вузькою спеціалізацією, ми знову інтегруємо фізичну культуру, рухові навантаження з вивченням предметів шкільної програми. Особливо велике значення це має на першому етапі навчання у школі, тобто у початкових класах.

І тоді те, що досягнуто ще стародавніми греками з їх Аполлоном – кифаредом, саме зараз, в умовах сучасної освіти, підходить і для нас. Значною мірою це стосується інтеграції другого типу – міжпредметної. Наприклад, у програмі літератури для учнів 8-го класу одна з тем “Література в ряді інших мистецтв”. Ця тема базується на трьох основних поняттях: “ритм”, “гармонія”, “каннелюра” і за логікою, безумовно, “рух”. Саме цей компонент фактично вчителі і не використовують, доказуючи учням, що засобами музики, живопису і мовлення можна малювати однакові картини, а художній текст і архітектурний елемент можуть підпорядковуватися одним і тим же ритмам. А де ритм і музика, там для більш поширеного і тілесного сприйняття спостерігається рефлексорне виконання рухів, відповідних за ритмом до темпу музики (наприклад ритмічне постукування ногою об підлогу або рухи тулубом).

Оцінка ефективності запропонованого інтеграційного навчання – моніторинг. Моніторинг (англ. – *monitoring* – проведення контролю, слідкування) – це новий, сучасний засіб контролю з метою діагностики, який дозволяє по іншому оцінювати весь навчально-виховний процес. Це засіб стимулювання якості освітнього процесу.

Моніторинг якості освіти – це система отримання, відпрацювання та поширення інформації про діяльність освітньої системи, що передбачає постійне вивчення її стану, прогнозування її розвитку. Об'єднання об'єктивних та суб'єктивних критеріїв під час проведення моніторингу дає реальну картину фактичного результату рівня та якості впливу змісту освіти.

Моніторинг здоров'я і розвитку особистості школяра – це комплексне оцінювання освітньої та оздоровчо-виховної роботи в системі “школа – сім'я”. Відповідно до розробленої нами системи оцінки ефективності навчання на основі впровадження в учбовий процес інтеграції пізнавальної та рухової діяльності та спеціально створеного “Щоденника здоров'я” можна своєчасно отримувати інформацію за такими параметрами: динаміка зміни інтелектуальних можливостей і творчого розвитку школяра, особливості індивідуальної адаптації та ставлення дітей до навчання, аналіз вікової фізичної підготовленості; уніфіковані критерії оцінки росту і розвитку індивідуально-психологічних та моральних якостей особистості, функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем організму, частота захворюваності школярів на гострі респіраторні інфекції.

Якість освіти ми визначали як властивості об'єкта, які відображають його постійну характеристику та виявляють його сутнісний зміст. Критерієм якості оздоровчо-спрямованої освіти є сукупність елементів, які відрізняються своїм змістом, функціями у формуванні та вихованні здорової всебічно психофізично розвиненої особистості.

Система стеження за ефективністю засвоєння знань та умінь включала моніторинг:

- поточний (оперативний);
- рубіжний (інтегративно-тематичний);
- підсумковий (заключний).

Тільки при виконанні вищезначених умов можна говорити про досконалу систему педагогічного моніторингу, який включає в себе функції, форми, прийоми та засоби підведення підсумків контролю.

Проте означені новації потребують певної управлінської культури керівника навчального закладу, тобто директора школи, гімназії, ліцею, яка повинна базуватися на засадах демократизму та гуманізму. Важливим чинником у цьому процесі є забезпечення соціальної справедливості, виявлення зі сторони директора доброзичливого ставлення до учасників навчально-виховного процесу, творчого мікроклімату у шкільному колективі.

Необхідно відзначити, що рівень управлінської культури більшості директорів шкільних освітніх закладів усе ще не відповідає сучасним стандартам та вимогам. Проте у запропонованій нами технології саме стиль керівництва потребує особливої уваги, оскільки він є одним із важливих показників рівня управлінської культури директора і має забезпечувати впровадження демократичних та новаторських гуманістично-оздоровчих процесів у школі. Стиль керівництва директора освітнього закладу – це система особистих засобів і способів управлінської діяльності менеджера освіти з метою досягнення цілей закладу та організації в цілому.

Стиль керівництва у загальних рисах можна визначити за такими параметрами:

- міра делегування директором школи (керівником) своїх повноважень;
- участь педколективу у прийнятті рішень;
- рівень інформованості підлеглих;
- типи влади, яку використовує керівник.

Загальновідомо, що кожний директор школи у процесі управління діяльністю цілеспрямовано відбирає і накопичує засоби і методи керівництва, які допомагають йому забезпечити оптимальні результати. Поступово відбувається їх стабілізація, складається певна система, тобто індивідуальний стиль керівництва.

Наприклад, під час впровадження нами інтеграції пізнавальної і рухової діяльності в учбовий процес школи-гімназії № 287 м. Києва директором був прийнятий індивідуальний стиль керівництва, суб'єктивно зручний, може не завжди оптимальний, так як першочергово враховувалась ідея впровадження нової технології відповідно до інтересів педагогічного колективу, коли при зміні ситуації була можлива адаптаційна заміна стилю.

Адаптивне керівництво – це здатність директора школи вибирати і об'єднувати різні стилі управління залежно від ситуації. Адаптивне управління має свої закономірності, які дають змогу виокремити його принципи, а саме:

- пріоритетного визначення розвитку всебічно розвинутої особистості школяра і визначальності природного шляху його здійснення;
- управління через самоуправління;
- резонансу;
- наскрізної адаптації і діалогової узгодженості;
- мотивації;
- постійного підвищення компетенції;
- спрямованої самоорганізації;
- поточного саморегулювання;
- спільного прогнозування подальшого розвитку за аналізом результатів.

Однак коли сьогодні на перший план виходить ринок засобів навчання, ринок освітніх послуг та педагогічної праці, на жаль у цих умовах у більшості директорів загальноосвітніх шкіл відмічається відсутність володіння теорією управління інноваційними процесами.

Необхідна модернізація управління освітою, оптимізація організації управлінсько-оздоровчих та організаційних структур на основі зміни акцентів у технології управлінських функцій директора школи, гімназії, ліцею, що загалом буде сприяти поліпшенню оздоровчо-виховного процесу підростаючого покоління.

Ефективність впливу освітнього і оздоровчо-виховного середовища, наступність між освітньо-виховними ланками залежить від своєчасної оцінки і врахування сукупності впливу запропонованих

технологій, а також багатьох факторів, які можна, за необхідності, визначати у динаміці кожного місяця, семестру, навчального року за допомогою системи оцінки ефективності оздоровчо-виховної роботи або моніторингу здоров'я та розвитку особистості школяра.

З цією ціллю нами розроблена система оцінки ефективності оздоровчо-виховної роботи групи, класу, школи, яка може бути впроваджена у процес освіти школярів в динаміці їх навчання з 1 по 12 класи.

1. **Коефіцієнт здоров'я** – співвідношення у відсотках кількості дітей, які мають хронічні захворювання до загальної кількості учнів групи, класу, потоку або школи.

2. **Коефіцієнт захворюваності ГРВІ (гострі респіраторні вірусні інфекції)** – співвідношення у відсотках загальної кількості днів, що були пропущені усіма учнями групи, класу або школи через хворобу протягом семестру, року до загальної кількості навчальних днів школярів цього класу, потоку, школи.

3. **Коефіцієнт загальної успішності з фізкультури** – співвідношення у відсотках суми середнього балу оцінки успішності з фізичної культури учнів групи, класу, потоку, школи до відповідної загальної оцінки успішності навчання з основних предметів (наприклад у класі) за семестр або навчальний рік.

4. **Коефіцієнт успішності з окремих загальноосвітніх предметів на яких впроваджена методика інтеграції пізнавальної та рухової діяльності** – це співвідношення у відсотках суми середнього балу оцінки (наприклад з математики) усіх учнів до середнього балу оцінки успішності з основних предметів у групі, класі, потоці або школі.

5. **Коефіцієнт захворюваності вчителів** – співвідношення у відсотках загальної кількості днів, які пропустили усі вчителі школи через хворобу за звітний період, і загальної кількості робочих днів учителів школи.

Анотації

Означена мета особистісно-оздоровчого інтегрованого навчання і виховання, основним завданням якого було не сформувати, а знайти, підтримати, розвинути індивідуальність, виховати механізми самореалізації, самозахисту, самовиховання, потрібні для становлення рухово-досконалої особистості – людини.

Ключові слова: особистісно-оздоровче інтегроване навчання, виховання, людина.

Обозначена цель личностно-оздоровительного интегрированного обучения и воспитания, основным заданием которого было не сформировать, а найти, поддержать, развить индивидуальность, воспитать механизмы самореализации, самозащиты, самовоспитания, необходимые для становления двигательной совершенной личности – человека.

Ключевые слова: личностно-оздоровительное интегрированное обучение, воспитание, человек.

The purpose of personality-health integrated studies and education by the basic task of which is marked, was not to form, but find, to support, to develop individuality, educate the mechanisms of self-realization, to the self-defence, self-educations necessary for becoming the accomplished personality – man.

Key words: personality-health integrated studies, education, man.

УДК 796.0356338.46

Вікторія Дук

Вплив товарів-субтитутів на попит і пропозицію у сфері спортивно-оздоровчих послуг

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка проблеми. Ринкові відносини поширюються на всі сфери діяльності, в тому числі на сферу спортивно-оздоровчих послуг. В умовах обмежених ресурсів доводиться вишукувати шляхи створення товару, який має видимі переваги в очах споживача. У той же час дослідження попиту (анкетування потенційних і фактичних клієнтів) реально свідчить про те, що саме товари-субтитуту сьогодні складають найбільший відсоток збільшення попиту. Ця невідповідність уявлень породжує неправильну маркетингову орієнтацію зі всіма впливаючими наслідками і є реальним доказом

необхідності досліджень впливу товарів-субститутів на попит і пропозицію у сфері спортивно-оздоровчих послуг.

Мета дослідження – визначити вплив товарів-субститутів на попит і пропозицію у сфері спортивно-оздоровчих послуг шляхом дослідження взаємовідносин між попитом та пропозицією і доведення переваги спортивно-оздоровчих послуг як товару перед товарами-субститутами.

Методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження ми використовували метод анкетування, метод системного аналізу, аналіз літературних джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звернемося до вихідних визначень попиту і пропозиції. У загальному вигляді попит є потребою у певному товарі, яка забезпечена грошима. Розмір попиту визначається кількістю товарів, яка може бути реалізована на ринку за наявними цінами. Попит – це кількість товарів окремого типу, які покупець може і бажає придбати при визначеному рівні цін на них. Попит тісно пов'язаний із дійсними суспільними потребами та платоспроможністю покупців [3].

Пропозиція – це сукупність товарів і послуг, які представлені на ринку. Її розмір визначається кількістю товарів і послуг, які пропонуються для продажу у певний період за певними цінами. Пропозиція – це кількість товарів, які продавець вважає для себе вигідними (може і хоче) запропонувати ринку при визначеному рівні цін на них [3].

Розглянемо такий важливий фактор, який впливає на попит і пропозицію у сфері спортивно-оздоровчих послуг, як товари-субститути (товари, які замінюють інший товар, який має споріднені з ним властивості). Причому ріст ціни на один з товарів-субститутів призводить до росту попиту на інші, які виступають повними або частковими заміниками [3].

Визначимо коло товарів-субститутів, тобто непрямих конкурентів, класифікуючи їх за такими умовними категоріями:

I категорія – продавці товарів, які є прямими заміниками спортивно-оздоровчих послуг. Це товари, які сприяють наданню ідеальної фізичної й естетичної форми більш простим шляхом (фармакологічні засоби для зниження ваги і целюліту, міостимулятори, вібромасажери, пояси для зниження ваги, фізіотерапевтичні заходи, домашні тренажери і т. д.);

II категорія – виробники товарів, котрі є непрямими заміниками спортивно-оздоровчих послуг. До них належать товари, які конкурують зі спортивно-оздоровчими послугами з точки зору проведення дозвілля населення (різноманітні шоу, дискотеки, телебачення, бари, комп'ютерні клуби, ігрові автомати);

III категорія – пропозиція послуг, ідентичних допоміжним послугам, що пропонує спортивно-оздоровчий заклад. Це заклади таких напрямів, як аматорські та професійні клуби з різних видів спорту; спортивно-медичні центри; клуби в парках; спортивно-оздоровчі послуги при центрах серцево-судинної реабілітації; салони краси тощо.

Розглянемо переваги і недоліки товарів і послуг запропонованих на спортивно-оздоровчому ринку.

Попит підвищується на ті товари-субститути, які мають низку переваг порівняно із заміниками [3].

Які ж об'єктивні переваги і недоліки запропонованих на ринку товарів і послуг? Розглянемо основні з них (табл. 1).

Із таблиці видно, що основна перевага пропозиції спортивно-оздоровчих послуг це її соціалізуючий ефект. У той же час бачимо, що перераховані товари-субститути не завжди відповідають сподіванням споживача, а іноді ще й небезпечні [2].

За великим рахунком, споживачі не купують товари, які їм не потрібні. Але те, як у них виникає відчуття необхідності покупки, являє собою складну суб'єктивну оцінку, засновану на їх внутрішніх мотивах і сприйнятті природи зовнішнього світу. Щоб товар мав успіх, споживачі повинні відчувати, що він задовольняє одну чи декілька їхніх потреб. Виробник повинен спочатку з'ясувати, які потреби необхідно задовольнити, і тільки після того розробити такий продукт, який забезпечить споживачу відповідну вигоду. Найбільш важливими є такі вимоги: товари чи послуга мають бути так представлені споживачам, щоб вони відчули, що їхня покупка вигідна для них. Однак на успіх і швидкість сприйняття нових продуктів впливають деякі інші характеристики сприйняття [1].

Переваги і недоліки запропонованих на ринку товарів і послуг

Товари	Переваги	Недоліки
Спортивно-оздоровча послуга	Спілкування, знайомства, емоційні переживання, соціалізуюче середовище	Постійні грошові витрати, затрати часу, необхідність докладати фізичні і вольові зусилля, неусвідомлення послуги і неможливість оволодіння
Товари-субститути I категорії	Одноразова покупка, економія часу, не треба докладати фізичних і вольових зусиль, усвідомлення і володіння предметами	Є перешкодою для соціалізації людей, які відчують нестачу в спілкуванні
Міости-мулятори	Електричні імпульси діють на м'язи, примушуючи їх скорочуватись у визначеному ритмі. Це зміцнює їх, робить більш пружними й еластичними	Ніякої дії на жирову тканину електричний струм не дає і зниженню ваги не сприяє
Лімфодренаж	Сприяє відтоку зайвої рідини з організму, виводить токсини, покращує живлення тканин. У результаті шкіра стає підтягнутою	Не сприяє "спаленню" жиру і зниженню ваги
Масаж для зниження ваги	Професійний масаж сприяє покращенню обміну в тканинах, у тому числі й жирової, що при певних зусиллях створює сприятливі умови для зниження ваги	Сам по собі масаж знизити вагу не може, тобто не сприяє "спаленню" калорій
Домашні тренажери	Універсальні, тренують різні групи м'язів. Дають можливість тренуватися у зручний час і у зручній формі, поєднуючи тренування з деякими улюбленими заняттями	Практично не тренують витривалість, а кардіо-васкулярні тренажери мало кому доступні через свою вартість. Відсутній контроль спеціаліста
Тайські таблетки	Ефект швидкого зниження ваги. Не треба докладати зусиль. Економія часу	У їхній хімічний склад входять амфітаміни, які знижують апетит і викликають стійке звикання, а також інші незворотні порушення психічного здоров'я
Спалювачі жиру	Ефект спалювання підшкірного жиру є, але мізерний	Спалюють жир внутрішніх органів (наприклад, у печінці), принципово важливий для здоров'я
Товари-субститути II категорії	Приносять задоволення, емоційні переживання, не вимагають докладання фізичних і вольових зусиль	Як правило, сприяють розвитку гіподинамії і відповідно її наслідків
Товари-субститути III категорії	Можливість орієнтуватися при виборі на кваліфікацію спеціалістів, якість послуг тощо	Відсутність системи оздоровлення, відрив від основних факторів і засобів

Відносна перевага. Будь-якого споживача передусім цікавить питання, наскільки вигідніше купити саме запропонований конкретний товар порівняно з будь-яким іншим. Більшість товарів не користуються попитом не тому, що вони гірші за інші за якістю, а тому що не забезпечують додаткових вигод. Розглянемо товари-субститути I категорії. Не можна не визнати, що їх продавці вишукано доносять до споживачів основні "цінності" їх товарів, уміло побудовані на природних людських слабкостях, притаманних більшості: природних лінощах, утомі, обмеженості часу і грошей, нетерплячості, потребі в зручності і комфорті, престижу та володінні бажаним предметом. Усі ці "переваги" і є в очах споживача "додатковими вигодами" незалежно від їх об'єктивності. Тому основний акцент тут робиться на здатність виробника покращити товар і збільшити його цінність в очах споживача. За рівних умов товар кращої якості буде продаватися краще ніж товар, який копіює інші зразки.

Сумісність. Ця характеристика сприйняття належить до переконань споживача, що цей товар буде відповідати його цінностям і стилю життя. Дуже важко переконати споживача прийняти новий

порядок, наприклад, проведення дозвілля чи оздоровчих процедур, якщо це веде до змін у його повсякденному житті. Якщо вдасться переконати споживача, що заняття в тренажерному залі співзвучні з його цінностями, наприклад з його потребою в спілкуванні, в розвитку витривалості (чого не дає використання вібромасажерів і домашніх силових тренажерів), то завдання полегшується. Загалом, чим більше товар сумісний із встановленими цінностями і способом життя, тим менше споживачу доводиться змінювати свої звички, тим швидше товар чи послуга знаходить попит.

Складність. Одна з оцінок товару, котру виносять споживачі, стосується складності його споживання. Це питання особливо важливе для товарів, які вимагають додаткових зусиль. За решти рівних умов більшість споживачів надають перевагу простому над складним, тому виробники повинні прагнути до того, щоб їх товар був якомога більш доступним в оволодінні навичками його споживача, супроводжувався комфортом і полегшував процес життєдіяльності. І цю особливість запропонованого товару слід донести до ринку.

Помітність. Чим помітніший товар для споживача, тим швидше він отримає широкий попит. Люди повинні чути про товар і відчувати потребу в ньому ще до того, як вирішать за нього заплатити. Провівши контент-аналіз, ми зробили висновок, що значні переваги занять у залі з інструктором відомі тільки спеціалістам. Основна ж маса інформації з екранів телевізорів і сторінок популярних видань належить саме товарам-субтитутам І категорії. Можна сказати, що на сьогоднішній день пропаганда оздоровчої фізичної культури в справжньому її значенні відсутня. Так чому ж споживач повинен захотіти прийняти важчий шлях, пов'язаний зі змінами звичного ладу життя? Виробники повинні докладати додаткових зусиль для ознайомлення публіки з перевагами, престижністю та іншими характеристиками свого товару. Усвідомлення потреби в товарі утворюється в міру його спостереження “на ділі”.

Можливість спробувати. Оскільки прийняття рішень щодо оплати нових товарів супроводжується ризиком для споживача, особливо якщо це супроводжується зміною звичного життєвого ладу, виробники намагаються знизити передбачений ризик, якщо це в їхніх силах. Один із методів зробити це – дозволити спробувати товар без усіяких зобов'язань з боку споживача. Пробні тренування в тренажерній залі дають змогу споживачам випробувати зручність тренажерів, відчувати комфортність атмосфери і тим самим збільшити шанси на подальший попит. Щодо тренувального ефекту, для його усвідомлення пропонуються етапні обстеження клієнтів, покази змагань чи шоу тощо. Виробники спортивно-оздоровчих послуг повинні постійно шукати нові методи використання цього підходу, це допоможе прискорити ріст попиту і стабілізувати наступне вживання.

Проаналізувавши всі ці характеристики сприйняття, ми бачимо, що значення товару полягає не тільки у володінні ним, а й у процесі вживання, у кількості властивостей, здатних задовольнити визначені потреби споживачів. Споживачі купують біостимулятори, тому що вони дозволяють зробити їхні м'язи пружними і підтягнутими. Люди вживають тайські таблетки, бо очікують, що їх фігури стануть стрункішими. Таким чином, товари – це передусім носії послуг.

Висновки. Пріоритетною перевагою спортивно-оздоровчих послуг як товару перед товарами-субтитутами є її соціалізаційний ефект. У процесі розробки програм і компаній більше уваги слід приділяти емоційній стороні. Доведення достоїнств і переваг спортивно-оздоровчих послуг до свідомості споживачів – головне завдання маркетингу спортивно-оздоровчих закладів.

В умовах обмежених ресурсів спортивно-оздоровчі заклади не завжди мають змогу дослідити потреби споживачів, тобто проводити соціальні і маркетингові дослідження, аналізувати їх і розробляти відповідну стратегію. У зв'язку з цим рекомендується в профільюючих закладах (ВНЗ, НДІ фізичної культури і спорту) створювати відділи соціальних і маркетингових досліджень. Такі відділи можуть пропонувати спортивно-оздоровчим структурам послуги із проведення різноманітних досліджень і розробки рекомендацій із наступним науковим аналізом, визначенням тенденцій і закономірностей розвитку галузі. З іншого боку, таке партнерство може слугувати одне одному базою досліджень і впровадження їх результатів.

Література

1. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент: Пер. с англ. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 896 с.
2. Мичуда А., Мичуда Ю. Особенности конкуренции в сфере фитнес-бизнеса // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. – Х., 2002. – № 25. – С. 56–75.
3. Райсберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. – 2-е изд., испр. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.

Анотації

У статті розглянуті та охарактеризовані всі недоліки і переваги товарів-субститутів та їх вплив на попит і пропозицію у сфері спортивно-оздоровчих послуг.

Ключові слова: товари-субститути, попит, пропозиція, спортивно-оздоровчі послуги.

В статье рассмотрены и охарактеризованы все недостатки и преимущества товаров-субститутов и их влияние на спрос и предложение в сфере спортивно-оздоровительных услуг.

Ключевые слова: товары-субституты, спрос, предложение, спортивно-оздоровительные услуги.

In the given article all failing and advantages commodity of substitut and their influence on demand and supply in the field of sporting-health services are considered and described.

Key words: commodity of substitut, demand, suggestion, sporting-health services.

УДК 796.01

Ольга Єжова

Життєві цінності учнівської молоді закладів профтехосвіти

Інститут професійно-технічної освіти АПН України (м. Київ)

Постановка проблеми. Кожна суспільна формація формує потрібний їй тип особистості, який характеризується певним рівнем загальної культури, потреб, ієрархією життєвих цінностей.

Трансформації в політичній, економічній, культурній та духовній сферах нашого суспільства викликають зміни в психології, свідомості, поведінці, потребах та ціннісних орієнтаціях людини. Радикальні зміни в житті суспільства завжди супроводжуються переоцінкою цінностей, що веде до зміни світогляду [2]. Найбільш інтенсивно ці процеси відбуваються у молодого покоління. Проблема життєвих цінностей в сучасних соціально-економічних умовах набуває гострого звучання, тому і виникає необхідність вивчення ціннісних орієнтацій в різних прошарках суспільства.

В аксіологічних дослідженнях, які розробляються філософами, соціологами, психологами, педагогами, підіймаються питання цінностей, їх природи, значення, механізмів засвоєння і т. п., що сприяє розвитку аксіології – науки про цінності.

Аналіз досліджень і публікацій. Інтерес до ціннісної проблематики, як правило, збігається з перетвореннями в суспільстві. Так, у період 60-х років радянські філософи активно почали розробляти положення теорії цінностей, в середині 80-х відродився інтерес до аксіологічних проблем, зараз ми маємо декілька напрямів дослідження цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. В роботах В. П. Тугаринова (60-ті роки) закладено підхід до розуміння цінності як об'єктивної категорії через поняття значущості для людини. Поза людиною і без людини цінності не існують. Етимологічне значення слова “цінність” відповідає і дефініції “цінність”: цінність – те, що люди цінують. Під цінністю розуміють здатність тих чи інших предметів, явищ природи, культури і суспільства бути корисними і задовольняти потреби особистості, соціальної групи як дійсність, мети або ідеал [2; 6; 7; 9]. Ця точка зору найчастіше трапляється у вітчизняній філософській та соціальній літературі.

У психології поняття “цінності” тісно переплетене із дефініціями “значення” та “смысл”. Тому психологи розглядають цінності як усвідомлені узагальнені самовартісні смислові утворення особистості [4].

У педагогічній літературі поняття “цінність” використовується, в основному, з точки зору виховання та духовності. Під цінностями розуміють елементи морально-духовного виховання, загальної культури людини, які визначають її ставлення до суспільства, довкілля, інших людей, самого себе. На думку О. Вишневського, цінності визначають зміст виховання, а стратегія і методи ставлять собі за мету сформувати у дітей, підлітків та молоді систему прийнятих цінностей [2]. З 80-х років ХХ ст. активно розвивається напрям – педагогічна аксіологія – науки про цінності освіти, їхню природу, функції, взаємозв'язки. Предметом педагогічної аксіології виступає формування системи цінностей, ціннісного ставлення та ціннісної поведінки особистості.

У педагогічній аксіології класифікація цінностей базується за рівнем свого існування, де виділяють цінності соціально-педагогічні, групові та особистісні; більш розширено – за структурно-змістовним наповненням – загальнолюдські, національно-державні, професійні, колективні (групові),

особистісні [3]. О. Вишневський пропонує класифікувати цінності відповідно структури людського суспільства, що послідовно, на його думку, включає: людину – родину – громаду – націю (державу) – все людство. Таким чином, О. Вишневський пропонує виділяти цінності особистого життя, сімейні цінності, громадянські цінності, національні цінності, абсолютні, вічні цінності та додає до них шосту групу – валео-екологічні цінності, які стосуються ставлення людини до власного організму та навколишнього середовища [2].

Якщо взяти здоров'я людини як цінність, то це поняття можна включити до будь-якої з наведених груп цінностей за різними класифікаціями. Тому це підтверджує думку про те, що здоров'я людини є наскрізною цінністю.

Формування цілей статті. Стан здоров'я населення України з початку 90-х років ХХ ст. значно погіршився, про що говориться у великій кількості публікацій, присвячених проблемі здоров'я, здорового способу життя дітей, підлітків, молоді та дорослих. Особливе занепокоєння викликає погіршення стану здоров'я підлітків 15–17 років, бо саме підлітковий вік розглядається як перехідний критичний період у біологічному, психічному та соціальному розвитку людини, коли фактори довкілля мають значний, часто негативний, вплив на процеси росту і розвитку.

Старшокласники 15–17 років навчаються в звичних шкільних умовах, у той час як учні професійно-технічних навчальних закладів потрапляють в нові умови навчання, а часто і проживання. Змінюється характер навчання: учні оволодівають не тільки загальною середньою освітою, а й професійними навичками однієї або декількох споріднених спеціальностей. Професійно-технічна освіта переживає певні труднощі, які пов'язані із соціально-економічними змінами в суспільстві, демографічною ситуацією в країні, динамікою цінностей життя тощо.

Мета дослідження – вивчити життєві цінності учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів і визначити місце цінності “здоров'я” в їх ієрархії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проведено на базі п'яти професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) Сумщини, різних за профілем підготовки. В анкетуванні брали участь 474 особи віком 15–19 років, серед них 275 хлопців та 199 дівчат.

Визначення термінальних життєвих цінностей проводили за методикою М. Рокича. Відповідно до мети дослідження була зменшена кількість життєвих цінностей з 18 до 12. З анкети виключені цінності: активне життя, життєва мудрість, краса природи та мистецтва, пізнання, розвиток, продуктивне життя, внаслідок їх різного розуміння учнівською молоддю під час пілотного дослідження. Для аналізу отриманих даних основна увага приділялася цінностям, які займали три перші та три останні місця в запропонованому переліку.

Анкетування виявило, що молодь надає перевагу особистісним цінностям: здоров'ю (перше місце), щасливому сімейному (друге місце) та матеріально забезпеченому життю (третє місце). Цінність “здоров'я” на перше місце поставили 48,66 % осіб із загальної кількості обстежених, на друге місце – 14,17 %, на третє – 8,82 %. Але 1,07 % учнів поставили здоров'я на останнє місце. На трьох останніх місцях молодь розмістила розваги, щастя інших та творчість. Отримані дані, в основному, збігаються з результатами аналогічних досліджень, наведених у літературі. В роботах російських дослідників показано, що основними життєвими цінностями сучасної молоді виступають сім'я, друзі та здоров'я, потім називаються цікава робота та гроші [5]. Треба відмітити, що за останні 30–40 років відбулися певні зміни в ієрархії життєвих цінностей учнівської молоді. В 60–70-х роках ХХ ст. до першої трійки цінностей, крім здоров'я, входили мир у світі, цікава робота (не менше 2/3 досліджуваних ставили її на перше місце) [1]. В нашому дослідженні “цікава робота” як цінність вказана учнями ПТНЗ на сьомому місці.

У ході дослідження були виявлені незначні гендерні відмінності в ієрархії життєвих цінностей. Аналіз відповідей хлопців та дівчат показав, що на перших двох місцях у них здоров'я та щасливе сімейне життя, а на третьому – матеріально забезпечене життя у хлопців та любов – у дівчат. Незважаючи на те, що і у хлопців, і в дівчат на трьох останніх місцях перебувають ті ж самі цінності, що і в спільній виборці, але в дівчат інший розподіл місць між ними. А саме – дівчата на останнє місце розміщують розваги, що, на нашу думку, пояснюється домінуючою спрямованістю жіночої статі на створення сім'ї, а хлопці – творчість.

Вік 15–18 років вважається основним періодом формування особистісних цінностей, характерних для дорослої людини. Протягом зрілого періоду життєві цінності суттєво не змінюються. Тому цікавим є порівняння вибору цінностей у віковому аспекті. Так, п'ятнадцятирічні підлітки надають перевагу щасливому сімейному життю (перше місце), матеріально забезпеченому життю (друге

місце) та здоров'ю (третє місце). В той же час сімнадцятирічні учні здоров'я ставлять уже на перше місце, а щасливе сімейне та матеріально забезпечене життя – відповідно на друге та третє місця. Також цікаво відмітити, що підлітки 15 років цінність “цікава робота” розміщують на п'ятому місці, а молодь 17 років – на дев'ятому. Причому п'ятнадцятирічні хлопці цікаву роботу ставлять на друге місце, дівчата – на восьме; сімнадцятирічні хлопці – на шосте, дівчата – на дев'яте. Отже, можна зробити висновок про більше значення роботи для чоловічої статі, що пояснюється біологічним призначенням і соціальним розподілом функцій між чоловіками та жінками. В той же час турбує тенденція зниження з роками інтересу до роботи, скоріше за все, це спостерігається внаслідок негативних соціально-економічних умов в країні та недостатньої привабливості робітничих професій для молоді. При дорослішанні також зменшується цінність розваг, які з восьмого місця в 15 років переміщуються на останнє місце – у 19 років.

Аналіз ієрархії життєвих цінностей учнівської молоді, яка оволодіває спеціальностями різного професійного спрямування, виявив спільність та деякі незначні відмінності серед них. Так, усі учні без винятку поставили на перше місце цінність “здоров'я”, але середній ранг ця цінність отримала від 2,31 до 3,41. Найбільше “цінують” здоров'я майбутні будівельники, найменше – майбутні спеціалісти сфери послуг і промисловості. Серед майбутніх аграріїв цінність “здоров'я” має ранг 3,33, що також свідчить про більший розкид місць для цінності “здоров'я”, ніж серед будівельників. Цікавим у цій категорії молоді є статеві відмінності: у хлопців при виборі цінностей “здоров'я” отримало ранг 2,8, а у дівчат – 4,25, тобто серед дівчат “здоров'я” не має такої однозначної переваги, як у хлопців.

У зв'язку з тим, що провідною життєвою цінністю учнівської молоді виступає здоров'я, постає питання: “Чому стан здоров'я молоді та населення України з кожним роком погіршується?”. Можна припустити, що цінність набуває ваги тоді, коли вона втрачається або зменшується. Тоді серед осіб, які частіше хворіють і мають гірший стан здоров'я, проблема здоров'я набуває першочергового значення. В той же час, за даними І. В. Цветкової, серед осіб, які частіше хворіють, більше тих, хто не вважає проблему здоров'я однією з основних [8]. Тоді відповіді на анкети для визначення життєвих цінностей або ціннісних орієнтацій фіксують не занепокоєння реальним станом здоров'я, а те, що воно розглядається як певна цінність. Визнання цінності не означає, що особистість має аналогічну ціннісну орієнтацію.

Висновки. Серед учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів провідними життєвими цінностями є цінності особистісного життя. Найважливішою цінністю молодь вважає здоров'я. За період навчання в ПТНЗ суттєво зменшується цінність цікавої роботи, цінність здоров'я зростає. Випускник професійно-технічного навчального закладу може характеризуватися орієнтовно таким ціннісним портретом: “Щасливе сімейне життя – головне у моєму житті. Його можливо досягти, якщо в мене буде передусім матеріальне благополуччя і любов. Здоров'я мені потрібне для матеріального забезпечення сім'ї. Цікава робота – не головне у житті, краще мати роботу, яка приносить добрий заробіток. Друзі прикрашають моє життя. А розваги – для дітей”.

У подальших дослідженнях планується уточнити різницю між поняттями “цінність”, “ціннісна орієнтація” “ціннісне ставлення”; проаналізувати розуміння учнями ПТНЗ здорового способу життя та намітити шляхи для формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнівської молоді.

Література

1. Аза Л. А., Поддубный В. А., Ручка А. А. Ценностные ориентации рабочей молодежи.– К.: Наук. думка, 1978.
2. Вишневський О. Природа цінностей виховання // Пед. думка.– 2006.– № 2.– С. 11–22.
3. Емец В. С. Профессионально-ценностные ориентации и их формирование в образовательных учреждениях // Пед. науки.– 2006.– № 6.– С. 117–125.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность.– М.: Политиздат, 1977.– 304 с.
5. Семенов В. Е. Ценностные ориентации современной молодежи // Социс.– 2007.– № 4.– С. 37–43.
6. Тугаринов В. П. Ценности личные и общественные // Сов. педагогика.– 1967.– № 4.– С. 101–109.
7. Тугаринов В. П. Избр. филос. тр.– Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1988.– 344 с.
8. Цветкова И. В. Здоровье как жизненная ценность подростков // Социс.– 2005.– № 11.– С. 105–109.
9. Якуба Е. А. Право и нравственность как регуляторы общественных отношений при социализме.– Х.: Изд-во Харьков. ун-та, 1970.– 208 с.

Анотації

У статті аналізуються результати дослідження життєвих цінностей в учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Ключові слова: цінність, здоров'я, учні професійно-технічних навчальних закладів.

В статтє анализируются результаты исследования жизненных ценностей у учащихся профессионально-технических учебных заведений.

Ключевые слова: *ценность, здоровье, учащиеся профессионально-технических учебных заведений.*

In article results of ascertaining experiment with research of live values of the students of professional technical educational establishments are submitted.

Key words: *value, health, students of professional technical educational establishments.*

УДК 796.01

Сергій Єрмаков

Критерії визначення якості наукових видань

Харківська державна академія дизайну і мистецтв (м. Харків)

Перебудова освітньої галузі відповідно до укладених Україною угод про європейський вибір у всіх напрямках діяльності вищих навчальних закладів (ВНЗ) незабаром гостро стане і перед науковими фаховими виданнями. На сьогодні, мабуть, не існує навчальних закладів, що не мають наукового видання. Це обумовлено такими позиціями. По-перше, наявність такого видання входить до рейтингових показників діяльності ВНЗ за рік. По-друге, підготовка науково-педагогічних кадрів ведеться у всіх навчальних закладах і мати наукове видання за відповідними до основної діяльності спеціальностями вважається за обов'язкове. Це значна підтримка молодим науковцям щодо можливості подання результатів своїх наукових пошуків для всебічного розгляду.

Вимоги до діяльності наукових видань достатньо відомі і їх виконують або намагаються виконувати на належному рівні всі засновники. У разі їх невиконання наукове видання може бути вилученим зі списку спеціалізованих видань, затверджених ВАК України. Разом з цим нинішня система підведення підсумків діяльності видань не спонукає засновників до їх розвитку і поширення. Основна причина такого стану – відсутність методики або технології визначення ефективності як статей, що опубліковані у виданнях, так і самих видань. Усе визначається тільки кількісними показниками, а саме – кількістю статей і обсягом тиражу. Тому є певний сенс розглянути можливі напрями підведення підсумків діяльності засобів масової інформації (ЗМІ).

Оцінка засобів інформації може бути здійснена за різними підходами.

Засоби масової інформації – газети, журнали. Кількісні показники діяльності засобів інформації більш притаманні державам колишнього СРСР. До них належать обсяг тиражу, кількість читачів, кількість надрукованих матеріалів, кількість видань і т. д. Газета “Security News” (газета міжнародних новин з технічних засобів і систем безпеки) підводить рейтинги діяльності журналів ринку систем безпеки [12]. Журнали оцінювалися за п'ятибальною шкалою. На вибір було запропоновано десять видань за абеткою. Для наочності уведена інтегрована якісна оцінка – рейтинг журналів (максимально 500 пунктів) як добуток популярності видання (відсоток тих, що оцінили) на середню оцінку якості видання (рис. 1).

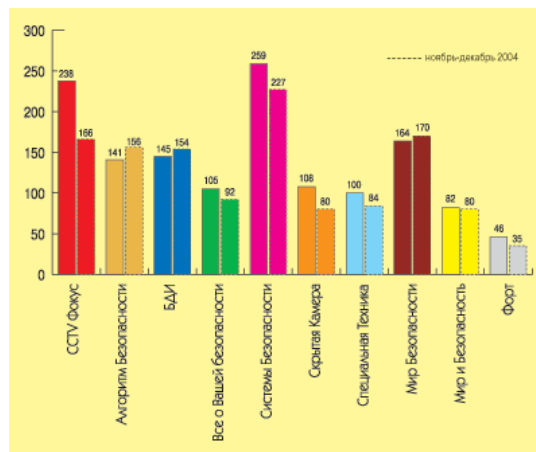

Рис. 1. Рейтинги діяльності журналів ринку систем безпеки [12]

Засоби масової інформації – інтернет-видання. Вагомість окремого сайта визначається рангом web-сторінки (PageRank – у Google, індекс цитування – у Jandex). Під час розрахунку цього показника використовується інформація про кількість посилань на сторінку і про індекс цитування ресурсу, що розмістив посилання. Інакше кажучи, враховується не тільки кількість посилань, але і якість – вагомість того, хто їх розмістив. Пошуковим машинам в інтернеті такий критерій оцінки сайтів необхідний, щоб при видачі результатів пошуку, коли релевантних запити результатів тисячі, показувати спочатку документи з найбільш авторитетних джерел [1]. Інформаційне агентство “Інтегрум” [5] проводить аналіз діяльності ЗМІ за показниками цитування. Результати подаються у вигляді діаграм та графіків (рис. 2).

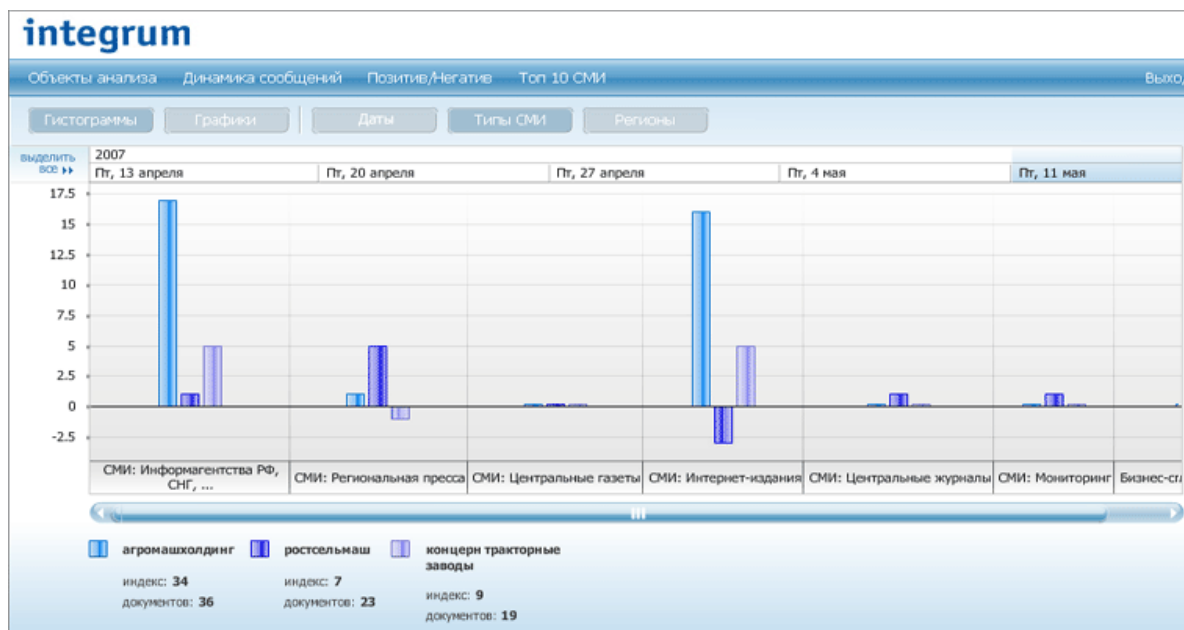

Рис. 2. Результати оцінки діяльності ЗМІ агентством “Інтегрум” [5]

Інтернет-видання можна оцінювати і за методикою, яку запропонували О. В. Могильов і Т. С. Старова [12] на прикладі оцінки освітніх інтернет-сайтів. Автори пропонують метод, що заснований на Дельфійському методі експертного прогнозування шляхом організації системи збору експертних оцінок, а також з використанням методу факторного аналізу – математичної і статистичної обробки та послідовного коректування на основі результатів кожного циклу обробки. Метод полягає у проведенні незалежного і кількаретного анкетування експертів. Спочатку визначається, які питання будуть вивчатися, хто в цьому братиме участь і яким чином одержувана інформація буде використовуватись. Якщо великого розкиду в думках не очікується, можна залучати 10–15 осіб; якщо ж передбачаються істотні розбіжності, то рекомендується розширити коло опитуваних.

Наукові видання. Для наукових видань існує показник ефективності його діяльності – імпакт-фактор (IF). Імпакт-фактор – формальний чисельний показник важливості наукового журналу, розраховується щорічно Інститутом наукової інформації (Institute for Scientific Information, ISI) і публікується в журналі “Journal Citation Report”. Він показує, скільки разів у середньому цитується кожна опублікована в журналі стаття у виданнях двох попередніх років. Імпакт-фактор розраховується як відношення числа посилань, що одержав журнал у поточному році на статті, опубліковані в цьому журналі за попередні два роки, до числа статей, опублікованих у цьому журналі в ці ж два попередні роки [15].

Розрахунок імпакт-фактора заснований на трирічному періоді. Наприклад, імпакт-фактор журналу в 2007 р. буде обчислений у такий спосіб:

$$IF = A / B,$$

де А – число цитувань протягом 2007 року статей, опублікованих у цьому журналі в 2005–2006 рр.;

В – число статей, опублікованих у цьому журналі в 2005–2006 рр.

Одночасно з імпакт-фактором розраховується ще один показник – індекс оперативності (immediacy index), що показує, наскільки швидко стають відомі в науковому світі статті, опубліковані в журналі [14]. Індекс оперативності 2007 р. буде обчислений як відношення числа отриманих журна-

лом у 2007 р. посилань на статті, опубліковані в ньому в 2007 р., до сумарного числа статей, що вийшли в журналі в цьому ж році.

Об'єктивна оцінка результатів наукової діяльності вчених повинна ґрунтуватися на критеріях, вироблених у світовій практиці, а саме: кількість публікацій, імпаکت-фактори журналів, індекс цитування. Застосування подібної методики оцінки, безсумнівно, сприятиме підвищенню рівня і міжнародного престижу української науки [4]. На жаль, в Україні не розроблено критеріїв оцінки рівня наукових праць фундаментального спрямування, які б дозволяли відносити їх (чи не відносити) до міжнародного рівня. А такі критерії існують і широко використовуються за кордоном — як у розвинутих країнах, так і у наших найближчих західних сусідів, зокрема в Польщі (за основу взято ІФ, але додано також польські наукові журнали, що не мають ІФ, для яких складено власну систему оцінки рівня) [13]. О. С. Онищенко рекомендує застосовувати у поєднанні кількісний і якісний показники — імпакт-фактор і реферативний показник [10].

Серед українських наукових видань є такі, що відслідковуються Інститутом наукової інформації та мають імпакт-фактор. Відповідно JCR Science Edition за 2005 р., в Україні видаються журнали з імпакт-фактором вище 0,1, а саме:

- 1) International applied mechanics – 1,740 (Інститут механіки НАНУ ім. С. Тимошенка);
- 2) Experimental oncology – 0,752 (Інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології НАНУ ім. Р. Кавецького);
- 3) Materials science – 0,165 (в українському варіанті “Фізико-хімічна механіка матеріалів”, Фізико-механічний інститут НАНУ ім. Г. Карпенка, м. Львів);
- 4) Powder metallurgy and metal ceramics – 0,147 (в українському варіанті “Порошкова металурґія”, Інститут проблем матеріалознавства НАНУ ім. Францевича).

Імпакт-фактор харківського журналу “Фізика низьких температур” (за інформацією Американського інституту фізики) 2005 р. сягнув величини 0,769 [11].

Вочевидь, що постає проблема оцінки діяльності і наукових видань інших спеціальностей (у тому числі 24.00.01-03).

Робота виконувалася відповідно до практичних завдань оцінки ефективності роботи спеціалізованих наукових видань.

Мета роботи – аналіз підходів до оцінки діяльності наукових видань і визначення їх рейтингових показників.

У країнах Європейського Союзу достатньо широко використовуються критерії, що визначають позиції окремих видань за імпакт-фактором та індексом оперативності. Визначення ефективності діяльності наукових видань через показники їх цитування почали з 2006 р. використовувати і в Росії (<http://www.fcntp.ru/>). Мета Російського індексу наукового цитування – систематичне просування в Інтернет-мережі російських наукових видань.

Докладно про національні індекси цитування на прикладі Китаю, Японії розповідається на сайті електронної бібліотеки (<http://www.elibrary.ru/>). Китайський інститут наукової і технічної інформації розробив базу даних China Scientific and Technical Papers and Citations (CSTPC), до якої включено 1400 журналів та 4600 інших видань. При відборі журналів урахувалися такі критерії: опис видання в провідних світових і вітчизняних реферативних службах, думка експертів-предметників, наявність в організації статусу національного наукового товариства. При цьому критеріями для включення нових журналів слугували якість опублікованих статей за оцінкою експертів у відповідній галузі, наявність наукового рецензування в редакторському циклі, тираж видання, його здатність залучити на свої сторінки відомих авторів, представленість його в міжнародних індексних базах, наявність у редколегії вчених зі світовим ім'ям. Крім того, ставилося завдання підтримувати розвиток журналів у галузях, що зароджуються, особливо на стику наук, а також включати достатню кількість видань із менш розвинених провінцій Китаю. Для більш докладної інформації сайт <http://www.elibrary.ru/> рекомендує ознайомитись (із публікацією, яку він подає у PDF-форматі (Wu Y., Pan Y., Zhang Y., Ma Z., Pang J., Guo H., Xu B., Yang Z. China Scientific and Technical Papers and Citations (CSTPC): History, impact and outlook // *Scientometrics*, 2004, Vol. 60, Iss. 3, P. 385–397). У Японії Національним інститутом інформатики створено продукт “Citation Database for Japanese Papers” (CJP). Цей ресурс індексує близько 1000 найменувань журналів (більш докладно – на сайті <http://www.elibrary.ru/> – публікація у PDF-форматі – Negishi M., Sun Y., Shigi K. Citation Database for Japanese Papers: A new bibliometric tool for Japanese academic Society // *Scientometrics*, 2004, Vol. 60, Iss. 3, P. 333–351).

Серед методів використання баз цитування слід звернути увагу на так звані класичні: класичний імпакт-фактор, індекс оперативності, діахронний імпакт-фактор, коефіцієнти самоцитування, дисци-

плінарний імпакт-фактор. Більш докладну інформацію подано на сайті <http://www.elibrary.ru/> (Rousseau R. L. Journal Evaluation: Technical and Practical Issues // Library Trends.– 2002.– Vol. 50, Iss. 3.– P. 418–439).

Аналіз діяльності протягом 2005–2007 рр. українських спеціалізованих фахових видань з фізичного виховання і спорту, затверджених ВАК України, дозволив скласти їх рейтинг за імпакт-фактором та індексом оперативності (табл. 1). У таблиці подано видання, імпакт-фактор яких становить від 0,1 і вище. Зазначені критерії розраховувалися за 2007 р. Обчислення критеріїв було ускладнено тим фактом, що частина наукових видань за 2007 р. ще досі не надійшла до фондів бібліотек. Слід звернути увагу на те, що при обробці аналіз кожного нового примірника збірника або журналу додавав тисячні долі до рейтингу зазначених у ньому посилань. Тому в таблиці представлено тільки сім наукових видань. Інші наукові видання у перспективі аналізу додаткових джерел майже не досягають рівня $IF=0,1$. Серед видань є три таких, що мають $IF=0$. Ще 10 видань мають $IF=0,008$ і вище.

Таблиця 1

Рейтинг наукових видань галузі за підсумками роботи у 2005–2007 рр.

R (IF)	R (IO)	Назва видання	Опубліковано статей (NN, вип.)				Усього посилань на статті 2005–2006 рр. (2007 р.)	Імпакт- фактор 2007 р., IF	Індекс оператив- ності 2007 р., IO
			A	B	C	D			
			2005 + 2006 рр.	2007 р.	2006 р.	2005 р.			
1	1	Наука в олімпійском спорті	58	46	34	24	31(9)	0,534	0,196
2	2	Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту	1123	694	594	529	284(77)	0,253	0,111
3	3	Теорія і методика фізичного виховання і спорту	165	74	90	75	25(7)	0,152	0,095
4	7	Спортивна медицина	97	49	47	50	13(1)	0,134	0,020
5	4	Молода спортивна наука України	777	329	452	325	93(7)	0,120	0,021
6	5	Физическое воспитание студентов творческих специальностей	231	115	114	117	27(12)	0,117	0,104
7	6	Спортивний вісник Придніпров'я	221	<u>95</u>	<u>104</u>	<u>117</u>	23(2)	0,104	0,021

Умовні позначення: R – рейтинг; IF – імпакт-фактор; IO – індекс оперативності; R(IF) – рейтинг за IF; R(IO) – рейтинг за індексом оперативності.

Імпакт-фактор окремого видання визначався як співвідношення кількості посилань у статтях усіх видань 2007 р. до загальної кількості статей, надрукованих у окремому виданні в 2005–2006 рр. Наприклад, IF “Наука в олімпійском спорті”: $IF = E/A = 31/58 = 0,534$. Індекс оперативності 2007 р. був обчислений як відношення числа отриманих виданням у 2007 р. посилань на статті, опубліковані

в ньому в цьому році, до сумарного числа статей, що вийшли у виданні в 2007 р. (у дужках наведено кількість посилань). Наприклад, ІО “Наука в олімпійском спорті”: $IO = (K)/B = 9/46 = 0,196$.

Усього було охоплено приблизно 95 % річного обсягу наукових видань галузі. Окрім 20 фахових видань, затверджених ВАК України, було розглянуто наукові видання з інших галузей та матеріали конференцій. Цілком імовірно, що у виданнях з педагогічних, медичних, біологічних та інших наук можуть бути публікації науковців галузі. Для прикладу було розглянуто видання з педагогічних наук за 2007 р., тематика яких стосувалась і проблем фізичного виховання та здоров'я учнівської молоді [9]. Знайдено шість посилань на три наукові видання галузі 2005–2006 р. Розглянуто тези доповідей наукових конференцій 2007 р., за умовами організаторів якої у структурі статей є розділ література [6, 7]. Знайдено 17 посилань. Розглянуто тези доповідей наукової конференції 2007 р., за умовами організаторів якої у структурі статей розділ література не є обов'язковим. Посилань не знайдено. Також аналізу було піддано матеріали міжнародної наукової конференції, що проводилась у м. Гродно у 2007 р. Знайдено одне посилання. Усього було розглянуто матеріали семи наукових конференцій 2007 р.

Також був розрахований показник за загальною кількістю статей, що надруковані у виданні за 2007 р. Але такий показник ставить у нерівні умови журнали і збірники наукових праць. Відомо, що збірники наукових праць завжди друкують значно більшу кількість статей, ніж журнали. Якість статей у деяких збірниках є дещо меншою, ніж у журналах. Є випадки, коли у збірнику зазначається, що статті друкуються в авторській редакції. Такий підхід більш притаманний збірникам тез доповідей наукових конференцій. Тому враховувати кількісний показник і визначати популярність та рейтинг видання через кількість опублікованих статей було б не зовсім правильно. Хоча слід підкреслити, що така методика використовується при визначенні рейтингу видань.

Вибіркові дані каталогів двох бібліотек та однієї установи, до яких за вимогою ВАК України надсилають видання їхні засновники, подано на рис. 3. Цілком імовірно, що відсутні у фондах видання мають ліцензію Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України і періодичність раз на 2 або 3 роки. Але враховуючи той факт, що науковці у своїх публікаціях зазначили деякі з відсутніх у фондах видання, можна зробити припущення про інші причини через які частина видань не потрапили до фондів.

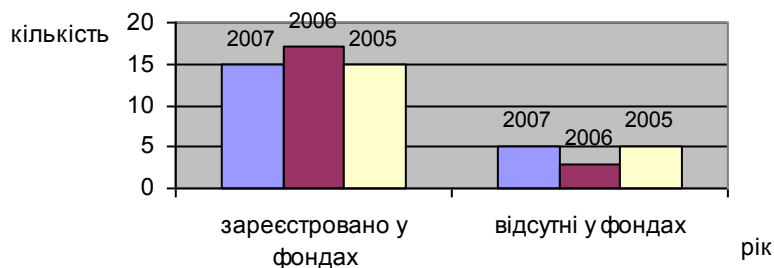

Рис. 3. Наявність у фондах Державного архіву друку Книжкової палати України, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка та Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника наукових видань з фізичного виховання і спорту, затверджених ВАК України, станом на 01.02.2008 р.

Виходячи з даних рис. 3. всі подальші розрахунки можна вважати такими, що мають високий ступінь імовірності, оскільки обсяг видань, що не підпадали під обробку, становив <5 %. Подальший пошук посилань проводився у публікаціях, що надруковані у виданнях за 2007 р., на статті 2005 і 2006 рр. Певною проблемою у пошуку була наявність у списку фахових видань галузі трьох журналів з дуже схожими назвами: “Теорія і методика фізичного виховання і спорту” (НУФВСУ); “Теорія та методика фізичного виховання” (ХНПУ); “Теорія і практика фізичного виховання” (ДонНУ). До цього слід додати російський журнал зі схожою назвою – “Теория и практика физической культуры”, частину публікації у якому автори теж зазначали українською. Аналіз списків літератури у статтях показує, що автори не завжди точно зазначають не тільки назву видання, але й не вказують місце видання. Це вносило додаткові ускладнення до аналізу посилань.

Аналіз електронних каталогів провідних бібліотек України вказав на оперативність подання інформації про наукові видання галузі, а також дозволив зробити припущення, що не всі видавці оперативно розсилають свої видання. Із семи бібліотек і установ, до яких повинні розсилатися науко-

ві видання найбільш оперативно спрацювала Львівська наукова бібліотека ім. Василя Стефаника НАН України (<http://www.library.lviv.ua/>). У її електронному каталозі за розділом “Перегляд алфавітних списків” є відомості про останні надходження наукових видань галузі, у тому числі і за 2007 р. Каталог національної бібліотека України ім. В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua/>) містить відомості з повнотекстовим пошуком про вісім видань. Каталог містить загальні відомості про інші видання і не позначає їх знаходження за роками. Співставлення інформації каталогів зазначених бібліотек вказує на те, що тільки вісім видань оперативно представлено в обох каталогах. Цей факт є свідченням того, що вісім наукових видань із 20 зареєстрованих оперативно розсилаються і тим самим сприяють науковій громадськості в ознайомленні з останніми науковими дослідженнями галузі.

Фактично слід звернути увагу на те, що 40 % видань усіяко сприяють оперативному інформуванню потенційних користувачів про наукові здобутки галузі. В рейтинговому списку саме такі видання можуть займати провідні позиції. Це означає, що важливим критерієм діяльності наукового видання є оперативність розповсюдження інформації.

Ще одним важливим критерієм діяльності наукового видання є наявність інформації у каталогах закордонних видань, зокрема країн Європейського Союзу. Аналіз електронних каталогів ВНЗ Польщі свідчить про наявність у них інформації про українські видання. Так, бібліотека ВНЗ фізичної культури (м. Бяла Подляска, <http://www.awf-br.edu.pl>) надає інформацію про наявність у фондах двох українських наукових видань. Потребують подальшого аналізу каталоги інших ВНЗ Польщі. База журналів IndexCopernicus (координаційний центр розміщений у Варшаві, <http://journals.indexcopernicus.com>) представляє сім українських наукових видань, що становить 35 % усіх видань галузі. П'ять із цих видань мають індекс за підсумками діяльності у 2007 р., що становить 25 % з усіх видань галузі (табл. 2). Дані індексів дають змогу зіставити рівень діяльності українських і польських наукових видань. Ще одне російськомовне видання представлено на сайті бібліотеки Російського державного університету фізичної культури, спорту і туризму (<http://lib.sportedu.ru/books/xxpi>).

Таблиця 2

Оцінка діяльності наукових видань з фізичного виховання і спорту України і Польщі за 2007 р. базою журналів IndexCopernicus

ВНЗ	Назва видання	IC Value - Expected 2007
УКРАЇНА		
Харківська державна академія дизайну і мистецтв	Pedagogika, psihologia ta mediko-biologicni problemi fizicnogo vihovanna i sportu	3,35
Харківська державна академія дизайну і мистецтв	Fiziceskoe vospitanie studentov tvorceskih special'nostej	3,44
Львівський державний університет фізичної культури	Sportivna nauka Ukraini	3,17
Національний університет фізичного виховання і спорту України	Nauka v olimpiiskom sporte	2,69
Національний університет фізичного виховання і спорту України	Teoriya i metodika fizicnogo vihovannya i sportu	2,68
Національний університет фізичного виховання і спорту України	Sportivna meditsina	
Львівський державний університет фізичної культури	Sportivna nauka Ukraini	
ПОЛЬЩА		
Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach	Journal of Human Kinetics 1640-5544	6,35
Akademia Wychowania Fizycznego im. J. Piłsudskiego w Warszawie	Postępy Rehabilitacji 0860-6161	4,05
Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie	Antropomotoryka [Kinesiology] 1731-0652	4,00
Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie, Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej	Rocznik Naukowy 1425-3259	2,62

Загалом є певний сенс взяти за приклад організацію роботи наукових видань України, що розміщені у каталогах IndexCopernicus. Для подальшої інтеграції видань до європейського і світового інформаційного простору слід збільшувати відсоток англійської частини статей. Як мінімум – це анотація до статті англійською мовою обсягом не менше 500 знаків. Слід передбачити при цьому, що відповідно до зазначеного збільшаться і фінансові витрати у засновників наукових видань.

Висновки. Аналіз інформаційних джерел з проблем визначення ефективності діяльності наукових видань свідчить про намагання неанглійських країн створити свої власні національні ресурси, які б дозволяли визначати рейтинг видань та їх підтримку й одночасно сприяти розвитку науки у певних напрямках. Тому перед українськими виданнями рано чи пізно постає питання їх конкурентоспроможності зі світовими і європейськими виданнями [2, 3]. У такому разі без створення власної системи оцінки майже неможливо ефективно просувати українські видання до європейського науково-освітнього простору. Можливо, на перших етапах слід провести такий аналіз експертною радою ВАК України з фізичного виховання, яка затверджувала і рекомендувала наукові видання до включення їх до списку спеціалізованих. Ефективним напрямом може стати проведення рейтингу діяльності самих експертних рад ВАК України за показниками діяльності затверджених ними наукових видань. На наступних етапах необхідно створювати електронну галузеву базу цих наукових видань, яка повинна стати елементом національної експертної системи. Також разом із цим слід реорганізувати систему оцінки наукової діяльності ВНЗ та окремих науковців. У цих питаннях не можуть стояти осторонь Міністерство молоді та спорту і провідні ВНЗ фізичної культури. Підґрунтям для прийняття зазначених позицій також є порівняння низьких значень (<1,0) імпаکت-факторів перших у рейтингу українських наукових видань з європейськими виданнями, які мають показники значно більші за 1.

Загалом подальші пошуки слід спрямувати на аналіз інших наукових видань 2007 р. на предмет наявності у них посилань на публікації у фахових виданнях галузі за 2006 і 2005 роки.

Література

1. Гершензон Л. Методы оценки влияния СМИ // Отечественные записки.– 2003.– № 4 // <http://www.strana-oz.ru/?article=617&numid=13> [07.01.2008].
2. Єрмаков С. С. Наукові видання України: Європейський вимір // Бюл. ВАК України.– 2008.– № 2.– С. 13–15.
3. Єрмаков С. С. Спеціалізовані фахові видання України у світовому та європейському освітньому просторі // Бюл. ВАК України, 2006.– № 10.– С. 3–6.
4. Здесенко Ю. Академический турнир: членкор против команды профессоров // Зеркало недели.– 6–12 март.
5. Інформаційне агентство “Інтегрум” <http://www.integrum.ru/> [08.01.2008].
6. Актуальні проблеми розвитку руху “Спорт для всіх”: досвід, досягнення, тенденції: Матеріали II Міжнар. наук-практ. конф., Тернопіль, 24–25 трав. 2007 р.– Т. 1.– 252 с.
7. Актуальні проблеми розвитку руху “Спорт для всіх”: досвід, досягнення, тенденції: Матеріали II Міжнар. наук-практ. конф., Тернопіль, 24–25 трав. 2007 р.– Т. 2.– 264 с.
8. Могилев А. В., Старова Т. С. Подходы к оценке качества образовательных ресурсов // Вопросы Интернет-образования, вып. 3 // http://vio.fio.ru/vio_03/cd_site/Articles/art_7_1.htm [08.01.2008].
9. Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер.: педагогіка.– 2007.– № 3.– 105 с.
10. Онищенко О. С. Вісн. НАН України.– 2005.– № 7 // <http://www.nbuv.gov.ua/portal/All/herald/2005-07/art17-7-5.pdf>
11. Про справжні й несправжні рейтинги, цитат-індекси і наукове самолюбство // Дзеркало тижня.– 2006.– 5–19 серп. // <http://www.dt.ua/3000/3100/54144/> [08.01.2008].
12. Рейтинг журналов рынка систем безопасности // <http://www.secnews.ru/rating/3908.htm> [08.01.2008].
13. Сибірний А. Без хірургічного втручання не обійтися // Дзеркало тижня.– 2005.– 12–18 лют. <http://www.dt.ua/3000/3100/49185/> [08.01.2008]
14. <http://www.physchem.chimfak.rsu.ru/General/impactfactor.html>
15. <http://www.kma.mk.ua/index.php?page=sci>

Анотації

Представлено аналіз діяльності наукових видань за 2005–2007 роки. Визначено критерії діяльності наукових видань з фізичного виховання і спорту. Складено рейтинг видань за критеріями. Розглянуто проблеми і перспективи вдосконалення наукових видань. Зазначено про необхідність створення галузевої електронної бази наукових видань.

Ключові слова: наука, видання, спорт, критерії, рейтинг.

Критерии определения качества научных изданий. Представлен анализ деятельности научных изданий за 2005–2007 годы. Определены критерии деятельности научных изданий по физическому воспитанию и спорту. Составлен рейтинг изданий по критериям. Рассмотрены проблемы и перспективы совершенствования научных изданий. Отмечена необходимость создания отраслевой электронной базы научных изданий.

Ключевые слова: наука, издание, спорт, критерий, рейтинг.

The analysis of activity of scientific editions for 2005–2007 is submitted. Criteria of activity of scientific editions on physical training and sports are determined. The rating of editions by criteria is made. Problems and prospects of perfection of scientific editions are considered. Necessity of creation of branch electronic base of scientific editions is specified.

Key words: science, the edition, sports, criterion, rating.

УДК 796.01

Василь Зігунов

Історичі аспекти розвитку федерації спортивного туризму України

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (м. Суми)

Постановка проблеми й аналіз останніх досліджень і публікацій. Спортивний туризм – це найбільш активна і динамічна складова частина туристичної діяльності. Він об'єднує на добровільних засадах любителів пішохідних, лижних, гірських, водних, велосипедних, автомобільних, мотоциклетних, спелеопоходів і любителів подорожувати на розбірних парусних суднах різної класифікації [2]. Розвиток цієї багатогранної громадської діяльності спортивного туризму неможливий без організаційно-територіальної структури.

Останнім часом спортивному туризму як ефективному засобу залучення населення до здорового способу життя стало приділятися значно більше уваги з боку органів державної влади. Спортивний туризм як вид туризму було визначено у Законі України “Про туризм”. Йому приділена увага у Державній програмі розвитку туризму на 2002–2010 рр., затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 583 та Розпорядженні Кабінету Міністрів України “Про затвердження заходів щодо розвитку іноземного та внутрішнього туризму” від 27 червня 2003 р. № 390-р.

Спортивний туризм є офіційно визнаним видом спорту в Україні, його включено до Єдиної спортивної класифікації України з видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор. Крім того, з метою створення сприятливих умов для подальшого розвитку спортивного туризму в фізкультурно-спортивному русі України Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту видав наказ “Про стимулювання розвитку спортивного туризму” від 1 серпня 2003 р. № 1986, яким передбачено обов'язковість включення всеукраїнських змагань зі спортивного туризму до щорічного Єдиного календарного плану спортивних заходів Комітету та зобов'язано регіональні структурні підрозділи з питань фізичної культури і спорту сприяти відповідним федераціям спортивного туризму у реалізації Програми діяльності Федерації спортивного туризму України на 2001–2005 рр., щодо розвитку спортивного туризму.

Програма діяльності Федерації спортивного туризму України на 2005–2009 рр. “Спорт, дозвілля, виховання” передбачає розвиток спортивного туризму як масового спорту та спорту високих досягнень [4, 4–5].

Мета роботи – проаналізувати нормативні документи та літературні джерела, що визначають розвиток Федерації спортивного туризму України.

Дослідження проводились протягом 2007 р. Аналізувалися нормативні документи Федерації спортивного туризму України, робочі матеріали засідань Президії федерації та літературні джерела.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз стану розвитку спортивного туризму в Україні наприкінці дев'яностих років минулого століття показує, що для стабілізації ситуації та подальшого його розвитку нагальною потребою стала консолідація зусиль туристської громадськості країни у створенні потужної громадської організації як авангарду туристсько-спортивного руху. Необхідно було створити таку організацію, яка б мала сильну, організовану, розгалужену структуру в регіонах і яка б могла отримувати фінансування на свою статутну діяльність як від спонсорів – комерційних структур, з одного боку, так і з боку держави – шляхом бюджетного фінансування

спортивно-масових туристських заходів через управління з питань фізичної культури і спорту різного рівня та через інші органи державної виконавчої влади, у тому числі й управління туризму.

Враховуючи нинішні реалії, для покращення ситуації, туристсько-спортивна громадськість у вересні 2000 р. на установчому з'їзді у Вінниці створила всеукраїнську громадську організацію – Федерацію спортивного туризму України (далі – Федерація), метою діяльності якої було визначено всебічне сприяння підвищенню статусу спортивного туризму в загальнодержавній системі фізичної культури і спорту, а також вітчизняної туристичної галузі, розвиток його соціальної та суспільної значущості у всебічному гармонійному розвитку особи, зміцненні здоров'я населення, формуванні здорового способу життя, культурному і духовному розвитку громадян України.

Докладний аналіз стану справ дав змогу розробити та затвердити Програму діяльності Федерації спортивного туризму України на 2001–2005 рр. щодо розвитку спортивного туризму. У Програмі було визначено, що базовою умовою подальшого динамічного розвитку спортивного туризму і метою діяльності Федерації повинно стати створення його ефективної національної моделі як масового самодіяльного виду спорту – з одного боку, та спорту вищих досягнень – з іншого, яка б сприяла зростанню спортивної майстерності туристів, передусім безпосередньо на теренах України. У Програмі було підкреслено, що створення такої національної моделі неможливе без відходу від стереотипів 70–80-х років щодо шляхів розвитку спортивного туризму, критичного аналізу традицій та накопиченого в спортивно-туристському русі України досвіду, врахування розвитку України як незалежної держави та її територіального природно-географічного туристсько-спортивного потенціалу, а також без урахування рівня розвитку спортивного туризму в інших країнах.

Програма передбачала створення в межах компетенції Федерації організаційно-масових, нормативно-правових, інформаційно-методичних та кадрових передумов, сприятливих для розвитку туристсько-спортивного руху в Україні, а також сприяння засобами спортивного туризму економічному та соціальному прогресу суспільства, утвердженню міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві.

Працюючи над виконанням завдань Програми Федерації щодо розвитку спортивного туризму в Україні у 2001–2005 рр., президія Федерації забезпечила створення нормативно-правової та інформаційно-методичної бази подальшого розвитку спортивного туризму в Україні, здійснила необхідні заходи для його організаційного та кадрового забезпечення. Практичним результатом діяльності Федерації за чотири роки з розвитку спортивного туризму стало зростання кількості туристів-спортсменів, що протягом року беруть участь у туристських змаганнях у регіонах з 12 тис. осіб у 2001 р. до 26 тис. осіб у 2005 р., збільшення кількості членів федерації до 15,5 тис. осіб, створення територіальних осередків у 26 регіонах України [4, 4].

Усі осередки створили свою власну структуру, яка враховує місцеві особливості та традиції розвитку спортивного туризму в регіонах і складається з комісій за видами туризму (пішохідного, лижного, водного, гірського, спелеологічного, велосипедного, вітрильного туризму) та за напрямками роботи (колегій суддів змагань з техніки спортивного туризму та спортивних туристських походів, а також комісій – маршрутно-кваліфікаційних, з підготовки та підвищення кваліфікації громадських туристських кадрів, зльотів і змагань тощо).

Враховуючи стан розвитку спортивного туризму в Україні, рівень розбудови та відповідність діяльності Федерації спортивного туризму України вимогам Закону України “Про фізичну культуру і спорт”, Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту наказом від 29 жовтня 2002 р. № 2331 присвоїв їй статус національної спортивної федерації.

На засіданні президії Федерації спортивного туризму України 9 жовтня 2005 р. прийнято нову програму діяльності Федерації на 2005–2009 рр. “Спортивний туризм – спорт, дозвілля, виховання”. Метою Програми є створення комплексної системи сприяння подальшому розвитку спортивного туризму як масовому самодіяльному виду спорту та спорту вищих досягнень.

Так, за підсумками 2007 р. у складі Федерації спортивного туризму України діє 27 територіальних осередків, які налічують у своїх рядах – 9 749 індивідуальних членів та 121 колективний член, серед яких 3 463 особи та 82 414 гуртківців туристсько-спортивних гуртків у закладах освіти. Проведено 261 змагання з техніки видів спортивного туризму, із них 26 всеукраїнського рівня. Також відбулося 1 336 спортивних походів з різних видів туризму, в яких узяло участь 13 338 осіб. Перше місце по кількості походів серед видів спортивного туризму займає пішохідний, друге – водний, третє – гірський, четверте – велосипедний, п'яте – спелеотуризм, шосте – лижний, сьоме – вітрильний туризм [2].

16 грудня 2007 р. на засіданні президії Федерації спортивного туризму України у м. Чернівці було ухвалено концепції щодо розвитку видів спортивного туризму, котрі після обговорення та доповнення будуть прийняті як програми розвитку видів спортивного туризму України. Ці програмні документи стимулюватимуть розвиток видів спортивного туризму України на сучасному етапі загалом.

Висновки. Створення федерації сприяло об'єднанню суспільного активу України, який займається різними видами спортивного туризму, в дієву організаційно-територіальну структуру.

Федерація спортивного туризму України динамічно розвивається як невід'ємна складова частина загальнодержавної системи фізичної культури і спорту.

Її діяльність спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових й інтелектуальних здібностей громадян України шляхом залучення їх до участі у спортивних походах різної складності та змаганнях з техніки різних видів спортивного туризму.

В історичному розвитку цієї федерації виділяється два етапи:

- 1) 2001–2005 рр. – становлення та розвиток спортивного туризму в Україні;
- 2) 2005–2007 рр. – спортивний туризм як масовий самодіяльний вид спорту.

Основною організуючою та керівною структурою Федерації спортивного туризму України є президія.

Розвиваючись на межі спорту й активного дозвілля в природному середовищі, спортивний туризм сприяє розвитку внутрішнього туризму та інших видів діяльності вітчизняної туристської галузі шляхом пропаганди відносно дешевого й водночас, ефективного відпочинку [3].

Спортивний туризм України сьогодні – вид спорту, для якого характерні риси спорту високих досягнень.

Література

1. Булашев О. Я. Теорія і методика спортивного туризму для студентів першого курсу (за кредитно-модульною системою). – Х.: ХДАФК, 2007. – С. 13.
2. Інформаційні матеріали щодо стану розвитку спортивного туризму в Україні // Матеріали засідання та проекти документів. – Чернівці: Б. в., 2007. – С. 8.
3. Колотуха О. В. Спортивні рекреаційно-туристські ресурси України. – К.: Федерація спорт. туризму України, 2006. – С. 4.
4. Спортивний туризм: Ін форм.-метод. зб. – К., 2006. – № 9. – С. 4–5.

Анотації

У статті досліджуються етапи історичного розвитку Федерації спортивного туризму України.

Ключові слова: федерація, спортивний туризм, розвиток, програма.

В статье исследуются этапы исторического развития Федерации спортивного туризма Украины.

Ключевые слова: федерация, спортивный туризм, развитие, программа.

This article deals with the stages of historical development of Ukrainian sport tourism Federation.

Key words: Federation, sport tourism, development, programme.

УДК 796.01

*Аркадій Кисельов,
Ігор Рожков,
Станіслав Главатий,
Олександр Козубенько,
Анатолій Руденко,
Василь Майоров,
Андрій Чернозуб*

Миколаївському обласному спортивному яхт-клубу – 120 років

Миколаївський державний університет імені В. О. Сухомлинського (м. Миколаїв)

Постановка проблеми. Любов до України передбачає, насамперед, знання і шанування її історії. Саме про це були наші думки і пошуки під час святкування славетної 120-ї річниці Миколаївського

обласного спортивного яхт-клубу. В самому слові “яхта” спортсмени відчувають аромат давнини і свіжість молодості нашої держави, яка стала незалежною, суверенною, демократичною.

Збереження минулого в пам'яті народів, передача і наслідування славних традицій з водних видів спорту, виховання молоді в душі вдячності і чесності щодо давнини і сьогодення, романтика далеких мандрів під вітрилами притягувала різні покоління юнаків і дівчат. Білі трикутники вітрил, як і раніше, можна бачити в різних куточках нашої країни.

За 120 років на Миколаївщині змінилося декілька соціально-економічних устроїв, але вітрильний спорт мав пошану завжди.

Мета дослідження – вивчити, починаючи з 1887 р. архівні державні документи, літературні джерела, статті в обласній газеті, статистичні звіти яхт-клубу, обласної дитячо-спортивної школи олімпійського резерву і дати оцінку ролі обласного яхт-клубу у розвитку і досягненнях вітрильного спорту за останні 120 років.

У процесі дослідження ми керувалися державними документами – Указом Президента України про затвердження Цільової комплексної програми “Фізичне виховання – здоров'я нації” та законом “Про фізичну культуру і спорт України”, які допомогли нам вибрати напрям і завдання дослідження. Робота виконана відповідно до плану науково-дослідницької роботи Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія кожного міста України – це частина великого шляху, пройденого державою. Миколаїв по праву можна назвати містом нащадків суднобудування. Ще у IX столітті могутня східнослов'янська держава – Київська Русь – розпочала жорстоку боротьбу за вихід до Чорного моря та розвиток торгових шляхів. Зі створенням Запорізької Січі на берегах річок Південний Буг, Інгул, Громокля, Мертвовод, Сухий Єланець стали створюватися зимівники, які стали могутнім захистком українського народу в боротьбі з турками і Кримським ханством. Тривала російсько-турецька війна завершилася звільненням слов'янських земель і виходом до Чорного моря. У 1879 р. будується суднобудівна верф і місто Миколаїв [7].

Будівництво вітрильних кораблів, яхт, морського і річкового портів, залізниці та інших промислових підприємств привело до визнання міста Миколаєва як центра суднобудування півдня Росії.

Вітрильний спорт був відомий здавна, човни з вітрилами довгі роки були основою мореплавання. У роки царювання Петра I вперше був заснований клуб веслування і вітрильного спорту. У своєму указі 1713 р. він писав: “Для увеселення народа, для лучшего обучения и искусства хождения на воде и смелости в плавании учреждается потомственный Невский флот”. Уже у 1716 р. була закладена верф для будівництва і ремонту вітрильних суден, яхт, буєрів, човнів, барж.

У 1720 р. в Ірландському місті Корке було створено вперше в Європі вітрильне товариство під назвою “Водний клуб гавані Корке”, за зразком якого Петро I збудував перший у Росії яхт-клуб на річці Нева. Моряки яхт-клубу здійснювали вітрильні перегони з Санкт-Петербурга, Кронштадта до Севастополя, до берегів Бразилії. З 1847 р. яхт-клуб почав організовувати вітрильні перегони у Фінській затоці [2, 7]. 1857 р. відбулися перші змагання вітрильних суден між Росією і Англією.

З метою створення загальноросійської організації з вітрильного спорту у 1897 р. Невський яхт-клуб звернувся до усіх яхт-клубів з пропозицією приїхати до Санкт-Петербурга на з'їзд яхтсменів Росії. Приїхало 114 делегатів яхт-клубів, але згоди між собою вони не знайшли. Кожен яхт-клуб жив власним життям на манер окремих держав, кожен вів свою політику. Поштовою до об'єднання російських яхт-клубів стала Стокгольмська Олімпіада 1904 р., до участі в якій допускалися лише яхтсмени національних товариств, союзів. У зв'язку з цим Адміралтейство утворило в Петербурзі організацію під назвою “Русский парусный союз”, а у квітні 1912 р. він став повноправним членом Міжнародного союзу вітрильного спорту й отримав право послати на Олімпіаду по дві яхти в класах “6 метрів”, “8 метрів”, “10 метрів” і “12 метрів”. В олімпійських перегонах яхтсмен Я. Шомакер став бронзовим призером. Перший дебют російських яхтсменів на міжнародній регаті був удалим [4, 5].

На Миколаївщині вітрильні судна почали будувати з перших років (1789 р.) існування Миколаєва. Будівництво військових вітрильних кораблів підштовхнуло офіцерів Чорноморського флоту до занять на веслувальних та вітрильних човнах. Великим знавцем та ентузіастом вітрильного спорту в Миколаєві був головний командир Чорноморського флоту і портів адмірал М. П. Лазарев. Під його особистим керівництвом була збудована яхта “Ореанда”. У 1848 р. під командуванням лейтенанта І. С. Унковського ця яхта брала участь у вітрильних перегонах у місті Кронштадті. Для цього вона пройшла водним шляхом від Миколаєва до Кронштадту і перемогла на змаганнях фаворита Балтійського яхт-клубу яхту “Варяг” і отримавши перший приз – срібний ковш із надписом “В морских гонках преуспевающему” [2, 8].

Наприкінці 80-х років XIX ст. в Миколаїв прибуває морський офіцер Є. М. Голиков, який мріє про об'єднання всіх аматорів водного спорту. За заслуги в морській справі він отримав чин лейтенанта і був призначений ад'ютантом головного командира Чорноморського флоту і портів. За згодою командира лейтенант Голиков у 1887 р. засновує в Миколаєві яхт-клуб – перший в Україні та третій – після Петербурзького та Воронежського – в Росії. Членами клубу стали 50 морських офіцерів. У травні 1889 р. були проведені перші вітрильні перегони. Почав зростати інтерес до яхт-клубу. У 1894 р. налічувалося вже 143 члени яхт-клубу. На загальних зборах було прийнято рішення про будівництво приміщення яхт-клубу в стилі італійського ренесансу на березі Бузького лиману в урочищі Спаське. Будував яхт-клуб відомий в ті часи яхтсмен і архітектор Л. Л. Роде. Урочисте відкриття збудованого яхт-клубу відбулося у 1904 р., воно супроводжувалося змаганнями вітрильних суден Миколаєва, Одеси, Херсона [1, 5].

Під час урочистого відкриття нового приміщення яхт-клубу з майстернями і додатковими службами командир Одеського яхт-клубу Анатра на знак своєї поваги подарував Миколаївському яхт-клубу бронзову скульптуру двох матросів на кормі судна під назвою “О спасеніи” і сказав: “Я не могу скрыть своего чувства невольной зависти, так как в Одессе нельзя даже мечтать о таком просторе и удобствах, каким пользуется Николаевский яхт-клуб” [4].

Спортивний сезон завжди починався 7 травня і закінчувався з початком морозів. Спортивні змагання на яхтах і гребних човнах відбувалися святково, грав духовий оркестр, люди розважалися, танцювали, а ввечері спостерігали за фейєрверком [4, 6].

Для збереження цінностей яхт-клубу його територію огородили металевою огорожею, ввели пропускну систему для членів яхт-клубу і відвідувачів під час регат, розваг, гулянь. Перепустки мали і всі спортсмени інших спортивних гуртків та клубів.

Занепад діяльності яхт-клубу почався з 1914 р., з початком Першої світової війни, потім революції 1917 р. та громадянської війни.

У квітні 1919 р. відбувся перший Всеросійський з'їзд працівників фізичної культури, спорту і допризовної підготовки, який розробив програму фізичного виховання молоді, зміцнення її здоров'я та підготовки до праці й оборони. Миколаївський губернський військовий комісар у 1920 р. видав розпорядження № 13, згідно з яким були націоналізовані всі споруди і судна яхт-клубу, а всі спортсмени повинні були з'явитися у відділ “Всеобучу” на реєстрацію. Керівником яхт-клубу, підпорядкованого “Всеобучу”, призначили яхтсмена С. М. Свіріна (1895–1961). У яхт-клубі почали проводити підготовку допризовників для служби на флоті. Силами ентузіастів ремонтували приміщення яхт-клубу, майстерень, суден, здійснювали походи на яхтах по маршруту Миколаїв – Дідова Хата – Миколаїв [8].

З 1926 р. в Миколаєві стали відбуватися перегони вітрильних суден на приз Миколаєва, а в 1928 р. миколаївські яхтсмени Василь Червоненко, Павло Цибін, Іван Буценко взяли участь у Всесоюзній спартакіаді вітрильних суден.

Миколаївські яхтсмени з 1946 р. ставали призерами Радянського Союзу. Яхтсмени Євгенія Іванова, Борис Горбаченко і Юрій Синько отримали звання “Майстер спорту”. Знаменним для миколаївських яхтсменів став 1949 рік. Спортивний комітет з вітрильного спорту приймає рішення про проведення на базі Миколаївського яхт-клубу VIII особисто-командної першості СРСР із вітрильного спорту. З 2 по 23 жовтня в лимані Південного Бугу були проведені Всесоюзні змагання вітрильних суден, у яких взяли участь 104 екіпажі з восьми республік. Перше місце зайняли яхтсмени Ленінграда, яхтсмени України – четверте. Україну представляли яхтсмени Миколаєва Б. Горбаченко, Ю. Сінько і Є. Іванова.

У 1947 році на базі ДЮСШ № 2 Євгенія Іванова створює відділення вітрильного спорту для дітей та підлітків, веде активний пошук обдарованих дітей у школах Миколаєва, залучає до їх підготовки спеціалістів. Через рік навчання юніори М. Ведмідь, В. Літвін, Г. Шепетуша, І. Грачов, В. Мащенко вже брали участь у першості СРСР [3, 9].

З січня 1975 р. на базі яхт-клубу створено спеціалізовану дитячо-юнацьку спортивну школу вітрильного спорту з 15 навчальних груп. У ній навчалася 230 учнів початкового навчально-тренувального циклу, де діти освоюють практику водіння суден, використання вітрил.

За відсутності коштів на утримання водноспортивної школи міська влада передала її в розпорядження морського порту, який став використовувати її у своїх інтересах. У зв'язку з цим обласна рада у 1997 р. звернулася до Президента України з проханням про відновлення роботи обласного яхт-клубу та створення на його базі обласної дитячо-юнацької спортивної школи

олімпійського резерву з вітрильного спорту (ОДЮСШОР). Представник Президента України в Миколаївській області А. Кінах у жовтні 1997 р. видав розпорядження Миколаївської обласної адміністрації за № 489 про передачу водноспортивної станції в розпорядження управління з питань фізичної культури і спорту. Відновлено назву “Обласний яхт-клуб” та створено на його базі обласну дитячо-юнацьку спортивну школу олімпійського резерву (ОДЮСШОР) із вітрильного спорту. Затверджено штат, обладнання, тренерський склад, спортивні судна, земельну ділянку, столярну і парусну майстерні, елінги [7, 8].

Вітрильним спортом в області охоплено 682 спортсмени, з яких 385 тренуються в Училищі фізичної культури (УФК) і Школі вищої спортивної майстерності (ШВСМ), всі інші – в ОДЮСШОР. Нині в ОДЮСШОР працює 13 навчально-тренувальних груп початкової підготовки, три – спортивного вдосконалення і три – вищої спортивної майстерності із загальною кількістю 320 учнів віком від 13 до 22 років. Серед них – 36 учнів мають перший спортивний розряд, 24 – кандидати в майстри спорту, 17 майстрів спорту й один майстер спорту міжнародного класу. Заняття проводяться у дві зміни, що дає можливість кожному спортсмену тренуватися у зручний для нього час. Загальна кількість навчально-виховних занять 2 614 годин, із яких 160 годин відведено для теоретичних занять, 450 – практичних і 1 290 годин – спеціальної підготовки. Підготовка олімпійського резерву здійснюється за трьома класами яхт, які відповідають міжнародним стандартам. Це – клас олімпійських яхт, юнацьких неолімпійських та клас крейсерських яхт.

Яхтсмени обласного яхт-клубу постійно беруть участь у змаганнях Кубка України, Української регати, Молодіжних іграх України, в чемпіонатах Європи і світу, в Олімпійських іграх. За високі досягнення у вітрильному спорті яхтсменів ОДЮСШОР Сергія Приймака, Євгена Челомбітка, Павла Калінчева, Ангеліну Каланчеву, Андрія Чміля і Олега Панкова включали до складу збірної команди України для участі в Олімпійських іграх 1996, 2000 і 2004 рр. Одинадцять яхтсменів Миколаївщини взяли участь в IV літніх іграх України, на яких набравши 496 очок, зайняли перше місце. Нині у збірній команді України до Олімпіади 2008 року в Пекіні тренуються п’ять яхтсменів Миколаївської області в класах яхт “Лазер”, “Кадет” і “470”.

Уперше в Україні у 1987 р. миколаївський яхтсмен Борис Неміров на яхті “Ікар” здійснив навколосвітнє плавання. На цій же яхті він брав участь у міжнародній трансатлантичній гранд-регаті “Рейс–2000” і з тріумфом повернувся в Миколаїв.

За роки існування Миколаївського обласного яхт-клубу підготовлено три заслужених майстри спорту, шість майстрів спорту міжнародного класу і 146 майстрів спорту. За плідну роботу в справі підготовки яхтсменів високого класу В. В. Воробйовій, А. В. Дегтяр, В. П. Машенко, В. П. Кіреєву, П. К. Калінчеву і І. А. Чеботарьову присвоєно звання “заслужений тренер СРСР” і “заслужений тренер України”.

Висновки. Миколаїв є і сьогодні центром суднобудування і розвитку вітрильного спорту в Україні. 120 років тому військові моряки заснували тут перший в Україні яхт-клуб, товариство яхтсменів.

За роки існування яхт-клубу вітрильний спорт у Миколаєві не втрачав своїх позицій. Створена дитячо-юнацька спортивна школа олімпійського резерву з вітрильного спорту стала кузницею підготовки яхтсменів високого рівня. Серед майстрів спорту області 7 % становлять яхтсмени. Слава яхтсменів Миколаївщини почалася з 1848 р., коли моряки на яхті “Ореанда”, пройшовши шлях від Миколаєва до Кронштадта, взяли участь у вітрильних перегонах і стали чемпіонами.

Миколаївські яхтсмени постійно брали участь у вітрильних змаганнях різних рангів, у тому числі в чемпіонатах Європи, світу і на Олімпійських іграх. Яхтсмени Миколаєва є членами збірної олімпійської команди України для участі в Олімпійських іграх 2008 р.

У перспективі розвиток вітрильного спорту на Миколаївщині значною мірою залежить від державної і спонсорської підтримки для забезпечення сучасними яхтами та роботи ОДЮСШОР.

Література

1. Ветрильный спорт. Чемпионат Советского Союза (5–19 июня 1988 р).– М.: Сов. спорт, 1988.– С. 49.
2. Голубов А. Двадцатилетия речного яхт-клуба города Николаев, 1907.– С. 26.
3. Десять літня спартакіада народів СРСР. Вітрильний спорт – розклад змагань.– М.: Сов. спорт, 1991.– С. 7, 8.
4. Звіти про діяльність річного клубу міста Миколаєва за 1906, 1907, 1910, 1912, 1914 роки.– Миколаїв: Обл. наук.-метод. б-ка, 1915.
5. Лифанов В. Р. Николаевский яхт-клуб // Южная правда.– 1981.– 16 апр.

6. Междунар. Балтийская регата з ветрильного спорта СРСР. 3–7 июня 1988 года.– М.: Сов. спорт, 1988.– С. 56.
7. Яхт-клуб. Годы и люди // Южная правда.– 1992.– № 143; 1993.– № 1–4.
8. Статистичні звіти обласного управління з питань фізичної культури і спорту (форма ФК-2, ФК-5) за 2000–2006 рр.
9. Державний архів Миколаївської області (ДАМО): ф. 229, оп. 1, спр. 705, арк. 3–7; ф. 245, оп. 1, спр. 528, арк. 17; ф. 256, оп. 1, спр. 115, арк. 42; ф. Р-992, оп. 6, спр. 2054, арк. 170; ф. Р-5961, оп. 1, спр. 28, арк. 20.

Анотації

Висвітлено питання зародження та розвитку вітрильного спорту Миколаївської області за 120 років (1877–2007 рр.). Визначено витoki створення і розвитку яхт-клубу і його роль у розвитку вітрильного спорту, в створенні дитячо-юнацької спортивної школи олімпійського резерву і підготовки спортсменів високого рівня.

Ключові слова: *яхт-клуб, вітрильний спорт, змагання.*

Освещены вопросы зарождения и развития парусного спорта Николаевской области за 120 лет (1878–2007 гг.). Определены истоки создания яхт-клуба и его роль в развитии парусного спорта, создании детско-юношеской спортивной школы олимпийского резерва и подготовке спортсменов высоких достижений.

Ключевые слова: *яхт-клуб, парусный спорт, соревнования.*

The authors of the article state the questions of rise and development of sailing in Nikolaev for 120 years (1877–2007). The sources of creation yacht club and its role in the development of sailing, in creation sports school for children and youth of Olympic reserve and training sportsmen for high results are defined.

Key words: *yacht-club, sail sport, competitions.*

УДК 796.01

Тетяна Кононенко

Роль туристичної сфери в системі соціально-економічних пріоритетів розвитку України

Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Суми)

Постановка проблеми й аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливо бурхливого розвитку туризм набув у останнє десятиріччя минулого століття після проведення в жовтні 1998 р. у Ванкувері (Канада) Першої всесвітньої конференції “Туризм як впливова сила збереження миру” за участю делегацій із 65 країн світу, де вперше пролунав заклик до пропаганди і поширення туризму як гаранта миру і безпеки, що впливає на громадян різних країн, їхню економіку, культурну спадщину, традиції, релігію, ремесла.

Сучасна туристична індустрія у світовій господарській системі посідає провідні позиції: на неї припадає близько 10 % виробленого у світі валового продукту, близько 30 % світової торгівлі послугами, 7 % загального обсягу світових інвестицій, 11 % світових споживчих витрат, а також кожне 16-те робоче місце. Сьогодні подорожі та відпочинок стають невід’ємною частиною життя населення всіх континентів і, як наслідок, у структурі витрат середньостатистичної сім’ї витрати на туристичні послуги – це четверта стаття після витрат на харчування, одяг та обслуговування автомобіля [7].

На фоні бурхливого розвитку світового туризму закономірно постає питання про роль України на світовому ринку туристичних послуг. Але на фоні світового туризму, який набирає потужностей фантастично швидкими темпами, Україна виглядає досить скромно. Конкуренція та рівень сервісу іноземних монополістів є дуже високими, і вітчизняний національний туристичний продукт на їх фоні стає все менш привабливим.

На сучасному етапі розвитку України актуальними стають питання щодо створення ефективної структури управління туристичною галуззю. Подолання негативних тенденцій, створення передумов для сталого розвитку туризму має стати одним із пріоритетних напрямів державної політики в 2008 р., який проголошено Роком туризму і курортів України. Ситуація вимагає активного пошуку засобів подолання кризових явищ, причини якого треба шукати в складній соціально-економічній

ситуації в державі, у невідрегульованості механізмів стимулювання туристичної індустрії, відсутності ефективної стратегії розвитку цієї галузі як на національному, так і регіональному рівнях. Перетворення України на туристичну державу світового значення вимагає також забезпечення координації діяльності різних галузей економіки, від яких залежить якісне надання туристичних послуг, зокрема транспорту, торгівлі, виробництва сувенірної продукції, видавничо-рекламної діяльності тощо. Зрозуміло, що цим на державному рівні займаються спеціально створені урядові та неурядові організації.

Аналіз наукових досліджень дає змогу виділити такі напрями дослідження туризму, як соціальний, історичний, економічний, правовий, міжнародний. Теоретико-методологічні аспекти туризму в нашій країні вивчали В. К. Федорченко, В. І. Цибух, А. Т. Матвієнко, М. П. Крачило, С. І. Попович, Г. П. Науменко, С. В. Хлоп'як, І. М. Школа. Одеська наукова школа (О. Г. Топчієва, С. К. Харичкова, О. С. Шаптали) вивчала економіку та організацію управління рекреаційно-туристичного комплексу. Сільському зеленому туризму приділяли увагу відомі українські вчені М. К. Орлатий, П. Т. Саблук. Питання збереження туристичних ресурсів та управління природокористуванням досліджували Ю. П. Лебединський, І. М. Потравний, В. І. Гетьман, В. С. Міщенко та ін.

Мета дослідження – проаналізувати діяльність туристичної галузі України та оцінити шляхи вирішення проблеми українського туризму.

Методи дослідження. На основі системно-аналітичного методу здійснено теоретичне узагальнення наукових концепцій, розробок, пропозицій провідних вітчизняних вчених, присвячених проблемам туристичної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. З моменту проголошення незалежності Україна – одна з перших країн СНД, що в 1995 р. прийняла Закон “Про туризм”, який став правовим підґрунтям для розробки комплексу галузевих нормативно-інструктивних документів [1, 2, 3, 4].

В умовах розбудови Української держави туризм стає дійовим засобом формування ринкового механізму господарювання і надходження значних коштів до бюджету.

Міжнародна практика свідчить, що ряд країн, завдяки ефективному розвитку туризму, подолали спад в економіці, значно зміцнивши своє становище на світовій арені. У понад у 40 країнах світу туризм є основним джерелом надходжень до національного бюджету, а в 70-ти – однією з трьох основних статей доходу. Наприклад, в Іспанії частка прибутків від іноземного туризму в загальній сумі надходжень від експорту товарів та послуг становить 35 %, на Кіпрі та в Панамі – понад 50 %, на Гаїті – більш як 70 %. В Україні туристична галузь також є невід’ємним складником економіки, але становить лише 19,6 % зовнішньоторговельного обороту країни [5].

Аналіз сучасного стану вітчизняної туристично-рекреаційної галузі свідчить, що ефективність діяльності в цьому напрямі стримується через невирішеність низки проблем. Нинішній і майбутній розвиток туризму потребує активнішої підтримки з боку уряду в плані інформації та просування туризму, освоювання нових ринків, забезпечення співпраці в усіх сферах – державних і приватних. Прийняті останнім часом керівні документи на різних рівнях управління визначають два головні напрями і, відповідно, цілі розвитку туристичної галузі в Україні: перший – становлення туризму як високорентабельної галузі економіки, другий – формування конкуренто-спроможного на світовому ринку вітчизняного туристичного продукту. Важливість проведення вищезгаданих заходів важко переоцінити, але необхідно зрозуміти, що потрібно шукати нестандартні шляхи виходу з кризи, засоби формування по-справжньому конкурентоспроможної національної економіки з урахуванням сучасних реалій та досвіду країн з високорозвиненою туристичною індустрією.

На нестабільний розвиток туризму в Україні впливає кілька чинників: недостатність методичної та організаційної підтримки туристичної галузі; невеликі обсяги інвестицій у розвиток матеріальної бази; технологічна відсталість галузі.

Сьогодні в Україні працює понад 130 вищих навчальних закладів, чотири науково-дослідних інститути Міністерства охорони здоров’я України та Науковий центр розвитку туризму Міністерства культури і туризму України. Але за наявності такого значного наукового потенціалу, і досі майже немає практичних рекомендацій щодо державного регулювання, комплексних схем планування, наукового обґрунтування місця та ролі туристичної сфери в системі соціально-економічних пріоритетів регіонального і місцевого розвитку.

Щодо інвестицій, то в 2005–2006 рр. коштів на розвиток туризму в держбюджетах взагалі не було передбачено. Лише в 2007 р. український туризм отримав майже 23 млн грн, хоча за підрахунками фахівців, аби галузь могла нормально функціонувати й розвиватися, потрібно не менше 48 млн грн щорічно.

В Україні майже не застосовуються туристичні технології, які в розвинутих країнах набули ознак повсякденної ужитковості (електронні інформаційні довідники щодо готелів, транспортних маршрутів і туристичних фірм з переліком і вартістю послуг, що дає користувачам можливість бронювати місця в готелях і на транспорті). Для наближення до виходу на світовий рівень обслуговування потрібно звернути увагу на необхідність фінансування інформаційних рекламних компаній, які повинні стати частиною державної політики щодо пропагування туризму в Україні і за кордоном.

Якщо розглядати альтернативи, що існують сьогодні перед українським туризмом, то є лише два шляхи: робити акцент на іноземного споживача чи реанімувати внутрішній туристичний процес. Орієнтування на іноземного споживача потребує серйозного перегляду всієї суті самого поняття туристичної послуги. Ю. Алексєєва [6] інформує, що в Україні туристична інфраструктура є недостатньо розвинутою і водночас раціональною, що в поєднанні з низькою якістю сервісу зумовлює її низьку привабливість і, відповідно, прибутковість на фоні аналогічних показників в інших країнах Європи. На наш погляд, за наявності сучасного рівня комфорту на кількох туристичних об'єктах – загалом у державі не можна істотно змінити ситуацію. Сьогодні ми можемо лише констатувати, що на фоні зростаючої конкуренції на світовому ринку туристичних послуг іноземний туризм в Україні не відіграє належної ролі в господарському житті держави. Лише за 2005–2006 рр. вдвічі скоротилася кількість організованих туристів, майже втричі – приватні відвідування України іноземцями і вчетверо – прибуття іноземного обслуговуючого персоналу. Таке скорочення відбувається на фоні збільшення (вп'ятеро) транзиту іноземних туристів українською територією [8]. Усе це дає підстави стверджувати про втрату Україною привабливості як місця міжнародного туризму.

Слід зазначити, що об'єктивно вона має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів.

У процесі дослідження встановлено, що способи та методи впливу, які використовуються сьогодні для регулювання туристичної галузі, не завжди виявляються адекватними сучасним умовам та тенденціям. Тому для зміни ситуації на краще необхідним є вдосконалення механізмів регулювання господарської діяльності з урахуванням досвіду країн з розвинутою туристичною галуззю, а також формування нових соціально-економічних підходів до стратегії розвитку національного туристичного комплексу і системи управління туристичними процесами як на державному, так і регіональному рівнях. Для цього необхідно запровадити сприяння будівництву і реконструкції готелів та інших об'єктів туристичної інфраструктури, що спонукатиме іноземних та вітчизняних інвесторів укладати кошти в туристичну індустрію, надати можливість прямого фінансування з державного та місцевих бюджетів заходів щодо розвитку туристичної інфраструктури, а саме: облаштування маршрутів, місць для відпочинку в лісах та гірських районах, громадських пляжів, оглядових майданчиків, центрів туристичної інформації тощо. В умовах майже повної комерціалізації туристичної галузі держава має розвивати соціальний туризм і створювати умови для залучення до споживання туристичного продукту широких верств населення, насамперед дітей, студентів, молоді, людей похилого віку, інвалідів тощо.

Нині законодавчо-правова база, на нашу думку, не відповідає вимогам сьогодення, немає інструкцій та інших нормативних документів, які були б логічно взаємопов'язані й не суперечили один одному. Необхідність державної підтримки та регулювання туризму як складної галузі, до якої входить понад 40 суміжних галузей народного господарства (транспорт, зв'язок, харчування тощо), є очевидною [8]. Отже, перед українським туризмом стоїть багато проблем, які потребують негайного розв'язання за допомогою вдосконалення системи та механізмів регулювання, а саме – внесення до чинного законодавства змін та доповнень, які допоможуть створити сприятливі передумови для розвитку внутрішнього туризму.

Висновки. Проаналізувавши ситуацію в туристичній галузі України, ми спробували виокремити її головні проблеми та знайти альтернативний шлях виходу з кризи. Зрозуміло, що виведення України до числа передових туристичних держав світу є завданням комплексним і вимагає системних зусиль від усіх гілок влади. Для цього необхідно вирішити певні законодавчі проблеми, узгодити роботу всіх учасників туристичного ринку і через системне фінансування, політичну й ідеологічну підтримку забезпечити сталий розвиток туризму. Здійснення повною мірою вищезгаданих заходів не тільки допоможе розвитку туристичної галузі, а й сприятиме зміцненню економіки всієї країни, а значить і підвищенню добробуту українців.

Подальші дослідження у сфері туризму в Україні вбачаються у вивченні напрямів формування конкурентоспроможного національного туристичного продукту на міжнародній арені.

Література

1. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 325/95-ВР // Офіц. вісн. України.– № 44.– С. 35–48.
2. Про внесення змін до Закону України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”: Закон України від 23.03.2000 № 1613-ІІ // Орієнтир.– 2000.– № 14.– С. 12.
3. Про курорти: Закон України від 5.10.2000. № 2026-ІІІ // Офіц. вісн. України.– 2000.– № 44.– С. 35–48.
4. Про внесення змін до Закону України “Про туризм”: Закон України від 18.11.2003 № 1282-ІV // Голос України.– 2003.– № 247.– С. 10–19.
5. Алексеева Ю. Вплив державної політики на розвиток туристичної галузі України // Актуальні проблеми внутрішньої політики: Зб. наук. пр.– К.: Вид-во НАДУ, 2004.– Вип. 1.– С. 103–107.
6. Алексеева Ю. Економіко-правові засади розвитку соціального туризму в Україні // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр.– Х.: Вид-во ХРІДУ НАДУ “Магістр”, 2004.– № 1 (19).– С. 58–64.
7. Безнесюк В. Туризм і його місце в соціально-економічному розвитку України // Регіон. економіка.– 2001.– № 1.– С. 232–336.
8. Фастовець О. О. Організація транспортних подорожей і перевезень туристів: Навч. посіб.– К.: Вид-во ФПУ, 2007.– С. 17–34.

Анотації

Робота присвячена аналізу діяльності туристичної галузі України на сучасному етапі з поглибленою інформацією, статистичними відомостями, аналітичними висновками.

Ключові слова: туризм, туристські послуги, туристський продукт.

Работа посвящена анализу деятельности туристической сферы Украины на современном этапе с углубленной информацией, статистическими данными, аналитическими выводами.

Ключевые слова: туризм, туристические услуги, туристический продукт.

The article deals with analysis of the activity of the tourist sphere in Ukraine. It points out the information, statistic data and analytical conclusions of the analysis.

Key words: tourism, travel services, touristic production.

УДК 796.01

Валерий Косяк

Многоликий ритм

Сумский государственный педагогический университет имени А. С. Макаренко (г. Сумы)

Ритм принадлежит к удивительнейшим тайнам природы и искусства.

Ф. В. Шеллинг

Постановка проблемы. Ритмы управляют Вселенной, миром и природой, определяют ход истории. Не случайно индийская философия возводила ритм в мирообразующий принцип, а древние греки считали ритм принципом, проникающим все мироздание. Ритм можно уподобить Абраксасу – в понимании гностиков I–III веков – *верховному главе небес и эонов, олицетворению единства мирового времени и пространства.*

Вселенская ритмическая повторяемость ощущается как некая опора в потоке времени, как выражение стабильности в процессе изменчивости с диалектикой торжества и различия “на всем диапазоне материи – от анатоми-молекулярного уровня до ритмов человеческой истории”.

Космический масштаб значимости ритма впечатляющ, есть понимание ритма как всеобщего закона, как упорядочивающего всеприсутствия его в макро- и микромире, организующей роли его во всех проявлениях жизнедеятельности и т. д. Однако громадный биосоциокультурный познавательный потенциал ритма практически не востребован учебной литературой для студентов высшего физкультурного образования. Ритм скудно представлен в теории физического воспитания и спорта, его практически нет в педагогике спорта, эстетике спорта, философии спорта.

Цель исследования – изучение философско-антропологической рефлексии ритма с выявлением его “многоликой” сущности, показом модусов его бытия в широком спектре проявлений, дабы при-

влечь к нему творчески-просвещенное, спортивно-теоретическое и эстетико-философское внимание лиц, причастных к подготовке учителей физической культуры и тренеров.

Изложение основного материала исследования. Ритм множествен, универсален и вездесущ. Есть неизменные, вечные ритмы. Солнце восходит также медленно и спокойно, как и тысячу лет назад. Так же равномерен морской приплеск. Птицы не стали летать быстрее, а деревья – расти. Не изменяется величественный ритм невесомого облака, падающих дождевых капель, тихого шелеста колосающегося пшеничного поля. И какими бы древними ни были эти и другие ритмы (ритмы гор, туманных ущелий, песчаных дюн и др.), они остаются современными, звуча в памяти каждого поколения. Те, кто прислушивается к ним, становятся, наверно, сильнее, чище и мудрее.

Неспешные ритмы жизни традиционных обществ, большинство которых описаны А. Тойнби, вытеснены к настоящему времени убыстряющимися ритмами техногенной цивилизации, истоки которых восходят к XIV–XVI столетиям, к началам становления капитализма в Европе. Древнекитайская притча о “мудреце”, который, пытаясь ускорить рост злаков, стал тянуть их за верхушки и вытянул из земли, является, быть может, предостережением и нам, подчинившим свою жизнь молуху убыстрения скоростей и ритмов.

Ритм выступает специфическим способом упорядочивания пространственно-временного континуума во множестве видов деятельности (труд, повседневность, спорт, искусство) и потому имеет множество паттернов. В бесконечном многообразии пространственно-временных контекстуальных проявлений (явлений) он расставляет силовые, смысловые, денотативные, коннотативные и другие акценты. Ритм выполняет также экспансионистскую роль как по отношению к определяемым характеристикам техники сценических и спортивных движений, так и к характеристикам неопределяемым [2]. Наиболее частыми предикатами ритма выступают “чередование” (“повторяемость”), “упорядоченность”, “формообразование” (“организация”), “акцентирование”, “контрастность”.

Ритмическая составляющая присутствует во всех видах человеческой деятельности, особенно в художественной активности человека, поскольку способность художественного и эстетического восприятия мозга по своей биологической природе опирается на ритм. Без звуковой, вербальной (словесной), живописной (колористической), объемно-силуэтной, светотеневой, пластически-двигательной, жестово-мимической, тоново-высотной ритмики в художественно-творческой и эстетически-воспринимающей или активной жизни человек просто перестает быть человеком [1].

Давно замечено также, что воспринимаемый ритм движенческих искусств, звучаний, очертаний “магически” отзывается в чувствах людей, завораживает их своей суггестией, влечет к себе своей тайной. И нашему современнику знакома зачарованность магией ритмических движений *мастера*, художественно срабатывающего совершенные декоративные и иные предметы обихода, радующих своей поэтической метафоричностью, “золотая зрелость которых исцеляет сердце”, потому что “все хорошие вещи смеются” (Ф. Ницше). Конечно же, “Красота – не прихоть полубога, а хищный глазомер простого столяра” (О. Манделштам).

Многолики проявления эстетической ипостаси ритма. В архитектурной композиции города он служит основополагающей категорией для многообразных возможностей выявления всех эстетических соотношений единичного и всеобщего.

Богатые эстетически-организующие возможности ритма проявляются в таких формах массового общения, как военные и спортивные парады, торжественные церемонии, праздничные манифестации, в которых ритм способствует созданию впечатляющих по красоте и размаху зрелищ. Наряду с эстетической значимостью в этих видах массового действия, ритм обнаруживает здесь и свои суггестивные возможности, настраивая психику людей на единый лад.

Ритм выполняет эстетически-организующую роль и в живописи, так как он взаимодействует с композиционными законами контрастов, цельности, типизации и новизны, и поэтому занимает широкий диапазон действия в творчестве художников.

Одним из ключевых (фундаментальных) эстетических предикатов ритма является упорядоченность. Ритм упорядочивает архитектурные и живописные композиции, организует плоскость картины или фасада, придает им строгость и цельность. Ритм упорядочивает поэтические строки, “расставляет” акценты и паузы соответственно стихотворному размеру.

Ритмически упорядоченное предметное окружение действует на человека суггестивно. По мысли Ф. Ницше, ритм колоннад, по которым мы бродим, настраивает нашу душу и наши движения на подражание тому, что мы видим – на покой и грацию, на вдохновение к благородным жестам, как это бывает в благородном обществе. Это “благородное общество” сообщает человеку, отмечал автор

“Лезвия бритвы” И. А. Ефремов, особую подтянутость – алертность, которой учат актеров, актрис, манекенщиц, танцовщиц – всех, для кого важно их женское и мужское очарование, и в которой наиболее резко выступает активная энергия тела. Ритмы старых зданий, одухотворенных гением и интуицией их создателей, дают человеку тепло и силу. И, как знать, может быть Петербургский балет так славен потому, что его артисты формировались на творениях Монферрана и Растрелли.

Еще более сильным является влияние на человеческую душу и тело ритмов природного окружения. Тот, кто живет в краю могучих, суровых дубов, замечал Гете, отличается от человека, ежедневно прогуливающегося в прозрачных березовых рощах. Природа учит гармонии, она – колыбель художественных талантов. Лес, соловей, травы, цветы – естественные стимуляторы эмоциональной сферы человека. Следование принципу природосообразности в воспитании (высказанному Демокритом и развитому Коменским, Руссо, Песталоцци, Дистервегом, Сквородой и др.) наиболее благотворно для проявления и развития сущностных сил человека.

Упорядоченные ритмом, обретшие форму линии на бумаге превращаются в графическое изображение; обретшие форму краски на холсте – в живописный образ; обретшие форму музыкальные звуки – в Первый фортепианный концерт П. Чайковского. Различные виды спорта, танца, циркового искусства – это обретшие те или иные ритмы и форму виды телодвигательной активности человека.

Двигательный ритм проявляет себя в упорядоченном чередовании различных временных интервалов: сильных и слабых (акцентированных и пассивных) частей целостного двигательного акта. Это значит, что двигательный ритм (как и многие иные ритмы) выступает фундаментом началом, организующим распределение усилий в пространстве и времени.

Двигательные ритмы начали восприниматься, воспроизводиться и создаваться задолго до появления спорта, раньше атлетики минойского и микенского периодов культуры. Им предшествовала стихия ритмики танца (пляски), который формировался параллельно с пантомимой, отражая сексуальные влечения, игральные настроения, выражая радость жизни, возбуждение перед воинственными актами, религиозные настроения, представляя какой-нибудь ритуал. В искусстве танца вырабатывалась собственная двигательная лексика, свой “телесный язык”, отличный от языка жестов обыденной речи, в ритмопластике которого выражались и собственные состояния танцора.

В спорте тоже можно видеть ритмичность, сопряженную с самовыражением отдельного человека и команды в целом, которая может быть прослеживаемой как в течение одной игры, так и на протяжении их серий. Составляющими единой ритмичности в этих случаях являются чувство удовлетворения, радость от экспромтного или импровизационного согласования нескольких действий, образовавших неожиданное и удачное единство как законченную часть какой-то более масштабной целостности. Еще более впечатляет единство ритма как единство действия в целостности балетных спектаклей, где торжествует гармоническая слаженность, согласованность, абсолютная ансамблевость в сочетании с безупречной техникой, безукоризненной синхронностью кордебалета и блестящей виртуозностью солистов, артистичностью, воодушевленностью и почти мистической, “религиозной” поглощенностью всех участников тем, что они делают. Той религиозной, осознаваемой или неосознаваемой, “связанностью” с чем-то, что невысказуемо с помощью языка слов, и что присутствовало, по-видимому, в мистериях ранних цивилизаций. В них властью музыки и танца восстанавливалось (обреталось) единство души с космическими силами, примирялось внутреннее с внешним, очищалась душа в катарсисе. Проходивший инициацию мог достичь экстаза – выхода за пределы личной ограниченности. Важность танцев древних ритуалов, по мнению Г. Хоуна, состояла в том, что они были первыми намеками на религиозное служение, на связанность (религии – значит связывать) их труда и повседневности с энергией и материей, проистекающими из бесконечного источника [5]. Вся деревня могла впасть в ритмический транс, который психологически способствовал обретению “коллективного разума” и гармонизировал внутренний мир отдельного человека со всей общиной. Обряд, по сути своей, – это танец, посредством которого, только помогая себе словом (язык речи еще слишком неразвит, но уже богат “язык тела”), примитивный человек, обретая “чувство первосущего”, или “чувство всеобщего” и переживая единство с ним, создает упрощенную единую картину мира. Символическая расшифровка изображений первобытного искусства привела к гипотезе о понимании древним человеком “всеобщего порядка вещей”, о наличии у него космогонических представлений [4].

Ритмичность и циклическая повторяемость царят в микро- и макромире. Парадигма циклов стала важнейшей и неотъемлемой частью методологии науки. Фундаментальное учение о циклах в природе и обществе, подчиненных солярным процессам, было разработано А. Чижевским, который на огром-

ном статистическом материале доказал, что периодические изменения активности Солнца влияют на физические и химические процессы на Земле, на интенсивность эпидемий и болезней, на массовые социальные движения. Важную роль пульсирующие (ритмические) процессы играют в теории этногенеза Л. Н. Гумилева. Об эпохальной пульсации мировой культуры писал П. Сорокин.

В современном научном и философском дискурсе под циклом понимаются эволюционные циклы, в ходе которых социальная система проходит новые состояния, подобные, но не тождественные тем, которые она проходила раньше. Поэтому исторический цикл по сути представляет собой волну изменений во времени и пространстве со множеством переходов и критических “точек бифуркации”, в которых исход событий заранее не предрешен, с воспроизводством на новом витке, в новых условиях подобных, в чем-то сходных явлений и ситуаций. И поэтому динамика и ритмы развития общества обсуждаются как фундаментальные проблемы движения социально-исторических систем [3].

Парадигма циклов давно стала достоянием теории спортивной подготовки. В форме концепции цикличности тренировочного процесса как составляющей технологии повышения спортивного мастерства она основательно разработана в отечественной теории спорта Л. П. Матвеевым и В. Н. Платоновым. В структуре микроциклов определены варианты оптимального построения отдельных занятий, их направленность и величина нагрузок, динамика процессов утомления–восстановления и общего функционального состояния организма, обусловленных чередованием нагрузок и отдыха, индивидуальными особенностями реагирования на нагрузки, режимом жизни спортсмена, а также биоритмическими факторами. Можно считать доказанным, что согласованность тренировочных микроциклов с фазами биоритмических колебаний функционального состояния организма типа обменно-трофических биоритмов, положительно сказывается на развитии тренированности.

Длительность мезоциклов, характер распределения в них нагрузок тоже испытывают на себе влияние биоритмических колебаний, в данном случае – влияние околосесячного физического биоритма.

В ритмах спортивных движений комплексно проявляются кинематические и динамические характеристики техники двигательных действий. Поэтому ритм является характеристикой интегральной. Это, казалось бы, непритязательное утверждение опирается, на самом деле, на глубокое философское обоснование, априори наделяющее феномен двигательного ритма качеством интегральности. Дело в том, что взаимодействия и взаимосвязи всех уровней организации материи (физического, химического, биологического, психофизического), вписанных в пространственно-временные закономерности, осуществляются дифференцирующими и координирующими механизмами, интеграторами которых являются ритмы этих уровней и ритм жизнедеятельности природы в целом. Потому и в музыке “ритм как живая система импульсов выразительности, развивающихся во времени”, тоже мыслится характеристикой интегральной, поскольку “ритм впитывает в себя токи выразительности и гармонии” (В. Н. Холопова, 1983).

В ритмах многих спортивных движений (выступление гимнастов, фигуристов и др.), как и в ритмах природы социума и искусства, можно также видеть пространственно-временные и динамические повторения подобного, но не одинакового, как, например, в волнах моря или в строках хорошей поэмы, которые бесконечно варьируют свою программу.

Ритм является основой формирования пространственно-временной организации единства спортивного двигательного действия. Говоря об эстетических свойствах ритма, следует иметь в виду, что речь идет о живых движениях, а не о простой механической повторяемости, которую в обиходе зачастую называют ритмом. Монотонная автоматизированная повторяемость дробит внимание и разрушает целостность восприятия. Живой ритм создается не буквальным повторением какого-либо элемента или техники в целом, а его претворением в нюансах в новой, постоянно возобновляющейся целостности спортивных движений (его “интонированием”, если бы речь шла о произведении искусства) и акцентированием. Живой ритм предполагает повторение одного и того же элемента в новой технической позиции и различных элементов в аналогичной технической позиции. Это придает новые оттенки спортивному мастерству. Градация этих ритмовых оттенков (вариаций) в разных видах спорта чрезвычайно сложна.

Технические действия в спорте являют собой диалектику объективного и субъективного (объекта и субъекта техники). Единство и коллизии этих двух начал составляют существо живого ритма в спорте. При этом эстетика ритма обязательно предполагает определенную субъективную активность и без нее мыслится не может. (Диалектические экспликации ритма были развиты в тридцатые годы

XX столетия в применении к разным видам искусства: Б. Асафьевым – к музыке; Н. Тарабукиным – к живописи; Д. Недовичем – к скульптуре; то есть задолго до разработки темы ритма в теории спорта).

Выводы. Вышеизложенное позволяет считать, что категориальный статус биосоциокультурного феномена ритма должен быть многоаспектно представлен в развернутых характеристиках в спортивно-педагогической, спортивно-теоретической и иной учебной литературе в системе высшего физкультурного образования, потому что ритм – явление диверсивное, универсальное, всеприсутствующее; потому что ритм является комплексной характеристикой разноуровневых предметов и процессов, а также интегратором всех составляющих техники двигательных действий – их кинематических, динамических и иных измеряемых и неизменяемых характеристик.

Перспективы исследований. Дальнейший научный, социокультурный, эстетико-философский поиск может быть связан с осмыслением полисущности ритма в разных формах культуры, в разных видах искусства, в том числе и в разных “движенческих искусствах”, а значит, и видах спорта.

Литература

1. Киященко Н. И. Эстетика – философская наука.– М.: Изд. дом “Вильямс”, 2005.– 592 с.
2. Косяк В. А. Ритм як естетична характеристика спортивних рухів // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні.– Луцьк: Надстир'я, 1994.– С. 341–342; Косяк В. А. Ритм, его качественные и количественные интерпретации.– К.: ДНТБ України, 1995.– Рук. доп. 12.10.1995.– № 2289 Ук. 95.– С. 16.
3. Пантин В. И. Ритмы общественного развития и переход к постмодерну // Вопр. философии.– 1998.– № 7.– С. 3–13
4. Рибоков Б. А. Язычество древней Руси.– М.: Наука, 1987.– 782 с.
5. Хоун Г. Черепаха и скрипка // Аум . Синтез мистических учений Запада и Востока.– М.: Терра, 1990.– № 3.– С. 253–279.

Анотації

Осмысливается ритм как универсальный и всюдисущий полипостасный феномен микро- и макросвіту в диверсивности його сутнісних проявів. Показано, що вся людська життєдіяльність – від функціонування організму до історії людства – сповнена найрізноманітнішими ритмами.

Ключові слова: ритм, парадигма циклів, циклічність тренувального процесу, біоритмічні коливання.

Осмысливается ритм как универсальный и вездисущий полипостасный феномен микро- и макромира в диверсивности его сущностных проявлений. Показывается, что вся человеческая жизнедеятельность – от функционирования организма до истории человечества – пронизана самыми разнообразными ритмами.

Ключевые слова: ритм, парадигма циклов, цикличность тренировочного процесса, биоритмические колебания.

The rhythm is considered as a universal and ubiquitous polyfacial phenomenon of both micro- and macroworld in its essential diversity. It is shown that the whole human activity in its range from organism functioning to history is permeated with various rhythms.

Key words: rhythm, paradigm of cycles, cyclicism of work-out session, biorhythmic variations.

УДК 37.048.4

Олена Котова

Професійна підготовка фахівців фізичного виховання у світі сучасної педагогічної освіти

Луганський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка (м. Луганськ)

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із пріоритетних напрямів реформування освіти є забезпечення у кожному навчальному закладі відповідних умов для навчання та виховання духовної і здорової особистості, яка була б здатна творчо виконувати свої професійні обов'язки у майбутньому та реалізовувати життєвий досвід тепер.

Сучасна анотація на рівні освіти свідчить, що молодь після закінчення школи не здобуває широких можливостей вибору професії, якість здобутих знань не завжди відповідає вимогам вищих навчальних закладів, тому в сучасних умовах реформування освіти і виховання школярів пропону-

ються нові підходи до організації освіти в стандартній школі. Вища школа, як і вся система освіти, покликана ефективно сприяти створенню у суспільстві умов для пізнання, розвитку і самореалізації особистості в нинішньому соціально-економічному середовищі. У сучасних умовах розширюються й оновлюються нові можливості для обрання технологій професійної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання [2].

Необхідною умовою для формування повноцінної та високоефективної професійної підготовки студентів педагогічних ВНЗ повинні стати спонукання та мотивація як результат організованої, цілеспрямованої освітньо-педагогічної діяльності.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Професійна підготовка майбутніх учителів до профільного навчання як складник загальної культури особистості, виконуючи глобальні соціальні функції оптимізації фізичного стану студентів, організації здорового способу життя, підготовки до професійної діяльності та життєвої практики, потребує ретельного наукового аналізу. Ця освітня стратегія знайшла відображення у Конституції України, Законі України “Про вищу освіту”, “Декларації Болонського процесу”, Державній національній програмі “Освіта (Україна XXI століття)”, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, які зазначають метою освіти формування педагога, здатного здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, бути конкурентоспроможними на ринку праці, забезпечувати розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх, духовних і культурних потреб. Таким чином, фізична культура у професійній підготовці майбутніх вчителів до профільного навчання вирішує свої специфічні завдання одночасно, тією чи іншою мірою впливаючи на усі сторони виховання особистості, передусім на естетично-моральне, фізичне та інтелектуальне виховання [1].

Одна з ключових проблем організації сучасної школи, як зазначається в Концепції профільного навчання в старшій школі, – процес диференціації. Різні погляди на ідею диференційованого навчання певною мірою відображають дві протилежні тенденції у розвитку сучасної науки, виробництва й освіти. Одна з них – інтеграція, що потребує від кваліфікованого працівника широкої загальної культури й обізнаності в багатьох суміжних галузях. Важливою умовою досягнення успіху в будь-якій діяльності вважається спеціалізація працівника, хоча сам характер цієї спеціалізації зазнає суттєвих змін. Сьогодні в Україні відбулися певні зрушення щодо створення умов для впровадження засад диференційованого навчання. Розпочато роботу з обговорення проблем упровадження профільного навчання старшої школи в Україні.

У процесі створення підґрунтя для профільної старшої школи в Україні необхідно звернутись як до власних надбань, так і до зарубіжного досвіду. У світі існує багаторічний досвід організації профільного навчання в старшій школі. Сьогодні в Європі налічується декілька підходів до диференціації та профілізації навчання в старшій школі, а саме: а) різні типи шкіл (Франція, Італія); б) профільне навчання (програми) в структурі єдиної школи (Швеція); в) єдиний навчальний план протягом перших років навчання в різних типах старшої школи та поглиблення в профілі протягом останнього періоду (Нідерланди) [3].

Потреба в нових підходах до організації освіти в середній школі загалом та старшій середній школі зокрема спричинили впровадження нових типів шкіл на засадах особистісно орієнтованого навчання та профілізації як умови реалізації диференційованої освіти. Диференційоване навчання стало освітньою парадигмою спасіння, а іноді протестом проти терміна “загальна освіта”, іноді – модою. Сучасне завдання побудови профільного навчання в середній школі для вчителя України поки що лежить у площині інтуїції більше ніж у площині раціонального виміру. Лише зміни в галузі сучасних комунікацій прокладають реальні шляхи до оновлення середньої школи, модернізації засад професійної підготовки фахівців.

Формування цілей статті. Головною метою української системи освіти є створення умов для успішного навчання, виховання, розвитку та самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися протягом життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства. Профільне навчання – це вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів і здібностей учнів та створення умов навчання відповідно до професійного самовизначення, що забезпечується шляхом змін у меті, змісті та структурі організації навчання та спрямоване на набуття старшокласниками навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток інших інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку і самоосвіти. У сучасній науковій літературі профільне навчання можна розглядати як процес, принцип, засіб, форму організації навчання [4]. А цей процес повинен бути:

- спрямований на реальне життєве та професійне самовизначення випускників школи;
- диференційований за змістом навчання, у якому враховано передусім основні запити та професійні плани учнів у реальних регіональних умовах;
- такий, що використовує прогнозування з урахуванням структури ринку праці та зайнятості молоді.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати сутність профільного навчання у старшій школі та визначити коло питань щодо професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Засіб диференціації й індивідуалізації навчання, коли шляхом змін у структурі, змісті та організації освітнього процесу повніше враховано інтереси, здібності, можливості та схильності учнів, створено умови для освіти старшокласників відповідно до інших професійних інтересів і намірів щодо впровадження освіти.

Основним завданням профільного навчання є:

- створення умов для врахування та розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів старшої школи в процесі їхньої загальноосвітньої підготовки;
- виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їхнього життєвого та професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору й оволодіння майбутньою професією;
- формування соціальної, інформаційної, технологічної компетентності учнів на профільному рівні, спрямування підлітків на майбутню професійну діяльність;
- забезпечення зв'язків між загальною середньою, професійною та вищою освітою відповідно до обраного профілю.

Профіль навчання – це спосіб організації диференційованого навчання, який передбачає поглиблене та професійно орієнтоване вивчення циклу споріднених предметів. Профіль навчання у 10–12-х класах здійснюється за такими напрямками, як соціально-гуманітарний, природничо-математичний, технологічний, художньо-естетичний, спортивний.

Незважаючи на значну увагу науковців до проблематики, низка кардинальних проблем залишається поки ще не розв'язаною. У науці не досліджувалася проблема підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання. Немає теоретико-методологічних засад та технологій підготовки студентів у вищих педагогічних навчальних закладах до цього виду професійної діяльності.

Останнім часом значна увага приділяється питанням проблем професійної підготовки саме вчителів фізичного виховання для загальноосвітньої школи. Ця проблема загострюється у зв'язку з тими змінами, які проходять на сучасному етапі реформування системи освіти й виховання у загальноосвітній школі. Згідно з Концепцією 12-річної середньої школи до профільного навчання підвищуються вимоги щодо професійної підготовки кадрів [5]. Це потребує поглиблення знань з фізичної культури як профільного предмета, оволодіння уміннями й навичками проводити курси за вибором на підставі забезпечення профільної спортивно-прикладної спеціалізації студентів. Це питання активно досліджувалося і впроваджувалося в економічно розвинутих країнах. Його розв'язання дасть людині можливість визначитися у професійному напрямі, а це дає уможливити забезпечення висококваліфікованими кадрами, які будуть в змозі впроваджувати нові оздоровчі технології, зорієнтовані на збереження та зміцнення здоров'я. В Україні теж розглядалися питання щодо профільного навчання, але в галузі фізичної підготовки такі дослідження ще не проводилися.

Таким чином, професійна підготовка вчителів фізичного виховання до профільного навчання повинна вирішувати свої специфічні завдання. Насамперед на сучасному етапі повинні втілюватися новітні особистісно-орієнтовані педагогічні технології, розробка яких – новий етап у формуванні цінностей фізичної культури, об'єктивний процес сучасної освіти, на якому будуть переглянуті застарілі підходи, які не забезпечують потреб навчального процесу.

Сучасна модель організації навчання в старшій школі на профільних засадах повинна бути гнучкою технологією трансформації навчання у той варіант школи, яка б найкраще вирішувала завдання допрофесійної підготовки. Проблема профілізації старшої школи в Україні полягає в таких аспектах:

- існування шкіл різного типу лише частково вирішує проблему старшої школи, певним чином обмежуючи рівний доступ дітей до здобуття якісної освіти;
- проект Державного стандарту загальної середньої освіти, що є сьогодні ключовим документом, недостатньо розкриває основні підходи до профілізації старшої школи України;

– система підготовки та підвищення кваліфікації вчителів, сучасна навчальна література, система оцінювання якості знань учнів недостатньо враховують проблеми профілювання старшої школи;
– успішна реалізація концепції профільного навчання в старшій школі потребує розробки ефективних механізмів упровадження та широкого залучення громадськості до її обговорення.

Висновки. Створення профільної старшої школи, як ми вже зазначили, неможливе без належної підготовки кадрів. Саме тому система підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів має бути забезпечена необхідними програмами, навчальними матеріалами й іншими ресурсами, щоб задовольнити освітню галузь необхідними кваліфікованими спеціалістами. При визначенні профільних напрямів підготовки кваліфікованих спеціалістів має бути узгоджено стосовно спеціалізації систему підготовки та підвищення кваліфікації освітніх кадрів. Окрім того, необхідно враховувати можливість учителів викладати навчальні предмети за різними профілями. Вчителі мають бути обізнані із сучасними педагогічними технологіями, інтегрованими курсами та інноваційними формами й методами викладання, сучасними засобами навчання, що і формує необхідність організації, підготовку та підвищення фахової кваліфікації вчителів, для задоволення потреби профільної старшої школи.

Література

1. Абдулина О. Н. *Общепедагогическая подготовка учителей в системе педагогического образования.* – М.: Б. и., 1990.
2. Ашмарин Б. А. *Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании.* – М.: Б. и., 1978.
3. Дичківська І. М. *Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб.* – К.: Академвидав, 2004.
4. Іванова Л. І. *Особливості профільного навчання з фізичної культури // Фіз. виховання в шк.* – 2004. – № 1.
5. *Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформ. зб. Міністерства освіти і науки України.* – 2003. – № 24.

Анотації

У статті йдеться про роль профільного навчання учнів старшої школи як важливого компонента орієнтації школярів у майбутній професійній діяльності. Висвітлюються головні напрями цього педагогічного процесу у світлі сучасних вимог, визначаються провідні параметри та відповідність їх сучасним педагогічним технологіям.

Ключові слова: професіоналізація, профільне навчання, різнопрофільність класів, сучасні освітні технології, освітні стандарти.

В статье идёт речь о роли профильного обучения учащихся старшей школы как важного компонента ориентации школьников в будущей профессиональной деятельности. Освещаются главные направления этого педагогического процесса в свете современных требований, определяются ведущие параметры и их соответствие современным педагогическим технологиям.

Ключевые слова: профессионализация, профильное обучение, разнопрофильность классов, современные образовательные технологии, образовательные стандарты.

This article says about the role of professional education of the senior pupils like an important component in their future professional activity. The main defections of this pedagogical process are given and the main characteristics and their conformity to modern pedagogical technologies are determined.

Key words: professional skills, profile training classes, different, modern educational technologies, educational standards.

УДК 796.01

Геннадій Кураса

Розвиток футболу на Миколаївщині в період Російської імперії та на початку радянських часів

Миколаївський державний гуманітарний університет імені П. Могили (м. Миколаїв)

Постановка проблеми. У 2012 р. чемпіонат Європи з футболу пройде в Україні та Польщі. Це велика честь для українського футболу, який відзначає цього року 114-ту річницю з дня проведення

першого футбольного матчу. Символічно, що в тому матчі зустрілися команди міст Львова і Кракова, українці та поляки. Відбулася ця подія в 1894 р. Тоді значна частина західно-українських земель входила до складу Польщі, і львівська команда, яка складалася з українських футболістів, провела нову для себе гру з командою польського міста Кракова. Газета “Львівська”, яка видавалася тоді, стверджувала, що матч пройшов 14 липня 1894 р. за англійськими правилами в присутності численної публіки й на полі стандартних розмірів [1].

У сучасній науковій літературі питання розвитку футболу тих часів висвітлюється неповно та епізодично. Тому існує потреба в дослідженнях історичного характеру щодо розвитку футболу в Україні.

Мета дослідження – проаналізувати характерні тенденції становлення та розвитку футболу на Миколаївщині в період Російської імперії та на початку радянських часів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Миколаїв, як і Львів, має старі та добрі футбольні традиції. Як відомо, південь України протягом тривалого часу був частиною Російської імперії, і ще задовго до бурхливих подій 1917 р. південне портове місто Миколаїв вважалося одним із найбільших футбольних центрів цієї імперії. Тобто цілком реально, що футбол на території України міг бути завезений морським шляхом, через південь нашої держави, зокрема і через Миколаїв. Можливість таких суджень підтверджується і таким фактом. Ще в 1862 р. в місті функціонували торговельний порт і митниця, було отримано дозвіл на вхід суден. Команди моряків торговельних суден, переважно англійських, регулярно влаштовували між собою змагання, які проходили у присутності перших глядачів – робітників порту та елеватора, побудованого в 1893 р. [2].

Миколаївцям гра в “шкіряний м’яч” сподобалася, і на початку ХХ ст. в місті з’являються численні вуличні команди, які зазвичай проводили свої змагання у святкові та вихідні дні. А в 1908 р. за ініціативою службовця хлібної контори, англійця на прізвище Бейт, створюється перший професійний футбольний клуб “Зебра” [3].

У 1912 р. організовується Миколаївська футбольна ліга. Того ж року під егідою ліги проводиться і перший чемпіонат міста. Журнал “Русский спорт” (№ 43 від 21 жовтня 1912 р.) надрукував таку інформацію: “Нещодавно була організована футбольна ліга, до складу якої увійшли Миколаївський атлетичний клуб, “Діагор”, “Гамарі”, “Спор”, “Феміда”, “Везувій” та Миколаївський гурток футболу.

Крім того, важливо зазначити, що почалися матчі учнівських команд на першість навчальних закладів. У розіграшу першості брали участь команди Миколаївського комерційного, технічного, реального училищ та Олександрівської й Веревської гімназій” [4].

Високий рівень миколаївського футболу того часу підтверджується і результатами успішних виступів міських команд. У 1913 р. Миколаївці доходять до півфіналу першості Росії, де програли одеситам – 2:3 [5].

У 1914 р. збірна міста з рахунком 1:0 переграла професійний ФК “Фенербахче” з Туреччини, який здійснював турне по Російській імперії. Найбільш цікавими, на наш погляд, є матеріали з розвитку футболу на півдні дореволюційного журналіста Радміра, які друкувалися в миколаївській пресі.

Навіть у важкий час іноземної інтервенції місцеві команди виходили на футбольні майданчики. У 1918 р. нашвидкуруч зібрана збірна міста двічі перемогла з рахунком 3:2 і 7:1 команди німецьких окупаційних військ.

Неодноразово до міста для проведення благодійних матчів приїжджали наші сусіди – футболісти з Одеси. Так, у 1917 р. “Трудовая газета”, яка аносувала футбольний матч між “НСК” і Одеським клубом футболу, писала: “Весь збір від матчу йде на користь політичних амністованих”. І це був далеко не єдиний випадок подібних двобоїв.

Найбільш важкі часи для миколаївського футболу настали у 1919 р. – громадянська війна, голод та хвороби. Газети, які видавалися на папіросному папері, нічого про футбол не писали. А ось некрологів було багато. Так, у квітні у Миколаєві за нез’ясованих обставин був убитий голова комітету футбольної ліги Б. О. Юренев Помер від тяжкої хвороби талановитий гравець клубу “Русский Сокол” Петро Кетцерау. Але все ж футбол жив у місті і в цей нелегкий час. Так, у 1920 р. на суднобудівному заводі “Наваль” створюється команда, якій судилося стати найстарішою з нині діючих у країні і відомій зараз під назвою МФК “Миколаїв”.

Після громадянської війни почалося нове відродження футболу на Миколаївщині. Важливий внесок у висвітлення досліджуваної проблеми вже в наш час зробили Павло Шевченко та Борис Кутовий у книзі “Летописи николаевского футбола”. Але слід зазначити, що ця тема розглянута недостатньо. І, на наш погляд, потребує додаткового висвітлення.

У 1921 р. газета “Красный Николаев” писала про регламент, який був передбачений у фінальному поєдинку чемпіонату міста між командами “Уніон” і “Спортінг”: “Якщо ж по закінченню 90 хвилин гри не буде досягнуто переваги на користь однієї з команд, тоді буде додано ще 30 хвилин додаткового ігрового часу, і надалі гра буде продовжуватись до першого забитого м'яча”. Цікаво, що ще в далекому 1921 р. в Миколаєві вигадали визначити чемпіона за правилом “раптової смерті”, яке було вперше використане на європейській першості 1996 р.

Миколаївські команди брали участь у показових футбольних матчах з командами Одеси, Харкова, Херсона. Треба відзначити, що в цей час стають традиційними зустрічі миколаївських футболістів із моряками іноземних суден. Практично кожний матч у місті збирав повні трибуни. А про народну любов до футболу говорить цікавий факт, який знайшов відображення у звіті газети “Красный Николаев”: “Під час футбольного матчу у складі команди гостей “Сокіл” із с. Забеліно грала жінка-голкипер. У результаті змагання “Сокіл” програв три м'ячі”.

Ще більше вражає матеріал під назвою “Футбол навыворот”, що розповідав, як за гру в футбол на шість місяців позбавлення волі було засуджено 20-річного Григорія Кузнецова. Він з компанією, граючи у футбол на вулиці Лесной, попадав м'ячем до сусідніх подвір'їв і домівок, за що й був затриманий міліцією.

Не залишив без уваги популярну гру журнал “Бурав”. На думку редакції цього видання, для молоді треба якомога швидше розробити нормативи з легкої атлетики, щоб послабити захоплення футболом, яке часто закінчується хуліганством.

Незважаючи на велику кількість міжміських матчів на початку 20-х років з різними українськими командами, миколаївцям ніяк не вдавалося здійснити поїздки до Москви, де на той час були зібрані найсильніші футболісти країни. Лише в липні 1925 р. така поїздка нарешті відбулася. Право представляти Миколаїв одержала збірна міста. В трьох проведених матчах були зафіксовані такі результати – з “ОППВ” – 0:2; зі збірою Москви – 2:3; з командою цукровиків – 1:0.

Результати цих зустрічей, відверто кажучи, не вразили. Проте в наступні роки збірна Миколаєва по праву була визнана найсильнішою командою півдня СРСР. Підсумки ігор у 1927 р. захоплюють: у 23 матчах – 19 перемог, одна нічия і лише три поразки. Різниця м'ячів – 82:34.

У квітні 1928 р. збірна Миколаєва приймає московський “Пищевик”, у складі якого виступили такі знамениті футболісти, як Леута, брати Старостіні, Ісаков, Філіппов, Артем'єв. Найцікавіший матч закінчився уніцію – 1:1.

Але особливо яскраво у пресі висвітлювалася поїздка миколаївської збірної на ігри до Ленінграда у 1928 р. Ленінградські видання ще до прибуття миколаївців приділяли багато уваги таким товариським зустрічам. Писали про те, що гості приїжджають у своєму бойовому складі, що матч обіцяє бути надзвичайно цікавим, бо зустрічаються дві найсильніші команди півночі і півдня. У 1927 р. Ленінград виграв загальносоюзну першість і значною мірою поповнив склад збірної СРСР. Перший матч відбувся 13 травня на кращому спортмайданчику – стадіоні ім. В. І. Леніна. Господарі вийшли на гру в найсильнішому складі: Соколов, Гостев, Щукін, П. Філіппов, Батир'єв, Гуськов, Григор'єв, М. Бутусов, Ємельянов, Кусков, Богданов. Важка перемога дісталася Ленінграду – 3:2. У повторному поєдинку, ще більш напруженому, була зафіксована нічия – 0:0. Миколаївські футболісти отримали високі оцінки ленінградської преси “Відзначаємо виняткову конкретність миколаївської команди та її воротаря Войтенко, який кілька разів брав складні м'ячі”.

З Ленінграда збірна Миколаєва приїхала до Москви, де знову зіграла з “Пищевиком”, отримавши переконливу перемогу – 3:0. Миколаївська газета писала, що гості блискуче виправдали репутацію однієї з кращих команд України. У вересні 1928 р. миколаївці перемогли з рахунком 3:1 збірну Робочого спортивного союзу Фінляндії (ТУЛ). У чемпіонаті України вони перемогли команди Первомайська – 10:0; Луганська – 8:1; Дніпропетровська – 4:0. Програла Горлівці – 1:2 та чемпіону – Харкову – 1:2. У миколаївській команді грали: Іванов, Булгаков, Денисов, Деркаченко, Козлов, Грушин, Печений, Сердюк, Г. Полегенький, Кондратенко, Гичкін [5].

Висновки. Лише на невеликій кількості прикладів ми висвітлили історію розвитку футболу в Миколаєві як у часи Російської імперії, так і на початку радянського періоду ХХ ст., які переконливо свідчать, що миколаївський футбол на той час був досить розвиненим видом спорту. Перші футбольні двобої на Миколаївщині могли проводитися ще в сімдесяті роки ХІХ ст., на десятиліття раніше документально зафіксованого матчу у Львові 1894 р. Але підтверджень цих подій поки не виявлено. Отже, можна лише робити припущення щодо футбольного пріоритету Миколаєва.

Копітке дослідження з історії зародження та розвитку футболу в Україні потребує наукових підходів, історичного та соціального осмислення. Дискусія має йти на науковому рівні, за активної участі істориків футболу нашої держави.

Література

1. Газета Львівська.– 1894.– № 161.– С. 4.
2. Крючков Ю. История Николаева.– Николаев, 2000.– С. 12.
3. Шевченко П., Кутовой Б. Летописи николаевского футбола.– Николаев, 1998.– С. 4.
4. Русский спорт.– 1912.– № 43.– С. 4.
5. Николаевская газета.– 1913.– № 2191.– С. 4.

Анотації

У статті розглянуто питання становлення та розвитку футболу в Миколаєві в період Російської імперії та на початку радянських часів.

Ключові слова: футбол, майданчик, змагання, склад, чемпіонат, команда, м'яч, клуб, матч.

В статье рассмотрен вопрос становления и развития футбола в Николаеве в период Российской империи и в начале советских времен.

Ключевые слова: футбол, площадка, соревнования, состав, чемпионат, команда, мяч, клуб, матч.

The article is devoted to the question of process of the football development in Mykolayiv in period of Russian imperia and on the beginning of the soviet times.

Key words: football, sports ground, competitions, staff, championship, team, ball, club, match.

УДК 796.01

Віталій Лелека

Теоретичне обґрунтування проблеми здорового способу життя викладачів кафедри військової підготовки

Інститут фізичної культури та спорту Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського (м. Миколаїв)

Постановка проблеми. Останніми десятиліттями виник новий валеологічний напрям у галузі науки про здоров'я, де здоров'я розглядається як не відсутність хвороби [1; 2], що є принципово відмінним від прийнятого в медицині, а збереження та підтримання здоров'я, яке досягається за рахунок потенційних можливостей людини.

В умовах оновлення педагогічної парадигми, збагачення особистих аспектів підготовки сучасного вчителя, а саме викладачів кафедр військової підготовки постає проблема у їхньому здоровому способу життя.

Мета дослідження – вивчити підходи до визначення поняття “здорового способу життя” та його вплив на професійну діяльність викладача кафедри військової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здоров'я як явище та стан організму є актуальним для кожної людини.

По суті, у науці відсутні об'єктивні визначення ознак здоров'я.

У дефініції, що прийнята у 1948 р. ВООЗ, записано: “Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність захворювань та дефектів”.

Аналіз багатьох визначень здоров'я дає змогу лише зробити висновок, що здоров'я – це цілісний багатомірний стан, що визначається за п'ятьма основними критеріями [9]:

- 1) рівень та гармонійність фізичного розвитку людини;
- 2) функціональний стан організму (його резервні можливості);
- 3) рівень імунного захисту і неспецифічної резистентності;
- 4) відсутність (чи наявність) дефектів розвитку або захворювань;
- 5) рівень морально-вольових якостей і ціннісно-мотиваційних уявлень.

Аналізуючи здоров'я, виділяють три його стани: 1) стан здоров'я, що характеризується високим рівнем адаптаційних можливостей; 2) стан хвороби зі зривом адаптації; 3) пограничний стан – між здоров'ям і хворобою.

Основним механізмом збереження здоров'я є гомеостаз – здатність організму за допомогою систем зворотних зв'язків забезпечити постійність свого внутрішнього середовища, незалежно від зміни навколишніх умов.

Іншою фундаментальною здатністю організму, яку він використовує для збереження здоров'я, є адаптація – пристосування до навколишнього середовища у відповідь на подразник.

Тому необхідно звернути увагу на те, що деякі автори (В. І. Жолдак [5]) трактують поняття здоров'я як стан, інші (Г. Апанасенко [1]) як динамічний процес.

Узагальнюючи погляди фахівців щодо феномену здоров'я, можна сформулювати ряд аксіоматичних положень, які визначив Б. М. Мицкан [7]:

1) абсолютного здоров'я не існує; це ідеал;

2) жодна людина не буває здоровою впродовж усього життя;

3) кожна людина може бути здоровою у відповідних умовах життя (умови сприятливі для однієї людини можуть бути несприятливі для іншої).

Тому для формування та здійснення здорового способу життя необхідні:

– цілеспрямований вплив соціокультурного середовища на людину;

– інформаційно-оглядова система валеологічного виховання.

Покращення стану здоров'я як окремого індивіда, так і суспільства загалом донедавна пов'язували з досягненнями медицини, економічним та соціальним прогресом. А проблему здорового способу життя розглядали в основному як історично-філософську: “Спосіб життя – це одна з найважливіших біосоціальних категорій, яка інтегрує уявлення про відповідний тип життєдіяльності”. Він характеризується особливостями повсякденного життя людини, яке охоплює його трудову діяльність, побут, форми дозвілля, участь у громадському житті, матеріальні й духовні потреби, норми і правила поведінки тощо. Тепер доказано, що із сукупності всіх чинників, які детермінують здоров'я людини, 55 % припадає на спосіб життя. У свою чергу, Б. Мицкан [1] указує, що, визначаючи спосіб життя людини, до основних факторів необхідно віднести: матеріальні умови життя, рівень загальної культури й освіченості, статеві, вікові й конституційні особливості людини, кількість здоров'я, якість довкілля, особливості сімейних відносин і сімейне виховання, звички людини, можливості щодо задоволення біологічних і соціальних потреб. При цьому спосіб життя людини включає три категорії: рівень, якість і стиль життя [6, 9]. Даючи оцінку кожної з цих категорій у формуванні здоров'я людини, необхідно визначити, що за певних рівнів можливостей рівня і якості життя (а вони мають суспільний характер), здоров'я людини значною мірою залежить від стилю життя, який має персоніфікований характер і визначається багатьма факторами, у тому числі історичними й національними традиціями.

Наукові дослідження, проведені за останні роки в нашій країні та за кордоном, свідчать про наявність певного зв'язку між фізичною активністю і здоров'ям [1]. Як указує І. М. Чорнобай [8], здоровий спосіб життя відбиває узагальнену типову структуру форм життєдіяльності людини, для якої характерна єдність і доцільність процесів самоорганізації і самодисципліни, саморегуляції та саморозвитку, що спрямовані на укріплення адаптивних можливостей організму, повноцінну самореалізацію своїх сутнісних сил, таланту та здібностей у загальнокультурному і соціальному розвитку, життєдіяльності в цілому. Здоровий спосіб життя створює для викладача КВП таке соціокультурне мікросередовище, в умовах якого виникають реальні передумови для високої творчої самовіддачі, працездатності, трудової та суспільної активності, психологічного комфорту, найбільш повно розкривається психофізіологічний потенціал особистості, актуалізується процес її самовдосконалення.

Зміст здорового способу життя викладачів КВП відбиває результат поширення індивідуального або групового стилю поведінки, спілкування, організації життєдіяльності.

Викладачам КВП треба систематично відвідувати спортивні секції, забезпечити собі постійну рухову активність, залучатися до праці та активного відпочинку.

Здоровим вважається такий спосіб життя, який виключає передумови виникнення захворювань, сприяє підтриманню високої працездатності та доброго настрою, забезпечує стале фізичне і психічне здоров'я [4, 10]. Тобто сутність здорового способу життя – в гармонійному поєднанні біологічних особливостей людини та соціальних умов життя. Критерії здорового способу життя розглядаються автором з урахуванням об'єктивних соціально-економічних умов, побутовим середовищем, мотиваційно-ціннісними орієнтаціями людини. На наш погляд, це забезпечує їх гармонійне поєднання.

Встановлено, що рівень здоров'я людини на 50 % залежить від способу життя, ще по 20 % припадають на стан довкілля і спадковість. За О. І. Рябухою [10], медичні заходи здатні забезпечити здоров'я тільки на 10 %

Тобто людині для життя та здоров'я необхідне чисте повітря, доброякісна вода, повноцінне, регулярне збалансоване раціональне харчування, достатня фізична активність і, крім того, людина пов'язана з навколишнім соціальним середовищем, якому належить значна роль у формуванні здорового способу життя.

Здоровий спосіб життя не може скластися сам по собі, його необхідно вміло формувати і постійно підтримувати на основі низки характерних для нього критеріїв: гігієнічно обґрунтованої поведінки, фізіологічно оптимального режиму праці, достатньої рухової активності, раціонального харчування, відмови від шкідливих звичок, повноцінного відпочинку [3, 8]. Здоровий спосіб життя є неспецифічним чинником оптимізації біологічних та психічних параметрів життєдіяльності, ефективним засобом збільшення середньої тривалості життя та його активного періоду [10]. На наш погляд, особистість викладача постає не тільки як об'єкт зовнішніх зусиль, а і як суб'єкт активної діяльності щодо засвоєння норм загальнолюдської культури.

Організуючи свою життєдіяльність, особистість вносить в неї впорядкованість, використовуючи деякі стійкі структурні компоненти. Це може бути певний режим, коли викладач, наприклад, регулярно в один і той же час приймає їжу, лягає спати, займається фізичними вправами. Стійкою може бути і послідовність форм життєдіяльності: після робочого тижня один вихідний день присвячується спілкуванню з друзями, другий – домашнім справам та фізичним вправам.

Важливим є те, щоб людина була готовою до реалізації свого природного “таланту”, вирішення відповідних життєвих завдань. Ця готовність передбачає знання певної сукупності принципів:

- в людині від природи закладені всі унікальні властивості;
- основою здорового способу життя є позитивне мислення, позитивне ставлення до себе й до інших;
- єдиною умовою збереження людини як виду є гармонійна фізична досконалість тілесної оболонки за рахунок власних зусиль та індивідуальної програми здорового способу життя; шлях до Homo valies (людина здорова) лежить через єдність логічного та інтуїтивного, матеріального та духовного, людини і природи.

У сучасних умовах формування потреби у здоровому способі життя залежить від багатьох чинників, серед яких вирізняють основні:

- *екогенний* – фактор політики держави, який необхідно враховувати у процесі побудови системи формування здорового способу життя. Нормативні характеристики навколишнього середовища – природні умови певного регіону й матеріальна база дозвільної діяльності – повинні відбивати як соціальні потреби послуг відповідно до вимог здорового способу життя, так і входити до споживчого стандарту населення цього регіону. Все це здійснимо, за словами В. І. Жолдака [5], за умови затвердження фізичної культури як самостійної соціокультурної і господарсько-економічної галузі, а не тільки “галузі” соціальної діяльності, як це законодавчо визначено Законом України “Про фізичну культуру та спорт”;
- *соціогенний* – містить різноманітні впливи соціального оточення безпосередньо на обстановку побуту і трудову та режим повсякденної або екстремальної діяльності. Соціальне середовище викладача – це насамперед його сім'я, а також співробітники і студенти;
- *біогенний* – біосоціальне спадкове тло, що закріпило інформацію стабільних або варіативних впливів на існування та розвиток індивіда.

Висновки. Викладені дефініції підкреслюють багатогранність явищ та процесів, що є базовими у феномені й понятті здорового способу життя та повинні розглядатися з урахуванням об'єктивних соціально-економічних умов та мотиваційно-ціннісних орієнтацій людини.

У результаті теоретичного дослідження проблеми ми з'ясували, що автори різних дефініцій здоров'я використовують велику кількість критеріїв, які характеризують сутність цього поняття і зводять їх до двох визначень: негативного і позитивного. Перше розглядає здоров'я як відсутність хвороби, друге – як стан “благополуччя”, “оптимальне функціонування організму”, “рівновагу між індивідом і навколишнім середовищем”.

Для викладача КВП здоровий спосіб життя створює такі передумови, які сприяють його творчій самовіддачі, працездатності, суспільній активності та самовдосконаленню.

Література

1. Апанасенко Г. Л. Эволюция биоэнергетики и здоровье человека.– СПб.: МГП “Петрополис”, 1992.– 123 с.
2. Брехман И. И. Валеология – наука о здоровье.– М.: Физкультура и спорт, 1990.– 208 с.

3. Гарбузов В. И. Человек, жизнь, здоровье (Древние и новые каноны медицины).– СПб.: Балтийская пед. акад., 1995.– 215 с.
4. Дегтярева Е. И. Новые виды и формы физической активности среди женщин в зарубежных странах и в России: Автореф. дис. ... канд. пед. наук.– М., 1988.– 22 с.
5. Жолдак В. И., Сейранов С. Г. Социология менеджмента физической культуры и спорта.– М.: Сов. спорт, 2003.– 384 с.
6. Лаптев А. К. Тайна пирамиды здоровья.– СПб.: Петроградский и К°, 1998.– 232 с.
7. Мицкан Б. Здоровий спосіб життя в контексті ноосферного мислення // Актуальні проблеми розвитку руху "Спорт для всіх" у контексті європейської інтеграції України: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф.– Т., 2004.– С. 4–7.
8. Можарський Ю. А., Чорнобай І. М. Структура здорового способу життя студентів // Сучасні проблеми фізичного виховання та спорту школярів і студентів України: Матеріали IV Всеукр. наук. студ. конф.– Суми: Сум. ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004.– С. 186–190.
9. Романенко В. В., Куц О. С. Рухова активність і фізичний стан студенток вищих навчальних закладів.– Вінниця: ВДПУ, 2003.– 132 с.
10. Рябуха О. І. Вчення про здоров'я.– Л.: Ліга-Прес, 2001.– 112 с.

Анотації

У статті викладено теоретичне обґрунтування проблеми здорового способу життя викладачів кафедр військової підготовки. Визначено поняття "здоров'я" та "здоровий спосіб життя" і показано їхній вплив на професійну діяльність викладачів кафедр військової підготовки

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, викладач кафедри військової підготовки.

В статті изложено теоретическое обоснование проблемы здорового образа жизни преподавателей кафедр военной подготовки. Раскрыты понятия "здоровье", "здоровый способ жизни" и показано их влияние на профессиональную деятельность преподавателей кафедр военной подготовки.

Ключевые слова: здоровье, здоровый способ жизни, преподаватель кафедры военной подготовки.

In this article the author states the theoretical grounds of the healthy way of life of the teachers at the military departments. He also revealed their influence on the professional activity of the teachers of the military departments.

Key words: health, healthy way of life, of the teachers of the military departments.

УДК 796.01

Тарас Маланюк

Особливості використання наявних туристсько-краєзнавчих ресурсів Івано-Франкіщини в організації виховної роботи дитячо-юнацького туризму

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)

Постановка проблеми. В умовах розбудови української державності відбуваються суттєві зміни і в освітній галузі. Особливого значення у навчально-виховному процесі сучасної школи набуває формування у молоді любові до рідного краю, патріотизму, відродження духовності.

У дитячо-юнацькому туризмі закладені широкі можливості для навчання і виховання, підвищення культурного й інтелектуального рівня дітей та молоді, формування особистості.

Одним з ефективних інструментів успішного вирішення зазначених проблем є використання існуючих туристсько-краєзнавчих ресурсів в організації виховної роботи в дитячо-юнацькому туризмі.

Окремі аспекти використання туризму і краєзнавства у навчально-виховному процесі школи висвітлені в працях ряду фахівців [1, 10]. Проте актуальними залишаються питання, що пов'язані з комплексним використанням наявних туристсько-краєзнавчих ресурсів Івано-Франківської області в гармонійному розвитку особистості школярів.

Мета роботи – здійснити комплексну характеристику історико-культурних, природно-рекреаційних ресурсів Івано-Франківської області й на цій основі розробити туристські маршрути для школярів.

Методи дослідження – аналіз спеціальної науково-методичної літератури, картографічний аналіз.

Результати дослідження. *Туристсько-рекреаційний комплекс Івано-Франківської області.* Івано-Франківська область зі своїми неповторними краєвидами належить до найбільш мальовничих

куточків в Україні. Тут до послуг відпочиваючих, туристів цілюще повітря, чисті ріки, багаті дарами ліси і гори.

Третину території області займають гори, що позначені на карті як Східні Карпати та складаються з кількох масивів: Горгани, Черногора, Гринява, Чивчини. У Черногірському хребті, на межі із Закарпаттям, підноситься найвища гора України – Говерла (2061 м). Кліматичні умови – м'яка зима і тепле літо – сприяють цілорічному відпочинку та лікуванню.

Ріки, здебільшого швидкоплинні, утворюють каскади й водоспади, що є цінним для водного туризму. Найбільшими ріками є Дністер, Прут, Чорний і Білий Черемоші, Лімниця. Остання вважається найчистішою річкою в Європі.

Карпатський регіон славиться багатством мінеральних вод. Серед мінеральних джерел Івано-Франківщини найбільш відоме “Горянка” з водою, аналогічною за дією до трускавецької “Нафтусі”. У с. Новий Мізунь Долинського району для лікування опорно-рухового апарата використовуються торфове болото і мінеральні води курорту Черче. Лікувальні можливості джерела “Буркут” для лікування внутрішніх органів були відомі ще в XIX столітті.

В Івано-Франківській області виділено 365 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі 30 заказників, 99 пам'яток природи, дев'ять дендропарків, вісім пам'яток садово-паркового мистецтва, 212 заповідних урочищ, 4 232 пам'ятки історії та культури [2].

На теренах області діє більше 100 рекреаційних закладів (санаторії, туркомплекси, бази відпочинку, спортивно-оздоровчі табори), які одночасно можуть прийняти до 15 тисяч туристів.

Серед мальовничої місцевості долини Пруту на території Карпатського національного природного парку (КНПП) розміщені відомі в Україні гірсько-кліматичні курорти Яремче, Микуличин, Татарів. Тут є сучасні рекреаційно-оздоровчі заклади (санаторії “Прикарпатський”, “Яремче”, “Смерічка” та ін.). Загалом на ділянці Яремче–Татарів розміщено більше двадцяти туристично-оздоровчих закладів.

Заслужують на увагу в Карпатському НПП зони відпочинку “Воротиці”, “Закуток” (обидві – Підліснівське лісництво), “Женець” (Женецьке лісництво), “Ребровач”, “Трамплін” (обидві – Татарівське лісництво), “Говерла”, “Багончик” (обидві – Ворохтянське лісництво), “Гострий ґрунь” (Вороненківське лісництво), “Карпатський дивосвіт” (Яблунецьке лісництво). У рекреаційних зонах парку нині облаштовано і функціонують 12 науково- та еколого-пізнавальних стежок загальною протяжністю 400 км (із них 110 км – марковані) [3].

Найпопулярнішими є маршрути по Черногірському хребту.

У Черногорі та Прилімнянських Горганах розміщено багато унікальних природних екосистем, які приваблюють увагу туристів.

Усі необхідні умови для розвитку рекреаційної галузі має Долинський регіон. До найважливіших природних рекреаційних ресурсів належать мінеральні води. У смт Вигода успішно функціонує реконструйована вузькоколія (проект “Карпатський трамвай”).

Наданням послуг із гірськолижного туризму спеціалізується туристичний комплекс “Буковель”, що розміщений у с. Поляниця Яремчанської міськради. У “Буковелі” створені найсучасніші можливості для гірськолижного спорту: крісельні та бугельні підйомники, навчальний центр, під'їзні шляхи з паркінгами, прокат спорядження. До послуг туристів більше 50 км трас різної протяжності й складності, у т. ч. для сноубордингу. Крім того, на гірських лижах можна покататися в м. Косові, смт Ворохта, а також у с. Яблуниця Яремчанської міськради та с. Ільці Верховинського району.

Не менше туристів цікавлять неперевершена архітектура, традиції, народне мистецтво, фольклор, самобутній побут місцевого населення, котрий зовсім не такий, як у мешканців інших регіонів.

Історико-архітектурні пам'ятки Івано-Франківщини. Івано-Франківщина приваблює туристів також своїми історико-архітектурними пам'ятками.

За кількістю пам'яток архітектури і містобудування область займає третє місце в Україні. Нині на обліку та під охороною держави в області нараховується з найдавніших часів (XII ст.) і до XX ст. включно 1423 пам'ятки архітектури, із них 513 культових споруд – 482 церкви (335 дерев'яних і 127 мурованих), 24 костели та сім синагог [4].

Більшість архітектурних пам'яток тісно пов'язані з історичним минулим краю і мають багатовікову історію. Вони втілюють майже всі відомі архітектурні стилі: готику, ренесанс, бароко, класицизм XIX ст. Найдавніші історико-архітектурні пам'ятки розміщені в стародавньому Галичі.

Дослідження, проведені в 1936–1937 рр. Ярославом Пастернаком, виявили найрізноманітніші декоративні фрагменти, які прикрашали Успенський собор: розмальовані фрески та мозаїка, уламки

круглих колон, різьблені капітелі, уламки фігурних карнизів, білі алебастрові й полив'яні кольорові керамічні плитки підлоги та інше, що свідчить про розкішне внутрішнє і зовнішнє оздоблення храму.

Справжньою перлиною давньогалицької архітектури є церква Святого Пантелеймона – унікальна пам'ятка білокам'яного зодчества, науковий інтерес до якої не згасає до сьогодні [5].

У центрі сьогодняшнього міста Галича збереглася з давніх віків церква Різдва Христового – пам'ятка архітектури XIII–XIV ст.

Біля залишків фундаменту Успенського собору XII ст. у с. Крилосі збереглася будівля пізнішого періоду – Успенська церква XVI ст.

На Замковій горі, у центрі сучасного Галича, розміщений Галицький Старостинський замок. Археологи вважають, що замок у XIV ст. був дерев'яним, а з XVII ст. – кам'яним [7]. У наші дні проведена реконструкція замку.

Найбагатшим спадком серед історико-архітектурних пам'яток Рогатинського району є сакральні споруди. У місті Рогатині збереглося декілька архітектурних пам'яток, зокрема церква Різдва Богородиці кінця XIV ст. розміщена неподалік Ринкової площі.

Неподалік від центру Рогатина збереглася одна з найдавніших дерев'яних церков на Україні. Документальних свідчень, які б указали на час побудови Святодухівської церкви, не виявлено. Споруду названо у грамоті Йова Борецького, датованій 1627 р. Проте архітектура її має багато спільних рис з архаїчним типом галицьких дерев'яних церков XV–XVI ст. У церкві збереглися ікони XVI ст. Тому сьогодні найбільш вірогідною датою її побудови залишається 1598 р. [6].

Серед оборонних споруд середньовіччя, які стали історико-архітектурними пам'ятками, значне місце займає Пнівський замок. Розміщений у самому передгір'ї Карпат, неподалік ріки Бистриця, замок був споруджений власником Надвірної Миколою Куропатвою наприкінці XVI ст.

Замок, порівняно з іншими замками Прикарпаття, зберігся непогано і є надзвичайно цікавою та цінною пам'яткою військово-оборонної архітектури XIV–XVII ст., німим свідком бурхливої історії нашого краю [8].

Серед шляхетських укріплень на берегах Дністра привертають увагу Раковецький і Чернелицький замки в Городенківському районі. Перший збудований у середині XVII ст. біля села Раківці галицьким підчашним Домініком Войцехом Беневським. Він розміщений на високому скелястому правому березі річки Дністра. Значно кращий стан замку в с. Чернелиці. Він був побудований у середині XVII ст. вроцлавським воєводою Михайлом Чорторийським на правому березі р. Дністер.

У період Середньовіччя укріплювалися також монастирі. Прикладом подібної практики на Прикарпатті є найбільш відомий в Україні православний чоловічий монастир Скит Манявський, заснований у 1611 р. Іваном Княгиницьким у с. Манява Богородчанського району.

Архітектурний монастирський комплекс будівель становить ансамбль кам'яних та дерев'яних споруд, обгороджених високою кам'яною стіною з вежами-бійницями – вдалий синтез гірського рельєфу і фортифікаційних забудов. Між схилами гір, покритих вічнозеленою смерекою, із трьох сторін омивається водами правої притоки ріки Маняви (р. Скитець). То було місце для молитви, очищення, сповіді та причастя, а також – надійне сховище під час нападів кримських татар і турецьких поневолювачів [9]. Нині монастирський комплекс відреставровано.

Під охороною держави перебуває монастир святих отців Василіан XVIII ст. у с. Гошеві Долинського району.

Цікавими пам'ятками архітектури є також костели, побудовані XVIII ст. у стилі пізнього бароко, у Городенці, Гвіздці та Богородчанах.

Великий інтерес викликають дерев'яні храми, зокрема Гуцульщини і Бойківщини, які є справжніми шедеврами української архітектури й народного будівництва.

Цікавими в області є пам'ятки промислового та інженерного будівництва, передусім це унікальна доменна піч, збудована в 1810 р. в урочищі Ангелів (поблизу с. Ясень) Рожнятівського району. До наших днів дійшли лише її руїни. Подібних пам'яток виробництва заліза в Україні немає. У містах Долина та Болехів збереглися дотепер солеварні кінця XIX – початку XX століття – єдиний в Україні приклад солеварних споруд. Збереглися в Богородчанському, Верховинському, Долинському та інших районах дерев'яні млини і кузні. З інженерних споруд слід назвати залізничні кам'яні віадуки у Ворохті, металевий міст через Дністер у Галичі та інші. Цікавою є пам'ятка архітектури – обсерваторія на горі Піп Іван у Верховинському районі.

Нижче подаються велосипедні й пішохідні маршрути, які ознайомлюють мандрівників із туристсько-краєзнавчими ресурсами краю.

Велосипедні маршрути з м. Івано-Франківська Галич – столиця Галицько-Волинської держави

Довжина маршруту – 35 км. Тривалість – 1 день.

Маршрут пролягає до унікальних пам'яток “Давнього Галича”, які входять до однойменного Національного заповідника.

Основні пункти на маршруті: села Ямниця, Крилос, Шевченкове, м. Галич

Скелі Довбуша. Гошівський монастир

Довжина маршруту – 87 км. Тривалість – 2 дні.

Маршрут пролягає до урочища Заломи, біля с. Бубнище, що поряд із м. Болехів, де посеред букового лісу, на висоті 600 м над рівнем моря височіє диво природи – Скелі Довбуша.

У с. Гошів зберігся монастир Святого Василя Великого, відомий через чудотворну ікону Божої Матері, що прославилася чудесами.

Основні пункти на маршруті: м. Калуш – м. Долина – с. Гошів – м. Болехів – с. Бубнище.

Твердині Городенківщини

Довжина маршруту – 92 км. Тривалість – 2 дні.

Маршрут пролягає до замків Городенківщини – твердинь, які були незмінними вартовими цього квітучого придністровського краю з давньою поетичною назвою – Покуття.

У м. Городенка відвідуємо костел непорочного Зачаття Діви Марії. Творцями знаменитої пам'ятки барокової архітектури є архітектор Бернард Меретин і скульптор Йоган Георг Пінзель.

Основні пункти на маршруті: м. Тисмениця – м. Тлумач – с. Раковець – смт Чернелиця – м. Городенка.

Яремче – “Перлина Карпат”

Довжина маршруту – 95 км. Тривалість – 2 дні.

Маршрут пролягає до Яремчі – міста обласного підпорядкування, яке стало відомим центром туризму і курорту Прикарпаття.

У місті зосереджено кілька пам'яток історії і культури загальнодержавного та місцевого значення, а унікальні природні ландшафти знані не тільки в Україні, а й далеко за її межами.

Основні пункти на маршруті: м. Надвірна – смт Делятин – с. Дора – м. Яремче – с. Микуличин – с. Татарів – смт Ворохта.

Пішохідні маршрути

По Чорногірському хребту

Протяжність маршруту – 35 км. Тривалість – 2–3 дні.

Маршрут починається від навчально-спортивної бази “Заросляк”, проходить верхами найвищого в Україні хребта – Чорногори.

Нитка маршруту проходить по території Карпатського національного парку і включає такі пункти: г. Говерла (2061 м над рівнем моря) – г. Брескул (1911) – г. Пожижевська (1822) – г. Данcej (1848) – г. Туркул (1933) – озеро Несамовите – г. Ребра (2001) – г. Бребенескул (2036) – г. Менчул (1999) – г. Дземброня (1887) – г. Піп Іван (2022) – озеро Марічейка – полонина Веснарка – високогірне лісництво КНПП – с. Шибене – кінцевий пункт маршруту. Рекомендовані місця ночівлі – біля озер Марічейка, Бребенескул та Несамовите. Джерела води є біля озер, на вершині г. Бребенескул та на сідловині між Брескулом і Говерлою.

По Центральних Горганах

Протяжність маршруту – 49 км. Тривалість – 2–3 дні.

Початковим пунктом маршруту є міст через р. Кузьминець правої притоки р. Лімниці. Неподалік вихідного пункту в урочищі Підлюте розміщені “Кедрові палати”. Йдемо по лісовій дорозі правим берегом р. Кузьминець. Через 7 км лісова дорога закінчується. Далі в південно-східному напрямі рухаємося стежкою. Вона серпантином, через хвойний ліс виходить на полонину Середню, яка лежить у сідловині між вершинами г. Висока – г. Середня. Із полонини здійснюємо радіальний вихід на г. Середню.

Від сідловини через зарослі гірської сосни рухаємося на південний захід, до схилу хребта Матагів. По хребту в східному напрямі виходимо на вершину г. Висока (1803), а далі в південно-східному напрямі через 0,5 годин виходимо на г. Ігровище (1804).

Із вершини Ігровища в південному напрямку здійснюємо 3 км спуск на полонину Погар. Далі в західному напрямі, через 2,5 км, стежка виходить на схили відрогів Сивулі. Продовжуємо рух на південний схід. Спочатку хвойним лісом, а пізніше кам'янистими осипами піднімаємося на вершини гір Борівка (1595 м над рівнем моря), Лопушна (1694), Велика Сивуля (1836), Мала Сивуля (1818).

Із г. Сивуля відкривається чудова панорама на вершини Українських Карпат. Спуск з г. Сивуля здійснюємо у південному напрямі. Приблизно через 40–50 хв підходимо до руїн колишньої польської прикордонної застави, що розміщено на полонині Рущина.

Дальше наш маршрут пролягає до мальовничого урочища Пекло, яке лежить за 0,5 км на схід від полонини Рущина. Від урочища Пекло слід продовжити рух у східному напрямі. Приблизно через 3,5–4 год стежка сходить до с. Максимець, яке є кінцевим пунктом маршруту.

Рекомендовані місця ночівлі – полонини Погар та Рущина.

Висновок. Використання туристсько-краєзнавчих ресурсів Івано-Франківської області дає можливість юним мандрівникам різнопланово вивчати свій рідний край, формувати у школярів патріотичні почуття, бережне ставлення до природних багатств краю, історико-культурних пам'яток, звичаїв і традицій своєї рідної землі.

Література

1. Гілецький Й. Р. Популярно про Українські Карпати та основні пішохідні маршрути. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. – 176 с.
2. Маланюк Т. З. Туристично-рекреаційний комплекс Прикарпаття: його стан і перспективи розвитку // Краєзнавець Прикарпаття. – 2003. – № 1. – С. 66–68.
3. Маланюк Т. З. Сучасний стан і перспективи розвитку туристично-рекреаційного комплексу в Івано-Франківській області // Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти: Матеріали Всеукр. наук. конф. – Т., 2003. – С. 22–23.
4. Маланюк Т. З. Історико-архітектурні пам'ятки Івано-Франківщини як об'єкти туризму // Краєзнавець Прикарпаття. – 2004. – № 4. – С. 58–61.
5. Маланюк Т. З. Використання архітектурної спадщини княжого Галича в туристичних маршрутах та екскурсіях // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Л.: ЛДІФК, 2004. – С. 26–28.
6. Маланюк Т. З. Туристсько-краєзнавчі дослідження: Зб. наук. ст. – К., 2007. – Вип. 7. – С. 147–155.
7. Маланюк Т. З. Пам'ятки оборонного значення Івано-Франківщини як об'єкти туризму // Розвиток туристичної індустрії в Україні: реалії та перспективи: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (27–29 трав. 2004 р.). – Т.: Стародубець, 2004. – С. 140–146.
8. Mytskan B., Malanyuk T., Gumenyuk G. etc. Tourist resources of Precarpathian region // Tourism towards European integration and globalization. – Rzeszów, 2005. – P. 55–64.
9. Мицкан Б., Маланюк Т., Горішевський П., Луцький Я. Туристичні ресурси Прикарпаття // Регіональний наук.-метод. альм. – Івано-Франківськ, 2005. – № 5. – С. 69–72.
10. Трефяк Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. – Івано-Франківськ, 2002. – 110 с.

Анотації

У статті розглядається загальна характеристика туристсько-краєзнавчих ресурсів Івано-Франківської області й необхідність використання їх у дитячо-юнацькому туризмі. Описані пішохідні та велосипедні туристичні маршрути.

Ключові слова: туристсько-рекреаційний комплекс, історико-архітектурні пам'ятки, туристичні маршрути.

В статье рассматривается общая характеристика туристско-краеведческих ресурсов Ивано-Франковской области и необходимость использования их у детско-юношеском туризме. Описаны пешие и велосипедные туристические маршруты.

Ключевые слова: туристско-рекреационный комплекс, историко-архитектурные памятники, туристические маршруты.

The article reveals the general characteristic of touristic-regional resources of Ivano-Frankivsk region and the necessity of its usage in childish-youthful tourism. Pedestrian and bicycle touristic routes are described.

Key words: touristic-recreational complex, historic-architectural monuments, touristic routes.

Здоровье как жизненная ценность: историко-философская ретроспектива

Одесский национальный морской университет (г. Одесса)

Постановка проблемы и анализ последних исследований и публикаций. Среди многочисленных социально-значимых проблем, связанных с взаимодействием общества с окружающей средой, которые встали перед населением Земли на пороге третьего тысячелетия, главное место заняла проблема выживания человека и всего живого на планете. Человечеству угрожает самоуничтожение.

По словам Аурелио Печчеи, первого президента Римского клуба, “человек стал сам для себя ахиллесовой пятой, он – точка отсчета, в нем все начала и концы” [2]. Усложнилась демографическая ситуация. Здоровье людей повсеместно ухудшается, и основные факторы этого процесса сейчас уже хорошо известны: это загрязнение воздуха, питьевой воды, продуктов питания, глобальные изменения климата, накопление в атмосфере газов, создающих парниковый эффект, усиливающееся космическое излучение, влияющее на самочувствие миллионов. В глобальную проблему превратилось появление новых опасных болезней, мутация бактерий и вирусов, от которых пока нет лекарств и методов лечения. Разрушительное воздействие на здоровье людей оказывает увеличивающиеся алкоголизм и наркомания, особенно среди молодежи.

По данным ВОЗ, в Украине только 40 % молодых людей практически здоровы, а по уровню алкоголизма в возрастной группе 15–20 лет, к сожалению, мы имеем первое место в мире.

Для миллионов людей кризисом стала потеря не только здоровья, но и ориентиров здорового образа жизни [5].

Разрушенная государственная система физической культуры и спорта вызвала гиподинамию, а повальное увлечение молодежи компьютером и просмотром телепрограмм, изобилующих сценами насилия и жестокости, – нарушение психического здоровья, в первую очередь подростков и детей. Все это вызывает настоятельную потребность анализа и обсуждения такой важнейшей категории, как здоровье человека и отношение к нему современного общества [1].

В научной литературе в большом количестве работ используются проблемы здоровья. Большое внимание уделено этому в медицине, диетологии, этике, психологии, философии, в них рассматриваются различные аспекты этой важнейшей проблемы: политические, экономические, правовые, моральные, демографические, психологические (Г. А. Давыдова, В. М. Лейбин, В. К. Большевич, В. О. Запорожанов, В. М. Копа, Г. Л. Апанасенко и др.). Историческому анализу в них уделено определенное внимание.

Представляется, что сейчас необходимо комплексно проанализировать исторические традиции, ментальные основы, теоретические представления общества и человека о проблеме здоровья и здорового образа жизни.

Целью исследования данной статьи является попытка такого социально-антропологического исследования, что, на наш взгляд, позволит проанализировать ценность здоровья целостно на теоретическом уровне и связать эту проблему с практическими задачами воспитания молодежи, а также с некоторыми профессиональными вопросами здоровья моряков, постоянно находящихся в экстремальных условиях среды обитания.

Изложение основного материала исследования. Отношение общества и человека к здоровью изменялось на протяжении общественного развития, выполняя различные задачи и принимая специфические формы. Это определялось конкретными историческими и социальными условиями жизни общества.

Забота людей о здоровье началась с началом человеческой истории, с первобытного общества. Освоение мира происходило в борьбе с суровой природой. Первобытные люди знали о природе очень мало, но столько, сколько им было необходимо для того, чтобы выжить в суровых условиях среды. Первобытный человек научился приготовлению пищи, простейшим гигиеническим навыкам. Делались первые попытки собирать полезные растения и травы, создавать лекарственные средства, лечить раненых и больных. Из практических потребностей общества начали складываться первые правила и нормы здорового образа жизни, необходимые для выживания в условиях враждебной человеку среды: тренировки физических качеств – силы, ловкости, выносливости, умения переносить нагрузки.

В период существования древних цивилизаций забота о здоровье людей осуществлялась не только на практическом, но и теоретическом уровне: в древних эпосах, ранних литературных и философских сочинениях мы находим рассуждения о жизни и здоровье человека, рецепты и рекомендации медицины. До наших дней дошли приемы китайской медицины, сведения о лекарственных растениях, системы боевых единоборств, физические упражнения, методики дыхательной гимнастики индийских йогов и многое другое.

Наиболее интересно проблема здоровья человека разрабатывалась в античности. Она была связана не только с практическими нуждами общества, но и с организацией спорта и, что самое главное, с воспитанием личности. И это нашло свое отражение в работах античных ученых и философов Платона, Аристотеля, Эпикура.

Древние греки ценили красивое здоровое человеческое тело, ухаживали за собой, брили бороды, носили короткие прически, устраивали в домах купальни, много двигались, занимались физическими упражнениями, обязательно разбавляли вино водой, заботились о питании. Отношение к здоровью в античном мире как к наибольшей ценности способствовало формированию осознания того, что человек должен заботиться о своем здоровье и постоянно поддерживать свой дух и волю.

Древняя Греция по праву считается родиной спорта. Здесь устраивались четыре вида игр, главными из которых были Олимпийские игры, а также раз в 2–4 года проводились Немейские, Истмийские и Пифийские игры, где проходили состязания по бегу, прыжкам в длину, метанию диска, копья, борьбе. Затем к ним добавились скачки верхом и на колесницах, а бег и борьба разделились на несколько видов. Атлеты-победители увенчивались лавровыми венками и служили для граждан примером для подражания.

В Греции развивалась практическая и теоретическая медицина. Врачи не только лечили больных, но и пытались вывести общие законы здоровья. В это время появились работы великого реформатора античной медицины Гиппократ, в которых он писал о целостности человеческого организма, здоровье, гигиене и врачебной этике. Учение Эпикура выдвигало на первый план физическое и духовное здоровье личности как средство достижения блага и счастья. О здоровье человека, его физическом воспитании как составной части гармонического воспитания личности писал Аристотель в своей “Никомаховой этике” и многих письмах о морали.

Древний Рим продолжил эту греческую традицию. В Риме заботились о здоровье населения: для подачи чистой питьевой воды был устроен водопровод. В домах были калориферы и ванные комнаты. Были построены знаменитые термы с бассейнами, банями, гимнастическими залами. В городе устраивались специальные зеленые зоны-парки, появились сады, улучшавшие состояние воздуха. Спорт в Риме, постоянно воевавшем, не развивался так, как в Греции. Устраивались только гладиаторские игры и ристалища, воспитывающие в воинах смелость, отвагу и выносливость. На всех этапах развития государства ставилась задача воспитания мужской части населения для службы в армии и в ополчении, что требовало здоровья, физической подготовки, морально-психологических и боевых качеств.

В Древнем Риме широко развивалась и медицина. Здесь работали греческие врачи, переводились на латынь работы Гиппократ, пользовались успехом фармакологические сочинения Крития, Диоскорида, философа Секстия, медицинские труды ученого-медика Галена. Появилась медицинская энциклопедия в 70 томах врача Орибазия, в которой была изложена вся совокупность знаний, приобретенных в области медицины за 6 веков [4].

В эпоху средневековья, феодальных отношений, господства религиозной идеологии, разделение общества на сословия проблема здоровья людей не интересовала государство, и многие гуманистические достижения античности были утрачены. Доминировала мораль дворянства, носившая весьма ограниченный характер. Рыцарей-дворян, проводивших свою жизнь в битвах, походах и турнирах, гигиенические навыки, забота о здоровье интересовала мало. Они с презрением относились к физическому труду, признавали достойными занятия, укрепляющие физические качества человека: верховую езду, плавание, владение оружием, фехтование и охоту.

Для этики этого периода забота о здоровье, силе, жизнерадостность – скорее порок, чем добродетель. Плоть – источник безнравственности, о ней не нужно заботиться, ее нужно умерщвлять. В качестве высшего идеала личности провозглашается аскетизм.

Интересно, что в это же время в Киевской Руси заботились о здоровье населения и это берет начало в народной традиции: повсеместно были распространены бани, привычка купаться в ледяной воде, навыки закаливания, развивалась народная медицина. Здоровая жизнь народа, физический труд, постоянно участие в военных походах, тренировки с оружием способствовали тому, что сформирова-

лось крепкое и жизнелюбивое поколение, которое веками защищало свою свободу и независимость. Государство нуждалось в здоровых физически и духовно гражданах и воспитывало поколение, культивировавшее эти ценности.

Объективно этому способствовала и христианская религия. Библия, религиозные тексты являются не только важнейшими источниками, отражающими образ жизни людей. Их заповеди и поучения определяли запреты, нормы, правила по сохранению физического и духовного здоровья людей, они касались санитарии, гигиены, правил питания, системы постов. Эта многовековая мудрость вошла в памятники этики, педагогики, медицины, таких как “Поучения Владимира Мономаха”, “Регламент или устав духовной коллегии” Феофана Прокоповича. Однако только в эпоху Просвещения, с XVIII века, выдающиеся мыслители, философы, ученые и педагоги Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, А. Н. Радищев, М. В. Ломоносов, Г. С. Сковорода обращаются к теме здоровья, здорового образа жизни и вновь связывают эту проблему с трудовым и физическим воспитанием личности, с ее гармоническим развитием.

В уставах братских школ, Киево-Могилянской академии, московских и петербургских воспитательных учреждений, военных учебных заведений были сформулированы положения по организации питания, сна, содержанию жилища, закаливанию и физическому воспитанию. С начала XIX века большое значение приобретает практическая работа врачей С. П. Боткина, И. М. Сеченова, Н. И. Пирогова и др. Их деятельность способствовала привлечению внимания к проблеме здорового образа жизни, ставила также более широкое понимание категории здоровья и влияние на него факторов окружающей среды. Впервые появились работы о способах адаптации организма к изменяющимся внешним условиям среды обитания.

На рубеже XIX–XX веков появляется очень много научно-популярной литературы по пропаганде здорового образа жизни и санитарно-гигиеническим аспектам. Появились и теоретически разработки. Особое значение имеют работы П. Ф. Лесгафта, в которых он изучал систему физического воспитания личности, его идеи использовали В. Е. Игнатъев и В. В. Гориневский, создавая собственные системы физического воспитания детей [3].

Однако в этот период в литературе не рассматривались вопросы морали и их влияние на психику человека, на формирование личности. Эту проблему подняли в своих трудах философы В. Соловьев, С. Л. Франк, С. Н. Булгаков, Н. А. Бердяев. Они же первыми обратили внимание на причины кризиса взаимоотношений человека и окружающей среды, разрушающего физическое и духовное здоровье личности. Эти причины они увидели в отказе человека от ответственности за судьбы мира, в забвении нравственного долга человека перед природой, что в современной системе хозяйствования привело к деградации природы и хищническому уничтожению среды обитания.

В начале 90-х годов XX столетия меняются количественные и качественные параметры исследований, посвященных здоровью и здоровому образу жизни, поднимается ряд проблем, которые раньше замалчивались или не рассматривались вовсе, особенно это касается психического здоровья людей. Появилось новое научное направление – психология здоровья.

Однако приходится, к сожалению, констатировать, что новые научные разработки не находят своего отражения в содержании программ, учебных планах, они не привели к пересмотру существующей практики воспитания физического и психического здоровья людей. В обществе постоянно возникают новые научные знания, технологии и новые кризисы. И всем людям, живущим на Земле, необходимо усвоить, что здоровье и здоровый образ жизни – это основная ценность человека третьего тысячелетия. А ученым, разрабатывающим эти проблемы – исследовать новые положения и принципы, новую систему ценностей и поведения человека во все усложняющихся условиях современной среды обитания.

Выводы

1. Необходимо изучать наследие прошлого в виде целостного историко-философского анализа ментального, теоретического и практического ценностного отнесения общества к здоровью, здоровому образу жизни и спорту.

2. Следует включать в перечень вузовских программ спецкурсы “Психология здоровья”, “Основы здорового образа жизни” и другие.

3. Использовать теоретический материал в морально-психологическом и этико-эстетическом воспитании студентов-спортсменов.

4. В условиях вуза, обучающего специалистов для морского флота, на основании многовекового опыта и современных научных исследований, разработать систему профессионально-прикладной подготовки, обеспечивающую здоровье и адаптацию организма в экстремальных условиях среды.

Литература

1. Копа В. М. Соціальна цінність модусу здоров'я.– О.: Б. в., 2006.
2. Печчеи А. Человеческие качества.– М.: Прогресс, 1980.– С. 321.
3. Психология здоровья / Под ред. Г. С. Никифорова.– СПб.: Питер, 2003.– С. 607.
4. Рожанский И. Д. Античная наука.– М.: Наука, 1990.– С. 192.
5. Черныш А. М., Черныш М. А. Маргиналы и маргинальная преступность в Украине.– К.: Изд-во Укр. академии наук, "ВИР", 2004.– 348 с.

Аннотации

Статья посвящена ценностному отношению человека к здоровью и здоровому образу жизни как социальному феномену в современных условиях среды обитания. Для понимания этой проблемы предпринята попытка кратко рассмотреть здоровье как жизненную ценность в историко-философской ретроспективе, соблюдая традиции философской и культурологической периодизации.

Ключевые слова: здоровье, здоровый образ жизни, история, философия, спорт, медицина.

Стаття присвячена ціннісному ставленню людини до здоров'я та здорового засобу життя як соціальному феномену в сучасних умовах довкілля. Для вирішення цієї проблеми здійснено спробу стисло розглянути здоров'я як життєву цінність в історико-філософській ретроспективі, дотримуючися традицій філософської та культурологічної періодизації.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, історія, філософія, спорт, медицина.

The article deals with man's evaluating attitude towards the problems of health and healthy mode of life as a social phenomenon in contemporary environments. To achieve better understanding of this problem an attempt to consider the notion of health as an esthetic value in historical and philosophical retrospective keeping to the traditions of philosophical and cultural per iodization has been made.

Key words: health, healthy mode of life, historical, philosophical, sport, medicine.

УДК 796.01

Богдан Мицкан

Природа та здоров'я людини: дієтетика душі й тіла

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)

“... Я – Господь, Лікар твій!”

(Вихід 15:26)

Постановка проблеми. Психологія стверджує, що існує тісна психофізіологічна залежність організму людини від численних чинників довкілля й емоційного стану (Aleksandrowicz J., 1988). Проте питання про більшу піддатливість недугам людини, яка живе в страху, або самотньої – у медичних наукових колах сприймають із великим обмеженням або й відкидають зовсім. Цю ситуацію можна пояснити тим, що не можна точно окреслити показники, котрі впливають на добрий стан духу, і навпаки (Gradzikiewicz P., 1983).

Проте результати численних досліджень засвідчують, що тіло і психіка певним чином взаємозалежні (Danilowa N., 1988). Зокрема доведено, що емоційний стан може зумовлювати різні реакції в імунобіологічній системі організму людини. Так, за даними Шелтон Коген, особи, які втратили своїх близьких (дітей, родичів, одного з членів подружжя) мали пониженою резистентність організму до впливу патогенних чинників. Аналогічне спостерігається серед соціально ізольованих і самотніх осіб (пенсіонерів будинків опіки, які відчувають себе осиротілими і позбавлені дбайливого догляду).

Незаперечний і протилежний вплив має позитивне ставлення до життя, радощі, соціальна активність, які сприятливо впливають на здоров'я і якість життя.

Таємницю психофізичних зв'язків людини розкрила нова галузь досліджень – психоневроімунологія. Науковці – однаковою мірою представники доказової медицини і психології – одноставно стверджують, що існують найміцніші зв'язки між розумом і тілом. Так, спеціалісти-психоімунологи з Неврологічного інституту психічного здоров'я США дійшли висновку, що імунна система має власний “мозок”, свідомість немовби поділена між тілом і психікою, і часом навіть важко сказати, чия то справа. Можливо, це відкриття зробить революцію у доказовій медицині, котра досі має інший

погляд на фізіологію людини. Приймаючи картезіанські засади дуалізму, медицина, як правило, розглядає душу й тіло окремо. Сьогодні тільки окремі сміливці-лікарі, що крокують у ногу з часом, ставлячи пацієнтам діагноз, враховують і психологічні чинники. Проте нині, хоч і повільно, але все ширше застосовується цілісний підхід, що, безперечно, є дуже позитивним фактором.

Було б дивним, якби дві системи, якими є нервова й імунна, працювали незалежно, без взаємного інформування (наприклад, викликавши стрес у піддослідних тварин, можна зруйнувати їхню систему біологічного захисту). Сьогодні є думка про те, що обидві системи (нервова й імунобіологічна) мають деякі спільні властивості, суть яких зводиться до здатності продукувати однотипні пептидні гормони. Отже, імунна система сигналізує до мозку про наявність антигенів (вірусів, бактерій тощо), так само як розум інформує про оточення.

Водночас доказано, що емоційні напруження є безпосередніми чи побічними причинами ряду недуг, а саме: системи травлення (виразки шлунка і кишок, закрепи, пронос), системи кровообігу (гіпертензія, атеросклероз), сечостатевої системи (порушення менструального циклу, імпотенція, відсутність статевої збудливості у жінок, ерозія шийки матки), нервової системи (мігрень, епілепсія, психоневрози, шизофренія, алкоголізм, стареча втрата розуму), залоз внутрішньої секреції (діабет, ожиріння, гіпертрофія щитоподібної залози), алергічних недуг (кропив'янка, сінний нежить, бронхіальна астма), опорно-рухового апарату (судоми, ревматичний поліартрит), зорового аналізатора (запалення рогівки, глаукома), шкіри (псоріаз, кропив'янка).

Проте не слід вважати, що тільки емоційні чинники є причиною перелічених вище недуг. Відомо, що деякі імунологічні субстанції можуть спричинювати депресію. Отже, живий організм є чудово зінтегрованою системою.

Мета роботи – розкрити основні засади психотілесної єдності в контексті здорового способу життя.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань застосовували такі методи, як аналіз, синтез, порівняння, систематизацію.

Результати дослідження. Як же медицина розуміє зв'язок душі з тілом? Надамо тут місце визначенню понять “здоров'я” та “недуга”. За деякими визначеннями, недуга – це непропорційне щодо віку ушкодження структури і функції органа або групи органів тіла. Правильне узгодження між тими параметрами можна назвати здоров'ям. Так твердить наука. Це – факти. Але ж існує ще й інша сфера відчуттів, котра не може обмежуватися параметрами, бо життя є дуже складним процесом. По суті, життя на Землі у певному розумінні огорнуте таємницею, воно є чимось винятковим. Чим більше його досліджують, тим складнішим воно видається. Однак очевидним є те, що його існування на Землі є результатом майстерно задуманого і старанно виконаного плану. І логічним є в цьому контексті те, що складниками одужання завжди є віра, надія і любов. “...Любов бо, як смерть сильна ... стріли її – вогненні стріли, правдиве полум'я Господнє” (П. Пісень 8:6).

Доказова медицина не завжди здатна допомогти недужим, бо, як було зазначено вище, лікує окремо тіло й окремо душу, спираючись на дуалістичну модель. А на яких засадах ґрунтується природовідповідне лікування? Отож, воно як підставу для лікування хвороб застосовує засади психотілесної єдності. Бо виходить з того, що у формуванні здоров'я людини важливу роль відіграють і духовний, і моральний, і фізичний стани. Природовідповідна медицина бере свої ліки з велетенської й різномірної “Божої аптеки”, тобто з природи, спираючись своїми засадами на прадавні біблійні поради.

“Нема нічого нового під сонцем” – читаємо в Біблії (Еккл. 1: 9). Біблія має рацію. Відходимо від різних законів природи і повертаємося знову, переконавшись, що ігнорування їх тільки шкодить нам.

За визначенням природної медицини, здоров'я – це піклування як про чистоту тіла, так і про чистоту духу. Християнинові не буде важко втілити в життя засади психофізичної єдності, оскільки вона не є для нього чимось новим. Адже, визнаючи те, що “тіло наше є храм Святого Духа ...” (I Коринтян. 6:19), діятимемо згідно з цим і зможемо пожинати чудові плоди своєї поведінки.

Чи існує зв'язок між вірою івиліковуванням? Авжеж! Новий Завіт визнає ці основи й унаочнює цей зв'язок. Оповіді про зцілення дочки жінки сірофінікіянки (Марк. 7:24–30), жінки в якій була кровотеча (Матв. 9:20–22), і в багатьох інших випадках супроводжувалися словами Ісуса: “Віра твоя тобі допоможе”. Це твердження червоною ниткою проходить через сторінки Святого Письма.

Лікувальна діяльність Ісуса і його учнів передбачала вплив на людину в цілому. Христос сказав: “Устань, візьми ложе своє і йди до дому свого” (лікування фізичне), але він також промовив: “Сину, прощаються тобі гріхи твої” (лікування духовне) (Марк. 2:5–12). Вірячи словам Ісуса, можна дійти

висновку: хвороба пов'язана з гріхом. Але ж Ісус не тільки відпустив паралізованому гріхи, а йвилікував його.

Щодо гріха Святе Письмо повчає нас: "Тому, як через одного чоловіка гріх увійшов у світ, а з гріхом – смерть, так і смерть увійшла у всіх людей, бо в цьому всі згрішили" (Римл. 6:23), а де панує гріх, там життя наражається на страждання, хвороби, смерть.

Бог не є творцем хвороб, але хвороба є результатом гріховної людської душі. Бог дав вільній людині волю і можливість вибору. Тому Людина на свій розсуд вибирає речі, які Богові не подобаються, і зрозуміло – пожинає плоди свого вибору. Якби людина залишилася у первісній гармонії з Творцем, не було б хвороб, нещастя, смутку. На жаль, сучасний зарозумілий світ дедалі більше відходить від біблійного розуміння Бога й людини. Відкидає християнські ідеї, основи та зразки поведінки, і негативний вплив на здоров'я, культуру є очевидним.

Мир Божий приводить до миру з людьми, до спокою душевного і фізичного. Мир з Богом дає також надію, що життя наше не закінчується по смерті назавжди, на воскресіння і вічне життя в Царстві Божому, де не буде ні страждань, ні хвороб, ні сліз. Щасливий той, хто вірить, що таке буде на цій землі і – в майбутньому.

Життя людини у світлі науки Христа повинно спиратися на любов до ближнього, а з того випливає – на дотримання його Закону, котрий спрямовуючи Людину до Бога має поліпшити світ.

Пасивність, лінощі та розкішний спосіб життя, безперервний пошук сластолюбних насолод, потурання тілесним насолодам нищить життєві сили і призводить до фізичних і духовних страждань. Тільки віруюча людина, яка віддає належну шану волі Божій і його творінню, яким є людський організм, для успішного служіння Йому і виконання Його Закону тут, на Землі, повинна відкинути загальновідомі проголошені та звичайно практиковані основи.

Не випадково в центрі християнської релігії – заповідь: "Люби свого ближнього, як самого себе". Усі людські "промахи" є наслідком власної лихої поведінки, а головною причиною вселяких негараздів у житті – брак любові. Люди звертаються до лікаря, скаржаться на різні недуги, не відаючи про те, що причиною їх часто буває брак любові до ближнього. Чи можна ненависть змінити на любов? Так. У психології відомо, що людина не завжди здатна контролювати почуття, але вона здатна контролювати вчинки. Воля визначає, що робити. Ця щаслива обставина дає змогу впливати на наші почуття. "Я кажу вам: любіть ворогів ваших, благословляйте тих, хто проклинає вас, робіть добро тим, котрі ненавидять вас, і моліться за тих, хто кривдить і переслідує вас" (Матв. 5:44).

Різні є види любові, різними є її визначення. Любов тілесна, або секс, яка стосується тілесного бажання, егоцентрична, тобто схиляється перед людським "Я". Духовна любов безособова. Вона ґрунтується на відповідальності перед богом і ближніми. Цей вид любові незалежний від платні.

Психологія характеризує любов такими словами: "Любов – дуже сильне і, як правило, тривале емоційно-пізнавальне почуття людини, спрямоване до об'єкта любові, що виражається в потребі контактування з ним, посіданні Тим об'єктом центрального місця в житті індивіда, готовності відмовитися від багатьох особистих справ, а часом навіть віддати життя на користь об'єкта любові".

Любов – велика сила, яка водночас приховує в собі велику таємницю. Вона проникає в душу глибше, ніж це здатні зробити слова, а отже має потужніший вплив на фізичну і духовну сферу людини. Найпрекрасніше її описує апостол Павло у 13-му розділі Послання для коринтян.

"...Любов довготерпелива, любов лагідна, любов не заздрить, любов не чваниться, негорда, не поводить нечемно, не шукає свого, не роздратовується, не гнівлива, не радіє з несправедливості, а тішиться правдою, усе покриває, всьому вірить, завжди надіється, все терпить".

У здоровому людському організмі, що нормально функціонує і перебуває в біологічній рівновазі, зусилля, спрямовані на подолання нижчих емоцій (інстинктів) через вищі цінності, пов'язані з людською гідністю. Це виявляється в опануванні характеру, в розвитку волі та самовідданості на користь ближнього, пробудженні шани до нього. Проте людське життя тільки тоді може постати у повному блиску своєї тілесної і духовної краси, коли має гармонію із Всесвітом.

Безперечно, всі недуги, об'єднані під назвою "хвороби цивілізації", разом з психічними хворобами не є результатом духовного поривання, а, власне, його завмирання, безвільного підкорення пожадливістості та бажанням тіла, його зневаги до законів природи. Життя – найбільший скарб серед швидкоплинних благ; воно не є приватною власністю, з котрою можна робити все, що заманеться. Хвора людина обтяжує не лише кишеню свою і найближчих родичів, а й бюджет суспільства (пенсія у зв'язку з інвалідністю, кошти на лікування тощо). Тому дбати про здоров'я – закон моралі.

Цей закон пов'язаний також з проблематикою згубних звичок. Людина віруюча, глибоко віддана Божій справі, не шукатиме штучних заохочень, котрі з часом позначаються на її психіці. Нерідко

люди хотіли б позбутися своїх згубних звичок, але на перешкоді стоїть їхня слабка воля, яка не дозволяє визнати свою слабкість, а також непогамований порив тілесних відчуттів, порівнюваних іноді з “небесами” (наркотичний кайф).

Перебороти закоренілі звички нелегко. Бо ж у таких людей отруєна й уражена психіка, а наставляння її на належну колію завдає їм іноді болю і стає причиною поганого самопочуття, що врешті-решт повертає на ту саму хибну дорогу продовження поганих звичок.

Щоденною підмогою для якісного життя є молитва і праця (фізична активність). Проте сучасний цивілізований світ прямує до вигод і розкоші, цурається фізичної праці, хоче легко жити, не бажає споживати щоденного хліба “в поті чола”, так як про це мовить Бог: “У поті лица свого будеш змушений здобувати їжу, поки не повернешся до землі, з якої був узятий ...” Буття 3:19). Людина пов’язана з працею від початку свого існування, з часів, коли Бог умістив її в саду Едемському, доручивши “обробляти його і доглядати” (Буття 2:15). Святе Письмо ганьбить лінощі, характеризуючи їх як джерело злиднів, а натомість рекомендує працю, що несе людині вигоду і радість (Прип. 14:23). Апостол Павло порівнює прямування християнина до мети – вічного життя – з бігом, фізичною активністю, що виявляється в боротьбі з психічними слабкостями для досягнення духовних вершин.

Фізична праця була і є біологічною потребою людини, елементарною основою її фізичного і психічного здоров’я. Бог, створюючи людину, передбачив, що вона перебуватиме в невпинному русі. Фізичний рух спричиняє чистий спосіб мислення, а природа є Божими ліками. Чисте повітря, радісне сонце, квіти і дерева, сади й лани, а ще більше праця в такому оточенні, заняття фізичними вправами – це еліксир життя, що приносить здоров’я.

Святе Письмо радить поєднувати сумлінну працю з молитвою. “Молися і працуй” – у цих словах прихована велика мудрість Творця всього сущого. Праця, символізуючи фізичну активність, становить логічну цілісність із психічними функціями – молитвою. У такий спосіб утворилася досконала людина, підпорядкована закону психофізичної співзалежності (перебуваючи в такому стані людина є благословенною у духовному і фізичному вимірах).

Зв’язок між розумом і тілом дуже тісний. Коли одне хворіє, друге відчуває. Стан розуму впливає на здоров’я більшою мірою, ніж ми це припускали раніше. Багато недуг, на які люди хворіють, є наслідком духовної депресії. Журба, неспокій, незадоволення, докори сумління, почуття провини, недовірливість мають властивість руйнувати наші життєві сили і призводять до деморалізації та смерті. Закон психофізичної співзалежності тісно пов’язаний із сутністю людського щастя. Благословення стосується однаковою мірою таких питань, як здоров’я, добробут, відсутність страждань тощо. Мало хто з хворих усвідомлює, що носить у своєму тілі наслідки плекання почуттів, чужих Божому Духові, як-то заздрість, ненависть, злість, неможливість прощення тощо. Тому Святе Письмо при нездужанні тіла радить молитися (радить молитися за хворих – на бажання хворого). Молитва має найвищу силу у Всесвіті, більшу за електричну, гравітаційну, атомну та інші. Присутність Бога в нашому тілі дає нам силу, про величину якої не маємо поняття, вона є тим чудодійним засобом, котрий забезпечує нам тілесне і психічне здоров’я.

У методиці фізичного виховання відпочинок розглядається як один з методичних прийомів розвитку фізичних якостей. Він, як відомо, забезпечує правильне функціонування живих організмів, оскільки все живе мусить у певні відрізки часу відновлювати витрачені пластичні та енергетичні ресурси, позбуватися недоокислених метаболітів (шкідливих продуктів обміну речовин). Брак відпочинку призводить до передчасного зношування фізіологічних систем (старіння організму).

Два прекрасних дарунки отримала людина від Творця на початку створення світу – добовий відпочинок (нічний сон) і тижневий – день сьомий. Дотримання цього дня відпочинку – моральний обов’язок кожної людини перед Богом і собою. Порушення основ, установлених Творцем усього сущого, які зумовлюють фізичне і духовне благополуччя людини і віддзеркалюють закони природи, є гріхом. Адже на це звертав увагу Христос: “Субота встановлена для людини” (Марк. 2:27). Не тільки для єврея, а для кожної людини”! Ісус наголосив, що субота має бути радісним відпочинком Божого народу, а не днем смутку, що в суботу вільно “творити добре” (Матв. 12:12), “оздоровлятися” (Луки 14:3) і, звичайно, відпочивати (Марка 6:31).

Дослідженнями доведено, що людський організм реагує на семиденний ритм, тобто після шести днів роботи має настати відпочинок. На загал усі відомі ритми (циркадні, ритми пов’язані з гравітацією Місяця і Сонця), а передусім семиденний ритм, указують на тісний взаємозв’язок людини зі Всесвітом і його Творцем.

Постає питання, як проводити час у вільний день після шести днів напруженої праці? Просидіти цілий день у задимленій кав’ярні або ресторані, споживати алкоголь чи змарнувати його перед теле-

візором – це не було б ушануванням сьомого дня, а навпаки, оскільки пов'язане із втратою здоров'я. Це може бути дозвілля на лоні природи. Звичайно, ми не думаємо про те, яким важливим чинником здоров'я є навколишній краєвид і яку значну роль він відіграє у лікуванні багатьох недуг. Кожний, навіть короткочасний контакт з природою поліпшує емоційний стан, знімає відчуття втоми, зменшує психоемоційне напруження.

Святе Письмо не осуджує “чесних розваг”, але розрізняє “утіхи цього світу”, що порушують психофізичну рівновагу, і розваги, які підтримують здоров'я індивіда. “Веселе серце – найліпші ліки, а пригнічений дух висушує тіло”, – так писав цар Соломон майже три тисячі років тому.

Одним із важливих аспектів духовно-тілесного здоров'я є піст. Хто хоче зрозуміти, в чому сенс посту, має звернути увагу на людей, які жили в старі часи, бо вони мали більший досвід у тій справі. Давні греки і римляни постилися, щоб запобігти небезпеці, яка загрожувала їм з боку демонічних сил, що, як тоді вірили, міститься в деяких харчах. Вважалося також, що піст зміцнює психофізичні сили організму. На одній з надгробних плит часів Стародавньої Греції знайдено такий напис: “Він жив довго, бо в міру їв і пив”. Така думка є слушною і підтверджена численними науковими дослідженнями.

Новий Завіт, як відомо, теж рекомендує піст. У Євангелії від Матвія читаємо, що Ісус, перш ніж розпочати свою місіонерську діяльність на землі, “постився 40 днів і ночей”. Ісус радив поститися у безнадійних ситуаціях. Так, коли його учні не могли вигнати злого духа з епілептика, Він сказав їм: “Цей рід не виходить інакше, як тільки від молитви і посту” (Марк. 9:29).

Проте звернемо увагу на те, яке значення посту надається сьогодні. Розрізняють так званий оздоровчий піст (лікувальне голодування – повернули його до життя більше як 100 років тому американські лікарі Теннер і Довей), спрямований на покращення психофізичного здоров'я, і так званий релігійний піст, мета якого очищення душі, допомога в її подальшому духовному розвитку. Можна стверджувати, що піст є загальним психотерапевтичним методом, який успішно застосовують незалежно від релігійних напрямів та віросповідань.

Складовими частинами посту є:

- 1) утримання від приймання їжі для очищення організму від відходів обміну речовин;
- 2) повний релігійний акт, мета якого – наблизитися до Бога;
- 3) відмова не тільки від звичайних харчів, а й від алкоголю, тютюну, утримання від надмірної праці, яка руйнує здоров'я та від поганих розваг;
- 4) утримання від сексуального життя, що, проте, не означає не кохати, зовсім навпаки;
- 5) мовчання – утримання від обмови ближнього, непотрібних дискусій;
- 6) прагнення до панування над собою і поганими звичками; відмова від прагнення здобуття грошей та пошестей за всяку ціну;
- 7) постування суспільне (цілого суспільства), групи громадян, релігійної громади.

Нині переважає так званий “оздоровчий піст”, або голодування, і майже зовсім забуте “постування загальне”, що виникло з релігійного культу.

Висновок. Повернення сучасної науки до прадавніх фізично-етичних засад підтверджує слушність біблійних основ здоров'я і є аргументом на користь існування Творця всього сущого.

Бог – це любов, отже Бог любить людину, і тому створив її вільною, дозволив самостійно існувати. У протилежному разі людина була б тільки “роботом”, але не таким був намір Божий. Людина сама вибирає свій життєвий шлях, особисто робить вибір, розвивається самостійно, вдосконалюється, щоб пізнати Божу любов і відповісти Йому взаємністю. Людина повинна наблизитись до Бога як створіння самостійне, а її туга і молитва мусять бути сповнені досконалою любові. Тому “вписав” Бог свій Закон до розкритої книги навколишньої природи і до серця кожної людини, показавши їй таким чином шлях до досконалості й здоров'я, яким треба прямувати. Слухняність щодо Божого Закону приносить щастя, внутрішній спокій і гармонію тіла й душі, а порушення його Закону – біль і страждання, недуги для самого порушника і його оточення.

Подальші дослідження лежать в площині розробки філософсько-релігійних засад фізичного виховання молоді.

Література

1. Aleksandrowicz J. Sumienie ekologiczne.–Warszawa, 1988.– 215 s.
2. Gradzikiewicz P. Chrzescijanin a zdrowie.– Warszawa, 1983.– 235 s.
3. Danilowa N. Pszyroda I nasze zdrowie.– Warszawa, 1988.– S. 27–35.

Анотації

У роботі розкрито сутність психофізичних зв'язків у контексті філософсько-релігійного тлумачення тілесного і психічного здоров'я людини.

Ключові слова: здоров'я людини, психофізичні зв'язки людини.

В работе раскрыто сущность психофизических связей в контексте философско-религиозного толкования телесного и психического здоровья человека.

Ключевые слова: здоровье человека, психофизические связи человека.

The article reveals the essence of psychophysical relations in the context of philosophical-religious interpretation of physical and psychical human's health.

Key words: human's health, human's psychophysical relations.

УДК 796.01

Вадим Мужичок

Формування знань у галузі фізичної культури як основного компонента загальнолюдської культури студентів ВНЗ

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)

Постановка проблеми. Фізична культура народу, а також традиції здорового способу життя протягом століть регулювалася соціальними нормами моралі, релігії, звичаїв, провідними з яких були норми звичаєвого права. Великий вплив на фізичну культуру, здоровий спосіб життя народу зробили національні, релігійні та інші особливості, притаманні конкретному етнічному утворенню (або їх сукупності), а також ті звички, традиції і звичаї, які, повторюючись і закріплюючись у свідомості індивідів, ставали нормами поведінки. Останні значною мірою сприяли формуванню правової системи державних утворень українського народу (Київська доба, Козацька доба, Гетьманщина тощо). Ці норми діяли і на початку ХХ ст., хоча поступово, починаючи з ХVІІІ ст., поступаються місцем силі закону. Послуживши мотивом для видання державою нормативно-правового акта, норма-звичай втратила значення первісного джерела права у сфері регулювання фізичної культури і здорового способу життя народу [4].

Фізична культура – складова частина загальної культури суспільства, спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини для гармонійного формування її особистості.

Мета дослідження – проаналізувати роль і значення фізичної культури студентів ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної та трудової активності людей, задоволення їх моральних, естетичних і творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків між народами. Фізична культура виникла одночасно із загальною культурою на ранніх ступенях розвитку цивілізації. На перших порах засоби фізичної культури відбивали матеріальний рівень життя людини, впливали, як правило, з природних форм руху (ходьби, бігу по пересіченій місцевості, кидання каміння і палок, стрибків, плавання тощо) і використовувалися, головним чином, для підготовки людей до існування [2].

З розвитком суспільства та матеріальних цінностей розвивається як загальна, так і фізична культура. При цьому ступінь розвитку однієї значно позначається на вираженості другої.

Водночас з розвитком суспільства фізична культура відгалужується від загальної культури в самостійну галузь. Уже в первісному суспільстві вона набуває цілеспрямованого характеру і використовується для підготовки до виконання окремих видів діяльності. У цей час виникає і один з основних її компонентів – фізичне виховання, метою якого був розвиток рухових якостей, морально-вольових, розумових та інших здібностей, а також професійно-прикладних навичок тощо.

На сучасному етапі розвитку суспільства фізична культура – це самостійна й особлива галузь загальної культури, яка спрямована, головним чином, на зміцнення здоров'я людини, продовження її творчої активності та життя, а також на зростання і вдосконалення її всебічного і гармонійного розвитку та використання набутих якостей у суспільній, трудовій та інших видах діяльності [6].

Головними чинниками всебічного розвитку передусім є розвиток усіх видів діяльності людини та вміння використовувати їх у повсякденному житті. Ступінь їх вираженості визначається багатьма чинниками, головними з яких є прояв різноманітності змісту, форм, методів і засобів діяльності людини та їх оптимальне поєднання.

У своїй основі фізична культура, як і кожна з видів культури, має духовну і матеріальну форми вираження, її духовна сторона проявляється у зростанні загального інтелекту людини, у зміні її психоемоційного стану, розумових здібностей, у надбанні науково-теоретичних знань у галузі фізичної культури та спорту, інших гуманітарних та біологічних наук (психології, педагогіки, соціальної психології, анатомії, фізіології, гігієни, біомеханіки) та їх раціональне використання в повсякденному житті.

Матеріальна форма прояву фізичної культури – це розвиток фізичних якостей людини, зміни структурно-функціональних параметрів людського організму в цілому та його окремих систем і органів, а також вираження функціонального взаємозв'язку між ними.

Ступінь вираження як духовної, так і матеріальної форми прояву фізичної культури залежить від рівня розвитку суспільства (соціального, політичного, економічного, наукового, духовного тощо), а також наявності та стану матеріальної бази (стадіонів, басейнів, спортивних кортів і майданчиків, залів, палаців, спортивних приладів та інвентарю, спортивної форми тощо).

Залежно від того, в якій сфері діяльності використовується фізична культура, вона отримує відповідну назву: “дошкільна фізична культура”, “шкільна фізична культура”, “фізична культура в професійно-технічних училищах та спеціальних середніх навчальних закладах”, “фізична культура у вузах”, “лікувальна фізична культура”, “виробнича фізична культура”, “особиста фізична культура” тощо.

Таким чином, можна вважати, що фізична культура – це сукупність досягнень суспільства у створенні та раціональному використанні спеціальних засобів, методів та умов цілеспрямованого вдосконалення людини.

Спорт є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення й уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки.

Закон України “Про фізичну культуру і спорт” від 24 грудня 1993 р. визначає правові, соціальні, економічні й організаційні засади фізичної культури та спорту в Україні, участь державних органів, посадових осіб, а також підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, у зміцненні здоров'я громадян, досягненні високого рівня працездатності та довголіття засобами фізичної культури, спорту й туризму.

Верховна Рада України визначає державну політику й здійснює законодавче регулювання відносин у сфері фізичної культури, спорту та туризму, а також здійснює в межах своїх повноважень контроль за реалізацією державної програми розвитку цієї сфери й за виконанням законодавства про фізичну культуру, спорт і туризм.

Фізична культура – це частина всієї культури суспільства, засіб зміцнювати здоров'я, всебічного розвитку людини, яка включає в себе фізичні вправи, спорт, туризм, методи загартовування організму. Фізична культура ціниться в суспільстві передусім як прояв активної діяльності.

У Законі України “Про фізичну культуру і спорт” акцентовано увагу на тому, що фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної і трудової активності людей, задоволення їх моральних, естетичних та творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків між народами і зміцнення миру. Спорт є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності. Соціальна цінність спорту визначається його дійовим стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення [2].

Основними завданнями фізичної культури і спорту є постійне підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення, сприяння економічному й соціальному прогресу суспільства, а також утвердження міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві [3].

Аналіз теоретичного дослідження показав, що для виконання поставлених завдань необхідно формувати знання з фізичної культури, позитивні мотиви та потребу до цих занять, виховувати бажання систематично займатися фізичною культурою та отримувати задоволення від цього (В. А. Вінник, П. К. Дуркін, В. П. Кінденко, Б. Д. Куланін, Л. І. Лубишева, В. А. Пономарчук, В. В. Приходько, С. В. Сичов та ін.).

Першою сходинкою у вирішенні поставлених завдань є формування знань з фізичної культури. Знання є основним компонент змісту освіти з фізичної культури особистості. Вони є рівнем інформації, за допомогою якого формується свідоме ставлення до процесів і явищ, що закріплюється в пам'яті людини (С. Ю. Голевин). Знання формуються в процесі свідомої діяльності людини у вигляді фактів, уявлень, понять і закономірностей [5].

У системі загальноосвітньої школи знання з фізичної культури є складовою частиною процесу фізичного виховання, підґрунтям підвищення мотивації та інтересу до занять фізичною культурою. В системі шкільної освіти вони набувають загального довідково-інформаційного характеру (Л. К. Зав'ялов, М. Зубаль, Ю. А. Перевошиков, А. А. Шевченко, Б. М. Шиян та ін.).

Багато науковців розглядають фізичний розвиток як педагогічну систему, що характеризується власним змістом і структурою. До структури такої системи зазвичай включають: комплекс взаємопов'язаних водночас відносно самостійних компонентів – мету й завдання; методи, прийоми і засоби фізичного розвитку, які використовуються в структурі навчально-виховного процесу в певній логічній послідовності та взаємообумовленості; результат розвитку, визначений у педагогічному та медичному аспектах [6].

Аналіз літературних джерел дає підставу стверджувати, що в наукових та методичних працях проблема формування знань у галузі фізичної культури розглянута недостатньо повно. Визначено теоретичні основи методики викладання теоретичного матеріалу в системі уроків фізичної культури, однак деякі з них не мають експериментального підтвердження. Тому перед ВНЗ постає завдання щодо формування знань студентської молоді в галузі фізичної культури як основного компонента загальнолюдської культури. Мета фізичного виховання – формування фізичної культури особистості. Для досягнення студентами мети фізичного виховання передбачається комплексне вирішення таких завдань:

- формування розуміння ролі фізичної культури в розвитку особистості й підготовки її до професійної діяльності, мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичної культури, установлення на здоровий спосіб життя, фізичне вдосконалення і самовиховання, потреби в регулярних заняттях фізичними вправами і спортом;
- формування системи знань з фізичної культури та здорового способу життя, необхідних у процесі життєдіяльності та навчання;
- зміцнення здоров'я, сприяння правильному формуванню і всебічному розвитку організму;
- оволодіння системою практичних умінь та навичок занять основними видами і формами раціональної фізкультурної діяльності, зберігання і зміцнення здоров'я;
- набуття фонду рухових умінь та навичок, забезпечення загальної фізичної підготовленості.

Висновки. Фізичне виховання допомагає розвивати особистість студента, готувати його до професійної діяльності, формувати установки на здоровий спосіб життя, фізичне вдосконалення і самовиховання, потребу в регулярних заняттях фізичними вправами, формувати систему знань з фізичної культури та здорового способу життя, необхідних у процесі життєдіяльності, навчання, роботи, сімейному вихованні, зміцнювати здоров'я, сприяти всебічному розвитку організму, профілактиці захворювань, забезпечувати високий рівень працездатності протягом усього періоду навчання, забезпечувати загальну і професійно-прикладну фізичну підготовленість, що визначають психологічну готовність випускників вищого закладу освіти до життєдіяльності й обраної професії.

Література

1. Аксьонова О. П. Формування фізичної культури учнів початкової школи в умовах диференційованого навчання: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка.– Т., 2005.– 23 с.
2. Бальсевич В. К. Физическая культура для всех и каждого.– М.: ФиС, 1988.– 208 с.
3. Вострокнутов Л. Д. Нормы обычного права и традиции физической культуры и здорового образа жизни // Роль вузів у вирішенні проблем безперервної освіти та виховання особистості.– К., 1995.– Т. 4: Можливості та потреби закладів на сучасному етапі.– С. 74–75.
4. Гузенко І., Боришак М. Діалог як елемент процесу виховання студентів // Вісн. Львів. ун-ту. Пед. сер.– Л., 2005.– 132 с.
5. Гузенко І., Боришак М. Особливості підготовки вчителів фізичної культури до виховання у молоді національної свідомості // Молода спорт. наука України.– Л., 2002.– Вип. 6.– Т. 2.– С. 520–524.
6. Домашенко А. В. Організаційно-педагогічні засади системи фізичного виховання студентської молоді України: Автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Львів. держ. ін-т фіз. культури.– Л., 2003.– 20 с.

Анотації

У статті розкриваються комплексні завдання щодо формування знань у галузі фізичної культури як основного компонента загальнолюдської культури студентів ВНЗ.

Ключові слова: фізична культура, спорт, здоров'я людини.

В статті раскрываются комплексные задания формирования знаний в области физической культуры как основного компонента общечеловеческой культуры студентов вузов.

Ключевые слова: физическая культура, спорт, здоровье человека.

The author considers the physical training as the part of the part of the whole society's culture, the way to enhance personal health, and advance human development.

Key words: physical culture, sport, health of the men.

УДК 796.01

Олена Муратова,
Ніна Сахно*

Обізнаність як основний фактор впливу на формування свідомого ставлення студентської молоді до власного здоров'я

Криворізький технічний університет (м. Кривий Ріг),
*Криворізький економічний інститут КНЕУ (м. Кривий Ріг)

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Те, що тютюнокуріння – зло для здоров'я, загальновізнано. Не випадково у США та в усіх західноєвропейських країнах ведеться завзята антинікотинова пропаганда. І вже є результати – куріння перестає бути модним. А в Україні мода відстає від усього світу мінімум на 15 років. Отож у нас тютюн – основний убивця і наша ганьба. Курить половина дорослих чоловіків, намагаються наздогнати їх жінки. Що катастрофічно – до цієї найшкідливішої звички все частіше мають пристрасть діти, навіть у 10–12-річному віці.

За даними доповіді ВООЗ (Всесвітньої організації охорони здоров'я), щорічно куріння є причиною смерті одного мільйона осіб [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією із найпоширеніших шкідливих звичок молоді є вживання тютюну, яке набуло глобального характеру, а його жахливі наслідки для здоров'я роблять тютюнокуріння одним із провідних чинників захворюваності та передчасної смертності населення [1, 3, 7].

За статистичними даними, в Україні смертність від тютюнокуріння становить понад 100 тис. осіб щорічно. За даними досліджень Інституту кардіології, за останні 20 років частка жіночого населення країни з цією звичкою збільшилася учетверо. Це призводить до прикрих економічних наслідків, тому країна, що хоче розвиватися, не може допустити таких втрат серед активної групи населення [2, 5, 6].

Достеменно відомі факти: людина, яка не курить, отримавши велику дозу нікотину за один прийом, може померти. Такі випадки спостерігалися у різних країнах [4, 8]. Не існує жодного органу чи системи в організмі людини, які не потерпали б від тютюнокуріння.

Нікотин з'являється у клітинах головного мозку через 7 хвилин після першого затягування.

Найбільше потерпають від тютюну органи дихання. Постійні подразнення слизової оболонки зіву, трахеї, носоглотки, бронхів, легеневих альвеол можуть спровокувати хронічний бронхіт, рак губи, язика, гортані, трахеї.

Статистика стверджує: інфаркти в порівняно молодому віці (40–50 років) бувають винятково у курців.

Куріння є однією з основних причин розвитку такого важкого захворювання, як облітеруючий ендартерит.

Система травлення людини теж дуже потерпає від курива. Найчастіше курці хворіють на гастрит чи виразкову хворобу шлунка, а вони передують онкологічним захворюванням органів кишково-шлункового тракту.

Дуже згубно впливає паління на вагітну жінку. Дим від сигарет завдає непоправної шкоди судинній системі. Значно погіршується функція легень, головного мозку, серця, нирок. Це що стосується матері. А дитина? Її розвиток просто пригнічується. І передусім потерпає ЦНС та головний мозок; внаслідок чого дитина народжується недорозвиненою, недоношеною, із значно меншою масою, плаксивою, знервованою.

Та найстрашніше те, що тверді нерозчинні сполуки, які утворюються після згоряння смоли, уражають генетичний код статевої клітини. Тобто ті, хто палить сьогодні у 18–25-річному віці уже зараз отруюють своїх майбутніх дітей та онуків. А якщо взяти до уваги ще й той факт, що курили і батьки? Уявіть, яких дітей народжуватиме наша молодь. Адже статеві клітини наявні в організмі людини уже в момент народження і просто чекають свого часу, поки людина вступить у репродуктивний вік. Отже, ті, хто планує в майбутньому народити здорову дитину, повинні вже сьогодні потурбуватися про власне здоров'я. Адже вроджені хвороби, спричинені наглим втручанням у генетичний код статевої клітини, остаточні, і лікуванню не підлягають [5].

Нікотин звужує судини сітківки ока, призводячи до її деградації, підвищує внутрішньоочний тиск, порушує гостроту зору.

Куріння погіршує слух людини такою ж мірою, як і старіння організму.

Мета дослідження – вивчити стан обізнаності студентів щодо впливу тютюнокуріння на здоров'я людини та узагальнити форми боротьби з цією шкідливою звичкою.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Людина – створіння соціальне і тому завжди перебуває під впливом чієїсь думки. Наприклад, перебуває під гнітом реклами цигарок та алкогольних напоїв. Наша молодь потерпає від недостатньої поінформованості, яка б наочно доводила згубність шкідливих звичок для власне життя. Обов'язково треба проводити роз'яснювальну роботу серед школярів, студентів, учнів ліцеїв і коледжів. Молоді треба надати право вибору, а не полонити їхню незрілу свідомість яскравою рекламою; необхідно боротися за *окремо взяту* молоду людину, а для цього треба довести подібну інформацію до свідомості *кожного!*

В університеті ведеться цілеспрямована спланована робота для боротьби зі шкідливими звичками та наверненню студентів до здорового способу життя. Автори підготували лекцію про шкідливість тютюнокуріння, яка проводиться третій рік поспіль для студентів I курсу. Всього цю лекцію прослухали 3 208 студентів КТУ: у 2005 р. – 1075; у 2006 р. – 1107; у 2007 р. – 1 026 осіб (обох статей). Лекція спланована таким чином, що весь потік – 4–9 груп – має можливість одночасно прослуховувати матеріал. Усі зібрані факти підкріплюються відеоматеріалом, який надав регіональний Харківський генетичний центр. Лектор наполягає на тому, що це не монолог, а діалог, запрошуючи слухачів до участі в роботі з метою загострити увагу і спонукати задуматися над побаченим і почутим. До співпраці залучаються також старости груп, які ведуть підрахунок голосів у своїй групі.

Після оголошення мети діалогу лектор задає запитання: “Хто із вас курить?”. Відповіді записує староста, просто підраховувавши кількість піднятих рук. Результати шокуючі: палить 83,5 % студентів. Далі йде викладення матеріалу, в якому розкривається згубна дія продуктів згоряння тютюну на організм курця. Характерним є те, що фактично всі студенти, обізнані з більшою частиною цієї інформації і, будучи залученими до діалогу, самі розповідають те, що хотів би їм викласти автор. Після переліку хвороб, які можуть виникнути у людини, що курить, студентам пропонується перегляд відеоматеріалу. Психоемоційне навантаження, якого зазначають глядачі, покликане залучити не тільки слухові рецептори, а й зорове сприйняття зображення. В актовій залі панує повна тиша на відміну від попередньої частини лекції. Після перегляду лектор викладає матеріал далі, роблячи наголос на тій смертельній небезпеці, яка загрожує генетичному коду статевої клітини курця. І в цій частині бесіди це вже монолог, оскільки молодь взагалі не володіє інформацією про те, що важкі нерозчинні смоли, які містяться у тютюновому димі, втручаються у генетичний код статевої клітини і поводяться там як убивці. Зацікавлення слухачів різко підвищується, оскільки вони чують щось нове. Усе сказане підтверджується фотографіями, на яких зображено дітей, що потерпають від уроджених хвороб. Саме тих дітей, які народилися із неповноцінної яйцеклітини, чи запліднення яких пройшло неповноцінними сперматозоїдами. Зрозуміло, що на фото зображені діти, які народилися не тільки у курців, а й у людей, схильних до непоміrkованих (чи навіть поміrkованих) доз

алкоголю та в наркоманів. Та факт полягає в тому, що нагле втручання до генетичного коду може призвести до народження інвалідів.

Наприкінці лекції робляться висновки щодо різниці між рекламою і справжнім станом речей. Закінчується робота запитанням до студентів: "Чи усвідомили ви шкоду, якої завдає тютюнокуріння, і чи прийняли ви рішення відмовитися від цієї згубної звички?". Результати опитування зведено в таблицю.

Таблиця 1

Результати опитування студентів щодо усвідомлення ними наслідків шкідливих звичок

	2005 рік	2006 рік	2007 рік
Усвідомили	96,1 %	95,3 %	96,7 %
Прийняли рішення	49,2 %	47,9 %	59,1 %

Висновки. Ми як педагоги покликані проводити роз'яснювальну роботу в першу чергу. І насамперед нам необхідно створити альтернативну модель успішної людини: людини, яка веде здоровий спосіб життя сама і пропагує його у своєму оточенні.

Йде пошук матеріалів і методів впливу на самосвідомість студентів для того, щоб відволікти їх від шкідливих звичок і залучити до ведення здорового способу життя, зокрема засобами фізичної культури. Так, наприклад, у КТУ, окрім запланованих академічних занять, працюють спортивні секції з баскетболу, волейболу, настільного тенісу, легкої атлетики, футболу, важкої атлетики, армреслінгу, греко-римської боротьби, ЗФП, аеробіки. Кожного року організовуються туристичні походи до Криму.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з пошуком нових ефективних шляхів залучення студентів до здорового способу життя.

У подальшому на основі отриманих результатів автори планують укласти методичні розробки для того, щоб допомогти студентській молоді двох провідних ВНЗ Кривого Рогу зорієнтуватися у потоці реклами і вибрати для себе те, що сприяє гармонійному розвитку особистості і не загрожує власне життю.

Література

1. Здоров'я має стати головною цінністю для дитини: Спільна сесія АМНіАПН України "Актуальні проблеми здоров'я та освіти дітей на початку ХХІ ст." // Освіта України.– 2001.
2. Лубышева Л. И. Современные подходы к формированию физкультурного знания в вузах // Теор. и практ. физ. культ.– 1993.– № 3.
3. Морозов В. Г., Стрельчук И. В. Курение как "фактор риска" // Знание.– 1983.– № 5.
4. Нестеровский Е. Б. О наследственных болезнях // Знание.– 1983.– № 8.
5. Покровский В. В., Плещитый А. Д. Факультет здоровья // Знание.– 1987.– № 7.
6. Рязанцев В. А. Беседы о трезвости.– К.: Вища шк., 1987.
7. Сімейний лікар (газета).– 2006.– № 7.
8. Спасибо, не курю! / Сост. И. Заикин, А. Никитин.– М.: Молодая гвардия, 1990.– 173 с.

Анотації

У статті наводяться приклади вбивчої дії тютюну на живі організми та шляхи навернення студентів до здорового способу життя.

Ключові слова: *тютюнокуріння, загроза життю, мода, реклама, обізнаність, здоровий спосіб життя, власне життя.*

В статтє приводятся примеры убийственного действия табака на живые организмы, и пути привлечения студентов к ведению здорового способа жизни.

Ключевые слова: *табакокурение, угроза жизни, мода, реклама, осведомленность, здоровый способ жизни, собственно жизнь.*

Tobacco killing influence examples on living organisms and ways of bringing students to live the healthy life-style are presented in this article.

Key words: *smoking, life threat, fashion, advertising, knowledge, healthy life-style.*

Термінологія в наукових дослідженнях із проблеми адаптації

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

Постановка проблеми. Термін “адаптація” широко використовується в науково-методичній літературі з фізичного виховання. “Адаптація” трактується як критерій здоров’я у більшості з понад ста визначень цього поняття. Означений термін є ключовим в адаптивній фізичній культурі, що інтенсивно розвивається в Україні останнім часом як самостійна галузь науки. Адаптація – невід’ємна категорія фізичного виховання та спортивної діяльності людини, де фізичні навантаження виступають чинником зовнішнього середовища, що вимагає активізації пристосувальних механізмів людини. До того ж, адаптація є міждисциплінарним терміном, який широко використовується у фізіологічній, валеологічній, психологічній, біохімічній, соціологічній, педагогічній науках, які комплексно досліджують проблеми фізичної культури та спорту і не дотримуються єдиного підходу щодо використання спеціальної термінології у процесі розгляду питань адаптації людини. Зважаючи на це, нагальною є потреба упорядкувати термінологічні проблеми досліджень адаптації, що забезпечить однозначне трактування основних її понять, конкретизує напрями дослідження адаптації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій виявив значний інтерес науковців до вивчення проблем адаптації з урахуванням віку, стану здоров’я, професійної спрямованості та інших чинників пристосування людини. Проте понятійний апарат досліджень не є однозначним і потребує упорядкування для розуміння їх сутності.

Мета дослідження – проаналізувати тлумачення поняття “адаптація” в сучасній науково-методичній літературі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз літературних джерел показав, що поняття “адаптація” трактується науковцями неоднозначно. Часто воно набуває додаткових характеристик з огляду на вид адаптації. Так соціально-психологічна адаптація розглядається як процес **активного пристосування** особистості до певних умов, що передбачає енергійну діяльність особи, яка адаптується [2; 3].

І. І. Бойко [4] наголошує, що з урахуванням психологічного аспекту поняття адаптації доцільно трактувати як своєрідний **вид діяльності** – **адаптивної** діяльності. Таке розуміння поняття адаптації збігається з попередньою точкою зору, оскільки діяльність передбачає **активну** взаємодію живої істоти з довкіллям [5]. Водночас трактувати **адаптацію** як **адаптивну** взаємодію є неприйнятним для визначення.

В окремих випадках, навіть без уточнення особливостей адаптації, цей термін ототожнюється з діяльністю людини. Так, Н. А. Агаджанян розглядаючи поняття “адаптація” як універсальне явище, використовує ідентичну термінологію: адаптація як **пристосувальна діяльність** [6].

Отже, одним з підходів до розуміння сутності адаптації автори вважають діяльність (особистості, організму), що характеризується проявом активності.

Інші вчені-психологи розуміють адаптацію як **стан** взаємовідносин особистості й соціального середовища [7], що суперечить поняттю “стан”, який у тлумачному словнику визначається, як сукупність ознак, рис характерних у цей момент для будь-кого чи будь-чого; або обставин, в яких будь-що, будь-хто перебуває, за умови, що адаптація є процесом.

У літературних джерелах [8] є розуміння сутності адаптації як цілісного поняття, без застережень на особливості видів цього процесу. У такому випадку адаптація розглядається як складна **система перетворень**, що відбуваються з людиною відповідно до зміни умов її життя. Доцільність трактування адаптації як системи є сумнівною, оскільки її перебіг може мати різний характер, а отже навіть за наявності спільного механізму пристосування зв’язки між його складовими частинами є мінливими.

У психологічному словнику адаптація (лат. *adaptare* – пристосовувати) розглядається як процес пристосування живого організму до умов довкілля [9].

“Пристосування” є формою адаптації організму людини. Її ж адаптація як особистості може протікати і в пристосувальній формі, і в формі активного оволодіння новими умовами і видами діяльності. Ще один підхід інтегрує в собі два попередніх, за якими адаптація є процесом одночас-

ного пристосування людини до нових умов життєдіяльності й активного засвоєння нею соціального досвіду [10].

Аналіз літературних джерел не виявив різних підходів у тлумаченні механізмів адаптації. Загальноприйнятим вважається концепція канадського вченого Г. Сельє про психофізичне підґрунтя адаптації, основою якого є стрес. Стрес (з англ. – напруження) – це неспецифічна відповідь організму на будь-яку вимогу середовища до нього, яка супроводжується напруженням, що спрямоване на здолання нових труднощів і пристосування до видозміненого середовища. Адаптація до нових умов відбувається через мобілізацію функціональних резервів і вимагає певного напруження регуляторних систем організму.

Отже, механізм, що забезпечує адаптацію людини, є спільним незалежно від її виду. Це положення є об'єднаним елементом усіх різновидів адаптації і може стати підґрунтям для її визначення. Прийнятним, у зв'язку з цим, є визначення відомого психолога К. К. Платонова, який під адаптацією розуміє пристосування організму, особистості чи групи людей до зовнішніх умов, що змінилися.

Проте щодо адаптивної фізичної культури, яка передбачає пристосування людини до умов не лише зовнішніх, а й передусім, внутрішніх, обумовлених стійкими патологічними змінами в організмі, визначення К. К. Платонова потребує відповідного доповнення.

Більшість авторів, розглядаючи проблем пристосування людини обмежуються лише використанням терміна "адаптація". Натомість у сучасних наукових дослідженнях усе частіше розмежовуються поняття "адаптація", "адаптивність" та "адаптованість". Так, А. В. Фурман [10] трактує поняття "адаптація" як *процес* і *результат*. Водночас адаптацію як *процес* визначає терміном "адаптивність", а "оформленість психічних процесів" у вигляді станів і комплексів – як "адаптованість". Нам видається безпідставним визначати поняття "адаптація" і "адаптивність" як "процес", оскільки він же адаптованість розглядає як стан, результат адаптації.

І. В. Каськов розрізняє *адаптивність* як спроможність людини до адаптації, а *адаптаційні можливості* – як властивості, які цю спроможність забезпечують [2].

Подальший розвиток системи дефініцій знаходимо в праці В. П. Петленка [11]. Тут "адаптація" трактується як *процес* пристосування людини до змін навколишнього середовища; "адаптивність" – як *рівень здатності* до пристосування людини в складних умовах, а "адаптованість" визначається *фактичним* пристосуванням індивіда, результатом адаптації.

Організація і проведення досліджень з проблем адаптації вимагають чіткого розмежування понять "адаптація", "адаптованість", "адаптивність". До того ж, диференціювання понять пристосування людини визначає тривекторність наукових розробок. Так, використання терміна "адаптація" у предметі дослідження передбачає розробку методики, програми, технології, вивчення впливу чинників, умов чи процесів, що забезпечують пристосування та його механізми. Дослідження "адаптивності" вимагає отримання показників адаптації обраного контингенту в динаміці для об'єктивного трактування потенційних можливостей до пристосування. Вивчення "адаптованості" передбачає виявлення рівня чи стану пристосування особи до конкретних умов, проведення порівняльної характеристики, виявлення відповідності нормативним показникам результатів дослідження.

Диференціювання дефініцій не заперечує тісного взаємозв'язку між ними. Так, *адаптивність* як потенційні можливості людини до пристосування визначає можливості і якість процесу *адаптації* та прогностичність її кінцевого результату – *адаптованості* особистості.

З іншого боку, процес пристосування (*адаптація*) визначає певний рівень здатності до нього (*адаптивність*), який є основою для фактичного пристосування (*адаптованість*).

І ще про один ланцюг зв'язків. Через те, що *адаптованість* є кінцевим продуктом адаптації та адаптивності, вона може забезпечувати інший, вищий рівень пристосування до чинників зовнішнього середовища (*адаптацію*), внаслідок чого удосконалюються або формуються нові пристосувальні можливості людини (*адаптивність*) у межах її генетичного потенціалу. Розуміння таких взаємозв'язків дає можливість організувати наукові дослідження у тримірному форматі та, впливаючи на один з них, вивчати зміни у двох інших.

Висновки. Таким чином, поняття адаптації має універсальний характер, з огляду на єдиний механізм забезпечення всіх її видів. Досліджуючи проблеми адаптації, доцільно керуватися конкретизованим понятійним апаратом й використовувати поняття "адаптація", "адаптованість", "адаптивність" як різні аспекти дослідження проблеми, що дасть змогу чітко визначити предмет та, відповідно, організацію й методику дослідження.

Подальшими дослідженнями передбачено аналіз видів, критеріїв та показників адаптованості людини.

Література

1. <http://www.lib.ua-ru.net>
2. <http://znc.com.ua>
3. <http://disser.com.ua>
4. <http://psi.webzone.ru/st/028200.htm>
5. Агаджанян Н. А. Полатайко Ю. А. Экология, здоровье, спорт.– Ивано-Франковск; М.: Плай, 2002.
6. <http://www.filosof.com.ua>
7. <http://www.psyh.kiev.ua>
8. <http://westukr.itgo.com>
9. <http://psi.webzone.ru>
10. Фурман А. В. Психодіагностика особистісної адаптованості.– Екон. думка, 2000.
11. Петленко В. П. Основы валеологии.– К.: Олимп. л-ра, 1998.

Анотації

У статті аналізується використання термінології у наукових дослідженнях із проблем адаптації.

Ключові слова: адаптація, адаптованість, адаптивність.

В статье анализируется использование терминологии в научных исследованиях проблемы адаптации.

Ключевые слова: адаптация, адаптированность, адаптивность.

In the article is analysed of the use of terminology in scientific researches from the problems of adaptation.

Key words: adaptation, adapted.

УДК 796.01

Тарас Палагнюк

Вплив масових спортивних заходів на формування особистості молоді людини

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича (м. Чернівці)

Постановка проблеми. Фізичне виховання в Україні спрямоване на фізичне й духовне вдосконалення людини, оволодіння систематизованими знаннями, фізичними вправами та способами їх самостійного виконання протягом життя. Воно виконує важливі соціальні функції і розв'язує освітні, оздоровчі та виховні завдання. Стан системи фізичного виховання обумовлюється економічними, політичними, соціальними, культурними чинниками, а також ефективністю поставлених завдань, організаційних форм, змісту та педагогічних умов, які забезпечують якісне її функціонування.

Інтереси і потреби молоді у сфері проведення виховних заходів можуть задовольнятися лише за умови одночасного й спорідненого виконання органічних та узгоджених між собою актів: отримання соціально-цінної інформації зі змісту заходів, передачі отриманої інформації, засвоєння і перетворення її суб'єктами діяльності у внутрішньозначущі константи.

Аналіз останніх наукових досліджень дає підстави визначити, що зазначені операції реалізуються в процесі проведення виховних заходів у двоякому вимірі. По-перше, безпосередніми учасниками заходів шляхом спеціально організованої активності, і по-друге – глядачами – шляхом оволодіння ними діями, що ініціюються безпосередніми учасниками заходів. Тож естетична потреба існує в реальній соціальній дійсності, змінюючись залежно від впливу соціальних, економічних і політичних факторів [1].

Б. Ведмеденко, М. Зубалій, О. Леонов досліджують процес виховання учнівської молоді засобами фізичної культури і спорту; Г. Корда аналізує роботу клубів за спортивними інтересами; особливості формування здорового способу життя молоді розглядає М. Гончарюк.

Учені встановили зв'язок між руховою та інтелектуальною обдарованістю [2; 3]. Вони вважають, що діти з активним руховим режимом, який можуть надати масові виховні заходи, мають здебільшого вищу і стійкішу академічну успішність. Розумово відсталі діти погано координовані й з великими труднощами оволодівають руховими навичками.

Мета дослідження – визначення впливу спортивних виховних заходів на формування інтелектуальної, вольової та емоційної сфери молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. У масовій частині виховних заходів великий інтерес викликають народні ігри. Важливим чинником, який сприяє високій популярності народних рухливих ігор, є надзвичайно невибагливе і просте обладнання та спорядження, необхідне для їх виконання, а також зрозумілі й доступні всім змалку чинні правила гри [4; 5].

Більшість народних ігор, розваг і забав легко пристосовуються до природного середовища, кліматичних умов і т. д.

Не менш цікавими є й такі компоненти масової частини виховних заходів, як конкурси та вікторини. Вони сприяють ефективному накопиченню, поширенню та передачі змістовної інформації в аспекті культурно-спортивного життя. Духовні й матеріальні цінності є носіями вичерпної інформації про досягнення людини в галузі культури і спорту, а найголовніше – у сфері вдосконалення психічних і тілесних якостей людини. Адже в процесі проведення таких заходів створюються естетичні та духовні цінності, розвиваються й удосконалюються різні галузі знань про людину. У цьому плані важливу роль відіграють безпосередні людські контакти, спілкування між учасниками заходів та з глядачами.

Виховні заходи сприяють покращенню розумової працездатності. Це відбувається в результаті позитивного впливу чергування характеру діяльності, змінюваності розумової й фізичної праці, а також завдяки застосуванню короткочасних фізичних навантажень, які, будучи навіть незвичними, позитивно впливають на перебіг психічних процесів (обмеження рухової діяльності, навпаки, призводить до зниження розумової працездатності).

Окрім цього, позитивний вплив на успішність учнів, які займаються спортом, чинить чітке дотримання режиму дня. Ця діяльність стимулює оволодіння знаннями з методики фізичного виховання, спортивної підготовки, фізіології спорту, особистої гігієни, а також знаннями про традиції української народної фізкультури.

Існує прямий зв'язок між ступенями вольового зусилля і нервово-м'язовою напругою. Чим вище проявляється сила, швидкість, витривалість та інші якості рухової діяльності, тим, відповідно, більшою повинна бути вольова напруга. Таким чином, об'єктивна сторона позитивного впливу виховних заходів на розвиток вольових рис характеру складається з того, що вони пов'язані з необхідністю виявлення вольових зусиль. Воля, як і тіло, розвивається тільки в процесі і в результаті діяльності, долаючи об'єктивних і суб'єктивних труднощів.

Труднощі, які долаються суб'єктами в процесі участі у виховних заходах, стимулюють розвиток вольових рис характеру, що полягають в необхідності оволодіння складною технікою спортивних вправ, сприяють вияву вольових зусиль, учать переборювати втому, біль, регулювати емоційний стан, зберігати працездатність у несприятливих умовах зовнішнього середовища і дотримуватися встановленого режиму дня. Зазначені педагогічні аспекти найбільшою мірою виявляються під час проведення заходів і є важливим засобом розвитку вольових якостей учнів.

У культурно-спортивних виховних заходах, як і в багатьох інших випадках життя, вони виступають як взаємно протилежні позитивні та негативні прояви.

Отож, враховуючи індивідуальні особливості учасників, необхідно створювати умови, за яких виявляються і закріплюються сильні позитивні риси характеру. В іншому випадку виховні заходи перетворюються в засоби виявлення і закріплення незадовільних рис характеру.

Значення таких виховних заходів у вихованні особистості стає дещо зрозумілішим, якщо спиратися на наукову концепцію людини щодо єдності її психічних і соматичних якостей, а також на аналіз психолого-педагогічних особливостей діяльності в ході їх проведення.

Адже певні риси особистості молодого людини формуються в процесі того чи іншого виду діяльності. А людина як особистість активно та позиційно змінює довкілля, природу й суспільство, задовольняючи при цьому особисті потреби і потреби суспільства в широкому розумінні.

Саме тому безпосередня діяльність у процесі проведення виховних заходів впливає на формування таких важливих моральних якостей, як відповідальність, громадянськість, дисциплінованість, скромність тощо. Аналіз результатів соціологічних досліджень дає підстави стверджувати, що безпосередня участь у культурно-спортивних виховних заходах насамперед сприяє формуванню в учнів відповідальності.

Висновки. Спортивні виховні заходи впливають на формування інтелектуальної, вольової та емоційної сфери учнів, їхніх естетичних уявлень і потреб. Об'єктивна сторона впливу на інтелект вбачається в тому, що розумова й фізична діяльність виступають в єдності та взаємозв'язку.

Виховні заходи впливають на розвиток таких чинників інтелекту: уваги (оволодіння складнокоординованими фізичними вправами потребує її концентрації на виконуваних рухах), спостереж-

ливості (наслідок розвитку аналізаторів), кмітливості й спритності (встановлюються високі вимоги до швидкої та активної рухової орієнтації в змінній ситуації), мислення (необхідність відшукувати причини вдалих і невдалих рухів, обдумувати їхні цілі, структуру й результати).

Література

1. Бальсевич В. К., Запорожанов В. Н. Физическая активность человека. – К.: Здоров'я, 1987. – 224 с.
2. Куц О. С., Скибенко З. С., Пачковский С. И. Спортивные вечера – одна из форм агитации и пропаганды физической культуры и спорта // Метод. рек. для учителей общеобраз. шк. – Винница, 1988. – 32 с.
3. Молчанов С. В. Триединство физической культуры. – Минск: Польша, 1991. – 141 с.
4. Терешина О. Б. Про вплив фізичної культури на психофізичний розвиток // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: Зб. наук. пр. К.; Вінниця: УАННП, 1998. – Ч. I. – С. 294–296.
5. Юхницький Б. В., Смірнов О. Ф. Шляхи підвищення мотивації до занять молоді фізичною культурою і спортом // Актуальні проблеми розвитку фізичної культури і спорту у ВНЗ України: Зб. наук. пр. – Л., 1998. – С. 145–147.

Анотації

У статті показано важливу роль масових спортивних заходів у формуванні різних сторін виховання молоді: сприянні розвитку творчих сил особистості, її гармонійному духовному і фізичному вдосконаленню.

Ключові слова: масові спортивні заходи, виховання, молодь.

Статья представляет важную роль спортивных массовых мероприятий в формировании разных сторон воспитания молодежи: содействию развития творческих сил личности, ее гармоническому духовному и физическому совершенствованию.

Ключевые слова: спортивные массовые мероприятия, воспитание, молодежь.

This article presents important role of mass sports measures of make different kinds education. The realization development of creative forces of the person, it harmonically to spiritual and physical perfection.

Key words: mass sports measures, education, yourth.

УДК 796.01

Анна Приходько

Практическая деятельность В. К. Крамаренко в области физического воспитания и спорта в досоветский период

Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого (г. Харьков)

Постановка проблемы и анализ последних исследований и публикаций. “Культура всегда личностна”, – утверждал великий русский ученый Д. С. Лихачев. Переводя этот тезис в плоскость исторической науки, правомерным будет утверждение о том, что исследование различных аспектов истории культуры, в частности физической культуры, всегда должно находиться в неразрывной связи с изучением конкретных личностей, деятельность которых способствовала накоплению культурных ценностей в конкретный исторический период. Проведение исследований персонифицированного характера позволяет рассматривать наиболее интересные страницы истории физической культуры через призму жизненного и творческого пути ученых, общественных деятелей, спортсменов, оставивших заметный след в ее развитии.

Обретение Украиной независимости послужило мощным стимулом к осмыслению и переосмыслению творческого наследия уже известных имен и возвращению незаслуженно забытых, внёсших вклад в развитие отечественной культуры. К сожалению, персоналии в истории физической культуры до настоящего времени остаются проблемой, не представляющей для исследователей научного интереса. В первую очередь это касается наследия и судеб исторических личностей, стоявших у истоков становления научных основ отечественной системы физического воспитания и зарождения спорта, т. е. живших и созидавших во второй половине XIX – начале XX в., в этот сложный, богатейший по содержанию, насыщенный судьбоносными событиями период. Характеризуя его, авторитетный историк спорта А. Суник обращал внимание на то, что у истоков отечественного физкультурно-спортивного движения стояла богатая плеяда “ярких индивидуальностей, самородков, неорди-

нарных личностей, наделенных не только телесной силой, но и мощным интеллектуальным, нравственным темпераментом” [7].

Однако, на наш взгляд, складывается такое впечатление, что история физической культуры Украины этого периода – это “улица без людей”, а данная научная проблематика еще “нераспаханная тема”. Несмотря на то, что уже более двадцати лет сняты практически все идеологические барьеры с исследований данной проблематики, значительно расширилась источниковая база, научная инертность ученых продолжает сохраняться. Исключение составляет лишь обращение украинских и зарубежных исследователей к жизненному пути и педагогическому наследию выдающихся деятелей физкультурно-спортивного движения конца XIX – начала XX в. И. Н. Боберского (О. Вацеба, А. Демьянчук, Р. Мелех, Ю. Мыщик, А. Сова и др.) и А. Д. Бутовского (Н. Бутовская, С. Гостищев, Н. Литвиненко, А. Суник, Л. Финогонова и др.). В то же время, оставляя в тени наследие других педагогов, врачей, общественных деятелей, плодотворно работавших в этой области, современные ученые едва ли смогут воссоздать объективную картину развития физической культуры.

В отечественной историографии неоднократно упоминалось имя врача Валентина Константиновича Крамаренко в ряду других деятелей, внёсших значительный вклад в развитие медицины, становление физического воспитания и спорта в Украине и России и в связи с отдельными эпизодами истории физической культуры досоветского периода (О. Вацеба, В. Столбов, А. Суник и др.). К сожалению, до настоящего времени не попали в сферу активного обсуждения специалистов его биография, научные разработки и практическая деятельность в области физического воспитания и спорта.

Цель исследования – разработка малоизученной в отечественной истории проблемы – изучения различных аспектов практической деятельности в досоветский период видного украинского ученого, врача и педагога В. К. Крамаренко, стоявшего у истоков становления в Украине системы физического воспитания и спорта.

Исследование проводилось в соответствии с планами НИР кафедры физического воспитания Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого и кафедры общей педагогики Харьковского национального педагогического университета имени Г. С. Сковороды.

Изложение основного материала исследования. Валентин Константинович Крамаренко родился в 1869 г. и, как показало исследование, был одним из пионеров становления в Украине системы физкультурного движения. Активный интерес к проблеме физического воспитания и спорта В. К. Крамаренко стал проявлять в первые годы XX в., будучи профессиональным врачом и уже достаточно зрелым и опытным специалистом, ординатором терапевтической факультетской клиники в Киеве. Как и многие представители медицинской общественности (А. К. Анохин, П. Ф. Лесгафт, Е. А. Покровский, В. М. Бехтерев, В. В. Гориневский, Н. С. Фелитис и др.) того времени, он не мог не замечать и стоять в стороне от такой острой социальной проблемы, как критический уровень состояния здоровья подрастающего поколения. Присоединившись к сторонникам идеи создания своего национального пути реализации задач физического воспитания (А. К. Анохин, А. Д. Бутовский и др.), он с энтузиазмом включился в активную общественно-педагогическую деятельность, используя свои профессиональные знания и опыт.

Проведенный научный поиск позволяет говорить о том, что педагогическое наследие и практическая деятельность В. К. Крамаренко в досоветский период отличались многоаспектностью и ярко выраженным новаторством. Он активно занимался научным поиском в области теории физического воспитания, спорта и лечебного массажа, разрабатывал учебные программы по гимнастике для различных типов учебных заведений, публиковался и редактировал собственное периодическое издание, читал публичные лекции, принимал участие в деятельности спортивных обществ и кружков г. Киева, был организатором спортивных мероприятий и пр.

Свои новаторские идеи в области укрепления здоровья и физического развития учащихся В. К. Крамаренко активно внедрял в практику экспериментальных школ, открываемых в начале XX в. в Украине по примеру стран Западной Европы. При этом он зарекомендовал себя как талантливый педагог и методист. Одна из таких школ – Женская лесная гимназия – была открыта в Пуще-Водице под Киевом, где Валентин Константинович руководил физическим воспитанием. Школа располагалась в сельской местности и близость к природе позволяла по-новому подойти к решению задач физического воспитания учащихся. Вместо гимнастического зала в гимназии была построена крытая площадка, хорошо и рационально оборудованная разнообразным инвентарём. Под руководством В. К. Крамаренко воспитанницы гимназии круглый год занимались физическими упражнениями на свежем воздухе, что способствовало постоянному закаливанию организма. В зимний период ученицы на занятиях катались на лыжах и санках [4].

Изучение различных аспектов педагогической деятельности В. К. Крамаренко в исследуемый период позволяет с уверенностью говорить о том, что он стоял у истоков создания в Украине системы подготовки физкультурных кадров. Как известно, до 1917 г. ни в Украине, ни в России не существовало специализированных учебных заведений, в которых бы велась систематическая подготовка учителей физического воспитания. Основной формой подготовки учителей гимнастики были краткосрочные курсы, деятельность которых была нерегулярной и остро стоящую кадровую проблему учебных заведений практически не решала. В начале XX в. Министерством народного просвещения России было принято решение об открытии в каждом учебном круге регулярных курсов по подготовке учителей гимнастики для средних учебных заведений. В 1912 г. такие курсы были организованы при управлении Киевского учебного округа, и с момента основания ими бесценно руководил В. К. Крамаренко. Он разработал учебную программу по подготовке учителей гимнастики, включающую теоретический раздел (история и методика физического воспитания, предметы педагогического и медико-биологического цикла) и практический раздел (шведская гимнастика, сокольская гимнастика, легкая атлетика, игры). Помимо общего руководства В. К. Крамаренко сам читал такие учебные курсы, как “Анатомия, физиология и гигиена физического развития” и “Педагогика физического воспитания” [5].

Будучи серьезно озабоченным проблемой нехватки специалистов по физическому воспитанию и понимая, что краткосрочная курсовая подготовка в целом проблемы не решает, Валентин Константинович всячески приветствовал все попытки официальных властей ее разрешить. В 1913 г. на страницах журнала “Красота и сила” он выступил с публичной поддержкой и одобрением проекта Центрального гимнастического института, разработанного Министерством народного просвещения, и предложения о введении в каждом учебном округе должностей “уполномоченных окружных врачей для наблюдения за правильным ходом физического развития учащихся”. Такие меры, говорил он, станут “истинным переходом от циркуляров к действительной организации физического воспитания” [8, 17].

Как истинный представитель демократической интеллигенции в исследуемый период В. К. Крамаренко активно занимался просветительской деятельностью среди различных социальных групп, в частности чтением публичных лекций. Их тематика касалась актуальных для того времени, как впрочем и сегодня, проблем укрепления здоровья и физического развития человека, организации физкультурного образования в России и за рубежом, развития отдельных видов спорта (например, тяжелой и легкой атлетики), медицинских аспектов. С публичными лекциями он выступал перед аудиторией в Педагогическом музее и других общественных местах Киева, на спортивных праздниках общества “Веритас”. В одной из своих лекций он предложил программу “По предметам физического воспитания”, в которую включил такие учебные дисциплины, как: “История физической культуры”, “Педагогика физической культуры”, “Систематика. Методика. Эстетика (танцы и пластика. – прим. автора статьи)”, “Физиология и гигиена физических упражнений и их санитарное значение” [5].

В. К. Крамаренко был одним из тех, кто наряду с другими известными специалистами участвовал в чтении цикла публичных лекций по физическому воспитанию и спорту, приуроченных к проведению в г. Киеве Всероссийской выставки и Киевской олимпиады 1913 г. Тексты лекций затем публиковались, что делало их доступными для широких слоев читателей.

Однако публицистическая деятельность В. К. Крамаренко этим не ограничивалась. В исследуемый период из-под его пера вышел целый ряд научно-методических работ: “О физическом развитии и воспитании” (1911), “Руководство по массажу и врачебной гимнастике” (1911) и др., где нашли отражение его теоретические взгляды и практический опыт [3; 5].

В 1913 г. В. К. Крамаренко активно сотрудничал с первым в Украине наиболее авторитетным периодическим изданием, специально посвященным вопросам физического воспитания и спорта, журналом “Красота и сила” (1913, Киев) и в дальнейшем совместно с А. К. Анохиным занялся его редактированием. На его страницах он опубликовал ряд материалов, отражающих его теоретические взгляды на проблему физического развития личности: “Основы учения об элементарных упражнениях”, “Путь к физическому совершенству”, “Психофизиология движений” и др. Во время работы в журнале наиболее ярко проявились его качества как ученого-теоретика, методиста и публициста. Быстрая реакция на злободневные проблемы, волнующие общество, острые высказывания собственных суждений делало его инициатором дискуссий по данной проблематике. Ученый критиковал местные власти за равнодушное, скептическое отношение и бездействие по отношению к постепенно набирающей популярность физкультурно-спортивной деятельности. Он открыто призывал киевские

власти “отвести широкие площадки в парках, ... построить “Дворцы физического воспитания”, стадионы ... дать возможность в будущем киевским спортивным и гимнастическим организациям выйти из подвалов и сараев” [6].

Приглашение к сотрудничеству с журналом прогрессивно настроенных деятелей физического воспитания и спорта из Украины и России позволило редактору сделать его трибуной для пропаганды передовых идей и отстаивания интересов физкультурно-спортивной общественности начала XX в.

Особое место в журнале занимала серия публикаций, посвященных организации, проведению и подведению итогов I Всероссийской Олимпиады в г. Киеве (1913 г.) – ярчайшей страницы истории физической культуры начала XX в. С первого организационного собрания и до окончания Киевской олимпиады В. К. Крамаренко был в числе инициаторов и принимал деятельное участие в подготовке этого знаменательного события.

Своей деятельностью и в целом хронике этого спортивного состязания В. К. Крамаренко посвящает цикл статей, а именно: “К деятельности Олимпийского комитета в г. Киеве” (1913, № 13), “Речь д-ра В. К. Крамаренко, произнесенная на совместном заседании Киевского Олимпийского Комитета и спортивных комиссий” (1913, № 14–15), “Благородным критикам Первой Русской Олимпиады на память” (1913, № 17–18) и др. В номерах журнала были опубликованы программа Олимпиады, общие правила соревнования, хроника события, а также статья, в которой организаторы Киевской олимпиады подводили итоги, давая оценку ее значению для развития физкультурно-спортивного движения в стране [6].

В исследуемый период В. К. Крамаренко проявил себя и как активный организатор украинского спорта. Он был членом комитета киевского кружка “Спорт”, входил в состав специально созданного для проведения Киевской олимпиады 1913 г. Киевского олимпийского комитета и параллельно с этим руководил подсекцией “Физического воспитания” Всероссийской выставки в Киеве, оказывал содействие работе студенческого спортивного кружка, созданного при Университете святого Владимира и т. п. [1].

Анализируя разноплановую практическую деятельность В. К. Крамаренко в досоветский период, нельзя не остановиться на опыте работы созданного им частного лечебно-профилактического учреждения “Веритас”, аналога которому не было как в Украине, так и на территории всей России. Уникальность его заключалась в направленности на решение комплекса практических задач на научной основе, а именно – физкультурно-спортивная направленность деятельности; подготовка специалистов по массажу и врачебной гимнастике, с предоставлением права выпускникам заниматься профессиональным уходом за лицом и телом. Деятельность учреждения включала проведение различных научных исследований по спортивной медицине, лечебной физкультуре и послужила стимулом для разработки проблем методики и организации врачебной косметологии в Украине.

Учреждение “Веритас” было открыто в Киеве в 1908 г. и располагалось на Мало-Владимирской улице, 39. Заниматься и быть членами общества могли все желающие без ограничений. Организационная структура заведения включала антропометрический кабинет, косметический кабинет с лабораторией косметических препаратов, курсы “педагогической гимнастики” и ряд отделов: ортопедическое отделение, школу массажа, врачебной гимнастики и врачебной косметики и школу физического развития. Учреждением руководил совет, в который входили: директор, заведующие отделами и преподаватели.

В контексте проблемы исследования остановимся подробнее на инновационном подходе В. К. Крамаренко к организации физкультурно-спортивной деятельности в заведении “Веритас”. Каждый поступающий в школу физического развития, которой руководил видный и авторитетный специалист в области физического воспитания и спорта А. К. Анохин, проходил предварительное всестороннее обследование в антропометрическом кабинете, оборудованном новейшим по тому времени и дорогостоящим оборудованием, специально предназначенным для врачебного контроля и проведения научных исследований. Обследование включало антропометрические измерения, динамометрию, спирометрию, исследование сердца и сосудов и т. п.

Начальный этап занятий гимнастикой был направлен на всестороннее физическое развитие занимающихся посредством освоения курса общеподготовительных упражнений для развития всех мышечных групп. В дальнейшем каждый занимающийся мог выбирать себе спортивную специализацию. В учреждении культивировались такие виды спорта, как лёгкая атлетика, тяжёлая атлетика, борьба, бокс, гимнастика, фехтование.

Для проведения занятий комплектовались отдельные группы для мужчин, женщин и детей. Целью практических занятий для мужчин было “общее развитие, развитие силы, формирование красоты и здоровья”; для женщин – “гигиена и красота”. Весь тренировочный процесс сопровождало текущее медицинское обследование и контрольное тестирование. Обязательной формой организации занятий в школе физического развития было проведение соревнований и спортивных праздников.

Одним из направлений деятельности, инициированным школой физического развития, было индивидуальное консультирование всех заинтересованных лиц почтой. Для этого каждому обратившемуся за консультацией необходимо было предоставить подробные сведения о себе: фамилия, имя, отчество, возраст, состояние здоровья в предыдущий период и в настоящее время, частота сердечных сокращений и дыхания за минуту, размеры роста и веса, а также ответить на вопросы: какие части тела требуют коррекции, занимались ли физическими упражнениями раньше, какой инвентарь для занятий можете себе позволить, есть ли рядом гимнастические или спортивные общества и посещаете ли вы их.

Отличительной особенностью деятельности учреждения было проведение его сотрудниками научных исследований по проблемам физической культуры. Результаты исследований служили предметом лекций, читаемых В. К. Крамаренко, А. К. Анохиным и другими сотрудниками на спортивных праздниках и других собраниях учреждения “Веритас”. Силами посетителей учреждения организовывались показательные выступления, на которых демонстрировались новые, специально разработанные В. К. Крамаренко физические упражнения и игры.

Нельзя не обратить внимание на нетрадиционный для того времени механизм финансирования деятельности учреждения “Веритас”. Во-первых, полностью отсутствовали членские взносы для членов общества; во-вторых, плата за комплексные и высококачественные услуги была незначительной – 1–3 руб. в месяц; в-третьих, каждый спортсмен “со стажем” в специально отведенное время имел возможность пользоваться услугами учреждения бесплатно. Одним из источников финансирования деятельности учреждения были благотворительные взносы [2].

Выводы. Проведенное исследование позволяет говорить о том, что В. К. Крамаренко был видным общественным деятелем, посвятившим свою жизнь развитию физической культуры и спорта. Он стоял у истоков зарождения в Украине спортивной науки и практики, был педагогом, методистом, публицистом и блестящим организатором. Многие его идеи и проекты, на наш взгляд, и сегодня не потеряли своей научной и практической ценности.

В статье представлен анализ лишь некоторых, известных нам, эпизодов биографии В. К. Крамаренко в досоветский период, что оставляет перспективу для дальнейшего научного поиска и открытия новых страниц истории физической культуры Украины.

Литература

1. Анохин А. К. Первая Всероссийская Олимпиада 1913 года в г. Киеве: Приложение к Всероссийскому календарю спортсмена на 1914 год.– К.: Польс. тип., 1914.– 16 с.
2. Анохин А. К. Сила и здоровье для всех: Критический очерк всех систем физического развития, а также атлетики, борьбы и гимнастики. Индивидуальный метод физического развития.– К.: И. И. Самоненко, 1911.– 80 с.
3. Анохин А. К., Крамаренко В. К. Руководство по массажу и врачебной гимнастике.– К.: “Сотрудник”, 1911.
4. Вешке А. П. Новые веяния // Сокол.– 1914.– № 4–5.– С. 4.
5. Крамаренко В. К. О физическом развитии и воспитании: Изд. учреждения “Veritas”.– К.: Печатня и литография М. Д. Счастливецова, 1911.– 54 с.
6. Приходько А. И. Журнал “Красота и сила” (1913 г.) и его роль в развитии общественного физкультурного движения в Украине // Педагогіка, психологія та медико-біолог. проблеми фіз. виховання і спорту.– Х.: ХДАДМ (ХХП), 2007.– № 12.– С. 18–122.
7. Суник А. Б. Некоторые актуальные проблемы исследований в области истории физической культуры и спорта // Теория и практика физ. культуры.– 1999.– № 12.– С. 2–10.
8. Хроника // Красота и сила.– 1913.– № 17–18.– С.17.

Аннотации

В статье представлены результаты изучения разноплановой практической деятельности видного ученого, врача и педагога В. К. Крамаренко, стоявшего у истоков зарождения в Украине системы физического воспитания и спорта, наследие которого до настоящего времени было незаслуженно забыто.

Ключевые слова: *практическая деятельность, физическое воспитание, спорт, В. К. Крамаренко.*

У статті подано результати вивчення різнопланової практичної діяльності видного вченого, лікаря та педагога В. К. Крамаренка, який започаткував зародження в Україні системи фізичного виховання й спорту, спадщина якого дотепер була незаслужено забута.

Ключові слова: *практична діяльність, фізичне виховання, спорт, В. К. Крамаренко.*

The results of researching the multi-faceted practice of distinguished scientist, doctor and pedagogue V. K. Kramarenko, who had stood by the sources of origin of the system of physical training and sport in Ukraine, whose heritage has been forgotten till this time, are presented in article.

Key words: *practice, physical training, sport, V. K. Kramarenko.*

УДК 796.01

*Олег Слімаковський,
Оксана Волошин,
Ігор Соляник,
Надія Малетич*

Історичні традиції та особливості застосування засобів української народної фізичної культури у життєдіяльності молоді

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (м. Дрогобич)

Постановка проблеми. Українська народна фізична культура (УНФК), органічно увійшла і функціонує в різних сферах життєдіяльності народу, а саме: в побуті, в релігійних, родинних і господарських святах, в галузі військової підготовки тощо. Тому актуальною проблемою є дослідження особливостей функціонування засобів української народної фізичної культури в життєдіяльності молоді, що сприятиме кращому розумінню причин виникнення й особливостей становлення різних фізичних вправ, їх зв'язок із традиційними народними обрядами та звичаями. А це, у свою чергу, дасть змогу побачити їх педагогічне значення, а отже, й можливість застосування у сучасній практиці фізичного виховання молоді.

Відповідно до державних документів сьогодні важливо впроваджувати засоби народної фізичної культури (ЗНФК) до навчально-виховного процесу в різних освітніх закладах, у тому числі й у вищих закладах освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У низці робіт розкрито оздоровче, розвиваюче і виховне значення засобів народного фізвиховання. На ефективність виховання, яке базується на народних традиціях і звичаях, наголошують як провідні вітчизняні (Є. Приступа, А. Цьось [7; 10]), так і зарубіжні вчені (К. С. Абишев, Г. Кахідзе [1; 4]).

Головне завдання засобів народної фізичної культури на всіх історичних етапах розвитку суспільства полягало в застосуванні їх для розвитку фізичних якостей та формування рухових умінь людини, необхідних їй для існування в певних кліматичних умовах і для досягнення успіхів у різних сферах діяльності.

Засоби народного тіловиховання певним чином “перекривають” типові рухові дії (біг, стрибок, метання, лазіння та ін.), що існують у сучасній класичній фізичній культурі. Але вони відрізняються значною варіативністю, поєднуються з використанням різних предметів, також передбачають комплексність рухових дій. І через це є цікавими для сучасної молоді, відкривають можливості поєднання їх із сучасними фізичними вправами.

Формулювання цілей дослідження. У дослідженні вирішувалися такі завдання:

- здійснити історико-культурологічний аналіз проблеми застосування засобів української народної фізичної культури у життєдіяльності молоді;
- узагальнити відомості про функціонування народних видів боротьби у різних сферах життєдіяльності молоді в минулому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Життєдіяльність українських хлопців і дівчат була тісно пов'язана з веденням господарства. Хлопці влітку виконували польові роботи, а взимку опановували різні ремесла. Дівчата ж найчастіше господарювали, хоча влітку вони також час від часу працювали на полі, а взимку – прали, ткали, вишивали [9].

Незважаючи на досить напружений трудовий день, молодь щовечора знаходила час і на відпочинок, який проводився на “вулицях” та “вечорницях” і включав у себе різноманітні засоби української народної фізичної культури (ЗУНФК). Тому такі вечірні зібрання хлопців та дівчат можна вважати своєрідними організаційними формами фізичного виховання української молоді (особливо сільської).

Разом збиралися хлопці й дівчата окремих вулиць чи кутків села, які входили в парубочі й дівочі громади – своєрідні об’єднання неодружених хлопців і дівчат. У багатьох селах Київщини, Чернігівщини та Полтавщини дівочі й парубочі громади, хоч і в значно слабшій формі, збереглися аж до 30-х років нашого століття [2]. Парубочі й дівочі громади впродовж багатолітнього існування виробили специфічні форми проведення дозвілля, залежно від місцевих умов, пори року, складу громади тощо.

Як зазначає О. Воропай [2], “вулиця” в українському селі була дуже своєрідною формою традиційного дозвілля молоді. Починалася “вулиця” від Великодніх свят і тривала ціле літо – аж до дня Симеона Стовпника (14 вересня за новим стилем). До початку польових робіт молодь збиралася щовечора, а коли починалася робота в полі – тільки в неділю і в святкові дні. “Вулиця” проходила в заздальгидь призначеному місці: десь на майдані посеред села, на зеленому лузі біля річки чи на леваді – це залежало від місцевих обставин. Звичайно, “вулиця” відбувалася весело і жваво: з музиками, танцями, а найбільше було пісень, співали по черзі то дівчата, то хлопці. Танці на “вулиці” провадилися досить досконалі, навіть витончені. Особливо поширеними на селі були народні танці – “Шумка”, “Метелиця”, “Аркан”, “Козак”, “Козачок”, “Тарганець”, “Вербованець”, “Коломийка”, “Цюрило”, “Гребінець”, “Зірниця”, “Корито”, а також запозичені – “Вальс”, “Полька”, “Краков’як”, “Штайер”, а на Гуцульщині – “Чардаш”, “Гора” [2; 3].

Крім танців, на “вулиці” водили хороводи, проводили ігри. Хороводи супроводжувалися піснею. Співаючи, дівчата бралися за руки, утворюючи коло або ключ, і так рухалися під ритм пісні. Тому хороводи поділялися на “кругові” та “ключові”. До “кругових” належали такі хороводи, під час яких одна з дівчат усередині утвореного товаришками кола, зображувала рухами все те, про що вони співали. Після закінчення пісні дівчина ставала в коло, а на її місце виходила інша. До цього типу належать такі хороводи: “Перепілочка”, “Подольночка”, “Король”, “Нелюб”, “Мак”, “Зайчик” та ін. “Ключові” хороводи водили дівчата довгою лінією – ключем. До таких хороводів належать: “Кривий танець”, “Плетениця”, “Зелений шум”, “Роман-зілля”, а такий усім відомий хоровод, як “А ми просо сіяли”, виконувався двома “ключами”. Темп руху залежав від темпу пісні, тож він міг бути швидкий або повільний. Коли хороводи водили ключем, то рухалися швидко – “бігали з підстрибом”, а коли ставали в коло, то рухалися повільніше. Хлопці участі в хороводах не брали. Вони звичайно тільки приглядалися до руху, прислухалися до співу і час від часу, спровоковані насмішками та дотепами дівчат, “впадали” поміж юрбу і на хвилину переривали хоровод [2; 5].

У той час, як дівчата виводили хороводи, серед хлопців проводилися такі ігри та забави, як “В коня”, “У короля”, “У дзвона”, “У коромисла”, “Чехарда”, “Тісної баби”, “Бити дупака”, “Піп”, “Чорт”, “Харлай”, “Шила бити”, “Кашу варити”, “Стовп”, “Дзвіниця”, “Гилка”, “Панас” та ін., а також змагання з традиційно окресленими неписаними правилами: “Хто далі кине”, “Хто швидше пробіжить або пропливе”, “Перетягування ливни”, “Ходіння на дибах”, “Ходіння на ходулях” тощо [2].

Крім пісень, танців, хороводів, рухливих ігор, забав і змагальних вправ під час “вулиці”, особливого поширення набули різні види народної боротьби: “Поясна”, “Навхрест”, “Навколішки”, “Лежача”, “Грудьми”, “На палицях” [2; 5].

Найбільш популярною була боротьба “Поясна” або “На ремнях”. Для її проведення два борці сходилися грудьми, обхопивши однаковим захватом корпус суперника двома руками за пояс (ремін). Після сигналу до початку поєдинку кожен намагався повалити суперника на землю на лопатки. Боротьба ногами – різноманітні підніжки, заступи – заборонялися. Взагалі боротьба ногами вважалася нечесною, однак у деяких випадках за взаємною згодою дозволялася. Заборонялося також робити больові прийоми та завдавати ударів [3; 5].

Схожою до “Поясної” боротьби є боротьба “Навхрест” [3; 5]. Різниця полягає в тому, що коли у суперників не було поясів, то вони обхоплювали один одного, з’єднавши руки за спиною навхрест (у замок). У деяких місцевостях цей різновид боротьби називають “В обхват”. Слід зазначити, що право носити ремінь парубки отримували після третього постригу (в 16–18 років). А тому можна припустити, що серед підлітків і юнаків поширеною була боротьба “Навхрест” (“В обхват”), а серед парубків і чоловіків – боротьба “Поясна” (“На ремнях”).

Для того щоб покласти суперника на лопатки, проводилася і боротьба “Навколішки”, під час проведення якої учасники ставали на коліна лицем один до одного й, не відриваючи колін від землі, намагалися покласти суперника на спину [5].

Цікавою також є боротьба “Лежача” [5]. Для її проведення два парубки лягали головами один до одного. Кожен із них намагався зловити руку суперника і зайняти місце поряд із ним. Опісля кожен з учасників хоче бути зверху, а другий намагається не допустити цього, скидаючи свого суперника. Десятки разів до знемоги перебувають то один, то другий зверху, аж поки хтось із них остаточно знесилиться.

Усі перелічені різновиди боротьби проводилися і як поодинокі змагання, і як групові. Під час проведення групових змагань парубки ділилися на два однакових гуртки. Кожен хлопець вибирав собі суперника з іншого гурту, і всі одночасно вели поєдинки. Переможені вибували, а переможці дали боролися між собою. Програвав той гурт, усі хлопці якого були переможені.

На відміну від вищеописаних різновидів боротьби, існувала ще суто групова боротьба – боротьба “Грудьми” [5].

Отже, на “вулицях” хлопці й дівчата багато часу відводили на проведення різних фізичних вправ. Слід відзначити, що одні рухові дії вони виконували спільно, а інші – окремо. Спільно виконувалися танці, а ігри та забави, у зв'язку з їх різною спрямованістю, виконувалися окремо. Якщо дівчата, виконуючи хороводи, випробовували себе в художніх здібностях – вмінню танцювати, співати, перевтілюватися в певні образи, то парубки надавали перевагу рухливим іграм, забавам, боротьбі та іншим змагальним вправам, у яких проявляються швидкість, спритність і сила.

Після 14 вересня на зміну “вулиці” приходили “вечорниці”. Як справедливо засвідчує О. Воропай [2], “вечорниці” були своєрідним клубом української молоді. “Вечорниці”, “досвітки” та “складчини” проходили в хаті, яку молодь винаймала у вдови на цілу зиму. Під вечір сюди сходилися дівчата. Вони ткали, вишивали, готували вечерю. Згодом до хати по двоє-троє приходили хлопці. Якщо громада вже була в зборі, дівчата припиняли роботу, подавали вечерю, а після неї проходили танці, ігри, забави. Коли після забав дівчата залишалися в хаті докінчити роботу і переночувати, то такі “вечорниці” називалися “досвітками”.

На “складчинах” дівчата не працювали, а весь вечір проходив за іграми, забавами, танцями. Як зазначає М. Кришук [6], на “складчині” в переддень Пилипівського посту “...танцювали так, що губили каблуки, а дівчата у знемозі падали”.

Взимку, коли молодь не переобтяжена роботою, було достатньо часу для проведення рухливих ігор та забав. Як випаде сніг, то “воювали” сніжками. Коли мороз вкривав кригою ставок, особливо популярною була зимова забава “Жорно” (“Крутилка”, “Фуркало”) – своєрідна карусель [6; 9].

Отже, традиційними формами організації молоді в побутових умовах українського села були: “вулиця”, “вечорниці”, “досвітки”, “складчина”. Найкращі народна музика, танці, народні пісні – все багатство народних засобів духовного і тілесного виховання молоді виникали саме на цих організаційних формах дозвілля молоді.

ЗУНФК відігравали велику роль у гармонійному розвитку також і міської молоді. Коли центром виховної роботи на селі були парубочі громади, то у місті їхню роль виконують молодіжні братства, які: “...збирають у собі найсвідоміші елементи, громадають матеріальні засоби, всесторонньо охоплюють громадське життя й творять по містах нездобутні культурні станиці” [9].

В умовах міста існувало, звичайно, більше можливостей удосконалювати систему НФК завдяки наявності середніх і вищих навчальних закладів, де збиралася молодь, а також завдяки вищому культурному рівню населення. Однак місто мало і свої недоліки, адже міська дітвора була більш відірваною від природного середовища, а діяльність дітей обмежувалася міськими забудовами. За змістом, засобами й методами фізичне виховання міської молоді мало чим відрізнялося від сільської. Міська культура, відіграючи провідну роль у розвитку всеукраїнської культури, все ж таки черпала свої надбання і з культури українського села. Багатство українських народних рухливих ігор, забав, інших фізичних вправ, які були поширеними на селі, використовувалося й міською молоддю.

Традиційними в Україні були весняні рекреації студентської молоді, що відбувалися щорічно 1-го, 15-го і 30-го травня. Студенти, після ретельної підготовки, вибиралися на природу – в ліс, на берег річки, де відбувалися усілякі ігри, розваги, забави [8]. У годину дозвілля до парубків приєднувалися й одружені чоловіки, проводячи свій час за рухливими іграми, забавами, боротьбою та іншими змагальними вправами.

Особливо популярними серед хлопців були двобої “Навкулачки” і “На палицях”, які відбувалися найчастіше взимку на льоду. Змагаючись у двобої “Навкулачки”, бажаючи збиратися групами і

розподілялися на дві супротивні команди. За визначеним завчасно сигналом (свистком) вони кидалися одна на одну з лементом. Перебійці вражали один одного в груди, обличчя, живіт тощо.

Суттєву роль у народних змагальних вправах відігравав такий педагогічний прийом, як розподіл учасників змагань на вікові групи. Наприклад, відомо, що у двобоях “Навкулачки” не дозволялося, щоб досвідчені парубки змагалися з молодшими. Були вироблені і написані правила поведінки, яких суворо дотримувалася парубоча громада під час імпровізованих змагань, а саме: “лежачого не б’ють”, “ззаду не заходять”, заборона у боротьбі застосовувати “підніжку” тощо. Отже, фізичне виховання в українській етнопедагогіці реалізувалося не як самоціль, а в тісному поєднанні з формуванням позитивних морально-етичних якостей [7].

Важливу роль в оздоровленні народу відігравали лазні. Особливо поширеним був спосіб паритися у печі: “Із напаленої печі вигрібають вугілля, вимітають попіл і настеляють соломи. Для того, щоб у печі з’явилася пара, стінки її обприскують водою. Потім лягають на солому, засовують заслін і паряться гарячим березовим віником. Напарившись, обливаються на подвір’ї, навіть узимку, холодною водою” [9].

Поширення набуло багато народних способів масажу, нерідко у поєднанні із лазнею. Слід зазначити, що чистота та акуратність в українців вважаються ознакою переважно не матеріальною, тілесною, а духовною. Чистота в українській культурі вважається одним із елементів краси, шляхом до прекрасного. Велике значення у здоровому способі життя відігравали також режим дня, праці, відпочинку і харчування.

Таким чином, НФК була невід’ємною складовою частиною виховання молоді різного віку. Засоби тіловиховання підбиралися так, щоб вони відповідали рівню фізичного і психічного розвитку особистості, а також щоб сприяли його подальшому підвищенню.

Слід також відзначити, що у фізичному вихованні хлопців переважав змагальний метод, а у фізичному вихованні дівчат – ігровий метод. Разом із тим вправи суворо регламентованого характеру і хлопцями, і дівчатами проводилися лише на етапах вивчення нових рухових дій, а для їх вдосконалення та для підвищення рівня фізичної підготовленості цей метод майже не використовувався.

Суттєвою рисою фізичного виховання в народній педагогіці українців є те, що воно здійснюється в багатьох організаційно-структурних формах. Передусім виховання молоді проходило в різноманітних громадських інституціях, до яких слід віднести дівочі та парубочі громади, братства тощо. У деяких із цих інституцій фізичне виховання молоді здійснюється вже самостійно, з використанням набутого досвіду, існуючих традицій та звичаїв. Крім того, до виховання хлопців і дівчат долучалися навчальні заклади, а також старші товариші.

В історичному плані засоби української етнокультури широко застосовувалися в різних сферах життєдіяльності молоді, зокрема в побуті, під час релігійних, господарських і родинних свят. У процесі історичного розвитку нашого народу формувалися різноманітні засоби, методи та форми української народної фізичної культури. Основними формами фізичного виховання молоді були святкування, “вулиці” і “вечорниці”. Особливо багатими на різні засоби української народної фізичної культури були традиційні молодіжні святкування – Водохрестя, Великдень, Юрія, Купала, Маковея, Андрія.

Висновки. Вивчення та узагальнення науково-методичної літератури свідчить про те, що багаторічні наукові дослідження народної фізичної культури етносів у різних регіонах Європи і Азії показали значний вплив її засобів на духовний і фізичний розвиток дітей та молоді. Однак науковим дослідженням особливостей застосування засобів української етнопедагогіки у фізичному вихованні студентів вищих педагогічних навчальних закладів не приділялося належної уваги.

Література

1. Абишев К. С. Национальные традиции, обычаи в системе физкультурно-оздоровительной работы среди учащейся молодежи: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04.– М., 1994.– 20 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етногр. нарис.– К.: Оберіг, 1993.– 590 с.
3. Гутіев Р. Г. Физические упражнения и игры малых народностей Дальнего Востока // Теория и практика физ. культуры.– 1968.– № 1.– С. 64–65.
4. Кахидзе Г. Г. Воспитательное значение и пути использования народно-национальных подвижных игр и физических упражнений школьников: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04.– К., 1986.– 23 с.
5. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: У 3 кн., 6 т.– Кн. II, т. 3. Весняний цикл; Т. 4. Літній цикл.– Факсим. вид.– К.: АТ “Обереги”, 1994.– 528 с.
6. Кришук М. М. Читанка з народознавства.– Т.: Кн.-журн. вид-во “Тернопіль”, 1993.– 250 с.

7. Приступа Є., Слімаковський О., Лук'янченко М. Українські народні рухливі ігри, забави та розваги: Методологія, теорія і практика.– Дрогобич: Вимір, 1999.– 449 с.
8. Українознавство: Посібник / Уклад. В. Я. Мацюк, В. Г. Пугач.– К.: Зодіак-ЕКО, 1994.– 400 с.
9. Українська минувшина: Ілюстр. етногр. довід.– 2-ге вид. / А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косміна та ін.– К.: Либідь, 1994.– 256 с.
10. Цюсь А. В. Українські народні ігри та забави.– Луцьк: Надстир'я, 1994.– 96 с.

Анотації

У статті розкрито роль, історичне значення та особливості застосування засобів української народної фізичної культури у процесі розвитку та виховання молоді. Узагальнено великий досвід роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників та вказано пріоритетні напрями їх реалізації.

Ключові слова: *рухливі ігри, забави, розваги, народні види боротьби, фізичні вправи.*

В статтє раскрыта роль, историческое значение и особенности применения средств украинской народной физической культуры в процессе развития и воспитания молодежи. Обобщен большой опыт работы многих отечественных и зарубежных исследователей и определены приоритетные направления их реализации.

Ключевые слова: *подвижные игры, забавы, развлечения, народные виды борьбы, физические упражнения.*

The article describes the sanative importance of the means of folk physical culture in the process of development and upbringing of the children. It also shows the generalized experience of many researchers and different way of realization of their experience.

Key words: *moving games, plays, amusements, national kinds of straggle, physical training.*

УДК 796.01

*Світлана Степанюк,
Сергій Голяка,
Інна Городинська*

Від спорту дитячо-юнацького до Олімпійських вершин

Херсонський державний університет (м. Херсон)

Постановка проблеми. Перспективність розвитку національної фізичної культури зумовлена й самою українською традицією, й актуальністю спортивного чинника у світовому розвитку. Тенденції у зміні ставлення до фізичної культури, спорту з боку широкого загалу й державних структур уже означені. З розумінням цього прийде необхідність звернутися до історичного досвіду українського народу в галузі фізичного виховання й спорту. До того досвіду, який із часом повинен стати матеріалом для фундаменту в розбудові національної системи фізичної культури [2; 3; 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія спорту налічує багато століть, упродовж яких урізноманітнювалися його форми, методи та засоби, а також змінювалися роль та значення цього виду людської діяльності у суспільстві [5; 6]. До цих пір, унаслідок багатьох об'єктивних та суб'єктивних причин, немає достатньо цілісної картини зародження, розвитку й функціонування української фізичної культури та спорту, що потребує додаткових досліджень у цьому напрямі [1; 2; 7].

Мета нашого дослідження – розглянути зміст і закономірності розвитку дитячо-юнацького спорту на Херсонщині.

У ході роботи сформульовано її **завдання**:

- розглянути процес становлення і розвитку дитячо-юнацького спорту як історико-соціальної проблеми;
- окреслити проблеми й перспективи розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні.

Організація та методи дослідження – аналіз архівних матеріалів; вивчення наукових джерел та періодичної преси; вивчення та аналіз досвіду видатних діячів фізкультурно-спортивного руху в Україні; бесіди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наше дослідження є одним із кроків до вивчення досвіду, ідейної спадщини фізичної культури в Україні, однією зі спроб відновити забуті імена. Тому, використовуючи наукові методи дослідження, ми прагнули здійснити об'єктивний аналіз її розвитку.

Шлях спортсмена від новачка до сформованого атлета, здатного успішно вирішувати найскладніші завдання у спорті вищих досягнень, являє собою два великих, послідовних етапи: дитячо-юнацьку та дорослу підготовку [1; 5; 6; 7].

Дитячо-юнацькі спортивні школи за чіткою організацією їх роботи та високою якістю педагогічної діяльності тренерсько-викладацького складу є відмінними базами для залучення дітей, підлітків та юнаків до систематичних занять спортом, виховання кваліфікованих спортсменів, гармонійно розвинених членів суспільства [2; 3; 4].

На сьогодні в Херсонській області створена і діє система підготовки спортсменів високого класу. Працює 50 дитячо-юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ), у яких займається 19 729 дітей і підлітків, із яких 4 712 – дівчата. Шість із них розміщені в місті Херсоні. Ці школи створюються в системі Міністерства освіти і науки України. У них розвивається 34 види спорту. У цих навчальних закладах працює 626 тренерів-викладачів, із яких 366 штатних. Крім цього, в області в цю систему входять вісім дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву (ДЮСШОР). У цих підрозділах займається 2 551 спортсмен, працює 106 тренерів-викладачів, із яких 74 штатних. В області також працює Херсонське вище училище фізичної культури (ХВУФК), у якому займається 350 осіб, працює 48 тренерів, серед них 28 штатних. Діє школа вищої спортивної майстерності (ШВСМ), у якій займається 149 учнів, працює 22 тренери, із яких шість штатних.

Крім цього, в області працюють спортивні товариства: “Динамо”, “Колос”, “Україна”, “Спартак”, спортивний клуб “Перший яхт-клуб ВМС України”. При педагогічному університеті відкрито факультет фізичного виховання та спорту.

Наприкінці 30-х років фізична культура і спорт все міцніше входять у систему навчально-виховної роботи. Підвищується увага до позакласних та позашкільних занять гімнастикою та спортивними іграми [1; 3]. Усе це зумовило необхідність створення спеціалізованих закладів освіти, які б займалися фізичним розвитком дітей у позаурочний час.

У 1944 р. Херсонський міськвиконком приймає рішення про відкриття дитячо-юнацької спортивної школи № 1. Ця школа стала першим спортивним навчальним закладом для дітей та юнацтва.

За піввіковий період у ДЮСШ працювали заслужені тренери СРСР, УРСР, поважні педагоги, які зробили великий внесок у розвиток фізичної культури і спорту Херсонщини та України. Це, зокрема, М. А. Сотниченко, який виховав і проклав шлях у великий спорт Ларисі Латиніній – неодноразовій чемпіонці Олімпійських ігор та світових першостей; К. С. Свиридов – вихованка якого, Ольга Кошелева, змагалася на XVI Олімпійських іграх; тренери А. А. Юра, М. Є. Калмикова, С. П. Букацель, Чернявський, Н. І. Клименко та ін. Вони виховали неодноразових переможців та призерів республіканських змагань: Б. Фадєєва, Б. Шапіро, А. Колумбета, А. Скороход, Т. Галку.

У школі виховувалися перші чемпіони незалежної України з футболу (1993 р.): А. Головка (тренер Є. Г. Кузовенко), С. Воронецький (тренер П. П. Грیشков); гравці національної збірної України з футболу: А. Головка, Ю. Мартинов (1996 р); призер світових і європейських першостей із волейболу – Д. Дерев'янченко (тренер О. В. Гена); члени провідних команд України з футболу, волейболу: В. Запорожченко, К. Тупчиєнко, І. Шелест, І. Тартаковський, В. Гольдрін, О. Сокол та ін.

На сьогодні у сфері дитячо-юнацького спорту існує багато проблем, які, у свою чергу, потребують певних дій із боку керівних організацій.

У зв'язку з недостатнім фінансуванням виникають певні перешкоди для проведення спортивно-оздоровчих зборів, придбання спортивної форми, забезпечення харчуванням, не вистачає коштів для придбання або хоча б ремонту спортивного інвентарю, потребують капітального ремонту спортивні споруди. Звичайно, все це ускладнює підготовку провідних спортсменів до змагань і, таким чином, призводить до зниження спортивної майстерності.

На сьогодні виникає необхідність у переведенні ДЮСШ з місцевого на державне фінансування. Потрібно проводити фінансування ДЮСШ за нормативами, відповідно з кількістю учнів, їх спортивною підготовкою (I спортивний розряд, КМС, МС, МСМК, ЗМС), кількістю підготовлених членів збірної команди України та видів спорту; передбачити кошти на проведення навчально-тренувальних зборів, участі у змаганнях, літнього оздоровлення, придбання спортивної форми, інвентарю та устаткування, медичного забезпечення спортсменів; передбачити кошти на будівництво сучасних спортивних споруд: “Кожній спортивній школі – спортивний зал”; забезпечити фінансування на підвищення кваліфікації та перепідготовку фахівців, що працюють у сфері дитячо-юнацького спорту.

Сьогодні спортивні школи Херсонщини займають одне з провідних місць у країні, вони готують майстрів найвищого класу. За представництвом спортсменів міжнародного класу, олімпійців не великий за масштабами і населенням Херсон навряд чи має аналоги не лише в країні, а й у світі. Але сьогодні у школах існує чимало проблем. І це зрозуміло: не можна весь час віддавати, нічого не одержуючи натомість. Сьогодні школи з провінційного містечка, про яке в багатьох країнах і не чули, продовжує виховувати майстрів, що стають відомими у всьому світі.

З 1988 р. існує Херсонське вище училище фізичної культури. Навчання в ньому охоплює 10 видів спорту: вільна боротьба, кульова стрільба, академічне веслування, веслування на байдарках і каное, гандбол (жінки), настільний теніс, спортивна гімнастика, легка атлетика, боротьба, важка атлетика. Працює 27 заслужених тренерів України, п'ять заслужених працівників фізичної культури та спорту, 47 педагогічних працівників мають вищу кваліфікаційну категорію. В училище за конкурсом набираються найобдарованіші вихованці дитячо-юнацьких клубів фізичної культури та спортивних шкіл. Це один із провідних навчально-виховних закладів України з підготовки спортсменів. Тільки за останні п'ять років тут підготовлено чотирьох заслужених майстрів спорту України, 12 майстрів спорту міжнародного класу, 120 майстрів спорту, сотні кандидатів у майстри, 57 чемпіонів та призерів Європи, 45 чемпіонів світу. Понад 250 своїх вихованців делегувало училище в збірні команди України в чемпіонатах Європи, світу, Олімпійських ігор.

Далеко за межами нашої країни відомі прізвища Тетяни Лисенко – дворазової олімпійської чемпіонки, Наталії Калініної – абсолютної переможниці Ігор доброї волі у Сіетлі (США), чемпіонки світу Вікторії Карпенко, абсолютного чемпіона Європи, призера Олімпійських ігор Олександра Береша та інших.

За підсумками Олімпіади училище посіло 2-ге місце серед аналогічних закладів. За підсумками минулого року училище увійшло в трійку кращих в Україні.

Починаючи з 1952 р., славні сторінки Українсько спорту пишуть наші земляки, чемпіони та призери Олімпійських ігор. Серед них найвидатніші: І. Сотников, Л. Латиніна, І. Головачов, Г. Карюхін, В. Юрченко, С. Чухрай, В. Борзов, С. Пострехін, С. Кирсанов, Л. Аржанникова, Т. Лисенко, В. Раєвський, А. Іграєв, О. Капустін, О. Марченко, В. Раєвський, Г. Балабанова, В. Терещенко, К. Юрченко, О. Іграєв, О. Шапарна, О. Береш, В. Карпенко, В. Піскунов, Ю. Білоніг, Ю. Нікітін, О. Олефіренко, О. Морозова, І. Гончарова, А. Бородіна, М. Вергелюк. Вони здобули на найпрестижніших спортивних змаганнях – Олімпійських іграх – 21 золоту, 12 срібних та 13 бронзових нагород.

Незважаючи на важке фінансове становище, у ДЮСШ робиться все можливе для збереження кадрів, продовжується відновлення навчально-спортивних баз, які є центром спортивного вдосконалення юні.

Шляхи подолання цих недоліків – у пристосуванні навчально-спортивної роботи до економічних умов в Україні.

Сьогодні цілком зрозуміло, що фінансування системи юнацького спорту практично повністю із державного бюджету, як це було в СРСР, є нереальним у зв'язку з економічною ситуацією, що склалася, і змінами у підході до спорту взагалі.

Вважаємо, для того, щоб організувати ефективну систему фізичного виховання та спорту в Україні, потрібен не тільки аналіз історичного досвіду формування галузі та досвід провідних держав світу, а й оцінка реального стану розвитку галузі.

Висновки. Проведений аналіз дає змогу за матеріалами дослідження визначити напрями подальших перспективних наукових досліджень, пов'язаних із місцем та значенням дитячо-юнацького спорту в системі освіти й виховання підростаючого покоління; вдосконаленням організаційної структури дитячо-юнацького спорту; стратегією співпраці державних, громадських, молодіжних, політичних, культурологічних організацій у сфері фізичного виховання дітей та юнацтва; матеріально-технічним, медичним і науково-методичним забезпеченням підготовки юних спортсменів для участі у змаганнях різного рівня.

Література

1. Бака М. Спортивне п'ятиріччя України.– К.: Молода гвардія, 1986.– С. 3.
2. Вацеба О. М. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху.– Івано-Франківськ: Лілея НВ, 1997.– 231 с.
3. Гуськов В. Н. Некоторые тенденции развития спорта в XXI веке // Современный олимпийский спорт: Тез. докл. II Междунар. науч. конгр.– К., 1997.– С. 3–4.

4. Мічуда Ю. П. Проблеми вдосконалення механізму державного управління сферою фізичної культури і спорту в Україні // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр.– Луцьк, 2002.– Т. 1.– С. 26–28.
5. Пономарёв Н. И. Социальные функции физической культуры.– М.: Физкультура и спорт, 1991.– 543 с.
6. Столбов В. В. История физической культуры.– М.: Просвещение., 1989.– С. 3–12.
7. Цьось А. В. Розвиток фізичного виховання на території України з найдавніших часів до початку ХІХ ст.: Автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. вих.: 24.00.02 / НУФВСУ.– К., 2005.– 21 с.

Анотації

У статті проаналізовано та узагальнено історію розвитку дитячо-юнацького спорту на Херсонщині. Визначено проблеми й перспективи розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні.

Ключові слова: фізична культура, дитячо-юнацький спорт, спортивні досягнення.

В статье проанализировано и обобщенно историю развития детско-юношеского спорта на Херсонщине. Определены проблемы и перспективы развития детско-юношеского спорта в Украине.

Ключевые слова: физическая культура, детско-юношеский спорт, спортивные достижения.

In article it is analysed and is generalized a history of development of child-youthful sports on Kherson Province. Problems and prospects of development of child-youthful sports in Ukraine are determined.

Key words: physical training, child-youthful sports, achievements in sport.

УДК 796.01

Юрій Степанюк

Філософія здоров'я людини як основа здорового способу життя

Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне)

Постановка проблеми. Життя сучасної людини стає дуже складним, гострим і хворобливим у питанні боротьби за існування. Шкідливі звички, такі як уживання алкоголю, наркотиків, куріння, розпуста та інші, призводять до нездорового способу життя і спрямовують людство на хибний шлях розвитку. На людину тисне велика фізична і розумова напруга, яка день у день зростає і призводить до хронічного синдрому перевтоми, а тому вона не може сконцентрувати свою увагу на тому, що робить. Людина розучилася розслаблятися природним способом і вдається до будь-яких способів, незалежно від того, руйнується її здоров'я чи ні. Неправильне харчування, неприродний спосіб життя, відсутність гармонії у спілкуванні між людьми, забрудненість навколишнього середовища стають причиною багатьох негативних емоцій, таких як стурбованість, страх, гнів, ненависть, жадібність і заздрість.

Мета дослідження – узагальнити філософські погляди про здоров'я людини на основі традиційних ведичних знань.

Виклад основного матеріалу дослідження

“О нащадку Бгарати, ти повинен зрозуміти, що Я також перебуваю в усіх тілах і знаю їх, і що розуміння тіла й того, хто знає його, називають знаннями. Таке Мое слово” [Бгагавад-гіта 13.3].

Ведичні знання про здоров'я як “наука життя” ґрунтуються на філософії Санг'ї та Йоги. Щоб усвідомити космічну єдність, необхідно ознайомитися з концептуальною і філософською першоосновою Аюрведи. “Санг'я-сутри” (автор – Капіла) і “Йога-сутри” (автор – Патанджалі) є двома із шести центральних філософських систем давньої Індії. Санг'я утворює філософську основу йоги, а йога передбачає засоби досягнення мети.

Санг'я – це аналіз матерії і духу, який використовує метод атеїстичного дуалізму (двайта), аналітичний процес і допомагає душі стати окремо від матерії. Йога – це дисципліна самоусвідомлення, яка допомагає досягти пробудження внутрішнього духовного бачення, щоб побачити себе за межами тіла. Використання філософії санг'ї та йоги допомагає живій істоті отримати звільнення від матеріальних страждань (мокша).

Не знаючи і не розуміючи філософію здоров'я, людина ніколи не зможе вести здоровий спосіб життя. Навчити цьому можуть тільки духовні вчителі (гуру) або лікарі (вайд'ї), які самі живуть правильно згідно з канонами вед та аюрведи.

Здоров'я – це не лише відсутність фізичних хвороб, а й щастя розуму та душі. Особистість вважається здоровою, коли всі три недоліки або принципи управління організмом (*доши*), сім тканин тіла (*дахту*), всі тринадцять видів вогню або ензими (*агни*) і всі екскреторні функції (*малакрійя*) збалансовані. На додаток, душа, розум і почуття повинні бути в стані повного щастя [2; 5; 6].

Стан гарного здоров'я (*арогія*) є основою досягнення мети релігії (*дхарми*), розвитку економіки (*артхи*), почуттєвої насолоди (*ками*) та звільнення від матеріальних страждань (*мокиш*). Хвороба руйнує як здоров'я (*арогію*), кінцеву мету життя, так і саме життя.

Існує десять аспектів діяльності, які впливають на здоров'я людини, а саме: походження людини (якого вона роду), за якими писаннями (священими книгами) вона живе, які очисні обряди проводить, як вона концентрується (медитує) і повторює молитви (*мантри*), яку воду п'є (їжу вживає), якою діяльністю вона займається та яке місце і час вибирає для неї, як спілкується з іншими людьми й зі своїми дітьми [1; 4].

Також важливими є життєві завдання, які перед собою ставить цивілізована людина, для того щоб досягти вищої мети життя:

1) прагнення до життя, що веде до підтримки життєвої сили й довголіття і досягається веденням здорового способу життя;

2) матеріальне благополуччя, яке використовується для правильного й довгого життя, де кошти, зароблені чесним і законним способом;

3) духовне вдосконалювання, що дає можливість пізнання реальності за межами почуттєвого сприйняття і досягається за допомогою повторення молитов (*мантр*), поклоніння Богам, *йоги* та медитації.

Люди знаходять безліч причин, щоб не слідувати цим основним завданням: вони занадто зайняті або в них просто немає часу; проводять життя у погоні за грішми, славою і комфортом, не усвідомлюють, що будь-яке матеріальне досягнення губить всякий зміст, якщо втрачено життєву силу; поглинені повсякденною суєтою, повною стресів; не вміють відновлювати життєві сили за допомогою відпочинку та релаксації.

Гарне харчування, вітаміни, мінеральні речовини й відвідування клубів здоров'я, може, й підтримують тіло в повному порядку, але це не допомагає хворому розуму.

У термін "здоров'я" включається більше ніж просто відсутність хвороби. Згідно з *ведичним* знанням здоровою вважали лише людину, яка досягла самореалізації й самоусвідомлення. Це означає, що вона досягла внутрішньої гармонії. На *санскриті* термін "здоров'я" звучить як "*свастга*" ("*сва*" перекладається як "я [сам]", "*стга*" означає "визначений"), тобто людина, яка утвердилася сама в собі.

Єдність духовного, психологічного та фізичного стану досягається такими видами діяльності [3; 7]:

1) духовна – виконання приписаних обов'язків релігії, повторення молитов (*мантр*), поклоніння Богу (Божествам), відвідини храмових служб, пожертвування, пости, здійснення підношень і жертвопринесень, здійснення обрядів спокутування гріхів, паломництво. Вона має успіх, коли здійснюється за допомогою святих особистостей (ченців або священиків);

2) психологічна – відвертання розуму від нездорових об'єктів; використання сили розуму і волі, спрямованих на усвідомлення своєї хвороби. Вона повинна здійснюватися мудрецьми;

3) тілесна – дотримання певної дієти вживання продуктів харчування; прийом лікарських засобів; виконання фізичних вправ *йоги*; масаж та очисні процедури. Здійснюється за допомогою лікарів, які одночасно є святими і мудрецьми.

Аюрведа не розглядає хвороби тільки як негативні явища. В одному з канонів говориться, що "хвороби є нашими вчителями". Вони не виникають просто так, а є індикаторами нашого еволюційного розвитку. *Аюрведа* докладно описує глибинні принципи хвороб, пов'язані з образом думки, етикою та поведінкою. *Аюрведа* вважає, що хвороби приходять до нас, щоб зупинити ситуацію і страшні наслідки того, що могло б статися. Ми думаємо, що можемо робити все, що завгодно, але це зовсім не так. Ми – частинка всесвіту, ми – клітинки всесвіту. Кожна наша думка схожа до насіння, яке ми кидаємо у простір. І у ньому воно буде рости, але тільки у тому випадку, якщо будемо його поливати, тобто підтверджувати своїми діями. Коли ми будемо сіяти добрі зерна і зміцнювати їх хорошими вчинками, ці зерна, проростаючи, будуть змінювати все, що оточує нас.

Аюрведа не є просто медициною, а має свою філософську концепцію. Одне з положень її говорить: хвороба – це відображення способу життя й думок людини. *Аюрведа* має за мету запобігти хворобам і покращити здоров'я людей, досягти рівноваги всіх енергій організму й гармонії з

навколишнім середовищем, розкрити творчий потенціал людини і зробити її життя щасливим та радісним.

Теми, що розглядає *аюрведа* згідно з філософськими системами *санг'ї* та *йоги*:

1. Сприятливі й несприятливі стилі життя у зв'язку з особистістю і суспільством.

Сприятливий стиль несе благо як особистості, так і суспільству; рекомендує правила, образ життя і дієту згідно з типом конституції і певного сезону року; розвиває якості та риси характеру особистості: говорити правду, не бути жорстоким, любити все живе й поважати старших; аналіз наслідків вчинку раніше його здійснення; воля від бажання обманювати, гарна пам'ять й інтелект, контроль пристрасті, заздрості, жадібності й гніву.

Несприятливий стиль руйнує як особистість, так і суспільство; здійснюється з особистої примхи без жодних правил; призводить до егоїзму, жадібності, експлуатації інших істот; забруднює навколишнє середовище.

2. Життя щасливе та нещасливе у зв'язку з особистістю.

Фактори, що ведуть до щастя: свобода від хвороб; молодість; життєва й фізична сила; стійкість; сила волі; спокійний розум; досконалі органи почуттів; матеріальні можливості для комфортного життя; можливість досягнення всіх бажань.

Фактори нещасливого життя: дисбаланс функціонування тіла, розуму й життя; хвороби; передчасна старість; неспокійний розум; безсилля; неможливість задоволення матеріальних бажань.

3. Що добре та що погано для здоров'я у зв'язку з поняттям тіла людини та сезонів року.

Добре: правильне комбінування й поєднання продуктів; належні звички у харчуванні; відповідні фізичні вправи; правильне й своєчасне очищення тіла від метаболічних відходів; дотримання належної дієти й режиму під час хвороби; вживання їжі належної кількості та якості.

Погано: нехтування правилами комбінування й поєднання продуктів; шкідливі звички у харчуванні; несвоєчасне очищення тіла від метаболічних відходів; недотримання належної дієти й режиму під час хвороби; вживання їжі неналежної кількості та якості.

4. Тривалість життя (довголіття) у зв'язку з особистістю.

Фактори, необхідні для досягнення довголіття: володіння імунною системою (*оджасом*) хорошої якості; дієта харчування; сон (дієта розуму); *йога* та медитація.

Фактори, що скорочують життя: погана імунна система (*оджас*); недотримання дієти; неспокійний сон; відсутність фізичних вправ та медитації.

Аюрведичні канони містять основні принципи медичної науки – концепцію недоліків або принципів управління організмом (трьох *дош*), вчення про сім основних тканин тіла (*дхату*) й обміну речовин, харчування й травлення їжі, анатомію й фізіологію людини, описання хвороб і способи їх лікування, відомості про лікарські рослини, методи зберігання здоров'я й збільшення тривалості життя, способи розвитку інтелекту й рекомендації щодо покращення особистих якостей характеру.

Висновок. *Ведичні* знання за допомогою певних філософських систем допомагають розвивати позитивний внутрішній діалог, зосереджуватися на визначеній меті і проводити самоаналіз, розвивати у собі почуття подяки й уважність, підтримувати у собі ентузіазм і рішучість, навчатися методів *йоги* і медитації, розкрити у собі здібності любити і служити іншим, котрі і є складовими частинами процесу самоусвідомлення і самореалізації людської особистості, що складається з фізичного, психічного і духовного тіла. Це надихає людину вести здоровий спосіб життя заради вищої мети людського життя, а це, у свою чергу, зберігає здоров'я нації.

Література

1. Бхактиведанта Свами А. Ч. Бхагавад-гіта как она есть.– М.: Можайск – Терра, 2001.– 1056 с. + 16 илл.
2. Бхактиведанта Свами А. Ч. Шримад-Бхагаватам.– М.: ВВТ, 1995.– Т. 4.– 623 с.
3. Фэйворс Дж. Лидер новой эпохи / Пер. с англ. В. Филипенко.– М.: Филос. кн., 2000.– 304 с.
4. Фроули Д. Аюрведическая терапия / Пер. с англ.– М.: Саттва, 1998.– 448 с.
5. Винок В. Аюрведа – наука жизни.– М.: Филос. кн., 1999.– 462 с.
6. Кузнецов В. Н., Волович В. Б. Аюрведа и современная медицина. Исследования. Клиника. Лечение. Профилактика.– СПб.: Святослав, 2003.– 240 с.
7. Соловьёва Л. Н. Наука о жизни с позиций Аюрведы.– М.: Филос. кн., 1995.– 196 с.

Анотації

У статті розглядається питання філософії здоров'я людини на основі традиційних ведичних (давньоіндійських) знань, таких як *Аюрведа*, *Бхагавад-гіта*, *Бхагавата-пурана* та ін., які містять практичні рекомендації щодо підтримки здоров'я, перевірені протягом багатьох тисячоліть і збережені мудрецами Індії.

Без знання філософії здоров'я людини неможливо на практиці вести здоровий спосіб життя, тому вивчення певних аспектів ведичної філософії, а саме Санг'ї та Йоги, необхідні для розширення кругозору кожного студента загальнолюдськими надбаннями, що допомагають усвідомити актуальну потребу ведення здорового способу життя та підтримки здоров'я як профілактичного засобу збереження здоров'я нації.

Ключові слова: ведичні знання, аюрведа, здоровий спосіб життя, філософія здоров'я.

В статье рассматривается вопрос философии здоровья человека на основе традиционных ведических (древнеиндийских) знаний, таких как Аюрведа, Бхагават-гита, Бхагавата-пурана и др., которые содержат практические рекомендации по поддержанию здоровья, проверены на протяжении многих тысячелетий и сохранены мудрецами Индии. Без знания философии здоровья человека невозможно на практике вести здоровый образ жизни, поэтому изучение аспектов ведической философии, в частности Санги и Йоги, необходимы для расширения кругозора каждого студента общечеловеческими ценностями, что помогает осознать актуальную необходимость ведения здорового образа жизни и поддержания здоровья как профилактического средства сохранения здоровья нации.

Ключевые слова: ведические знания, аюрведа, здоровый образ жизни, философия здоровья.

The question of a human health philosophy upon the basis of traditional Vedic (Ancient Indian) knowledge such as Ayurveda, Bhagavad Gita, Bhagavata Purana and others, has been considered in the article. The abovementioned sources contain some particular practical recommendations pertaining to support of health, which have been verified during many thousands of years and saved by sages of India as well. Without knowing the human health philosophy it's impossible to do the healthy way of life. Therefore, it's essential to study some aspects of Vedic philosophy (Sangya and Yoga) with the purpose of broadening the views of the students by the virtue of all human achievements. These aspects can help one to realize the actual necessity of having healthy way of life and supporting one's health as prophylactic means for keeping nation healthy.

Key words: Vedic knowledge, Ayurveda, healthy way of life, the health philosophy.

УДК 796.01

Юрий Суббота

Физическая культура в иерархии ценностей современного студента

*Криворожский экономический институт Киевского национального экономического университета
(г. Кривой Рог)*

Постановка проблемы. Физическое воспитание в вузе, приняв на себя функции физкультурного образования студентов, реализует свою педагогическую сущность и усиливает роль физической культуры в повышении общекультурного уровня будущих специалистов. В то же время физкультурное образование студента осуществляется с целью формирования у него осознанного и активного отношения к освоению ценностей физической культуры. За период обучения в вузе у студентов должна быть сформирована убежденность в необходимости постоянно работать над собой, изучать особенности своего организма, рационально использовать свой физический потенциал, вести здоровый образ жизни и систематически осваивать ценности физической культуры в самом широком смысле этого понятия.

По мере становления в обществе целостной системы воспитания и образования физическая культура вошла в нее в качестве базового фактора формирования разнообразных двигательных умений и навыков, необходимых как для реализации, так и для увеличения деятельностных возможностей человека, разностороннего воспитания, а также в качестве одного из действенных средств интеллектуального, нравственного и эстетического воспитания. Одновременно физическая культура приобретает все большую ценность как эффективное средство профилактики заболеваний, восстановления нарушенных функций, сохранения и повышения дееспособности организма, как средство оптимизации его физического состояния, сохранения и укрепления здоровья.

Вместе с тем анализ литературы [2; 3 и др.] свидетельствует о том, что физическая культура пока не заняла должного места в жизни современного студента и занимает далеко не первое место в иерархии его ценностей. Данное положение обусловило выбор темы нашего исследования.

Анализ публикаций по исследуемой проблеме. Проблеме ценностей студенческой молодежи посвящены работы Л. Безуглой, В. Бобрицкой, В. Бондина, В. Быкова, К. Габриелян, А. Гендина, Н. Гусевой, А. Драчук, Б. Ермолаева, И. Кутателадзе, Л. Пилипей, М. Сергеева и других ученых. Так,

В. Бобрицкая подробно рассматривает трактовку понятия “ценности”, классификации ценностей в психолого-педагогической литературе; приводит результаты исследования значимости здоровья для будущих учителей в системе индивидуально принятых ценностей. В. Быков, С. Михайлов и С. Никифорова считают: особую роль в сложном процессе формирования индивидуальности человека призвано сыграть физкультурное образование, которое создает фундамент здоровья для развития других сторон культуры человека; ценностный подход к изучению педагогических явлений и процессов позволяет увидеть личностный аспект ориентации учащейся молодежи на жизненные ценности; приводят результаты изучения ценностных ориентаций юношей и девушек. А. Драчук, выявляя социально-психологический портрет современных студентов, изучил вопросы, касающиеся состояния их здоровья; факторы, определяющие отношение студентов к занятиям физической культурой; самооценку состояния здоровья; ценностные ориентации юношей и девушек. Н. Гусева считает, что основной целью физического воспитания студентов является формирование физической культуры личности и способности направленного использования разнообразных средств физической культуры для сохранения и укрепления здоровья, психофизической подготовки и самоподготовки к будущей профессии; приводит данные эмпирического изучения мотивов студентов в отношении физкультурно-спортивной деятельности. А. Гендин и М. Сергеев выяснили понимание студентами здорового образа жизни; черты и факторы, характеризующие здоровый образ жизни; привели результаты исследования, показывающие реальное место занятий физической культурой и спортом в жизни студенческой молодежи.

Цель исследования – провести теоретический анализ проблемы ценностей; представить результаты собственного социологического исследования, демонстрирующие роль и место занятий физической культурой в жизни студенческой молодежи; показать основные направления формирования позитивного отношения студенческой молодежи к занятиям физической культурой, увеличения доли занятий физическими упражнениями в жизни студентов.

Изложение основного материала исследования. В литературе существует множество определений понятия “физическая культура”. Исходя из задач, поставленных в этой статье, наиболее верным, на наш взгляд, можно считать следующее: “Физическая культура человека (индивидуума) рассматривается как процесс овладения знаниями, умениями и навыками воспитательной, учебной, оздоровительной, рекреационной деятельностью для последующего использования в процессе самосовершенствования, и как результат – уровень физического здоровья, который человек смог сохранить или улучшить благодаря своему желанию, знаниям, здоровому образу жизни и двигательной активности” [9; 10].

По мнению ученых, своеобразными осями координат, на основе которых выстраивается модель жизнедеятельности человека, его образ жизни, являются ценности, существующие в обществе и которые он воспринимает как лично значимые. Ценности направляют и координируют в социальном, духовном, профессиональном, личностном пространстве деятельность человека, в том числе и его усилия в области физической культуры, главной целью которой является укрепление здоровья, повышение уровня физического развития.

Введением термина “ценность” наука обязана И. Канту, который использовал его для определения общих нормативов морали. Широко использованное понятие “ценность” в литературу было введено в 60-е годы XIX века.

В современной научной литературе существует множество определений понятия “ценность”, которая рассматривается с позиций разных наук: философии, социологии, этики, аксиологии, психологии, педагогики. Рассмотрим некоторые из них.

В “Философском словаре” понятие “ценность” рассматривается как “специфически социальные определения объектов окружающего мира, выявляющих их положительное или отрицательное значение для человека или общества: благо, добро и зло, прекрасное и безобразное, заключенные в явлениях общественной жизни и природы” [10, 658].

“Современный философский словарь” квалифицирует понятие “ценность” как “сложившуюся в условиях цивилизации и непосредственно переживаемую людьми форму их отношений к общезначимым образцам культуры и к тем предельным возможностям, от осознания которых зависит способность каждого индивида проектировать будущее, оценивать «иное» и сохранять в памяти прошлое” [8, 689].

В “Словаре по этике” ценности рассматриваются с точки зрения нравственности: “Ценности – одна из форм проявления моральных отношений общества. Под ценностями понимаются, во-первых,

нравственное значение, достоинство личности (группы лиц, коллектива) и ее поступков или нравственные характеристики общественных институтов; во-вторых, ценностные представления, относящиеся к области морального сознания, – моральные нормы, принципы, идеалы, понятия добра и зла, справедливости, счастья. Философские проблемы природы ценностей (в том числе моральных, экономических, эстетических и др.) изучает аксиология” [7, 388].

В. А. Сластенин и Г. И. Чижакова определяют понятие “ценности” как “вещественно-предметные свойства явлений, психологические характеристики человека, явления общественной жизни, обозначающие положительные и отрицательные значения для человека или общества” [6, 5].

По мнению А. Павличенко, “ценности – это идеи, идеалы, цели, к которым стремятся человек и общество. Существуют общечеловеческие ценности: универсальные (любовь, престиж, уважение, безопасность, знания, деньги, вещи, национальность, воля, здоровье), внутренне-групповые (политические, религиозные), индивидуальные (личностные). Ценности – социальное понятие, естественный объект которого приобретает социальное значение или может быть объектом деятельности” [5, 100].

В литературе приводятся различные классификации ценностей, в основу которых положены разные критерии. Так, в работе А. Павличенко [5, 103] говорится, что традиционной классификацией ценностей является разделение их на: 1) общесоциальные; 2) общечеловеческие; 3) социально-групповые; 4) личностно-индивидуальные.

Другое измерение классификации ценностей наблюдается в разделении ценностей на: а) естественные и б) социальные. Прикладной классификацией ценностей является их разделение на: а) материальные, связанные с удовлетворением практических потребностей, и б) духовные, которые порождают, развивают, а в дальнейшем и характеризуют запросы людей относительно высших форм личностного сознания (свобода, истина, добро, красота, совесть, моральность) [4, 25].

Не менее интересной представляется классификация ценностей, разработанная С. Ф. Анисимовым: человек как наивысшая ценность; ценности материальной жизни; социальной жизни; духовной жизни и культуры, включая научные знания и моральные цели [1, 23].

Подводя итог сущностной характеристики понятия “ценность”, мы в большей мере склоняемся к определению, которое дала В. Бобрицкая: “ценностью является то, что удовлетворяет интересы и потребности личности; это особая индивидуальная реальность, суть которой состоит в позитивной значимости вещей, процессов, идей для жизнедеятельности субъекта; ценность влияет на мотивацию и выбор способов поведения человека” [2, 66].

Какое же место в иерархии индивидуальных ценностей современного студента высшего учебного заведения занимает физическая культура?

Исследованием были охвачены студенты 1–4 курсов Криворожского экономического института Киевского национального экономического университета (всего 292 человека). Студентам предлагалось ответить на вопросы о наиболее предпочитаемых занятиях в свободное время; отношении к занятиям физической культурой; мотивах, побудивших студентов к занятиям физической культурой; источниках, из которых они получают информацию теоретического и методического характера о занятиях физической культурой и др.

Сопоставив результаты опроса студентов по показателям частоты занятий тем или иным видом деятельности в течение дня, недели, месяца и времени занятий, мы проранжировали полученные данные и получили следующие результаты: занятия физической культурой находятся на восьмом месте (отметили 71,3 % студентов), пропустив вперед такие занятия, как помощь родителям по дому (94,8 %); подготовка к учебным занятиям (93,9 %); слушание музыки (89,6 %); общение с друзьями, товарищами (88,7 %); работа на компьютере (86,9 %); чтение книг, газет, журналов (83,4 %); просмотр телепередач (отметили 74,8 % студентов).

Об отношении студентов к занятиям физической культурой можно судить по их ответам: 29,6 % студентов занимаются физической культурой регулярно; 53,0 % занимаются физической культурой, но не регулярно; 17,4 % студентов физической культурой не занимаются вообще. Из приведенных данных видно, что серьезно относятся к занятиям физической культурой менее третьей части опрошенных студентов, для остальных эти занятия носят эпизодический характер. Идентичные результаты приводятся в работах других авторов. Так, по данным исследования А. Драчук, регулярно занимаются физической культурой и спортом всего 14,8 % опрошенных студентов; 32,2 % студентов физической культурой занимаются, но не регулярно; 66,4 % опрошенных студентов физической культурой и спортом не занимаются вообще [3, 86].

Мотивами, побуждающими студентов заниматься физической культурой, были названы следующие: желание иметь красивую фигуру (отметили 46,1 % опрошенных студентов); желание укрепить

здоров'я (отметили 38,3 % студентів); желание повысить уровень физического развития (отметили 30,4 % студентів); физическая культура и спорт способствуют повышению работоспособности, улучшению самочувствия и настроения (отметили 24,3 % студентів); образ жизни современного человека предполагает занятия физической культурой и спортом (отметили 16,5 % студентів).

Для того, чтобы заниматься физической культурой (особенно во внеучебное время), необходимы теоретические знания: о системе, средствах, методах физического воспитания, технике выполнения физических упражнений, методике развития физических качеств, регулировании физической нагрузки, контроле и учете в процессе занятий и многое другое. Без усвоения знаний невозможен ни один акт сознательной деятельности студентов по освоению двигательных умений, практическому использованию их с целью укрепления здоровья или физического развития. Только на основе освоенных знаний занятия физической культурой могут стать для них по настоящему творческими: помогут найти собственные пути удовлетворения физкультурных интересов, выбрать оптимальные формы занятий, построить индивидуальный график тренировочных занятий, рационально и эффективно заниматься физическим самосовершенствованием.

Результаты проведенного нами исследования показали, что более 50 % студентов испытывают недостаток теоретических знаний по физической культуре. Оптимальными источниками получения таких знаний они считают: рассказ и объяснение преподавателя по физическому воспитанию (отметили 51,4 % студентів); самостоятельное приобретение знаний (отметили 31,1 % студентів); рассказ и объяснение товарищей, друзей, родителей (отметили 10,2 % студентів); лекция в вузе (отметили 7,3 % студентів).

Выводы. Анализ полученных результатов позволяет сказать, что физическая культура не заняла должного места в иерархии ценностей современной студенческой молодежи. Индифферентное отношение значительной части юношей и девушек к регулярным занятиям физической культурой, отсутствие или недостаток теоретических знаний, умений и навыков организации здоровой жизнедеятельности, самостоятельных занятий физическими упражнениями значительно снижает их двигательную активность, что отрицательно сказывается на состоянии их физического и психического здоровья. Поэтому перспективным направлением дальнейших исследований можно считать: изучение теоретической информированности студентов о влиянии физической культуры на состояние здоровья; формирование положительных мотивов занятий физической культурой; смещение центра тяжести физкультурного образования студентов в сторону индивидуального здоровья, здорового образа жизни и роли физической культуры в обеспечении индивидуального здоровья.

Литература

1. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление. – М.: Мысль, 1988. – 253 с.
2. Бобрицька В. Здоров'я в ієрархії цінностей майбутніх учителів // Рідна шк. – 2003. – № 10. – С. 66–69.
3. Драчук А. Соціально-психологічний портрет студентів за роки становлення України як самостійної держави // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2005. – № 4. – С. 84–86.
4. Дьяур Г. Духовні цінності як характерні індикатори особистості // Рідна шк. – 2006. – № 10. – С. 24–26.
5. Павліченко А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості // Психологія і суспільство. – 2005. – № 4. – С. 98–120.
6. Слостенин В. А., Чижакова Г. И. Введение в педагогическую аксиологию. – М.: Акад., 2003. – 192 с.
7. Словарь по этике / Под ред. А. А. Гесейнова и И. С. Кона. – 6-е изд. – М.: Политиздат, 1989. – 447 с.
8. Современный философский словарь / Под ред. В. Е. Кемерова. – Лондон; Мн.: УРТАС, 1998. – 728 с.
9. Теория и методика физического воспитания: В 2-х т. – Т. 1. Общие основы теории и методики физического воспитания / Под ред. Т. Ю. Круцевич. – К.: Олимп. лит., 2003. – 423 с.
10. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – М.: Политиздат, 1986. – 696 с.

Аннотации

В статье дан теоретический анализ проблемы ценностей; представлены результаты социологического исследования, демонстрирующие роль и место занятий физической культурой в иерархии ценностей студенческой молодежи; показаны основные направления формирования позитивного отношения студенческой молодежи к занятиям физической культурой.

Ключевые слова: студенты, ценности, физическая культура, здоровый образ жизни, реальное поведение.

У статті подано теоретичний аналіз проблеми цінностей; наведено результати соціологічного дослідження, що демонструють роль і місце занять фізичною культурою в ієрархії цінностей студентської молоді; показано основні напрями формування позитивного ставлення студентської молоді до занять фізичною культурою.

Ключові слова: студенти, цінності, фізична культура, здоровий спосіб життя, реальне поводження.

The article deals with the theoretical analysis of the problem of values. It presents the results of the sociological investigation demonstrating the role and place of physical training classes in the hierarchy of students youth values. The main directions of forming students youth positive attitude towards physical training classes have been shown.

Key words: *students, values, physical culture, healthy lifestyle, real behaviour.*

УДК 796.01

Ірина Тадеєва

Характеристика розрізнення студентами понять “здібності” й “обдарованість”

Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне)

Постановка проблеми. Нині кризові ситуації в українському суспільстві породжують попит на обдаровану особистість, котра нестандартно мислить, наділена сильною волею і колосальною працездатністю [4, 3]. Незважаючи на плідні теоретичні й практичні дослідження та значні методичні напрацювання, існує досить багато питань стосовно визначення, розвитку та виховання обдарованої дитини в сучасних умовах сім'ї і школи.

Аналіз проблеми розвитку здібностей і обдарованості визначається змістом, який закладається у ці поняття. Сьогодні досить велика кількість публікацій присвячена вченими діагностиці рухових здібностей, у той час як саме поняття “здібності” є дотепер не визначеним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значні труднощі у визначенні понять “здібності” й “обдарованість” пов'язані із загальноприйнятим, побутовим розумінням цих термінів. Звернувшись до тлумачних словників, бачимо, що “обдарованість” як самостійне поняття відсутнє у словниках Даля, С. Ожегова, у Радянському енциклопедичному словнику і в тлумачному словнику іноземних слів. Досить часто терміни “здібний”, “обдарований” уживаються як синоніми й означають ступінь вираження здібностей. У психологічній літературі немає єдиної думки щодо феномену обдарованості. Деякі науковці вказують на те, що обдарованість визначається сукупністю генетичних та набутих здатностей людини адаптуватися до життя. А тому основними функціями обдарованості вважають максимальне пристосування до довкілля, знаходження рішення в нових, непередбачуваних обставинах.

Одним із перших ці поняття розмежував С. Л. Рубінштейн, який відзначає комплексний характер обдарованості й зазначає, що вона передбачає успішну реалізацію як керівних (загальна обдарованість), так і специфічних (спеціальна обдарованість) форм діяльності особистості. Обидва види обдарованості реалізуються через здібності.

Психологи С. Л. Рубінштейн і Б. М. Теплов спробували дати класифікацію понять “обдарованість” і “здібності” на підставі успішності діяльності. Зокрема, обдарованість розглядається ними як якісне своєрідне сполучення здібностей (індивідуально-психологічних особливостей), що обумовлює особливо успішну діяльність людини в певній галузі й виділяє її серед інших осіб, що навчаються цій діяльності або виконують її в тих же умовах. Б. М. Теплов наголошує на тому, що окремі здібності не співіснують відокремлено одна від одної, а розвиваються, набуваючи нового характеру і створюючи нові утворення. Отже, здібності є внутрішнім психологічним регулятором, який визначає швидкість і міцність набуття знань, умінь і навичок. Водночас оволодіння знаннями, вміннями та навичками дає змогу виявити здібності [6].

Водночас деякі вчені вважають здібності уродженими, тобто “даними від природи”. Однак у різних науково-аналітичних дослідженнях вказується на те, що вродженими є анатомо-фізіологічні особливості організму людини, тобто задатки. Задатки – уроджені анатомо-фізіологічні особливості організму. До них належать насамперед особливості будови головного мозку, органів відчуттів, типологічні властивості нервової системи і співвідношення між півкулями головного мозку, специфіка сенсорних систем і рівень психологічної активності, якими організм наділений від народження. Саме вони створюють передумови розвитку здібностей як якісних показників обдарованості, але не гарантують їх розвитку. Задатки визначають не тільки часову послідовність формування функцій організму, а й спадкову здатність розвиватися, тобто ступінь тренуваності тих чи інших здібностей.

Виникаючи на основі задатків, здібності розвиваються в процесі й під впливом діяльності. Поза діяльністю здібності розвиватися не можуть. На основі тих самих задатків можуть розвиватися

неоднакові здібності, залежно від характеру і вимог діяльності, якою займається людина, а також від умов життя й особливо виховання [2]. Отже, анатомо-фізіологічною основою здібностей людини є не просто задатки, а їх розвиток – система умовних рефлексів. У психологічних працях звертається увага і на те, що здібності розвиваються за умови, що діяльність, якою займається особистість, пов'язана з позитивними емоціями, тобто приносить радість та задоволення. Та діяльність, яка виконується людиною без бажань, без натхнення, не принесе їй великої користі щодо розвитку здібностей [5, 12].

Здібності є неоднорідними і розрізняються за якістю (математичні, технічні, художні, спортивні і т. д.), широтою (загальні, спеціальні), своєрідністю їхнього поєднання і ступенем розвитку. Якісно своєрідне сполучення здібностей, необхідних для успішного виконання окремої діяльності, вважається обдарованістю певного виду [3]. Актуальним є дослідження питання про те, які здібності є “ключовими” для кожного виду діяльності. Це допомагає знайти найбільш дієві методи формування в людей таких здібностей, підвищення загальної культури і результативності праці.

Дослідження структури обдарованості, проведені психологами, показують обдарованість як систему, що включає біофізичний, сенсорно-перцептивний, інтелектуальний, емоційно-вольовий та творчий компоненти.

А. М. Матюшкін, спираючись на роботи Н. С. Лейтеса, В. М. Теплова, В. М. Русалова, Т. В. Кудрявцева, висунув синтетичну структуру творчої обдарованості, у якій домінуючу роль відвів пізнавальній мотивації і зазначив, що обдарованість необхідно пов'язувати з особливостями власне творчої діяльності, проявом творчості, функціонування “творчої людини”. Більш інтегрально це визначають через домінування інтересів і мотивів, емоційну заглибленість у діяльність, загальну й естетичну задоволеність від процесу і продуктів діяльності, розуміння сутності та інтуїтивне вирішення проблеми, багатоваріантність і швидкість рішень, винахідливість. Усе те, що належить до загальної творчої обдарованості, має безпосередній стосунок і до різних видів спеціальної обдарованості – наукової, технічної, педагогічної, художньої і т. д.; але при цьому ми маємо справу з проявом визначених домінуючих якостей, що характеризують специфіку творчості в конкретній сфері людської діяльності [4].

Визначена ієрархія зв'язків, залежностей, яку вчені представляють, виходячи з припущень про шість основних параметрів обдарованості (сфера реалізації обдарованості й переважний її тип; прояв творчості; прояв інтелекту; динаміка діяльності; рівень досягнень; емоційне забарвлення), дозволяє виділити її основні ознаки, відповідно до яких розрізняють науково-логічний; техніко-конструктивний; образно-художній; вербально-поетичний; музично-руховий; практико-технологічний; ситуативний (спонтанний, розважливий) типи творчої діяльності у яких прояв творчого пошуку можна представити за ознаками реконструктивності, комбінаторності та аналогічності. Прояв інтелекту є можливим фіксувати відповідно до розуміння і структурування вихідної інформації, постановці завдання, пошуку і конструюванню, прогнозування та динаміки (швидкісні показники) рішень і творчої діяльності в цілому.

Запропонована структура досить поверхнево описує різні типи обдарованості, їхні домінуючі характеристики, своєрідність поєднань найбільш важливих якостей.

Метою нашого дослідження було з'ясування змісту понять “обдарованість” і “здібність”.

Для досягнення поставленої мети сформульовано **завдання дослідження**:

- 1) визначити поняття “здібності” й “обдарованість”;
- 2) охарактеризувати здатність до розрізнення понять “здібності” й “обдарованість” студентами.

Для вирішення завдань дослідження використано комплекс теоретичних **методів**: аналіз, синтез, узагальнення та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоб дослідити, в якому обсязі студенти спеціальностей “фізичне виховання” і “фізична реабілітація” використовують поняття “здібності” й “обдарованість” і наскільки вони диференціюються у їхній свідомості, ми провели спеціальні бесіди, у яких взяли участь 184 студенти 3–5 курсів спеціальності “фізична реабілітація” і 60 студентів 3–5 курсів спеціальності “фізичне виховання” Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Їх результати показали, що змістового розмежування цих понять у студентів обох спеціальностей не відбувається. На запитання: “Що означає бути обдарованою людиною?” вони відповідають: “Бути здібним”. А на запитання: “Яку людину ви назвете здібною?” відповідають: “Обдаровану”. Загалом узагальнені судження значно переважають над фактичними.

Здатність студентів розрізняти й правильно називати здібності перевірялася за допомогою 27 карток: на 16 з яких були описані прояви фізичних здібностей (здатність швидко реагувати на зміну обставин; здатність підтримувати стійке положення тіла під час виконання нестандартних рухів; висока рухливість суглобів; висока частота рухів ніг і рук; здатність швидко реагувати на сигнал; швидке і точне переміщення тіла у просторі при дефіциті часу; здатність до диференціювання рухів за просторово-часовими і силовими параметрами; здатність до перебудови рухів відповідно до зміни ситуації; здатність орієнтуватися у просторі і часі за допомогою зору; здатність застосовувати значну вибухову силу в метаннях; здатність швидко виконувати поодинокий рух; загальна відносна сила; здатність виконувати навантаження з подоланням помірного опору 40 % власної маси тіла до двох хвилин; здатність виконувати роботу субмаксимальної сили за рахунок гліколітичних джерел енергоутворення; здатність нервово-м'язового апарату до мобілізації силових можливостей у короткій часовій проміжок; здатність виконувати рухи з максимальною швидкістю у мінімально короткий час без втоми) і на 11 – прояви загальних здібностей (здатність до гострого, жвавого сприйняття; здатність до абстрактного і складного мислення; здатність віддзеркалювати зовнішній світ і себе в ньому; здатність проектувати зовнішнє середовище; здатність створювати в процесі своєї діяльності продукти і предмети, що задовольняють прагнення і потреби людини; здатність заглянути вперед і розглянути новий предмет у його майбутньому стані; здатність до швидкого засвоєння нової інформації, утворення асоціативних масивів; здатність тривало і стійко зосереджуватися на завданні, на об'єкті своєї діяльності; сприйнятливості до зовнішніх вражень; здатність до швидкого запам'ятовування, його міцність, повнота, точність відтворення; здатність розкривати безпосередні зв'язки предметів і явищ об'єктивної дійсності, доходити глибокого розуміння їхньої суті і їхніх законів).

Студентам було запропоновано розподілити картки, відклавши справа ті, на яких, на їх думку, описано фізичні здібності, а зліва – ті картки, у яких йдеться про загальні здібності.

При правильному виконанні цього завдання можна було очікувати від студентів спеціальності “фізична реабілітація” 2 944 правильних вибори, “фізичне виховання” – 960 правильних виборів.

Фактично студентами спеціальності “фізична реабілітація” зроблено 2 762 привильних вибори, спеціальності “фізичне виховання” – 924 правильних вибори. Таким чином, точно визначили прояви фізичних здібностей студенти спеціальності “фізична реабілітація” у 95 % випадків, “фізичне виховання” – у 96,3 % випадків. Із можливих при правильному упізнанні усіх зазначених на картках здібностей 2 024 виборів студентами спеціальності “фізична реабілітація” зроблено 1 713, що становить 84,6 %; студентами спеціальності “фізичне виховання” із можливих 660 зроблено 566 виборів, що становить 84,8 %.

Висновок. Аналіз результатів показав, що студенти без ускладнень розмежували фізичні й загальні здібності. Це свідчить про те, що спортсмени достатньою мірою усвідомлюють їх прояви, здатні впізнати та оцінити.

На сучасному етапі варто повертатися до розуміння того, що в людині все взаємопов'язане і від природи гармонійне. Людська психіка і психомоторика має безліч можливостей створення механізмів, що утворюють систему здібностей з унікальними новоутвореннями. Людина пізнає, а пізнаючи, діє, вирішує розумові та психомоторні завдання. Кількість механізмів може бути нескінченною, адже змінюючи умови роботи людини, ми створюємо нові механізми, нові способи дій, тим самим сприяючи розвитку обдарованості особистості.

Література

1. Клименко В. В. Психологические тесты таланта.– Х.: Фолио, 1996.– 197 с.
2. Лейтес Н. С. Об умственной одаренности.– М.: Педагогика, 1960.– 215 с.
3. Лейтес Н. С. Умственное способности и возраст.– М.: Педагогика, 1971.– 280 с.
4. Сарапулова Є. Виховання обдарованої дитини // Почат. шк.– 2000.–№ 2.– С. 3–4.
5. Учителю о психологии одаренности / Под ред. В. Лебедевой, В. Панова.– М., 1996.– 32 с.
6. Петровский А. В. Способности // Общая психология.– М.: Просвещение, 1986.– 441 с.

Анотації

У статті розкрито та проаналізовано сутність та компоненти здібностей і обдарованості.

Ключові слова: *здібності, обдарованість.*

В статье раскрыты и проанализированы содержание и компоненты способностей и одаренности.

Ключевые слова: *способности, одаренность.*

In clause are opened and are analysed essence both components of abilities and talent.

Key words: *abilities, deposits.*

Аналіз біоінформаційних аспектів культових психосоматичних практик найдавніших культур

Національний технічний університет "Київський політехнічний інститут" (м. Київ)

Постановка проблеми й аналіз останніх досліджень і публікацій. Базові принципи релігійно-культових психосоматичних практик йоги, цигуну, бойових мистецтв лягли в основу альтернативних засобів сучасних систем оздоровлення, спортивного тренування, підготовки фахівців екстремальних професій. Вивчення цього різновиду людської діяльності як виду фізичної культури у напрацюваннях найдавніших культур залишилося поза увагою фахівців вітчизняної галузі фізичної культури [1], хоча деякі аспекти розглядалися фахівцями з історії, релігії, філософії, археології [2–6].

Мета дослідження – вивчення біоінформаційних аспектів культових психосоматичних практик найдавніших культур у період до 10 тис. р. до н. е.

Завдання, методи й організація дослідження. За відсутності писемних джерел завдання дослідження вирішувалися методами візуального та логіко-теоретичного аналізів антропоморфних культових зображень у період до 10 тис. р. до н. е., виставлених в експозиціях музеїв світу, наукових виданнях за алгоритмом: місцезнаходження артефакту, стать, вік, психосоматичний стан, положення тіла та його сегментів, декор, одяг, вид дійства, кількість учасників, звуковербальний супровід, геоастрологічні фактори.

Робота відповідає напряму досліджень 2.1. "Теоретико-методичні основи фізичного виховання" розділу II, Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2001–2005 рр. за спеціальністю ВАК України 24.00.02 "Фізична культура і фізичне виховання різних груп населення".

Виклад основного матеріалу дослідження. З аналізу інформаційних джерел випливає, що антропоморфні зображення у період до 10 тис. р. до н. е. представлені на п'яти континентах (в Азії з 800 000, Африці – з 500 000, в Європі і Австралії – з 38 000, в Америці – з 15 000) і є сакральними образами, зображеннями культових ритуалів, магічних та обрядових дій. Вони представлені натуралістично та схематично, з декором і без декору, в переважній більшості жіночими зображеннями, рідше чоловічими, чоловічо-жіночими, безстатевими, синкретичними, що поєднують антропоморфні риси із зооморфними, орнітоморфними, міфічними. Їх загалом разом з місцями правління культів, проживання та поховання дає змогу реконструювати світоглядні поняття, технічні, біомеханічні, геоастрологічні, фізичні та психічні характеристики давніх психосоматичних вправ. Зображення представників тваринного й рослинного світу, геометричні, геомагнітні, астрологічні нумерологічні та інші показники надають інформацію методичного плану.

З аналізу символічних знаків декору і ритуальних поз антропоморфних зображень, орієнтації місць культових практик випливає, що практикувалися вправи культів сузір'я Оріон, Місяця, Сонця, Богині-матері, Дерева, Бика, *Маймі*, шаманські. Практики культу сузір'я Оріон були поширені у Західній Європі з 40 тис. р. до н. е., про що свідчить антропоастрологічна статуетка з печери долини ріки Ак у Німеччині у динамічному положенні тіла стоячи, хребет випрямлений вертикально, ноги нарізно, одна трохи зігнута в колінному суглобі, друга випрямлена, руки зігнуті в ліктьових суглобах, підняті вгору, розведені в сторони, долонями вперед на рівні голови. На думку М. Rappengluek [3], поза уособлювала схему розташування зірок у сузір'ї Оріон у ті часи. Практики культу Сонця практикувалися на усіх континентах, про що свідчить солярна символіка: радіально розбіжні промені, кола із крапкою в центрі, концентричні кола у декорі зображень тіл adeptів, у декорі і формах культових предметів, місць правління культів (кістяні й кам'яні кола, диски). Практики культу Місяця практикувалися у Європі з 27–22 тис. р. до н. е. за свідченнями місячних символів – рогів бика, тринадцяти позначок на розі бізона (наскальний рельєф "Венера Лоссель", Франція), що дорівнює числу місяців місячного року та днів місяця, що прибуває [6]. Практики культу Дерева були поширені у Південній Америці з 15 тис. р. до н. е. (Сан-Раймунд Нонату, Бразилія), про що свідчать наскальні зображення дерев та пальмових листків у центрі культових дійств.

Жіночі зображення фахівці з історії мистецтв кваліфікують як символи культу Богині-матері, який був поширений в Азії 800–230 тис. років тому (Берегхет Рем, Ізраїль), в Африці – 500–300 тис.

років тому (Тан-Тан, Марокко), в Європі – 30 тис. років тому (Галденбергу, Австрія). Психосоматичні практики культу “Бика”, представлені зображеннями биків, зооантропоморфними й антропоморфними з відповідною символікою, практикувалися у Європі з 30 тис. р. до н. е. (Франція, Іспанія). Чоловічі зображення у масках і костюмах різних тварин, у деяких випадках у статево збудженому стані (печери Нижня Ложері, Піндаль, Труа Фрер), дають змогу кваліфікувати їх як зображення практикуючих шаманів [4] і свідчать про поширеність шаманських практик у Європі у 30–10 тис. р. до н. е. Практики культу *Маймі*, за свідченнями подібних до палиці антропоморфних зображень Гайдіт Хорс були поширені в Австралії з 38 тис. р. до н. е.

Серед загалу жіночих зображень трапляються оголені, молодого і середнього віку, невагітні та вагітні на різних стадіях вагітності, тендітної, середньої, огрядної статури. Зображення огрядних жінок представлені знахідками з території сучасних Італії, Франції, Австрії, Чехії, Центральної та Східної Росії; середньої статури – з України; тендітних – з європейської (Авдеево) та азійської (Бурет, Мальта) частин Росії. Чоловічі зображення представлені оголеними фігурами молодого і середнього віку, тендітної і середньої статури у статево збудженому та не збудженому станах, у масках та костюмах тварин з території Європи, Америки, Австралії, більшою варіативністю положень тіла у психосоматичних вправах за жіночі.

Культові психосоматичні практики загалом представлені статичними й динамічними вправами – одиночними й груповими. Переважають положення стоячи вертикально на двох ногах, хребет випрямлений, маківка голови вгору, руки притулені до тіла. Трапляються три положення хребта: випрямлений вертикально, вигнутий по дузі вперед або назад. Три позиції голови: маківка вгору на одній прямій з хребтом, обличчя вперед; маківка вперед угору, підборіддя притиснуте до основи шиї, обличчя вперед униз; маківка назад угору, обличчя вперед угору.

Стан волоссяного покриву голів: поголені або з волоссям, на деяких жіночих статуетках із зачісками, що визначають маківку голови як центр, навколо якого описано сім концентричних кіл (24 тис. р. до н. е., Віллендорф, Австрія), з якого іррадіюють промені-смуги (30 тис. р. тому, Брассанпуа, Франція) або починається спіраль, скручена у три з половиною оберти (20 тис. р. до н. е., Авдеево, Росія), поділені рівномірно на прямокутні сегменти перпендикулярними лініями. На наш погляд, формою декору підкреслюються біоінформаційні характеристики маківки голови та її вагомість у культових психосоматичних практиках, а спільність декору променів і спіралі вказує на тривале збереження традиції і на значну територію її поширення.

Риси обличчя багатьох антропоморфних подань не визначені, у разі визначення – очі відкриті, погляд уперед, обличчя мають шість виразів: медитативний індіферентний – тонус знижений, губи стулені природно; напружено-зосереджений – тонус підвищений, губи щільно стулені горизонтально або куточки губ опущені; промови, співи, молитви – тонус підвищений, губи складені як для дмухання або артикуляції звуку “у” або розтулені і розтягнуті в сторони, як для артикуляції звуку “і”; спокійно-щасливий усміхнений – тонус знижений, губи розтягнуті у посмішці.

Положення пар кінцівок найчастіше ідентичні. Положення ніг – стоячи на одній або двох ногах, ноги разом або нарізно випрямлені, або зігнуті в колінних суглобах, у випадках, присідах, опора на повну стопу або пальці ніг, стопи паралельно пальцями вперед або повернуті назовні в різні сторони. У переважній більшості жіночих зображень ступні відсутні, ноги з конусоподібними завершеннями. Фахівці з історії мистецтв вважають, що такі статуетки слугували переносними ляльками чи оберегами і не потребували стоп для стояння. Таке тлумачення не пояснює відсутність стоп у рельєфних зображень. На наш погляд, фігури з конусоподібними завершеннями ніг зображали богів, духів або адептів із неординарними здібностями, оскільки конусоподібні завершення ніг у вертикальних положеннях тіла можна визначити як статичне положення стоячи на пальцях (“пуантах”) або як стан левітації, вознесення, паріння у повітрі, перебування у нематеріальному стані. Руки переважно у трьох основних положеннях: обидві в ідентичних позиціях притиснуті до тіла, підняті, зігнуті в ліктьових суглобах під кутом близько 90°, долоні в ділянці грудей (збоку, спереду, зверху), пальці разом; опущені і випрямлені уздовж боків тулуба, долоні на стегнах збоку або спереду, пальці униз разом; опущені уздовж боків тулуба, трохи зігнуті у ліктьових суглобах, долонями на животі. Трапляються також положення рук – випрямлені підняті вперед, розведені в сторони випрямлені або зігнуті у ліктьових суглобах, у мисливській, воєнній, побутовій діяльності.

Положення сидячи на низькому сидінні або у напівприсіді, ноги разом випрямлені, тулуб вертикально представлені жіночими зображеннями 20 тис. р. до н. е. Європи (Італія, Швейцарія), положення лежачи на животі і спині лише чоловічими 30–10 тис. р. до н. е. (Франція, Іспанія), динамічні – одиночними й груповими танцювальними позиціями, крокуванням, стрибками, бігом, присіданнями з

розведеними ногами, випадками, повзанням лежачи на животі, побутовими, воєнними, мисливськими, культовими діями 38–10 тис. р. тис. до н. е. Європи, Америки, Австралії.

На більшості культових зображень – оголені жіночі й чоловічі фігури, що, на нашу думку, забезпечувало певні психосоматичні умови практик, а чоловічі й фалосоподібні зображення у стані статевого збудження вказують на використання у культових практиках сексуальної енергії.

Гермафродитні фігури віком близько 22 тис. років Азії (Іркутська обл., Мальта), Європи (Чернігівська обл., Мізин), які суміщають форми фалоса в ерекції і опуклості вагітності, на наш погляд, утілюють філософські положення єдності й плідності протилежностей – жіночого й чоловічого. Філософські положення дуальності буття людського і звірино-міфічного, матеріального й енергетичного, тіла і духу, ймовірно, втілювали статуетки віком 25 тис. років з Балзі Росії (Італія) з роздвоєними головами та тілами або зображали сіамських близнюків.

У культових практиках Європи з 27–22 тис. р. до н. е. застосовувалися напої, на що вказує зображення жінки з рогом бізона у положенні ємкості для напоїв (Лоссель, Франція).

У багатьох культових антропоморфних зображеннях фігурують числові символи 86; 13,7; 3,5; 86 зарубок антропоастрологічної статуетки р. Ак, на думку М. Rappengluck – термін вагітності жінки або кількість днів, протягом яких добре видно одну із зірок сузір'я Оріона Бетельгейзе, або символ зв'язку між плідністю й небесним божеством [3]. Тринадцять позначок на розі бізона Венери Лоссель, на думку фахівців, пов'язані з жіночими місячними циклами або символізують кількість днів, протягом яких прибуває місяць, або кількість місяців місячного року, і вказує на зв'язок з культом Місяця, як уже згадувалося вище [6]. Сім концентричних кіл зачіски Венери з Віллендорфа символізує сімку, що вважається чарівним числом. Зображення спіралі, скрученої навколо маківки голови у три з половиною оберти російської Венери з Авдеево, збігається із символ творчої психоенергії *кундалині*.

У культових практиках використовувалися декор тіл: джгутики, перев'язі, стрічки, браслети, геометричні фігури (крапки, кола, трикутники, ромби, меандр, спіралі, лінії) на різних частинах тіла, маски й костюми тварин, хутряний одяг, зброя і культові предмети, які, на наш погляд, здійснювали психосоматичний вплив на практикуючих.

Символи – змієподібна спіраль, скручена у 3,5 оберта, та цятка у центрі міжбрів'я в зоні аджна чакри з променями, що іррадіюють з неї (усміхнена маска, 25 тис. р. тому, Балзі Росії, Італія), на наш погляд, споріднені з символами сучасної психосоматичної системи індійської йоги – *кундалині* та “третім оком”. Це, за аналогією, допускає припущення, що психосоматичні вправи з психоенергетичної регуляції, з елементами управління сексуальною психоенергією, для досягнення найвищої психосоматичної досконалості й стану просвітлення практикувалися у Європі тих часів. Випромінювання біоенергії, на наш погляд, відтворюють й ореоли з розбризканої фарби навколо контурів рук печерних зображень Європи й Америки.

Висновок. У період до 10 тис. р. до н. е. в Азії, Африці, Європі, Австралії, Америці практикувалися психосоматичні вправи, які мали спільні технічні, біоенергетичні, психічні, фізичні, символічні та інші характеристики.

Подальші дослідження надбань психосоматичних практик давнини збагатять скарбницю засобів психосоматичної регуляції фізичної культури.

Література

1. Вацеба О. М. Історія фізичної культури та спорту в тематиці дисертаційних досліджень: Показчик авторефератів дисертацій з історії фізичної культури і спорту / Уклад. та авт. вступ. ст. О. Вацеба.– Л.: Укр. технології, 2003.– 52 с.
2. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта: Пер. с венгер.– М.: Радуга, 1982.– 400 с.
3. Самой древней звездной карте ныне 32,5 тысячи лет // <http://lah.ru/vestnik/2003/vesti02.htm>
4. Элиаде М. Шаманизм. Архаические техники экстаза // <http://traditionallib.narod.ru/slovo/traditio/eliade/eliade02-1.htm#part0>
5. Hansen S. Bilder vom Menschen der Steinzeit: 2 т. Т. II / Untersuchungen zur Antropomorphen Plastik Der jungsteinzeit und Kupferzeit in Südosteuropa / Deutschen Archäologischen Instiut Eurasien-abteiluns.– Mainz: Verlag Philipp von Zabern, 2007.– 532 p.
6. The First Human Creation // <http://users.hol.gr/~dilios/prehis/prem4.htm>

Анотації

Для вивчення біоінформаційних аспектів культових практик у період до 10 тис. років до н. е. методами візуального і логіко-теоретичного аналізів були досліджені антропоморфні культові зображення найдавніших культур.

Ключові слова: біоінформаційні аспекти, психосоматичні вправи, найдавніші культури

С целью изучения биоинформационных аспектов культовых практик в период до 10 тыс. до н. э. методами визуального и логико-теоретического анализов были исследованы антропоморфные культовые изображения наиболее древних культур.

Ключевые слова: *биоинформационные аспекты, психосоматические упражнения, наидревнейшие культуры*

The analysis of mental-somatic cult exercises bioinformatics' aspects of the most ancient cultures up to 10 000 b. c. by methods of visual and logical-theoretical analyses of anthropomorphic cult images have been researched.

Key words: *bioinformatics aspects, mental-somatic exercises, the most ancient cultures*

УДК 796.01

Олександр Трифан

Фізична культура та дитячий волейбол на Закарпатті

Закарпатський державний університет (м. Ужгород)

Постановка проблеми й аналіз останніх досліджень та публікацій. Першими спробами у вивченні історії розвитку спортивного руху, зокрема історії розвитку футболу, шахів та волейболу, на Закарпатті є книги [5; 6; 7; 9]. Однак ще до їх появи В. В. Федак у збірнику [10] писав про спортивне життя “Підкарпатської Русі” – так у той час називалося Закарпаття. Окрім того, в “Годовых отчетах” гімназій Ужгорода, Мукачева, Берегова та Хуста [1] містяться відомості про заняття фізичною культурою, зокрема волейболом, учнів гімназій в період до 1944 р. З 1945 р. Про фізичну культуру та окремі її напрями є згадки в газетах, журналах, радіо- і телевізійних багатьох авторів. Здебільшого це публікації-нариси про успіхи чи невдачі фізкультурників-спортсменів у популярних серед закарпатців видах спорту, у тому числі дитячих – футболі, баскетболі, гандболі, волейболі тощо.

Але, попри таку велику кількість публікацій, у науковій літературі відсутні глибокі, ґрунтовні дослідження з історії та розвитку волейболу на Закарпатті. Це зумовило нас до вибору цієї теми та подальшого вивчення питання історії фізичної культури та вдосконалення дитячого волейболу.

Мета дослідження – висвітлення окремих історичних моментів у розвитку фізичної культури та дитячого волейболу на Закарпатті.

Цей розвиток має свої особливості порівняно з іншими областями України, оскільки Закарпаття віками було відірване від України, перебуваючи у складі різних європейських держав до 1944 р. Майже тисячоліття воно перебувало під гнітом угорських поневолювачів. Та, незважаючи на жорстоку асиміляцію, денаціоналізацію закарпатців, вони відстояли свою ідентичність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Жителі Закарпаття у всі часи прагнули проявити себе у різних справах, у тому числі й спортивних.

Найдавнішим документом про спортивні заняття закарпатців є списки учнів фехтувальної школи за 1830–1831 рр., яка була заснована в 1825 р. в Пешті (Угорщина). У цих списках дослідник становлення і розвитку фізичної культури та спорту на Закарпатті В. В. Федак знаходить прізвища чотирьох закарпатців, а саме: медика Ласло Бестерцеї, філософа Едуарда Фелфелді та юристів Імре Дендеші й Лайоша Фелекі – студентів Пештського університету. Ці студенти з Угочанського комітату Закарпаття не без успіхів займалися фехтуванням [9].

Фізичні вправи та рухливі ігри є важливим елементом національної культури, життя та побуту кожного народу. Як підкреслено в [3], навчальною дисципліною фізична культура стала в Австро-Угорщині, доскладу якої належало тоді Закарпаття, тільки з 1839 р. за графа Таафе, куратора Терезіянської інженерної військової академії у Відні. У вищих невійськових (цивільних) навчальних закладах, наприклад у Віденському університеті, гімнастика (так тоді називали фізичну культуру) була запроваджена як обов'язкова дисципліна в 1848 р. Нею опікувався доцент Альберт де Стефані [3]. У статті [8] наведено факт створення в 1856 р. за ініціативою викладача гімнастики Ужгородської гімназії Антала Абта першого всій тодішній Угорщині спортивного гуртка, який нараховував понад 300 учнів, 248 з яких зобов'язалися щомісячно сплачувати членські внески (решта учнів звільнялися від сплати внесків через бідність). Саме зусиллями Антала Абта фізична культура увійшла в побут

Ужгородської гімназії, що на ціле десятиріччя випередило запровадження уроків фізкультури в середніх школах Угорщини, де гімнастика стала обов'язковою дисципліною тільки з 1867 р. Водночас Ужгородська міська рада виділила на правобережній частині міста, неподалік нинішнього стадіону “Спартак”, земельну ділянку для облаштування на ній спортивного майданчика. Учні, вчителі та батьки учнів-гімназистів спорудили бігові доріжки, ями для стрибків у довжину та висоту з місця і розбігу, сектор для кидання каменя, майданчик для занять з прикладної гімнастики тощо [9].

До 1922 р. на Закарпатті гімнастика (фізична культура) викладалася тільки в середніх школах (гімназіях), в деяких горожанських школах та вчительських семінаріях (педучилищах). За ініціативою викладача гімнастики державної реальної гімназії в Берегові Карла Касалицького влітку 1922 р. були проведені з чотирма групами вчителів народних (початкових) шкіл Закарпаття курси з підготовки до викладання гімнастики. Цей акт був підкріплений виданням книги “Приручник гімнастичних упражнень для учителей народных школ Подкарпатской Руси” [2]. Згадану книгу ми відшукали в приватному архіві закарпатського письменника Юрія Станинця (тепер вона зберігається в архіві І. М. Ребрика, МПП “Гражда”, Ужгород).

Уведення фізичної культури в навчальні плани народних шкіл Підкарпатської Русі як обов'язкової дисципліни значно випередило таке запровадження у народних школах Чехо-Словаччини.

У питанні розвитку окремих видів спорту важко переоцінити запровадження у всіх можливих навчальних закладах фізичної культури. Фізична культура в школі – база для підготовки спортсменів з різних видів спорту, у тому числі й волейболу. Разом з цим підготовка спортсменів будь-якого напрямку має починатися у ранньому віці.

Як зазначено у Великій Радянській Енциклопедії, у Європі у волейбол вперше почали грати в 1907 р. на територіях Чехії та Словаччини, які в той час, як і Закарпаття, входили до складу Австро-Угорщини. Чехо-Словаччина з 14 листопада 1918 р. стала самостійною державою, до якої, згідно з підписаним 10 вересня 1919 р. Сен-Жерменським договором, було включено Закарпаття. Ці історичні обставини дають підстави вважати, що волейбол у Закарпатті з'явився тоді ж, коли і в Чехії та Словаччині (можливо, трохи пізніше). Справді, оскільки на території Чехії та Словаччини (Австро-Угорщини) у волейбол грали з 1907 р., то, очевидно, ті хто направлявся на роботу на Закарпаття (вчителі, урядники, жандарми) і “завезли” волейбол на Закарпаття. Могли це бути й закарпатці, які або їздили на навчання, або призивались до війська в центральні райони Австро-Угорщини (власне в Угорщину, Австрію, Чехію та Словаччину) і там ознайомилися з цією грою.

Звернемо увагу на той факт, що з часу входження Закарпаття до складу Чехословаччини збільшується кількість горожанських шкіл та гімназій, не говорячи про народні школи. Зокрема, в 1921–1923 рр. відкриті горожанські школи в селах Ясіня, Великий Березний, у 1922–1923 рр. – в селах Свалява, Великий Бичків, Перечин, у 1923–1924 рр. – в селах Білки, Волове (тепер Міжгір'я), Тячів і Рахів. На кінець 1924/1925 н. р. на території Закарпаття було 16 горожанських шкіл, у яких працювали 118 учителів, четверо помічних заступаючих учителів та 15 учителів жіночих ручних робіт [10]. У 1938/1939 н. р. на Закарпатті працювало 18 горожанських шкіл, сім гімназій, дві торговельні школи, три вчительські семінарії, школа-інтернат для сліпих, школа-інтернат для глухонімих, школа-інтернат для розумово відсталих [7]. Крім того, станом на 1935/1936 н. р. кількість народних шкіл на Закарпатті становила 769, у них налічувалося 3 271 клас, 3 131 учитель та 146 681 учень [4].

У зв'язку зі зростанням кількості навчальних закладів на Закарпатті виникла проблема забезпечення цих закладів учителями, які й могли бути ініціаторами волейбольних змагань.

У “Звідомленні руської державної реальної гімназії в Ужгороді за 1923/1924 навчальний рік” зазначено, що з 487 учнів гімназії 217 осіб займалися грою в “Wollejball”. У “Годовом отчете Хустской державной реформной реальной гимназии за 1927–1928 учебный год” зазначено, що “в летних месяцах отдавались ученики играм “Wolley-ball”, “Hazena” (ручний м'яч) и плаванию”. У “Годовом отчете за 1933–1934 учебный год Хустсткой гимназии” також вказується, що учні „зимой катались на коньках, санчатах и лыжах, а летом играли в Hazena, Walley-ball и Football”. У “Годичном отчете за 1934–1935 учебный год державной реальной гимназии в Ужгороде” на с. 10 читаємо: “...кроме регулярной гимнастики и игры, проводились турниры волей-балловы (в месяцах сентябре и мае) и баскетбалловы (в месяцах феврале и марте)”.

У 1936 р. в чоловічій Ужгородській учительській семінарії організований спортивно гурток, у якому працювали секції з футболу, волейболу, легкої атлетики, гандболу, настільного тенісу, лижного спорту. З “Годового отчёта за 1939–1940 учебный год Ужгородской мадыарской королевской державной гимназии” дізнаємося, що “9-го июня 1940 года на площадках УАЦ (UAC – Ungvári

Athletikai Club – Ужгородський Атлетичний Клуб) в 4 часа после обеда состоялась игра Волейбаль, играют ученики седьмого и восьмого классов”. В “Годовом отчёте за 1941–1942 учебный год Мадьярской королевской державной гимназии з руським языком преподавания в Унгваре” на с. 20 знаходимо: “в состязаниях о майстровство Унгвара (Ужгорода) в баскетболе наши оказались на втором месте. В волейболе лучшим оказался VIII–Б класс, получив приз директора заведения.” Всі цитовані книги [1] зберігаються в бібліотеці Ужгородського національного університету, у відділі “Карпатика”.

Маємо свідчення також про заняття волейболом не тільки учнів, а й людей старших. Наприклад, за свідченням А. І. Шовага (1920 р. н.) в селі Нижнє Селище Хустського району вже в 1932–1933 рр. відбувалися волейбольні змагання, у яких брали участь вчителі: управитель-директор школи Олександр Доллош, Олекса Шутко, Дора Рідерман, Степан Івегеш, а також жандарм Влк. У цей же час волейбольні ігри спостерігав, а потім і брав у них участь ветеран волейболу Закарпаття Д. М. Букович у селі Велятино Хустського району, де у грі відзначилися учасники Михайло Цифра, Михайло Сайко, а також Михайло – рідний брат Д. М. Буковича [7, 25–26]. Також опубліковано приведена фотографію за 1933 р., на якій закарбоване волейбольна команда спортивного клубу імені О. Духновича з м. Свалява.

Подальший розвиток волейбол на Закарпатті отримав після Другої світової війни. У містах і селах облаштовуються старі та створюються нові спортивні майданчики, на яких у літній період кожен міг спробувати свої сили у волейбольній грі. Ці майданчики облаштовувались на подвір'ях шкіл і підприємств, на стадіонах, у парках, на пустирищах.

Кожному зрозуміло, що без дитячого не може бути й дорослого волейболу. Очевидно також, що загальної фізичної підготовки, яку одержують учні в школах на заняттях з фізкультури, для волейболу замало. Волейболіста можна підготувати тільки за допомогою спеціальних занять. З цією метою організуються спеціальні дитячі заклади, у яких і займаються підготовкою з волейболу, баскетболу, гандболу, футболу тощо. Роль організатора спеціальної фізичної підготовки бере на себе дитячо-юнацька спортивна школа (ДЮСШ) з окремими відділеннями. Початок в організації ДЮСШ в Закарпатській області починаються з 50-х років минулого століття. Вже тоді в цих школах були відділення волейболу. Вони то відкривалися, то закривалися залежно від смаків тих, хто керував цими школами. За станом спеціалізації в ДЮСШ відчувається, що майже всі керівники, тодішні й теперішні, не були палкими прихильниками волейболу. Особливо гострого удару зазнали відділення волейболу з того часу, коли штучно в ДЮСШ почали насаджувати інші види спорту, які не могли ні тоді, ні тепер конкурувати за популярністю з волейболом.

Маємо можливість простежити за відділеннями волейболу в ДЮСШ з 1987 р., тобто з часу, коли справа із закриттям цих відділень у ДЮСШ була вже майже завершена.

Відділення волейболу в 1987 р. були в шести ДЮСШ Закарпаття: в Ужгороді, Перечинському, Великоберезнянському, Іршавському, Міжгірському та Воловецькому районах. У 1987/1988 н. р. проведено першість Закарпатської області з волейболу серед ДЮСШ. у трьох вікових категоріях: 1973–1974 р. н., 1974–1975 р. н. та 1975–1976 р. н. У всіх вікових групах перемогли команди Воловецької ДЮСШ. І в наступні роки команди цієї школи часто перемагали на обласних змаганнях.

Навесні 1998 р. юнаки Воловеччини 1974–1975 р. н. як представники Закарпатської області виїздили на змагання волейбольної першості УРСР в м. Ірпінь. У групі з шести команд вони зайняли 4-те місце, вигравши у своїх однолітків з Харкова та Запоріжжя. У тому ж році юнаки 1975–1976 р. н. брали участь у першості УРСР в м. Суми, де вони зайняли 3-тє місце, вигравши в команд Миколаївської, Кіровоградської та Харківської областей.

Більшого розвитку та визнання дитячий волейбол у Закарпатській області набув поприкінці 90-х – на початку 2000 р. Знову відкрилися волейбольні відділення у Свалявській та Хустській ДЮСШ.

У 2003 р. вперше в історії Закарпатського краю збірна юнаків 1988 р. н. у м. Сокаль Львівської області пробивається до фіналу Всеукраїнської першості. В м. Київ серед восьми найкращих команд цієї вікової категорії вона займає 4-те місце на III Всеукраїнських іграх школярів.

В Україні в 2001 р. вперше проведено змагання дитячої ліги. Що стосується Закарпаття, то тут змагання дитячої ліги вперше проводилися з 2003 р. Обласний спортивний комітет, під керівництвом якого проводиться цей захід, почав систематично включати юнацький волейбол у програму юнацьких, молодіжних ігор області. Старша вікова група юнаків Закарпатської області постійно бере участь у Всеукраїнських змаганнях дитячої ліги, зокрема в 2005–2006 рр. юнаки ОДЮСШ 1989–1990 р. займають 12-те місце.

За сезон 2006–2007 рр. у Всеукраїнських змаганнях дитячої ліги з волейболу виступи представників Закарпаття знаходимо тільки в групі команд юнаків віком до 17 років, де команда ОДЮСШ (м. Ужгород) зайняла 13-те місце. Інші вікові категорії із Закарпаття у підсумковий результат дитячої ліги не потрапили.

17 листопада 2007 р. в с. Нижнє Селище проводився I тур дитячої ліги Закарпаття 2007–2008 рр. Тут змагалися учні ДЮСШ в трьох вікових групах: 1991–1992 р. н. (9 команд), 1993–1994 р. н. (6 команд) та 1995–1996 рр (11 команд). У невелике село приїхало 26 дитячих волейбольних команд. Цей день, 17 листопада, запам'ятався як велике свято не тільки в Нижньому Селищі, а й у сусідніх селах Нанково та Копашнево (віддалених від Нижнього Селища на 3–4 км), школи яких надали спортивні зали для змагань дитячих волейбольних команд. Змагання в усіх спортивних залах проходили при максимально переповнених залах, що свідчить про велику популярність волейболу на Закарпатті.

На змагання Всеукраїнської дитячої ліги 2007–2008 рр. від Закарпаття були заявлені дві команди ОДЮСШ (Ужгород) та ДЮСШ (Свалява) (вікова група 1991–1992 р. н.). Обидві команди пройшли відбіркові ігри без втрат і дійшли до фіналу, який мав відбутися 22–26 лютого 2008 р. в Кіровограді.

Критичний момент для випускників ДЮСШ настає після закінчення ними шкіл. Добре, коли випускник поступає до вищого навчального закладу, де може продовжити свої заняття волейболом, або починає грати у волейбольній команді аматорської ліги. Якщо таке продовження не забезпечити, то на цьому може припинитися вдосконалення гри у волейбол молоді людини. А це вже втрати.

У 2007 р. Закарпаття завоювало право брати участь у Суперлізі України з волейболу. Для поповнення своєї команди „Закарпаття-ЗаКДУ” потрібні нові сили, які можна відшукати в процесі розвитку системи дитячого волейболу.

Висновки. З аналізу розвитку волейбольного спорту на Закарпатті впливає необхідність здійснення таких заходів:

1) удосконалення системи занять фізичною культурою у всіх навчальних закладах із необхідним забезпеченням цих закладів спортивними спорудами та інвентарем, зокрема волейбольними сітками та м'ячами;

2) створення широкої мережі та вдосконалення роботи ДЮСШ в області з відкриттям у них відділень волейболу;

3) організація змагань дитячої ліги волейболу, змагань з волейболу серед ДЮСШ області у всіх вікових групах;

4) забезпечення дитячих волейбольних команд можливостями участі у всілякого роду турнірах – міжобласних, державних та міжнародних;

5) створення сприятливих умов для випускників ДЮСШ із забезпеченням можливості продовження вдосконалення їх гри в командах студентської та аматорської ліг.

Література

1. Годовые отчеты гимназий Ужгорода, Мукачева, Берегова и Хуста // Б-ка Ужгород. нац. ун-ту, від. „Карпатика”.
2. Касалицький К. Приручник гимнастичних упражнень для учителей народных школ Подкарпатской Руси // Книгопечатня Юлія Фелдешія в Ужгороді, 1922.– 180 с.
3. Кашпарец Ф. В. Стан нынешнего телесного виховання // Подкарпатска Русь.– 1927 р.– 15 трав.
4. Клима В. Школьное дело и просвещение на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь за годы 1919–1936: Сб.– Ужгород: Школьная помощь, 1936.– С. 101–105.
5. Крайняница П. І. Історія Закарпатського футболу.– Ужгород: Госпрозрахунк. вид. від. Упр. у справах преси та інформації, 2004.– 272 с.
6. Найпавер К. Фігури закарпатської шахівниці: З історії шахів краю / Закарпат. філія Київ. славіст. ун-ту.– Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2003.– 266 с.
7. Поляк С. С., Тріфан О. М. Волейбол Закарпаття.– Ужгород: МПП „Гражда”, 2007.– 184 с.
8. Тріфан О. М. Початок запровадження фізичної культури в школах та громадські спортивні об'єднання на Закарпатті // Наук. вісн. Сусп. та гуманіт дисципліни (Закарпат. держ. ун-т): Міжвуз. наук. журн.– 2007.– Вип. 1.– С. 213–216.
9. Федак В. В. Закарпаття у спортивному вимірі.– Ужгород: Карпати, 1994.– 202 с.
10. Федак В. В. 17 лет спортивной жизни на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь за годы 1919–1916: Сб.– Ужгород: Школьная помощь, 1936.– С. 165–171.– 202 с.

Анотації

У статті аналізуються питання історії запровадження фізичної культури в навчальних закладах та історії започаткування волейболу на Закарпатті, зокрема й дитячого, а також його розвитку.

Ключові слова: гімнастика, фізична культура, дитячий волейбол.

В статье анализируются вопросы внедрения физической культуры в учебные заведения и истории начала занятий волейболом на Закарпатье, в частности детского волейбола, а также его развития.

Ключевые слова: гимнастика, физическая культура, детский волейбол.

The questions on history of the introduction of physical training into educational institutions and history of the beginning of playing volleyball in Zakarpattia, in particular children's volleyball and its development are analyzed in this article.

Key words: gymnastics, physical training, children's volleyball.

УДК 796.01

**Олександра Цибанюк,
Василь Музика**

Проблеми фізичного виховання у творчій спадщині українських педагогів (друга половина XIX – початок XX ст.)

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича (м. Чернівці)

Постановка проблеми. Фізичне виховання – один із найважливіших і найпроблематичніших чинників виховання особистості в історії зарубіжної й української педагогіки. Такий його статус цілком закономірний на тлі аналізу педагогіки як галузі знань, яка вивчає особливості підготовки громадян певної держави відповідно до рівня її розвитку формування фізичних якостей та ставлення до здоров'я молодих поколінь. За останні десятиріччя в умовах радикальної мінливості українського суспільства система фізичного виховання школярів у закладах освіти функціонувала завдяки накопиченому нею за попередні роки досвіду й сформованим тенденціями.

Водночас соціально-економічні зміни ініціюють нові вимоги до змісту, форм, методів і засобів розв'язання завдань фізичного виховання. Тож посилюється увага до вивчення здобутків педагогів минулих сторіч, коли закладалися підвалини фізичного виховання як соціально-педагогічної системи і зароджувалась її методологія в руслі основної державницької мети: створити і забезпечити необхідні умови для фізичного розвитку кожної молодої людини відповідно до запитів у соціумі з урахуванням її інтересів і потреб.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сучасному етапі дослідники проблем, дотичних до фізичного виховання школярів, щораз наполегливіше спонукають до пошуку відповідей на злободенні питання в спадщині історико-педагогічної думки (Л. Березівська, Я. Вовк, І. Воробець, С. Дмитренко, Т. Палагнюк, Н. Побірченко, Є. Приступа, С. Руснак, І. Філіпчук та ін.).

Мета дослідження – проаналізувати стан дослідженості проблем фізичного виховання в спадщині українських педагогів досліджуваного періоду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Погляд на фізичне виховання школярів як на систему, яка постійно еволюціонує і розширює свій соціальний та функціональний статус, ґрунтується на усвідомленні того, що її розвиток детерміновано запитом соціуму та становищем європейської наукової думки. Педагоги України, попри всі соціально-економічні й територіально-адміністративні процеси геополітичного простору досліджуваного періоду, завжди працювали в контексті прогресивних освітніх тенденцій. Отож історія зародження й розвитку теорії та практики фізичного виховання на Буковині – це шлях постійного долавання політичних перешкод і заборон, оскільки українська система освіти в регіоні формувалася загалом у несприятливих умовах. Загальне становище Буковини другої половини XIX – початку XX ст. сформувало певні передумови для запозичення творчого доробку педагогів з фізичного виховання в теоретичному й методично-організаційному аспектах. Регіон, який належав Австрії, працював за досить ліберальною конституцією 1867 р. з дещо пом'якшеними поправками її змісту 1907 р. Показовим є § 17 Конституції, а саме: "...висказує цілковиту свободу науки і її наочування, розширяє її не лиш університети але також і народні школи" [5, 61].

Події 1848–1849 рр. стали початком реформування освітньої галузі в значній частині Європи, стимулювали й активізували розвиток національної науки, культури й освіти. Власне, з цього часу посилюється функціонування української мови в педагогічних колах, що робить праці вчених доступними для широкого загалу [3, 256].

Показовими вважаємо ті факти, які свідчать про розвиток педагогічної лексики в регіоні у європейському контексті. Це утворює нас у наявності контактів між представниками різних освітніх систем, у їхній взаємодії з освітянами різних країн та функціональній проникненості теорій й практики не лише фізичного, а й інших вагомих чинників виховання. Безперечно, ліберальна мовна політика в освіті краю сприяла функціонуванню української мови та зміцненню її статусу. Як зазначав І. Франко: “Науковий рух в українській літературі можливий лише в Австрії. У Росії ... зберігається суворий порядок щодо суто наукових праць” [7, 17].

Теоретичні положення європейської педагогічної думки, а також доробок російських і українських учених прислужилися розвитку теорії та практики фізичного виховання на Буковині. У досліджуваній період фізичне виховання як чинник формування особистості щораз частіше розглядається відомими українськими педагогами в різних аспектах. Проблеми фізичного виховання виносять на рівень актуальності інші чинники (розумове, моральне, релігійне, естетичне тощо) у книгах, підручниках, епістолярії, навчальних програмах тощо. Спільним для більшості з них є визнання фізичного виховання як важливого складника оздоровлення дітей і молоді, нації загалом.

Водночас у досліджуваній період медичні й психолого-педагогічні аспекти лише зрідка оприлюднювались у періодиці. До науково значущого здобутку відносимо працю А. Волошина “О соціальному вихованню”. Відомий український педагог уперше класифікує соціально-педагогічні інституції, які вже почасти сформувалися наприкінці XIX ст. Саме він обстоював думку про те, що український народ ніколи не був сповна задоволений становищем виховної системи, її інституціями й ставленням офіційних кіл до вирішення його життєважливих проблем. Однак, зазначав педагог, це не стільки шкодило, скільки стимулювало пошуки шляхів, способів, засобів виховання молодого покоління [1, 41].

Школи для матерів покликані були навчати їх правильно турбуватися про нормальний фізичний розвиток дітей. Для цього їх ознайомили з основами правильного харчування, формували навички догляду за немовлятами.

До найважливіших форм організації фізичного виховання А. Волошин відносив ігри, гімнастику, фізичну працю. Навантаження на дітей регулювали медичні працівники, які систематично оглядали дітей і дбали про їхнє оздоровлення. Педагог неодноразово наголошував, що такі школи набули поширення у Франції (“школи вільного повітря”), в Англії та в Італії (“огородні школи”), в США та в інших країнах [1, 45].

За глибоким переконанням А. Волошина, всі чинники виховання, у т. ч. держава, повинні насамперед дбати про здоров’я дітей та молоді. З метою популяризації навичок здорового способу життя педагог формулював методичні рекомендації для вчителів і батьків, наголошував на найефективніших методах і найдоцільніших формах організації фізкультурної роботи.

Фізичну культуру педагог розглядав у неподільній єдності із іншими чинниками формування загальної культури особистості. Він був одвертим прихильником її національного змісту. Цінність фізичного виховання полягала, на його думку, не лише у зміцненні здоров’я й попередженні захворювань, а й у зміцненні духу кожної особистості. Отож у навчальних програмах фізичне виховання повинно було посісти чільне місце як обов’язкова структура. Задля цього, аналізуючи освітні системи різних країн, педагог наводив переконливі аргументи на користь фізичного виховання.

Особливо поширеними в тодішніх школах Європи були гімнастичні системи. Їхня методика з чітко вираженим національним колоритом привертала увагу широкої педагогічної громадськості. Знаними були шведська, німецька, англійська, гімнастичні системи, які, на думку А. Волошина, можуть ефективно використовуватися в українській школі.

До фундаторів теорії й практики фізичного виховання на Буковині по праву слід віднести Омеляна Поповича. За словами І. Карбулицького, саме “...він допровадив буковинську народну школу до небувалої висоти, якою не може похвалитися ніяка проща руська країна”, отож можемо назвати його “сміло батьком руського народного шкільництва на Буковині” [2, 4]. Практична діяльність педагога на різних посадах (учитель, крайовий інспектор, перший директор іспитової комісії для народних і виділових шкіл, редактор різних українських видавництв) щораз нагтовхувала його на проблеми фізичного виховання в закладах освіти регіону, що діяли на той час.

У шкільних підручниках і статтях на педагогічні теми О. Попович активно обстоює принципи і правила здорового способу життя буковинців, незалежно від їхнього віку, сам активно дотримується навичок гармонійного співіснування з довкіллям, будучи учнем учительської семінарії та членом таємного студентського товариства “Согласіє”. Особливо актуалізував питання фізичного виховання й фізичної культури у художніх творах з освітніх проблем: оповіданнях “Злий приклад”, “Істина мати”, казках “Мужик і смерть”, “Медвідь”, книгах для молоді “Хлопці-садівники”, “Із життя цісаря Франца”, “Чума горілчана” та ін.

Основні ідеї щодо покращення освітньої практики педагог оприлюднив у творах, які сьогодні складають його науково-методичну спадщину з питань педагогіки і методики організації навчально-виховного процесу в школі: “Що може школа”, “Із школи для школи”, “Дещо про виховання” та ін. Проблеми буковинського шкільництва й виховання дітей у сім’ї педагог розв’язував, опираючись на загальнолюдські цінності, знання й повагу до національної культури, рідного народу. Здебільшого в його працях знаходимо аналіз умов і принципів забезпечення успішного навчання в школі.

Власні ідеї, погляди, що стосуються фізичного виховання і підтверджені історичним досвідом, тогочасні педагоги викладали у своїх працях та застосовували у практичній роботі. Показовим до теми дослідження вважаємо працю вчителя гімнастики Франца Грілліча в державному навчальному педагогічному закладі м. Чернівці. Практик із багаторічним стажем роботи в народних школах, він упродовж десяти років вивчає досвід фахівців з різних регіонів імперії, своїх колег, збирає матеріал для посібника саме для оприлюднення на регіональному рівні. Його “Методика навчання гімнастики за навчальними планами, передбаченими для шестикласних народних шкіл на Буковині” (1899 р.) стала практичним посібником не тільки для вихованців педагогічного училища, а й для вчителів усього регіону. Проте необхідно зазначити, що від початку листування з повітовими радами, дирекціями навчальних закладів, крайовою радою щодо видання підручника пройшло 10 років.

Основною ідеєю авторської праці є обмеження тривалості й кількості стройових та вільних вправ, порівняно з іншими підручниками, а також (особливо у вправах на снарядах) врахування місцевих та регіональних особливостей. Ф. Грілліч зробив спробу розташувати вправи в окремих видах, дотримуючись принципу поступовості, додавши методичні вказівки, зразки команд, окремо для хлопців і дівчат. Прихильник чіткого визначення і професійної термінології, він використав ряд скорочень, з поясненнями, а саме: “Abst. – відстань, дистанція; В. – наказ” та ін. [8, 74].

Висновки. Підсумовуючи, визначимо погляди педагогів на фізичну культуру в неподільній єдності з іншими чинниками формування загальної культури особистості. Цінність фізичного виховання, на думку згадуваних вище педагогів, полягала не лише в зміцненні здоров'я й запобіганні захворюванням, а й у зміцненні духу кожної особистості. Визначено необхідність упровадження фізичного виховання як обов'язкової структури навчальних програм. У подальшому слід проаналізувати погляди інших освітян та фахівців з цього питання.

Література

1. Волошин А. О соціальному вихованню. – Ужгород: Друк. акційного т-ва “Унію”, 1924. – 53 с.
2. Карбулицький І. І. Рідний батько // Буковина (Додаток). – 1901. – Ч. 152. – С. 4–6.
3. Квітковський Д., Бриндзан Т., Жуковський А. Буковина, її минуле і сучасне. – Париж; Філадельфія; Дітройт: Зелена Буковина, 1956. – 965 с.
4. Окопний А. М. Фізичне виховання в спадщині українських педагогів (друга пол. XIX – перша пол. XX ст.): Дис. ... канд. пед. наук. – Л., 2001. – 197 с.
5. Пенішкевич О. І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – початок XX ст.): Монографія. – Чернівці: Рута, 2002. – 520 с.
6. Франко Т. Розвій руханки серед українців. – Л., 1925. – 16 с.
7. Grillisch F. Methodik des turn-unterrichtes. – Czernowitz: Buchdruckerei Emil Kanarski in Czernowitz, 1899. – 86 s.

Анотації

Розглянуто погляди А. Волошина на необхідність та обов'язковість фізичного виховання молоді, проаналізовано погляди педагога та громадського діяча О. Поповича. Показовою щодо теми дослідження вважаємо працю вчителя гімнастики Франца Грілліча в державному навчальному педагогічному закладі м. Чернівці. Практик з багаторічним стажем роботи в народних школах, він упродовж десяти років вивчав досвід фахівців з різних регіонів імперії, своїх колег, збирав матеріал для посібника саме з метою оприлюднення на регіональному рівні.

Ключові слова: *фізичне виховання молоді, форми організації фізичного виховання, гімнастика.*

Рассмотрены взгляды А. Волошина на обязательность и необходимость физического воспитания молодого поколения, проанализирован вклад педагога и общественного деятеля О. Поповича. Высветлена работа учителя гимнастики Ф. Гриллича в государственном педучилище г. Черновцы. Практик с многолетним стажем, он на протяжении 10 лет изучал опыт специалистов с целью сбора информации для пособия.

Ключевые слова: физическое воспитание молодежи, формы организации физического воспитания, гимнастика.

Glances A. Voloshina are considered In article on need of the physical education growing generations, is made analysis to activity O. Popovicha. Certain importance of the work bucovina's teacher Franca Grillich: practical person with perennal length of service robots in public school, he on length ten years studies the experience a specialist from miscellaneous region Austrian-Hungarian empire, the european colleague.

Key words: physical education of youht, form of organiation of physical education, gymnastic.

УДК 796.01

*Олена Ярмошук,
Володимир Ковальський*

Алгоритм створення тимчасової міжвідомчої комісії як консультативно-дорадчого органу з питань реклами у спорті

Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне)

Постановка проблеми й аналіз останніх досліджень і публікацій. Основними документами правового регулювання діяльності будь-якої спортивної організації, включаючи й маркетинг, є внутрішні закони країни, положення, закріплені в національному спортивному законодавстві, якщо таке прийнято, й Устав цієї та вищої організацій [1, 3, 4].

Сприяння розвитку спорту і фізичного виховання, а також зростання числа членів клубів, асоціацій і федерацій у більшості країн розглядається як імперативне завдання держави. Для виконання її законодавці всюди засновують адміністративні органи. У більшості країн внутрішні спортивні структури дуже схожі. Їхня організаційна структура має форму піраміди: в основі лежать спортивні клуби й асоціації, які входять у федерації, а останні групуються разом під патронатом національного спортивного або олімпійського комітету.

На жаль, наш спорт у попередній період розвивався не на правовій основі, а за постановами та інструкціями партії й уряду. У зв'язку з переходом до ринкової економіки різко змінюється ставлення держави до спорту. І тут досвід відносин приватного підприємництва зі спортивними структурами в ряді західних країн може бути досить корисний для нашого законодавства та спорту [2].

Відзначимо також, що уряд багатьох країн впливає на спорт і бізнес, визначаючи податкові рамки, у яких вони діють, і приймаючи різні закони, що впливають на спортивний маркетинг.

Нам насамперед потрібно таке законодавство, яке б дало змогу б зберегти те позитивне, що поки ще є в нашому спорті й що сприяло б залученню в нього додаткових коштів.

Особливо гостро в цей час постає питання врегулювання суперечок спортсменів і спортивних організацій. Усе більше посилюється тенденція їхнього звернення до цивільних судів. Причому суди стали проявляти більшу готовність приймати ці позови й брати на себе відповідальність за їхнє рішення. Досить часто спортсмени – члени олімпійських команд своїх країн відмовляються надягати форму НОК, тому що у багатьох із них є індивідуальні спонсори і вони бажають виступати у формі свого спонсора.

Юридична література усе ще дотримується точки зору, що державні суди не повинні займатися справами, пов'язаними зі спортом. Що стосується самої гри, змагання, то із цим треба погодитися. Щодо питань стосунків між спортсменом і спортивною організацією, і насамперед підписання та дотримання контрактів, погодитися з такою постановкою не можна [3,4].

Мета нашого дослідження – проаналізувати чинні нормативні документи для виявлення правових основ регулювання спортивного маркетингу в Україні.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати існування спортивного маркетингу як окремої економіко-політичної ланки суспільства.

2. Визначити місце реклами в спортивному маркетингу та створити алгоритм перспективного правового регулювання реклами у спортивному маркетингу.

Методи дослідження. У процесі дослідження ми керувалися сучасними принципами і вимогами до методів. Були використані такі групи методів: 1) теоретичний аналіз літературних джерел з питань визначення особливостей правового регулювання спортивного маркетингу; 2) загальнотеоретичні методи дослідження: абстракція і конкретизація; аналіз і синтез; індукція і дедукція.

Виклад основного матеріалу дослідження. У більшості країн питання реклами регулюються законом про рекламну діяльність. Наприклад, іспанський закон 1988 р. забороняє деякі форми рекламної діяльності. До них належать, по-перше, реклама що дезорієнтує і спонукає її одержувача до помилкових висновків, або та що зашкоджує інтересам конкурента, і реклама, що опускає важливу основну інформацію; по-друге, нечесна реклама – будь-яке введення в оману щодо якості товару, його ціни й умов продажу.

У переважній більшості розвинених країн заборонена або строго обмежена, особливо по ТВ, реклама тютюнових виробів і алкогольних напоїв.

Сьогодні в Україні рекламна діяльність майже не відрегульована. Чинне законодавство регламентує тільки окремі питання рекламної діяльності й не відображає того різноманіття відносин, які виникають у ході цієї діяльності. Власне кажучи, воно регулює тільки зміст рекламних звернень і розміщення реклами в ЗМІ. Це закон “Про рекламу” прийнятий в Україні від 3 червня 1996 р. Крім того, в Україні розроблена законодавча база рекламної діяльності в Україні.

Враховуючи проаналізовані нами дані та відповідно до п. 24 постанови Кабінету Міністрів України від 15 липня 2005 р. № 591 “Про затвердження орієнтовного плану законопроектної роботи на 2005 рік” Держспоживстандарт України продовжує роботу над проектом Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про рекламу” [5; 6; 7; 8], який стосується маркетингових комунікацій, ми пропонуємо створення тимчасової міжвідомчої комісії як консультативно-дорадчого органу з питань реклами, пов’язаної зі спортом (рис. 1).

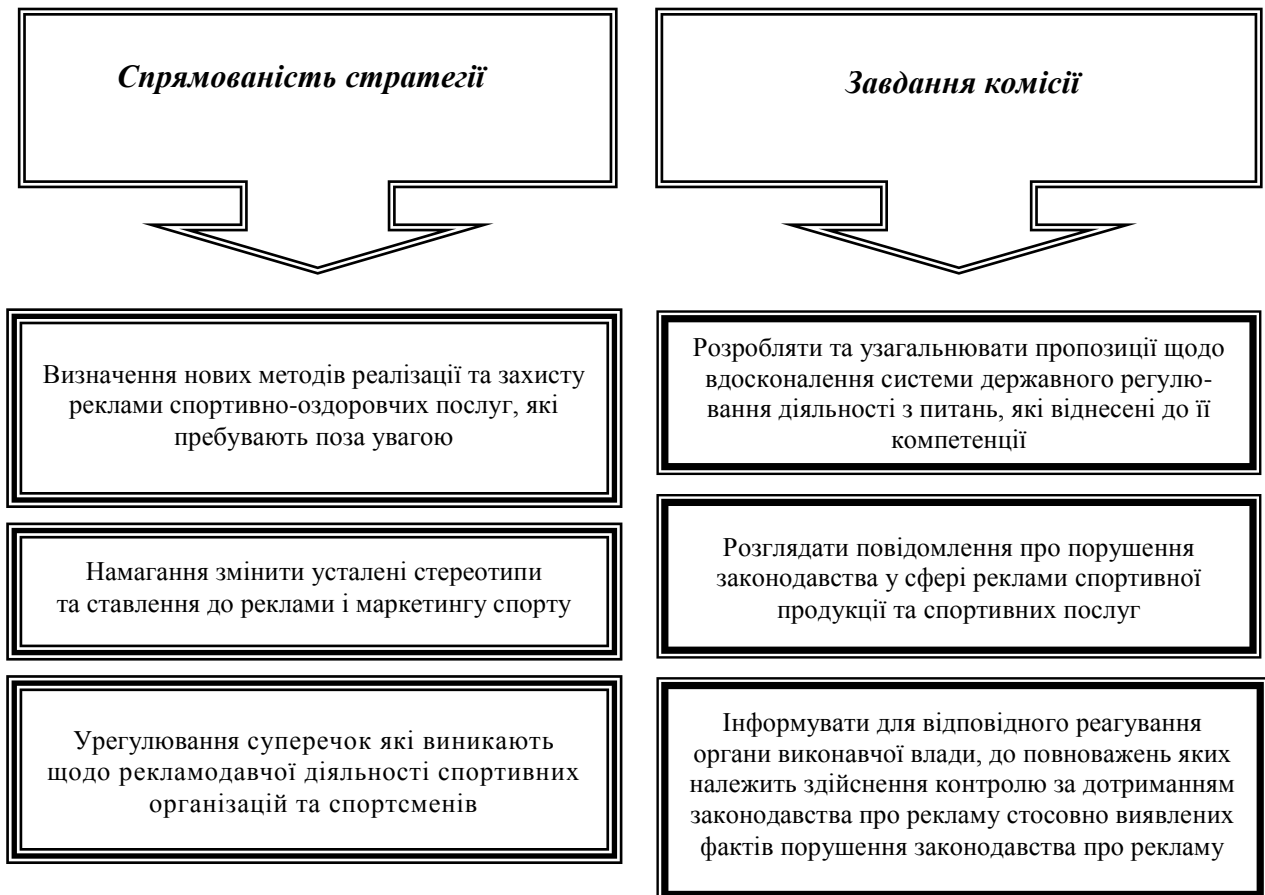

Рис. 1. Стратегія роботи тимчасової міжвідомчої комісії як консультативно-дорадчого органу з питань реклами спортивної продукції та спортивних послуг

Комісію потрібно створити, беручи за аналогію вже створену тимчасову міжвідомчу комісію, яка працює як консультативно-дорадчий орган з питань реклами медичної продукції та медичних послуг (затверджено Держспоживстандартом України та Міністерством охорони здоров'я України 21 березня 2006 р. за № 139/84). Результати роботи цієї комісії є позитивними. Зокрема, у I кварталі 2006 р. територіальними органами у справах захисту прав споживачів здійснено тематичну перевірку стосовно дотримання суб'єктами підприємницької діяльності вимог законодавства про рекламу щодо заборони реклами тютюнових виробів та алкогольних напоїв засобами зовнішньої реклами біля території дитячих дошкільних заходів, середніх загальноосвітніх шкіл та інших навчальних закладів, у яких навчаються діти віком до 18 років.

За звітний період органами Держспоживстандарту України перевірено 5 275 рекламоносіїв, у тому числі 3 804 об'єкти зовнішньої реклами, здійснено 1 078 перевірок у друкованих засобах масової інформації та 393 – на каналах телебачення та радіо.

За результатами перевірок виявлено багато порушень та заведено 662 справи, у тому числі 508 – у сфері зовнішньої реклами, 149 – у друкованих засобах масової інформації та п'ять – на каналах телебачення та радіо.

До порушників рекламного законодавства застосовані економічні санкції на суму 148,3 тис. грн, які сплачено у добровільному або судовому порядку та перераховано до державного бюджету.

Розглянуто 88 звернень від фізичних та 190 – від юридичних осіб.

Оптимістичні результати діяльності цієї комісії дають змогу використати її як аналог.

Стратегія роботи тимчасової міжвідомчої комісії як консультативно-дорадчого органу з питань реклами спортивної продукції та спортивних послуг повинна бути спрямована на:

- визначення нових методів реалізації та захисту реклами спортивно-оздоровчих послуг, які перебувають поза увагою;
- намагання змінити усталені стереотипи та ставлення до реклами і маркетингу спорту;
- урегулювання суперечок, які виникають щодо рекламодавчої діяльності спортивних організацій та спортсменів.

Метою створення зазначеної комісії є об'єднання Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту з Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики у межах своєї компетенції щодо реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів від недобросовісної реклами спортивних товарів, спортивної косметики, спортивної техніки, виробів спортивного призначення, харчових продуктів для спеціального споживання у спорті, дієтичних добавок для спортсменів.

Зокрема, комісія відповідно до покладених на неї завдань:

- розроблятиме та узагальнюватиме пропозиції щодо вдосконалення системи державного регулювання діяльності з питань, які віднесені до її компетенції;
- розглядатиме повідомлення про порушення законодавства у сфері реклами спортивної продукції та спортивних послуг;
- інформуватиме для відповідного реагування органи виконавчої влади, до повноважень яких належить здійснення контролю за дотриманням законодавства про рекламу стосовно виявлених фактів порушення законодавства про рекламу.

Крім того, у разі звернення рекламодавців, виробників реклами та інших зацікавлених осіб тимчасова Комісія надаватиме рекомендації стосовно відповідності змісту реклами спортивної продукції та спортивних послуг положенням чинного законодавства України.

Висновки. На нашу думку, створення запропонованого нами комітету сприятиме ефективному регулюванню реклами спортивних послуг та спортивної продукції в Україні, а також правовому захисту спортивного маркетингу.

Література

1. Гуськов С. И. Маркетинг и зарубежный спорт.– Ч. 1–2.– М.: ЦООНТИ-ФиС, 1992.
2. Гуськов С. И. Спонсор и спорт.– М.: МЦНТИ, 1995.
3. Гуськов С. И., Куратов А. О. Маркетинг физкультурно-оздоровительных услуг.– М.: ЦООНТИ-ФиС, 1993.
4. Живанович Ж. В. Маркетинг в спорте и рекреации // Теория и практика физ. культуры.– 1991.– № 1.
5. Закон України “Про Антимонопольний комітет України” // Голос України.– 1993.–21 груд.
6. Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції” // Уряд. кур'єр.– 1996.–29 черв.

7. Закон України "Про захист економічної конкуренції" // Уряд. кур'єр.– 2001.– 21 берез.
8. Олійник М. О., Скрипник А. П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні: Навч. посіб.– Вид. 3-тє, переробл. та допов.– Х.: ХАДІФК, 2000.– 292 с.

Анотації

У статті розкриваються деякі питання спортивного маркетингу. Зокрема наголошується на недосконалості законодавчої бази України стосовно реклами спортивних послуг та продуктів. Автор пропонує алгоритм створення тимчасової міжвідомчої комісії як консультативно-дорадчого органу з питань реклами, пов'язаної зі спортом.

Ключові слова: спортивний маркетинг, правове регулювання, реклама.

В статтє поднимается тема спортивного маркетинга. Акцентируется внимание на несовершенстве законодательной базы Украины по вопросам рекламы спортивных услуг и товаров. Автор рекомендует алгоритм создания временной межведомственной комиссии как консультативно-совещательного органа по вопросам рекламы в спорте.

Ключевые слова: спортивный маркетинг, правовое регулирование, реклама.

In the article the theme of sport marketing rises. Attention in the imperfection of the legislative base of the Ukraine for questions of the advertisement of sport services and goods is accentuated. The author recommends the algorithm of the creation of temporary interdepartmental commission as the consultative- recommended organ for questions of advertisement in the sport.

Key words: sport marketing, lawful regulation, advertisement.

УДК 796.01

**Лилия Ясько,
Юрий Ясько**

Особенности функционирования детско-юношеского футбола в Украине

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины (г. Киев)

Постановка проблемы. Как известно, организация спортивной деятельности детей и подростков является основополагающим элементом для эффективного развития спорта высших достижений, однако развитию юношеского спорта в нашей стране уделяется недостаточное внимание [2]. При этом функционирование детско-юношеского спорта в Украине имеет ряд проблем глубокого организационного порядка [3].

В настоящее время футбол занимает одно из ведущих мест в Украине по массовости занятий и развивается во всех регионах страны. Это связано с высокой популярностью данного вида спорта, его зрелищностью, доступностью, освещенностью со стороны СМИ. Именно поэтому изучение особенностей организации и функционирования детско-юношеского футбола как предпосылок для успешного развития и массового спорта, и подготовки резерва для спорта высших достижений представляется актуальным.

Цель исследований – проанализировать нормативные документы и литературные источники и выявить особенности функционирования детско-юношеского футбола в Украине.

Для достижения поставленной цели нами проанализированы показатели количества отделений по футболу в ДЮСШ и СДЮСШОР регионов Украины, контингент спортсменов, находящихся на различных этапах многолетнего совершенствования в ДЮСШ и СДЮСШОР, кадровое обеспечение детско-юношеского футбола и его качественный состав.

Изложение основного материала исследования. Система организации подготовки футболистов включает спортивные клубы, ДЮСШ, СДЮСШОР, УОР, УФК, ШВСМ, команды второй, первой и высшей лиг, сборные команды страны. Как показывает анализ количества отделений ДЮСШ и СДЮСШОР по футболу, приоритет развития данного вида спорта наблюдается в Харьковской, Киевской, Донецкой, Днепропетровской и Львовской областях Украины (рис. 1). Развитие отделений по футболу в разных регионах страны, по нашему мнению, может быть обусловлено несколькими причинами:

- территориальными особенностями и связанным с ними количеством населения региона, а, следовательно, и количеством детей и юношей, привлекаемых к занятию спортом;

- наличием и качеством материально-технических баз;
- уровнем развития футбола в этих регионах, о чём можно судить по количеству команд-мастеров, принимающих участие в соревнованиях высшего ранга, проводимых под эгидой ФФУ и ПФЛУ.

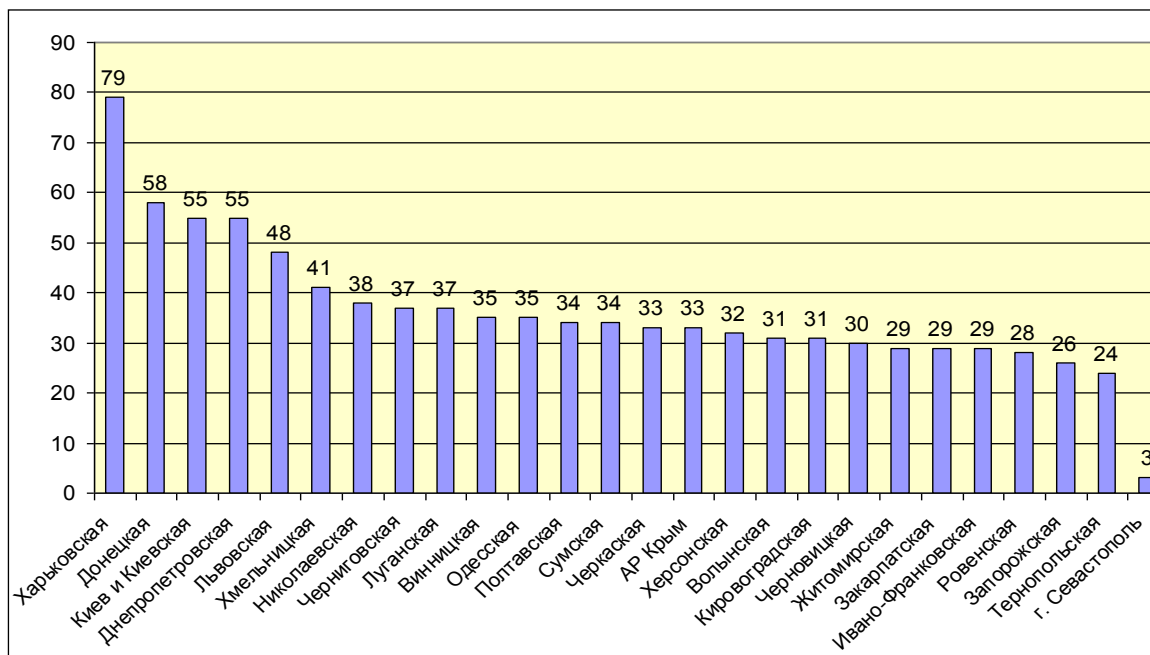

Рис. 1. Количество отделений футбола в ДЮСШ и СДЮСШОР в различных областях Украины

Рассматривая как один из факторов наличие профессиональных футбольных клубов в городе или регионе, можно утверждать, что для обеспечения всех степеней подготовки спортсменов (детей, юношей, взрослых), необходима преемственность в виде детских команд на базе ДЮСШ. Кроме того, ФФУ обязывает все клубы, принимающие участие в соревнованиях высшего ранга обеспечивать участие резерва в соревнованиях детско-юношеской футбольной лиги. Нами установлено, что в соревнованиях чемпионата Украины команд высшей, первой и второй лиг по футболу принимает участие наибольшее количество команд: 11 команд Киева и Киевской области, восемь команд Донецкой области, шесть команд Автономной Республики Крым, четыре – Харьковской области, по две – Днепропетровской и Львовской. Естественно, данный факт подразумевает более эффективное развитие детско-юношеского спорта в этих регионах как резерва для дальнейшего спортивного совершенствования и объясняет увеличение количества отделений по футболу по сравнению с другими регионами.

В последнее время всё чаще дискутируется вопрос о том, что массовый спорт и спорт высших достижений вошли в противоречия. Так, группой российских авторов приводятся данные, указывающие на то, что спорт высших достижений не зависит от общей численности занимающихся в разных спортивных организациях, а на одного спортсмена, задействованного в спорте высших достижений в России, приходится 246 занимающихся в спортивных секциях, группах, клубах [1]. По мнению многих украинских тренеров, одной из проблем в детско-юношеском футболе, является отбор детей и подростков для занятий в учебно-тренировочных группах с целью последующего целенаправленного спортивного совершенствования. Как видно из представленных в таблице результатов, количество детей, занимающихся преимущественно массовым спортом в группах начальной подготовки и спортивно-оздоровительной направленности, резко сокращается (до 40,1 %) при комплектовании учебно-тренировочных групп. По мнению тренеров, это связано с низким уровнем здоровья детей и подростков и низкой мотивацией к дальнейшему совершенствованию в сфере спорта.

Анализ занимающихся в группах спортивного совершенствования и высшего спортивного мастерства свидетельствует о том, что в ДЮСШ и СДЮСШОР остаются заниматься 3,3 % и 0,1 % спортсменов соответственно по сравнению с учебно-тренировочными группами. Это в значительной мере обусловлено переходом перспективных спортсменов по достижению 15-летнего возраста в другие организации (клубные команды, УОР, УФК), которые в дальнейшем занимаются подготовкой спортивного резерва.

Контингент занимающихся детей и подростков и кадровое обеспечение детско-юношеского футбола в Украине

Количество спортсменов, занимающихся футболом в ДЮСШ и СДЮСШОР Украины	
группы	количество спортсменов
Начальной подготовки и спортивно-оздоровительной направленности	118 071
Учебно-тренировочные	47 405
Спортивного совершенствования	1 555
Высшего спортивного мастерства	54
Количество тренеров-преподавателей, работающих в отделениях футбола в ДЮСШ и СДЮСШОР Украины	
Общее количество	4 123
Штатные тренеры	2 320
Штатные тренеры с высшим образованием, имеющие уровень специалиста, магистра	1 389
Тренеры, имеющие квалификационную категорию	1 342
Тренеры высшей категории	120

Анализируя уровень квалификации футболистов, занимающихся в ДЮСШ и СДЮСШОР Украины, установлено, что из общего количества спортсменов, занимающихся в отделениях, 1970 имеют 1-й квалификационный разряд, 89 – кмс, 40 – мс и 10 – мсмк.

Как известно, одной из проблем детско-юношеского спорта Украины является низкий приток квалифицированных кадров, что объясняется в основном низкой оплатой труда, особенно на начальных этапах подготовки и в спортивно-оздоровительных группах, где явно выражена диспропорция между долями количества занимающихся и заработной платой тренера. По мнению исследователей, существует материальная заинтересованность тренеров в преимущественно специализированной и высокоинтенсивной подготовке юных спортсменов, что противоречит принципам спортивной подготовки [1]. Именно поэтому на сегодняшний день существует необходимость прогрессивных изменений в системе оценивания труда спортивного педагога, при этом критерием оценки работы тренера в детско-юношеском спорте должна являться не победа на первенстве города или региона, а, в первую очередь, перспективность спортивного совершенствования юных спортсменов.

В ходе анализа кадрового обеспечения детско-юношеского футбола установлено, что в ДЮСШ и СДЮСШОР разных областей Украины работает 4 123 тренера по футболу, из них 56,3 % являются штатными. При этом количество тренеров, имеющих высшее образование, составляет 33,7 %, а высшую квалификационную категорию имеют 2,9 % из общего числа работающих. Следует отметить, что на одного работающего в ДЮСШ и СДЮСШОР тренера по футболу приходится в среднем 41 спортсмен.

С целью определения уровня заинтересованности в будущей профессиональной деятельности нами был проведен анонимный опрос студентов-футболистов III и IV курсов НУФВСУ. Анкетирование включало вопросы, направленные на выявление желания работать тренером по футболу и приемлемой оплаты этого труда. Данные проведенного опроса свидетельствуют о том, что из 22 опрошенных студентов все имеют желание работать тренером, но 36 % не планируют его реализовывать по причине низкой оплаты труда. 23 % опрошенных также не планируют работать по специальности из-за высокого уровня ответственности. В ходе проведенного анкетирования отмечена заинтересованность работы с контингентом младшего школьного возраста – 27 %, старшего школьного возраста – 27 % и взрослыми – 59 % опрошенных студентов, тогда как желание работать со средним школьным возрастом отметили 9 % респондентов, что связано с трудностью работы молодых специалистов с подростками переходного возраста.

По выяснению уровня заработной платы установлено, что её диапазон распределился в зависимости от контингента занимающихся спортсменов. Так, при преимущественной работе с группами начальной подготовки заработная плата, по мнению будущих специалистов, является приемлемой в размере 2 770 грн (усреднённые данные), при работе с учебно-тренировочными группами – 3 547 грн, при работе с группами спортивного совершенствования – 5 000 грн, при работе с группами высшего спортивного мастерства – 10 186 грн и выше.

Таким образом, говоря о проблеме кадрового обеспечения детско-юношеского футбола, можно заключить, что молодые специалисты имеют желание работать в данной сфере, но не планируют его реализовывать по причине низкой оплаты труда и при этом высокого уровня ответственности.

Выводы. Данные результаты позволили выявить особенности функционирования детско-юношеского футбола в Украине и необходимость прогрессивных изменений.

Таким образом, можно заключить, что систему детско-юношеского спорта в футболе необходимо структурировать по двум составляющим:

- массовые занятия спортом с последующим отбором в группу начальной подготовки и дальнейшим спортивным совершенствованием на базе ДЮСШ и СДЮСШОР;
- прохождение начальных этапов подготовки в ДЮСШ и СДЮСШОР с последующим переходом в группы спортивного совершенствования на базе ШВСМ, УОР, клубов при ведомствах. При этом, по мнению специалистов [2], переход в следующее звено соответствующей организационной цепи должен осуществляться таким путём, который сводил бы к минимуму вероятность ошибок и субъективизм и обеспечил бы равную общую заинтересованность в успехе спортсмена всех, кто участвовал в его подготовке.

Литература

1. Никитушкин В. Г., Кващук П. В., Бауэр В. Г. Организационно-методические основы подготовки спортивного резерва: Монография. – М.: Сов. спорт, 2005. – 232 с.
2. Платонов В., Сахновский К. Концептуальные положения развития юношеского спорта в Украине // Юношеский спорт XXI века: Материалы конф. – М.: Сов. спорт, 2002. – С. 173–176.
3. Шинкарук О. А., Нестерова А. В. Особенности развития детско-юношеского спорта некоторых зарубежных стран // Современный олимпийский спорт и спорт для всех: Материалы XI Междунар. науч. конгр. – Мн.: БГУФК, 2007. – С. 285–287.

Аннотации

В статье рассматриваются особенности развития детско-юношеского футбола в разных регионах Украины и некоторые проблемные моменты работы спортивного тренера.

Ключевые слова: количество отделений, контингент, кадровое обеспечение.

У статті розглянуто особливості розвитку дитячо-юнацького футболу в різних регіонах України та деякі проблемні питання праці спортивного тренера.

Ключові слова: кількість відділень, контингент, кадрове забезпечення.

Peculiarities of youthful football development in different region of Ukraine and some problems of trainer work have been considered.

Key words: quantity of department, quota, provision with specialists.

Професійна підготовка фахівців фізичної культури і спорту

УДК 378:796

*Галина Балахнічова,
Лідія Завацька*,
Людмила Заремба*

Технологія професійного формування майбутнього вчителя фізичної культури

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк),

**Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука (м. Рівне)*

Постановка проблеми. Вихідними даними для отримання технології професійного формування майбутнього фахівця фізичної культури є правильно організований навчально-виховний процес у теорії і практиці фахової підготовки, у якому беруть участь викладач ВНЗ та студент, і добре організована з робота професійної організації довузівської, вузівської та післявузівської підготовки.

Мета цієї роботи – виявити особливості сучасних педагогічних технологій у викладанні спортивних дисциплін та розробити технологічну модель професійних знань майбутнього фахівця фізичної культури і спорту.

Методи дослідження – аналіз літературних джерел із проблем технології професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту; педагогічні спостереження, анкетування й опитування вчителів, учнів, студентів, педагогів ВНЗ, вивчення рейтингового оцінювання професійної орієнтації учнів загальноосвітніх шкіл, студентів ВНЗ; визначення самооцінки професійної підготовленості молодих вчителів першого, другого і третього років роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема професійної майстерності займає провідне місце в технології формування фахівця фізичної культури та спорту і центральне місце в теорії та практиці фахової підготовки майбутнього вчителя-тренера.

Поняття технології професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури має багатофакторний, багатоаспектний, широкий характер і відображає:

- рівень освіченості й інформованості з фізичного виховання;
- сформованість здібностей із фізичної культури до педагогічної діяльності;
- якості особистості та характерні особливості вчителя (тренера) фізичного виховання.

Технологія професіоналізму вчителя фізичного виховання може проявлятися у творчій діяльності за фахом, у чіткій організації навчального процесу, в ефективній діяльності вчителя.

Відомо, що технологія професійної підготовки майбутнього фахівця фізичної культури, як і будь-якої професії, повинна тісно пов'язуватися з визначенням життєвого шляху людини.

Отже, строкатість різноманітних положень, пов'язаних з цим вибором можна було б укласти в зміст слів “треба”, “хочу”, “можу”, що означає: “треба” – потреби суспільства; “хочу” – особистісні потреби; “можу” – здібності людини.

Якщо ці поняття означають кореляцію (відповідність), то у майбутньому можна сподіватися, що молодий фахівець прагнучим до професіоналізму і продуктивність праці йому буде забезпечена.

У науковій літературі відзначається, що в особистості, яка обрала свою професію й виконує її з бажанням, продуктивність праці дорівнює 100 %, у того, хто працює без бажання, становить 65 %; особистість, яка неправильно визначила свою професію, – 50 %; людина, яка працює без бажання і неправильно обрала професію – нижча за 30 %.

Аналіз досліджень показав, наскільки державі щорічно обходяться незадоволені своєю роботою працівники і чи потрібно звертати увагу на випадковий вибір професії, невідповідність бажання й вибору.

Отже, все це ще раз доказує вагомість професійної орієнтації людини, починаючи зі шкільних років.

Ми вважаємо, що у вирішенні цієї проблеми повинні бути зацікавлені установи, трудові колективи, школа і родина.

Процес технології професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури і спорту умовно можна поділити на три етапи, а саме: довузівський, вузівський, післявузівський. Кожен етап підготовки має свої особливості, провідні форми і методи роботи, спрямовані на формування професійної майстерності. Схематично технологію професійної підготовки майбутнього вчителя (тренера) ми зобразили на схема. 1.

Схема. 1. Технологія становлення вчителя (тренера) фізичної культури

Аналіз бібліографічної літератури науковців-дослідників, праці вчительської діяльності з фізичної культури і спорту показав, що перший етап технології професійної підготовки розпочинається задовго до вступу у вищий навчальний заклад, і відбувається це переважно в старших класах навчання у школі, коли учень робить свій вибір щодо майбутньої професії.

Огляд літературних джерел показав, що близько 70 % випускників шкіл майбутній вибір професії роблять свідомо, хоча із 70 % десять назвали чимало труднощів, з якими їм доведеться в майбутньому стикатися в роботі вчителя фізичної культури.

Проведене опитування учнів ЗОШ № 1 м. Луцька і студентів-першокурсників інституту фізичної культури та здоров'я Волинського національного університету показало, що значна кількість опитаних вважають свій вибір майбутньої професії не випадковим, а пов'язаним із мотивацією професійної орієнтації: 36 % – позитивним ставленням до дітей, 29 % – з любов'ю до фізичної культури і спорту, 28 % – потягом до поглиблених професійних знань, 7 % – інше. І разом із цим, професійний вибір може бути і випадковим, який пов'язаний із близьким розташуванням вузу, отриманням направлення зі школи на навчання, порадою дорослих, потягом й інтересом до знань і оволодіння професійною майстерністю.

Таким чином, технологія I етапу довузівської підготовки вчителя фізичної культури – це формування інтересу до професії вчителя, свідоме сприйняття і потяг до педагогічної діяльності. Тобто увесь цей комплекс складає поняття “мотивація”.

Другий етап технології вузівської підготовки, де важливими і провідними елементами виступають: оволодіння основами знань суспільних, соціальних, психолого-педагогічних та спеціальних наук, які є основою педагогічної ерудиції. На другому етапі велика роль належить розвитку педагогічних спостережень, здатності до аналізу, оволодінню теоретичною, практичною і методичною підготовкою та формуванню відповідних якостей характеру.

Опитування показало, що до формування особистості вчителя фізичної культури належать доброта і любов до дітей, вимогливість, щирість, справедливість, самоосвіта, наполегливість та рішучість, ерудиція та інші. Саме ці ознаки і характеризують якості вчителя та його професійну майстерність.

Певне значення, крім названих знань, умінь і навичок, має оволодіння педагогічним тактом, обізнаність зі стилями спілкування.

Отже, ми можемо констатувати, що до II етапу професійного розвитку належить навчання у ВНЗ, де закладаються основи знань і професійна майстерність, а на основі формування знань, умінь, навичок відбувається формування особистісних характеристик. Усе це дало змогу сформувати технологічну модель професійних якостей учителя фізичної культури, яка включає в себе (схема. 2):

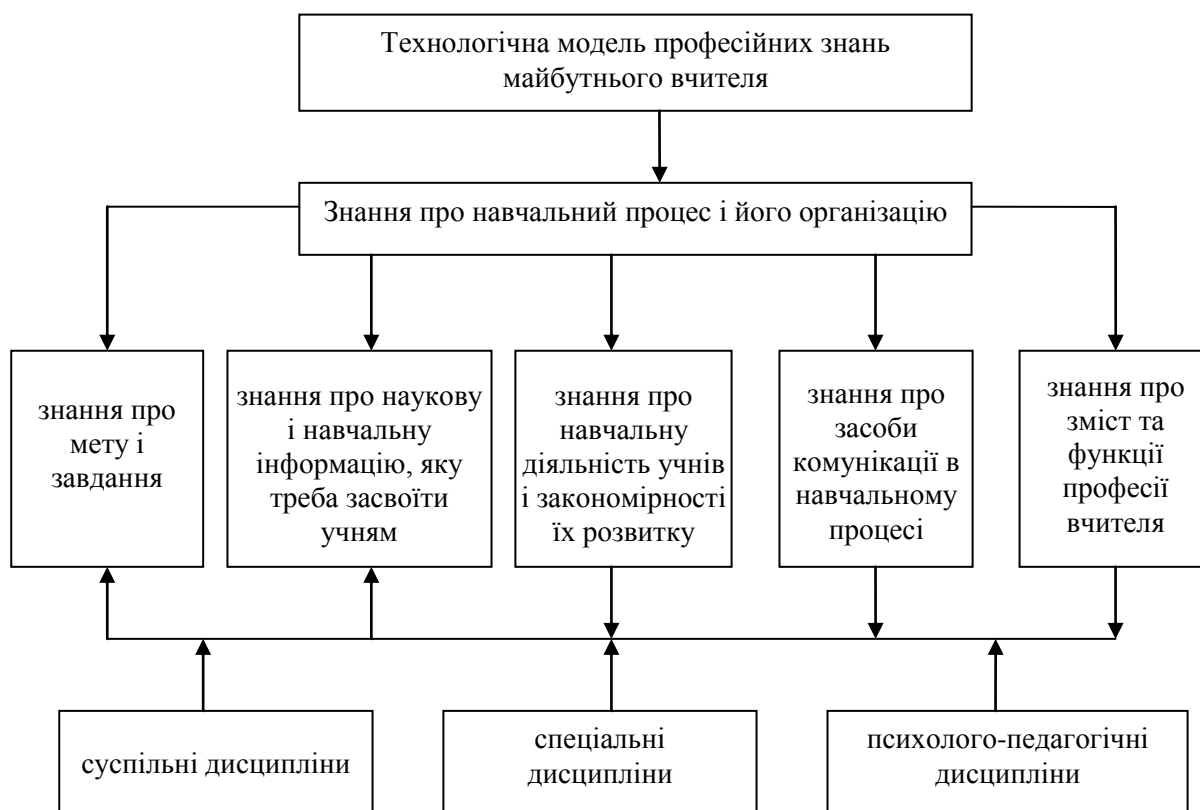

Схема. 2. Технологічна модель професійних знань майбутнього вчителя

Третій етап технології після вузівської підготовки включає період, коли молодий учитель приступає до самостійної діяльності.

Аналіз літературних джерел науковців та практиків, дослідження вчених стверджують, що практичний досвід у самостійній творчій праці до молодого фахівця приходить через 4–5 років після закінчення ВНЗ.

Таким чином, якщо вчитель постійно вдосконалюється, займається самоосвітою, тягнеться до професійного зростання, тільки тоді й можна говорити про професійну майстерність, а бажання самовдосконалюватися впливає на результати праці [7].

Три визначені типи вчителів і певні їх ознаки дали змогу охарактеризувати хід технології професійної підготовленості майбутніх учителів до роботи з учнями:

- до I типу належать учителі, які з перших днів прагнуть оволодіти професійною майстерністю, які мріють бути не просто вчителем, а вчителем-майстром;
- до II типу належать учителі, які йдуть до професійної майстерності повільно; у них слабка теоретична і практична підготовка;
- до III типу належать учителі, які не вміють проявляти свої здібності, у них відсутні організаторські вміння, вони байдужі до своєї роботи; така категорія вчителів у школі не затримується і є небезпечною.

Отже, кожен учитель за роки навчання у вузі повинен оволодіти знаннями, вміннями та навичками, методикою викладання свого предмета, а з першого дня приходу в школу поставити мету – стати професіоналом у своїй галузі.

Технологія професійного вдосконалення майбутнього вчителя фізичної культури повинна складатися з теоретичної і практичної підготовки, яка міститься у психолого-педагогічних дисциплінах та спеціальній фаховій підготовці до творчої діяльності в системі освіти. Типовий варіант навчального процесу повинен включати: змістовий склад програмового матеріалу; використання таких форм і методів організації навчального процесу, які сприяють професійній майстерності майбутнього фахівця [5].

У зв'язку з тим, що інститут фізичної культури та здоров'я Волинського національного університету імені Лесі Українки готує педагогічні кадри для сфери діяльності в школах та у дитячих спортивних товариствах, творча діяльність студентів вузу в усіх формах професійної підготовки моделює діяльність вчителя (тренера) загальноосвітніх шкіл та спортивних дитячих установ протягом усіх років навчання у вузі [1].

Відповідно до вимог сьогодення Української держави необхідне чітке розуміння високих, конкретних і здійснених вимог фахівця будь-якої професії, але разом з цим технологія підготовки майбутнього вчителя повинна включати в себе не лише підготовку фахівця, а й підготовку такого вчителя, який би міг технологічно спрямовувати фахові знання на особистість кожного учня, а саме: на основі професіограми визначати індивідуальні особливості учнів різновікових груп, здійснювати формування культури навчальної праці, вироблення потреби до постійної самоосвіти та самоуправління, вміння здійснювати патріотичне, інтернаціональне, моральне, правове, фізичне, естетичне, екологічне, економічне виховання.

Таким чином, рівень сформованості у вчителя критеріїв оцінки професійної кваліфікації залежить від ступеня збігання ідеальної уяви про якість фахівця та його фактичних даних [2].

У науковій літературі розрізняють три рівні сформованості майстерності спеціаліста-тренера, де в основу кваліфікації покладено ставлення до спорту і педагогічної діяльності, характер змісту роботи з учнями-спортсменами, знання закономірностей навчально-виховного процесу.

У визначенні рейтингової оцінки технології професійної підготовки розрізняють високий, середній і низький рівні підготовленості, але це не догма і можна сподіватися, що завдяки самовихованню кожен фахівець прагнучим до професіоналізму і творчості в праці [4].

Останнім часом велика увага приділяється фізичному розвитку людини, але лише завдяки взаємодії опанування знаннями з інших предметів з'являється відчуття гармонії, високої працездатності й активного довголіття.

Актуальність проблеми вдосконалення технології професійної підготовленості майбутнього фахівця фізичної культури і спорту обумовлена соціальним запитом суспільства.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можемо стверджувати, що технологія професійного вдосконалення майбутнього фахівця фізичної культури і спорту повинна складатися, по-перше, з теоретичної і практичної підготовки, яка міститься у психолого-педагогічних та спеціальних фахових дисциплінах на рівні професіоналізму і творчості, і, по-друге, з моделювання діяльності вчителів шкіл та спортивних установ, зумовленого соціальним запитом суспільства як у дидактичному, так і у виховному напрямках.

Отже, сутність професійної технології – це комплексний беззупинний процес, який охоплює людей, ідеї, засоби та способи організації діяльності, де педагогічна технологія виступає як сукупність знань і дій, спрямованих на досягнення мети розвитку, виховання та навчання [3].

Література

1. Балахнічова Г. В., Заремба Л. В. Формування професійної майстерності майбутнього фахівця фізичної культури: Навч.-метод. посіб. для студентів випускних курсів ін-тів фіз. культури.– Луцьк: РВВ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2004.– 82 с.
2. Данилко М. Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.– Луцьк: Волин. обл. друк., 2003.– 234 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб.– К.: Академвидав, 2004.– 352 с.
4. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології: Навч. посіб.– К.: Вид. центр “Просвіта”, 2000.– 368 с.
5. Освітні технології / За ред. О. М. Пехотилло.– К., 2001.– С. 91–108.
6. Ротерс Т. Професійна підготовка вчителя фізичного виховання в процесі взаємодії ВНЗ та школи // Концепція розвитку в галузі фізичного виховання і спорту в Україні: Зб. наук. пр.– Вип. 4.– Рівне, 2006.– С. 57.
7. Смолук І. О. Педагогічні технології: дослідження соціально-особистісного аспекту.– Луцьк: Ред.-вид. від. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1999.– 294 с.

Анотації

У статті аналізується система технології професійної підготовки майбутнього фахівця фізичної культури і спорту. Підготовка передбачає сукупність знань і дій, спрямованих на досягнення цілей спеціальної професійної підготовки і творчої діяльності вчителя фізичної культури.

Ключові слова: професійна підготовка, професіоналізм, технологія, технологізація освіти, кореляція.

В статье анализируется система технологии профессиональной подготовки будущего специалиста физической культуры и спорта. Подготовка предусматривает совокупность знаний и действий, направленных на достижение целей специальной профессиональной подготовки и творческой деятельности учителя физической культуры.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессионализм, технология, технологизация образования, корреляция.

In the article the author analyses the system of technology the professional education of a future specialist of physical culture and sport. This education provides the whole complex of knowledge and activities which are directed to the achievement the aims of special professional education and creative activity of physical culture teacher.

Key words: professional education, professional, technology, education, correlation.

УДК 378:796

Оксана Вацеба,
Орест Куценко

Підготовка науково-педагогічних кадрів – важливий складник діяльності вищих навчальних закладів фізкультурного профілю

Львівський державний університет фізичної культури (м. Львів)

Постановка проблеми і її зв'язок з науковими планами. В умовах активних соціальних, політичних, політико-правових перетворень у державному розвитку України важливе стратегічне значення має сфера освіти і науки.

Особливо роль у цьому належить саме вищій освіті, що забезпечує відповідний інтелектуальний, освітньо-кваліфікаційний та фаховий рівень продуктивних сил держави, активно сприяє особистісному розвитку громадян, всебічній реалізації їхнього творчого й трудового потенціалу. Здебільшого саме розвиток вищої освіти характеризує соціальний, культурний, політико-правовий та економічний прогрес тієї чи іншої країни.

Вища фізкультурна освіта в Україні має понад 70-річну історію, однак жодної узагальнюючої наукової праці про особливості зародження, формування та розвитку вищої фізкультурної освіти в доступній нам науково-інформаційній базі не виявлено.

Відзначимо тільки поодинокі наукові дослідження, у яких частково розглядаються проблеми розвитку вищої галузевої освіти: Б. М. Шиян (2001); І. А. Лисенко (2001); Г. П. Шепеленко (2002); Л. П. Сущенко (2003), Г. Б. Северухин (2002), Б. Р. Голошапов (2006); А. С. Бондар (2007); І. Р. Свістельник (2007); аналізується зарубіжний досвід діяльності вищих навчальних закладів: В. Н. Баранов, С. І. Змеєв (1989); А. Росул (1999); Г. Арделеан (2000); Л. П. Сущенко (2002), Т. Ю. Осадча (2005); М. Е. Кобринський (2007), а також численні ювілейні збірники з історії діяльності окремих ВНЗ, факультетів фізичного виховання тощо.

Метою цієї роботи було проаналізувати в історичному ракурсі один із напрямів діяльності вищих закладів фізкультурної освіти – підготовку науково-педагогічних кадрів.

Дослідження виконано на теоретико-аналітичному рівні з використанням таких **методів**: вивчення спеціалізованої літератури; аналіз архівних матеріалів, статистичних, довідкових та інших офіційних документів; математичної статистики. Скористалися ми також і офіційними сайтами ВНЗ, підпорядкованих Міністерству України у справах сім'ї, молоді та спорту. Для детальнішого вивчення специфіки підготовки науково-педагогічних кадрів на прикладі одного із галузевих вузів, використано архівні матеріали Львівського державного університету фізичної культури.

Робота виконується в рамках основної теми 1.1.3 “Історико-методологічні напрями розвитку фізичної культури та спорту в Україні у ХХ столітті” Зведеного плану науково-дослідної роботи у

сфері фізичної культури і спорту на 2006–2010 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (номер державної реєстрації 0106 У 012605).

Обговорення результатів. Професійна підготовка майбутніх науково-педагогічних кадрів фізичного виховання та спорту в Україні ґрунтується на базових нормативних документах: Закон України “Про освіту” (1996), Закон України “Про вищу освіту” (2002), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Закон України “Про фізичну культуру і спорт” (1993), Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004).

Основними завданнями вищих навчальних закладів загалом є: здійснення освітньої діяльності певного напрямку, яка забезпечує підготовку фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів і відповідає стандартам вищої освіти; здійснення наукової і науково-технічної (для вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації), творчої, мистецької, культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності; забезпечення виконання державного замовлення та угод на підготовку фахівців з вищою освітою; здійснення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та їх атестація в акредитованих вищих навчальних закладах третього та четвертого рівнів акредитації; вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці і сприяння працевлаштуванню випускників; забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виховання осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, в дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України; підвищення освітньо-культурного рівня громадян. Це, безумовно, стосується й вищих навчальних закладів фізкультурного профілю, які сьогодні діють в Україні: Національного університету фізичного виховання і спорту України (1930 р.), Львівського державного університету фізичної культури (1946 р.), Харківської державної академії фізичної культури (1989 р.), Дніпропетровського державного інституту фізичної культури та спорту (1980 р.), Донецького державного інституту здоров'я, фізичного виховання і спорту (1989 р.), а також Дніпродзержинського (1930 р.) та Івано-Франківського коледжів фізичного виховання (1939 р.).

Зауважимо, що в 30-ті роки, коли тільки формувалася вітчизняна система підготовки кадрів, функції з підготовки і підвищення кваліфікації науково-педагогічних і тренерських кадрів брав на себе Український науково-дослідний інститут фізичної культури (Харків, 1931) [1; 2].

Системна підготовка наукових кадрів у галузі фізичної культури і спорту в Україні розпочалася з відкриттям у 1953 р. в Київському державному інституті фізичної культури (КДІФК, нині Національний університет фізичного виховання і спорту України) аспірантури відповідно до наказу Міністерства вищої освіти СРСР № 221-КР від 12 березня 1953 р. Тоді у цьому столичному навчальному закладі було відкрито відділ аспірантури, а підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів розпочалася з таких спеціальностей: “Теорія фізичного виховання і методика викладання фізичних вправ”, “Фізіологія фізичних вправ”, “Динамічна анатомія”, “Фізіологія людини і тварини” [3]. За понад 50-річну історію діяльності цієї аспірантури її закінчили понад 800 аспірантів та здобувачів наукових ступенів.

Відзначимо ще одну важливу дату для формування української системи атестації науково-педагогічних кадрів: у 1973 р. відкрито спеціалізовану вчену раду КДІФК. З того часу в ній успішно захищено понад 630 кандидатських дисертацій [3]. У 1991 р. у цьому вузі було утворено відділ докторантури. За роки функціонування докторантури захищено вже понад 30 докторських дисертацій у галузі фізичного виховання і спорту.

Зауважимо, що з 1997 р. підготовка аспірантів та докторантів здійснюється зі спеціальностей “Олімпійський і професійний спорт”, “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення”, а з 2005 р. й за третьою спеціальністю галузі – “Фізична реабілітація” [4].

Ще одним важливим центром розвитку української галузевої науки є Харків. З 1995 р. в Харківській державній академії фізичної культури відкрито аспірантуру зі спеціальностей: 24.00.01 – “Олімпійський і професійний спорт”; 24.00.02 – “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення”. У 2007 р. доповнено навчання аспірантів й за спеціальністю 24.00.03 – “Фізична реабілітація”. Щорічна кількість аспірантів ХаДАФК становить від 30 до 40 осіб. Організація роботи аспірантури Харківської державної академії фізичної культури здійснюється, як і в інших вузах, згідно з Положенням про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р., № 309. В академії з 2003 р., діє спеціалізована вчена рада для захисту дисертацій. За 2006–2007 рр. в ХаДАФК захищено три докторські та 11 кандидатських дисертацій [5].

Активно, особливо в останні роки, функціонує й аспірантура Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту.

Зупинимося детальніше на діяльності аспірантури Львівського державного університету фізичної культури, яка була утворена 12 травня 1985 р. наказом ректора № 53 р. відповідно до наказів Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР від 10.12.1984 р. № 793 та Комітету з фізичної культури та спорту при Раді Міністрів № 725 від 8.05.1985 р. за спеціальністю 13.00.04 – “Теорія і методика фізичного виховання та спортивного тренування”.

З 1999 р., у зв'язку із виокремленням нового наукового галузевого напрямку, аспірантура діє відповідно за спеціальностями 24.00.01 – “Олімпійський і професійний спорт” та 24.00.02 – “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення”. Наказом Міністерства освіти і науки України № 613 від 25 жовтня 2005 р., враховуючи потребу вищих навчальних закладів і наукових установ у фахівцях вищої кваліфікації, в аспірантурі ЛДУФК було відкрито нову спеціальність 24.00.03 – Фізична реабілітація.

За роки діяльності відділу навчання в аспірантурі ЛДУФК закінчило понад 150 аспірантів денної та заочної форм навчання і здобувачів наукового ступеня кандидата наук. Більше 80-ти з них успішно захистили кандидатські дисертації. Цікаво відзначити, що за перше десятиріччя випуску аспірантів у ЛДУФК (з 1988 по 1998 рр.) було захищено тільки близько 20 дисертацій. А за останні 10 років понад 50-ти випускникам аспірантури ЛДУФК було присвоєно звання кандидата наук [6]. Зауважимо, що чимала кількість захистів відбулася після 2000 р., коли у Львові відкрилася третя з черги спеціалізована вчена рада (друга рада за часів державності України діяла у Волинському державному університеті (1998–2000 рр.)). Цей факт пов'язаний також із збільшенням кількості аспірантів і здобувачів у ЛДУФК та відсотка тих, хто успішно завершує навчання й захищає дисертацію.

Сьогодні у відділі аспірантури ЛДУФК навчається понад 50 аспірантів і здобувачів наукового ступеня, а кількісні показники діяльності відділу аспірантури подано на рис. 1.

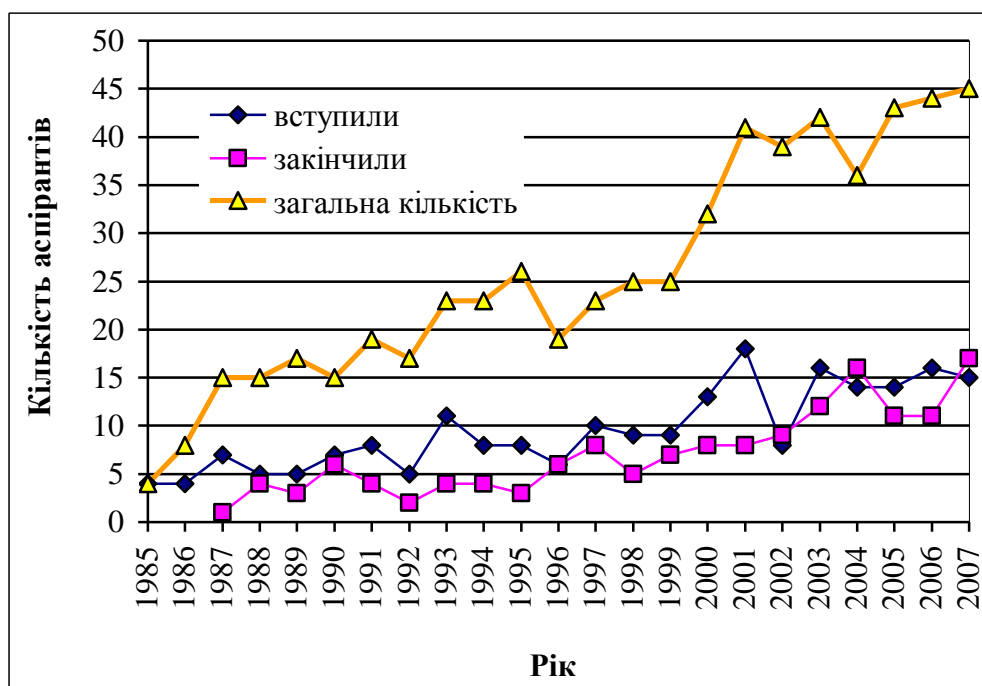

Рис. 1. Кількісні показники діяльності відділу аспірантури Львівського державного університету фізичної культури (1985–2007 рр.)

У 2001 р. у Львові, у Львівському державному інституті фізичної культури (нині університету), відбулися перші 19 захистів кандидатських дисертацій: дев'ять за спеціальністю 24.00.01 – “Олімпійський і професійний спорт” і 10 за спеціальністю 24.00.02 – “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення”.

За шість років діяльності львівської спеціалізованої вченої ради захищено 131 кандидатську дисертацію (див. рис. 2). У 2006 р. відбулися перші захисти дисертацій за спеціальністю 24.00.03 – “Фізична реабілітація” [7; 8; 9].

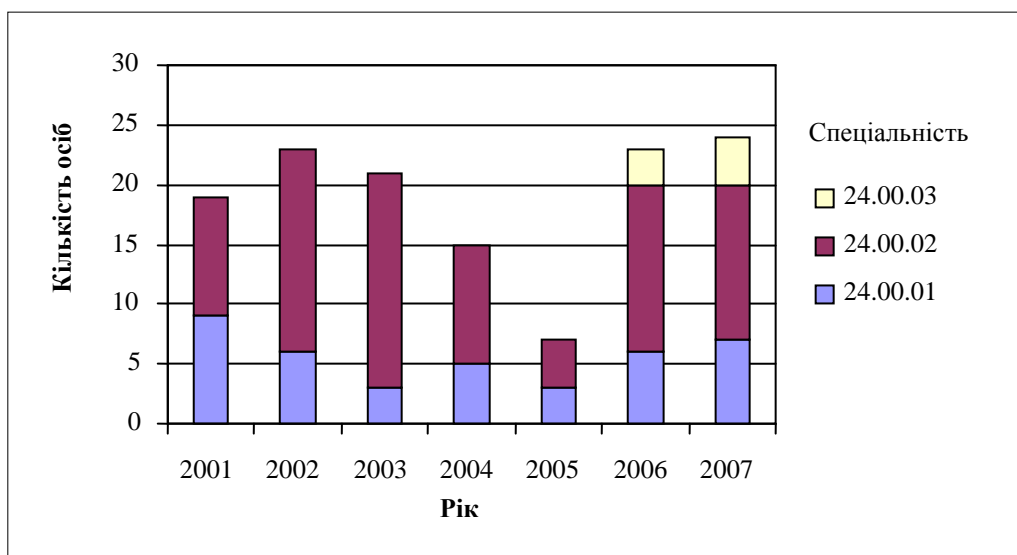

Рис. 2. Кількість захищених кандидатських дисертацій у спеціалізованій вченій раді ЛДУФК у 2001–2007 рр.

Висновки. Отже, одним із важливих напрямів діяльності вищих навчальних закладів сфери фізичної культури і спорту є підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів, що визначає ефективність і подальшу перспективу системи вищої школи. На сучасному етапі підготовка кадрів вищої наукової кваліфікації в галузі фізичного виховання і спорту успішно провадиться через відділи аспірантури й докторантури провідних галузевих ВНЗ Києва, Харкова, Львова та Дніпропетровська.

Перспективи подальших досліджень полягатимуть у визначенні та характеристиці основних хронологічних етапів розвитку вітчизняної вищої фізкультурної освіти; у виявленні ролі та місця вищої школи у перспективному розвитку сфери фізичної культури і спорту

Література

1. Вацеба О. М. Діяльність Українського науково-дослідного інституту фізичної культури (1931–1939 рр.) як науково-організаційна основа формування та розвитку Державного науково-дослідного інституту фізичної культури і спорту в сучасній Україні // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту: Зб. наук. пр. / Гол. ред. В. О. Дрюков.– К.: Наук. світ, 2003.– С. 39–45.
2. Свістельник І. Р. Особливості формування системи вищої фізкультурної освіти та її інформаційного забезпечення у 20–40-х роках ХХ століття // Теорія та методика фіз. виховання.– 2008.– № 2 (40).– С. 5.
3. Літопис Національного університету фізичного виховання і спорту України // За заг. ред. В. М. Платонова.– К.: Олімп. л-ра, 2005.– С. 79–80.
4. <http://www.uni-sport.edu.ua>
5. <http://www.xgafk.com.ua>
6. Гречанюк О. О. Львівська кузня науково-педагогічних кадрів // Теорія та методика фіз. виховання.– 2006.– № 4.– С. 11–12.
7. Вацеба О. М. Бібліографічний покажчик та анотації дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного інституту фізичної культури у 2001 році.– Л., 2001.– С. 2–3.
8. Куц О. С., Вацеба О. М. Бібліографічний покажчик та анотації дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді К 35.829.01 Львівського державного інституту фізичної культури у 2005 році.– Л.: Укр. технології, 2005.– С. 3–4.
9. Куц О. С., Вацеба О. М. Бібліографічний покажчик та анотації дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді К 35.829.01 Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році.– Л.: Укр. технології, 2007.– С. 3.

Анотації

У статті представлено матеріал про діяльність відділів аспірантури галузевих ВНЗ України; здійснено спробу висвітлити значення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у діяльності вищих навчальних закладів фізкультурного профілю.

Ключові слова: вища освіта, галузь фізичної культури і спорту, аспірантура, дисертація, підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів.

В статье представлен материал о деятельности отделов аспирантуры отраслевых высших учебных заведений Украины; сделана попытка отобразить значения подготовки научных и научно-педагогических кадров в деятельности высших учебных заведений физкультурного профиля.

Ключевые слова: высшее образование, отрасль физической культуры и спорта, аспирантура, диссертация, подготовка научных и научно-педагогических кадров.

The article summarize the data about regarding the activity of departments of PhD studies at specialized higher education institutions of Ukraine. We made an attempt to overlight an importance of scientific and scientific-pedagogical specialists training in higher education institutions activities of physical training field.

Key words: *higher education, physical training and sports field, post graduate course, PhD theses, scientific and scientific-pedagogical specialists training.*

УДК 378:796

Олег Винничук

Упровадження технології тестування як засобу підвищення якості підготовки фахівців (переваги та недоліки)

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

Постановка проблеми. Необхідність підвищення якості підготовки фахівців в умовах докорінної реформи освіти визначає пошук нових форм і методів організації навчального процесу, застосування прогресивних технологій навчання. Відповідно, навчальний процес повинен враховувати тенденції суспільного розвитку і психологію молоді, а форми та методи реалізації навчального процесу – принципи демократії, академічних свобод, справедливості, конкуренції, дисципліни й відповідальності.

У сучасних умовах постійної зміни навчальних програм, інформаційної переважаності, підвищення попиту на освітні послуги і зростаючого потоку студентів важливою проблемою є контроль знань учнів. На ринку праці в першу чергу потрібні відмінна професійна підготовка, глибокі теоретичні знання і наявність практичного досвіду. У цих умовах контроль якості досягнутого рівня знань, умінь і навичок студентів на основі тестування стає одним із прогресивних напрямів у навчанні, у підготовці висококваліфікованих фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На актуальності питання розробки та впровадження тестового контролю у навчальному процесі наголошували О. Швидкий, О. Кобзар, М. Смирнова, С. Марценюк. Питання технології тестування з урахуванням вимог кредитно-модульного навчання висвітлені у працях А. Алексюка, І. Бабина, В. Бондаря, В. Грубінко, Л. Романишин, В. Чайки.

Мета статті – проаналізувати технології тестування як засіб підвищення якості підготовки фахівців у навчальних закладах та визначити його переваги і недоліки.

Виклад основного матеріалу. Світовою практикою доказано, що найбільш ефективним засобом для об'єктивного оцінювання якості знань є тестові технології. У педагогіці довгий час тест не вважався методом педагогічного дослідження, а тому тестологія не могла розвиватися ні як самостійна наука, ні як її прикладний напрям. У результаті у вітчизняній освіті склалася така ситуація, коли відставання від вимог часу й потреб практики стало однією з причин низької якості розробки тестів. Теорія і технологія розробки тестових матеріалів та методики проведення тестування не одержували належного розвитку.

Сучасний період виміру й оцінки знань є періодом інтенсивного розвитку теорії і практики педагогічних вимірів, що характеризується широким використанням математичних моделей, комп'ютерів, програмно-педагогічних засобів автоматизованого навчання, контролю та самоконтролю.

В Україні, як і в усьому колишньому СРСР, розвиток тестології має свою історію, яка загалом не збігається із усьвітньою. Умовно можна виділити три її періоди: перший – з початку 20-х до середини 30-х рр. – визначається поширенням різних тестових методик та наукових пошуків у даній галузі. Однак у справу втрутилася політика, й у 1936 році виходить “славнозвісна” постанова ЦК ВКП(б) “Про педагогічні викривлення у системі наркомпросів”, яка різко засуджувала практику використання тестів [3, 37]. Отже, надалі, протягом приблизно двадцяти років (умовно – другий період) в Україні проблема діагностичних методик не поставала.

Початок третього періоду розвитку методів тестування можна віднести до 60-х років, коли тестування як метод вимірювання знань почав використовуватися у військових училищах Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ та інших спеціальних навчальних закладах. Однак і в цей час, у психолого-педагогічних радянських журналах з'являються праці відомих у СРСР психологів О. Леонтєва, О. Лурія, П. Гальперіна, Н. Талізінної та інших, у яких автори знову намагались довести принципову неспроможність “буржуазних” тестів [1, 2, 4].

Слід зазначити, що, завдяки окремим ученим, теоретикам і практикам із тестології на теренах колишнього СРСР, у тому числі в Україні, дослідження у цьому напрямі не припинялися (Л. Банкевич, І. Раппопорт, О. Петрашук, І. Булах, В. Скалкін, В. Безпалько, О. Ляшенко, Л. Гриневич та ін.). Завдяки їхнім наполегливим зусиллям, на наш погляд, стало можливим глобальне втілення ідеї тестування у вигляді Єдиного державного іспиту (ЄДІ), упровадження якого розпочато в Російській Федерації з 1998 р. Практично з цього ж часу почалося запровадження тестів у пострадянських країнах Балтії, а згодом – у всіх колишніх радянських республіках.

Для сучасного розуміння сутності тестів важливо розібратися в системі понять. Поняття взагалі утворюють основу будь-якої науки, і в цьому випадку діяльність із розробки й ефективного застосування тестів не є виключенням.

Зарубіжні психологи називають цю науку психометрикою (Psychometrika), а педагоги – педагогічним виміром (Educational measurement). В Україні загальноприйнятий варіант назви цієї науки – це тестологія, яка може бути педагогічною, психологічною чи соціологічною залежно від того, де застосовується. У принципі інтерпретація назви “тестологія” проста і зрозуміла: *наука про тести*.

Педагогічна тестологія покликана займатися питаннями розробки тестів для об’єктивного контролю рівня знань тих, хто навчається.

Ключовими поняттями тестології є тест, зміст і форма завдань, надійність і валідність результатів виміру. Крім того, у тестології використовуються такі поняття статистичної науки, як вибірка і генеральна сукупність, кореляція й ін.

У сучасній класичній – вітчизняній і зарубіжній теорії тестів існує загальноприйнята класифікація тестових завдань. Відповідно до цієї класифікації і рекомендується розробляти тестові завдання:

а) завдання закритої форми (тест множинного вибору, вибіркові тести – завдання з вибором відповідей);

б) завдання відкритої форми (відкриті завдання, завдання на доповнення, завдання з вільно конструйованою відповіддю, тест за методикою доповнення);

в) завдання на встановлення відповідності (завдання на відповідність, тест перехресного вибору);

г) завдання на встановлення правильної послідовності (тест на систематизацію, тест на групування).

Кафедрою педагогіки ТНПУ ім. Володимира Гнатюка у 2007–2008 навчальному році здійснено моніторинг та проведено комплексне дослідження проблеми впровадження тестових технологій у навчальний процес. Питання анкети та результати відповідей подаємо нижче.

АНКЕТА

щодо ставлення студентів до тестової форми перевірки знань

1. Ваше ставлення до тестової форми перевірки знань: позитивне, негативне, нейтральне (підкресліть).

2. Як Ви вважаєте, чи є тестування об’єктивним засобом оцінювання навчальних досягнень студентів? Так, ні (підкресліть).

3. Чи є розв’язання тестових завдань стимулом для самостійної навчальної діяльності студента? Так, ні (підкресліть).

4. Якій формі перевірки знань Ви надасте перевагу: тестуванню чи “класичному” екзамену (за білетами)? Підкресліть.

Таблиця 1

Результати анкетування студентів

Факультет	Курс	К-ть опит. студ.	Результати відповідей на запитання анкети, %								
			1			2		3		4	
			позит.	негат.	нейтр.	так	ні	так	ні	тест	екз.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Географічний	1–2	29	69	6,9	24,1	48,3	51,7	48,3	51,7	93,1	6,9
	3–5	44	34,1	45,5	20,4	18,2	81,8	41	59	50	50
Інженерно-педагогічний	1–2	54	44,3	15	40,7	63	37	48	52	83,3	16,7
	3–5	80	35	41,3	23,7	37,5	62,5	46,3	53,7	43,7	56,3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Іноземних мов	1–2	70	91,4	7,2	1,4	85,7	14,3	58,6	41,4	95,7	4,3
	3–5	188	29,8	41,5	28,7	22,9	77,1	28,7	71,3	37,2	62,8
Історичний	1–2	53	60,4	20,7	18,9	35,8	64,2	49,1	50,9	49,1	50,9
	3–5	29	51,7	20,7	27,6	34,5	65,5	55,2	44,8	41,4	58,6
Ін-т мистецтв	1–2	12	33,3	50	16,7	50	50	91,7	8,3	58,3	41,7
	3–5	15	40	46,7	13,3	40	60	46,7	53,3	46,7	53,3
ПВПК	1–2	20	50	15	35	55	45	55	45	70	30
	3–5	17	41,2	23,5	35,3	41,2	58,8	58,8	41,2	41,2	58,8
Психологічно-педагогічний	1–2	34	67,7	11,7	20,6	70,6	29,4	23,5	76,5	79,4	20,6
	3–5	22	40,9	13,6	45,5	45,5	54,5	45,5	54,5	45,5	54,5
Фізико-математичний	1–2	46	91,3	6,5	2,2	84,8	15,2	84,8	15,2	91,3	8,7
	3–5	91	25,3	60,4	14,3	11	89	28,6	71,4	20,9	79,1
Фізичне виховання	1–2	55	76,3	7,2	16,3	71	29	63,7	36,3	87,2	12,8
	3–5	25	40	44	16	36	64	28	72	24	76
Філологічний	1–2	103	67,9	12,6	19,5	59,2	40,8	76,7	23,3	87,4	12,6
	3–5	43	21	48,8	30,2	18,6	81,4	25,6	74,4	25,6	74,4
Хіміко-біологічний	1–2	40	75	10	15	82,5	17,5	77,5	22,5	80	10
	3–5	150	24	50	26	16,7	83,3	24,7	75,3	22	78
По університету	1–2	516	66,1	14,8	19,1	64,2	35,8	61,5	38,5	80,4	19,6
	3–5	704	34,8	39,6	25,6	29,3	70,7	39	61	36,2	63,8
	1–5	1220	50,5	27,2	22,3	46,8	53,2	50,2	49,8	58,3	41,7

Аналіз сучасного впровадження тестування у навчальний процес дає змогу виокремити його переваги та недоліки.

До **переваг** можна віднести таке:

- тести вважаються найбільш гуманною формою контролю в освіті;
- із уведенням тестів зростає точність визначення якості знань, інтелектуального потенціалу;
- універсальність, охоплення всіх стадій процесу навчання;
- орієнтованість на сучасні технічні засоби, на використання в середовищі комп'ютерних (автоматизованих) навчальних систем;
- тестовий контроль багатофункціональний;
- конфіденційність під час анонімного тестування;
- тести дозволяють оцінити студентів з усіх тем навчального матеріалу в однакових умовах, застосовуючи при цьому єдину шкалу оцінок, що значно підвищує об'єктивність і обґрунтованість оцінки учня;
- тестовий контроль допускає стислість відповіді і її формалізацію; Крім того, тестування порівняно з традиційними засобами контролю має ще такі переваги: оперативність обробки даних, дієвість, можливість тренінгу, індивідуального підходу, багаторазовість перевірки, технологічність, що дозволяє автоматизувати діагностику, обробляти і накопичувати статистичні дані; змістовна валідність тесту незрівнянно вища за будь-яку іншу форму діагностики.

До **недоліків** можна віднести таке:

- складність формування змісту тестових завдань гуманітарних дисциплін; головним негативним фактором у цьому випадку є вимога однозначної відповіді на питання тесту;
- неефективним є такий варіант тестування, коли відповіддю на тест є власне відповідь у довільній текстовій формі (питання з відкритими відповідями); зовні таке тестування схоже на звичайний письмовий іспит;
- тестовий контроль не перевіряє уміння студента будувати відповідь, логічно висловлювати свої думки мовою науки, міркувати й обґрунтовувати свої судження;
- тестові завдання дають можливість перевірити обмежену область знань учнів, залишаючи осторонь діяльність, наприклад з відтворення конкретних ситуацій і т. п.;

- під час некоректної підготовки тестів чи організації тестування вони стають дуже небезпечним інструментом, що дозволяє тиражувати винятково репродуктивні знання. Тестові матеріали і технології тестування повинні проходити кваліфіковану перевірку.

Однак використання сучасних статистичних методів та персонального комп'ютера під час розробки, обґрунтування та апробації тестів дає можливість ліквідувати зазначені недоліки, що дозволяє вважати тестування одним із найбільш прийнятних і перспективних методів оцінювання знань студентів.

Висновки. Сьогодні необхідно говорити про проблему розробки і впровадження технології тестування як засобу підвищення рівня підготовки фахівців у навчальних закладах. У цей час у системі освіти спостерігається тенденція розширення використання тестів як інструменту для виміру ступеня засвоєння пройденого навчального матеріалу. Це пов'язано з тим, що тест є одним із найбільш зручних і відносно об'єктивних засобів контролю знань.

Таким чином, в Україні потужно триває процес застосування й використання тестування. При цьому бачимо незворотний і динамічний перехід на комп'ютерну форму тестування, що свідчить про початок інноваційно нового технологічного етапу в галузі тестування.

Перспективи розвитку тестології у вивченні педагогічних наук, на нашу думку, полягають в уніфікації змісту педагогічної теорії як системи основних категорій науки, урізноманітненні форм тестових завдань, урахуванні психологічних особливостей суб'єктів освітнього процесу, які обумовлюють необхідність створення індивідуальних програм діагностичних методик.

Література

1. Леонський В. Д., Лавінський М. С., Паращенко Л. І. Організація тестування у середньоосвітньому навчальному закладі / Київ: міжрегіонал. ін-т удосконалення вчителів ім. Б. Грінченка. – К., 2001. – С. 3–4.
2. Кононенко П. Загальнодержавна сертифікація рівнів володіння українською мовою – пріоритетний напрямок мовної та всієї освіти в Україні // www.testportal.com.ua
3. Цатурова И. А. Из истории развития тестов в СССР и за рубежом. – Таганрог, 1969. – 51 с.
4. Мышко С. А. Тестирование как психолого-педагогическое средство оценивания академических способностей в системе образования США. – М.: НИИВШ, 1980. – 52 с.

Анотації

Стаття присвячена проблемам упровадження технології тестування як засобу підвищення рівня підготовки фахівців. Висвітлено розвиток тестології як науки, проаналізовано переваги та недоліки тестової форми контролю.

Ключові слова: *тестологія, тестові завдання, тестова форма контролю.*

Стаття посвящена проблемам внедрения технологии тестирования как способа повышения уровня подготовки специалистов. Освещено развитие тестологии как науки, проанализированы преимущества и недостатки тестовой формы контроля.

Ключевые слова: *тестология, тестовые задания, тестовая форма контроля.*

The article deals with the problems of introducing testing, technologic asameans of improving employs professionals skills. The article examines the development of testology as a science, analyzes both advantages and drawbacks of the testing form of control.

Key words: *testology, test assignments, testing form of control.*

УДК 378:796

Георгій Гац

Діагностична діяльність учителя фізичної культури

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під педагогічною діагностикою ми розуміємо встановлення, вивчення на основі ретрогенезу й оцінювання ознак, які характеризують стан та якість функціонування педагогічної системи. Діагностичні заходи спрямовані на управління педагогічним процесом [1].

Аналіз діагностичної діяльності педагогів-практиків дає підставу для висновку, що методами отримання інформації, які найбільш використовуються, є спостереження, тестування та опитування.

Вивчення методик, які застосовуються педагогами [2, 3, 4], показало, що, по-перше, фахівці використовують у роботі різноманітні діагностичні методики, при цьому їх кількість (оцінювалося для одного педагога) варіюється від 11 до 34. По-друге, методики які застосовуються, часто не враховують критеріїв якості (валідність, об'єктивність та надійність), а також критеріїв педагогічної доцільності.

Мета дослідження – визначити особливості діагностичної діяльності учителя фізичної культури загальноосвітньої школи.

Методика дослідження. На основі потреб педагогів у діагностичній інформації та аналізі науково-методичної літератури була сформована генетична батарея діагностичних методик, яка використовувалася в практичній діяльності вчителя фізичної культури (усього 48 осіб). Крім того, виділені методики передбачалися для виконання в процесі педагогічної практики студентами III–IV курсів інституту фізичної культури та здоров'я Волинського національного університету імені Лесі Українки (97 студентів).

Спочатку діагностичні методики були запропоновані 60 учителям. Відмова 12 педагогів мотивувалася, передусім, не відсутністю часу на проведення діагностичних заходів (як передбачалося нами), а нерозумінням необхідності останніх для підвищення якості професійної діяльності, а також низької самооцінки вміння використовувати отриману інформацію.

Виклад основного матеріалу. Проведене анкетування дає підстави стверджувати, що вчитель так чи інакше стежить за розвитком учнів, веде спостереження за тим, як діти засвоюють шкільні знання, вміння, навички; у чому полягають характерні труднощі в їхній навчальній діяльності.

Необхідно підкреслити, що методики підбиралися нами на основі аналізу науково-методичної літератури [1; 3; 4], тому вони не проходили перевірку на предмет якості. При цьому оцінювалася ефективність методик (табл. 1) за такими критеріями: практичність, зручність використання у повсякденній діяльності (доступний опис методики, відсутність необхідності використання допоміжного обладнання та оснащення, простота і швидкість обробки отриманих результатів), прогностична цінність (результати діагностування можуть використовуватися в професійній діяльності для вирішення повсякденних практичних проблем), наявність, ефективність зовнішніх критеріїв (критеріїв у практиці, з якими можна було б зіставити результати тестування).

Аналіз застосування методик спеціалістами показав, що залежно від доцільності вивчення компонентів педагогічної системи, мають місце три умовні групи діагностичних методик.

Група “одноразових” методик призначена для діагностики достатньо стабільних індивідуальних властивостей учнів, лімітуючи навчально-виховний процес; цільового компонента педагогічного процесу (ступеня досягнення педагогічної цілі). “Багаторазові” методики спрямовані на діагностику соціально-психологічних властивостей учнів, ступеня розвитку та вихованості школярів, а також змістовного (навчальна інформація і матеріал, для засвоєння яких створюється педагогічна система) й операційно-діяльнісного (засоби, форми та методи педагогічних впливів) компонентів.

Таблиця 1

Діагностичні методики, які рекомендуються для використання в діяльності вчителів фізичної культури

Методики	
спрямованість	назва
Діагностика цільового компонента педагогічного процесу	Оцінка формулювання цілей навчання (В. П. Беспалько)
Діагностика індивідуальних особливостей учнів, лімітуючи педагогічний процес	– Бланковий тест 4ХТ (В. Л. Маришук та ін.); – здатність до керування діями; здатність до перебудови рухових дій (С. А. Дешле)
Діагностика мотивів занять фізичною культурою	– Метод шкальованої самооцінки мотивації (Б. А. Вяткин); – оцінка рівня бажань по Ф. Хоппе (В. Л. Маришук та ін.)
Діагностика міжособистісних відносин	– Метод соціометрії (Ю. А. Коломейцев); – самооцінка відносин з учителем; шкала “учитель – учень” (В. Л. Маришук та ін.)
Діагностика швидкості, якісні формування знань та рухових умінь	– Виявлення помилок (класифікація Н. М. Моїсеєва); – усвідомленість знань (В. П. Беспалько, Ю. Г. Татур)

До групи “систематичних” належать методики, призначені для оцінювання в учнів знань, умінь та навичок. Ці факти дають підстави вважати об’єктами практичної педагогічної діагностики учня й окремі компоненти педагогічного процесу.

Розглядаючи опосередковано практичність як показник реальних можливостей проведення діагностичних заходів, прогнатичну цінність як потребу в тій чи іншій діагностичній інформації, можна зробити такий висновок. По-перше, проведення діагностичних заходів дає змогу сформувати співвідносний рівень мотивації у педагогів для подальшого застосування різних методик у практичній діяльності. Позитивна динаміка всіх показників обумовлена тим фактом, що на початку експерименту відсіялися досліджувані з низьким рівнем мотивації до підвищення рівня професійної майстерності. Крім того, під час експерименту педагогам повідомлялась інформація стосовно застосування отриманих даних у практичній діяльності. По-друге, підібрані нами методики були цілком придатні для використання їх фахівцями середнього рівня.

Аналіз діагностичної діяльності вчителів проводився з метою встановлення існування відмінностей у сформованості діагностичних знань та умінь у фахівців різного ступеня діагностичної компетентності. Предметом аналізу була діагностична діяльність.

Діагностична компетентність визначалася за фактом використання отриманих діагностичних даних у практичній діяльності. Були виділені дві групи педагогів: компетентні (20 людей) і некомпетентні (28 людей) у галузі педагогічної діагностики.

За допомогою коефіцієнта рангової кореляції Спірмена встановлені статистично-достовірні відмінності між компетентними (1-ша група) і некомпетентними (2-га група) в галузі, яка розглядається спеціалістами в таких особливостях діагностичної діяльності (особливості, які розглядаються, були виділені нами на основі структурно-функціональної моделі педагогічної діагностики):

- а) повнота об’єктів діагностики (діагностика оцінювалася з урахуванням виділених нами об’єктів практичної педагогічної таким чином: діагностика ведеться тільки в якому-небудь одному напрямі – 1 бал, об’єктами діагностики є учень та компоненти педагогічного процесу – 2 бали; педагог оцінює у себе ступінь сформованості професійних й особистісних якостей – 3 бали. Установлено, що для компетентних учителів медіана цього показника – 2,5 бала, для некомпетентних – 1,5);
- б) використання методик для оцінювання результатів і прийняття педагогічного рішення (основними методами оцінювання результатів ми вважали якісний та кількісний, методами прийняття педагогічного рішення – стандартизований і клінічний. Компетентні педагоги застосовували в діагностичній діяльності всі виділені вище методи, некомпетентні – переважно кількісний та клінічний);
- в) якість методик, що використовувались (оцінювалася відповідність діагностичних методик критеріям якості, які застосовують: валідність, об’єктивність, надійність. Спеціалісти першої групи у своїй більшості враховують дані критерії, другої групи – практично немає);
- г) здатність самостійно розробляти діагностичні методи (враховувалася здатність самостійно розробляти діагностичні методики у співвідношенні з критеріями якості й педагогічної доцільності. Необхідно відзначити, що компетентні педагоги під час розробки прагнуть враховувати вказані критерії; некомпетентні – як правило, не враховують, при цьому більшість спеціалістів цієї групи здатні розробляти лише анкети);
- г) науковість формулювання педагогічного діагнозу (оцінювалася з урахуванням ступенів абстракцій. Спеціалісти першої групи здатні формулювати діагноз на II (аналітико-синтетичної) і частково III (прогностичної) ступенях абстракції, спеціалісти другої групи – на I (феноменологічної) і II ступенях);
- д) усвідомленість прийняття педагогічного рішення. Компетентні спеціалісти аргументують прийняття педагогічного рішення інформацією не тільки із педагогіки (I ступінь обізнаності), а й близьких до неї наук, частково, фізіології, психології (II ступінь усвідомленості).

Не виявлено достовірних відмінностей між компетентними та некомпетентними спеціалістами за такими моментами:

- а) цілеспрямованість педагогічної діагностики (і компетентні, і некомпетентні вчителі можуть сформулювати ціль діагностичних заходів, які проводяться);
- б) рівень діагностичних заходів, які проводяться (для обох груп педагогів такими рівнями є зрізовий і структурний);

- в) методи отримання інформації, що використовуються (і ті, й інші спеціалісти використовують переважно спостереження, тестування, опитування);
- г) кількість діагностичних методик, що використовувалася (середня для компетентних педагогів – 18, для некомпетентних – 14);
- г) фіксація отриманих результатів (в обох випадках проходять із результатами інформації, однак для компетентних спеціалістів вказана тенденція менш виражена).

Висновки та перспективи подальших досліджень. У діяльності учителя фізичної культури має місце діагностика якісних показників формування знань та рухових умінь, міжособистісних взаємин, мотивів занять фізичними вправами, індивідуальних особливостей учнів, цільового компонента навчального процесу. Педагогів із належними показниками діагностичної компетентності характеризує повнота об'єктів діагностики, усвідомленість прийняття рішень, здатність самостійно розробляти методики.

Подальших досліджень потребують питання технології формування діагностичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Література

1. Голубез Н. К., Битинас Б. П. Введение в диагностику воспитания.– М.: Педагогика, 1989.– 159 с.
2. Лисенко І. А. Соціально-педагогічні аспекти організації післядипломної освіти фахівців фізичного виховання і спорту: Автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Нац. ун-т фіз. вих. і спорту України.– К., 2001.– 22 с.
3. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопіл. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка.– Т., 2002.– 20 с.
4. Приймак М. М. Маркетингова діяльність вищих навчальних закладів фізкультурного профілю у системі кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту України: Автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Нац. ун-т фіз. вих. і спорту України.– К., 2003.– 17 с.

Анотації

У статті розглядається сутність діагностичної діяльності вчителя фізичної культури. Установлено, що в діяльності учителя фізичної культури має місце діагностика якісних показників формування знань та рухових умінь, міжособистісних взаємин, мотивів занять фізичними вправами, індивідуальних особливостей учнів, цільового компонента навчального процесу.

Ключові слова: *діагностична діяльність, діагностика, педагогічний процес.*

В статье рассматривается сущность диагностической деятельности учителя физической культуры. Установлено, что в деятельности учителя физической культуры имеет место диагностика качественных показателей формирования знаний и двигательных умений, личностных взаимоотношений, мотивов занятий физическими упражнениями, индивидуальных особенностей учеников, целевого компонента учебного процесса.

Ключевые слова: *диагностическая деятельность, диагностика, педагогический процесс.*

The article deals with the essence of the diagnostic activity of a PT teacher. It is found out that a PT teacher's work comprises the following: diagnostics of qualitative indices of formation of knowledge and kinesthetic skills, diagnostics of interpersonal relations, of motivation for taking up physical exercise, of the pupils' individual peculiarities, and of the aim of studying.

Key words: *diagnostic activity, diagnostics, pedagogical process.*

УДК 378:796

*Андрій Герасимчук,
Ольга Ужеліна,
Наталія Базиліук,
Світлана Каленська*

Новітні педагогічні технології в галузі фізичного виховання

Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема впровадження науково-обґрунтованої системи занять фізичними вправами оздоровчої спрямованості з урахуванням

індивідуальних особливостей розвитку дитини до цього часу розглянута недостатньо [1, 3, 4]. Це зумовлює актуальність її вивчення. Проблема дослідження полягає в необхідності створення системи організації фізкультурно-оздоровчої роботи, яка забезпечить покращення здоров'я та фізичного стану школярів та студентів.

У сучасних умовах інтегрування України у європейську систему вищої освіти на перший план виходить необхідність реформування системи освіти України, її удосконалення, підвищення рівня якості. Виходячи з цього, стратегічним завданням реформування вищої освіти України є трансформація кількісних показників освітніх послуг у якісні, що передбачає перегляд змісту вищої освіти та наповнення його новітнім матеріалом, упровадженням сучасних технологій навчання. Разом із тим нагальною потребою є підвищення зацікавленості студентів у якості навчання, заохочення кожного студента до активної пізнавальної діяльності на підставі посилення ролі навчально-дослідницької та науково-дослідної роботи.

Сучасна система освіти бере орієнтацію на особистість, яка розвивається сама, свідомо враховує індивідуальні особливості, потреби, можливості студентів, а також їх право вибору освітніх траєкторій, способів і форм організації навчання, що було неможливим у рамках традиційної освіти. У цьому аспекті на перше місце дедалі більше виходять нові інформаційні технології як у наукових дослідженнях, так і в навчальному процесі [1, 3, 4].

Як наголошують Ю. Д. Железняк, П. К. Петров у праці “Основы научно-методической деятельности в физической культуре и спорте” [2], у галузі фізичного виховання і спорту для забезпечення наукової і методичної діяльності використовуються інтернет-технології з метою пошуку та обміну інформацією, телеконференції, електронні таблиці в процесі обробки та оцінки результатів дослідження, створення комплексних текстових документів за допомогою процесора Microsoft Word і таке ін. Одним з основних напрямків інформаційних технологій є широке використання в процесі вивчення навчальних дисциплін комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання.

Такий стан удосконалення вищої освіти змінює статус викладача, який все більше виступає в ролі організатора самостійної пізнавальної діяльності студентів, компетентного консультанта та помічника [1, 3, 4].

Мета дослідження – обґрунтувати впровадження нових педагогічних технологій у галузі фізичного виховання та визначити шляхи вдосконалення викладання фізичної культури, що сприятиме росту духовного, соціального і фізичного здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі фізичного виховання використовуються різноманітні засоби та методи, включаючи нетрадиційні, котрі спрямовані на реалізацію завдань цього процесу та підпорядковуються його закономірностям. Спеціальними засобами фізичного виховання є фізичні вправи, широко застосовуються загальнопедагогічні та валеологічні засоби, а також гігієнічні, природничі та інші оздоровчі фактори (активне загартовування, прийоми психогігієни, раціональне харчування та ін.). Забороняється використовувати засоби і методи, котрі шкодять фізичному і психічному здоров'ю дітей та молоді.

Процес перегляду шкільних програм із предмета “Фізична культура” у структурі сучасної середньої освіти вимагає випереджальної розробки прогресивних і методично виправданих концепцій, педагогічних технологій, які мають за мету підвищення духовного, соціального та фізичного здоров'я. Відповідно до цього, створюючи програми з фізичного виховання, необхідно враховувати фізіологічні норми рухової активності, мотиви та інтереси у виборі видів фізичних вправ [1, 5].

Практичним проявом фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні є рекреаційні та оздоровчі заняття. Водночас у сучасній навчально-методичній літературі питання змісту рекреаційно-оздоровчих занять висвітлено недостатньо [1, 3, 4].

Освітній простір України сьогодні заповнюють нові та новітні технології. Проте більшість із них не мають наукового обґрунтування, оскільки їхні автори, як правило, ігнорують дві принципові ознаки технології: гарантованість кінцевого результату і проектування навчально-виховної та оздоровчої діяльності. Під рекреаційно-оздоровчими технологіями необхідно розуміти не просто доведення до автоматизму окремих дій, спрямованих на оптимізацію рухового режиму, а й систему дій, що гарантують покращення таких інтегральних характеристик, як рівень фізичного стану і здоровий спосіб життя. Отже, йдеться саме про створення технології рекреаційно-оздоровчої діяльності, яка забезпечить:

- 1) переведення задуму в технологічну послідовність впливів, що видобуваються у суворій відповідності з цільовими установками і переводяться у форму конкретного очікуваного результату;

- 2) функціонування оздоровчої технології як взаємодії вчителів, учнів та їхніх батьків;
- 3) поетапне проектування та подальшу реалізацію елементів оздоровчої технології, яку зможе відтворити будь-який освітній заклад;
- 4) включення в оздоровчу технологію діагностичних процедур, які містять параметри, критерії, інструментарій вимірювання результатів діяльності.

Дослідження питань упровадження оздоровчих технологій у закладах освіти також виявили ряд суперечностей між концептуальними моделями і відсутністю технологічної розробки механізмів реалізації концепційних положень: більшість розроблених моделей розраховано на заклади освіти, які мають унікальну матеріальну базу, кадри, фінанси, що є недоступним для більшості навчальних закладів; такі підходи, як правило, тяжіють до визначених стратегій освіти і не відображають соціально-економічних і педагогічних особливостей сучасного життя; більшість вчителів не готові до реалізації здоров'язберігаючого та особистісно-орієнтованого підходу до освіти учнів. Таким чином, можна констатувати наявність наукової проблеми, яка полягає у недостатньому методологічному обґрунтуванні питань організації рекреаційно-оздоровчої роботи в загальноосвітній школі.

Пошуку засобів підвищення ефективності фізичного виховання дітей та підлітків присвятили свої дослідження багато вчених. Організаційно-педагогічне та методологічне підґрунтя вдосконалення системи фізичного виховання викладено у дослідженнях Л. В. Волкова, О. Д. Дубогай, Т. Ю. Круцевич, О. С. Куца, Б. М. Шияна; диференційованому фізичному вихованню присвячені дослідження Т. В. Петровської, Н. В. Москаленко, В. В. Веселової та інших; фізичному вихованню в системі самостійних занять учнів молодших класів присвятили свої дослідження С. М. Козацька, Н. А. Симон, А. Г. Сухарев, Б. М. Шиян.

Однак до цього часу проблема впровадження науково-обґрунтованої системи занять фізичними вправами оздоровчої спрямованості з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини розглядається недостатньо. Це зумовлює актуальність її вивчення. Проблема дослідження полягає у необхідності створення системи організації фізкультурно-оздоровчої роботи, яка забезпечить покращення здоров'я та фізичного стану дітей молодшого шкільного віку. Процес виконання фізичних вправ передбачив дотримання таких педагогічних принципів:

- 1) принцип доступності реалізувався з урахування вікових особливостей стану здоров'я дитини та її рухової підготовленості. Це надавало процесові розвитку рухових якостей оздоровчого ефекту;
- 2) принцип оздоровчої спрямованості реалізувався шляхом уключення до занять вправ, спрямованих на профілактику плоскостопості, формування правильної постави, а також вправ дихального характеру;
- 3) індивідуальний підхід у створенні методики самостійних занять фізичними вправами з оздоровчою спрямованістю дітей молодшого шкільного віку виражався у диференціюванні тренувальних завдань, норм фізичних навантажень. Головним критерієм оцінки ефективності самостійних занять фізичними вправами за цією методикою був не рівень показників фізичних якостей, а рівень приросту цих показників у кожної дитини.
- 4) принцип систематичності передбачав щоденне виконання фізичних вправ, поступове збільшення обсягу та інтенсивності навантаження і поступовий перехід з одного ступеня на інший.

Перспективи. Зміни в системі викладання фізичного виховання, організація фізкультурно-оздоровчого комплексу вправ, яка забезпечить покращення здоров'я та фізичного стану школярів та студентів.

Висновки. Усі вищевикреслені шляхи сприятимуть підвищенню інтересу й активності студентів у самостійному вивченні теорії і методики фізичного виховання, а також виконання науково-дослідницької роботи. У плані перспектив можна зазначити, що така організація фахової підготовки надасть можливість сформувавши високий рівень професійних знань та умінь стосовно якісного проведення уроків фізичної культури для школярів різних вікових груп, опанування новітніми оздоровчими технологіями фізичного виховання.

Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання може бути значно підвищена шляхом використання інформаційних технологій як навчального засобу.

Література

1. Дубінчук А. Фізична культура: впроваджуємо сучасні технології // Фіз. виховання в шк.– 2001.– № 24.
2. Железняк Ю. Д., Петров П. К. Основы научно-методической деятельности в физической культуре и спорте.– М.: Академ., 2001.– 261 с.

3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Под ред. Е. С. Полат.– М.: Академ., 2000.– 272 с.
4. Пехота О. М. Нові освітні технології.– К.: Київ, 2003.– 256 с.
5. Сембрат С. В. Педагогічний контроль та індивідуальна оцінка фізичної підготовленості дітей молодшого шкільного віку // Физическое воспитание студентов творческих специальностей: Сб. науч. тр. / Под ред. С. С. Ермакова.– Х., 2002.– № 6.– С. 71–82.

Анотації

Протягом останнього десятиріччя в Україні склалася тривожна ситуація: різко погіршилося здоров'я і фізична підготовленість дошкільників, учнівської і студентської молоді. Це насамперед пов'язано з кризою в національній системі фізичного виховання населення, яка не відповідає сучасним вимогам і міжнародним стандартам фізичної підготовленості людини. Основними причинами кризи є: знецінення соціального престижу здоров'я, фізичної культури і спорту; відставання від сучасних вимог усіх ланок підготовки і перепідготовки фізкультурних кадрів; недооцінка у дошкільних установах, навчальних закладах соціальної, оздоровчої та виховної ролі фізичної культури і спорту; залишковий принцип її фінансування [1, 4].

Ключові слова: фізична культура, фізкультурно-оздоровчі технології, педагогічні технології, навчально-виховна та оздоровча діяльність, рекреаційно-оздоровчі технології.

На протяжении последнего десятилетия в Украине резко ухудшилось здоровье и физическая подготовка дошкольников, ученической и студенческой молодежи. В первую очередь, это связано с кризисом в национальной системе физического воспитания населения, которое не соответствует современным требованиям и международным стандартам физической подготовки человека. Основные причины кризиса – это: обесценивание социального престижа здоровья, физической культуры и спорта; отставание от современных требований всех звеньев подготовки и переподготовки физкультурных кадров; переоценка дошкольных учреждений, учебных заведений социальной, оздоровительной и воспитательной роли физкультуры и спорта; принцип ее финансирования.

Ключевые слова: физическая культура, физкультурно-оздоровительные технологии, педагогические технологии, научно-воспитательная и оздоровительная деятельность.

During the last ten years in Ukraine hose formed uneasy situation: suddenly maked worse health and physical preparation of the children, pupils and students. This connected with the crisis in the national system of physical education of population, which doesn't overly modern demands and international standards of physical preparation of man. The main reasons of crisis are: depreciation of social prestige of hearth, physical culture and sport; the lag from modern demands all links of preparation physical personnel; underestimation in the kinder gardens, educational establishment social, making healthier and educational role of physical culture and sporty remains princip of its financing.

Key words: physical culture, physical health-vernent technologies, pedagogical technologies, educational and health-improvement activities, recreational heath-improvement theologies.

УДК 371.134

Михайло Гончерюк

Дослідницька діяльність учителя фізичного виховання як показник його професіоналізму

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)

Постановка проблеми. Сучасний стан соціально-економічного розвитку України характеризується значними змістовними та структурно-організаційними змінами, які спрямовані на формування національної системи освіти та її інтеграцію в міжнародний освітній простір. Тому наукові пошуки сьогодення мають враховувати зміни особливостей буття, діяльності й ролі людини в умовах нової технічно-інформаційної реальності. Людина має не тільки адаптуватися до нової реальності, але й бути ефективною у своїй професійній діяльності, ініціатором активності, суб'єктом життя і праці. За таких обставин надзвичайно зростає роль учителя як вирішального фактора, що забезпечує формування й розвиток всебічно розвиненої, творчої особистості. Це вимагає постійного зростання професійного рівня педагогів та їх фахової майстерності.

На вирішення завдань, пов'язаних із такими змінами, спрямовані Закон України “Про загальну середню освіту” [3], Національна доктрина розвитку освіти в Україні [8], Державна національна

програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття") [2]. Крім цього, особливої актуальності нині набуває впровадження кредитно-модульного навчання у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів у ВНЗ нашої країни. Як показує аналіз основних вимог до цього типу навчання, провідне місце у підготовці майбутніх учителів належить покращенню навчально-дослідної роботи студентів, що має сприяти розвитку їхньої самостійності й активності за допомогою ефективних технологічних схем самоосвіти, переорієнтації процесу навчання з суто лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форму, пошуку нових видів навчально-дослідної роботи студентів [1]. Така орієнтація навчально-виховного процесу майбутніх учителів є запорукою їх подальшої дослідницької діяльності, що, на нашу думку, підвищує рівень педагогічної діяльності. Але все нове буде ефективним лише тоді, коли будуватиметься з урахуванням національного досвіду підготовки учителів, у тому числі й у галузі фізичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підготовки педагогів розглядаються у працях С. Архангельського, О. Абдуліної, В. Кан-Калика, Л. Рувінського, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, а різноманітні аспекти фізичної культури особистості досліджували Г. Арзютов, В. Ареф'єв, Б. Ведмеденко, Ю. Компанієць, О. Леонов, Ю. Похолечук, Т. Ротерс, Л. Сущенко, Г. Шевченко, Б. Шиян тощо. Аналіз історико-педагогічної і сучасної літератури показує, що окремі аспекти планування й організації навчально-дослідної роботи майбутніх учителів фізичного виховання розглядались у науково-методичних працях Л. Гороховського, Г. Алексєєвої, Н. Михайлова, О. Рогачева.

Мета дослідження – аналіз поняття "професіоналізм", обґрунтування дослідницької діяльності учителя фізкультури як показника його професіоналізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під поняттям "професіоналізм" розуміється особлива властивість людини систематично, ефективно та надійно виконувати професійну діяльність у найрізноманітніших умовах. Але ця проблема все частіше стає предметом дослідження науковців різних галузей. Зокрема у психології Г. Никифорова розглядає професіоналізм як проблему самоконтролю та надійності професійної діяльності; В. Бодров аналізує особливості формування особистості професіонала; предметом дослідження Ю. Стрелкова стає проблема операціонально-значеннєвої структури професійного досвіду, помилок у діяльності досвідченого фахівця. У психології діяльності знайшли висвітлення також проблеми професійного самовизначення (Є. Климов), системогенезу професійної діяльності (В. Шадріков), особистісного адаптаційного потенціалу (А. Маклаков), професійної адаптації і професійного довголіття (В. Толочек). Узагальнивши всі ці підходи, "професіоналізм" можна характеризувати з позиції психології як інтегративну властивість людини реалізовувати свій внутрішній і зовнішній потенціал у процесі успішного виконання професійної діяльності, особливо в несприятливих умовах, для одержання корисного результату та для компенсації несприятливих впливів середовища.

Із позиції педагогічної науки професіоналізм людини ототожнюється з поняттям професійності. На думку В. Міженікова, його суть полягає у "...набутті під час навчальної та практичної діяльності здібностей до компетентного виконання трудових функцій, рівня майстерності та вправності у визначеному виді заняття, який відповідає рівню складності завдань, що виконуються" [6, 23]. Зважаючи на це, професійність учителя реалізується, на нашу думку, у таких уміннях: творчо підходити до організації педагогічного процесу; досліджувати педагогічний процес в цілому; будувати взаємовідносини "вчитель – учень" на принципах співпраці і співпошуку; розпізнавати та вирішувати різноманітні проблеми; розвивати у себе та у своїх учнів критичне мислення; висувати педагогічні цілі та визначати їх за ступенем важливості; аналізувати свою діяльність та діяльність учнів; здійснювати пошук оптимальних шляхів діяльності.

Тому можна припустити, що професіоналізм педагога залежить від частоти досліджень у педагогічній діяльності учителя фізичної культури загальноосвітньої школи, адже цілеспрямований педагогічний вплив на організм і особистість учня загалом можливий лише за умови досконалого вивчення його потенційних можливостей.

Проаналізувавши передовий педагогічний досвід підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, можна зазначити, що викладачі педагогічних та спеціально-методичних дисциплін постійно залучають їх до різних видів навчально-дослідної роботи. Її головними завданнями є: розвиток у студентів прагнення до досліджень у галузі педагогічних і спеціально-методичних дисциплін та накопичення досвіду цієї роботи; розвиток у майбутніх учителів творчого мислення та формування дослідницьких умінь та навичок; виховання потреби постійно вдосконалювати свої знання, поширю-

вати теоретичний кругозір та наукову ерудицію. Виходячи з цих завдань, на факультетах фізичного виховання використовуються такі види науково-дослідної роботи студентів: 1) збір дослідницького та експериментального матеріалу під час підготовки до семінарських та практичних занять, спецсеминарів і спецкурсів з педагогічних і спеціально-методичних дисциплін; 2) накопичення досвіду вивчення та критичного аналізу наукової літератури; 3) експериментальна робота під час підготовки рефератів, курсових і дипломних проектів; 4) виконання домашніх завдань з елементами творчого пошуку; 5) дослідження, пов'язані з педагогічною практикою – виконання індивідуальних психолого-педагогічних і методичних завдань, вивчення досвіду роботи працівників шкіл; 6) науково-дослідна та творча робота студентів у позанавчальний час – їх участь у наукових гуртках і товариствах.

У Чернівецькому національному університеті на кафедрі фізичного виховання науково-дослідна робота студентів – майбутніх учителів має системний характер, що стає підґрунтям їх пошукової діяльності як учителів шкіл. Починаючи з молодших курсів, студенти знайомляться з елементами наукових досліджень, здобувають навички самостійної роботи з поглибленого вивчення педагогічних і спеціальних дисциплін. Студенти I–II-х курсів обов'язково виконують реферування окремих розділів курсів, які вивчаються; складають бібліографії з різних тем; беруть участь у виготовленні навчально-методичних посібників (таблиць, макетів, моделей, слайдів) та підготовці лекційного демонстрування. На III, IV, V курсах студенти включаються безпосередньо у дослідницьку роботу. Їм доручаються конкретні теоретичні й експериментальні розробки, що проводяться колективом кафедри, головним чином, при виконанні практичних, лабораторних, курсових та дипломних робіт, а також під час педагогічної практики [4]. Важливим розділом навчально-дослідної діяльності студентів є виконання курсових робіт на II–IV курсах під керівництвом викладачів загально педагогічних і спеціально-методичних дисциплін, що сприяє формуванню у студентів діалектико-матеріалістичного світогляду, розвитку наукового мислення, активізації пізнавальної діяльності, оволодіння уміннями та навичками самостійного проведення дослідної роботи, поглиблення знань зі спеціалізації та використання цих знань, умінь і навичок у розв'язанні практичних завдань фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи.

Але всі ці заходи можуть розглядатися показником професіоналізму учителя фізичного виховання, якщо він у подальшій професійній діяльності спиратиметься на дослідження педагогічного процесу, а саме [9]:

- дослідження фізичного розвитку, фізичної підготовленості та функціонального стану школярів;
- вивчення класу, групи учнів;
- спостереження й аналіз уроків;
- підбір адекватних засобів і методів навчання;
- аналіз власної діяльності та досвіду роботи колег;
- апробація ефективності різних режимів м'язової діяльності;
- планування уроків і спортивного тренування в секціях;
- визначення доступних навантажень для учнів під час виконання різних за характером та інтенсивністю фізичних вправ;
- оцінки динаміки показників фізіологічних функцій, оперативних і кумулятивних ефектів, досягнутих унаслідок фізичних навантажень.

Розрізняють три різновиди педагогічних досліджень у фізичному вихованні:

- методичні роботи, які не ставлять за мету виявлення законів. До таких робіт можна віднести, наприклад, вивчення досвіду роботи педагогів;
- науково-методичні, які ставлять за мету пошук нових шляхів реалізації завдань фізичного виховання (методів, засобів, форм) і відтворення в експерименті відомих закономірностей;
- науково-дослідницькі роботи, які присвячуються вивченню широкого кола питань, що виходять за межі методики навчання та виховання і можуть вивчати проблеми техніки виконання фізичних вправ, управління процесом фізичного виховання, економіки фізичного виховання та спорту.

Для проведення дослідження формується методика, яка включає вибір теми і формулювання назви, розробку гіпотези і визначення завдань дослідження [7]. Вибір теми переважно продиктований практикою і повинен віддзеркалювати потреби суспільства та розвиток галузі, а формулювання назви

має чітко відображати сенс дослідження і бути лаконічним. Гіпотеза (передбачення результату) розробляється на основі узагальнення досвіду, інтуїції та аналізу існуючих наукових фактів, описаних у літературі. Завдання конкретизують дослідження, і кожне з них представляє сторону проблеми, що підлягає вивченню, але кількість завдань залежить від тривалості дослідження і його складності. Вибіркова сукупність (група учнів) повинна бути репрезентативною, тобто максимально віддзеркалювати риси генеральної сукупності. Такою сукупністю в досліджуваних групах є 20–40 осіб, а в масових дослідженнях – сотні.

Педагогічні методи дослідження у фізичному вихованні поділяють на чотири групи [5, 7, 9]: методи одержання ретроспективної інформації, які полягають в аналізі літературних джерел, документальних матеріалів, опитування; методи організації навчально-виховного процесу в дослідних групах: експериментальний, контрольний, індивідуальний; методи збору поточної інформації: педагогічний аналіз і оцінка, хронометрування, контрольні дослідження (тестування), аналіз поточної документації, опитування (анкета, бесіда, інтерв'ю), реєстрація техніки виконання вправ, стенографування; методи математичної обробки одержаних внаслідок дослідження даних, за допомогою яких виявляють наявність зрушень, їхню величину та достовірність.

Висновки. Дослідницька діяльність на сучасному етапі є необхідністю і невід'ємною реальністю як процесу професійно-педагогічного навчання, так і професійно-педагогічної діяльності. Учитель фізкультури не має бути винятком, хоч його професійно-педагогічна діяльність має певні особливості. Але вони лише посилюють необхідність реалізації дослідницької діяльності у навчально-виховному процесі школи, оскільки якщо учитель фізкультури систематично досліджує можливості удосконалення спортивно-педагогічної діяльності учнів, – то це можна вважати показником його професіоналізму.

Література

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посіб. / За ред. В. Г. Кременя.– Т.: Навч. кн. – Богдан, 2004.– 384 с.
2. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”).– К.: Райдуга, 1994.– 61 с.
3. Закон України “Про загальну середню освіту” (станом на 1 серпня 1999 р.) Офіц. вид.– К.: Парл. вид-во, 1999.– 32 с.
4. Кузьміна Н. В. Методы исследования педагогической деятельности.– Л.: Б. и., 1970.– 127 с.
5. Лєко Б., Мандрик М. Фізичне виховання. Програма для вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації.– Чернівці: Б. в., 2002.– 91 с.
6. Мижеников В. А. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей школ.– М.: Знание, 1989.– 356 с.
7. Мишковська Т. Д. Формування дослідницько-педагогічних умінь студентів в умовах модульної організації навчання: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01.– Чернівці, 1999.– 230 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України.– 2002.– № 23.– С. 4–6.
9. Теория и методика физического воспитания: В 2-х т. / Под. ред. Т. Ю. Круцевич.– Т. 2.– К., 2003.– 391 с.

Анотації

Визначається суть професіоналізму учителя, наголошується на необхідності дослідницької діяльності у процесі професійно-педагогічного навчання та під час реалізації педагогічної діяльності учителя фізичного виховання. Розрізняються різновиди досліджень у фізичному вихованні. Дослідницька діяльність розглядається як показник професіоналізму.

Ключові слова: професійно-педагогічна діяльність, професіоналізм, дослідницька діяльність.

В статье определяется сущность профессионализма учителя, акцентируется внимание на необходимости исследовательской деятельности как студентов в процессе обучения, так и педагогов. Выделяются виды исследований в процессе физического воспитания, а исследовательская деятельность рассматривается как показатель профессионализма.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая деятельность, профессионализм, исследовательская деятельность.

In article the essence of professionalism of the teacher is defined, the attention to necessities of research activity as students is accented during training, and teachers. Kinds of researches are allocated during physical training, and research activity is examined as a parameter of professionalism.

Key words: professional-pedagogical activity, professionalism, research activity.

Оцінювання організації та проведення занять із теорії і методики фізичного виховання у ЛДУФК згідно із кредитно-модульною системою

Львівський державний університет фізичної культури (м. Львів)

Постановка проблеми. У руслі Болонських перетворень перед вищими навчальними закладами (ВНЗ) України постає питання перебудови наявної системи освіти. Заміна старої системи освіти може вплинути на якість підготовки фахівців, зокрема галузі фізичної культури та спорту [1, 6, 8]. Традиційно Україна готувала висококваліфікованих фахівців у цій сфері, тому необхідно звернути особливу увагу на специфіку навчально-виховного процесу у вузах фізичного виховання і спорту. Питання адаптації існуючої системи підготовки фізкультурних фахівців до європейської системи організації навчального процесу на сьогодні практично не досліджені, що зумовлює їх новизну та спонукає до подальшого вивчення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості трансформації вищої освіти України в контексті вимог Болонського процесу досліджували В. С. Журавський, М. З. Згуровський, 2003 [3]; М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, 2003 [1] та ін. У своїх працях вони розкривали зближення освітніх систем шляхом формування єдиного освітнього простору, впровадження кредитної системи на основі трансферу кредитів та стимулювання мобільності студентів, викладачів і науковців. Питання зміни систем навчання згідно з Болонськими вимогами, у вузах фізкультурного профілю вивчали Ю. Войнар, 2005 [2], В. Кашуба, 2007 [4], Є. Приступа, 2004 [7], Т. Круцевич, 2003 [5] та ін.

Завдання дослідження

1. Проаналізувати результати опитування студентів щодо організації та проведення занять із “Теорії і методики фізичного виховання” за кредитно-модульною системою.

2. Визначити однорідність оцінок відповідей респондентів.

3. Дослідити парні кореляційні зв'язки між відповідями на запитання анкети.

Виклад основного матеріалу дослідження. Напередодні заліково-екзаменаційної сесії 2007/2008 н. р. нами проведено анкетування студентів III курсу ФФВ. Респонденти добиралися згідно з вимогами квотної вибірки. Для цього ми розробили критерії відбору: відвідування семінарських занять (не менше 50 %), активність на заняттях (не менше 4-х поточних оцінок), наявність виконаних завдань самостійної роботи, активна участь у дискусіях.

Аналіз навчального плану підготовки бакалаврів фізичного виховання показав, що профільною дисципліною у ЛДУФК є “Теорія і методика фізичного виховання” (ТіМФВ). Це інтегральна дисципліна, яка включає знання з анатомії, фізіології, метрології, психології, педагогіки та ін. Тому ми зосередили свою увагу на питаннях, пов'язаних з організацією та проведенням занять саме з цього предмету. Опитування проводилося після написання студентами модулів із дисципліни ТіМФВ. Анкетування було скероване на виявлення труднощів та недоліків, якими супроводжується вивчення профільної дисципліни за кредитно-модульним принципом організації.

Розроблена нами анкета складалася з чотирьох блоків та контрольних запитань для перевірки правдивості відповідей респондентів. Перший стосувався загального уявлення про організацію модуля, другий – лекційного матеріалу, третій – семінарських занять, четвертий – письмових контрольних робіт (тестувань). Респондентам пропонувалося здійснити оцінку запропонованих варіантів питань за 4-бальною шкалою, де 1 бал відповідає результату “незадовільно”, 2 бали – “задовільно”, 3 бали – “добре”, 4 бали – “відмінно”.

Загалом було роздано 70 анкет. Подальшій обробці та аналізу підлягало 53 анкети, оскільки 17 було вилучено через значні розбіжності у відповідях на основні та контрольні питання.

Аналіз першого блоку запитань анкети дозволив нам оцінити організацію та проведення модулів із ТіМФВ. Загальне враження респондентів позитивне і відповідає оцінці “добре” (3,2 бала). Студентам найбільше до вподоби організація модуля та визначеність його цілі – 3,5 бала. Практично немає дорікань щодо збалансованості лекцій і практичних занять. Не повною мірою задовольняє опитаних навчально-методичне забезпечення дисципліни.

Оцінка відповідей запитань другого блоку свідчить про високу інформативність і темп лекцій, ефективність контакту лектора з аудиторією, зрозумілість його пояснень, можливість ставити запитання у разі потреби (3 бали). При цьому студенти пропонують урізноманітнити типи лекцій, зробити їх більш наочними, цікавішими та динамічнішими.

Згідно з аналізом результатів третього блоку запитань, загальна оцінка організації семінарських занять респондентами склала 3,7 бала. Під час заняття високо оцінені студентами доброзичливість атмосфери, підготовленість викладача та його готовність до пояснень, роз'яснень і консультацій, наявність дискусій.

Доволі інформативними були відповіді на запитання четвертого блоку. З точки зору студентів, важливо завчасно повідомляти їх про терміни складання та критерії оцінювання контрольних робіт (тестів), здійснювати своєчасну перевірку результатів (3,9 бала). Високо респонденти оцінили готовність до розв'язання нестандартних запитань. Аналіз анкети свідчить про наявність мотивації до навчання за новою системою.

Для вирішення другого завдання нашої роботи ми використали методи математичної статистики. Визначався коефіцієнт варіації (V), який слугував показником однорідності оцінок групи респондентів. Якщо $V < 10\%$, то оцінки можна вважати однорідними, якщо $10\% < V < 20\%$ – середньої однорідності, якщо $V > 20\%$ – оцінки неоднорідні [4].

Відтак, найбільш однорідними виявилися оцінки студентів на деякі запитання третього та четвертого блоків, зокрема:

- доброзичливість атмосфери на заняттях ($V = 8,2\%$);
- підготовленість викладача ($V = 9,9\%$);
- поінформованість про терміни складання і критерії оцінювання модулів ($V = 8,2\%$);
- своєчасність перевірки контрольної роботи ($V = 8,8\%$).

Середні показники оцінювання відповідей на вищезазначені запитання знаходяться в межах 3,47–3,88 бала (відповідають оцінці “добре”).

Коефіцієнт варіації у відповідях на запитання другого блоку анкети був найбільшим ($V > 20\%$). Це свідчить про неоднорідність оцінки відповідей респондентів із приводу організації та проведення лекцій із ТiМФВ.

Для виконання третього завдання нашої роботи, ми проаналізували матрицю парних коефіцієнтів лінійної кореляції (r) та дослідили зв'язок між відповідями на запитання анкети. Якщо $r = 1$, то існує функціональний взаємозв'язок; $r = 0,2-0,4$ – слабо виражений зв'язок; $r = 0,4-0,7$ – середній зв'язок; $r = 0,7-1$ – сильний взаємозв'язок. Нульова значимість указує на повну відсутність взаємозв'язку [7].

Побудувавши кореляційну матрицю, ми з'ясували наявність парних кореляційних взаємозв'язків. Найбільше їх виявилось під час аналізу результатів відповідей на питання другого блоку, який стосується організації та проведення лекцій (рис. 1).

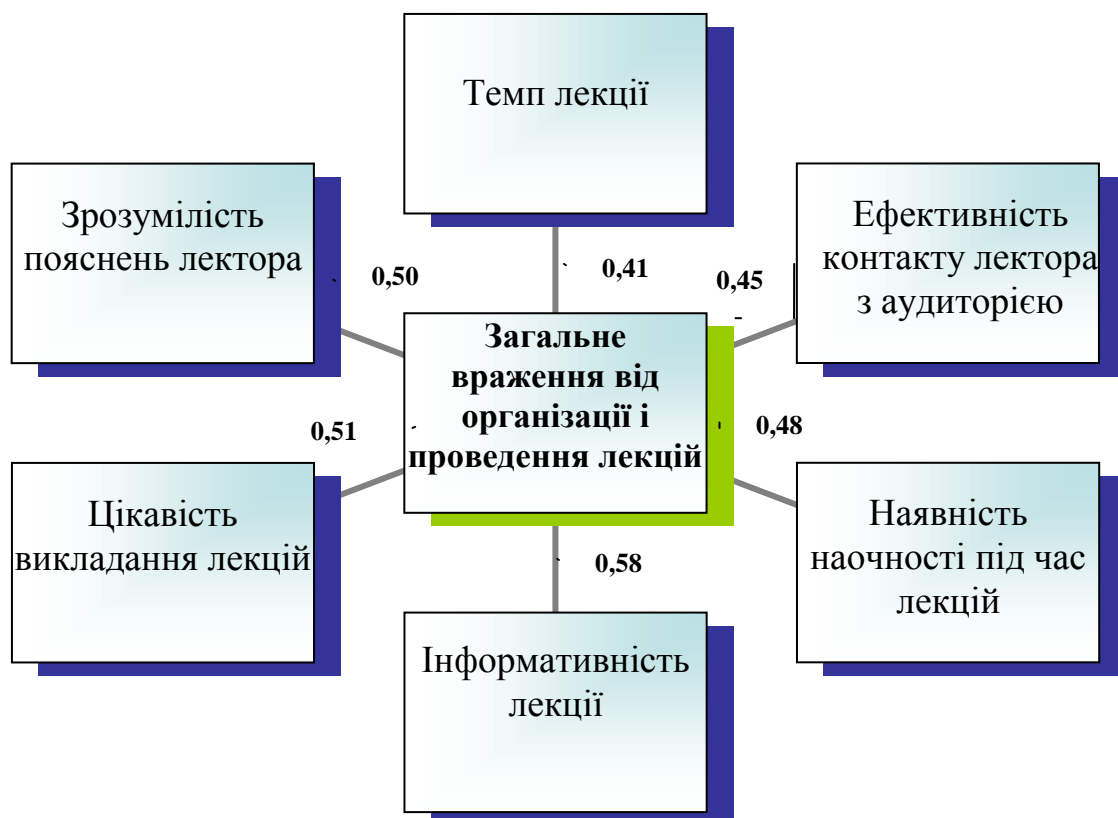

Рис. 1. Парні кореляційні зв'язки між відповідями респондентів на запитання другого блоку

Для подальшої інтерпретації даних ми застосовували показник коефіцієнта детермінації ($d = r^2 \times 100 \%$). Він показує, який відсоток від загальної варіації спричинює досліджуваний фактор.

Виявилося, що загальне враження від організації і проведення лекцій залежить від:

- інформативності лекції (на 34 %);
- цікавості викладання (на 26 %);
- зрозумілості пояснень лектора (на 25 %);
- наявності наочності (на 23 %);
- ефективності контакту лектора з аудиторією (на 20 %);
- темпу лекції (на 16 %).

У свою чергу, ефективність контакту лектора з аудиторією на 34 % обумовлена цікавістю викладання лекційного матеріалу, на 19 % – зрозумілістю пояснень лектора, на 17 % – можливістю ставити запитання та наочною під час лекції.

Також виявлені парні кореляційні зв'язки між цікавістю викладання лекцій і такими показниками: темп викладання ($r = 0,45$); зрозумілість пояснень лектора ($r = 0,44$); наочність під час лекцій ($r = 0,42$). Згідно з коефіцієнтом детермінації зрозумілість пояснень лектора на 17 % обумовлена темпом лекції. Інформативність лекції, за отриманими результатами, залежить насамперед від збалансованості лекційних і практичних занять на 16 %. Відвідування лекцій, у свою чергу, на 28 % залежить від присутності студентів на семінарських заняттях.

Висновки

1. Проведене анкетування студентів III курсу ФФВ виявило, що загальне враження студентів від організації та проведення занять із профільної дисципліни “Теорія і методика фізичного виховання” за кредитно-модульною системою є позитивним і відповідає оцінці “добре”.

2. Найбільш однорідними були оцінки відповідей на запитання третього й четвертого блоків анкети, які стосуються організації та проведення семінарських занять і письмових контрольних робіт.

3. Аналіз матриці показав, що найбільше парних кореляційних зв'язків виявлено між відповідями респондентів на запитання другого блоку, які присвячені організації і проведенню лекцій.

Перспективи подальших досліджень. Отримані в ході дослідження результати вказують на необхідність пошуку ефективних шляхів покращення організації та проведення занять із профільної дисципліни згідно з КМС ОНП. Планується продовжити розпочате нами дослідження і в подальшому внести корективи в організацію і проведення занять за новою технологією, зокрема з профільних дисциплін, що сприятиме якісній підготовці бакалаврів із фізичного виховання в ЛДУФК.

Література

1. Болонський процес у фактах і документах / М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук та ін. – Т.: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
2. Войнар Ю., Наварецький Д., Глазирін І. Розвиток та сучасні тенденції системи підготовки фахівців з фізичної культури в умовах євроінтеграції: Монографія. – Черкаси: Відлуння-Плюс, 2005. – 184 с.
3. Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: ІВЦ “Вид-во «Політехніка»”, 2003. – 200 с.
4. Кашуба В. А. Технологические инновации в системе подготовки специалистов по физической культуре и спорту // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наук. моногр. / За ред. проф. С. С. Єрмакова. – Х., 2007. – № 5. – С. 129–130.
5. Круцевич Т. Ю. Теория и методика физического воспитания. – К.: Олимп. литература, 2003. – Т. 1. – 423 с.
6. Основы математической статистики: Учеб. пособ. для ин-тов физ. культ. / Под ред. В. С. Иванова. – М.: Физкультура и спорт, 1990. – 176 с., ил.
7. Приступа Є. Глобалізаційні тенденції в системі підготовки фахівців в галузі фізичного виховання і спорту в Європі // Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер.: Педагогіка. – Т., 2004. – Вип. 4. – С. 125–129.
8. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учеб. пособ. – К.: МАУП, 2000. – 304 с.

Анотації

У роботі проаналізовано результати опитування студентів щодо організації та проведення занять із профільної дисципліни за кредитно-модульною системою. Визначено однорідність оцінок відповідей респондентів. Досліджено парні кореляційні зв'язки між відповідями на запитання анкети.

Ключові слова: кредитно-модульна система, модуль, профільна дисципліна, кореляційні зв'язки, коефіцієнт детермінації, коефіцієнт варіації.

В работе проанализированы результаты опроса студентов относительно организации и проведения занятий с профильной дисциплины по кредитно-модульной системе. Определена однородность оценок ответов респондентов. Исследованы парные корреляционные связи между ответами на вопросы анкеты.

Ключевые слова: *кредитно-модульная система, модуль, профильная дисциплина, корреляционные связи, коэффициент детерминации, коэффициент вариации.*

The results of students interviewing about organizing and conducting lessons "Theory and Methods of Physical Education" according to the credit-module system have been analyzed. It has been determined similarity of respondents' answers evaluation. It has been studied paired correlations of interviewing results.

Key words: *credit-module system, module, subject, correlations, coefficient of determination, variation coefficient.*

УДК 378:796

*Світлана Демчук,
Людмила Чалій*

Актуальність туристської підготовки у професійному становленні фахівців із фізичної культури

Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-технічний прогрес створив умови для розвитку транспорту, будівництва, сфери побутового обслуговування, відповідно звільнивши час для культурного дозвілля людей. Разом із тим різко визначилася й інша сторона: прогресуюча малорухливість людей, надлишок у харчуванні, збільшення емоційно-психологічного компоненту в житті та роботі [1]. Підрастаюче покоління позбавлене рухової активності, віддалене від природи, навантаження на їхню психіку зростає, оточуюче середовище забруднене. Ці фактори призвели до значного збільшення числа серцево-судинних захворювань, порушення обміну речовин та ін. У більшості дітей та молодих людей спостерігається дефіцит рухів у режимі дня. У школярів практично вдвоє скоротилася рухова активність порівняно з дошкільним періодом, вона складає лише 16–19 % добового часу, в тому числі організовані форми фізичного виховання займають лише 1–3 % [1, 4]. Як показує аналіз літературних джерел [2, 6, 7], туризм як складова частина фізичної культури і спорту сприяє здоровому способу життя, гармонійному розвитку особистості, удосконаленню і збереженню фізичної працездатності, всебічній підготовці та може вирішити вказану проблему.

Аналізуючи історичний шлях туризму, відзначимо, що людство завжди, на всіх етапах свого розвитку, використовувало мандрівництво, а згодом туризм для задоволення своїх пізнавальних, оздоровчих, виховних, економічних цілей [5]. Оздоровчо-спортивний туризм поєднує в собі спорт і відпочинок. Він має не лише значне соціальне значення, а й економічну ефективність. Фахівці зауважили, що людина, яка активно займається ним, щороку заощаджує для державного бюджету кошти, еквівалентні майже 400 доларів США (виплати з фонду соціального страхування на лікування, непрацездатність, оздоровлення), тоді як держава витрачає на це лише 1 долар США на рік [2, 3].

Наразі багато дитячих організацій та об'єднань, що покликані виховувати підрастаюче покоління, дбати про фізичний розвиток молоді, беруть за основу туристсько-краєзнавчу роботу як дієвий засіб, як реальну можливість утілити в життя всі вимоги навчально-виховного процесу [3, 4].

Мета нашої роботи – вивчення змісту туристської підготовки студентів та визначення відповідності навчальних програм із туристсько-краєзнавчої роботи вимогам сучасної професійної підготовки вчителя фізичного виховання.

Основні завдання дослідження:

1. Дослідити рівень мотивації до вивчення основ туризму та краєзнавства у студентів вищих навчальних закладів.
2. Охарактеризувати навчальні програми з туристської підготовки у вищих навчальних закладах для спеціалістів із фізичного виховання.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, синтез, порівняння, анкетування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людство володіє різноманітними спортивними програмами, що спрямовані на зміцнення та покращення здоров'я, проте лише туризм у комплексі

володіє всіма необхідними компонентами для збереження здоров'я. Це – спілкування з природою, зміна оточення, психологічне розвантаження і головне – фізична активність. Цінні й такі характерні особливості туризму, як простота в організації, доступність до людей будь-якого віку, разом з тим він є природним і посилюючим видом спорту, оскільки навантаження в ньому легко дозуються та практично є тренуючими. Спортивний туризм розвиває моральні якості, формує прекрасні риси людського характеру, сприяє розвитку істинних цінностей особистості.

Педагог, який освоїть курс туристсько-краєзнавчої роботи, зможе на якісно новому рівні організувати виховання та всебічний розвиток своїх учнів. При цьому з'являються нові можливості для підвищення педагогічної майстерності. Під час туристських подорожей та краєзнавчих заходів відбувається збагачення як дитини, так і педагога. Це – новий рівень навчання та виховання, це – можливість створити моменти радості та щастя для дитини.

Для оцінки реального стану справ у туристсько-краєзнавчій галузі нами проведено анкетування студентів фізкультурних спеціальностей двох Рівненських вищих навчальних закладів. Усього в дослідженні взяли участь 54 респонденти. Серед них 31 студент Рівненського державного гуманітарного університету (РДГУ) спеціальності “Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура” і 23 студенти факультету здоров'я, фізичної культури і спорту Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені акад. С. Дем'янчука (МЕГУ). Студенти вищеназваних вузів вивчали туристські дисципліни різних за кількістю годин обсягів та на різних курсах. Дослідження проводилося після засвоєння теоретичного курсу навчальних дисциплін.

Опитування студентів показало, що вперше респонденти взяли участь у туристських заходах у роки навчання в школі – 96 %, і лише 4 % опитаних – пізніше. Практично всі, хто побував у поході чи на екскурсії, залишилися задоволеними. Негативно свій перший туристський досвід оцінили всього 4 % студентів. Особливо нас цікавило питання про стан туристсько-краєзнавчої роботи в школах. Кількісну характеристику результатів відповідей подано у табл. 1.

Як видно з таблиці, більшість шкіл проводить туристсько-краєзнавчу роботу зі своїми вихованцями. Хоча, як свідчать самі опитувані, ці заходи носять швидше епізодичний характер, ніж системний.

Як відомо, у шкільній програмі “Основи здоров'я і фізичної культури” (2001 р.) передбачено години туризму для учнів 4–9 класів. Дослідження, проведені нами, показали, що у більшості шкіл (66,7 %) не проводилися уроки туризму. Таку ситуацію пояснює той факт, що у загальноосвітніх закладах відсутня належна матеріально-технічна база. Про це повідомило 68,5 % опитаних студентів. Достатнім забезпечення шкіл вважає лише 1,9 % респондентів.

Таблиця 1

Оцінювання стану туристсько-краєзнавчої роботи в школі

Зміст запитання	Варіанти відповідей (%)		
	так	ні	важко відповісти
Як часто проводилися туристські заходи у Вашому навчальному закладі (школа, ліцей)?	94,4	5,6	–
Чи проводилися уроки фізичного виховання із туризму?	33,3	66,7	–
Чи вважаєте Ви достатнім рівень забезпеченості кадрами з туристсько-краєзнавчою освітою сучасних шкіл?	9,2	88,9	1,9
Чи забезпечена школа сьогодні необхідною матеріальною базою для туристсько-краєзнавчої роботи зі школярами?	1,9	68,5	29,6

Водночас майбутні фахівці фізичного виховання висловлюються за доцільність введення названих вище уроків – 98,1 %, і лише 1,9 % – не визначилися з відповіддю. Такі результати опитування свідчать про необхідність вивчення туристських дисциплін на факультетах фізичного виховання. На запитання анкети “Чи хотіли б Ви займатися туризмом професійно?” позитивну відповідь дало 61,1 % опитаних. Тобто серед студентів є багато тих, хто бажає працювати у спеціалізованих позашкільних закладах освіти (станції чи центри туризму та краєзнавства, секції при школах тощо).

Занепокоєння викликає той факт, що великий відсоток опитаних як студентів РДГУ, так і студентів МЕГУ після закінчення курсів туристських дисциплін, що наразі передбачені навчальними планами, не вважають належною свою підготовку до проведення туристсько-краєзнавчої роботи зі

школярами. Як показує аналіз проведеного дослідження, майже половина студентів РДГУ (48,4 %) вважає, що здобула необхідні вміння та навички для роботи в школі, а 29 % – що рівень їх підготовки є недостатнім; а студенти МEGУ в більшості (43,5 %) ще не готові для туристсько-краєзнавчої роботи в школі. При цьому 100 % опитаних студентів вважають за доцільне розширення такої роботи в школах і ВНЗ. Тобто можна зробити висновок, що вивчення туристських дисциплін є необхідною складовою у підготовці вчителів фізичного виховання, але кількість годин і співвідношення теоретичного та практичного матеріалу вимагають перегляду й оптимізації.

Отримані відповіді свідчать про покращення знань студентів із топографії, з основ туризму; деякі опитувані вказали на зміцнення впевненості в собі, на те, що навчилися долати труднощі. Дослідження, проведені нами, засвідчили про те, що питання туристсько-краєзнавчої підготовки майбутніх учителів вимагає великої уваги, оскільки засобами туризму та краєзнавства вирішується ряд важливих питань виховання та оздоровлення молоді.

Активізація туристської підготовки майбутніх спеціалістів фізичного виховання є потребою сьогодення. Від якості викладання туристських дисциплін залежить розвиток шкільного та студентського туризму. Туризм у руках творчого педагога є одним із могутніх засобів залучення учнів до активної навчально-пізнавальної і суспільно-корисної роботи. Успішні результати шкільної туристської роботи залежать від того, як педагог сам розуміє цю роботу і як він зуміє зацікавити своїх вихованців.

У процесі дослідження нами розглянуто та проаналізовано дві програми: курс "ОКТД" (організація краєзнавчо-туристської діяльності), що викладається для студентів спеціальності "Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура" педагогічного факультету РДГУ, та курс "Туризм" для студентів спеціальності "Фізичне виховання та адаптивна фізична культура" факультету здоров'я, фізичної культури і спорту МEGУ імені акад. С. Дем'янчука. Дисципліни вивчаються на різних курсах: у РДГУ – на 2-му курсі (4-й семестр), у МEGУ – на 1-му (2-й семестр). По закінченню курсу "ОКТД" студенти складають іспит, а студенти, що вивчали "Туризм", здають залік.

Аналіз вищезазначених навчальних програм засвідчив наявність спільних та відмінних моментів. Обидві програми передбачають аудиторну та самостійну роботу. Проте кількість за видами занять суттєво різниться. Студенти, що вивчають курс "Туризм", мають 4 год лекційних, 24 год лабораторних занять, тобто всього 28 год аудиторної роботи, практичні заняття відсутні. Зрозуміло, що за такого стану справи викладач змушений дуже стисло, а можливо й лише оглядово, подавати навчальний матеріал. Прикладом такої ситуації можна вважати теми лекційного заняття, де за дві години аудиторної роботи заплановано опанувати великий теоретичний матеріал. Обмежена кількість годин, відведених на вивчення курсу туризму, вимагає від студентів великої самостійної роботи. Для студентів МEGУ передбачено 26 год самостійної роботи, студентам РДГУ – 54 год.

Узагальнюючи зміст проаналізованих програм, слід відзначити, що в них передбачено вивчення історії туризму, класифікації туризму, загальної та спеціальної підготовки туристів, правил безпеки у подорожах, ролі туризму у вихованні та оздоровленні молоді, медичного контролю та долікарської допомоги, топографічної підготовки і проведення змагань із техніки туризму та спортивного орієнтування тощо.

Однак, на нашу думку, обидві програми вимагають удосконалення. По-перше, кількість годин із курсу "Туризм" не дозволяє добре опанувати програмний матеріал; по-друге, у навчальному курсі не передбачено ознайомлення та детальне вивчення нормативно-правової бази туризму, що є основою всієї туристсько-краєзнавчої роботи з школярами та молоддю. Що стосується іншої програми – "ОТКД", то було б доцільно доповнити курс темами, що стосуються лікувального туризму, перспектив підприємницької діяльності у туризмі.

Вивчення теоретичних основ недостатнє для підготовки спеціалістів високої кваліфікації. Багатоденні подорожі є суттєвим доповненням до знань, умінь та навичок, що є неоціненним досвідом подолання природних перешкод. Тому у програмах необхідно передбачити участь студентів у категорійних походах, оскільки в їх основі лежать самостійні дії студентів, що є фундаментом, на якому базується процес навчання та виховання. Звіт про виконану роботу під час багатоденних подорожей доцільно оформляти у вигляді спеціальних журналів, що суттєво допоможуть в аналізі та синтезі здобутого досвіду.

Висновки. У результаті проведеного анкетування студентів було виявлено неабияку зацікавленість опитаних сучасним станом туристсько-краєзнавчої роботи в школі та у вищих навчальних закладах. Студенти високо оцінюють значущість туристських заходів для покращення та зміцнення

стану здоров'я людини. Молоді люди переконані в доцільності вивчення туристських дисциплін на фізкультурних спеціальностях.

З огляду на проведену роботу, а також беручи до уваги результати опитування студентів щодо фахової підготовки з питань туризму та краєзнавства, у подальшому необхідно удосконалити зміст навчальних програм туристських дисциплін, розробити засоби підвищення практичних навичок. Така багатогранна підготовка студентів фізкультурних спеціальностей дозволить отримати фундаментальні знання для туристсько-краєзнавчої роботи в подальшому.

Література

1. Конох А. Аналіз переваг студентів вищих навчальних закладів у виборі видів активного туризму // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр. ВДУ ім. Лесі Українки.– Луцьк: Волин. обл. друк., 2005.– С. 165–168.
2. Бабіко І., Свенцицька Т. Шляхи удосконалення програм з фізичної культури у загальноосвітніх школах з позиції вчителів // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр. ВДУ ім. Лесі Українки.– Луцьк: Волин. обл. друк., 2005.– С. 9–12.
3. Ганопольський В. І. Про навчальні спортивно-туристські походи з учнями // Краєзнавство. Географія. Туризм.– К., 2004.– № 11.– С. 19–23.
4. Жданова О. М. Досвід підготовки кадрів для рекреаційно-туристичної сфери у Львівському ДІФК // Матер. II Міжнар. наук.-практ. конф.– К., 2000.– С. 23–26.
5. Михайличенко Г. І. Практика організації туристських подорожей: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / М-во освіти і науки України. КНТЕУ.– К., 2003.– 155 с.
6. Гевкалюк Н., Мицкан Б. Шляхи підвищення мотивації студентів до вивчення професійно орієнтованих дисциплін // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр. ВДУ ім. Лесі Українки.– Луцьк: Волин. обл. друк., 2005.– С. 22–23.
7. Некрасов С. Практические аспекты подготовки специалистов спортивного туризма на факультете физического воспитания // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр. ВДУ ім. Лесі Українки.– Луцьк: Волин. обл. друк., 2005.– С. 165–168.

Анотації

У статті визначено актуальність туристської підготовки у формуванні спеціалістів високої кваліфікації, майбутніх фахівців фізичної культури; проаналізовано відповідність навчальних програм із туристсько-краєзнавчої роботи щодо вимог сучасної професійної підготовки вчителя фізичного виховання; подано пропозиції щодо подальшої оптимізації навчального матеріалу. Звернуто увагу на проблему недостатності лише аудиторної підготовки спеціалістів із фізичної культури. Запропоновано запровадження багатоденної спортивної подорожі, бажано категорійного походу з обраного виду спортивного туризму, – як необхідного компоненту ґрунтовної підготовки.

Ключові слова: *спортивний туризм, туристсько-краєзнавча діяльність, вчитель фізичної культури, навчальні програми, професійна підготовка вчителя фізичного виховання, категорійний похід.*

В статье была определена актуальность туристской подготовки в формировании специалистов высокой квалификации, будущих специалистов физической культуры; проанализировано соответствие учебных программ из туристско-краеведческой работы требованиям современной профессиональной подготовки учителя физического воспитания; поданы предложения относительно последующей оптимизации учебного материала. Обращено внимание на проблему недостаточности аудиторной подготовки специалистов с физической культуры. Предложено внедрение многодневного спортивного путешествия, желательно категорийного похода с избранного вида спортивного туризма, – как необходимого компонента тщательной подготовки.

Ключевые слова: *спортивный туризм, туристско-краеведческая деятельность, учитель физической культуры, учебные программы, профессиональная подготовка учителя физического воспитания, категорийный поход.*

The article shows the importance of tourist preparing in the teaching of good workers and physical trainers, the author of this article analyzes the accordance between the educational programmer of tourist land-learning work and the modern teaching of physical training growing up, gives the advises about the improving of the learning material. The article says about the problem of the deficiency of audience work in the preparing of good workers. It shows the way of the resolving this problem in a long-day sport voyage as an important element of the physical training teaching.

Key words: *a tourism, a tourist land-learning work, a physical training teacher, an educational programmer, the professional preparing of physical training teachers.*

Trudności w pracy nauczyciela wychowania fizycznego

Uniwersytet Łódzki (Polska)

Wstęp. Zawód nauczyciela wychowania fizycznego sytuuje się w wielu obszarach działania. Podstawowym jego celem jest nauczanie i wychowanie dzieci i młodzieży. Pozostałe cele odnoszą się do troski o zdrowie i rozwój fizyczny, do kształtowania sprawności fizycznej, rozwijania umiejętności, nawyków, zainteresowań, potrzeb i postaw wobec kultury fizycznej [1]. Zakres działalności nauczyciela wychowania fizycznego jest bardzo szeroki. Jest on nie tylko nauczycielem przedmiotu, prowadzącym lekcje i zajęcia pozalekcyjne, lecz także koordynatorem wszelkich działań szkolnych w obszarze kultury fizycznej [2]. Pedagodzy i teoretycy wychowania fizycznego starali się nakreślić model nauczyciela, wyznaczając mu różne role i zadania.

Według S. Wołoszyna nauczyciel wychowania fizycznego powinien być:

- pedagogiem;
- dydaktykiem i wychowawcą prowadzącym lekcje i inne zajęcia wychowania fizycznego, poprawne pod względem metodycznym, urozmaicone, atrakcyjne, zindywidualizowane, zapewniające wszechstronny rozwój i kształcenie sprawności fizycznej uczniów;
- organizatorem pracy wychowawczej powiązanej z troską o zdrowie i prawidłowy rozwój fizyczny;
- organizatorem życia sportowego i turystycznego na terenie szkoły;
- kwalifikowanym trenerem w określonej dyscyplinie sportu;
- organizatorem i prowadzącym zajęcia z zakresu sportu, obozownictwa, turystyki, rekreacji na obozach i koloniach;
- działaczem społecznym w dziedzinie kultury fizycznej;
- pedagogiem o nastawieniu i umiejętności ciągłego samokształcenia się.

Według J. Bielskiego nauczyciel wychowania fizycznego powinien:

- prowadzić efektywnie zajęcia lekcyjne i pozalekcyjne;
- koordynować w szkole wszelkie działania związane z wychowaniem fizycznym, zdrowotnym, sportem i turystyką;
- organizować imprezy sportowo-rekreacyjne;
- przekazywać uczniom wiedzę o zmianach zachodzących w organizmie człowieka pod wpływem ruchu;
- wskazywać zagrożenia wynikające z niedoboru ruchu;
- wskazywać inne zagrożenia z powodu zanieczyszczenia środowiska, nieracjonalnego odżywiania się, alkoholizmu, nikotynizmu, narkomanii i niehigienicznego stylu życia [2].

M. Makowska grupuje trudności, niedociągnięcia i błędy dydaktyczne w obrębie następujących rodzajów działalności pedagogicznej:

- działalności dydaktycznej;
- działalności wychowawczej;
- w czasie organizowania i kierowania całokształtem pracy szkoły w dziedzinie kultury fizycznej;
- w uspołecznieniu i zaangażowaniu nauczyciela w działalność szkoły;
- w planowaniu i prowadzeniu dokumentacji szkolnej i procesie doskonalenia zawodowego [3].

Najczęściej powtarzające się błędy u nauczycieli wychowania fizycznego w procesie lekcyjnym polegają głównie na:

- słabym uświadamianiu sobie przez nauczycieli kształcących celów i zadań lekcji;
- małej znajomości metod;
- stosowaniu niewłaściwych metod do założonych celów lekcji;
- nieprzestrzeganiu zasad dydaktycznych (szczególnie zasady świadomej aktywności uczniów w procesie lekcyjnym);
- przedmiotowym traktowaniu ucznia;
- braku logicznego związku zadaniami realizowanymi na lekcji;
- nieefektywnym wykorzystaniu lekcyjnego czasu na ruch i małej intensywności lekcji;

- zawężaniu celów kształcących jedynie do kształtowania cech kondycyjnych, małej atrakcyjności zajęć lekcyjnych [4].

Zdaniem A. Peszyńskiego przyczyny złej jakości pracy nauczyciela tkwią w samym środowisku nauczycielskim, stwarzającym niekorzystne sytuacje w postaci konfliktów międzyludzkich [5]. H. Grabowski podkreśla, iż w zawodzie nauczyciela bardzo ważna jest umiejętność wywierania wpływu na aktywność ucznia. Sokrates, jako najwybitniejszy przedstawiciel zawodu nauczycielskiego w Starożytności, nie zasłynął z tego, czego uczył, tylko jak to robił [6]. Przyczyny powstawania wypadków są bardzo różnorodne. S. Strzyżewski podzielił przyczyny powstawania wypadków na trzy grupy [7]:

1. Przyczyny powstałe z winy osoby prowadzącej zajęcia.
 2. Przyczyny wpływające z osobowości ćwiczącego.
 3. Przyczyny o charakterze technicznym.
- Często mówi się o jeszcze jednej przyczynie powstawania wypadków:
4. Brak dyscypliny przed i w trakcie zajęć.

Prowadzący lekcje wychowania fizycznego narażony jest również na wypadki, przede wszystkim na różnego typu urazy kończyn dolnych, górnych, tułowia oraz głowy (przerwanie ciągłości skóry, stłuczenia, złamania, zwichnięcia, skręcenia). Najczęstszymi przyczynami tych urazów są:

- zły stan techniczny sprzętu i przyborów;
- niewłaściwe rozmieszczenie przyrządów i przyborów w miejscu ćwiczeń;
- nieprawidłowa asekuracja ze strony nauczyciela;
- nieumiejętna samoasekuracja uczniów;
- przecenianie swoich umiejętności podczas demonstracji ćwiczeń;
- opóźniona szybkość reakcji wraz z wiekiem nauczyciela;
- nie stosowanie odzieży i obuwia sportowego.

Praca nauczyciela wychowania fizycznego niejednokrotnie odbywa się w warunkach nadmiernego hałasu na zajęciach, co spowodowane bywa zbyt liczebnymi grupami ćwiczących, za dużą ilością grup jednocześnie ćwiczących w stosunku do kubatury miejsca ćwiczeń.

Skuteczność dydaktyczno-wychowawczego oddziaływania zależy nie tylko od zaufania ucznia do nauczyciela, ale także nauczyciela do ucznia. Jednym z warunków zaufania do ludzi jest pozytywny obraz własnej osoby [6]. H. Grabowski podkreśla, iż praca nauczyciela wychowania fizycznego związana jest z większym od przeciętnego ryzykiem społecznego niedowartościowania. Uczenie i wychowywanie cudzych dzieci jest nie tylko zajęciem trudnym, ale także mało efektywnym. Wynika to między innymi, z faktu, że łatwiej jest wskazać na przyczyny nauczycielskich niepowodzeń aniżeli na źródła sukcesów

Material i metoda. Celem moich badań jest uzyskanie informacji na temat trudności występujących w pracy nauczycieli wychowania fizycznego. Problemem głównym niniejszej pracy było uzyskanie odpowiedzi na pytania: Jakie trudności dominują w pracy nauczycieli wychowania fizycznego? Jakie są ich źródła? Jakie czynności uważają badani za szczególnie trudne?

Materiał empiryczny uzyskałam na podstawie badań ankietowych od 24 nauczycieli magistrów wychowania fizycznego pracujących w szkołach podstawowych na terenie województwa łódzkiego. Spośród badanych nauczycieli 4 pracuje w zawodzie od 1 do 3 lat, 8 od 4 do 10 lat i 12 powyżej 10 lat. Badania zostały przeprowadzone w kwietniu 2007 roku.

Ankietowani nauczyciele ocenili swoją pracę jako trudną. Tak odpowiedziało 50 % nauczycieli, a 13 % oceniło ją nawet jako bardzo trudną. 25 % badanych uważa swoją pracę za przeciętną, 8 % oceniło pracę jako łatwą a 4 % jako bardzo łatwą.

Trudności w pracy nauczycieli wychowania fizycznego odnoszą się do głównych sfer pracy nauczyciela. Są to: czynności przygotowawcze, proces nauczania (zajęcia lekcyjne), praca wychowawcza, zajęcia pozalekcyjne, działalność opiekuńcza, działalność organizacyjno-sportowa, współpraca ze środowiskiem, samokształcenie i doskonalenie zawodowe. Zakres obowiązków nauczycieli jest bardzo szeroki stąd być może, aż połowa badanych nauczycieli oceniła własną pracę jako trudną.

Z tabeli wynika, iż najwięcej trudności sprawiają badanym nauczycielom czynności z zakresu współpracy ze środowiskiem (1725 punktów) oraz działalność opiekuńcza (1725 punktów) i praca wychowawcza (1825 punktów), zaś najmniejsze – czynności związane z zajęciami lekcyjnymi (825 punktów), pozalekcyjnymi (725 punktów) oraz czynności przygotowawcze (775 punktów).

Na pytanie 3 z ankiety *Czy napotyka Pan/Pani na trudności w relacjach z...* (nauczycielami, dyrektorem, rodzicami, uczniami czy innymi osobami), ankietowani odpowiadali w większości rzadko. Odpowiedzi: czasami i często pojawiły się w przypadku relacji nauczycieli wychowania fizycznego z rodzicami i

uczniami. Zdarzały się również konflikty z innymi osobami. Ankietowani wymienili tutaj: organizatorów imprez sportowych, pedagoga, opiekunów uczniów z Domu Dziecka.

Tabela 1

Czynności sprawiające nauczycielom najwięcej trudności

Grupa czynności	Stoień i częstotliwość występowania trudności					Suma punktów
	1 bardzo często 100 pkt	2 często 75 pkt	3 czasami 50 pkt	4 rzadko 25 pkt	5 nigdy 0 pkt	
Czynności przygotowawcze	0	3	5	12	4	775
Zajęcia Lekcyjne	0	3	5	14	2	825
Praca wychowawcza	5	16	2	1	0	1825
Zajęcia pozalekcyjne	0	2	5	13	4	725
Działalność opiekuńcza	3	17	2	2	0	1725
Działalność organizacyjno-sportowa	2	6	13	3	0	1375
Współpraca ze środowiskiem	4	15	3	2	0	1725
Samokształcenie i doskonalenie zawodowe	1	5	12	6	0	1225

Zestawienie odpowiedzi na pytanie czwarte: *Gdzie upatruje Pan/Pani źródło pojawiających się trudności obiektywnych?*

Ankietowani upatrują źródło trudności obiektywnych głównie w szkole (34 %) i w środowisku lokalnym (33 %), następnie w uczniu (25 %). Jeżeli chodzi o inne źródła badani wymienili: Dom Dziecka, niskie dochody zmuszające ich do pracy dodatkowej (8 %).

Wśród trudności obiektywnych na pierwszy plan wysuwają się: brak czasu z powodu dużej liczby zajęć, duża ilość uczniów na zajęciach- brak podziału na grupy, nierozwinięta baza sportowa w szkole oraz słabe zainteresowanie środowiska problemami kultury fizycznej.

Na pytanie piąte – *Gdzie upatruje Pan/Pani źródło pojawiających się trudności subiektywnych?* – większość badanych odpowiedziała w nauczycielu, ale są one zależne nie tylko od niego. Ankietowani nie wymienili innych źródeł natomiast, jeśli chodzi o trudności subiektywne w pracy nauczycieli wychowania fizycznego ankietowani wszelkie trudności widzą przede wszystkim w czynnikach od nich niezależnych: w nadmiernym obciążeniu zajęciami dydaktycznymi oraz w niedostatecznych warunkach pracy w szkole.

Na pytanie 6 – *Co utrudnia Panu/Pani własne samokształcenie i doskonalenie zawodowe?* – ankietowani odpowiadali: brak czasu, za dużo zajęć, brak potrzebnych podręczników i czasopism, brak doradcy metodycznego.

Na pytanie siódme – *Na jakie trudności napotyka Pan/Pani w swojej pracy dydaktycznej?* – badani nauczyciele wymienili:

1) na lekcjach: słaby niską sprawność fizyczną uczniów, uczniowie nie wykazują chęci ani zainteresowania przedmiotem, wagary, zbyt duża liczba uczniów na zajęciach;

2) na zajęciach pozalekcyjnych: utrzymanie frekwencji na zajęciach.

Badani nauczyciele wskazali także na takie trudności w pracy wychowawczej jak: brak dyscypliny, nieposłuszeństwo, agresję wśród dzieci, wzrost liczby uczniów z dysfunkcjami zdrowotnymi (dysleksja, dysortografia, ADHD, zaburzenia emocjonalne).

Zestawienie odpowiedzi na pytanie 10 *“Czy uważa Pan/Pani, że trudności te zmalały w porównaniu z ubiegłymi latami?”*

50 % ankietowanych nauczycieli odpowiedziało, iż trudności w pracy nauczycieli wychowania fizycznego w ogóle nie zmalały, 21 % nauczycieli uważa, iż zmalały częściowo, a 17 %, że tylko trochę, 13 % że trudności wzrosły.

Wnioski. Najwięcej trudności sprawiają badanym nauczycielom czynności z zakresu współpracy ze środowiskiem oraz działalność opiekuńcza i praca wychowawcza. Jeżeli chodzi o relacje ankietowani wskazali na trudności w relacjach z rodzicami i uczniami.

Badani nauczyciele upatrują źródło trudności obiektywnych głównie w szkole i w środowisku lokalnym, następnie w uczniu.

Większość trudności w odczuciu ankietowanych ma swoje źródło poza nimi i tkwi w szkole, w uczniu, w środowisku lokalnym czy w rodzinie. Trudności subiektywne tkwiące w nauczycielach i od nich zależne sytuują się na samym końcu.

Doskonałym rozwiązaniem powyższych problemów byłoby:

- 1) poprawa stosunków ze środowiskiem, budowanie dobrych relacji nauczyciel-uczeń, nauczyciel-rodzic, nauczyciel-uczeń-rodzic;
- 2) rozbudowa bazy materialnej szkoły, zakup sprzętu sportowego;
- 3) dobra organizacja pracy w szkole, w tym dobrze ułożony rozkład zajęć nauczycieli wychowania fizycznego;
- 4) rozbudzenie wśród uczniów zamiłowania do ruchu, do aktywności fizycznej poprzez uatrakcyjnienie zajęć;
- 5) wskazywanie nauczycielom na większą skuteczność oddziaływań bardziej partnerskich w kontaktach z uczniami;
- 6) dążenie do ciągłej rozbudowy i doskonalenia warsztatu pracy nauczyciela.

Młodzież jest w większości chętna do ćwiczeń, lecz stawia coraz większe wymagania. Dotyczą one osoby nauczyciela, sposobu atrakcyjnego prowadzenia lekcji, obiektów i sprzętu sportowego. Uczniowie chcieliby mieć udział w decyzjach dotyczących doboru treści i ich realizacji.

Aby uczniowie polubili wychowanie fizyczne należy:

- rozbudzać ciekawość poznawczą uczniów, zainteresowania aktywnością ruchową, angażować emocjonalnie;
- wspierać uczniów w działaniu, a nie dyrygować i pouczać, podsuwać propozycje, a nie narzucać swojej woli;
- cele wytyczone przez nauczyciela to cele uczniów;
- rozwijać pomysłowość i oryginalność w myśleniu i działaniu, być otwartym na propozycje uczniów;
- rozwijać umiejętności projektowania i organizowania zajęć ruchowych przez uczniów;
- pomagać poznawać samego siebie – jaki jestem (sprawny, zdolny ruchowo, agresywny, ugodowy), co potrafię jakie są moje ulubione sporty;
- uczyć pokonywać bariery lęków i braku wiary we własne siły;
- rozwijać umiejętności współdziałania w zespole i poczucia radości ze wspólnej zabawy;
- stosować atrakcyjne formy i metody zajęć oparte na współzawodnictwie, współdziałaniu – turnieje, konkursy, zawody;
- stosować zasadę według której nie ma uczniów niezdolnych ruchowo, każdy może spełnić się w jakiejś dziedzinie;
- współdziałać z rodzicami, organizacjami młodzieżowymi, sportowymi, samorządem lokalnym.

Piśmiennictwo

1. Bielski J. Uwarunkowania efektywności pracy nauczyciela wychowania fizycznego.– Kielce, 1996.– S. 65.
2. Bielski J. Życie jest ruchem.– Warszawa, 1996.– S. 154, 155.
3. Makowska M. Praktyki pedagogiczne w procesie kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego.– Warszawa, 1999.– S. 77–78.
4. Bielski J. Sprawność dydaktyczna nauczyciela w koncepcyjnej stronie lekcji // Wychowanie Fizyczne i Higiena Szkolna.– 1980.– Nr 5.
5. Peszyński A. Niektóre przyczyny trudności w zawodowej adaptacji nauczyciela wychowania fizycznego.– 1999.– S. 64.
6. Grabowski H. Co koniecznie trzeba wiedzieć o wychowaniu fizycznym.– Kraków, 2000.– S. 81.
7. Strzyżewski S. Wychowanie fizyczne poza salą gimnastyczną.– Warszawa, 1997.

Анотації

У статті подано інформацію про труднощі в роботі вчителя фізичного виховання. Найбільші з них він має у взаємовідносинах учитель – учень – батьки, а також у зв'язку з великою кількістю учнів у класі, несприятливими умовами з матеріальною базою та інвентарем.

Ключові слова: учитель, урок, фізичне виховання, труднощі у навчанні.

В статті представлена інформація о трудностях в работе учителя физического воспитания. Наибольшие трудности он имеет во взаимоотношениях учитель – учащийся – родители, а также в связи с большим количеством учеников в классах, неблагоприятными условиями с материальной базой и инвентарем.

Ключевые слова: учитель, урок, физическое воспитание, трудности в обучении.

The aim of this survey was collecting information from physical education teachers on difficulties in their work. What they underlined in their reports were troubles on the line 'teacher – pupil – parent', as well as the lack of justification to practicing in lessons, too numerous classes and hard didactic conditions.

Key words: teacher, physical education, lesson, didactic difficulties.

УДК 378:796

Олександр Ємець

Ситуаційні технології в підготовці вчителя фізичної культури

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка (м. Чернігів)

Постановка проблеми. Педагогічна діяльність вчителя фізичної культури вимагає від фахівця постійної творчої готовності, пошуку нестандартних і водночас оптимальних рішень в різних ситуаціях. Добре відомо, що вчитель працює з дітьми різного віку, які до того ж відрізняються індивідуальними особливостями.

Це означає, що сьогодні для школи потрібний такий вчитель фізичної культури, який не тільки володіє фаховими знаннями, уміннями та навичками, але й самостійно і критично мислити, вміє бачити і творчо вирішувати проблеми, іншими словами, вчитель повинен володіти професійним мисленням.

Пріоритет діяльних цілей сучасного вчителя фізичної культури вимагає інших підходів до організації навчально-виховного процесу в фізкультурній освіті, і перш за все це торкається освітніх технологій.

Потреба в сучасних технологіях навчання є дійсно невідкладною, тому що традиційна система професійної підготовки вчителів фізичної культури вже не в змозі подолати накопичені тенденції: зниження пізнавальної активності студентів, формалізм знань, шаблонне догматичне мислення. Таким чином, включення студента в активну пізнавальну роботу, в умови майбутньої професійної діяльності повинно стати пріоритетним в умовах фізкультурної освіти.

Одним з ефективних та перспективних шляхів удосконалення підготовки майбутніх учителів фізичної культури є впровадження активних методів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У межах статті немає потреби розглядати конкретні переваги активних методів навчання. Зауважимо лише, що під активними слід розуміти такі методи, які ставлять студента в позицію активного учасника процесу навчання. В науковій та психолого-педагогічній літературі постійно наголошується на доцільності застосування методу педагогічної ситуації як одного з активних методів навчання [1; 2; 3; 4]. Не стала виключенням в цьому відношенні і фізкультурна освіта.

Слід підкреслити, що передумов для виникнення педагогічних ситуацій в професійній діяльності вчителя фізичної культури значно більше, ніж в учителів інших предметів. Це обумовлено як специфікою самої діяльності, так і швидкою, часто раптовою зміною видів діяльності. Аналіз показує, що є всі підстави розглядати професійні ситуації вчителя фізичної культури як ефективний засіб, як надійний "будівельний" матеріал для розвитку і удосконалення професійно важливих якостей майбутнього спеціаліста з фізичного виховання.

Мета дослідження. Вивчити особливості прийняття рішення та вибору способу дій під час вирішення професійної ситуації студентами різних курсів факультету фізичного виховання та вчителями фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відома своїм змістом професійно-педагогічна діяльність вчителя фізичної культури у кожному конкретному випадку реалізується педагогом залежно від індивідуальних психологічних особливостей мислення, сприйняття поведінки та ін. Таким чином, у самому способі існування професійно-педагогічної діяльності вчителя фізичної культури об'єктивно закладена можливість розбіжностей методів, способів, прийомів навчання, виховання, організації і т. п.

Використання педагогічних ситуацій в підготовці вчителів фізичної культури перш за все передбачає не пошук ефективних способів вирішення (хоча це теж дуже важливо), а розширення і поглиблення професійних знань, формування численних аналітичних умінь та професійно важливих якостей.

Проведені дослідження, спрямовані на вивчення способів розв'язання простої педагогічної ситуації студентами факультету фізичного виховання та вчителями фізичної культури, дають уяву про тактику поведінки їх у конкретній ситуації.

Організований початок уроку фізичної культури є важливою передумовою його ефективності.

Учні 7 класу прийшли на урок після контрольної роботи з математики. Діти збуджені, сперечаються, доказують одне одному. Учитель намагається пояснити завдання уроку, але більшість дітей неухважні, мимоволі продовжують обмін думками.

Зауваження кільком учням дотримуватись дисципліни не заспокоїло клас. Учитель раптово замовкає, сподіваючись таким чином викликати увагу учнів, але й це не допомогло. Дорогоцінний час уроку витрачається не за призначенням.

Як би вчинили Ви на місці вчителя в подальшому?

- а) підвищеним тоном звернетесь до найбільш “активних” про їхню відповідальність;
- б) відведете 1 хвилину часу на завершення дискусії і після закінчення згаданого часу почнете урок;
- в) особисто поцікавитесь завданнями контрольної роботи та її наслідками і перейдете до організації початку уроку;
- г) застосуєте короткочасне фізичне навантаження у вигляді бігу з 1–2 прискоренням і після цього почнете пояснювати завдання уроку;
- ґ) попередите, що згайний час враховується в скороченні гри, яку планується провести на уроці;
- д) застосуєте інші способи (конкретно вказати, які).

За умовами дослідження необхідно було вказати лише один варіант вирішення, який найбільшою мірою відповідає особистій думці кожного з опитуваних.

Кількісні характеристики досліджуваних чинників показано в табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл варіантів вирішення ситуації, %

Контингент досліджуваних	Кількість учасників	“а”	“б”	“в”	“г”	“ґ”	“д”
Вчителі фізкультури	63	1,50	19,0	50,7	11,1	11,1	6,3
I курс	48	6,25	25,0	37,5	8,3	20,8	2,1
II курс	47	8,50	23,4	32,0	12,7	21,2	2,1
III курс	60	1,60	28,3	38,3	21,6	10,0	–
IV курс	45	–	29,2	34,1	12,1	20,0	2,4

Ознайомлення з результатами дослідження дає підставу стверджувати, що переважна більшість учасників зупинили свій вибір на варіанті компромісного вирішення ситуації (варіанти “б” і “в”). Причому найбільше випадків вибору якраз цього стилю вирішення ситуації спостерігається серед вчителів фізичної культури, близько 70 %.

Отримані дані показують, що компромісний варіант вирішення ситуації студенти обрали відповідно: I курс – 62,5 %; 2 курс – 55,4 %; 3 курс – 66,6 %; 4 курс – 63,3 % досліджуваних.

Показово, що і серед вчителів, і серед студентів всіх курсів найбільша кількість учасників відвели перевагу варіанту “в” – “особисто поцікавитесь завданнями контрольної роботи та її наслідками і перейдете до організації початку уроку”.

Вчителі вибрали згаданий варіант вирішення педагогічної ситуації у 50,7 % випадків. Показники дослідження стилю суперництва свідчать, що студенти вирішують цю ж ситуацію значно частіше.

Звертає на себе увагу, що 21,6 % третьокурсників вказали на варіант “г” – “застосуєте короткочасне фізичне навантаження у вигляді бігу з 1–2 прискоренням і після цього почнете пояснювати завдання уроку”.

Слід мати на увазі, що студенти 3 курсу відповідали на запитання в умовах підготовки до педагогічної практики. Вони відвідували, спостерігали і аналізували уроки фізкультури в школах, і найбільше враження у них залишається від стану дисципліни школярів.

Як і очікувалось, вчителі у більшій кількості випадків вказують на свої особисті способи вирішення (варіант “д”).

Запропоновані способи вирішення наведеної ситуації, по суті, зводяться до того, що, з одного боку, пропонується провести 3–4 вправи на увагу, з іншого – привернути увагу учнів, повідомляючи цікаву інформацію.

Як свідчать результати дослідження в умовах обмеженого вибору варіантів вирішення, загальна картина співвідношення способів розв'язання згаданої ситуації приблизно однакова – і студенти, і вчителі надають перевагу компромісному стилю вирішення ситуації. Це передусім відображає орієнтацію сучасної школи на демократизацію стосунків вчителів з учнями.

Одержані результати значною мірою обумовлені також і вимогами самого дослідження – вказати лише один варіант вирішення. В разі зміни вимог (наприклад вказати 2–3 варіанти вирішення) результати дослідження могли б відрізнитись.

Слід підкреслити, що в навчальному процесі найбільш логічним і в той же час найбільш ефективним буде використання згаданої ситуації під час вивчення навчальної теми “Організація і методика уроку фізичної культури в школі”. Проведення занять зі студентами з використанням конкретних педагогічних ситуацій перш за все активізує аудиторію. Зрозуміло й те, що самі по собі педагогічні ситуації не досягнуть необхідної мети, якщо не створити відповідних умов до організації та методичного забезпечення занять.

З іншого боку, застосування педагогічних ситуацій в навчальному процесі з метою розвитку уміння аналізувати навчально-виховну діяльність є шляхом і методом формування професійного мислення майбутнього вчителя фізичної культури. При цьому аналіз конкретних педагогічних ситуацій в студентські роки – один з методів дослідження і більш ґрунтовного вивчення відповідної навчальної теми.

Такий підхід дозволяє бачити проблему не тільки з чисто теоретичної точки зору, але й усвідомлювати її в практичному відношенні. У ході аналізу конкретної ситуації встановлюються нові зв'язки між різними компонентами педагогічного процесу, які раніше для студента були невідомі. Таким чином, педагогічна діяльність вчителя фізичної культури наповнюється для студента новим змістом, повертається своєю новою стороною.

Особливої уваги при цьому надається технології формування умінь аналізувати педагогічні ситуації. На початковому етапі не обійтись без спеціальних схем аналізу, що значною мірою регламентують послідовну та змістовну сторони аналізу.

Зрозуміло, що педагогічних ситуацій в діяльності вчителя фізичної культури безмежна кількість і до того ж виникають нові. Вони відрізняються як за змістом, так і за часом. Тому можна згодитись з існуванням як узагальнених схем аналізу, так і спеціальних схем для аналізу конкретної ситуації.

В умовах навчання на факультеті фізичного виховання Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка ми використовуємо узагальнену схему, яка включає:

- визначення винуватців ситуації;
- характеристику стану учасників ситуації;
- описання зовнішніх умов, обставин, часу;
- бачення сутності протиріччя, що лежать в основі ситуації;
- передбачення очікуваного результату;
- вибір та обґрунтування способів досягнення очікуваного результату;
- зміст практичних дій, спрямованих на вирішення ситуації;
- способи попередження виникнення подібних ситуацій;
- бачення освітньо-виховного впливу вирішення ситуації;
- аналіз результатів розв'язаної ситуації;
- особисті способи вирішення такої ситуації.

А ось що думають студенти з приводу застосування професійних ситуацій вчителя фізичної культури під час вивчення програмового матеріалу:

- підвищується інтерес до занять, до конкретного матеріалу;
- краще запам'ятовується навчальна інформація;
- з'являється досвід вирішення і попередження виникнення подібних ситуацій;
- робить навчальний матеріал більш доказовим, сприяє перетворенню знань у переконання;
- розвиває професійне мислення.

Висновки. Введення студентів у ситуації дає їм змогу не тільки розширити і поглибити професійний світогляд, а й виробити модель педагогічних дій у подібних педагогічних ситуаціях. Вони вчаться творчо використовувати наявні теоретичні знання і досвід педагогічної роботи, переносити ці знання і досвід на розв'язання практичних завдань, що впливають з кожної конкретної педагогічної ситуації.

Подальші дослідження передбачають вивчення ефективності використання професійних ситуацій в підготовці фахівців фізичного виховання.

Література

1. Буряк В. Формування педагогічного мислення // Рідна шк.– 2003.– № 9.– С. 38–40.
2. Дорогих Р. Моделювання педагогічних ситуацій у процесі формування професійних якостей майбутніх учителів // Рідна шк.– 2006.– № 6.– С. 7–9.
3. Матвієнко О. В. Метод конкретних педагогічних ситуацій.– К.: Б. в., 2001.– 298 с.
4. Сметанський М. Методологічні засади активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів // Шлях освіти.– 2000.– № 4.– С. 9–13.

Анотації

У статті викладено результати досліджень, спрямовані на з'ясування тактики поведінки студентів та вчителів фізичної культури в умовах розв'язування професійної ситуації.

Ключові слова: педагогічна діяльність педагогічна ситуація, тактика поведінки.

В статтє изложено результаты исследований, направленных на установление тактики поведения студентов и учителей физической культуры в условиях решения профессиональной ситуации.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, педагогическая ситуация, тактика поведения.

In article accounts the results of researches, directed on determining students and physical training teachers behavior tactics in condition of professional situations solution.

Key words: pedagogical activity, pedagogical situation, behavior tactics.

УДК 378:796

*Катерина Єрусалимець,
Божена Іваськів,
Ірина Олійник*

Використання сучасних інформаційних технологій у підготовці фахівців із фізичної культури

Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут імені Тараса Шевченка (м. Кременець)

Постановка проблеми. Головним завданням сьогодення є налагодження ефективної взаємодії в системі наука–освіта, яка, на жаль, далека від бажаної. Бурхливий розвиток у кінці ХХ – на початку ХХІ сторіч “інтелектуальних” діагностичних приладів, які дають змогу оцінити фізичний стан і функціональні можливості організму, отримувати результати моніторингу фізіологічних показників у готовому вигляді, відкривають великі можливості для широкого впровадження їх у науково-дослідницький і навчальний процес підготовки фахівців з фізичної культури і спорту. Поява всесвітньої мережі Інтернет дає можливість передачі інформації за допомогою сучасних засобів зв'язку, таких як: телеметрія; мобільний телефон (приєднаних до мережі Інтернет від вчителя до учня або від тренера до спортсмена безпосередньо під час занять, тренувань чи змагань через мобільний телефон або через модем, що поставило наукові дослідження на новий технічний та інформаційний рівень, кардинально змінило методи моніторингу та обробки результатів [1; 2; 3].

Широкого використання у науково-дослідницькій діяльності і навчальному процесі підготовки фахівців з фізичної культури і спорту набули такі комп'ютерні програми, як експертна система “Валеологія школяра”, система Cardio Ekspert, комп'ютерна програма експрес-оцінки рівня соматичного здоров'я, автоматизована система для профілактичного огляду дітей АСПОН-Д, автоматизована система оцінки здоров'я “Школяр”, програма визначення аеробної працездатності, енергетичних типологічних груп, програма інституту Купера і фізичного виховання США, “FITNESS GRAM”, навчальні програми окремих видів спорту тощо.

Мета дослідження – розробка теоретичних засад використання сучасних інформаційних технологій у навчальній діяльності студентів спеціальності “Фізична культура” та визначення самооцінки студентами їх знань та вмій з сучасних інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковий складник підготовки фахівців – бути в центрі уваги більшості викладачів і керівних ланок факультету фізичної культури Кременецького педагогічного інституту. Створена науково-дослідницька лабораторія оснащена сучасним науковим обладнанням, у тому числі приладами третього покоління.

Особлива увага спрямована на розробку і впровадження в навчальний процес доступних та інформативних сучасних експертних і діагностичних систем функціонального стану спортсменів, зокрема одного з найбільш сучасних систем холтерівського моніторингу – “Dia-Card” – Solweig, яка дає можливість спектрального аналізу *варіабельності серцевого ритму* (BPC), який є інформативним маркером функціонального стану організму спортсменів в цілому та його адаптації до різних фізичних навантажень.

З використання моніторингу діяльності серця і спіро система “Dia-Card” – Solweig, за трьома каналами на компакт флеш карту, об'ємом 100 мбайт за хвилину, обробляє запис електронного сигналу, створює повний опис, зберігає всю інформацію в електронній пам'яті, здійснює комп'ютерний аналіз ЕКГ відповідно до сучасних вимог (форми QRS-комплекси, зміни ST-сегмента, шлуночкові і надшлуночкові аритмії, варіабельність ритму серця, параметри зовнішнього дихання). Накопичена інформація швидко перекидається на монітор, і за результатами дослідження система формує автоматичний звіт:

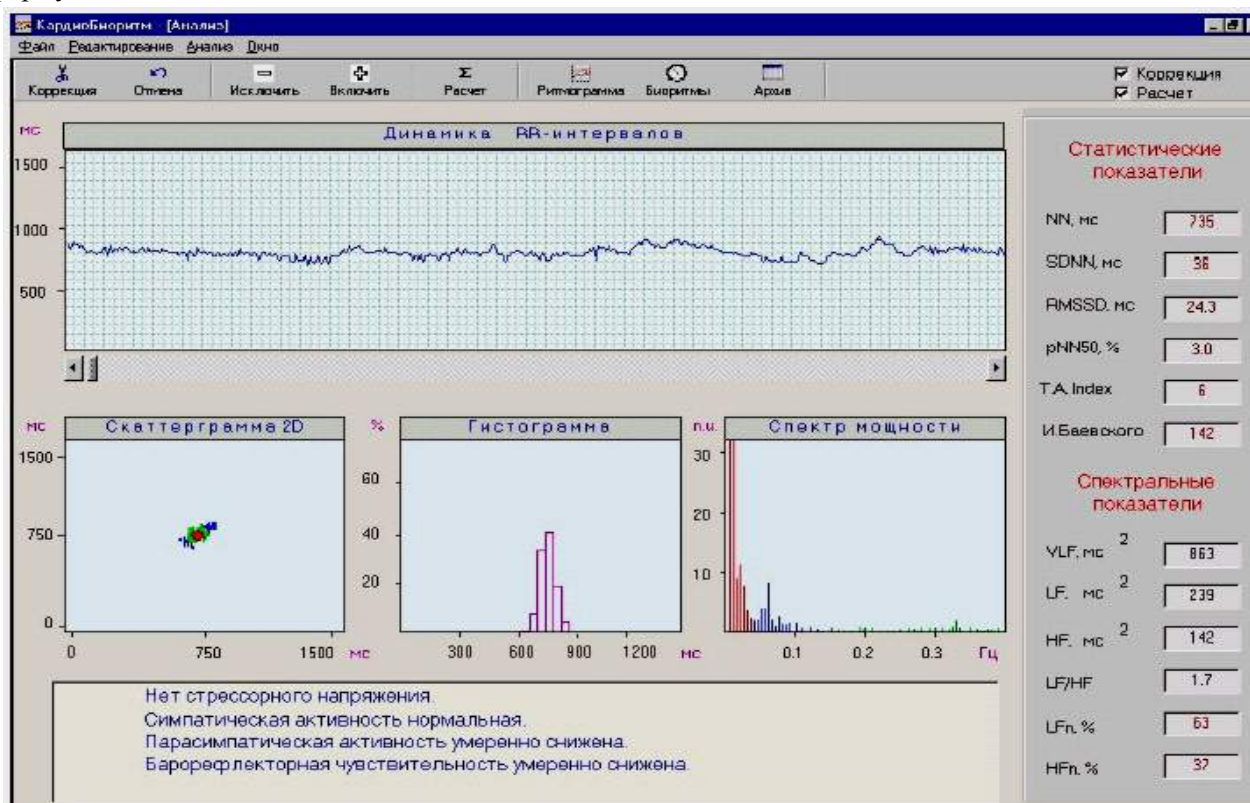

Рис. 1. Комплексний звіт аналізу кардіобіоритму та активності вегетативної нервової системи

На основі комплексного звіту залежно від типологічних особливостей вегетативної нервової системи й адаптивних особливостей спортсменів до навантажень різної спрямованості розроблені практичні рекомендації диференційованого розвитку рухових здібностей та спортивного відбіру.

Для виявлення навичок володіння студентами комп'ютерними технологіями, покращення можливостей широкого використання ними інформаційних технологій проведено анонімне анкетування. Опрацьовано близько 100 анкет, дані яких показали, що респонденти вважають себе недостатньо обізнаними з можливостями використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту. Результати аналізу відповідей вказують, що переважна більшість респондентів (80,9 %) вважає знання з інформатики, комп'ютерної техніки, володіння комп'ютерними технологіями не тільки характерною ознакою сучасної молоді людини, але й важливою складовою своєї майбутньої професійної діяльності. Проте лише невелика кількість респондентів (15 %) вважає, що оволоділа навичками роботи з комп'ютером достатньою мірою.

Висновок. Бурхливий розвиток “інтелектуальних” діагностичних і експертних систем відкриває великі можливості для широкого впровадження їх у навчальний процес. Особливу увагу слід звернути на набуття студентами практичних знань та вмінь використання комп'ютера у майбутній професійній діяльності та у сфері фізкультури і спорту, а саме роботу з інформаційно-довідковими автоматизованими системами.

Література

1. Апанасенко Г. Л. Здоровье спортсмена // Теория и практика физической культуры.– 2006.– № 1.– С. 19–22.
2. Доброва В. І. Біофізика та медична апаратура.– К., 2006.– 199 с.
3. Кашуба В. Проектування системи моніторингу фізичного стану школярів на основі використання інформаційних технологій // Теорія та методика фіз. виховання і спорту.– 2006.– № 3.– С. 61–67.
4. Романчук А. П. Вегетативное обеспечение карioresпираторной системы спортсменов // Теория и практика физ. культуры.– 2006.– № 7.– С. 48–50.
5. Михайлов В. М. Вариабельность ритма сердца. Опыт практического применения.– Иваново, 2000.– 200 с.
6. Свістельник І. Р. Новітні технології у структурі інформаційного забезпечення фізкультурної освіти // Теорія та методика фіз. виховання.– 2006.– № 1.– С. 29–31.
7. Селиверстова Г. П. Методы прогнозирования функциональных резервов организма и возможных достижений человека в спорте // Теория и практика физ. культуры.– 2006.– № 5.– С. 30–31.

Анотації

Розглянуто використання сучасних експертних і діагностичних систем та їх значення для підвищення якості підготовки фахівців із фізичного виховання і спорту.

Ключові слова: інформаційні технології, кардіомоніторинг, науково-дослідницька діяльність, фізичне виховання і спорт, якість підготовки фахівців.

Рассматривается использование современных экспертных и диагностических систем, их значение для увеличения качества подготовки специалистов по физической культуре и спорту.

Ключевые слова: информационные технологии, кардиомониторинг, научно-исследовательская деятельность, физическое воспитание и спорт, качество подготовки специалистов.

The article reveals the problem of applying the up-to-date expert and diagnostic systems and their significance for improving the quality of preparation of physical training and sport experts.

Key words: information technologies, cardiomonitring, scientific and investigation activity, physical training and sport, quality of preparation of experts.

УДК 378:796

Наталія Іщук

Духовні цінності майбутніх учителів фізичної культури

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка проблеми. Для сучасного українського суспільства, яке переживає кризу в багатьох сферах життя, проблема духовності надзвичайно загострилась. Пріоритет матеріальних цінностей понад духовними, зниження моральних норм поведінки молоді в суспільстві становлять нерозв'язані проблеми процесу формування духовності особистості.

Подальший розвиток національної освіти і культури зумовлюють необхідність духовного відродження студентської молоді, їх світогляду, ідеалів та духовних цінностей у ставленні до соціальної дійсності. На важливість цієї проблеми для сучасної педагогічної науки наголошується в державній програмі “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), концепції “Національне виховання”, галузевих документах АПН та Міносвіти України. Крім того, у Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті зазначено, що формування високодуховної особистості громадянина нової епохи є основним завданням освіти в сучасному суспільстві. Вирішення цього завдання можливе лише шляхом переорієнтації людей на духовні цінності.

Вища школа сьогодні в Україні чітко визначила орієнтир на входження у Європейський освітній і науковий простір, на підготовку духовно багаті особистості фахівця, здатного до ствердження і збереження духовних цінностей. Це викликає необхідність пошуку нового підходу до формування особистості нового типу, особистості з високим рівнем духовності й культури, уміння творчо мислити, гнучко реагувати на зміни в оточуючій дійсності й самій творити їх.

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні наголошується, що перед вітчизняною освітою постає питання формувати особистість та професіонала-патріота України, який усвідомлює

належність до сучасної європейської цивілізації, чітко орієнтується в сучасних реаліях і перспективах соціокультурної динаміки; виховувати людину демократичного світогляду і культури, котра дотримується прав і свобод індивіда, з повагою ставиться до традицій народів і культур світу, має високу гуманістичну культуру, здатна протидіяти проявам бездуховності [6].

Проблема духовних цінностей людини – одна з найважливіших у сучасній психолого-педагогічній науці. Адже все що здійснюється у навколишньому світі, пов'язано з людською діяльністю, яка, в свою чергу, нерозривно пов'язана з питаннями усвідомлення і розуміння духовних цінностей. Чим вищий інтелект людини, її індивідуальний життєвий досвід, тим вагоміший її вплив на процеси, які відбуваються навколишньому середовищі. Тому особливу актуальність набуває проблема місця системи духовних цінностей у формуванні високоморальної і високодуховної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування духовних цінностей особистості є ключовою для всіх наук про людину: філософії, психології, педагогіки, соціології та ін. До різних аспектів цієї проблеми зверталися античні мислителі Сократ, Платон, Арістотель.

Проблема духовності як складової частини національної системи виховання знайшла відображення в працях видатних вітчизняних філософів, істориків, педагогів, державних діячів минулого (П. Могила, Г. Сковорода, М. Драгоманов, М. Костомаров, М. Грушевський, В. Винниченко, Г. Ващенко та ін.).

Окремі аспекти проблеми формування духовних цінностей у студентської молоді вивчали такі автори, як О. Семашко, О. Олексик, О. Белих, Г. Шевченко, Б. Нагорний та ін.

Проблемі духовності та духовних цінностей майбутнього вчителя фізичної культури присвячені дослідження М. Кричфалушій, Н. Іщук [1].

О. Климова у структуру духовності майбутнього вчителя включає духовні знання, духовні цінності, духовне вдосконалення [2].

Методологічні засади формування духовних цінностей у студентів педагогічних закладів знайшли своє відображення у дослідженнях, В. Андрущенко, М. Євтуха, М. Нікандирова, Д. Чернишевського та ін.

Теоретичне обґрунтування значущості формування духовних цінностей у студентської молоді вищого навчального закладу здійснили П. Капська, І. Бех, Г. Сагач, І. Зязюн, О. Сухомлинські, Г. Шевченко, М. Боришевський та ін.

Огляд наукових розробок педагогів та психологів показав, що проблема духовних цінностей турбувала людство протягом усього часу його існування і сьогодні залишається актуальною.

Що ж до формування духовності, духовних цінностей майбутнього вчителя фізичної культури в процесі професійної підготовки, то це питання ще не знайшло належного відображення у наукових працях.

Особливу роль у формуванні духовних цінностей фахівців у галузі фізичної культури та спорту відіграє курс “Спортивні дисципліни”, який посідає одне з провідних місць у професійній підготовці майбутнього вчителя.

Відомо, що духовні цінності утворюють систему, здатну стимулювати і спрямовувати діяльність людини на творчий, свідомий вибір життєвих варіантів розв'язання соціальних та індивідуальних проблем. Зазначимо, що цінності – це одна з найбільш стабільних характеристик особистості, її духовності. Вони завжди пов'язані з еталоном, на який орієнтується людина в своєму житті, з ідеалом, який вона наслідує або намагається наслідувати.

Духовні цінності, як основа духовного світу, полягають у знанні про життя, людей, природу, культуру. Головна особливість духовних цінностей – не в абсолютній їхній духовності, а в тому, що вони матеріалізовані у процесах діяльності і праці.

О. Кучерова вважає [4], духовні цінності – це “інтегральна якісна характеристика особистості. Вона зумовлена мотиваційним, емотивним, когнітивним і діяльнісним компонентами, які специфічно спроектовані у сферу взаємодії учня і соціуму”.

В. Маркова наголошує, що “духовність майбутнього вчителя може бути певною мірою силою, яка протистоїть антидуховності, що проникає в освіту, у середовище учнівської молоді, несприятливим соціальним явищам у цілому. Духовність особистості вчителів є необхідною умовою формування духовності підростаючого покоління” [5].

Як показує досвід роботи, особливого значення сьогодні набуває проблема формування духовних цінностей у студентської молоді і, зокрема, у студентів – майбутніх вчителів фізичної культури.

Мета дослідження полягає у виявленні впливу занять спортом на формування духовних цінностей майбутнього вчителя фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. В дослідженні взяли участь студенти інституту фізичної культури та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки. Загальна кількість учасників дослідження – 103 особи, з них 80 чоловічої статі і 23 – жіночої статі віком від 18 до 25 років.

Анкетування, як метод дослідження, дав нам можливість з'ясувати: що ж студенти розуміють під духовністю і духовними цінностями? Однак для уточнення деяких відповідей нами використовувався такий метод, як бесіда.

Досліджуванам пропонувалося здійснити пряме ранжування духовних цінностей списку, надрукованих на окремих картках. Дослідження проводилося анонімно.

У ході дослідження виявлено, що 16,4 % опитаних студентів – майбутніх вчителів фізичної культури – більш-менш обізнані з визначенням поняття духовні цінності.

На запитання “Як, на вашу думку, чи впливають заняття спортом на формування духовних цінностей?” позитивні відповіді отримали від 35,6 % опитаних студентів чоловічої статі і 37,1 % – студентів жіночої статі. Відповіді “не завжди” – відповідно: 21,1 % і 25,0 %. Решта опитаних респондентів не дали конкретної відповіді на це запитання.

Слід зауважити, формуючи інтерес до спортивної діяльності, тренери не повинні обмежуватися тільки зовнішньою привабливістю спорту. Необхідним при цьому є цілеспрямоване формування духовних цінностей, моральних якостей.

Зазначимо, що формування духовних цінностей – це досить копітка праця, що поєднує різні аспекти виховання, його форми, методи і засоби. Інакше кажучи, це цілеспрямований, систематичний, регульований виховний процес. Надзвичайно багаті можливості для формування духовних цінностей у майбутніх вчителів фізичної культури криються під час тренувальних занять та змагань. Крім того, духовний розвиток студентів неможливий без переживань, пробудження емоційної сфери, проникнення у внутрішній світ. Тому виховні заходи, індивідуальне спілкування повинні бути націлені на ствердження доброти, милосердя, сердечності, любові, гуманізму і краси як духовні основи особистості.

Для з'ясування уявлення про виявлення нових духовних цінностей досліджуванам було поставлено питання: “Чи змінилися Ваші духовні цінності з вибором професії?” 45,3 % майбутніх вчителів фізичної культури чоловічої статі відповіли, що змінилися, 27,7 % – що частково, решта не дало відповіді. Це ж саме стосується і студентів жіночої статі.

Висновки. Безумовно, на розвиток духовності, духовних цінностей впливає все: і соціальне середовище, і характер інтересів, і потреби майбутніх педагогів, і психологічний клімат в колективі, навчальні дисципліни й спілкування з викладачами, товаришами, тренером, академічна група, спортивна команда, і багато інших факторів.

Безперечно, до організації й змісту навчально-виховної діяльності вищого фізкультурно-спортивного вузу необхідно ввести цілеспрямовану роботу з формування духовних цінностей майбутніх вчителів фізичної культури.

Під час бесід з'ясовано, що студенти намагаються зберегти і збагатити цінності свого духовного становлення, що реалізується в різних видах діяльності (навчальній, спортивній, громадській, науковій тощо).

Аналіз філософської, педагогічної та психологічної літератури засвідчив, що такий важливий аспект, як формування духовних цінностей майбутнього вчителя фізичної культури на заняттях спортом, ще не став предметом спеціального дослідження. Перспективу дослідження вбачаємо в розробці теоретичних засад та практичних шляхів формування духовних цінностей в професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури.

Література

1. Ішук Н. М., Кричфалушій М. В. Особливості духовних цінностей студентів педагогічних вищих навчальних закладів // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки.– 2007.– № 10.– С. 6–9.
2. Климова О. А. Формування духовності майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки: Автореф. дис. ... канд. пед. наук.– Луганськ, 2006.– 11 с.
3. Кричфалушій М. В. Духовність і духовна культура як інтегративна якість тренера закладів // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки.– 2006.– № 5.– С. 186–188.
4. Кучерова О. Е. Педагогические условия воспитания духовных ценностей старшоклассников (на материале изучения литературы): Автореф. дис. ... канд. пед. наук.– Белгород, 2002.– 17 с.
5. Макарова В. А. Формирование и развитие духовности будущего учителя в процессе профессиональной подготовки в вузе: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук.– Калуга, 2001.– 33 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України.– 2002.– 23 квіт.

Анотації

У статті подано результати дослідження духовних цінностей у майбутніх вчителів фізичної культури. З'ясовано, що в опитаних студентів змінилися духовні цінності з вибором професії.

Ключові слова: духовні цінності, особистість, духовність вчителя.

В статье представлены результаты исследования духовных ценностей у будущих учителей физической культуры. Выявлено, что у испытуемых студентов изменились духовные ценности с выбором профессии.

Ключевые слова: духовные ценности, личность, духовность учителя.

The spirit values investigation results of the future physical-training teachers are highlighted in the article. The change of the values is observed in the students choosing the profession.

Key words: spirit values, personality, teacher's spirituality.

УДК 378:796

Роман Карпюк

Теоретичні засади професійної готовності до педагогічної діяльності майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання

Луцький інститут розвитку людини Університету "Україна" (м. Луцьк)

Постановка проблеми й аналіз останніх досліджень і публікацій. Вихідні концентральні ідеї сучасної стратегії реформування освіти в Україні відображено в основних нормативно-правових документах ("Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті"), Законах України ("Про освіту", "Про вищу освіту"). Перспектива входження України в європейський освітній простір спрямовує модернізацію системи вищої освіти у всіх напрямках болонського процесу ("Болонська декларація", 1999) на підвищення якості освітніх послуг, оновлення змісту і форм організації навчально-виховного процесу. Реалізація стратегічних завдань до професійної підготовки майбутніх фахівців вимагає нових підходів щодо переходу кількісних показників її рівня в якісні.

В енциклопедії професійної освіти поняття "професійна підготовка" визначається як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей трудового досвіду й норм поведінки, що забезпечує можливість успішної роботи з певної професії. Залежно від рівня кваліфікації та складності освоєваної професії, підготовка фахівця включає вищу, середню спеціальну або нижчу (професійно-технічну) освіту.

У "Великому тлумачному словнику української мови" поняття "підготовка" визначається як запас знань, навичок, досвіду, набутого у процесі навчання, а також практичної діяльності.

Сучасні науковці розглядають професійну готовність майбутнього фахівця з позиції суб'єкта пізнавальної та навчально-професійної діяльності, здатного цілеспрямовано регулювати власні дії.

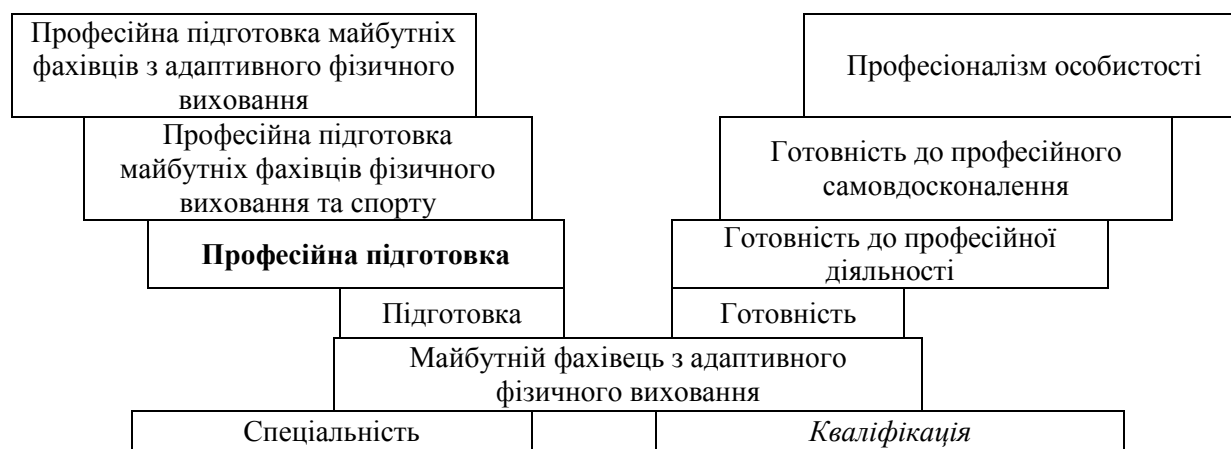

Рис. 1. Поняття, які характеризують професійний складник підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання

Так, І. Д. Бех зазначає, що сам термін “професія” пов’язаний із набуттям особливих знань і вмінь, котрі визнані суспільством і забезпечують прийняття ним особистості як такої, котра володіє певною, особливою, потрібною іншим діяльністю [1, 157]. Така діяльність виокремлюється суспільством й оцінюється ним. Автор вказує, що одночасно професія вивіщує особистість із-поміж інших, робить її потрібною людям, стає важливою умовою та основою самовизначення. Умовою і засобом реалізації професії виступає людина-професіонал, в особистості якої, з одного боку, втілюється те спільне, що характерне для будь-якого працівника, який зайнятий цим видом праці, з іншого – індивідуальне, привнесене ним самим у кожний конкретний акт, кожний аспект професійної діяльності.

Метою нашого дослідження є розкриття сутності понять, які характеризують професійний складник підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання.

Завдання нашого дослідження полягають, передусім, у з’ясуванні сутності таких дефініцій, як *підготовка, професійна підготовка, кваліфікація, готовність, готовність до професійної діяльності, професіоналізм особистості*.

Аналіз літератури свідчить про те, що поняття “професійна освіта” визначається по-різному. Його тлумачать як підготовку в закладах освіти спеціалістів різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності в одній із галузей народного господарства, науки, культури; невід’ємний складник єдиної системи народної освіти (С. У. Гончаренко) [2, 274–275]; процес (або) результат професійного становлення особистості, який супроводжується оволодінням заздалегідь установленими знаннями, уміннями й навичками з конкретних професій і спеціальностей.

Л. П. Сущенко визначає поняття “професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту” як процес, який характеризує технологічно обґрунтовані засади вищих навчальних закладів країни надати особистості такого рівня професіоналізму, завдяки якому вона стане конкурентоспроможною на ринках праці, буде самостійно організовувати фізичне виховання різних верств населення регіону й успішно працювати в усіх ланках спортивного руху [6].

На основі теоретичного аналізу літератури (Н. В. Астафьев, Т. П. Бегідова, Л. В. Богданова, С. П. Євсєєв, Л. М. Кулікова, Н. Л. Литош, Н. В. Луткова, Л. М. Мелентьєва, І. І. Олейникова, Л. П. Сущенко, Р. В. Чудна) під професійною підготовкою майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання ми розуміємо процес, який здійснюється у вищих навчальних закладах із метою підготовки кваліфікованого фахівця відповідного рівня й профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, спроможного використовувати засоби адаптивної фізичної культури, готового до постійного професійного росту та соціальної професійної мобільності.

В. А. Магін визначає поняття “фахівець” як компетентного працівника, який володіє необхідними для якісної й продуктивної праці знаннями, якостями, досвідом й індивідуальним стилем діяльності. А. Г. Портнова та О. Л. Холодцева визначають поняття “фахівець” як підготовлену людину, котра володіє певними професійними знаннями, уміннями, навичками й особистісними рисами, необхідними для виконання професійної діяльності, котра самостійно виробляє засіб досягнення поставленої мети, результат якої відповідає задуму (установленому нормативу).

Фахівець сьогодні – це людина із широкими загальними й спеціальними знаннями, здатна швидко реагувати на зміни в техніці й науці, які відповідають вимогам нових технологій, а отже неминуче будуть упроваджуватися; йому потрібні базові знання, проблемне, аналітичне мислення, соціально-психологічна компетентність та інтелектуальна культура.

Кваліфікація, як зазначає І. А. Зязюн, формально зумовлюється типом одержаної освіти й документами, що дають право на роботу зі спеціальності, а також основи для присвоєння висхідного тарифного розряду [3]. Кваліфікаційна характеристика спеціаліста так чи інакше пов’язана з рівнем його освіченості й формує деякі кваліфікаційні очікування, у тому числі й із приводу технологічної готовності до виконання певних функцій [3].

Майбутній фахівець з адаптивного фізичного виховання розглядається нами як особистість, яка у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу здобуває кваліфікацію, розвиває креативне мислення, творчо осмислює й оволодіває технологіями адаптивного фізичного виховання.

Розглядаючи професійну підготовку майбутнього фахівця з адаптивного фізичного виховання як різнобічний і динамічний процес, вважаємо за доцільне виділити одиницю аналізу, якою є поняття “готовність до професійної діяльності”.

У загальному значенні “готовність” – це, по-перше, схильність до чого-небудь, бажання зробити що-небудь; по-друге, стан, при якому все зроблено для чого-небудь.

У психолого-педагогічній літературі поняття “готовність” має ряд інтерпретацій у зв'язку з різними проблемами досліджень і визначається як психологічна установка (Д. Н. Узнадзе) [7]; наявність здібностей, здатність людини ставити мету, вибирати способи її досягнення (С. Л. Рубинштейн) [5].

Поняття “готовність” тлумачать як настрій особистості на певну поведінку, установка на активні й доцільні дії, пристосування особистості для успішних дій, що обумовлена мотивами й психічними особливостями особистості; придатність до діяльності, яка виражається в активному позитивному ставленні до неї, схильності займатися нею, що переходить на високому рівні розвитку в особливу захопленість (В. А. Крутецький) [4].

Теоретичний аналіз наукової літератури засвідчив, що поняття “готовність” розглядається як професійна готовність до педагогічної діяльності (В. О. Сластьонін, О. Г. Мороз); професійно-естетична готовність (М. В. Веселовська, Т. О. Зотєєва, Н. М. Конишева); психологічна готовність (В. О. Моляко); морально-психологічна готовність (Л. В. Кондрашова) та готовність до інших видів діяльності у процесі професійної підготовки.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що поняття “готовність до професійної діяльності” тлумачиться по-різному. Його визначають як здатність до пізнання індивідуальних особливостей (образ “Я”), аналізу професій та ухвалення рішення на основі зіставлення цих двох видів знань, тобто здатність до свідомого оволодіння професією.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дав змогу визначити структуру готовності до професійної діяльності, що складається із взаємозалежних елементів: усвідомлення своїх потреб, цілей, рішення яких приводить до задоволення потреби; осмислення й оцінювання умов, у яких буде протікати професійна діяльність; визначення на основі досвіду найбільш імовірних способів вирішення професійних завдань; прогнозування появи інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових процесів; оцінювання співвідношення можливостей; мобілізація сил відповідно до умов і завдань.

Таким чином, готовність до професійної діяльності має складну структуру, будучи вираженням сукупності інтелектуальних, емоційних, мотиваційних та вольових сторін особистості в їхньому співвідношенні із зовнішніми умовами й майбутніми завданнями. Людина настроюється на здійснення дій, необхідних для досягнення поставленої мети, підготовлює базу успішного виконання професійного завдання: поповнює недолік інформації, проводить вправи, тренування; виробляє план можливих дій. Під час практичної діяльності прояв і зміна готовності визначається насамперед домінуючим мотивом, що забезпечує необхідну тривалість та спрямованість особистості.

Отже, під готовністю до професійної діяльності майбутнього фахівця з адаптивного фізичного виховання ми розуміємо інтегральне утворення, що включає в себе професійно значимі риси особистості, стійкі мотиви до майбутньої діяльності з інвалідами, сукупність професійно орієнтованих знань, умінь і навичок, а також досвід їхнього застосування з метою підвищення функціональних можливостей інвалідів засобами адаптивної фізичної культури.

Висновки. На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано сутність дефініції щодо професійного складника підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання, до яких віднесено такі поняття, як: *підготовка, професійна підготовка, професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання, спеціальність, кваліфікація, готовність, готовність до професійної діяльності, готовність до професійного самовдосконалення, професіоналізм особистості*. Уведено в науковий обіг такі поняття, як: *професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання, майбутній фахівець з адаптивного фізичного виховання, готовність до професійної діяльності майбутнього фахівця з адаптивного фізичного виховання, підготовленість до професійної діяльності майбутнього фахівця з адаптивного фізичного виховання*.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2-х кн.– Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади.– К.: Либідь, 2003.– 280 с.
2. Гончаренко С. У. український педагогічний словник.– К.: Либідь, 1987.– 376 с.
3. Зязюн І. А. Філософія свідомого і несвідомого у професійній освіті / Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти: Наук.-метод. зб. / Ред. кол.: І. А. Зязюн та ін.– К., 1994.– 384 с.
4. Крутецький В. А. Психология обучения и воспитания школьников.– М.: Просвещение, 1976.– 303 с.
5. Рубинштэйн С. Л. Проблемы общей психологии.– М.: Педагогика, 1976.– 416 с.
6. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): Монографія.– Запоріжжя: Запорізь. держ. ун-т, 2003.– 442 с.
7. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы психологии.– Тбилиси: Изд-во АПН Груз. ССР, 1961.– 240 с.

Анотації

У статті подано характеристику основних понять дослідження, а саме дефініції щодо професійного складника підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання.

Ключові слова: професійна підготовка, готовність, професіоналізм особистості, кваліфікація.

В статье подаются характеристики основных понятий исследования, а именно дефиниции относительно профессиональной составной подготовки будущих специалистов по адаптивному физическому воспитанию.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, готовность, профессионализм личности, квалификация.

The characteristics of main research conceptions, namely definitions concerning professional training component of future experts of adaptive physical training, is given in the article.

Key words: professional training, readiness, person's professionalism, qualification.

УДК 376:796

*Марина Карченкова,
Дмитро Довгань*

Особливості професійно-прикладної підготовки майбутніх учителів фізичної культури

Державний вищий навчальний заклад “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” (м. Переяслав-Хмельницький)

Постановка проблеми. У період інтенсивного суспільно-економічного розвитку України процеси формування високого професійного рівня фахівців різних галузей набувають подальшої актуальності і значущості. Важливе місце у формуванні особистості фахівця та розвитку його професійних здібностей посідають фізична культура і спорт, а саме професійно-прикладна фізична підготовка (ППФП), яка повинна сприяти досягненню необхідного рівня працездатності, адекватного вимогам майбутньої професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основне призначення ППФП – спрямований розвиток і підтримання на оптимальному рівні психічних і фізичних властивостей фахівця, до якого висуваються вимоги конкретної професійної діяльності, а також підвищення функціональної стійкості організму до умов цієї діяльності і формування прикладних умінь і навичок.

Питання ППФП студентів різних професій і спеціальностей вивчали: В. Волков, Ю. Євсєєв, В. Ільїніч, Р. Раєвський, Н. Терентьєва, В. Філінков, Р. Янсон та ін. Досліджуючи процес прикладної підготовки у професійній діяльності, автори звертають увагу на те, що особливості методики проведення навчальних занять зі студентами вимагають індивідуального підходу, з урахуванням вимог програми ППФП. Отже, професійно-прикладна фізична підготовка – один з напрямів системи фізичного виховання, що сприяє формуванню професійних знань, фізичних і спеціальних здібностей, прикладних умінь та навичок.

На думку фахівців [1; 3], професійно-прикладна фізична підготовка вирішує такі завдання:

- прискорення професійного навчання;
- досягнення високої працездатності та продуктивності праці;
- раціональної організації праці та використання засобів для активного відпочинку;
- попередження (корекція) негативних впливів деяких видів діяльності.

Завдання дослідження.

1. Розробити індивідуально-психологічну характеристику професії вчителя фізичної культури.
2. Виявити засоби ППФП майбутніх учителів фізичної культури в процесі навчання у вищих навчальних закладах.

Методи та організація дослідження. Для розв’язання поставлених завдань ми використовували наступні такі: теоретичний аналіз літературних джерел, анкетування, спостереження, тестування фізичних здібностей студентів, математико-статистичну обробку отриманих даних.

Дослідження проводилося на базі Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди, в якому взяли участь 246 студентів I, II, III та IV курсів факультету фізичного виховання (18–21 рік).

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку С. М. Канишевського [1], ППФП формує великий комплекс психофізичних та особистісних властивостей, які потрібні майбутньому спеціалісту. Серед них розумові, сенсорні, організаційні, психічні, навіть педагогічні. В зв'язку з цим, професійну фізичну підготовку слід розглядати як складову частину загальної системи формування спеціаліста у вищому навчальному закладі. Вона тісно пов'язана з виховною, освітньою та оздоровчою роботою.

Зміст професійної фізичної підготовки студентів педагогічного ВНЗ визначається рядом факторів, зумовлених структурою і розвитком сучасного виробництва: сферою діяльності, змістом і умовами праці, психофізіологічними особливостями спеціаліста. Основне завдання ППФП – засобами фізичної культури і спорту сприяти розвитку професійно важливих здібностей і особистісних властивостей, притаманних фахівцю.

В основі змісту ППФП лежить професіограма, що має психофізичний аналіз, описову характеристику професійної діяльності, в якій відображено: послідовність та взаємообумовленість основних дій і операцій; спеціальна підготовка, обумовлена необхідними знаннями і навичками; особливості режиму праці та відпочинку; технологічні вимоги та санітарно-гігієнічні умови; характерні психофізичні стани (монотонність або емоційна напруженість праці та ін.); необхідне устаткування та обладнання; низку професійно значущих здібностей та особистісних якостей, адекватних професії.

На основі даних професіограми уточнюються й конкретизуються завдання ППФП, здійснюється адекватний добір загальнорозвивальних, спеціально-підготовчих, спеціальних фізичних вправ, плануються фізичні й психічні навантаження на організм, визначаються форми й зовнішні умови занять і т. п. При цьому враховуються закономірності різних видів переносу фізичних здібностей і рухових навичок, щоб домогтися необхідного розвитку професійно важливих психофізичних властивостей, умінь і навичок [3].

Останнім часом дослідниками були розроблені професіограми вчителя фізичної культури, які в основному зорієнтовані на вимоги до рівня підготовки фахівців фізичного виховання. Описова характеристика професіограми вчителя представлена якостями, які дають можливість оцінити професійну придатність педагога. На підставі аналізу літератури [3; 4] ми розробили індивідуально-психологічну характеристику професії вчителя фізичної культури, яка містить професійно значущі властивості та відповідні професійні вимоги (табл. 1).

Таблиця 1

Індивідуально-психологічна характеристика професії вчителя фізичної культури

Властивість	Професійні вимоги
<i>Нейродинаміка</i>	Загальна психічна витривалість, сильна врівноважена система, висока лабільність
<i>Психомоторика</i>	Гарна сенсомоторна координація, висока швидкість рухової реакції, вестибулярна стійкість, точність і правильність рухів
<i>Сенсорно-перцептивна сфера</i>	Повнота й адекватність сприймання, гарне орієнтування у просторі, властивості зорового і слухового сприймання в межах норми
<i>Пам'ять</i>	Достатній рівень розвитку рухової, словесно-логічної, оперативної і довгочасної пам'яті
<i>Увага</i>	Достатній рівень розвитку концентрації, обсягу, стійкості, переключення і розподілу уваги
<i>Мислення</i>	Розвинуте наочно-дійове, оперативне (образне) та словесно-логічне мислення. Швидкість та гнучкість мисленневих процесів
<i>Інтелект</i>	Перевага вербального інтелекту, розвинутий загальний інтелект і рівень загальної культури
<i>Емоційно-вольова сфера</i>	Висока емоційна стійкість до перешкод, гарна вольова регуляція психічних процесів і станів, витримка
<i>Особистісні риси</i>	Любов до дітей, тактовність, відповідальність, уважність, самоконтроль, рефлексія, перцепція, спостережливність, активність, ініціативність, самостійність, працьовитість, комунікативність, організаційні навички, емпатія

Крім цих компонентів, до професійно важливих властивостей вчителя належать: необхідні знання, уміння і навички, педагогічні здібності та обов'язковий високий рівень фізичної та функціональної підготовленості.

Підбираючи засоби, які б найбільш істотно впливали на розвиток необхідних для фахової діяльності здібностей, додержуються двох основних принципів – принципу оптимальної реалізації (мається на увазі, що ці засоби в максимальною мірою направлені на реалізацію вимог до особи з боку професійної діяльності) та позитивного переносу здібностей (тобто покращання деяких здібностей, незважаючи на те, що навчально-тренувальний процес був зорієнтований на розвиток інших) [1; 3].

Спрямованість фізичних вправ залежить від завдань, поставлених в процесі фізичного виховання, а також вікових особливостей розвитку фізичних здібностей. За даними Ю. Ячнюка, комплексний розвиток фізичних здібностей треба здійснювати в такому співвідношенні: витривалість – 45 %, швидкість – 15 %, сила – 10 %, гнучкість – 20 %, швидкісно-силові здібності – 10 %. На думку автора, цей загальний підхід можна змінювати залежно від індивідуальних особливостей студента. Але позитивний вплив під час виконання вправ проявляється лише в тому випадку, коли в тренувальному процесі послідовно удосконалюється аеробна працездатність, гліколітичні та алактатні можливості. Тобто, на думку автора, на початку занять слід підвищувати загальну витривалість, потім швидкісно-силові та швидкісні здібності [5].

Дослідження [1; 2] свідчать, що найдієвішими засобами розвитку професійно значущих здібностей фахівця фізичного виховання є вправи, що нормалізують роботу хребта, створюють умови для інтенсивного мозкового кровообігу, забезпечують вирішення рухових і розумових задач протягом довгого часу, спеціальні динамічні і статистичні вправи для м'язів тулуба з власною вагою і обтяжувачами, ізометричні і ізотонічні вправи з диференційованим проявом м'язових зусиль; тривалі аеробні вправи, вправи з одночасним виконанням декількох дій і які сприяють придбанню досвіду вольової поведінки в умовах емоційної напруженості, на переключення уваги з об'єкта на об'єкт; проведення тренувань з групою; участь в командних іграх з м'ячем в ролі лідера; вправи на психічну саморегуляцію; активна участь в організації різних форм навчальних і позанавчальних заходів з фізичного виховання і спорту.

Спираючись на результати попередніх досліджень [1], ми згрупували фізичні вправи і види спорту, що рекомендуються для розвитку фізичних здібностей і психофізіологічних функцій вчителя фізичної культури (табл. 2).

Таблиця 2

Професійно важливі фізичні здібності та психофізіологічні функції вчителя фізичної культури і засоби їх розвитку

Здібність, функція	Засоби	Методичні вказівки
1	2	3
<i>Загальна витривалість</i>	Переважно циклічні вправи: біг, прискорена ходьба, плавання, ходьба на лижах, їзда на велосипеді та ін.	Темп виконання вправ середній, тривалість вправ значна
<i>Сила і силова витривалість</i>	Піднімання штанги, вправи з опором партнера, силові вправи на гімнастичних снарядах, вправи на тренажерах і пристроях	Багаторазове виконання вправ, що потребує значного і максимального напруження
<i>Швидкість</i>	Біг на короткі дистанції, спортивні ігри, стрибки, метання	Багаторазове повторення вправ з максимально можливим результатом
<i>Рухова реакція</i>	Виконання стрибкових, гімнастичних та бігових вправ за світловим і звуковим сигналом, рухливі та спортивні ігри	Виконання вправ на швидкість зі зміною вихідного положення
<i>Координація</i>	Гімнастичні і акробатичні вправи, стрибки, подолання перешкод, спортивні ігри, стрибки у воду, одноборства, окремі тренажери і пристрої	Виконання складно-координаційних дій з поступовим прискоренням
<i>Точність рухів, окомір</i>	Метання різних снарядів у ціль, городки, спортивні ігри (волейбол, баскетбол), теніс настільний, гімнастика, кульова стрільба та вправи, що розвивають пропріорецептивну чутливість	Багаторазове виконання вправ зі зміною темпу, маси снарядів, відстані до цілі

1	2	3
Емоційна стійкість, сміливість	Пересування на значній висоті по вузьких опорах, стрибки, стрибки через широкі або глибокі перешкоди, акробатичні вправи, боротьба, бокс і інші вправи, що містять елементи ризику	Багаторазове повторення вправ з поступовим ускладненням
Вестибулярна стійкість, рівновага	Вправи в рівновазі, вправи на спеціальних тренажерах, акробатичні вправи, інші вправи, що удосконалюють просторову орієнтацію	Поступове зменшення площини опору, виконання вправ після декількох поворотів навколо вертикальної осі, виконання вправ з виключенням зору
Гнучкість	Вправи з предметами (гімнастичною палкою, булавами), різні нахили тулуба, шпагат, напівшпагат, міст	Багаторазове виконання вправ з максимальною амплітудою в суглобах
Стійкість до заколихування	Вправи з обертами в різних площинах з нахилами голови, вправи на спеціальних снарядах (гойдалках) з відкритими та закритими очима	Багаторазове повторення вправ з поступовим ускладненням

Методика ППФП, вважає А. М. Максименко [3], передусім ґрунтується на послідовному втіленні загальнопедагогічних принципів і основних принципів методики фізичного виховання, що конкретизуються стосовно особливостей її змісту і побудови в реальних умовах професійного утворення і життєдіяльності. Автор вважає, що ППФП повинна здійснюватися на основі органічного взаємозв'язку, єдності із загальною і спеціальною фізичною підготовкою; залежно від особливостей, змісту, характеру й умов професійної праці планувати відповідні фізичні, психічні і функціональні навантаження на організм. У процесі ППФП необхідно використовувати весь комплекс загальнопедагогічних і специфічних методів фізичного виховання залежно від розв'язуваних завдань. Для одних з них провідними будуть методи суворо регламентованої вправи, для інших – ігровий або змагальний.

Як свідчать дослідження І. Косоверової [2], найефективнішими методами ППФП у ВНЗ є методи: суворо регламентованої вправи (для студентів 1–2 курсів), імітаційно-гестовий, індивідуально-діяльнісного прогнозування (для студентів 3–4 курсів), ігровий (для студентів 5 курсу), змагальний.

Висновки. Вивчення, аналіз і узагальнення даних літературних джерел, результати проведеного дослідження свідчать:

- процес професійно-прикладної підготовки вчителів фізичної культури є одним з актуальних питань сучасної системи фізичного виховання;
- індивідуально-психологічна характеристика професії вчителя фізичної культури містить властивості нейродинамічної, психомоторної, сенсорно-перцептивної та емоційно-вольової сфер, рівень інтелектуального розвитку і фізичної підготовленості, особистісні якості.
- засобами ППФП студента факультету фізичного виховання є вправи, максимальною мірою спрямовані на реалізацію вимог до особи з боку професійної діяльності та позитивного переносу фізичних здібностей.

Подальше дослідження передбачається спрямувати на визначення основних професійно важливих умінь і навичок учителя фізичної культури та виявлення засобів ППФП для їх розвитку і удосконалення.

Література

1. Канішевський С. М. Науково-методичні та організаційні основи фізичного самоудосконалення студентства.– К.: ІЗМН, 1997.– 270 с.
2. Косоверова І. Моделювання професійно-прикладної фізичної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей // Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту: Молода спорт. наука України.– Вип. 9.– Л.: Б. в., 2005.– Т. 3.– С. 113–116.
3. Максименко А. М. Теория и методика физической культуры: Учеб. для студ. вузов.– М.: Физ. культура, 2005.– 535 с.
4. Профессионально-квалификационные характеристики специалистов по физическому воспитанию, физической культуре и спорту / Состав. Н. В. Жмерев.– К., 1989.– 54 с.
5. Ячнюк Ю. Модель професійно-прикладної фізичної підготовки студентів радіотехнічної спеціальності // Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту: Молода спорт. наука України.– Вип. 9.– Л., 2005.– Т. 3.– С. 120–124.

Анотації

У статті аналізуються особливості професійно-прикладної підготовки студентів факультету фізичного виховання і розглядаються засоби розвитку професійно важливих здібностей.

Ключові слова: професійно-прикладна підготовка, студент факультету фізичного виховання, професійно важливі здібності.

В статье анализируются особенности профессионально-прикладной подготовки студентов факультета физического воспитания и рассматриваются средства развития профессионально важных способностей.

Ключевые слова: профессионально-прикладная подготовка, студент факультета физического воспитания, профессионально важные способности.

In clause the features of professional-applied preparation of the students to faculty of physical education are analyzed and the means of development of the professionally important abilities are considered.

Key words: professional-applied preparation, student of faculty of physical education, professionally important abilities.

УДК 378:796

*Михаил Кобринский,
Елена Заколотная*

Использование воспитывающих ситуаций в развитии нравственных качеств личности студентов вуза физической культуры

Белорусский государственный университет физической культуры (Белорусь, г. Минск)

Постановка проблемы и анализ последних исследований и публикаций. Важным моментом в реализации нравственного начала в спорте является сохранение человеческого достоинства в условиях остроты спортивной конкуренции, когда соперничество ведётся на предельном уровне физических и духовных сил. Спортсмены, тренеры, судьи, болельщики активно взаимодействуют между собой в процессе соревнований, и это взаимодействие имеет прямое влияние на итоговый результат. Нравственные отношения здесь являются одним из главных факторов не только в борьбе за первенство, они также влияют на формирование духовных идеалов и ценностей общества [1–4].

Однако занятие спортом при определённых условиях может иметь и негативные последствия: ограничивать общие интересы человека, деформировать систему его жизненных ценностей, развивать индивидуализм, “звёздную болезнь”, стремление добиваться победы любой ценой. В связи с этим существуют условия, позволяющие породить “двойной стандарт”, “двойную мораль”. Например, сбить футболиста, выходящего один на один с вратарём, за пределами штрафной площадки – это, с одной стороны, нарушение правил, но с другой, – средство тактики ведения борьбы.

Для спортсменов, представителей спорта высших достижений значимым фактором неоднозначного воздействия на их нравственный облик является коммерциализация спорта. Нравственные нормы всё чаще нарушаются ради достижения материальных благ. В связи с этим дальнейшая профессионализация спорта, связанная с его коммерциализацией, увеличивает возможность нарушения спортивной этики (нечестное судейство, допинг, договорные матчи) ради материальной выгоды, как со стороны спортсменов, так и спортивных клубов. Спортсмены начинают относиться к таким нарушениям терпимо, как к незаконному, но естественному явлению. В результате зло теряет свою неприглядность, добро – привлекательность, а двойная мораль стимулируется [5–6].

В борьбе за высокие результаты, интенсификацию тренировочного и соревновательного процесса, нравственные основы спорта нередко остаются вне зоны пристального внимания тренеров и атлетов. В то же время социальный прогресс, базирующийся на тенденциях гуманизации человеческой деятельности и отношений между людьми, предлагает устранение тех негативных явлений, которые имеют место в спорте [7–10].

Цель исследования – проанализовать содержание и значение нравственных ценностей в физической культуре.

Изложение основного материала исследования. Нравственные основания спорта реализуются посредством межличностных отношений в спортивной деятельности. Одни из них были выработаны

в процессе тренировок и соревнований, и являются специфическими, выражающими сущность спорта. Таковы, например, принципы "Fair play". Другие же предстают в спорте как конкретизация общечеловеческих норм. Моральные принципы в спортивной деятельности занимают важное место, ибо от них зависит не только результат соревнований, но и формирование спортсмена как личности, они влияют на нравственные качества всех тех лиц, которые так или иначе связаны со спортом.

В этих принципах сконцентрированы главные, определяющие положения как Олимпийской хартии, которая ориентирует на физическое и моральное совершенство личности и общества в процессе спортивной деятельности, так и правил взаимоотношений между людьми безотносительно их принадлежности к какой-либо определенной области социальной активности. Кроме того, спортивная деятельность создаёт новые моральные требования, которые, с одной стороны, являются показателем гуманистической сущности, а с другой, – восполняют пробелы в правилах соревнований [1; 3].

Специфика спортивной деятельности заключается в том, что субъект деятельности в своём отношении к окружающему миру противостоит другому человеку или даже самому себе, а его целесообразное изменение и преобразование состоит в воздействии на свои собственные физические и духовные качества. Победа в соревнованиях в качестве официальной, первой задачи ставится перед человеком только в спорте. Мораль и спорт вступают в социальный контакт как взаимодополняющие, взаимопроникающие, взаимообогащающие сферы [1–4].

С целью выявления возможности использования воспитывающих ситуаций в развитии нравственных качеств личности, студентам Белорусского государственного университета физической культуры (БГУФК) было предложено описать нравственную педагогическую ситуацию, которая изменила отношение студентов-спортсменов к прежним нравственным ориентирам.

В результате анализа 764 нравственных ситуаций, представленных студентами 1–3 курсов, было изучено их субъективное мнение о взаимоотношениях не только с тренерами, но и родителями, учителями, друзьями. Их творческие работы показали, что изменения в духовной сфере вызываются чаще всего такими событиями кризисного характера, как смерть близких людей; болезнь; столкновение с разнообразными негативными явлениями и необходимость противостоять им; новые условия жизни, требующие изменения точки зрения на привычные вещи, явления, события; "открытие" произведений литературы, искусства, красоты природы; необходимость выбирать между разными "сценариями" собственной жизни; необходимость оказать помощь другому человеку (как правило, тому, кто оказался в еще более тяжелой ситуации). Ряд респондентов отметили, что духовный перелом произошел в них под влиянием случайно услышанной фразы, случайного события, которое подсказало им выход из казавшейся безвыходной ситуации.

Некоторые творческие работы студентов, выполняя которые, они смогли понять содержание тех или иных ценностей представлены в данной статье.

Ситуация первая.

«Мамину подругу я знал давно. На моих глазах с ней произошла серьезная перемена после смерти близкого ей человека (отца).

Так получилось, что эта женщина всегда была недовольна всякого рода сборами денег в коллективе, где она работала, а уж если случалась беда у кого-то, то помощь должны были оказывать родственники (считала она), а не сотрудники, коллеги по работе. "Со своими проблемами я справляюсь и справлюсь сама!" – такой был ее девиз в жизни.

Но вот среди ночи звонок: "Отец при смерти!". Что делать? Машины своей нет, а ехать надо немедленно, пусть даже каких-то 40 км, но сейчас же! Час прошел в раздумьях. Наконец-то решила обратиться к соседу, у которого была машина, слабо надеясь на положительный ответ. Но человек согласился, завез (бесплатно). Потом были похороны. И каково же было удивление, когда соседи, коллеги по работе пришли на помощь: не только приехали, не только собрали деньги, но и помогли реально (что-то купить, подвезти, приготовить).

Теперь, что бы у кого-либо не случилось, мамина подруга приходит на помощь первая, никогда не жалеет денег и считает, что прийти на помощь человеку, который работает с тобой рядом, совершенно, казалось бы, чужому – это святая обязанность. Только добро порождает добро».

Ситуация вторая.

«Недавно я стояла на остановке, а неподалеку с игрушечной машинкой возился мальчик лет пяти. Его мама была увлечена разговором со знакомой. Вдруг мое внимание привлек щенок, ковылявший мимо остановки. Сразу было видно, что животное бездомное. Пес был грязный, без ошейника. Его грустные глаза на минуту остановили свой немигающий взор на мне... У вас никогда

не было чувства, что заглядывают вам прямо в душу? Обладатель печальных глаз очень хотел найти хозяина, человека, которому можно приносить тапочки по вечерам, а в благодарность за еду и ласку лизать руку... Вдруг мальчуган протянул к щенку руки, стал осторожно гладить животное. Собака завиляла хвостом и с робкой надеждой взглянула на ребенка. Но тут мать заметила, что ее малыш гладит грязную дворнягу. В следующую же секунду ребенок под крик матери: “Тебе что, нашего пуделька мало?! Никогда не смей играть с такими грязными и жалкими псами!” был уведён на безопасное расстояние. А пес поковылял дальше.

У меня в душе осталось горькое ощущение, что мальчик навсегда запомнит урок, преподнесенный ему матерью. Больше он никогда в жизни не пожалеет дворнягу. Будь то дворняги-псы или “дворняги”-люди. И, возможно, через много-много лет эта женщина будет недоумевать, почему ее сын, в воспитание которого она постаралась вложить всю душу, вырос таким черствым и прагматичным».

Ситуация третья.

“В детстве около 6 лет у меня была собака. Играя с ней, я однажды упал в глубокую яму, из которой сам выбраться не мог. Увидев, что я нахожусь в такой ситуации, собака громко лаяла, пытаясь позвать на помощь. Сама же она ничем не могла помочь. Спустя некоторое время пришел какой-то человек и достал меня.

Через год я оказался в похожей ситуации, когда ловил рыбу и упал в воду. Меня окружало много людей, я звал на помощь, но никто из них не помог мне... И только через некоторое время один из стоящих людей обратил на меня внимание. Я хочу сказать, что некоторые люди хуже животных”.

Ситуация четвёртая.

«В 7-м классе меня пригласили играть за сборную команду школы по баскетболу. И я с радостью согласилась.

Очень хорошо помню, как я пришла на первую тренировку: в тот день, войдя только первый раз в раздевалку, в мою сторону прозвучали слова: “ты здесь долго не продержишься”. А тот злой взгляд капитана команды я помню до сих пор.

Во время первой игры меня специально толкали, обзывали обидными словами. А тренер не обращал на это никакого внимания. В конце тренировки я молча собралась и пошла домой. И хотя я была вся в синяках, и всё болело, родителям жаловаться не стала.

Каждый раз меня унижали всё больше и больше. Так продолжалось месяц, а может два... И когда я хотела всё бросить и уйти из команды (если можно было её так назвать), всё резко поменялось: эта девочка, которая была больше всех настроена против меня, по каким-то причинам перестала ходить на тренировки. После её ухода всё наладилось, обстановка в команде поменялась полностью. Эта было уже не команда, а – семья.

Очень долго я задавала себе вопрос: “Почему эта ситуация разрешилась, только после ухода той девочки? Ведь тренер прекрасно видел обстановку на площадке, но ничего не предпринимал”.

Я не могу сказать, что мой тренер был плохой, но он не воспитал в нас дружеских отношений. Дружба создавалась как-то постепенно сама по себе».

Некоторые ситуации спортивного характера представлены студентами как использование их потенциальных возможностей тренерами для собственного карьерного роста. Чтобы объяснить суть таких ситуаций студентов, можно привести высказывание тренера по плаванию одного из плавательных центров США в городе Санта-Клара, где было подготовлено 40 олимпийских чемпионов: “Вы набираете корзину, полную яиц, и начинаете бросать их в стену. Те яйца, которые не разбиваются, и есть олимпийские чемпионы” [8].

Если учесть, что 40,3 % студентов не смогли описать нравственную (или безнравственную) ситуацию, можно утверждать, что их нравственный потенциал за годы учебно-тренировочного процесса реализован не в полной мере. Преподаватели физической культуры и тренеры формируют у своих учеников (возможно и неосознанно) такое отношение к спорту, при котором не всегда можно достичь успеха без нарушения правил. Рост спортивного мастерства и квалификации молодого спортсмена способствует определенной трансформации сознания личности, выраженной в возникновении негативной оценки ряда нравственных принципов, прежде всего принципов “Fair play”. Значительная часть студентов отметили, что тренер для них не является образцом (идеалом) ни как спортсмен, ни как педагог.

Выводы

1. В спорте создаются благоприятные возможности для воспитания нравственных качеств. Однако эти возможности не всегда в полной мере реализуются. Отсутствие ясной целеустремлен-

ности и действенности в воспитательной работе со спортивной молодёжью приводит к тому, что в спортивных командах создаются условия для формирования у студентов-спортсменов нежелательных качеств личности. Поэтому студентам важно решать проблемы нравственного воспитания с помощью педагогических ситуаций, возникающих спонтанно или специально создаваемых педагогом.

2. Любая педагогическая ситуация имеет, кроме диагностического, ещё и воспитательный потенциал. Организуя педагогическую ситуацию с целью диагностики процесса и результата нравственного воспитания, педагог одновременно помогает понять содержание тех или иных ценностей, приобщаясь к прекрасному в искусстве, природе, спорте, отношениях между людьми.

Литература

1. Духовность. Спорт. Культура. Вып. Четвертый. Ч. II. Проекты, программы, технологии (отечественный и зарубежный опыт): Сборник / Сост. и ред. В. Столяров, А. Егоров.– М.; Смоленск: Рос. акад. образования, Гуманит. центр “СпАрт” РГАФК, Смоленск. олимп. акад., 1997.– 195 с.
2. Лубышева Л. И. Значение спорта и олимпийского воспитания в общеобразовательной школе // Здоровье и здоровый образ жизни: состояние и перспективы (медико-психологические, социальные, правовые и экологические аспекты) / Под ред. Н. Е. Мажара, Т. В. Косенковой, Ю. Л. Мизерницкого.– Смоленск, 2007.– С. 412–416.
3. Кобринский М. Е., Гуслистова И. И. Методологические основы олимпийского образования // Мир спорта.– Минск, 2006.– № 2.– С. 94–97.
4. Педагогика физической культуры и спорта: Учебник / Под ред. С. Д. Неверковича.– М.: Физ. культура, 2006.– С. 366–370.
5. Винник В. А. Спорт и нравственность: целостные ориентации высококвалифицированных спортсменов // Нравственный потенциал современного спорта: Материалы 4 Всесоюз. методол. семинара (Суздаль, 10–12 марта 1988 г.).– М., 1989.– С. 86–88.
6. Решетень И. Н., Прохорова М. В. Нравственное воспитание будущих тренеров в системе работы ИФК // Основные проблемы нравственного и эстетического воспитания специалистов по физической культуре и спорту: Межвуз. сб. науч. тр.– Л., 1987.– С. 69–75.
7. Schwier J. Fairness und die innere Bonität sportlichen Handelns. ANALYTIC-SERIAL // Körpererziehung.– 1993.– № 2.– S. 202–203.
8. Fortrey V. The swimming limb in running of boys ages 7 through 11. Master Thesis, Univ. of Wisconsin, Madison, Wisconsin, 1963.– P. 5–9.
9. Валанчюс М. С. Педагогические ситуации в учебно-тренировочном процессе по спортивным играм как метод формирования положительного нравственного опыта поведения юного спортсмена (на примере баскетбола): Автореф. дис. ... канд. пед. наук.– Л., 1986.– 23 с.
10. Бальсевич В. К. Разработка новой стратегии реализации здоровьесформирующей функции физической культуры // Здоровье и здоровый образ жизни: состояние и перспективы (медико-психологические, социальные, правовые и экологические аспекты) / Под ред. Н. Е. Мажара, Т. В. Косенковой, Ю. Л. Мизерницкого.– Смоленск: Б. и., 2007.– С. 406–409.

Анотація

В спорті створюються сприятливі можливості для виховання моральних якостей, але ці можливості не завжди в повній мірі реалізуються. Тому студентам важливо вирішувати питання морального виховання з допомогою педагогічних ситуацій, які виникають спонтанно або спеціально створені педагогом. Організуючи педагогічну ситуацію з метою діагностики процесу та результату морального виховання, педагог одночасно допомагає зрозуміти зміст тих або інших цінностей, залучаючи до прекрасного в мистецтві, природі, спорті, відносинах між людьми.

Ключові слова: *студенти, моральність, виховання, спорт, ситуація, цінності, педагоги, тренери, можливості.*

В спорте создаются благоприятные возможности для воспитания нравственных качеств, но эти возможности не всегда в полной мере реализуются. Поэтому студентам важно решать проблемы нравственного воспитания с помощью педагогических ситуаций, возникающих спонтанно или специально создаваемых педагогом. Организуя педагогическую ситуацию с целью диагностики процесса и результата нравственного воспитания, педагог одновременно помогает понять содержание тех или иных ценностей, приобщаясь к прекрасному в искусстве, природе, спорте, отношениях между людьми.

Ключевые слова: *студенты, нравственность, воспитание, спорт, ситуация, ценности, педагоги, тренеры, возможности.*

Favourable opportunities for development of moral qualities which are not always used in full extent are created in sports activities. It is important for athletes-students to solve the problems of moral education with the help of pedagogic situations, that appear spontaneously or are specially created by the lecturer. While creating the pedagogic

situation in order to assess the process and the result of moral education, the lecturer helps the students to understand the content of these or those values, and at the same time to involve them in the process of realizing the beauty of art, nature, sport, interpersonal relations.

Key words: *words university students, moral development, sport, situation, values, lecturers, coaches, opportunities.*

УДК 378:796

Галина Кондрацька

Роль фізкультурної освіти в навчально-пізнавальній діяльності студентів

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (м. Дрогобич)

Постановка проблеми. Сучасні стандарти вищої освіти допомагають організувати навчально-пізнавальну діяльність студентів для підвищення їх інтелектуального потенціалу в суспільстві. У контексті сучасної освітньої парадигми відбуваються суттєві зміни у вихованні та розвитку студентської молоді. Фізкультурна освіта цілеспрямована на фізичний і духовний розвиток людини як суспільної цінності. Одним із головних стратегічних завдань національної освіти є виховання молоді в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку відомих науковців М. Зубалія, В. Кременя, С. Операйло, В. Столієнко, Л. Сущенко, фізкультурна освіта повинна бути інноваційного характеру. Вона традиційно виконує не тільки функцію підготовки фахівців до суспільної діяльності, є невід'ємною складовою частиною у формуванні загальної та професійної культури особистості, сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, організації та забезпеченню здорового способу життя, підвищенню рівня працездатності, створенню умов для продовження активного творчого довголіття [2]. Особливого значення фізкультурна освіта набула зараз, коли несприятлива екологічна обстановка негативно впливає на організм молоді людини, яка в умовах нових економічних стосунків у державі витримує значні психофізичні навантаження. Світова практика підтверджує, що фізична культура і спорт є найбільш економічно вигідним та ефективним засобом профілактики захворюваності населення, зміцнення генофонду [3].

Проблема навчання студентської молоді сьогодні належить до фундаментальних не тільки в педагогічній, а й соціальній, політичній, культурній сферах суспільного життя. Підготовка сучасного студента визначає знанневий обсяг майбутнього фахівця і певною мірою детермінує його особисті риси, світогляд і поведінкові пріоритети.

Основним чинником у підготовці майбутнього учителя фізичної культури є визначення ролі фізкультурної освіти в суспільстві, яка має бурхливий інформаційний та технологічний розвиток і несе суттєві зміни не лише для школярів та молоді, але й для інших людей. Перед студентами постають нові вагомі завдання формування навичок використовувати здобутки технологічного прогресу людської цивілізації, а також умінь адаптації до відкритого інформаційного середовища, зростаючих медіа-інформаційних потоків [4].

На сучасному етапі розвитку суспільства фізична підготовка молодих людей вимагає нового підходу, проте за нинішнього економічного стану країни далеко не кожна особа знає, як турбуватися про особисту фізичну підготовку.

Знання завдань та змісту фізичної культури має вагомий вплив на формування здорового способу життя, духовного та фізичного розвитку студентської молоді. Заняття фізичними вправами зміцнюють здоров'я, підвищують нервово-психічну стійкість до емоційних стресів, підтримують фізичну і розумову працездатність.

На думку А. А. Галіздра, студент як людина певного віку і як особистість може бути охарактеризована з трьох позицій. По-перше, із соціального боку, де відображені громадські прояви, відносини. По-друге, з психологічного боку, це психічні особливості. По-третє, з біологічного (фізичний стан студента). Студентський вік характеризується інтенсивною роботою над формуванням своєї особистості, вивченням стилю поведінки [1].

Роль виховання і навчання у формуванні світогляду молодої людини, яка гармонійно поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту і фізичну довершеність, важко переоцінити. Виважена державницька позиція у цьому питанні заслуговує на увагу, особливо коли мова йде про значення фізичної культури для студентської молоді.

Мета дослідження – визначення ролі фізкультурної освіти в навчально-пізнавальній діяльності студентів.

Формування знань студентів про потребу здорового способу життя – одне із завдань фізкультурної освіти. Фізична культура є невід'ємною ланкою на шляху до духовної та моральної культури. За результатами анкетування студентів, фізичне виховання вчить, як сформувати свій руховий режим, спланувати режим дня та раціональне харчування, прищеплює любов до себе та оточуючих. У сучасних дослідженнях виокремлюються аспекти, які впливають на формування свідомого ставлення до фізичної культури: діяльнісний, який включає рухову активність, що лежить в основі розвитку життєво важливих фізичних здібностей, оптимізації здоров'я; предметно-ціннісний – формування матеріальних і духовних цінностей для розуміння ефективності фізичної культури; результативний – характеризує сукупність корисних результатів використання фізичної культури, який виражається у володінні людиною її цінностями, надбанні нею високого рівня фізичної дієздатності [5].

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною метою національної освіти є набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування і використання надбань українського народу, досягнення розуміння змісту фізичної культури і свідомого ставлення до формування здорової нації. Тому майбутній фахівець повинен бути обізнаний з усіма сферами впливу на людину, знати шляхи відновлення та підтримки кожного громадянина в сучасних ринкових умовах життя.

Для вирішення поставленого завдання нами вивчено рівень знань студентів з теорії та методики фізичного виховання. Під час експериментального дослідження опитано 200 студентів 1–4 курсів факультету фізичного виховання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Ми врахували й той аспект, що студенти 1–2 курсів мають певний рівень знань з фізичної культури, отриманий в загальноосвітніх школах. Розподіл на контрольні та експериментальні групи відбувався за таким принципом: в КГ входили студенти з успішністю 5–4,5 середній бал, в ЕГ входили студентів з успішністю 4,5–3 середній бал.

Головним завданням є визначення рівня знань наукових спортивних термінів, знань та умінь з теорії та методики фізичного виховання. Зміст навчального матеріалу давав можливість студентам залучатися до вибору і обговорення проблем, актуальних для їхнього особистого життя, професійної діяльності, соціальної поведінки, застосовувати різні моделі, інноваційні методики для розширення навчально-пізнавальної діяльності, в процесі якої студенти займають суб'єктивну позицію, самоутверджуються як особистості, розвивають власний стиль мислення для розуміння потреби здорового способу життя і значення в ньому фізкультурної освіти. Для соціального та професійного досвіду, який сприяє розвитку позитивної мотивації і ефективності використання засвоєних знань, вмінь та навичок, необхідним є вивчення теорії та методики спортивних дисциплін, курсу психолого-педагогічних та медико-біологічних дисциплін.

Навчання студентів розумових стратегій аналізу отриманої інформації (понять, теорій, пізнавальних дій) дає їм змогу виробляти індивідуальний стиль мислення, конструювати власні оздоровчо-тренувальні програми.

Наведені матеріали підкреслюють важливість фізкультурної освіти для успішного планування оздоровчо-профілактичної роботи, для задоволення власної потреби у міцному здоров'ї та організації здорового способу життя у різних групах населення.

Відомо, що студенти вивчають фундаментальні та прикладні дисципліни. Гуманітарна та соціально-економічна підготовка складає 1161 годину за весь курс навчання на факультетах фізичного виховання і забезпечує розуміння потреби фізичного розвитку, рухової активності, здорового способу життя. Природничо-наукові дисципліни – 4 158 годин – формують знання, вміння і навички, необхідні для надання людині освітніх послуг з фізичної культури у суспільстві. Професійно-практичні дисципліни – 1 242 години – дають можливість засвоїти і вибрати форми, засоби та методи організації діяльності у сфері фізичної культури (табл. 1).

Результати опитування студентів свідчать, що лише студенти, які займаються спортом, мають більш глибокі знання про значення фізичної культури. Необхідно зауважити, що студенти 1–2 курсів мають поверхові знання про фізичну культуру як основну складову частину здорового способу життя

кожної людини. Засвоївши зміст вищезгаданих дисциплін, студенти 3–4 курсів починають з увагою ставитися до проблеми формування здорового способу життя засобами фізичної культури.

Таблиця 1

Рівень знань студентів з теорії та методики фізичного виховання

№ групи	Початковий етап опитування. Рівень знань студентів 1–2 курсів		Завершальний етап опитування. Рівень знань студентів 3–4 курсів	
	КГ низький	ЕГ низький	КГ середній	ЕГ середній
Група 1	21,8	5,6	28,2	20,5
Група 2	30,8	18,3	39,2	36,7
Група 3	38,3	26,1	46,7	49,4

Відомо, що середні затрати часу на фізичну культуру і спорт у структурі вільного часу більшості студентів не перевищують 5–7 %. При цьому, як правило, більш високий показник спостерігається у школярів – 10–15 %, а молоді – 5 %, після 35 років – 2 %, після 50 років – 1,5 %.

Підготовка фахівця з фізичної культури відбувається згідно з розробленими освітніми програмами, які враховують вимоги ринкової системи в потребі послуг спеціалістів з фізичної культури, тому не слід забувати про прагматичний підхід до фізкультурної освіти студентів.

Нові види освітніх послуг у формі засобів масової інформації, реклами, інформації в розповсюджених журналах та газетах, мають найбільший вплив на свідомість студентів, тому інформація про роль фізичної культури в житті кожної людини має поширюватися через запропоновані засоби.

Висновки. Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів є важливим етапом у підготовці учителя фізичної культури на високому професійному рівні. Забезпечення правильного використання інформації допоможе сформувати потребу здорового способу життя кожного громадянина. Навчання студентів шляхом організації їхнього пошукового, дослідницького навчання або навчання шляхом відкриттів має вагомим значення у формуванні здорової нації.

У громадянському суспільстві фізкультурна освіта є одним із ефективних механізмів суспільного й особистого інтересу свідомої людини.

Література

1. Галіздра А. А. Характеристика факторів, які впливають на здоров'я студентів вищих навчальних закладів. Теорія та методика фізичного виховання // Наук.-метод. журн.– 2004.– № 3 (15).– С. 41–44.
2. Кремень В. Освіта і наука визначають авторитет держави // Наук.-метод. журн. “Фізичне виховання в школі”.– 2002.– № 4.– С. 3–8.
3. Опирайло С. Фізична культура і спорт – реалізація та перспективи в умовах розбудови національної освіти // Наук.-метод. журн. “Фізичне виховання в школі”.– 2002.– № 4.– С. 2.
4. Матеріали науково-звітної конференції кафедри загальної та соціальної педагогіки.– Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2007.– С. 8–20.
5. Шиян Б. М. Теорія та методика фізичного виховання школярів.– Ч. 1.– Т.: Навч. кн. – Богдан, 2001.– 272 с.

Анотації

У контексті сучасної освітньої парадигми відбуваються суттєві зміни у вихованні та розвитку студентської молоді. Фізкультурна освіта цілеспрямована на фізичний і духовний розвиток людини як суспільної цінності. Одним із головних стратегічних завдань національної освіти є виховання молоді в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Ключові слова: навчально-пізнавальна діяльність, фізкультурна освіта, зміст навчальних дисциплін.

В современной образовательной сфере происходят изменения в воспитании и развитии студенческой молодежи. Физкультурное образование направлено на физическое и духовное развитие человека как общественной ценности. Одно из главных стратегических заданий национального образования – воспитывать молодежь в духе ответственного отношения к собственному здоровью и здоровью окружающих.

Ключевые слова: учебно-познавательная деятельность, физкультурное образование, содержание учебных дисциплин.

In the context of a modern educational paradigm essential changes in upbringing and the development of students Youth are taken place. Physical education is goal-directed to a physical and spiritual development of a man as a social value. One of the main strategic task of a national education is Youth upbringing in the spirit of responsible attitude to own health and the health of surroundings.

Key words: educational cognitive activity, physical culture, content of educational disciplines.

Готовність майбутнього спортивного педагога до науково-дослідницької діяльності

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка проблеми. Інноваційний тип професійної педагогічної освіти ХХІ століття висуває серйозні вимоги до особистості вчителя, щоб діагностичні системи були не тільки розвиваючими, а й тими, які розвиваються. Динамічні зміни, які спостерігаються в українському суспільстві, значною мірою торкаються й освітньої галузі. Це пов'язано з тим, що Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи. Те, якою мірою воно зможе ефективно відповідати виклику часу, насамперед залежить від педагогів, від їх готовності й здібності включитися в процеси оновлення практики освіти.

Сучасне суспільство має потребу в педагогові, здатним до сприйняття інноваційних ідей, розв'язання неординарних педагогічних завдань, до активної участі в інноваційних процесах, готовим стабільно і компетентно здійснювати науково-дослідницьку діяльність. Творчий підхід до розв'язання нестандартних педагогічних завдань можливий лише за умови свідомого оволодіння методами наукового пізнання, ознайомлення з методологією і логікою наукового дослідження. Ось тому одним з важливих завдань у професійній підготовці спортивних педагогів є формування творчих учителів, здатних до науково-дослідницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж усього історичного розвитку цивілізації простежується думка про важливість включення у зміст педагогічної діяльності вирішення дослідницьких завдань. Не обійшли увагою зазначену проблему відомі педагоги минулого І. Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервег, П. Ф. Каптерев, С. Т. Шацький, К. Д. Ушинський та ін. На важливість дослідницької діяльності у формуванні особистості педагога вказували у свій час А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський, Ю. К. Бабанський та ін.

У працях вчених (В. В. Анісимов, В. І. Гороя, Т. Е. Климова, Е. М. Муравйов, Н. В. Сичкова, П. П. Горкуненко та ін.) підкреслюється, що педагоги не готові до потрібного зміщення акцентів у звичній професійній діяльності [1; 2; 3; 4; 5; 7]. Вони вважають, що причини такого положення криються у практиці професійної підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах, яка не сприяє формуванню у них необхідних знань, умінь, навичок і досвіду здійснення науково-дослідницької діяльності.

Науково-дослідницька діяльність студентів є однією з найважливіших форм навчального процесу, що сприяє розвитку творчого мислення і наукового світогляду, здібності вільно оперувати теоретичними знаннями, відповідальності, вміння відстоювати свою точку зору, свідомості й особистості.

Педагогічний досвід показує, що питанням формування готовності майбутнього спортивного педагога до дослідницької діяльності приділяється недостатня увага з боку викладачів вищого навчального закладу.

Крім того, аналіз наукових фізкультурно-спортивних літературних джерел та досвід роботи фахівців у галузі фізичного виховання і спорту показав, що професійна діяльність спортивного педагога неповноцінна, якщо вона будується як відтворення раніше засвоєних методів роботи. Така діяльність неповноцінна не тільки тому, що в ній не використовуються об'єктивно існуючі можливості для досягнення найбільш високих результатів освіти, а й тому, що вона не сприяє розвитку особистості самого педагога.

Вченими доведено, що педагог, який перебуває у постійному пошуку, набагато швидше досягне вищих рівнів педагогічної майстерності, професіоналізму. Відомо, що творчість педагога невіддільна від дослідження. Творча діяльність переходить у дослідницьку щоразу, коли педагог, вирішуючи узагальнити свій досвід, упровадити досвід своїх колег або нові інноваційні технології педагогічної діяльності, свідомо використовує такі методи дослідження, котрі дають можливість отримати об'єктивні дані про результати творчої роботи, яку проводить.

Розв'язання психолого-педагогічних дослідницьких завдань нині розглядається не просто як право педагога, а й як його професійний обов'язок.

Сучасний фахівець у галузі фізичного виховання і спорту повинен мати глибокі знання про сутність й методи науково-дослідної діяльності й вміти планувати та здійснювати різні її види, бути

здатним вирішувати комплексні дослідницькі завдання, пов'язані з фізкультурно-спортивною діяльністю.

Метою дослідження є з'ясування рівня сформованості когнітивного компонента готовності до науково-дослідницької діяльності у студентів – майбутніх спортивних педагогів.

Поставлена мета досягається за допомогою розв'язання таких завдань:

1. Визначити стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній теорії та практиці.
2. Виявити критерії, показники і рівні сформованості готовності до науково-дослідницької діяльності у процесі професійної підготовки майбутнього спортивного педагога.

Наше конкретне психолого-педагогічне дослідження проводилося в інституті фізичної культури та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки на двох вибірках студентів (II і V курсів). Загальна кількість учасників дослідження – 162 особи, з них 36 учителів фізичної культури м. Луцька і Волинської області (стаж педагогічної роботи від 10 до 15 років).

Для з'ясування сформованості когнітивного компонента готовності до науково-дослідницької діяльності майбутнього спортивного педагога використовувалося анкетування. Цей метод дослідження дав можливість одержати основну інформацію про готовність до науково-дослідницької діяльності майбутнього спортивного педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-дослідницька діяльність – це особливий вид діяльності, вона пред'являє специфічні вимоги до якостей свого суб'єкта. Щоб виділити ці вимоги, потрібно зрозуміти, в чому полягають особливості самої діяльності.

Вихідним розумінням діяльності як предмета дослідження ми застосуємо концептуальну модель, розроблену відомим вітчизняним психологом О. М. Леонт'євим. Він вважав, що діяльність – це не реакція і не сукупність реакцій, а система, яка має побудову, свої внутрішні переходи і перетворення, свій розвиток [6].

Під готовністю до дослідницької діяльності ми розуміємо комплекс професійних якостей особистості педагога, необхідних йому, щоб виконати функції суб'єкта цієї діяльності

Когнітивний компонент готовності до дослідницької діяльності – сукупність знань і понять, які потрібні спортивному педагогові, щоб ставити і вирішувати завдання дослідження у своїй професійній діяльності.

Критерії когнітивної готовності до дослідницької діяльності студентів визначалися за такими компонентами:

- розуміння ролі й значення вирішення завдань дослідження у професійній діяльності педагога;
- знання вимог, які пред'являють до дослідницьких програм;
- знання методів розв'язання завдань психолого-педагогічного дослідження і умов їх використання;
- знання типів дослідницьких завдань, які розв'язує педагог у своїй професійній діяльності, і вимог до результатів їх вирішення.

Під час вибіркового бесіди нами з'ясовано, що вчителі фізичної культури зазнають суттєвих труднощів при перебудові й організації своєї діяльності на дослідницькій основі.

Дані першого “зрізу”, проведеного серед студентів II курсу на початку навчального року, були такими: до високого рівня когнітивної готовності до науково-дослідницької діяльності увійшло 5 студентів (5,2 %), середнього – 11 студентів (11,4 %), низького – 35 студентів (36,4 %), не сформованого – 45 студентів (46,8 %). Це свідчить про необхідність формування у майбутніх спортивних педагогів когнітивного компонента готовності до науково-дослідницької діяльності під час проведення лабораторних і семінарських занять з курсу “Спортивна психологія” і “Спортивна педагогіка”.

Отже, результати когнітивного компонента готовності до науково-дослідницької діяльності студентів II курсу показали, що у переважній більшості респондентів рівень її недостатній.

Оскільки єдність знань та інтересів до лабораторних занять виявляється в діяльності, ми проводили спостереження за участю студентів у діяльності, зокрема за виконанням студентами лабораторних робіт зі спортивної психології та спортивної педагогіки. При цьому враховувалось розуміння ролі і значення вирішення завдань дослідження у професійній діяльності спортивного педагога, стійкість інтересу до них, спосіб інтерпретації отриманих даних, ступінь ініціативності під час виконання завдань дослідження тощо.

У ході констатуючого експерименту встановлено, що відсоток студентів-випускників з не сформованим та низьким рівнем когнітивного компонента готовності до науково-дослідницької діяльності становить відповідно 30,3 % та 34,7 %, 26,5 % – із середнім, 8,1 % – з високим.

Під час дослідження ми з'ясували погляди вчителів фізичної культури щодо готовності до дослідницької діяльності. На запитання "Яке ваше ставлення до науково-дослідницької роботи? Мотивуйте свою думку" відповіді вчителів розподілилися так: 41,2 % дали позитивну оцінку, 33,1 % – нейтральну, решта опитаних не дали конкретної відповіді.

Аналіз відповідей показав, що частина вчителів позитивно ставиться до проведення науково-дослідницької діяльності, а дехто з них не вважає, що це необхідна і корисна справа, тому що проведення дослідження займає час. З'ясувалося, що більшість вчителів не володіють вміннями і навичками щодо організації і проведення наукових досліджень.

Здивувала реакція на це запитання тих, хто не хоче займатися науково-дослідницькою діяльністю. Ось як вони мотивували свої відповіді: "У нас не вистачає часу, щоб займатися науковими дослідженнями. Вчитель фізичної культури повинен займатися фізично-оздоровчою діяльністю учнів, а займатися дослідницькою діяльністю вбачаю не обов'язково. Вчитель фізичної культури це насамперед педагог, вихователь, а не дослідник".

Крім того, під час бесід з'ясовано, що тільки 3,4 % (від числа опитаних) вчителів фізичної культури епізодично займаються пошуково-дослідницькою діяльністю.

Висновки. Отже, результати дослідження свідчать про недостатній рівень сформованості когнітивного компонента готовності майбутніх спортивних педагогів і вчителів фізичної культури до науково-дослідницької діяльності. Крім того, більшість учителів фізичної культури добре розуміє значимість і необхідність проведення науково-дослідницької роботи, але не може її здійснювати через брак знань, умінь і навичок.

Проведене нами дослідження, звичайно, не охопило всіх аспектів цієї багатогранної проблеми. Подальшого вивчення потребують мотиваційний, орієнтований, технологічний компоненти готовності до науково-дослідницької діяльності.

Література

1. Анисимов В. В. Новый опыт в развитии педагогического образования // Педагогика.– 1992.– № 12.– С. 23.
2. Гороя В. И., Тарасова С. И. Подготовка учителя к исследовательской деятельности.– М.; Ставрополь, 2002.– С. 27.
3. Климова Т. Е. Развитие научно-исследовательской культуры учителя: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук.– Оренбург, 2001.– 31 с.
4. Муравьев Е. М. Психолого-педагогические условия подготовки учителя до исследовательской деятельности: Автореф. дис. ... канд. пед. наук.– М., 1996.– 18 с.
5. Сычкова Н. В. Исследовательская подготовка студентов университета: Монография.– Магниторск, 2002.– С. 143.
6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность.– М., 1975.– С. 304.
7. Горкуненко П. П. Подготовка студентов педагогического колледжу до науково-дослідницької діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук.– Вінниця, 2007.– 20 с.

Анотації

У статті розглядається готовність майбутнього спортивного педагога до науково-дослідницької діяльності. Виявлено рівні сформованості когнітивного компонента готовності до дослідницької діяльності майбутнього спортивного педагога.

Ключові слова: професійна діяльність, педагог, дослідницька діяльність, готовність до науково-дослідницької діяльності.

В статье рассматривается готовность будущего спортивного педагога к научно-исследовательской деятельности. Виявлены уровни сформированности когнитивного компонента готовности к исследовательской деятельности будущего спортивного педагога.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, педагог, исследовательская деятельность, готовность к научно-исследовательской деятельности.

The article is focused on the future physical-training teacher's readiness to the investigation activity. The cognitive readiness components levels to the investigation activity of the future physical-training teacher are shown.

Key words: professional activity, teacher, investigation activity, readiness to the investigation activity.

Організація самостійної роботи студентів педагогічних вузів із дисципліни “Теорія і методика тестування у фізичному вихованні”

Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією з особливостей реформування вищої школи України на сучасному етапі розвитку і вступу її у Болонський процес є переорієнтація та перерозподіл обсягу навчального часу, обумовлений навчальними програмами, міжаудиторними заняттями і самостійною підготовкою. Значно збільшується обсяг часу, який відводиться на самостійну роботу, оскільки у програмі більш ніж 30 % матеріалу дисципліни відводиться на самостійне вивчення та поширюється коло тем і напрямів для навчання навичкам самостійної роботи студентів [1; 3; 4; 5].

Методи самостійного набуття знань застосовуються викладачем з метою організації самостійної роботи студентів. Основним засобом цієї організації є навчальне завдання. Воно опосередковує керівну роль викладача, дає змогу працювати в індивідуальному темпі і, в разі необхідності, одержати певну міру допомоги. У зв'язку з цим навчальні завдання можна розглядати як один з основних методів самостійного набуття знань [2; 6].

Мета дослідження – узагальнити критерії оцінювання загальної успішності і якості навчання з дисципліни “Теорія і методика тестування у фізичному вихованні” на основі рейтингу студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з напрямів інтенсифікації самостійної роботи студентів є методика модульно-інтегрованої організації та контролю самостійної роботи. Суть цієї методики така: в освітньо-професійній програмі (ОПП) підготовки фахівців і в освітньо-кваліфікаційних характеристиках (ОКХ) майбутніх фахівців є змістові модулі всіх навчальних дисциплін, що передбачаються типовими навчальними планами. Кожна дисципліна складається з 4–5-ти змістових модулів, які мають певні шифри і назви. Останні базуються на основних розділах навчальних дисциплін, що викладаються згідно з типовими навчальними планами і робочими програмами. Ці модулі і використовуються для реалізації модульно-інтегрованого методу контролю самостійної роботи студентів [1; 3; 4; 5].

Далі визначається часовий інтервал модуля t_{mi} , протягом якого читаються лекції, проводяться практичні та семінарські заняття, виконуються лабораторні роботи. У часи запланованих консультацій студенти повинні зустрічатися з викладачем і за необхідності писати контрольні роботи, виконувати розрахунково-графічні завдання або в усній формі відповідати на питання того чи іншого модуля. Викладач визначає рейтинговий ступінь оцінки у балах, нижче якого модуль дисципліни до захисту не приймається. Студент повинен повторити захист після додаткової більш поглибленої роботи щодо вивчення всієї теми модуля. Можна ввести таке правило, що студент має право лише двічі атестуватися щодо здачі матеріалу модуля, після чого виноситься рішення зарахування модуля з виставленням оцінки або перенесення терміну його здачі. Результати контролю за матеріалами всіх передбачених модулів накопичуються протягом семестру, і результуюча оцінка з навчальної дисципліни визначається як їх підсумкове значення.

Рейтинг студента з навчальної дисципліни P_d складається з підсумку рейтингу елементів усіх модулів:

$$P_d = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m P_{ij}, \quad (1)$$

де P_{ij} – рейтингові оцінки елементів кожного модуля;

n – кількість модулів у семестрі з навчальної дисципліни;

m – кількість елементів у кожному модулі.

Загальний рейтинг P_z студента в кожному семестрі визначається як середнє арифметичне значення рейтингу з усіх навчальних дисциплін, а також (у тому числі) з диференційованих заліків:

$$P_z = \left(\sum_{i=1}^N P_{di} + \sum_{j=1}^M P_{zj} \right) / (N+M), \quad (2)$$

де N – кількість дисциплін, за якими проводяться екзамени;
 M – кількість заліків;
 P_{di} – рейтингова оцінка з дисципліни;
 P_{zj} – рейтингова оцінка заліку.

На рис. 1 зображено послідовність і структуру 1 модуля навчальної дисципліни “Теорія і методика тестування у фізичному вихованні”, який має п’ять складових елементів. Вважаємо, наприклад, що максимально можлива оцінка для елемента 1-го модуля є $P_{Mmax} = 14$ балів, мінімальне допустиме значення рейтингової оцінки для елемента модуля $P_{Mmin} = 8$ балів, а загальний підсумковий рейтинг для модуля є $P_{Mз}$ балів.

Рm, балів

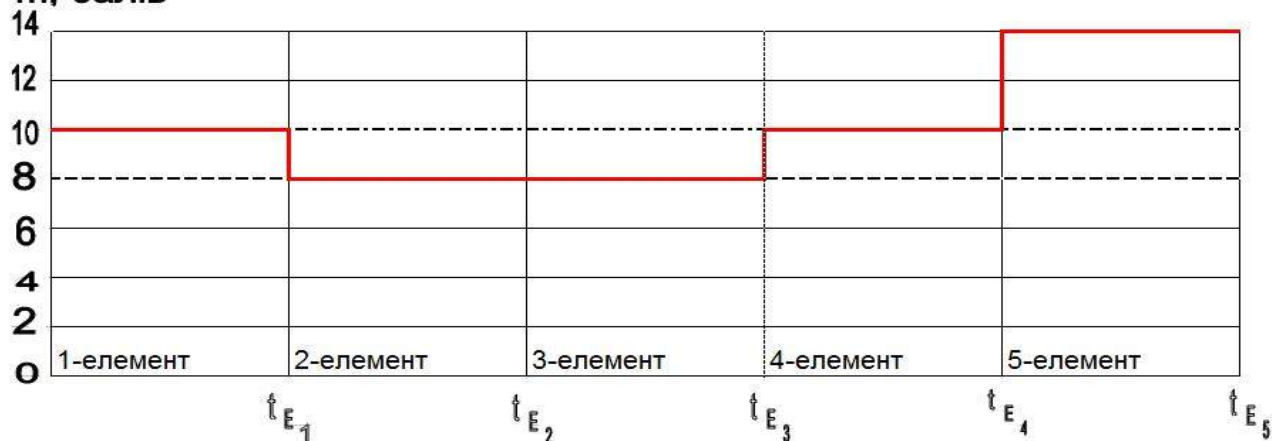

Рис. 1. Послідовність і структура змістового модуля з навчальної дисципліни:

P_{Mmin} – штрихова лінія; $P_{Mз}$ – рейтингова оцінка у балах – жирна неперервна лінія; $P_{Mз}$ – штрих-пунктирна лінія; $P_{Mmax} = 14$ балів; t_{Ei} – часовий інтервал елементів модуля

Графіки (рис. 1) побудовані для того випадку, коли модуль дисципліни складається з п’яти елементів, причому другий і третій елементи мають однаковий часовий інтервал t_{Ei} , перший і четвертий елемент має дещо більший часовий інтервал t_{Ei} , п’ятий – найбільший. Для різних елементів модуля були одержані такі значення рейтингу: для першого елемента $P_E = 10$ балів, для другого і третього – $P_E = P_{Mmin} = 8$ балів, для четвертого – $P_E = 10$ балів, для п’ятого – $P_E = P_{Mmax} = 14$ балів. Загальний рейтинг студента $P_{Mз}$ з модуля навчальної дисципліни визначається як середнє арифметичне значення рейтингу всіх елементів, тобто згідно з рис. 1 одержуємо $P_{Mз} = 10$ балів.

У табл. 1 наведено розрахунки рейтингових оцінок на базі рейтингу модулів з навчальної дисципліни. У клітинках табл. 1 у чисельнику означено заздалегідь встановлені максимальні рейтингові бали модулів, а в знаменнику – ті бали рейтингу, які одержані студентом фактично під час здачі матеріалів відповідних модулів.

У табл. 1 M_i – модулі дисципліни, з них вісім входять у рейтинг навчальної дисципліни. Навчальний модуль вважається складеним, якщо студент набрав 60 відсотків від загальної кількості балів. З таблиці видно, що при мінімально допустимому значенні рейтингу $P_{d \min} = 60$ балів обидва студенти можуть бути атестованими з цієї дисципліни.

Таблиця 1

Розрахунок рейтингу з навчальної дисципліни

Прізвище студента	Модульні оцінки з навчальної дисципліни ЗМ–1, бали					Модульні оцінки з навчальної дисципліни ЗМ–2, бали			Рейтинг з дисципліни $P_{д}$ бали
	M_1	M_2	M_3	M_4	M_5	M_6	M_7	M_8	
Брежицька І.	$\frac{10}{8}$	$\frac{8}{5}$	$\frac{8}{6}$	$\frac{10}{7}$	$\frac{14}{12}$	$\frac{17}{14}$	$\frac{16}{13}$	$\frac{17}{15}$	$\frac{100}{80}$
Шумарова О.	$\frac{10}{7}$	$\frac{8}{4}$	$\frac{8}{6}$	$\frac{10}{7}$	$\frac{14}{10}$	$\frac{17}{13}$	$\frac{16}{12}$	$\frac{17}{15}$	$\frac{100}{74}$

У РДГУ прийнята шкала переведення набраних балів у затверженому МОН України чи європейську оцінку [2] (див. табл. 2).

Таблиця 2

Критерії оцінки знань і вмінь студентів РДГУ в національній, рейтинговій та ECTS-системах оцінювання з дисципліни “Теорія і методика тестування у фізичному вихованні”

Кількість балів	Оцінка	Європейська оцінка	Національна шкала
90–100	Відмінно	A	“5”
80–89	Дуже добре	B	“4”
70–79	Добре	C	
60–69	Задовільно	D	“3”
50–59	Достатньо	E	
31–49	Незадовільно з можливістю повторного складання	FX	“2”
0–30	Незадовільно з обов’язковим повторним курсом	F	“1”

За обов’язковою навчальною роботою відповідно до прийнятої шкали оцінювання в РДГУ визначається конкретна оцінка знань і вмінь студента в національній чи ECTS шкалах. У таблиці наведено такі критерії для вказаної вище дисципліни.

Якщо студента влаштовує оцінка, то вона виставляється у відомість та залікову книжку. Якщо оцінка не влаштовує – то він здає залік у встановленому кафедрою порядку. Студенти, які не набрали відповідної кількості балів і отримали рейтингову оцінку “2”, при повному виконанні всіх обов’язкових видів навчальної роботи, можуть скласти залік і отримати тільки “задовільну” оцінку при успішному його складанні. Студенти, які ж не набрали відповідної кількості балів для отримання “задовільної” оцінки і не виконали всіх видів обов’язкової навчальної роботи, до заліку не допускаються. Залік вони можуть скласти лише після того, як виконають у повному обсязі, визначеному викладачем, всі обов’язкові види навчальної роботи.

Результати обліку всіх видів навчальної роботи в рейтинговій системі за кожний модуль викладач заносить у спеціальні робочі таблиці, форми яких з прикладами їх заповнення наведені нижче (див. табл. 3–4). Після вивчення модулів результати з робочих таблиць переносяться до зведеної таблиці загального обліку рейтингової оцінки знань і вмінь студентів з дисципліни, її форма та зразок заповнення наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Облік рейтингової оцінки знань і вмінь студентів за модульною системою навчання з дисципліни “Теорія і методика тестування у фізичному вихованні”

№ з/п	П. І. Б.	Обов’язкова навчальна робота											Контроль			Разом	Додаткова робота		Всього балів за модуль	Місце за рейтингом	
		лекції (відвідув.)					практ. зан. (відвід., акт підготовл.)				вчасність, якість, викон. завд. сам. роб.		контр.роб.	ІНДЗ	тести		разом				
		1	2	3	4	5–10	1	2	3	4–17	1	2									3
1																					
2																					

Викладач _____ канд. наук з фіз. вих. і спорту Кузнєцова О. Т.

Примітка: 2007/2008 н. р., семестр – V, курс – III, група – ФК–31–32, спеціальність “Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура”.

Теми № 1–10; лекцій – 20 год; лабораторних занять – 34 год; контроль – контр. робота, ІНДЗ, тести; самостійна робота – 54 год; індив. робота – 8 год.

Оцінювання успішності та якості навчання студентів, як правило, проводиться традиційним шляхом на основі фактичних результатів семестрового рейтингу або на базі результатів письмового чи усного екзамену. Успішність визначається як відношення кількості студентів, що одержали загальні рейтингові оцінки $P_z \geq P_{z\min}$, де $P_{z\min}$ – мінімальне допустиме значення семестрового рейтингу, до кількості студентів у академічній групі. Якість навчання визначається відношенням кількості студентів, загальний рейтинг яких відповідає оцінкам “відмінно” та “добре”, до кількості всіх студентів у групі.

Таблиця 4

Загальний облік рейтингової оцінки знань і вмінь студентів у заліковому кредиті за модульної системи навчання з дисципліни “Теорія і методика тестування у фізичному вихованні”

№ з/п	Прізвище та ініціали студента	Кількість набраних балів			Всього набрано балів у рейтинговій шкалі	Оцінка за шкалою РДГУ	Оцінка за шкалою ECTS	
		модуль 1	модуль 2	модуль 3...8				
1	Брежицька І.							
2	Шумарова О.							

Примітка: Кількість годин за навчальним планом – 108 год, з них: лекцій – 20, лабораторних занять – 34, самостійна робота – 54, індивідуальна робота – 8, залік.

Семестр – V, курс – III, група – ФК-31-32, спеціальність “Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура”.

Доцільно ввести узагальнений критерій оцінювання ефективності навчання, який би урахував одночасно показники як успішності, так і якості навчання. Для реалізації цього можна застосувати ентропійне оцінювання успішності та якості навчання. Диференційну ентропію $H(X)$ будемо розглядати як міру недоліку інформації, яка характеризує стан системи навчання. При одержанні інформації про стан навчальної системи її ентропія зменшується. Для використання ентропійного критерію оцінювання успішності та якості навчання необхідно визначити апостеріорні ймовірності $P(X_i)$ незалежних і несумісних оцінок за фактичними результатами семестрового рейтингу студентів.

Диференційна ентропія системи навчання визначається виразом [3]

$$H(X) = -k_i \cdot \sum_{i=1}^n p(X_i) \cdot \log_2 p(X_i), \quad (3)$$

де $p(X_i)$ – апостеріорні ймовірності кількості різних оцінок на основі семестрового рейтингу студентів;

n – кількість градацій рейтингових оцінок, які відповідають чотирибальній системі: незадовільно, задовільно, добре, відмінно;

k_i – вагові коефіцієнти якості для різних оцінок, які визначають пріоритетні значення рейтингової шкали.

Диференційна ентропія $H(X)$ у тому випадку, коли використовуються двійкові логарифми, визначається у двійкових одиницях інформації на повідомлення: $\frac{дв.од.}{повід.}$. Повідомлення – це сукупність усіх рейтингових оцінок, одержаних студентом протягом семестру.

Наприклад, розрахунок диференційної ентропії за результатами семестрового рейтингу для студентів однієї академічної групи, яка має у своєму складі 24 студенти. Вважаємо, що оцінки загального семестрового рейтингу одержані з різних навчальних дисциплін і диференційованих заліків. Використовується така шкала оцінок: 30...59 балів (“незадовільно”), 60...74 бали (“задовільно”), 75...89 балів (“добре”), 90...100 балів (“відмінно”). Вагові коефіцієнти якості слід вибирати так, щоб для кращих результатів загального семестрового рейтингу ентропія була найменшою, тобто $k_1 = 0,1$; $k_2 = 0,2$; $k_3 = 0,8$; $k_4 = 1,5$, де ряд значень цих коефіцієнтів відповідає означеним вище градаціям рейтингових оцінок. Наведені значення вагових коефіцієнтів якості були визначені на основі середньостатистичних даних прямих експертних опитувань педагогів високої кваліфікації [5].

Результати розрахунку диференційної ентропії наведені у табл. 5. У кожному стовпці таблиці послідовно (ліворуч-праворуч) розташовані такі параметри: оцінки семестрового рейтингу, якість навчання, місце за якістю навчання, апостеріорні ймовірності оцінок загального семестрового рейтингу $P(X_i)$, значення диференційної ентропії.

Таблиця 5

Розрахунок ентропії на основі оцінок семестрового рейтингу

Рейтингові оцінки, бали				Успішність, %	Якість, %	Місце за якістю	Ймовірності оцінок				н(x), дв. од. повід.
90...100	75...89	60...74	30...59				$P(X_1)$	$P(X_2)$	$P(X_3)$	$P(X_4)$	
22	2	0	0	100,0	100,0	1	0,917	0,083	0,000	0,000	0,07
12	12	0	0	100,0	100,0	2	0,500	0,500	0,000	0,000	0,15
20	1	3	0	100,0	87,5	3	0,834	0,041	0,125	0,000	0,23
17	3	3	1	96,0	83,0	4	0,709	0,125	0,125	0,041	0,60
15	4	3	2	91,5	79,0	5	0,625	0,167	0,125	0,083	0,88
10	5	7	2	91,5	62,5	6	0,417	0,208	0,292	0,083	1,00
3	12	6	3	87	62,0	7	0,125	0,500	0,250	0,125	1,10
4	10	7	3	87	58,0	8	0,167	0,417	0,292	0,125	1,13
3	8	9	4	83	46,0	9	0,125	0,333	0,375	0,167	1,22
3	6	10	5	79	37,5	10	0,125	0,250	0,417	0,208	1,28
2	6	10	6	75	33,0	11	0,083	0,250	0,417	0,250	1,29
1	5	11	7	71	25,0	12	0,041	0,208	0,459	0,292	1,30

Проаналізуємо результати табл. 5. Диференційна ентропія збільшується при зниженні показників успішності та якості навчання. Таким чином, мінімальне значення ентропії характеризує високі показники успішності та якості навчання. Ентропійне оцінювання показників загального семестрового рейтингу студентів є узагальненим критерієм, який об'єднує показники успішності та якості навчання. Таким способом можна розрахувати результати загального рейтингу студентів, які отримані протягом всього навчального року. Розрахунки диференційної ентропії доцільно виконувати за допомогою ЕОМ. Для цього необхідно ввести у програму результати загального рейтингу студентів за семестр або за навчальний рік.

Висновки. Методи самостійного набуття знань є системним об'єктом, що включає види і прийоми взаємопов'язаної діяльності викладача і студентів, спрямованої на розвиток самостійності студентів, формування в них творчого ставлення та вмінь раціональної організації самостійної пізнавальної діяльності. Цю спрямованість можна розглядати як певні дидактичні цілі, що, в свою чергу, визначають специфіку методів самостійного набуття знань, впливають на вибір засобів, прийомів та форм організації пізнавальної діяльності, через які відбувається реалізація цих методів.

Практика застосування запропонованої системи у навчальному процесі взагалі, а не тільки з вищевказаної дисципліни, визначить переваги її порівняно з традиційною. Найбільш важливі серед них такі:

- систематизація самостійної роботи студентів протягом семестру;
- значна частина студентів бажає достроково окремо з кожного модуля одержати рейтингові оцінки з дисципліни;
- студенти одержують навички самостійної роботи за науковою, технічною та довідковою літературою, а також можливість самостійно ставити і вирішувати складні технічні питання та завдання;
- відсутність стресових ситуацій під час проведення екзаменаційно-залікових сесій;
- одержання викладачами і студентами економії часу за рахунок “автоматичного” виставлення оцінок на основі рейтингу.

Література

1. Дорофеев В. Н., Петрушов С. Н., Шевцов Л. В., Сухинина О. А. Использование квалиметрии для оценивания деятельности студентов в техническом вузе: Уч.-мет. пособ.– Алчевск: Изд-во Донбас. ГМИ, 2002.– 108 с.

2. Кузнецова О. Т. Робоча навчальна програма і система модульно-рейтингового оцінювання знань і вмінь студентів з дисципліни “Теорія і методика тестування у фізичному вихованні”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 46 с.
3. Маригодов В. К., Слободянюк А. А. Основы научных исследований: Инженерная педагогика. – Севастополь: Изд-во СевГТУ, 1990. – 240 с.
4. Маригодов В. К., Моторная С. Е. Педагогика и психология: аспекты активизации творчества и готовности к профессиональной деятельности: Уч. пособ. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2004. – 170 с.
5. Маригодов В. К., Тихонов Г. О. Модульно-інтегрований метод контролю самостійної роботи студентів: Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2005. – Вип. 41. – С. 94–101.
6. Пашенко Т. М. Самостійність як риса особистості: Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 36. – С. 285–293.

Анотації

Розглянуто результати розрахунку рейтингових оцінок елементів кожного модуля з дисципліни “Теорія і методика тестування у фізичному вихованні”. Запропоновано узагальнений критерій оцінювання загальної успішності і якості навчання на основі рейтингу студентів.

Ключові слова: навчальний процес, самостійна робота, модульно-інтегрований метод контролю, рейтингові оцінки, оцінювання ефективності навчання.

Рассмотрены результаты подсчета рейтинговых оценок элементов каждого модуля по дисциплине “Теория и методика тестирования в физическом воспитании”. Предложен обобщенный критерий оценивания общей успеваемости и качества обучения на основе рейтинга студентов.

Ключевые слова: учебный процесс, самостоятельная работа, модульно-интегрированный метод контроля, рейтинговые оценки, оценка эффективности обучения.

In the article the results of count of ratings estimations of elements of every module are considered on discipline “Theory and testing method in physical education”. The generalized criterion of evaluation of general progress and quality of teaching on the basis of rating of students is offered.

Key words: educational process, independent work, module-computer-integrated method of control, ratings estimations, estimation of teaching efficiency

УДК 378:796

**Олександр Курок,
Ольга Шовкопляс**

Особливості підготовки фахівців із фізичного виховання для дошкільних навчальних закладів

Глухівський державний педагогічний університет (м. Глухів)

Постановка проблеми. Місце освіти на сучасному етапі розвитку України визначається такими чинниками: перехід до демократичної та правової держави, до ринкової економіки, необхідність подолання відставання країни від світових тенденцій економічного і суспільного розвитку. Законодавчими органами прийнято низку документів, які передбачають комплекс заходів щодо поліпшення стану справ на всіх рівнях української освіти – від дошкільної до вищої та підвищення кваліфікації [5; 7]. Особлива увага приділяється дошкільній освіті – початковій ланці в загальній системі навчання [1]. Соціальне замовлення суспільства на педагога дошкільного освітнього закладу вимагає нових підходів до підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, у зв'язку з чим проблема підготовки таких фахівців для роботи з дітьми дошкільного віку, що володіють уміннями проведення фізкультурно-оздоровчої роботи, на сьогоднішній день є особливо актуальною (Е. Вільчковський, О. Дубогай, М. Кот, О. Курок, З. Несторова, С. Петренко, Л. Руднева, Ю. Чернищенко).

Мета дослідження – визначення особливостей підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання у контексті фізкультурно-оздоровчої діяльності ДНЗ та означення їх функціональних обов'язків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що дошкільний вік є найоптимальнішим періодом для формування потреби в здоровому способі життя. Чим раніше та послідовніше приділяється увага здоров'ю і руховій активності дитини, тим краще проходить її фізичний і психічний

розвиток. У дошкільному віці інтенсивно розвиваються здібності, формуються етичні якості, риси характеру і, найголовніше, зміцнюється фундамент здоров'я, у зв'язку з чим особливе значення в процесі виховання дитини відіграє фізична культура (Я. Коблев, І. Козлов, М. Правдов, Г. Решетньова, Л. Лубишева, Т. Банникова, Г. Ляшенко, В. Козлова, Д. Фарбер та ін.).

Рухова активність у цей період життя є унікальним чинником комплексного розвитку всіх аспектів цілісної особистості дитини (психологічного, інтелектуального, естетичного, етичного), поступово готуючи її до включення в систему соціальних відносин, що постійно ускладнюються (А. Кенеман, Д. Хухлаєва, 1985; І. Мюллер, 1991; В. Шишкіна, Н. Єрмак, 1998; О. Шнейдер, 1998; Л. Глазиріна, 1999; В. Нестеров, 2002; Н. Седих, 2002; Е. Степаненкова, 2001, Д. Хухлаєва, 1985; Т. Осокіна, 1988, Е. Вільчковський, О. Курок, 2004 та ін.).

Система фізичного виховання населення потребує покращення та удосконалення для відповідності її сучасним вимогам і міжнародним стандартам (В. Доній, Е. Вільчковський, О. Дубогай, Н. Денисенко). Завдання формування фізичної культури особистості дитини, розвиток у неї потреби в повсякденних заняттях фізичними вправами і здорового способу життя є одним з пріоритетних напрямків сучасного суспільства. Для вирішення цієї мети необхідний педагог нової формації, що вміє працювати відповідно до умов Конституції України, Законів України "Про освіту", "Про фізичну культуру і спорт" та інших законодавчих актів держави.

Аналіз освітньої практики дошкільних навчальних закладів в Україні дозволяє констатувати наявність проблеми забезпечення якісного рівня фізичного виховання в них, у тому числі і в м. Глухові. Нами було проведено опитування адміністрації та працівників дошкільних навчальних закладів (ДНЗ) м. Глухова (63 особи) щодо виявлення ставлення їх до необхідності введення фахівця з фізичного виховання до штату дошкільних закладів та стану фізкультурно-оздоровчої роботи в ДНЗ.

46 % опитаних мають стаж роботи більше 20 років, 28 % – більше 10 років. У ході опитування було встановлено, що 47,2 % респондентів виявили незадоволення організацією фізкультурно-оздоровчої роботи в дошкільних закладах, 87 % висловили думку про те, що фізкультурно-оздоровчу роботу з дітьми повинен проводити окремий вихователь – фахівець, інструктор (вихователь) з фізичного виховання. Деякі з респондентів висловили думку про те, що таких фахівців у дошкільному закладі повинно бути декілька.

В Україні станом на 2005 рік у 12 470 ДНЗ працювало лише 1 333 інструктори з фізичного виховання, що становить 10 % від потреби, і ця цифра скорочується з кожним роком на 0,4 %. Спеціальну освіту мають 79,7 % інструкторів з фізичного виховання.

У Сумській області функціонує 419 дошкільних навчальних закладів (у 2003–2005 роках – 425, у 2006 році – 415) та 149 дошкільних груп з різним режимом перебування. Усього дошкільною освітою охоплено 64,7 % (2005–2006 роки – 61,6 %) дітей, що не забезпечує якісної підготовки всіх дошкільників до навчання у загальноосвітній школі.

В ході проведеного нами дослідження було встановлено, що на сьогоднішній день функції інструктора з фізичного виховання виконують вихователі, які не мають відповідної освіти. Нерідко заняття з фізкультури та інші заходи, пов'язані з фізичним вихованням та оздоровленням дітей, взагалі не проводяться чи замінюються іншими. Причиною такого становища 70 % респондентів вважають відсутність необхідних знань у сфері фізичного виховання дошкільників, 12 % опитаних основним своїм завданням вважають проведення занять з фізичного виховання. Проте робота з фізичного виховання в ДНЗ не обмежується лише заняттями (15–20 хв – I молодша група; 20–25 хв – II молодша група; 25–30 хв – середня група; 30–35 хв – старша група) протягом усього дня, фізкультурно-оздоровча робота повинна проводитися в різних формах. Сумарний обсяг рухової активності, що здійснюється дитиною у процесі її щоденної життєдіяльності, повинен базуватися на індивідуальних можливостях її та задовольняти біологічну потребу в рухах (3–4 год – I молодша та II молодша групи; 4–5 год – середня та старша групи) [3]. Такі "урокодавці" не в змозі вирішити всі завдання, пов'язані з фізичним вихованням дітей, що стоять перед колективом дитячого садка: зміцнення здоров'я дошкільників; формування рухових умінь і навичок; оволодіння дітьми основними рухами та руховими діями; підтримання інтересу до різних видів спорту та занять фізичною культурою; формування здорового способу життя.

Результат навчання досягається не тільки через фізкультурні заняття, але й під час інших форм роботи, а також при самостійній руховій діяльності дітей.

Навіть у тих ДНЗ, у штатному розкладі яких є посада інструктора з фізичного виховання, стан фізкультурно-оздоровчої роботи не завжди є задовільним [2].

Чи можливо одній людині провести ранкову гімнастику в усіх групах одночасно? Якщо частину роботи вестимуть вихователі груп, то кому доручається встановлення взаємозв'язку змісту і методів дії різних педагогів і забезпечення спадкоємності різних форм організації фізичного виховання? На наш погляд, тенденція доручати фахівцеві з фізичного виховання проведення занять тільки з дітьми старших і підготовчих до школи груп помилкова. Відомо, що основа рухових умінь і навичок закладається до п'яти років, а далі мова може йти про перенавчання.

Таким чином, основним обов'язком фахівця з фізичного виховання в дошкільних закладах повинне бути встановлення системи фізичного виховання через єдність змісту і методів навчання, розвитку і виховання, підвищення методичного рівня всього педагогічного персоналу, об'єднання зусиль педагогів і медиків у вирішенні оздоровчих завдань [4]. Він повинен бути не просто вихователем з фізичної культури, а вихователем вихователів, який володіє цілим рядом компетенцій, інтегруючи в собі організаторські здібності щодо цілісного забезпечення фізкультурно-оздоровчої роботи в ДНЗ.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 02.08.2005 р. № 458, Положення "Про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України" організацію фізичного виховання у дошкільному навчальному закладі покладено на керівника з фізичного виховання, інструктора з фізкультури, вихователя-методиста дошкільного навчального закладу та інших учасників навчально-виховного процесу.

На **керівника з фізичного виховання** покладаються такі обов'язки:

- відповідальність за стан здоров'я та фізичного розвитку вихованців;
- створення умов для розвитку задатків, природних здібностей та обдарувань дитини, спрямування її на духовний та фізичний розвиток засобами фізичного виховання;
- створення необхідних умов для проведення занять з фізичного виховання; занять з дітьми, віднесеними за станом здоров'я до спеціальної медичної групи; фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі дня, занять секцій та гуртків спортивного спрямування;
- забезпечення умов для виконання вихованцями науково обґрунтованого обсягу рухової активності та її контроль;
- забезпечення систематичного контролю за здійсненням навчально-виховного процесу з фізичного виховання;
- організація щорічних поглиблених медичних оглядів дітей у встановлені терміни;
- забезпечення необхідним спортивним інвентарем та обладнанням відповідно до типового переліку;
- систематичний аналіз стану фізичного розвитку дітей;
- щорічний звіт щодо стану фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи в навчальному закладі перед батьками та громадськістю.

Вихователь-методист ДНЗ виконує такі обов'язки:

- відповідає за виконання програм розвитку, навчання та виховання, якість організації та проведення занять з фізичного виховання, гуртків, секцій фізкультурної спрямованості, занять з дітьми, віднесеними за станом здоров'я до спеціальної медичної групи;
- здійснює спільно з медичними працівниками медико-педагогічний контроль під час занять з фізичного виховання;
- контролює проведення фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі дня, виконання загартовувальних процедур;
- координує діяльність педагогічного колективу щодо формування у вихованців знань та вмінь, пов'язаних із збереженням та зміцненням здоров'я, навичок здорового способу життя;
- забезпечує підвищення кваліфікації вихователів та інструкторів з фізичної культури;
- відповідає за організацію і проведення фізкультурно-оздоровчих заходів;
- спільно з інструктором з фізичної культури розробляє план фізкультурно-оздоровчих заходів;
- бере участь у роботі з підготовки та проведення моніторингу фізичного розвитку вихованців;
- проводить пропагандистську роботу серед вихованців, їх батьків, вихователів щодо здорового способу життя,

Інструктор з фізкультури:

- відповідає за виконання завдань розділу програми з фізичного виховання;
- спрямовує свою діяльність на формування навичок здорового способу життя; засобів збереження та зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я вихованців;

- створює умови для розвитку нахилів, природних здібностей і талантів вихованців;
- забезпечує дотримання санітарно-гігієнічних вимог та вимог техніки безпеки під час проведення занять і фізкультурно-оздоровчих заходів;
- систематично здійснює моніторинг фізичного розвитку вихованців;
- у своїй роботі використовує методики, які відповідають сучасним вимогам теорії і методики фізичного виховання та педагогіки;
- організовує та проводить фізкультурно-оздоровчу роботу з вихованцями;
- організовує і проводить роботу з навчання дітей плаванню;
- підтримує зв'язки з тренерами позашкільних навчальних закладів, батьками вихованців;
- проводить заняття з дітьми, віднесеними за станом здоров'я до спеціальної медичної групи;
- надає методичну допомогу вихователям щодо проведення фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі дня;
- контролює технічний стан спортивного інвентарю та обладнання у спортивному залі та на майданчиках.

Вихователь дитячого садка:

- відповідає за виконання завдань розділу програми з фізичного виховання (у разі відсутності інструктора з фізичного виховання);
- забезпечує дотримання рухового режиму;
- забезпечує дотримання санітарно-гігієнічних норм та вимог техніки безпеки у приміщеннях;
- контролює дотримання правильної постави вихованцями впродовж дня;
- надає допомогу інструктору з фізичної культури у проведенні занять;
- проводить рухливі та народні ігри з вихованцями під час прогулянок;
- проводить загартовуючі процедури, фізкультурні паузи під час занять;
- сприяє залученню вихованців до занять у гуртках і секціях спортивного спрямування;
- бере участь у підготовці та проведенні фізкультурно-оздоровчих заходів дошкільного навчального закладу;
- проводить пропагандистську роботу серед вихованців, їх батьків щодо здорового способу життя.

Висновки. Отже, відповідно до вищезазначених вимог, комплексну підготовку до фізкультурно-оздоровчої роботи в ДНЗ може отримати випускник ВНЗ і, відповідно до змісту його функціональних обов'язків, це має бути вихователь (інструктор) з фізичного виховання. Але досягти мети фізичного виховання дітей дошкільного віку можна лише за умов тісної співпраці педагогічного колективу ДНЗ та сім'ї. С. Вейнберг, Д. Голд у своїй книзі “Психологія спорту” зазначають, що педагог з фізичної культури мотивує “вірність” до фізичних вправ, яка є вагомою як для дітей, так і для батьків, що саме батько і мати власним прикладом, ставленням до фізичної культури суттєво впливають на ступінь “вірності” фізичному вихованню, причому цей вплив вагоміший, ніж власне ставлення до фізичних навантажень [6].

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Проект.– К., 1989.– 47 с.
2. Денисенко Н. Ф. Управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах.– Запоріжжя: ЛПКС Лтд., 2001.– 308 с.
3. Дошкільне тіловиховання. Вплив рухової активності на здоров'я дитини дошкільного віку / Авт.-упоряд.: Л. В. Калузька, З. В. Калузький, М. М. Гуменюк.– Т.: Мандрівець, 2008.– 184 с.
4. Курок О. І. Особливості професійної спрямованості майбутніх фахівців з фізичного виховання дошкільників // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наук. моногр. / За ред. С. С. Єрмакова.– Х.: ХДАДМ (ХХП), 2008.– С. 85–88.
5. Ніколаєнко С. М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства.– К.: Знання, 2005.– 319 с.
6. Вейнберг С., Голд Д. Психологія спорту.– К.: Олімп. л-ра, 2001.– 336 с.
7. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграція в європейській освітній простір. Затверджено наказом МОН № 998 від 31.12.2004 // <http://www.mon.gov.ua> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Анотації

У статті розкриваються деякі аспекти підготовки фахівців з фізичного виховання дітей дошкільного віку. Обґрунтовується значення їх діяльності у загальній структурі роботи дошкільного навчального закладу.

Ключові слова: фізичне виховання, діти дошкільного віку, фахівець, інструктор, вихователь, організатор.

В статье раскрываются некоторые аспекты подготовки специалистов по физическому воспитанию детей дошкольного возраста. Обосновывается значение их деятельности в общей структуре работы дошкольного учреждения.

Ключевые слова: *физическое воспитание, дети дошкольного возраста, специалист, инструктор, воспитатель, организатор.*

The article feels with some aspects of specialist of preschool children physical education preparation. There are defined the value of their activity in the general structure of to activity preschool educationale stablishment.

Key words: *physical education, to put preschool age, specialist, instructor, educator, organizer.*

УДК 37.037.10.941.1:621

**Володимир Кучеренко,
Михайло Васірук**

Організація викладання дисципліни “лижний спорт” в умовах кредитно-модульної системи підготовки

Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка (м. Тернопіль)

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Реорганізація національної системи освіти на зразок європейської моделі висуває нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів. Ідеї Болонського процесу вимагають оновлення змісту й організаційних форм навчання, упровадження освітніх інновацій, перехід на кредитно-модульну систему.

Проблеми організації викладання в умовах кредитно-модульної системи розглядаються пошуковцями як набуття досвіду вирішення життєвих проблем, і на перше місце висувається не поінформованість того, хто навчається, а вміння розв'язувати проблеми [5; 7]. Автори доводять необхідність переходу від пасивної до активної моделі навчання [1; 5]. Пропонується змінити і роль педагога у напрямі допомоги студенту в організації навчальних й інших видів діяльності в аудиторний і позааудиторний час [4; 8].

Тенденція до скорочення аудиторних годин та збільшення годин, відведених на самостійну й індивідуальну роботу, зумовила перегляд структури навчального навантаження студента і розробку нових навчальних програм [6]. Активні пошуки в цьому напрямі ведуться з практичних дисциплін [2; 3; 9]. Робіт з організації викладання дисципліни “лижний спорт” в умовах кредитно-модульної системи нами не виявлено.

Мета дослідження – визначення методичних особливостей організації та викладання дисципліни “Лижний спорт” в умовах кредитно-модульної системи.

Формулювання завдань дослідження. Нами поставлено завдання розробити систему викладання та оцінювання студентів в умовах кредитно-модульної системи з лижного спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчальна програма, адаптована до вимог ECTS, відображає конкретний зміст дисципліни й організаційно-методичні форми її опанування. До уваги беруться обсяг часу на різні види робіт, засоби і форми поточного та підсумкового контролю. Програмою передбачено характеристику змісту дисципліни, де наведені основні завдання та вимоги до знань, умінь і навичок. Структура навчальної дисципліни представлена двома заліковими кредитами (6 та 8 семестри). Кожен із двох залікових кредитів містить такі модулі: практичної, самостійної та індивідуальної роботи.

Практичний модуль оцінюється за якістю техніки пересування на лижах. Її критерієм є кількість і значимість допущених помилок. Помилками вважаються втрата швидкості й відхилення від вимог техніки виконання. Умовно помилки поділяються на незначні, значні та грубі.

Модуль індивідуальної роботи оцінюється за якістю виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, а також участю в змаганнях.

Самостійна робота передбачає підсумкове тестування, як на паперових носіях, так і в електронній комп'ютерній версії, яка нині вдосконалюється. Оцінюється самостійна робота і за виконання контрольних нормативів із фізичної підготовленості, а також за наслідками написання конспектів до уроків із лижної підготовки.

Перший заліковий кредит складається із шести змістовних модулів, другий – із дев'яти. У табл. 1 наведено показники в балах за кожен із видів робіт. У першому заліковому кредиті співвідношення модулів має такий вигляд: перший модуль – 55 балів; другий – 15; третій – 30. За показниками другого залікового кредиту вартість оцінювання аудиторної роботи зменшується на 10 балів, але збільшується вартість індивідуальної та самостійної роботи.

Таблиця 1

Показники залікового кредиту

Зміст та структура залікових кредитів	Заліковий кредит 1			Бали	
	Модуль 1	Аудиторна робота	ЗМ ₁ Теоретична підготовка	5	
ЗМ ₂ Практична підготовка			50	55	
Модуль 2	Індивідуальна робота	ЗМ ₁ Участь в змаганнях	5		
		ЗМ ₂ Індивідуальне навчально-дослідне завдання	10	15	
Модуль 3	Самостійна робота	ЗМ ₁ Підсумкове тестування	15		
		ЗМ ₂ Контрольні нормативи	15	30	
Заліковий кредит 2					
Модуль 1	Аудиторна робота	ЗМ ₁ Теоретична підготовка	3		
		ЗМ ₂ Практична підготовка	32		
		ЗМ ₃ Навчальна практика	10	45	
Модуль 2	Індивідуальна робота	ЗМ ₁ Участь в змаганнях	5		
		ЗМ ₂ Індивідуальне навчально-дослідне завдання	10		
		ЗМ ₃ Суддівство змагань	4	19	
Модуль 3	Самостійна робота	ЗМ ₁ Підсумкове тестування	15		
		ЗМ ₂ Контрольні нормативи	15	36	
		ЗМ ₃ Документація	6		

Перший модуль – аудиторна робота. Зміст академічного навчального матеріалу складають її теоретичний і практичний розділи. До теоретичного розділу входять дві лекції та матеріали п'яти семінарських занять, які у доповненнях до програми наведені у вигляді опорних конспектів.

Практичний розділ передбачає оволодіння технікою способів пересування на лижах та навчальну практику. Практичний матеріал наведений у доповненнях до навчальної програми у вигляді методичних розробок в основу яких покладені вузівська та шкільна програми. Поурочні плани занять і конспекти до кожного з них орієнтують студентів та залучених до проведення табірних зборів викладачів до однаковості викладання змісту матеріалу й послідовності його вивчення в різних академічних групах.

До способів пересування на лижах віднесено: одночасні й наперемінні вільні та класичні ходи; стройові вправи і повороти на місці та в русі; гірськолижна техніка; переходи з ходу на хід. За умов безсніжної зими зміст практичного матеріалу зміщується в бік кросової підготовки й імітації лижних ходів, які вивчаються. У табл. 2 наведено показники змістового модуля (контрольні нормативи), які є складниками залікових кредитів. Результати контрольних нормативів оцінюються від 1 до 12 балів, показники яких наводяться в таблицях для кожного з випробувань.

Таблиця 2

Оцінювання контрольних нормативів

Назва нормативу	Стать	Задовільно	Добре	Відмінно
Лижні гонки (хв)	Жін. (5 км)	30,00	28,00	26,00
	Чол. (10 км)	50,00	48,00	46,00
Крос за умов безсніжної зими (хв)	Жін. (3 км)	18,00	17,00	16,30
	Чол. (6 км)	30,00	28,00	27,00
Згинання і розгинання рук в упорі лежачи (разів)	Жін.	25	30	35
	Чол.	40	50	60
Підйом переворотом на перекладині (разів)	Чол.	8	10	14
Підйом у сід з в. п. лежачи (разів)	Жін.	50	60	70
10-ти скок із ноги на ногу (м)	Жін.	18	19	20
	Чол.	23	24	25

Навчальна практика оцінюється за наслідками проведених уроків із лижної або кросової підготовки відповідно до програмового матеріалу загальноосвітньої школи. Змістовий модуль, навчальна практика забезпечуються додатковим матеріалом у вигляді зразків поурочних планів графіків із лижної підготовки та ігор на лижах.

Другий модуль – індивідуальна робота. Індивідуальна робота складається з написання реферату на задану тему. Індивідуальне навчально-дослідне завдання оцінюється десятьма балами, з яких за оформлення із застосуванням комп'ютерної техніки – два бали; наявність списку літератури – не менше десяти назв, що відповідають тематиці – два бали; обґрунтування, мета, завдання та ін. – два бали; повнота висвітлення теми – два бали; відповідність висновків – два бали. Програмою передбачено 65 тем. Додаткові бали студенти отримують за суддівство змагань із лижного спорту.

Третій модуль – самостійна робота. До неї належать підготовка та написання конспектів уроків із лижної підготовки, участь у тестуваннях із теоретичного розділу та підготовка до виконання контрольних нормативів. У перший рік навчання тестування забезпечується 240 тестовими завданнями. В умовах табірних зборів на виїзді тестування відбувається за допомогою письмових відповідей. В умовах аудиторії проводиться комп'ютерне тестування. Із 240 питань студент дає відповіді на 40. За кожну відповідь із 40 питань студент отримує 0,5 бала. У другий рік навчання кількість питань зростає до 460, з яких студент відповідає на 50.

Питання тестувань представлені такими розділами: історія лижного спорту; спорядження лижника-гонщика, підготовка лиж; основи техніки пересування на лижах; методика навчання способам пересування на лижах; лижна підготовка в навчальних закладах; основи багаторічної підготовки лижників-гонщиків; організація і проведення спортивно-оздоровчих змагань на лижах.

Висновки. Як показав педагогічний експеримент, запропонована нами система організації вивчення лижного спорту дає змогу не тільки об'єктивно, а й більш повно оцінювати знання, вміння та навички студента. Комплекс запропонованих матеріалів у накопичувальній кредитно-модульній системі оцінювання навчальної діяльності допомагає визначати досягнення за всі види виконаних робіт, спонукає студента до системності й систематичності в роботі.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб.– К.: Академвидав, 2004.– 352 с.
2. Кравченко Л. С. та ін. Застосування кредитно-модульно-рейтингової системи в навчальному процесі з фізичного виховання студентів ВНЗ України // Буков. наук. спорт. вісн.– Вип. 2.– Чернівці, 2005.– 222 с.
3. Круцевич Т. Ю., Кривчикова О. Д. Болонський процес в системі фізкультурної освіти України. Інноваційний зміст фізичного виховання в умовах реформування вищих навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.– Полтава, 2006.– 176 с.
4. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес // Освіта України.– 2004.– № 60–61.– 10 серп.– С. 7–11.
5. Мороз І. В. Педагогічні умови запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу.– К.: ТОВ “Освіта України”, Коо, 2005.– 278 с.
6. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Уч. пособ. для студ. пед. вузов / Под ред. Е. С. Полат.– М.: Академия, 2003.– 272 с.
7. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців / Уклад.: В. В. Грубінко, І. І. Бабин, О. В. Гузар.– Т.: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004.– 48 с.
8. Сидорко О. Ю. Рейтингова система педагогічного контролю навчальних досягнень студентів інституту фізичної культури: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01.– Л., 1996.– 227 с.
9. Удосконалення змісту й технологій оцінювання якості підготовки майбутніх фахівців відповідно до вимог Європейської асоціації якості освіти: Матеріали регіон. наук.-практ. семінару / За ред. Г. В. Терещука.– Т.: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007.– 160 с.

Анотації

У статті розглядаються особливості організації і викладання дисципліни “Лижний спорт” в умовах кредитно-модульної системи на факультеті фізичного виховання.

Ключові слова: організація, кредитно-модульна система, лижний спорт.

Рассматриваются особенности организации и преподавания дисциплины “Лыжный спорт” в условиях кредитно-модульной системы на факультете физического воспитания.

Ключевые слова: организация, кредитно-модульная система, лыжный спорт.

Peculiarities of subject “Skiing” organization and teaching are investigated in condition of credit and module system at the physical training department.

Key words: organization, credit and module system, skiing.

Правова культура як чинник професійної діяльності фахівців фізичної культури

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)

Постановка проблеми. Відомо, що правове забезпечення професійної діяльності фахівців фізичної культури може здійснюватися на різних рівнях, різними засобами. Але в будь-якому випадку воно вибудовується на засадах його певної компетентності й готовності діяти в організації навчально-тренувального, виховного та управлінського процесів з урахуванням правових норм, що існують.

Традиційно підготовка педагога до виконання будь-яких функцій у педагогічному процесі досліджується в межах певних утворень пізнавальної сфери (знання, уявлення, вміння, навички), або особистісних новоутворень, таких як готовність до діяльності, спрямованість особистості, компетентність тощо. У своєму дослідженні таким новоутворенням, яке виникає в результаті спеціальної цілеспрямованої підготовки до професійно-педагогічної діяльності, ми розглядаємо культуру вчителя як професіонала, зокрема його правову культуру.

Приймаючи феномен правової культури за базову характеристику, що визначає ефективність підготовки майбутнього фахівця фізичної культури до правового забезпечення професійної діяльності, ми виходили з її поліфункціональної сутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що поняття “правова культура” сьогодні все частіше трапляється на сторінках літератури, у наукових і навчально-методичних джерелах. Здебільшого воно використовується для позначення певних відносин людей у суспільстві, їх змісту та якості; обговорення питань правової культури суспільства і правознавців, рідше – правової культури особистості, вчителя, педагога і, зокрема, правової культури фахівця фізичної культури.

В. Є. Давидович та Ю. О. Жданов у дослідженні [3] підкреслюють, що складність феномену культури припускає можливість існування безлічі різних підходів до його вивчення і пояснення.

Для нас становить інтерес теоретичне тлумачення культури в межах декількох підходів, що пояснюють цей феномен як специфічно людський спосіб діяльності. Така інтерпретація поняття “культура” набула свого обґрунтування в роботах Е. С. Маркаряна [6], М. С. Кагана [9] та інших авторів.

В. С. Нерсисянц [7], характеризуючи сутність правової культури, підкреслює, що вона є важливою складовою частиною загальної культури суспільства в цілому і кожної людини зокрема. За автором, загальна культура – це штучний світ, або інакше, друга, створена самою людиною природа [7].

Однак поняття “правова культура професійної діяльності фахівця фізичної культури” сьогодні не знайшло свого місця в опису процесів і явищ як педагогічної, так і спортивної дійсності. Втім аналіз теорії і практики дозволяє стверджувати, що це поняття має право на існування, оскільки покриває собою прояв низки реальних, характерних для учасників навчально-тренувального та спортивного процесу правових відносин, що створюються і реалізуються безпосередньо в освітньому процесі завдяки професійній діяльності фахівця фізичної культури.

Тому **метою** нашого дослідження є визначення суті та змісту правової культури як чинника правового забезпечення професійної діяльності фахівців фізичної культури.

Відповідно до поставленої мети постає **завдання дослідження**: на основі аналізу та узагальнення літературних джерел розкрити суть та зміст правової культури професійної діяльності фахівця фізичної культури як чинника його правового забезпечення.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети використаний теоретичний аналіз, синтез та метод логічних висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтовуючи сутність явища, що позначається означеним поняттям, ми виходили з таких міркувань.

Відомо, що поняття “культура” в широкому і найбільш загальному значенні вживається для характеристики визначених історичних епох, конкретних суспільств, народностей і націй, а також специфічних сфер діяльності або сфер життя людини. Відповідно до визначення, що наводяться у словнику, поняття “культура” містить у собі вказівку на: предметні результати діяльності людей (машини, спорудження, предмети побуту і мистецтва, а також результати пізнання, норми моралі, права й інших соціальних, міжособистісних відносин людини); сили і здібності людини, що реалізовані у її діяльності, а саме знання, вміння, навички, рівень інтелекту, морального й естетичного розвитку, світогляду, способи пізнання, спілкування й діяльності тощо [10].

Трактування культури як певного способу діяльності пов'язано з уточненням того, з чого складається специфіка культурної або, інакше, культуровідповідної діяльності. Визначаючись у цьому питанні, автори підкреслюють, що тільки людина може мати культуру і створювати її. Ця здатність виявляється в тім, що людина створює і використовує знаки і знакові системи, що означають предмети у вигляді визначених символів, і в такому виді включаються у людську життєдіяльність.

Отже, загальнонаукове визначення поняття “культура” і тлумачення його різними авторами доводить можливість існування цього феномену на різних рівнях організації суспільного та індивідуального буття людини, у межах різних форм її матеріальної і духовної діяльності.

Визначення культури як правової є результатом конкретизації тієї сфери діяльності людини, у просторі якої розглядається її культуровідповідна активність стосовно довкілля, інших людей і самої себе. Якщо розуміти право як сукупність загальнообов'язкових правил, норм поведінки особистості, що визначають межу припустимості її дій, зважаючи на інтереси інших людей, які встановлюються і санкціонуються у визначеному суспільстві державою, то правова культура є системою правових цінностей, норм, якими регулюються і обмежуються певним простором свободи всі різноманітні відносини в суспільстві.

Правова культура, як стверджує В. С. Нерсисянц, виникає на певному етапі розвитку загальної культури у зв'язку з виникненням права і держави. З культурологічної точки зору право і держава – це визначені явища культури, культурні форми, поряд з багатьма іншими культурними формами (землеробством, містобудуванням, літературою, театром, релігією і т. д.). І далі: “Сучасна правова культура – це правова культура розвиненого й ефективно функціонуючого цивільного суспільства і правової держави. За своєю суттю й основною ідеєю вона є культурою визнання, захисту і здійснення прав і свобод людини і громадянина як вищих цінностей” [7].

Таке саме розуміння правової культури, як самостійного явища в межах загальної культури, ми зустрічаємо у працях Ю. О. Агешина [1], Є. О. Лукашової [5], О. Ф. Нікітіна [8] та багатьох інших авторів.

За визнанням учених, основними елементами структури правової культури є: правові (державно-правові) погляди, норми, інститути (установи) і поведінкові відносини людей. Важливо, що зміст, характер і якість правових і державно-правових поглядів (уявлень, ідей, цінностей, знань, навичок поведінки і т. д.) кожного члена суспільства є істотними показниками, з одного боку, міри його культурно-правової зрілості, з іншого боку – ступеня духовної підготовленості до практичного втілення цих поглядів у вигляді відповідних реальних, об'єктивованих форм правової поведінки і правової діяльності.

Реальний культурно-правовий зміст і функціональне значення об'єктивованих на практиці державно-правових форм насамкінець визначаються правовою зрілістю суспільства і його членів, їхнім розумінням змісту і цінностей цих форм як досягнень людської культури, усвідомленою потребою, готовністю і здатністю жити і реалізувати себе в культурно-правовому середовищі.

Аналіз сутності поняття “правова культура” в контексті будь-якої професійної діяльності припускає його обговорення в декількох аспектах: оцінному (аксіологічному), змістовному і суто діяльнісному.

У першому аспекті воно розуміється як якісний стан правового життя суспільства на кожному етапі його розвитку. Це дозволяє охопити й оцінити правове життя в цілому й основні сфери її прояву. Типовим і найбільш повним проявом змістового аспекту є визначення правової культури суспільства як конкретного якісного стану життя суспільства, що виявляється в досягнутому рівні досконалості правових актів, правової і правозастосувальної діяльності, і визначає правосвідомість та правовий розвиток особистості, що вона реалізує у власній життєдіяльності. Правова культура виявляється у ступені свободи поведінки, соціальної активності особистості, взаємної відповідальності держави й особистості, що позитивно впливають на суспільний розвиток і підтримують самі умови існування суспільства.

Стосовно професійної діяльності конкретної особистості, правова культура виявляє себе як володіння знаннями щодо розуміння права, що забезпечує усвідомлене виконання його розпоряджень у просторі тих функцій, які визначаються певною професією [7].

Аксіологічний підхід розглядає правову культуру як систему правових цінностей, що створюються в процесі розвитку суспільства і відбивають прогресивні досягнення сучасності і минулого. Визнання ціннісної сутності правової культури дозволяє досить чітко відокремити правову культуру від правових явищ утилітарного, регресивного чи протиправного характеру. Якщо сутністю

соціального прогресу розглядати становлення волі, то правовий прогрес являє собою правову форму вираження досягнутої волі, правове становище особистості в суспільстві, правовий статус громадянина в державі, що відповідають ступеню визнання таких загальнолюдських цінностей, як право і воля, і забезпечуються державою кожному громадянину [4].

Правова культура за своїм змістом і формами існування поділяється на правову культуру суспільства, групи (колективу) та індивідуальну правову культуру (правову культуру особистості). На думку Ю. О. Агешина [1], Є. О. Лукашової [5], вищий рівень правової культури особистості – це її правова активність. Вона виявляється, по-перше, в готовності особистості до активних свідомих, творчих дій як у сфері правового регулювання, так і у сфері реалізації права, по-друге, в законності (чи законності) поведінки й діяльності, в основі чого лежить переконання в необхідності служіння суспільству і закону як вищій цінності.

У цьому контексті В. С. Нерсесянц виокремлює професійно-правову діяльність юристів, яка є особливим різновидом групової й індивідуальної форм існування правової культури суспільства [7].

Як бачимо, правова культура суспільства не існує поза правовою культурою його суб'єктів (соціальних спільнот, груп, особи), вона є умовою, формою і сукупним результатом культурної правової діяльності всіх членів суспільства, у процесі якої закріплюються чинні й утворюються нові правові цінності.

На індивідуальному рівні правова культура особи включає в себе: правосвідомість, розуміння принципів права, повагу до нього, упевненість у справедливості законів, юридичних прав і обов'язків та інших правових явищ. За структурою правову культуру розподіляють на такі блоки:

- правосвідомість як система відображення суб'єктом правової дійсності;
- правомірну поведінку і правове мислення;
- результати (наслідки) правомірної поведінки і правового мислення [7].

За змістовими характеристиками правову культуру особи розрізняють як теоретичну і практичну, зокрема професійну; продуктивну й репродуктивну.

Таким чином, правомірна поведінка особистості характеризується сталою специфічністю її дій у вирішенні життєвих проблем і завдань і в цьому аспекті є важливим показником її правової підготовки, досвіду, виявляє особливості вибору варіанту правомірної поведінки в межах, що визначені чинними правовими нормами [4].

На думку С. В. Атаян, Д. В. Візнер, С. В. Візнер [2], правова культура громадянина виявляється через низку показників, а саме: знання чинного законодавства, насамперед конституції, своїх основних прав, свобод і обов'язків; поважне ставлення до права, повага чужих прав, сумлінне виконання своїх обов'язків; прагнення будувати свою поведінку відповідно до розпорядження юридичних (правових) норм.

Автори наголошують на тому, що для суспільних відносин, соціального буття особливе значення має рівень правової культури посадових осіб, працівників державного апарату, до числа яких належать й педагоги, які за своїми службовими обов'язками покликані займатися правозастосувальною, правоохоронною діяльністю. Саме вони, у першу чергу, повинні з повагою ставитись до закону, прав і свобод громадян, бути юридично компетентними у сфері своєї професійної діяльності [2].

Тобто професійно-правова культура або, інакше, правова культура професіонала, з точки зору юристів, – це глибокі, повні і формалізовані знання законів і підзаконних актів, а також джерел права, правильне розуміння принципів права і завдань правового регулювання, професійне ставлення до права і практики його застосування в строгій відповідності до правових чи розпорядчих принципів законності, тобто високий ступінь володіння правом у предметно-практичній діяльності.

Отже, аналіз наукових досліджень дав змогу зробити висновок про те, що поняття “правова культура особистості” може бути конкретизованим за своїм змістом у контексті будь-якої професії. Саме в такому контексті правомірно розрізняти правову культуру лікаря, правову культуру юриста, правову культуру педагога, а отже, й фахівця фізичної культури тощо.

Загальним для всіх цих феноменів є те, що правова культура виявляється особистістю через правосвідомість, правомірні поведінки і діяльність у межах того простору, в якому реалізуються її соціально-професійні функції, тобто соціальне призначення її професійної діяльності.

На нашу думку, треба розрізняти правову культуру особистості, яка належить до певної професійної групи, і правову культуру професійної діяльності, що здійснює особистість. У першому випадку правова культура лише набуває певного соціального відтінку, що диктується груповими інтересами, характерними рисами світогляду, загальної культури професійної групи. У другому –

вона привласнюється і реалізується особистістю як невід'ємний атрибут професійної діяльності, як система обов'язкових для виконання і дотримання норм, правил, що захищають права, свободи й обов'язки всіх інших особистостей, які включені у сферу певної діяльності і які особистість усвідомлено і неухильно відтворює, здійснюючи власну діяльність.

Обґрунтовуючи своє розуміння сутності правової культури професійної діяльності фахівця фізичної культури, ми виходили з того, що людина існує не тільки у природному, фізичному світі, але й у середовищі, яке вона створює сама, тобто соціально-культурному середовищі. Освітнє середовище, яке фахівець фізичної культури створює завдяки власній професійній діяльності і в якому він розгортає цю діяльність, є однією з підсистем соціокультурного середовища й існує як сукупність історично складених чинників, обставин, ситуацій та система спеціально організованих фахівцем умов розвитку дитини, спортсмена.

Правове забезпечення професійної діяльності фахівця фізичної культури об'єктивно вимагає наявності в нього правової культури. На нашу думку, в контексті професійної діяльності фахівця фізичної культури це передбачає:

- усвідомлення своїх прав, свобод і обов'язків як громадянина і професіонала (тобто педагога, вчителя, вихователя), творця освітньо-культурного середовища;
- усвідомлення свобод, прав і обов'язків своїх учнів як особистостей і громадян, творців власного освітньо-культурного середовища; їхніх батьків як рівноправних учасників освітньо-культурного процесу;
- уміння реалізувати свої права, свободи й обов'язки як громадянина й особистості, що виконує визначені професійні функції в організації навчання і виховання інших особистостей, створенні умов освітнього середовища;
- уміння дотримувати, створювати і використовувати такі засоби своєї професійної діяльності, які забезпечують умови для реалізації прав, свобод і обов'язків своїх учнів як особистостей і громадян у процесі освіти.

Ґрунтуючись на аналізі базових понять, ми визначаємо правову культуру професійної діяльності фахівця фізичної культури як конкретний спосіб прояву загальної та правової культури особистості, які вона послідовно реалізує в умовах освітньо-культурного середовища засобами навчання і виховання.

Висновок. Отже, правова культура фахівця фізичної культури є певною системою свобод, вимог і обмежень, якими він керується, встановлюючи стосунки зі своїми вихованцями, підлеглими; це усвідомлене підґрунтя і певна межа його професійної діяльності, що складається з визнання і врахування прав і свобод кожної людини, учня як людини і майбутнього громадянина. Фіксуючись у свідомості, поведінці, способах діяльності і спілкування, правова культура фахівця з фізичної культури є моральним координатором його професійної діяльності, чинником, що забезпечує її гуманістичну і демократичну спрямованість у просторі чинних правових норм.

Перспективи подальших досліджень полягають у розкритті сутності структурних компонентів правової культури, її показників, а також визначення умов, що забезпечують у вищому навчальному закладі ефективну підготовку майбутніх фахівців фізичної культури в контексті правового забезпечення професійної діяльності.

Література

1. Агешин Ю. А. Правовые знания и культура человека. – М.: Юрид. лит., 1973. – 64 с.
2. Артюшина М. В. Взаємозв'язок соціально-психологічних та дидактичних умов групової навчальної діяльності студентів: Дис. ... канд. пед. наук. – К., 2000. – 195 с.
3. Городиський М. І. Педагогічні умови забезпечення змісту правової освіти майбутнього вчителя: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Х., 1999. – 18 с.
4. Заброцький М. М. Педагогічна технологія. – К.: МАУП, 2000. – 100 с.
5. Лукашева Е. А. Право, мораль, личность. – М.: Наука, 1986. – 262 с.
6. Маркарян Э. С. Культура как система: общетеоретический и историко-методологический аспекты проблемы // *Вопр. философии.* – 1984. – № 1. – С. 113–122.
7. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства: Учеб. для вузов. – М.: Норма, 2000. – 552 с.
8. Никитин А. Ф. Права человека в школе: Дайджест. – М.: МП “Новая школа”, 1993. – 77 с.
9. Одарій В. В. Підготовка майбутніх педагогів до правового забезпечення професійної діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2005. – 20 с.
10. Советский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энцикл., 1981. – С. 677

Анотації

У статті розкривається визначення суті та змісту правової культури як чинника професійної діяльності фахівців фізичної культури.

Ключові слова: правова культура, правове забезпечення, професійна діяльність, фахівці фізичної культури.

В статье раскрывается определение сути и содержания правовой культуры как фактора профессиональной деятельности специалистов физической культуры.

Ключевые слова: правовая культура, правовое обеспечение, профессиональная деятельность, специалисты физической культуры.

In the article the determination of the essence and maintenance of legal culture as a factor of the professional activity of specialists of physical training is revealed.

Key words: legal culture, legal providing, professional activity, specialists of physical training.

УДК 378:796

*Сергій Мединський,
Юрій Мосейчук*

Особливості практичної діяльності у рамках навчального процесу напряму підготовки 6.010201 “Фізичне виховання” (на прикладі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича)

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)

Постановка проблеми. Високі темпи розвитку сучасної науки пред’являють усе більш складні вимоги до рівня науково-теоретичної підготовки фахівця з вищою професійною освітою. У той же час у цілісній системі підготовки спеціаліста у вузі особливе місце приділяється практиці. Питання про взаємовідносини теорії і практики є одним із корінних питань навчання у вищій школі.

Практика у вузах фізичної культури слугує сполучною ланкою між теоретичним навчанням студентів і їх майбутньою самостійною роботою в сфері фізичної культури і спорту. Система професійно-педагогічних практик покликана здійснювати підготовку студентів до діяльності як учителя, викладача, тренера, озброювати їх комплексом умінь і навичок; творчо здійснювати усі види навчально-тренувальної, навчально-виховної і суспільної роботи.

Практика повинна доповнювати і збагачувати теоретичну підготовку студентів, створювати їм можливості для закріплення і поглиблення отриманих знань, ознайомлювати з передовим досвідом, забезпечувати реалізацію теоретичних положень для вирішення практичних завдань, сприяти адаптації студентів до професійної діяльності. Крім того, вона є першою серйозною перевіркою готовності майбутнього фахівця фізичної культури, присвятити своє життя шляхетній справі навчання і виховання підростаючого покоління, розвитку спорту й оздоровленню населення нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійні здібності можна уявити як сукупність досить стійких, хоча і таких, що змінюються, індивідуально-психологічних якостей людини, від яких залежить успішність її навчання й освоєння певної професійно-трудової діяльності [1].

Студентський вік є сенситивним періодом для розвитку основних соціогенних потенцій людини. Вища школа впливає на психіку людини, розвиток її особистості. За час навчання у вузі в студентів відбувається розвиток усіх рівнів психіки, що визначає направленість розуму, тобто формується склад мислення, яке характеризує професійну спрямованість особистості.

Діяльність студента є своєрідною за своїми цілями і завданнями, змістом, зовнішніми і внутрішніми умовами, засобами, труднощами, особливостями перебігу психічних процесів, проявом мотивації, станом особистості й колективу зі здійснення управління і керівництва. Для діяльності студента характерна інтенсивність функціонування психіки, незвичайно висока інтелектуальна напруга.

Для успішного оволодіння професією вчителя (викладача) студентів необхідно володіти яскраво вираженим вербальним типом інтелекту; він повинен відрізнятися широтою пізнавальних інтересів, ерудованістю, гарною і грамотною мовою, багатим словниковим запасом, правильністю співвідношення конкретних і абстрактних понять, мати високорозвинене абстрактне мислення [2].

Успішність студентів залежить не тільки від загального інтелектуального розвитку, але і від інтересів, мотивів, рис характеру, темпераменту, спрямованості особистості, її самосвідомості і тощо.

Необхідною умовою успішної діяльності студента є засвоєння ним нових особливостей навчання у вузі, що передбачає усунення відчуттів внутрішнього дискомфорту, конфліктів із середовищем. На початковому етапі навчання у вузі складається студентський колектив, формуються навички й уміння раціональної організації розумової діяльності, усвідомлюється покликання до обраної професії, виробляється система роботи із самоосвіти і самовиховання професійно-значимих якостей особистості [3].

Таким чином, характеристика особистості студента зумовлює наявність в абітурієнтів комплексу особистісних якостей і здібностей:

- ідейна переконаність, професійна орієнтація, необхідні професійно-значимі здібності;
- підвищене почуття обов'язку, відповідальності за успіх у навчальній діяльності;
- індивідуальність;
- домагання особистості абітурієнта в галузі своєї майбутньої професії;
- загальна зрілість і стійкість особистості;
- самостійність, готовність до самовиховання й освоєння майбутньої професії.

Таким чином, висока значимість практики в навчальному процесі вузу не викликає сумнівів.

Постановка завдання. Ставиться завдання проаналізувати навчальний план підготовки фахівця фізичної культури, а також зміст програм професійно-педагогічних практик, визначити їхню частку в навчальному процесі та роль у підвищенні педагогічних здібностей та майстерності студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи навчальний план підготовки фахівця напряму підготовки 6.0102010 “Фізичне виховання” (табл. 1), а також зміст програм професійно-педагогічних практик, встановлено, що їхня частка складає 14 % загального обсягу годин навчального плану.

Таблиця 1

Основні види педагогічної практики напряму підготовки 6.0102010 “Фізичне виховання” у Чернівецькому національному університеті

Семестр	Вид практики	Тривалість
4	Навчальна (турпохід)	1 тиждень
5	Педагогічно-ознайомлювальна	2 тижні
6	Навчальна (зимовий табірний збір)	1 тиждень
7	Педагогічна практика	4 тижні
1–8	Підвищення спортивної майстерності	4 год/тижд.

Практика “Підвищення спортивної майстерності” проходить поза сіткою розкладу і складає 864 год, що становить 10 % загального обсягу годин навчального плану. Курс “Підвищення спортивної майстерності” спрямований на підвищення індивідуальної спортивної кваліфікації спортсменів, а також на поглиблене вивчення обраного студентами виду спортивної діяльності. Курс складається з чотирьох основних циклів, які є структурними курсами протягом усього терміну навчання, а саме:

- 1) туризм та спортивне орієнтування: а) туризм, б) спортивне орієнтування;
- 2) легка атлетика;
- 3) спортивні ігри: а) волейбол, б) баскетбол, в) гандбол, г) футбол;
- 4) єдиноборства: а) боротьба, б) атлетизм, в) стрільба з лука [4].

Такий вид практики дозволяє студентам у процесі навчання у вузі бути більш активно залученими у спортивно-фізкультурній сфері:

- брати участь у змаганнях як спортсмени;
- підвищувати свої теоретичні знання з видів спорту;
- освоїти практичну діяльність у ролі суддів, арбітрів;
- можливість практикування у ролі організаторів змагань.

Таким чином, загальна тривалість безпосередньо навчальних та педагогічних практик складає 351 год, що становить 4 % загального обсягу годин навчального плану. Це стосується регламентованих занять, які належать тільки до основних видів професійної діяльності (проведення уроків, навчально-тренувальних занять).

Педагогічно-ознайомлювальна практика (5-й семестр – 2 тижні) та педагогічна практика (7-й семестр – 4 тижні) передбачають включення майбутніх вчителів фізичної культури у конкретну педагогічну діяльність у загальноосвітніх навчальних закладах. Вона сприятиме удосконаленню комплексу професійних умінь і особистісних якостей фахівців, а також удосконаленню практичних умінь та навичок організації науково-дослідної роботи.

У ході практики студенти повинні оволодіти такими вміннями: планувати й аналізувати роботу; організовувати педагогічну взаємодію з школярами для виконання поставлених завдань; застосовувати різні види, форми і методи роботи; спостерігати; вивчати особистість, колектив і середовище, в якому вони співіснують; професійно реагувати на зміну обставин, самостійно приймати рішення і нести за них відповідальність.

Навчальна практика (турпохід), – 4-й семестр, тривалість – 1 тиждень, – дає змогу студентам оволодіти знаннями і вміннями з основ пішохідного туризму як найпоширенішого виду туризму. Підготовка ведеться з урахуванням можливостей для проведення навчально-тренувальних походів вихідного дня. Програма складена відповідно до навчального плану й передбачає закріплення отриманих раніше знань, поглиблене вивчення програмного матеріалу, ознайомлення з діяльністю туристичних закладів, установ та управління туризму Чернівецької облдержадміністрації, проведення досліджень сучасного стану туристичної галузі. Навчальна практика (турпохід) передбачає маршрутні спостереження за станом туристично-рекреаційної галузі Карпатського регіону і включає виїзну частину (власне маршрут). Навчальна робота табірною збору проводиться у формі лекцій, практичних занять на місцевості та самостійної роботи студентів.

Оволодіння програмними матеріалами здійснюється також шляхом вивчення літератури і виконання самостійних завдань (виконання обов'язків у туристичній групі, оформлення документів туристичного походу, розрахунок кількості продуктів харчування, підготовка спорядження та ін.).

У результаті засвоєння курсу студенти повинні знати: тактику та техніку туризму; туристичну термінологію; основи орієнтування на місцевості; причини ризику та правила техніки безпеки; організацію, підготовку і проведення масових туристичних заходів; туристичні можливості України.

Студент повинен вміти: організовувати та проводити туристичні походи як інструктор шкільного туризму; організовувати рух туристичної групи на місцевості; орієнтуватися на місцевості; зняти техніку та тактику подолання природних перешкод, організовувати привали, бівуаки; приготування їжі в польових умовах, гігієну та першу долікарську допомогу; знати техніку безпеки та дії інструктора в аварійних ситуаціях.

Навчальна практика (зимовий табірний збір) – 6-й семестр, тривалість – 1 тиждень, – передбачає оволодіння студентами технікою основних способів пересування на лижах, набуття знань, умінь і навичок, необхідних для самостійної педагогічної і організаційної роботи з лижної підготовки, розвиток та покращення функціональних можливостей організму студентів, підвищення рівня фізичного розвитку, а також здобуття ними практичних навичок із організації та проведення спортивно-масових змагань з лижного спорту.

Зміст практики спрямований на вивчення та вдосконалення практичних навичок із різних видів підготовок (технічної, тактичної, фізичної, психологічної, теоретичної); набуття студентами знань, необхідних під час навчання й тренування, суддівства змагань, забезпечення безпеки під час проведення занять і змагань з лижних гонок.

Навчальна робота здійснюється у формі практичних та самостійних занять, які проводяться на зимовому табірному зборі з подальшою здачею контрольних нормативів і заліку з теоретичної підготовки. Студентам викладається матеріал програми, який вивчається на зимовому табірному зборі та передбачає такі види навчальної роботи: практичні заняття з лижної підготовки з подальшою здачею контрольних нормативів.

У ході практики студенти повинні:

- оволодіти необхідними теоретичними знаннями;
- вивчити й удосконалити техніку способів пересування на лижах;
- засвоїти професійно-педагогічні навички методик навчання і тренування з лижного спорту;
- навчитися організовувати і проводити змагання, планувати і вести облік навчально-тренувального процесу;
- користуватися матеріально-технічним забезпеченням лижного спорту на основі нових досягнень науки, теорії і практики.

Висновки

1. Педагогічна практика у вузах слугує сполучною ланкою між теоретичним навчанням студента та його майбутньою самостійною роботою в школі. Вона покликана здійснювати підготовку

- студента до діяльності як учителя-вихователя, озброювати його комплексом умінь і навичок творчо здійснювати усі види навчально-виховної роботи.
2. Педагогічна практика напряму підготовки 6.010201 "Фізичне виховання" у Чернівецькому національному університеті складається з п'яти блоків, загальна тривалість яких 1215 год, що відповідає 14 % загального обсягу часу навчального плану та має безперервний характер, тобто здійснюється на всіх етапах навчання студента.
 3. Педпрактика є першою серйозною перевіркою готовності студентів кваліфіковано навчати і виховувати підрастаюче покоління. Педагогічна практика, порівняно з іншими формами навчальної роботи у вузі, має найбільш сильний вплив на процес формування особистості вчителя.
 4. Робота студентів у період педагогічної практики має творчий, активний характер.

Література

1. Запесоцкий А. Какая модернизация нам нужна? Об опыте системного преобразования вуза // Высш. образование в России.– 2003.– № 6.– С. 25–34.
2. Использование в учебном процессе высшей школы методов активного обучения: Метод. сб. науч. тр.– Л., 1990.– 98 с.
3. Каган М. С. К построению философской теории личности // Филос. науки.– 1971.– № 5.
4. Мединський С. В., Мосейчук Ю. Ю. Особливості впровадження кредитно-модульної програми з курсу "Підвищення спортивної майстерності" для студентів спеціальності "Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура" // Вісн. Черніг. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка.– Вип. 35. Сер.: пед. науки.– Чернігів: ЧДПУ, 2006.– № 35.– С. 253–258.

Анотація

Визначено роль практики як сполучної ланки між теоретичним навчанням студентів і їх майбутньою самостійною роботою у сфері фізичної культури і спорту та її вплив на підготовку студентів до діяльності у ролі учителя, викладача, тренера. Проаналізовано навчальний план напряму підготовки 6.010201 "Фізичне виховання" у Чернівецькому національному університеті, а також зміст програм професійно-педагогічних практик, визначено їхню частку в навчальному процесі та роль у підвищенні педагогічних здібностей і майстерності студентів.

Ключові слова: педагогічна практика, навчання, педагогіка, здібності, професія.

У статті определена роль практики как связующего звена между теоретическим обучением студентов и их будущей самостоятельной работой в сфере физической культуры и спорта и его влияние на подготовку студентов к деятельности в качестве учителя, преподавателя, тренера. Проанализирован учебный план направления подготовки 6.010201 "Физическое воспитание" в Черновицком национальном университете, а также содержание программ профессионально-педагогических практик, определено их частицу в учебном процессе и роль в повышении педагогических способностей и мастерства студентов.

Ключевые слова: педагогическая практика, обучение, педагогика, способности, профессия.

At article the role of practice as link between theoretical training of students and their future independent work in sphere of physical training and sports and his influence on preparation of students to activity is determined as the teacher, the teacher, the trainer. The curriculum of a direction of preparation 6.010201 "Physical training" at Chernovtsy national university, and also the maintenance of programs professional-pedagogical practices is analyzed, is determined their particle in educational process and a role in increase of pedagogical abilities and skill of students.

Key words: student teaching, training, pedagogic, abilities, a trade.

УДК 378:796

Ірина Мінжоріна,
Надія Ільків *

Особливості рейтингової системи під час оцінювання спецдисципліни "Легка атлетика та методика викладання"

Криворізький державний педагогічний університет;

*Інгулецький технікум Криворізького технічного університету (м. Кривий Ріг)

Постановка проблеми. Впровадження педагогічного експерименту щодо використання кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації передусім суттєвому реформуванню не тільки вищої школи, а й усіх рівнів освітньої системи країни. Вирішене питання про входження України до єдиного освітнього простору Європи

визначає перехідний період, який вимагає глибокого вивчення можливостей та інтенсифікації експериментальних вишукувань. Світова спільнота плідно й ефективно використовує системи ECTS (європейська), UCTS (азіатсько-тихоокеанська), USCS (США), CATS (Великобританія), що забезпечують якісну підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних конкурувати на ринку праці.

Рейтингове оцінювання є однією з головних складників кредитно-модульної системи. В основі рейтингової системи оцінювання як нової технології навчального процесу лежать поопераційний контроль і накопичення рейтингових балів за різнобічну навчально-пізнавальну діяльність за певний період навчання [2].

Мета дослідження – вивчення шляхів підвищення активності у студентів до більш якісного засвоєння навчального матеріалу через використання рейтингової системи оцінювання.

Завдання включало виявлення особливостей накопичення балів за різними модульно-рейтинговими показниками, спостереження за зростанням інтересу студентів до кінцевого результату навчання та підвищенням активності в діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експеримент, в якому взяли участь студенти ІV курсу КДПУ (особи), що навчаються за спеціальністю “Початкові класи” з фізичним вихованням, був проведений на практичних заняттях за темою “Легка атлетика та методика викладання” у вересні-жовтні 2007 року. Розроблено та застосовано схему модульно-рейтингових показників з легкої атлетики (табл. 1).

Під час розробки модульно-рейтингових показників була використана модель 2 “Для суспільно-гуманітарних наук”, за П. Сікорським [1]. Максимальний рейтинг визначався 100 балами, що відповідало 100 % якості знань, які засвоювалися. При оцінюванні брався взаємозв’язок між рейтинговими показниками та п’ятибальною шкалою оцінок: “5” – 91–100 %; “4” – 76–90 %; “3” – 60–75 %; “2” – менше 60 %.

Протягом семестру студенти вивчали техніку виконання легкоатлетичних видів, засвоювали методику навчання техніки бігу та штовхання ядра. На заняттях з “Легкої атлетики та методики викладання” вони самостійно проводили частини уроку з подальшим аналізом, накопичували базові знання з предмета, що сприяло формуванню професійно-педагогічної готовності до самостійної діяльності [3].

Програма VII семестру передбачає вивчення двох видів (змістових модулів) легкої атлетики: біг на середній дистанції (800 м та 1500 м) та штовхання ядра.

Схема модульно-рейтингових показників, яка була використана, складалася з двох частин. Перша (практична) – тестування та контрольні нормативи – давала можливість аналізувати рівень засвоєння студентами практичного матеріалу. Друга (теоретична) – бліц-опитування та теоретичні знання – дозволяла контролювати рівень засвоєння теоретичного матеріалу з легкої атлетики. У роботі відповідно до частин схеми показників зроблено аналіз результатів накопичення балів студентами (максимальний дорівнює 100 %) за шкалою: недостатньо, достатньо, задовільно, добре, відмінно.

Практичне тестування виконувалось через демонстрацію техніки виконання таких легкоатлетичних вправ: високого старту, бігу по дистанції та віражу, техніки штовхання ядра з місця та зі скоку. Прийом контрольних нормативів здійснювався при використанні загального методу.

Теоретичне тестування складалося з двох частин. Перша – бліц-опитування з теми, яка вивчалася на попередньому занятті. Друга – теоретичні питання з усіх розділів програми, що вивчалися протягом I–VII семестрів аналіз техніки легкоатлетичних вправ, удосконалення техніки, методика викладання, правила змагань.

Таблиця 1

Схема модульно-рейтингових показників з легкої атлетики у VII семестрі

Прізвище, ім'я	Практичне тестування				Контрольні нормативи			Теоретичне тестування			
	техніка бігу на середній дистанції	техніка бігу по віражу	техніка штовхання ядра з місця	техніка штовхання ядра зі скоку	біг на 800 м	біг на 1500 м	штовхання ядра	бліц-опитування	теоретичні питання	додаткові бали	сума балів
Бали	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10

Протягом викладання дисципліни студенти самостійно заповнювали індивідуальну схему модульно-рейтингових показників. Аналогічні схеми заповнювалися студентами щороку (з першого по сьомий семестри). Ці схеми були розроблені згідно з матеріалом, який вивчався у тому чи іншому семестрі. Вони є складовою частиною робочої програми з курсу “Легка атлетика з методикою викладання”. Після закінчення семестру студенти отримували атестацію.

Аналіз використання можливостей з накопичених балів показав, що при практичному тестуванні відмінну кількість балів отримали 17 % студентів, добру – 54 %, задовільну – 27 % (табл. 2). Це пояснюється тим, що рухові дії, які входили у тестування, є висококоординаційними (штовхання ядра з місця і зі скоку), що викликало у студентів певні труднощі. Виконання таких видів, як біг на дистанції 800 та 1500 м, потребує розвитку загальної витривалості – однієї із важливих фізичних якостей. Таким чином, використання вправ, які складають основу техніки легкоатлетичних видів, необхідне для розвитку сили, швидкості та витривалості, що саме по собі є доцільним.

Таблиця 2

Результати накопичення балів згідно з частинами схеми модульно-рейтингових показників, %

Шкала	1 частина		2 частина	
	практичне тестування	контрольні нормативи	бліц-опитування	теоретичні знання
Недостатньо	–	3	–	2
Достатньо	2	16	6	9
Задовільно	27	23	35	34
Добре	54	48	37	31
Відмінно	17	10	22	24

Практичне тестування показало, що технічне оволодіння легкоатлетичними вправами відбувається у студентів краще, ніж складання контрольних нормативів. Студентів, які б отримали “недостатньо” – не було, “достатньо” – лише 2 %, “відмінно” та “добре” – 71 % порівняно з 58 % у розділі “контрольні нормативи”. Таким чином, при складанні контрольних нормативів виявилось, що рівень розвитку швидкісно-силових якостей недостатній. Ті студенти, що не зуміли піднятися вище задовільного рівня (42 %), не використали можливості практичного здобутку балів. Їм необхідно приділяти більше уваги теоретичному розділу оцінювальних параметрів.

Аналіз індивідуальних схем виявив, що студенти, які набрали відносно малу кількість балів за практичним тестуванням, змогли якісно підготуватися до наступного теоретичного й отримати, в більшості, відмінну та добру кількість балів.

Висновки. Використання модульно-рейтингової системи дозволяє викладачу і студенту контролювати накопичення балів протягом зазначеного періоду навчання та скеровувати сумісні зусилля. Рейтингова система оцінювання стимулює підвищення інтересу до кінцевого результату, що сприяє формуванню більш свідомого й активного ставлення до навчальної діяльності.

Література

1. Сікорський П. Експериментальне положення про кредитно-модульну технологію навчання у вищих навчальних закладах // Освіта.– 2004.– № 19.– С. 4–5.
2. Застосування кредитно-модульно-рейтингової системи оцінки успішності в навчальному процесі з фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів / О. В. Зеленюк, Л. С. Кравченко, Т. В. Лохманюк та ін. // Буковин. наук. спорт. вісн.: Зб. наук. пр.– Вип. 2.– Чернівці, 2005.– С. 16–20.
3. Якименко Ю. Кредитно-модульна система як важлива складова інтеграції вищої освіти України до загальноєвропейського освітнього простору // Вища шк.– 2004.– № 1.– С. 50–63.

Анотації

Рейтингове оцінювання є однією з основних складових частин кредитно-модульної системи. В експерименті проаналізовано накопичення балів із різних показників модульно-рейтингової схеми “Легка атлетика та методика викладання” для VII семестру. Підвищення інтересу студентів до кінцевого результату навчання сприяє формуванню свідомішого та активнішого ставлення до навчальної діяльності.

Ключові слова: *рейтингове оцінювання, кредитно-модульна система, технологія.*

Рейтинговое оценивание является одной из основных составляющих кредитно-модульной системы. В эксперименте сделан анализ накопления баллов по различным показателям модульно-рейтинговой схемы “Легкая атлетика и методика преподавания” для VII семестра. Повышение интереса студентов к конечному результату обучения способствует формированию более сознательного и активного отношения к учебной деятельности.

Ключевые слова: *рейтинговое оценивание, кредитно-модельная система, технология.*

Grading is a basic method of the credit-modulus system. The experiment has the analysis of accumulation of grades analyzing different results of the credit-modulus system of the scheme "Track-and field athletics and methods of teaching" for the VII semester. The increasing interest of students in the ultimate result completes more conscious and active attitude towards educational activity.

Key words: rating evaluation, credit-model system, technology.

УДК 378:796

*Андрій Огнистий,
Катерина Огніста*

Досвід магістерської підготовки з дисципліни “Методика викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах” в умовах кредитно-трансферної системи навчання

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах утвердження української освіти щодо європейських стандартів, важливого значення набуває підготовка магістра педагогічної освіти у галузі фізичного виховання і спорту, котрий безпосередньо буде мати змогу працювати у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації і нести фізичну культуру у студентські маси.

Болонський процес, що базується на кредитно-трансферній системі організації навчального процесу, вимагає нового підходу до формування навчальних планів і програм навчальних дисциплін, які насамперед повинні враховувати можливість мобільності студента (магістранта) в єдиному освітньому середовищі [1; 2].

Аналіз наукових джерел виявив широкий інтерес зарубіжних та вітчизняних фахівців до загальних питань проблеми кредитно-трансферної системи організації навчального процесу: А. Barblan, 1999 [9]; Naug Guy, 2000; М. К. Ван дер Венде, 2000; О. В. Долженко, 2000; В. С. Журавський, М. З. Згуровський, 2003; В. Г. Кремень, 2003; М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин, 2003, та ін.

Водночас вивчення доступної нам науково-методичної літератури, на превеликий жаль, не виявило наукових чи методичних розробок, що стосуються магістерської підготовки в умовах реформування педагогічної освіти за напрямом – “Методика викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах”.

Об’єктом дослідження є процес професійної підготовки магістрів за напрямом “магістр педагогічної освіти у галузі фізичного виховання”.

Предметом дослідження є структура та зміст навчального курсу “Методика викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах”.

Мета дослідження – узагальнити та описати структуру та зміст навчального курсу “Методика викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах” за вимогами кредитно-трансферної системи організації навчального процесу.

Основними **методами дослідження** виступали методи вивчення літературних джерел і документальних матеріалів та теоретичний аналіз і синтез.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із переходом на нову систему підготовки фахівців перед кафедрами, що її здійснюють, постає нове завдання зі створення нових та модифікації вже існуючих навчальних програм відповідно до вимог, що висуваються Болонською конвенцією про загальний європейський освітній простір. Чотирьохрічний досвід роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, який є регіональним центром із переходу педагогічної освіти на засади Болонської конвенції, може бути корисним для інших вузів у плані підготовки магістрів педагогічної освіти у галузі фізичного виховання.

Ми пропонуємо наше бачення на формування структури та змісту навчальної дисципліни “Методика викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах”.

Навчальна робота з курсу “Викладання методики фізичного виховання у вищих навчальних закладах” для магістрів за спеціальністю “магістр педагогічної освіти у галузі фізичного виховання і спорту” проводиться у формі лекцій, практичних, семінарських занять, індивідуальної, самостійної та наукової роботи.

Лекційний курс – передбачає послідовне викладення матеріалу. У лекціях подаються основні питання курсу, найбільш складні його розділи, розглядаються найновіші дані й ін.

Особливу увагу звернено на зв'язок із практичним і теоретичним курсом фізичного виховання під час бакалаврської підготовки, взявши за основу його професійно-педагогічний напрямок.

Семинарські й практичні заняття направлені на поглиблене вивчення окремих тем курсу, детальний розбір найбільш складних питань, служать для перевірки знань і вмінь магістрантів. Частина практичних занять (у вигляді демонстраційних) проводиться під час навчального процесу студентів.

Індивідуальна робота проводиться з магістрантами під керівництвом викладача. На цих заняттях деталізується інформація про розділи, які вивчаються на основному аудиторному занятті, вивчаються теми елективного компоненту, магістранти виконують індивідуальні навчально-дослідні завдання.

Самостійна робота включає виконання магістрантами фізичних вправ самостійно, роботу в інформаційній мережі, з літературою, участь у змаганнях тощо. Спеціально, для полегшення навчання магістрантів, нами розроблені інтерактивні курси, які поміщені в загально університетську мережу та доступні з будь-якого університетського комп'ютера.

Узагальнено весь курс можна відобразити у формі подання навчальних тем та індивідуально-самостійних завдань.

Першим кроком модифікації навчального процесу до європейських вимог є розробка загальної структури предмета.

У ТНПУ ім. Володимира Гнатюка розроблена єдина форма опису навчального курсу, яка є досить простою і дає всю необхідну інформацію (табл. 1).

Таблиця 1

Структура навчального курсу: “Методика викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах”

Напрямок, освітньо-кваліфікаційний рівень	Організаційно-методична характеристика навчальної дисципліни							
	академічна характеристика	структура					зміст	
Спеціальність № 8.010103 “Магістр педагогічної освіти у галузі фізичного виховання”	Рік навчання: 1	Кількість залікових кредитів та змістових модулів з них: 4 – (6+1) ЗМ Кількість годин: лекції (теоретична підготовка): 18 год , семінарські заняття: 18 год , самостійна робота: 54 год , індивідуальна робота: 18 год . Вид контролю: екзамен Система оцінювання: 100-бальна					Мета дисципліни “ Методика викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах ” – послідовне формування фізичної культури особистості фахівця відповідного рівня освіти Модуль I. Аудиторна робота (лекції, семінарські) ЗМ 1. Теоретичний компонент навчального курсу ЗМ 2. Методичний компонент навчального курсу Модуль II. Індивідуальна робота (індивідуальні заняття) ЗМ 1. Теоретичний компонент навчального курсу ЗМ 2. Методичний компонент навчального курсу ЗМ 3. ІНДЗ Модуль III. Самостійна робота (самостійні заняття) ЗМ 1. Теоретичний компонент навчального курсу ЗМ 2. Методичний компонент навчального курсу	
	Семестр: 1							
	Кількість тижнів навчання: 18							
	Кількість годин на тиждень: 4							
	Позиція за базовим навчальним планом: обов'язковий	Кількість балів за:						
	Кількість ECTS кредитів: 4	Модуль I		Модуль II				
Вид підсумкового контролю: екзамен	ЗМ 1	ЗМ 2	ЗМ 1	ЗМ 2	ЗМ 3	ЗМ 1	ЗМ 2	
	12	20	10	8	10	15	25	
	100 балів							

Література: 1. Белов Р. А., Сермеев Б. В., Третьяков Н. А. Самостоятельные занятия студентов физической культурой: Учеб. пособ.– К.: Вища шк., 1988.– 208 с. 2. Дубогай О. Д., Завацький В. І., Короп Ю. О. Методика фізичного виховання студентів віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи: Навч. посіб.– Луцьк: Надтир'я, 1995.– 220 с. 3. Канишевський С. М. Науково-методичні та організаційні основи фізичного самовдосконалення студентства: Вид. II, стер.– К.: ІЗМН, 1999.– 270 с. 4. Ткач П. М. Фізичне виховання студентів вузу: Навч. посіб.– Кн. I.– Луцьк: Надтир'я, 1996.– 178 с.

Послідовність проходження та зміст навчального матеріалу пропонується нами на основі чотирьохрічних досліджень із проблеми викладання курсу фізичне виховання у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації. Запропонований матеріал базується на бакалаврській підготовці фахівців із фізичного виховання та є тим мінімумом, що необхідний для викладання предмету фізичне виховання у вищому навчальному закладі (табл. 2).

Таблиця 2

Навчальні теми та індивідуально-саймостійні завдання з дисципліни “Методика викладання фізичного виховання у вищому навчальному закладі”

№ з/п	Теми	Завдання для самостійного виконання магістрантами
1	Фізична культура і спорт у вищих навчальних закладах України	У бібліотеці визначити літературні джерела, що стосуються фізичної культури студентів
2	Мета й основні завдання фізичного виховання у вищих навчальних закладах різного профілю	Визначити завдання фізичного виховання відповідно до специфіки навчання у визначеному навчальному закладі
3	Кафедра фізичного виховання – основна ланка управління фізичним вихованням у вищому навчальному закладі	Розробіть план засідань кафедри і план методичних семінарів на рік
4	Основні обов'язки викладача з фізичного виховання у вузі	Складіть індивідуальний план роботи на рік та план співпраці із факультетом, де проводяться заняття з фізичного виховання
5	Основні положення і вимоги базової навчальної програми фізичного виховання для студентів вищих навчальних закладів	Розробити робочу програму для студентів 1–3 курсів, враховуючи сітку годин і завдання, поставлені в навчальній програмі відповідно до КТСОНП
6	Зміст роботи навчальних відділень із фізичного виховання	Розробити програму самостійних занять для студентів залежно від навчального відділення
7	Фізична культура і спорт у режимі навчального дня, побуту і відпочинку студентів	Розробити орієнтовний погодинний розпорядок дня студента із включенням у нього форм фізичного виховання (у навчальний і вихідний день)
8	Діяльність спортивного клубу у вищому навчальному закладі	Складіть план роботи спортивного клубу на рік
9	Масова оздоровча фізична культура і спортивна робота у вищому навчальному закладі	Скласти календар спортивно-масових і оздоровчих заходів із фізичного виховання у вузі на рік (із розрахунку 1–2 заходів на місяць)
10	Лікарський контроль і самоконтроль у процесі фізичного виховання студентів	Розробіть систему тестового контролю і самоконтролю для студентів обраного факультету
11	Фізична рекреація та реабілітація студентів	Розробити один рекреаційний (реабілітаційний) захід для студентів вищого навчального закладу
12	Професійно-прикладна фізична культура студентів	Скласти програму професійно-прикладної фізичної підготовки для майбутніх учителів з урахуванням специфіки їх діяльності і навчання
13	Особливості викладання фізичного виховання на різних факультетах педагогічного навчального закладу	Підберіть форми і засоби для організації фізичного виховання на окремому факультеті з урахуванням специфіки навчання

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, ми можемо визначити:

1. Перехід національної освітньої системи до європейської вимагає переосмислення ключових положень формування змісту навчальних предметів і технології їх структурування.

2. Методика викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах як навчальна дисципліна у свою структуру повинна включати аудиторний модуль, модулі самостійної та індивідуальної роботи.

3. Подальші дослідження повинні бути спрямованні на уніфікацію системи оцінювання в умовах кредитно-модульної системи та технологію узгодження навчальних програм вузами-партнерами.

Література

1. Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: ІВЦ «Вид-во “Політехніка”», 2003. – 200 с.
2. Кремень В. Г. Болонський процес: зближення, а не уніфікація // Дзеркало тижня. – 2003. – № 48 (473). – 13–19 груд.

Анотації

У статті розкрито структуру навчального курсу магістерської підготовки з фізичного виховання з погляду входження України в європейський освітній простір.

Ключові слова: *магістр, методика викладання, фізичне виховання.*

В статье рассматривается структура учебного курса магистерской подготовки по физическому воспитанию с точки зрения вхождения Украины в европейское образовательное пространство.

Ключевые слова: *магистр, методика преподавания, физическое воспитание.*

In the publication the questions of structure of course open up physical education for the students of higher educational establishments of pedagogical type in the light of European integration.

Key words: *master's degree, method of teaching, physical education.*

УДК 378:796

Володимир Омеляненко

Використання ресурсів Інтернету в біологічній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

Постановка проблеми. Підвищення ефективності вищої школи неможливе без зміни парадигми організації навчального процесу. На зміну традиційній освітній моделі, що базується на пріоритеті простого засвоєння і відтворення інформації, має прийти нова модель, головною метою якої є всебічний розвиток особистості. Одним із завдань модернізації навчального процесу є запровадження інноваційної (інтерактивної) моделі навчання з використанням сучасних комп'ютерних, інформаційних та комунікаційних технологій, нарощування дослідницького, експериментального потенціалу як основи підготовки фахівця [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне суспільство називають інформаційним, оскільки інформація стала найважливішим ресурсом, що забезпечує прогрес людства. Накопичені величезні обсяги інформації в електронних базах даних, які швидко збільшуються. Створені комунікаційні мережі, що дозволяють отримувати і передавати будь-яку інформацію: текст, графіку, аудіо- та відеозаписи. Майже в усіх сферах життя люди, організації, держави виступають як суб'єкти інформаційних відносин. У такому глобалізованому світі людина не може діяти максимально ефективно, не може підтримувати свою професійну компетентність без використання ресурсів Інтернету як джерела інформації і засобу її доведення до людини [1; 2].

Важливість використання нових інформаційних технологій в умовах інформаційного суспільства, зокрема для освітньої галузі, визначена Законом України “Про національну програму інформатизації” (1998), Концепцією Національної програми інформатизації (1998), Указом Президента України “Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні” (2000).

Проблемі оволодіння і використання технологіями пошуку й опрацювання необхідної інформації в Інтернеті приділяється увага в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006–2010 роки. Заходи, передбачені цими документами,

спрямовані на удосконалення національної системи освіти, серед них: підключення до мережі Інтернет навчальних закладів; створення освітніх порталів; навчання викладачів вищих навчальних закладів, студентів та вчителів шкіл інформаційно-комунікаційних технологій [3; 4].

В умовах входження України в інформаційну стадію розвитку в наукових дослідженнях приділяється значна увага проблемі впровадження комп'ютерних технологій в освітній процес навчальних закладів; використання освітніх можливостей мережі Інтернет; дослідження особливостей функціонування порталних систем. Активно розробляються теоретико-методологічні засади дистанційної освіти. Поширюється досвід функціонування окремих освітніх сайтів [5].

Спеціалістами зазначається, що впровадження Інтернет-технологій у навчальний процес сприяє організації його інтерактивного спілкування зі спеціалістами; реалізації альтернативних шляхів отримання інформації; створенню умов для систематизації та узагальнення молоддю людиною отриманої інформації; наданню допомоги у формулюванні висновків і рекомендацій стосовно поданого запиту.

Дослідження свідчать, що використання мережі Інтернет сприяє розвитку мислення, надає нові засоби для розв'язання творчих задач, змінює стиль розумової діяльності. У поєднанні зі стрімким розвитком інформаційних технологій, мультимедіа і віртуальної реальності Інтернет відкриває нові можливості у представленні студентам навчальних матеріалів, посиленні мотивації і самостійності роботи студентів, реалізації індивідуального підходу до навчання. Усе це разом забезпечує умови для підготовки спеціалістів на рівні, що відповідає вимогам постіндустріального суспільства. Це обґрунтовує доцільність розробки та експериментальної перевірки педагогічних технологій навчання з використанням засобів інформаційно-освітніх порталів у мережі Інтернет [6; 7].

Отже, резервом підвищення якості освіти є інформатизація освітнього процесу шляхом активного використання ресурсів мережі Інтернет. Одним із принципів організації навчання у вищому навчальному закладі має стати технологізація навчальної діяльності, створення науково-інформаційного простору і використання для цього можливостей нових комунікаційно-інформаційних засобів.

Мета дослідження – обґрунтувати можливості використання ресурсів мережі Інтернет для формування здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури.

Завдання дослідження:

1. Вивчити освітні можливості мережі Інтернет.
2. Визначити перспективи застосування інформаційних і комунікаційних технологій для формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури.

Відповідно до поставленої мети використовувалися такі **методи дослідження**: аналіз нормативних документів, офіційних документів Міністерства освіти і науки України, спеціальної літератури, періодичної преси.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз спеціальної літератури показав, що Інтернет – це не лише комп'ютерна сітка і не просто можливість оперативного доступу до інформації, це нове навчальне середовище, в якому навчальний процес стає більш інформативно і науково забезпеченим; зменшуються витрати часу як викладачів, так і студентів; економляться витратні матеріали; посилюється мотивація навчальної діяльності студентів. Проте темпи впровадження у навчальний процес нових комунікаційно-інформаційних засобів є повільними [8].

Часто мережа Інтернет використовується студентами для представлення і пошуку інформації у Всесвітньому Павутинні та забезпечення швидкого зв'язку за допомогою електронної пошти. У дійсності ж сфера застосування Інтернету у вузах може бути значно ширшою.

Ресурси Інтернету, які можуть використовуватися для формування здоров'язберігаючої компетентності студентів факультету фізичного виховання, можна умовно поділити на три групи: електронна пошта (e-mail, ICQ), електронні конференції (news, форуми, чати) і www-сторінки (World Wide Web).

1. Робота з www-сторінками – найбільш цікавий розділ. Людина або організація можуть створити власну www-сторінку і розмістити там інформацію, якою вони хотіли б поділитися з іншими. Сервери всесвітньої павутини можуть використовуватися викладачем у процесі підготовки до занять для пошуку додаткової інформації та оновлення вже розробленого навчального матеріалу; студентами для пошуку інформації в процесі підготовки різного роду творчих робіт.

Сьогодні студенти, вивчаючи матеріал біологічних дисциплін, практично не використовують ресурси Інтернету, які є легкодоступними й містять багато нової корисної інформації. Однією з причин є те, що в процесі роботи з web-сторінками викладач і студент стикаються з проблемою пошуку потрібної інформації. У цьому їм можуть допомогти особливі пошукові сервери, де

необхідно лише ввести запит у пошукову стрічку і за декілька секунд буде надано список сайтів, які містять необхідну інформацію. Для прикладу назвемо такі глобальні пошукові системи Google, Google Scholar і Scirus – пошук наукової інформації, FileWatcher – пошук FTP-ресурсів. Пошукові системи Росії Yandex, Rambler, Апорт, FileSearch.ru. Пошукові системи України Мета, Сова, Український портал, FilesComUa.

Аналіз зарубіжного Інтернет-контенту засвідчив наявність у глобальній мережі значного масиву інформаційних ресурсів з альтернативними методами навчання (комп'ютерні тренажери – емулятори), які дозволяють у біологічних дослідженнях отримувати результат без використання тварин – www.ardf-online.org; <http://video.mdc.port.ac.uk/therat.htm> and <http://userwww.port.ac.uk/advice4.htm>; www.neotek.com; scienceclass.com/dissect; www.calf.vetmed.ucdavis.edu; www.societies.nc1.ac.uk/asab; www.digitalfrog.com; www.tangentacientitic.com; www.dabender.freeseffe.co.uk/dabcomp.html; www.perm.org/resource/video/html; www.calf.vetmed.ucdavis.edu; www.awlonline.com/bc; www.critcon.com; www.univet.hu/english/units/physiology; www.sheffbp.co.uk; www.clabs.de; www.uni-marburg.de/physiology/Braun/Neurodynamics.htm [9].

Дослідження україномовного Інтернет-контенту також засвідчив наявність чималої кількості зведених каталогів інформаційних ресурсів здоров'язберігаючого спрямування, які можуть використовуватися студентами вищих навчальних закладів. Наприклад, «Сводный каталог периодических изданий “Марс”» (<http://mars.udsu.ru>) на запит про наявність журналів оздоровчого спрямування запропонував 6 журналів “Фізіологія людини і тварин”, журнали “Спортивна медицина”, “Спортивне харчування” та інші. У пошуковому каталозі “TheList” (<http://thelist.ru/catalog.php>) було знайдено 1 016 сайтів про здоров'я; “Google” – лише в Україні 1 170 000 сайтів, із них українською мовою – 385 000; журналів з фізіології – 58 100, із них українською мовою – 936. В Інтернеті можна знайти великі тематичні підбірки електронних текстів та колекції рефератів оздоровчої тематики (<http://www.br.com.ua/>, <http://edu.meta.ua/>, <http://www.uaportal.com/Science/Referats/>), є медичні енциклопедії, анатомічні атласи (<http://med.claw.ru>), безкоштовні електронні підручники, які подаються в режимі on-line. На Web-сторінці НБУВ (www.nbuv.gov.ua) у розділі “Он-лайн книги, газети, журнали” наведено інтернет-адреси деяких зібрань.

Наявність гіперпосилань на сторінки інших освітніх сайтів дозволяє створювати інформаційний продукт у варіанті веб-квесту, що полегшує отримання і подальший аналіз інформації студентами. Веб-квести дозволяють максимально втілювати міжпредметні зв'язки, створюють можливість для виконання творчих проектів, групових робіт.

Інтернет-ресурси містять електронні наукові видання для фахівців галузі фізичної культури, які також повинні використовуватися в процесі біологічної підготовки студентів факультетів фізичного виховання. Наприклад, наукові видання Національного університету фізичного виховання “Наука в олімпійському спорті”, “Теорія і методика фізичного виховання і спорту”, “Спортивна медицина” (www.nbuv.gov.ua/articles/nufvsu/); наукові видання Харківської державної академії дизайну та мистецтв “Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту”, “Физическое воспитание студентов творческих специальностей”, “Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв” (<http://www.nbuv.gov.ua/eb/khhpi.html>); науковий вісник Львівського державного університету фізичної культури “Спортивна наука України” (<http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/SNU/title.html>) та інші.

Використання інтернет-ресурсів здоров'язберігаючого характеру створює реальні умови для реалізації на практиці принципів педагогіки співробітництва, продуктивного навчання, дослідницьких (проектних) методів навчання. Це допоможе студентам глибше вникнути в медико-біологічні проблеми впливу сучасного спорту на організм людини, якісніше виконувати різні завдання дослідницького характеру. Робота з Web-сайтами дозволяє організувати навчальну діяльність у такий спосіб, коли студенти самостійно шукають, аналізують і узагальнюють матеріал, що покращує ефективність процесу навчання. Використання Web-сайтів допомагає визначати гностичні рівні студентів.

Інтегратором інформаційного забезпечення біологічних дисциплін студентів факультету фізичного виховання має слугувати освітній портал, який сьогодні відсутній. Першим етапом розробки освітнього порталу є створення віртуальних навчальних сайтів окремих вищих навчальних закладів або корпоративних мереж (Інтранет). Використання Інтранет створює у студентів «матеріальну» базу для вдосконалення корпоративного духу. Інтранет можна використовувати як спосіб організації колективної роботи, а не просто як конкретний набір технічних рішень.

2. Діалогова комунікація – off-line і on-line (e-mail, ICQ) дає можливість обміну листами між всіма користувачами комп'ютерів, які підключені до Інтернету. Вона може бути використана: викладачем для обміну навчально-методичною інформацією зі своїми колегами, методистами, провідними вченими із різних регіонів країни; студентами для обміну навчальними творчими роботами зі своїми однокурсниками з інших регіонів країни чи зарубіжжя; викладачами та студентами для взаємного обміну інформацією в процесі реалізації навчальних завдань і реалізації телекомунікаційних проектів.

3. Полілогова комунікація – off-line і on-line (конференції, форуми, чати) об'єднують людей за інтересами. Надіслана інформація попадає відразу до всіх її учасників. Телеконференції можуть бути корисними для викладачів при обговоренні в режимі on-line найбільш актуальних питань змісту й методів навчання, інших важливих і цікавих проблем; для студентів за участі в різного роду навчальних і пізнавальних телекомунікаційних проектах, наприклад інтелектуально-розвивальні ігрові програми “мозкового штурму” типу “Що? Де? Коли?”, “Брейн-ринг”. Інтерактивні психологічні заняття-тренінги – це інструмент для продуктивної рефлексії особистості, яка не тільки пізнає, спілкується, але й реалізує саму себе в синергії природної, соціальної і духовної форм буття людини.

Інтернет є зручним способом упровадження в навчальний процес альтернативних освітніх методик (кейс-технологія, інтернет-технологія, мультимедіа-технологія, технологія глосарного навчання та ін.).

Кейс-технологія дозволяє реалізовувати модульний принцип навчання. У ній кожен навчальний курс забезпечується спеціальним навчальним посібником, програмою і методичними вказівками, що допомагають освоювати навчальний матеріал.

Internet-технологія дозволяє реалізувати різні способи і методи навчання: електронні підручники і бібліотеки, тестові системи, засоби спілкування. При використанні internet-технології у студентів з'являється можливість розвивати технічні навички й уміння, необхідні користувачам Інтернет для комунікації і збору інформації; стежити за розвитком і змінами нових інформаційних технологій; вчитися синтезувати дані, придбані через Інтернет, у єдине ціле; використовувати різні пошукові системи.

Мультимедіа-технології дають змогу здійснювати поєднання в одному програмному продукті різноманітні види інформації: традиційні (тексти, таблиці, ілюстрації, фото й ін.) і оригінальні (звук, музика, фрагменти відеофільмів, анімація та інші ефекти). Технологія мультимедіа активізує пізнавальну діяльність студентів максимально широким чуттєвим сприйняттям.

Технологія глосарного навчання заснована на координації, узагальненні і запам'ятовуванні основних понять, термінів, явищ, персоналій. Глосарний метод розглядається як інтелектуальний процес, пов'язаний з активним гносеологічним пошуком. Робота над глосарієм, крім запам'ятовування, систематизації і відтворення, сприяє розширенню комунікативного досвіду, обмінові навчальною інформацією, з'ясуванню різних проблемних питань, формує стійкий пізнавальний інтерес, дослідницьку захопленість [10].

Особливістю віртуального світу є постійне оновлення існуючих інформаційних масивів, що серйозно ускладнює викладання всіх навчальних дисциплін. Одним зі способів вирішення цієї проблеми є створення електронного підручника, інтегрованого в Інтернет, який змінюватиме свій зміст залежно від змін, що відбуваються на освітніх порталах. У перспективі будуть з'являтися постійно актуалізовані електронні підручники, розроблені на основі сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, притаманних віртуальному світу. Можливо, у підсумку це приведе до нової освітньої парадигми, сутність якої буде полягати у витісненні традиційних паперових підручників гнучкими електронними навчальними курсами, що будуть актуалізуватися викладачами перед кожним семестром. Це дозволить ліквідувати відставання, часом досить значне, змісту навчальних матеріалів від реального положення справ у віртуальному світі і тим самим покращить рівень підготовки сучасних спеціалістів.

Сучасні інформаційні й телекомунікаційні технології повинні використовуватися в системі підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури. Це дасть можливість за короткий термін понайти вчителів із сучасними здоров'язберігаючими технологіями, медико-біологічними проблемами фізичного виховання, сучасними теоріями керування здоров'ям людини.

Отже, аналіз сучасного стану інформаційного забезпечення навчального процесу виявив зростаючий попит на оперативний і якісний глобальний зв'язок, а також на індивідуальне і колективне

отримання наукової, навчально-методичної, пізнавальної відеоінформації щодо питань професійної підготовки майбутнього вчителя. Активно розробляються і впроваджуються сучасні комунікаційні засоби e-mail, ICQ, News, форуми, чати, WAP, GPRS, 3G, аудіотрансляції, а також комп'ютерні віртуальні засоби навчального характеру. Спостерігається попит на мультимедіа-технології. Проте впровадження цих технологій стримується відсутністю обґрунтованих із наукової точки зору психологічних, методичних, організаційних та інших аспектів використання інформаційних і комунікаційних технологій у навчальному процесі.

Висновки

1. Аналіз спеціальної літератури показав, що освітні можливості мережі Інтернет ще недостатньо досліджено у теоретичному і практичному аспектах, зокрема малодослідженою залишається проблема використання ресурсів мережі Інтернет у біологічній підготовці студентів факультету фізичного виховання.

2. Впровадження інформаційних і комунікаційних технологій у навчальному процесі студентів факультету фізичного виховання сприятиме формуванню у них здоров'язберігаючої компетентності, підвищенню ефективності підготовки фахівця.

3. Аналіз спеціальної літератури виявив необхідність проведення досліджень щодо створення інформаційних освітніх порталів, які підвищують ефективність використання ресурсів мережі Інтернет.

Подальше дослідження передбачає:

- розробити педагогічну концепцію формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури, принципи відбору змісту, форми і методи навчання;
- обґрунтувати структуру інформаційно-освітнього порталу оздоровчого спрямування і визначити критерії ефективності його роботи;
- науково обґрунтувати психологічні, методичні та організаційні аспекти використання інформаційних і комунікаційних технологій з метою формування здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури.

Вимагають подальшого вивчення дидактичні і психологічні аспекти самостійного навчання студентів з використанням WAP, GPRS і 3G.

Література

1. Ніколаєнко С. Підвищення ефективності вищої освіти – визначальний чинник зростання соціально-економічного потенціалу держави. Доповідь на підсумковій колегії Міністерства освіти і науки України 23 лют. 2006 р., м. Київ.
2. Ярох А. І. Сучасні інформаційні та комунікаційні системи: Метод. матеріали для студентів очного, заочного та дистанційного навчання із спеціальності “Журналістика”. – Х., 2003. – 20 с.
3. Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006–2010 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 лип. 2006 р. № 396-р.
4. Національна доктрина розвитку освіти // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2002. – № 2. – С. 9–22.
5. Осадчий В. В. Педагогічні засади професійного консультування молоді засобами Інтернет: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2005. – 20 с.
6. Кустовський С. Комп'ютерні навчальні технології як засіб активізації самостійної роботи студентів-економістів / Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту. Сер.: Педагогіка. – 2004. – № 5. – С. 185–188.
7. Мокін Б. І., Грабко В. В., Месюра В. І., Юхимчук С. В. Досвід використання інтернет-технологій у Вінницькому державному технічному університеті // www.vstu.vinnica.ua/ies2000/doclad/a/a03.htm
8. Ніколаєнко С. М. Освіта в інноваційному поступі суспільства // Освіта України. – 2006. – № 60–61 (754).
9. Альтернативні методи навчання біології: Матеріали міжнародного науково-практичного семінару / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 19–20 вересня 2002 р. – К., 2002.
10. Вучева В. В., Мещерякова О. Н., Соколова Л. А. Использование дистанционной технологии с целью активизации познавательной деятельности студентов в системе профессионального физкультурного образования // Теория и практика физ. культуры. – 2002. – № 9. – С. 46–49.

Анотації

У статті розкриваються шляхи використання ресурсів мережі Інтернет з метою формування здоров'язберігаючої компетентності студентів факультету фізичного виховання.

Ключові слова: *інформаційні і комунікаційні технології, Інтернет, здоров'язберігаюча компетентність, студент, фізична культура.*

В статье раскрываются пути использования ресурсов сети Интернет с целью формирования здоровьесберегающей компетентности студентов факультета физического воспитания.

Ключевые слова: *информационные и коммуникационные технологии, Интернет, здоровьесберегающая компетентность, студент, физическая культура.*

In the article the ways of the use of resources of network the Internet with the purpose to forming of the competence to save a health students of faculty of physical education.

Key words: *technologies of information and of communication, Internet, competence, student, physical culture.*

УДК 378:796

Ірина Панасюк

Підготовка вчителів фізичної культури до проведення тренінгів

Одеський національний морський університет (м. Одеса)

Постановка проблеми. Гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу обумовлює діяльність учителя будь-якого фаху на розкриття потенційних можливостей та здібностей учнів. Традиційно вчитель фізичної культури спрямовує свою діяльність на фізичну підготовку і нові спортивні досягнення школярів, адже специфічною особливістю фізичного виховання є його спрямованість на біологічну сферу людини: зміну форм, функціональних можливостей як окремих систем, так і організму в цілому, розвиток фізичних якостей, навчання руховими діями, підвищення опору негативному впливу зовнішнього середовища та ін. Водночас фізичному вихованню притаманні загальні риси педагогічного процесу, тому гармонійний розвиток учнів потребує всебічного підходу до виховання підростаючого покоління. Сучасній людині необхідна не лише фізична і духовна гармонія, але також здатність комфортно себе почувати у повсякденному житті. Адже фізичне виховання є цілісним процесом, у якому розвиток (у біологічному аспекті) поєднується з розумовою освітою та вихованням: інтелектуальним, моральним, естетичним, патріотичним тощо. Процес засвоєння нових знань і формування усталених норм поведінки здійснюється в результаті міжособистісної взаємодії учителя й учня.

Пошук шляхів удосконалення навчально-виховного процесу діяльності спонукає учителів фізичної культури до використання у загальноосвітній школі таких інноваційних технологій, які передбачають “широке використання методів особистісного підходу і принципу педагогіки співробітництва” [2, 55]. Такими інноваціями можуть бути психолого-педагогічні тренінги, які доцільно використовувати у навчальній та виховній діяльності вчителя фізичного виховання і які сприятимуть гармонійному розвитку учнів, оскільки асоціюються з поєднанням фізичного й психічного здоров’я особистості [1, 24].

Використання тренінгів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури і навчання майбутніх педагогів цього фаху впроваджувати тренінгові технології в освітній процес не набуло широкого застосування, а тому потребує аналітичного підходу до визначення основних характеристик і функцій учителя-тренера не тільки у сенсі фізкультурного спрямування, а як учителя-майстра, що веде психолого-педагогічні тренінги, які можуть використовуватися студентами на практиці та в майбутній професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що за останні роки широкого використання для підготовки фахівців різних галузей набули тренінги [4, 13]. Значну увагу цій проблемі приділяли у своїх працях такі учені, педагоги і психологи, як І. Баєва, М. Бітянова, І. Вачков, Ю. Ємельянов, Є. Леванова, С. Макшанов, В. Пахальян, А. Прутченков, Є. Сидоренко, Ю. Тюшев, К. Фопель та ін.

Невирішеними частинами загальної проблеми, котрим присвячується ця стаття, є визначення функцій учителя, який використовує тренінги у своїй педагогічній діяльності.

Мета дослідження – розглянути чотирирівимірну функціональну модель проведення тренінгів, яка відображає чотири основоположні функції керівника тренінгових груп і може використовуватися майбутніми вчителями фізичної культури у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи педагогічний процес фізичного виховання учнів у загальноосвітній школі, можна виокремити два аспекти: задоволення усвідомлених і неусвідомлених потреб особистості у фізичній активності й освітньо-виховний аспект. Критеріями ефективності цього процесу є рівень вирішення оздоровчих, освітніх та виховних завдань етичної і моральної орієнтації [3].

Для ефективного виконання функцій учителя фізичної культури і педагога-вихователя необхідно здійснювати підготовку майбутніх фахівців цієї сфери з урахуванням сформованих реалій та соціального запиту на фізичне виховання. Відтак набуває актуальності концепція розвитку фізичного виховання студентів у вузах України 3–4 рівнів акредитації, у якій припускається, що фізичне виховання буде розвиватись у таких напрямках:

- послідовна гуманізація навчально-виховного процесу, збільшення його професійно-прикладної дієвості, якості та ефективності в цілому;
- підвищення ролі позанавчальних форм;
- поліпшення кадрового, наукового, методичного, інформаційного та інших видів забезпечення;
- запровадження сучасних методів керування фізичним вихованням;
- розвиток зв'язку фізичного виховання з його системним оточенням тощо [2, 54].

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що спостерігається інноваційна спрямованість процесу оновлення методики з підготовки вчителів фізичної культури на сучасному етапі. Зокрема, актуалізується навчання майбутніх учителів впроваджувати у навчально-виховний процес школи таких інновацій, які створюють умови для активної самостійної та продуктивної роботи кожного учня над собою; виводять школярів на певний рівень групового процесу; формують необхідні норми групового спілкування, оскільки останній здебільшого відбувається потім за принципом саморозвитку; безпосередньо впливають на параметри групового процесу і лише опосередковано – на окремих його учасників. Такою інновацією в освіті є тренінги.

Учитель-керівник тренінгу повинен володіти певними особистісними якостями, такими, як особистісна конгруентність, що передбачає міру відповідальності між тим, що людина говорить, і тим, що вона переживає; здатність до рефлексії (особистісного досвіду й досвіду учасників тренінгу); емоційна сензитивність (чутливість); емпатійність (співпереживання); спонтанність і відкритість у висловлюванні почуттів і думок тощо. Водночас учитель-тренер має бути готовим до виконання функцій організатора і керівника тренінгової групи.

Аналіз літературних джерел із цієї проблеми дає змогу охарактеризувати чотиривимірну функціональну модель проведення тренінгів, яка у спрощеному вигляді відображає чотири основоположні функції учителя-тренера, а саме:

- здійснення емоційного стимулювання учнів – учасників тренінгу;
- вияв поваги і толерантності до особистості учасників тренінгів;
- інтерпретування процесів, які відбуваються під час міжособистісної взаємодії між учасниками тренінгової групи;
- структурування групових процесів [5, 81–85].

Під емоційним стимулюванням розуміється така поведінка керівника тренінгового заняття, за допомогою якої він концентрує увагу групи на собі, як моделі діяльності учасника тренінгу. Високий рівень емоційного стимулювання сприяє вияву особистісного стилю поведінки кожного і є імпульсом до більшої довіри до самих себе та поштовхом до виникнення дискусій у межах інтерактивної взаємодії.

Другим виміром його поведінки є прояв уваги до особистості кожного учасника (справжній інтерес до його особистості, підтримка, визнання, заохочування до дій, прийняття кожного учня таким, яким він є, тощо). На жаль, під час педагогічної практики доводилося спостерігати, що деякі студенти, які проводили заняття у формі тренінгу, симулювали особистісну повагу до учнів, демонстрували доброзичливість і розуміння, яких насправді не відчували. Здебільшого це були студенти з поверховими знаннями в галузі психолого-педагогічних технік проведення тренінгів. Така “псевдоповага” до деяких учнів знижує ефективність міжособистісної взаємодії між учителем-тренером та учасниками тренінгу.

Функція інтерпретації розуміється як методика роботи ведучого, за допомогою якої він пояснює учасникам взаємозв'язки між певними діями кожного для кращого розуміння ними власної поведінки і сутності групових процесів. Учитель-тренер пропонує учасникам певні умови (рамки діалогу, модель конфлікту) для процесу особистісного зростання, навчання, взаємодії тощо. За цих умов акцентується увага на аналізі змодельованої ситуації і поясненні власної індивідуальної поведінки кожним учасником. Учителі-тренери, які надмірно використовують функцію інтерпретування, пригнічують взаємодію та ініціативу учнів-учасників тренінгу. Таким чином вони перетворюють тренінг в академічний семінар.

Під структуруванням групового процесу розуміється чітке визначення правил тренінгової гри, встановлюються норми, пов'язані зі стилем діяльності учасників, послідовністю їхніх дій тощо. За

допомогою структурування учитель-тренер регулює темп просування групи до визначеної мети, пропонує учасникам взяти участь у тій чи іншій діяльності, процедурі, вправі.

Учителі, які проводять тренінгові заняття, реалізують структурований стиль роботи, управляючи групою за допомогою пропозицій, а не за допомогою демонстрації власних дій. Тому учасники тренінгу сприймають таких керівників групи як певних режисерів. Однак не можна пропонувати на одному занятті багато структурованих ігор і вправ, тобто зловживати інтерактивними іграми. Доцільно оптимально реалізовувати всі чотири функції діяльності учителя-тренера.

Аналіз проведених занять-тренінгів майбутніми учителями фізичної культури показав ефективність роботи тих студентів-практикантів, які:

- помірно використовували емоційне стимулювання учнів до роботи у групі тренінгу;
- систематично виявляли увагу до кожного школяра та відзначали вагомість і цінність їхніх висловлювань, що є проявом поваги до учасників тренінгу;
- пропонували учасникам самостійно висловлювати достатню кількість інтерпретацій власної поведінки і дій у ситуації тренінгу;
- економно використовували структурування групового процесу, комбінуючи тренінгові вправи різного спрямування (фізичні, психогімнастичні, інтелектуальні, визначення моральних і життєвих цінностей, особистісного вибору тощо).

Найменш ефективними були уроки тих студентів, які під час проведення тренінгу працювали згідно з такою методикою:

- або занадто мало, або забагато використовували емоційне стимулювання, в результаті чого тренінг перетворювався в малоактивне заняття або у веселу, погано контрольовану гру;
- основну увагу приділяли процесу проведення тренінгу, а не його учасникам, що зменшувало рівень взаєморозуміння;
- не давали інтерпретації діям учасників під час тренінгу або занадто захоплювалися поясненнями, що знівельовувало основну мету проведення заняття;
- недосконало структурували тренінг, що призводило до втрати системності проведення заняття.

Висновки. Усі зазначені функції керівника тренінгу необхідно розглядати у комплексі в адекватному співвідношенні, що є умовою результативної роботи тренінгової групи.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі ми вбачаємо у глибшому аналізі шляхів використання навчальних тренінгів у підготовці вчителів фізичної культури і розробці необхідних тренінгових програм.

Література

1. Домашенко А. В. Концепція розвитку фізичного виховання студентів у вузах України 3–4 рівнів акредитації // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. С. С. Єрмакова. – Х.: ХДАДМ (ХХІІІ), 2002. – № 23. – С. 53–57.
2. Голошапов В. Р. История физической культуры и спорта. – М.: Академия, 2002. – 312 с.
3. Петровский В. В., Полищук В. Д. Биологическое, индивидуальное и социальное в сфере физической культуры: Метод. рек. по теме “Основы ТФК”. – К.: КГИФК, 1992. – 16 с.
4. Федорчук В. М. Соціально-психологічний тренінг “Розвиток комунікативної компетенції викладача”. Навч. посіб. – Кам’янець-Подільський: Абетка, 2004. – 240 с.
5. Фопель К. Технология ведения тренинга: Теория и практика: Пер. с нем. – 3-е изд. – М.: Генезис, 2007. – 267 с.

Анотації

У статті висвітлено сутність чотиривимірної функціональної моделі проведення тренінгів, яка відображає чотири основоположні функції керівника тренінгових груп.

Ключові слова: тренінг, модель, емоційне стимулювання, інтерпретація.

В статье освещена суть четырехмерной функциональной модели ведения тренингов, которая отражает четыре основоположные функции ведущего тренинговых групп.

Ключевые слова: тренинг, модель, эмоциональная стимуляция, интерпретация.

Essence of chotrivimiroi functional model of conducting of trainings, which displays four fundamental functions of anchorman to training of group, is reflected in the article.

Key words: training, model, emotional stimulation, interpretations.

Про деякі аспекти професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Польщі (2000–2005 роки)

Свентокшистська академія (Польща)

Актуальність дослідження полягає у вивченні закордонного досвіду підготовки вчителів фізичної культури, а також у визначенні позитивних аспектів у підготовці спеціалістів у цій галузі з метою застосування їх у навчальному процесі студентів факультетів фізичного виховання у вищих навчальних закладах, університетах і академіях фізичної культури України. Ця проблема вивчається у багатьох країнах Європи з метою удосконалення навчальних планів і програм у зв'язку з реформуванням освіти, яка розпочалася в останні роки майже в усіх економічно розвинутих країнах.

Мета дослідження полягає у визначенні та аналізі основних тенденцій процесу підготовки вчителів фізичного виховання в Польщі за період 2000–2005 років.

Створення польської системи підготовки вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах розпочалося ще у 20–30-х роках ХХ ст. Це завдання у країні реалізували Варшавська академія фізичного виховання, факультети фізичного виховання Познанського та Краківського університетів. Рівень організації навчального процесу в цих вищих навчальних закладах відповідав найкращим зразкам європейської освіти у цій галузі на той час. Навчальний процес проводили кращі науково-викладацькі кадри Польщі у галузі фізичного виховання. Разом з тим необхідно відмітити елітарний характер підготовки вчителів фізичного виховання у цих вищих навчальних закладах, випусники яких розпочинали свою діяльність в основному у престижних школах або призначалися на відповідальні посади в державних і освітніх установах. Однак потреби більшості основних і середніх шкіл країни щодо кваліфікованих спеціалістів із фізичного виховання не були забезпечені повною мірою.

Після завершення Другої світової війни у Польщі розпочався процес побудови нового суспільно-політичного ладу. За короткий час було відкрито ряд нових вищих навчальних закладів, у яких здійснювалася підготовка вчителів фізичного виховання. У 50-х роках її проводили профільні вищі навчальні заклади – Варшавська академія фізичного виховання, Вроцлавський, Познанський та Краківський інститути фізичного виховання. Пізніше було відкрито Катовицький і Гданський інститути фізичного виховання. У період 1945–1989 років польська система підготовки вчителів фізичного виховання досягла ряду успіхів, серед яких відзначимо насамперед її масовий характер, створення відповідної матеріальної бази у вищих навчальних закладах, упровадження заочної форми підготовки спеціалістів, створення структури навчальних закладів післядипломної освіти та ін. Разом з тим ця система мала й ряд недоліків: не вдалося повністю здійснити забезпечення польських закладів освіти (в основному – школи) висококваліфікованими вчителями (особливо у сільськогосподарських районах країни); відчувалася також нестача науково-професорських кадрів у вищих навчальних закладах; відмічалася недостатнє застосування у навчальному процесі передових технологій; догматизм у виборі загальнонаукових дисциплін у ВНЗ; низька заробітна платня викладачів ВНЗ та вчителів шкіл.

Після 1989 року, коли політична влада у Польщі перейшла до демократичних сил, розпочався процес демократизації і в галузі освіти, у тому числі в підготовці спеціалістів фізичного виховання. Основними напрямками були: надання вищим навчальним закладам широкої автономії, усунення впливу ідеології на зміст навчального процесу, матеріальне переоснащення ВНЗ та ін.

На сучасному етапі підготовка вчителів фізичного виховання в Польщі в основному має однопрофільний і двопрофільний характер. На сьогоднішній день її здійснюють: Варшавська АФВ та її філія в м. Бяла-Подляска, Вроцлавська АФВ, Гданська АФВіС, Познанська АФВ і її філія в м. Хожові-Великопольському, Катовицька АФВ, Краківська АФВ. Підготовку спеціалістів за спеціальністю “Вчитель фізичного виховання” здійснюють Жешувський та Щецинський університети; Бидгощська педагогічна академія; Зеленогурський вищий навчальний заклад; у недержавних ВНЗ, у тому числі в Островсько-Свентокрижському інституті бізнесу і підприємництва; у Прушківському інституті фізичної культури і туризму; у Плоцькому вищому навчальному закладі; у Білостоцькому, Цехановському, Ловицькому, Супрошильському педагогічних училищах.

Двопрофільна підготовка вчителів фізичного виховання за спеціальністю “Фізичне виховання і корекційна гімнастика” здійснювалася у Конінському, Кросненському, Тарнувському вищих навчальних закладах; за спеціальністю “Фізичне виховання і валеологія” – у Лодзькому університеті, у Перемишлянському, Рациборському, Тарнобжеському педагогічних училищах; філіалі Келецької

Свентокшистської академії в Пйотркуві-Трибунальському, Радомському політехнічному інституті; за спеціальністю “Вчитель початкових класів і фізичне виховання” – у Ченстоховському педагогічному інституті, Згежському педагогічному училищі; за спеціальністю “Вчитель початкових класів і корекційна гімнастика” – у Люблінському університеті ім. М. Кюрі-Складовської; за спеціальністю “Соціальна педагогіка і фізичне виховання” – у Слупській педагогічній академії; за спеціальністю “Спеціальна опіка і фізичне виховання” – у Люблінському університеті ім. М. Кюрі-Складовської; за спеціальністю “Біологія і фізичне виховання” – в Седлецькій академії; за спеціальністю “Вчитель початкової школи і фізичне виховання” – у Новосончинському вищому навчальному закладі.

Важливе значення для організації і фінансування системи підготовки вчителів фізичного виховання мала постанова Голови Ради міністрів Польщі від 3 листопада 2000 року, згідно з якою академії фізичного виховання переходили у підпорядкування Міністерству народної освіти. Таким чином завершився тривалий період перебування цих вищих навчальних закладів у підпорядкуванні Головного комітету фізичної культури (1950–2000) [7].

Наступним важливим кроком у напрямку модернізації процесу підготовки майбутніх учителів стала постанова міністра народної освіти від 13 червня 2003 року у справі визначення базових навчальних стандартів підготовки за освітньою кваліфікацією – магістра фізичного виховання, було встановлено базовий мінімум навчального навантаження у ВНЗ обсягом 3 300 годин, у тому числі – 150 годин педагогічної практики, а також обов’язкові спортивні табори (літній і зимовий) тривалістю до 20 днів [6].

Базовий трирічний навчальний стандарт підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем ліцензіат (відповідно до прийнятої на Україні кваліфікації – бакалавр) передбачав мінімум обов’язкового навчального навантаження обсягом 1 900 годин. Зміст навчального процесу складався з двох предметних блоків – основного і фахового. До складу першого блоку увійшли такі навчальні предмети: анатомія, антропологія, біомеханіка, фізіологія, педагогіка, психологія, теорія фізичного виховання, іноземна мова, інформаційні технології. До складу – другого – фахового блоку увійшли: антропомоторика, біомеханіка, корекційна гімнастика, валеологія, історія фізичного виховання, методика фізичного виховання, ігрові види спорту, індивідуальні спортивні дисципліни, теорія спорту, рухливі ігри, організація освіти, перша медична допомога, співи. Педагогічна практика у школі тривала не менше 6 тижнів, натомість тривалість літнього й зимового спортивних табірних зборів – 14 днів. Випусник отримував право професійно-педагогічної діяльності в основній школі, гімназії та спортивних клубах і товариствах.

Базовий навчальний стандарт дворічної підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр фізичного виховання (після трирічної ліцензіатської підготовки) встановлював не менше 900 годин обов’язкового навчального навантаження, який реалізовувався у двох навчальних блоках – основному і фаховому. До складу першого включено такі предмети: екологія, філософія, основи методологічних досліджень, педагогіка фізичної культури, психологія фізичної активності, соціологія і статистика; до складу другого – методика фізичного виховання, теорія тренувального процесу, туризм у школі, ігрові види спорту, індивідуальні дисципліни спорту, спеціальне фізичне виховання (недієздатні люди). Після закінчення навчання магістр отримував право працювати викладачем фізичного виховання, організатором туристичної роботи, організатором освіти у навчальних закладах основної і середньої освіти, а також викладачем фізичної культури у ВНЗ.

Підготовка фахівців фізичного виховання в Польщі в академіях фізичного виховання здійснювалась у трьох напрямках – “фізичне виховання” (педагогічна освіта), “туризм і рекреація” і “фізіотерапія”.

У навчальному процесі 2000–2005 років розподіл навчального навантаження серед навчальних циклів в академіях фізичного виховання мав такий вигляд: цикл дисциплін професійної та практичної підготовки (у %) – Варшавська АФВ – 58,2 %, Вроцлавська АФВ – 52,6 %, Гданська АФВіС – 60,1 %, Катовицька АФВ – 58,6 %, Краківська АФВ – 64,2 %, Познанська АФВ – 57,9 %; цикл дисциплін природничо-наукової підготовки: Варшавська АФВ – 18,3 %, Вроцлавська АФВ – 19,6 %, Гданська АФВіС – 17,4 %, Катовицька АФВ – 19,9 %, Краківська АФВ – 15,7 %, Познанська АФВ – 18,5 %; цикл дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки: Варшавська АФВ – 17,5 %, Вроцлавська АФВ – 23,7 %, Гданська АФВіС – 16,6 %, Катовицька АФВ – 17,3 %, Краківська АФВ – 15,9 %, Познанська АФВ – 17,8 %; цикл дисциплін за вибором навчального закладу: Варшавська АФВ – 5,5 %, Вроцлавська АФВ – 4,1 %, Гданська АФВіС – 5,9 %, Катовицька АФВ – 4,2 %, Краківська АФВ – 4,2 %, Познанська АФВ – 5,8 % [3; 4].

Внаслідок загострення ситуації на ринку праці, передусім можливості отримання праці в системі освіти на всіх його рівнях для випусників ВНЗ за спеціальністю “Вчитель фізичного виховання”, спостерігається зниження порівняно з попередніми навчальними роками загальної кількості студентів, що розпочинали навчання за цією спеціальністю, хоч і надалі їх відсоток в академіях фізичного виховання залишався домінуючим. Так, якщо в 1991–1995 роках на педагогічних факультетах фізичного виховання АФВ навчалася загалом у середньому на стаціонарних і заочних відділеннях 77 % взагальної кількості всіх студентів академій, то за 1996–2005 роки цей показник знизився до 61 % [3].

У 2005 році навчальний процес забезпечувало в академіях фізичного виховання Польщі 1 647 викладачів, з яких 15,8 % мали науковий ступінь доктора наук, 32,1 % – кандидатів наук та 52,1 % – асистентів і викладачів (без наукового ступеня). Порівняно з попередніми навчальними роками (1991–1995) навчальний процес забезпечувало загалом у таких вищих навчальних закладах 1 489 викладачів (відповідно 13,4 % – доктори, 27,5 % – кандидати наук та 59,1 % – асистенти і викладачі). Спостерігається деяке зростання кількості докторів наук, а також кандидатів наук, натомість знизилася кількість асистентів і викладачів. Одночасно настало скорочення ліміту прийому молодих спеціалістів на посаду асистента внаслідок погіршення фінансової ситуації в деяких академіях фізичного виховання [3].

Загалом ситуація у галузі розитку наукових кадрів із фізичного виховання ВНЗ, на думку Я. Ківерського і В. Осінського, мала ряд недоліків. Ці автори відмічали той факт, що частина молодих науковців досить рідко брала участь у науково-практичних конференціях, мало публікувала власні статті та методичні матеріали. “Науковий розвиток вищої освіти у галузі фізичної культури вимагає зростання кількості спеціалістів, які б постійно і більш активно брали участь у науково-дослідницькій роботі, публікували матеріали власних досліджень у кращих фахових виданнях, утримували і розвивали контакти не лише у своїй країні, а й за кордоном” [5, 98]. Варто також додати, що АФВ залишалися, як і в попередні роки, єдиними науковими осередками, що мали право надавання після захисту відповідних дисертацій наукових ступенів кандидатів та докторів наук у галузі фізичного виховання і спорту. За даними З. Яворського і К. Бухти, за період 1950–2005 років загалом здобули ступінь кандидата наук 1 976 осіб та 176 осіб – ступінь доктора наук [3].

У 2005/2006 навчальному році АФВ прийняли на перший курс 5 590 студентів і в цьому ж році кількість випусників становила 5 160 осіб. Загалом у період 2001–2005 років в АФВ Польщі навчалася 25 307 студентів (14 531 – на стаціонарних та 10 776 осіб – на заочних відділеннях) [3]. Саме ці вищі навчальні заклади продовжували відігравати головну роль у підготовці вчителів фізичного виховання в цей час, як і в попередні періоди, хоч помітною тенденцією на початку ХХІ століття стало зростання зацікавленості до цього виду підготовки в інших вищих навчальних закладах країни. Це сприяло підвищенню конкуренції серед державних і недержавних ВНЗ, у яких здійснювалася підготовка вчителів фізичного виховання, але одночасно створилася ситуація надлишку фахівців цієї галузі на ринку праці.

Загалом у 2005 році в загальноосвітніх школах, професійно-технічних училищах та технікумах навчальний процес із фізичного виховання забезпечувало понад 42 000 вчителів (7,5 % загальної кількості всіх учителів країни).

У процесі підготовки вчителів фізичного виховання активно застосовуються сучасні наукові технології, практично завершена комп'ютеризація в навчальному процесі. Вищі навчальні заклади забезпечені необхідним спортивним обладнанням та інвентарем. Одну з найкращих матеріальних баз для підготовки фахівців фізичної культури і спорту має Варшавська АФВ. До реалізації завдань практичної підготовки студентів у цій академії служать сучасні спортивні об'єкти: легкоатлетичний і гімнастичний спортивні комплекси та комплекс для проведення тренувального процесу і змагань з ігрових видів спорту; критий басейн; спеціальні спортивні зали для проведення тренування з різних видів боротьби, боксу, фехтування, важкої атлетики; два легкоатлетичні стадіони, на одному з яких можна проводити міжнародні змагання, дві водно-спортивні бази. В інших академіях фізичного виховання матеріальна база також повністю відповідає вимогам організації сучасного процесу підготовки спеціалістів фізичного виховання.

Традиційно на високому рівні здійснюється професійна підготовка із зимових видів спорту (гірські лижі, сноуборд, біг на лижах), яка організована в Катовицькій та Краківській АФВ, а з водних видів – у Гданській АФВіС.

Одночасно, як відмічали відомі польські вчені Г. Грабовський, В. Осінський, С. Суліш, З. Яворський та ін., у системі підготовки вчителів фізичного виховання та в організації навчального процесу у ВНЗ існував ряд недоліків, серед яких можна визначити такі: високий показник безробітних серед

випусників; недостатній взаємозв'язок між навчальними закладами, які готують учителів із цієї спеціальності; недостатнє фінансування педагогічних практик; нестача професорсько-наукових кадрів у ряді ВНЗ; високі ціни на підручники та іншу фахову літературу для студентів та ін. [1; 2; 3; 8; 9].

Висновки. Систему підготовки вчителів фізичного виховання Польщі у період 2000–2005 років характеризували:

- багатоваріантність підготовки вчителів фізичного виховання та здійснення підготовки за двома освітньо-кваліфікаційними рівнями – ліцензіат та магістр;
- домінуюча роль у процесі підготовки майбутніх учителів фізичного виховання серед ВНЗ академій фізичного виховання;
- загострення конкуренції між державними та недержавними вищими навчальними закладами в галузі підготовки спеціалістів фізичного виховання, внаслідок чого зростають труднощі у працевлаштуванні молодих спеціалістів;
- наявність відповідної матеріальної бази для проведення професійно-педагогічної підготовки фахівців;
- індивідуалізація та комп'ютеризація навчального процесу й широке застосування сучасних технологій.

Література

1. Grabowski H. Uwagi krytyczne o wychowaniu fizycznym i kształceniu nauczycieli. Oficyna Wydawnicza "Ipmuls" 2004, s. 70.
2. Grabowski H. O doborze na studia, kształceniu i pracy zawodowej nauczycieli wychowania fizycznego, [w:] "Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne", nr 8/9 2001, s. 4–8.
3. Jaworski Z., Buchta K. Rozwój publicznych uczelni wychowania fizycznego w Polsce. Wyd. Almamater, Warszawa 2007, s. 122.
4. Jaworski Z. Rozwój studiów wychowania fizycznego a możliwości zatrudnienia ich absolwentów w szkolnictwie, [w:] "Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne", nr 5 2002, s. 20–23.
5. Kiwerski J., Osiński W. Stanowisko Komitetu Rehabilitacji, Kultury i integracji Społecznej PAN w sprawie polityki badań naukowych w dziedzinie nauk o kulturze fizycznej, [w:] "Antropomotoryka", nr 30, s. 45–57.
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie standardu kształcenia w wyższych szkołach. Kierunek wychowanie fizyczne. Dz. U. nr 144 z 20 sierpnia 2003.
7. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 3 listopada 2000 zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Edukacji Narodowej. Dz. U. 2000, nr 94, poz. 1.038.
8. Osiński W. Nauczycieli wychowania fizycznego i jego kształcenie wobec wyzwań XXI wieku, [w:] "Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne", nr 12, 2001, s. 19–23.
9. Sulisz S. Złożone realia zmian w kształceniu nauczycieli, [w:] "Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne", nr 6–7 2001, s. 21–25.

Анотації

У статті розглянуто процес підготовки вчителів фізичного виховання в Польщі у 2000–2005 роках. Визначені головні тенденції розвитку системи підготовки польських учителів та можливості працевлаштування молодих спеціалістів.

Ключові слова: система, підготовка, вчитель, фізичне виховання.

В статье рассмотрен процесс подготовки учителей физического воспитания в Польше в 2000–2005 годах. Определены основные тенденции развития системы подготовки польских учителей и возможности трудоустройства молодых специалистов.

Ключевые слова: система, подготовка, учитель, физическое воспитание.

In the article the considered process preparation of education teachers physical education in Poland in 2000–2005 years. The define of general the tendencies of development system preparation of Polish teacher physical education and the chance employment graduates.

Key words: system, preparation, teacher, physical education.

Історико-педагогічні етапи становлення професійної підготовки фахівців фізичної культури у Східній Галичині у XX столітті

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (м. Дрогобич)

Постановка проблеми. Проблема підготовки вчителя і його педагогічна діяльність у третьому тисячолітті є актуальною. В історико-педагогічній літературі показано особливості формування змісту педагогічної діяльності учителя фізичної культури. У своїй роботі ми хочемо показати значення історико-педагогічного аспекту в підготовці вчителя фізичної культури у Східній Галичині у XX столітті.

На сучасному етапі відродження національно-культурного життя України, в умовах складної екологічної ситуації, викликає все більшу занепокоєність стан здоров'я і фізичної підготовленості молоді. У зв'язку з цим педагоги-науковці, викладачі-методисти та фахівці з фізичної культури пропонують оновити зміст, форми і методи підготовки фахівців фізичної культури, підвищити якість їх професійної освіти, яка плідно впливає на забезпечення й розвиток фізичного, психічного та духовного здоров'я підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчому пошуку шляхів покращення професійної підготовки фахівців фізичної культури та вирішенню низки проблем, що гостро постають перед сучасними вищими педагогічними закладами, сприятиме вивчення, переосмислення та конструктивне використання історико-педагогічних надбань минулого. Без вивчення та критичного переосмислення попереднього досвіду в підготовці фізкультурних кадрів є проблематичною розробка життєздатної системи професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту [1; 2; 5].

Зважаючи на те, що проблему професійної підготовки кадрів із фізичної культури досліджувало багато науковців, становлення та розвиток вітчизняної системи професійної підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту розглядають у працях Н. Ю. Зубанова, Л. П. Сущенко, Ю. М. Шкреттій, Р. Яблонський, питання змісту теорії та методики фізичного виховання описують Т. Ю. Круцевич, Б. М. Шиян, аспекти реформування системи освіти в Україні досліджують М. В. Дутчак, А. В. Цьось, не дослідженим залишається завдання систематизувати історико-педагогічні аспекти і визначити їх вплив на професійну підготовку фахівців з фізичної культури у Східній Галичині в XX столітті [3–6].

Мета дослідження – проаналізувати історико-педагогічні особливості розвитку фізичної культури на західноукраїнських землях і розглянути можливості використання здобутків минулого для підготовки вчителя фізичної культури. Запропонувати шляхи удосконалення знань учителя фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Галичина на кожній ділянці суспільного життя ставила перед собою завдання готувати фахівців з фізичної культури для загартування молоді, для виховання в них здорового духу, сильного тіла, національного усвідомлення свого призначення [1, 2].

Аналізуючи процес підготовки кадрів із фізичного виховання на західноукраїнських землях упродовж XX століття, необхідно зауважити, що сучасні вищі навчальні заклади використовують для підготовки фахівців з фізичної культури такі дисципліни, як анатомія, фізіологія, медицина, педагогіка, психологія, гігієна, методика фізичного виховання, історія фізичної культури, які є основою для виховання здорової особистості.

Відомо, що для підготовки кадрів з фізичної культури у 1947 році засновано Львівський інститут фізичної культури, навчальні плани для підготовки фахівців склалися з таких дисциплін, які формували знання учителя для виховання здорового покоління: анатомії і фізіології людини, загальної педагогіки та психології, історії фізичної культури, теорії та методики фізичного виховання. У 60-ті роки до навчальних планів додаються спецкурси (лікарсько-педагогічний контроль, психологічна підготовка, спортивний масаж). У 70-ті роки заклади фізичної культури готують фахівців за незмінними навчальними планами. У 80-ті до навчальних планів підготовки майбутніх учителів фізичної культури введено спортивну морфологію, біометрію, економіку й управління фізичною культурою. Нововведення в навчальні плани з підготовки фахівців фізичної культури принесла друга половина 90-х р., коли Україна стала на шлях національного відродження, введено в навчальні плани дисципліни “Основи валеології”, “Основи здоров'я і фізична культура”, а також “Західноукраїнський спортивно-гімнастичний рух”, які готують фахівців для формування здорового способу життя української нації.

Аналіз навчальних планів і програм показує, що в підготовці учителя фізичної культури не повною мірою враховуються історико-педагогічні аспекти. Тому пропонується врахувати такі етапи.

Перший етап – це значення товариств й організацій, які були створені у ХХ столітті й впливали на розвиток оздоровчого руху в Україні. Найбільш дієвим на західних теренах України був Сокільський рух. Сокільський рух допомагав зміцнювати силу, мужність, благородство через засоби фізичного виховання. Такі організації, як “Сокіл” і “Січ” утворилися відповідно до історичних обставин на західноукраїнських землях (1918–1939), а також товариства “Пласт” і “Луг” сприяли всебічному плеканню руханки і здоров’я, відродженню фізичного виховання й удосконалення здорового способу життя молоді. Робота в товариствах скеровувалася на загартування людини, зміцнення її фізіологічного стану, це допомагало організувати оздоровчий рух у західних регіонах України, що, у свою чергу, вимагало підготовки обізнаних фахівців.

Для формування духовного та фізичного гарту галицької молоді, прищеплення в неї потреби до здорового способу життя був організований спортивно-гімнастичний рух Галичини. Провідники українського спортивного руху ставили за мету зростити майбутню українську еліту, виховати почуття повноцінності в української молоді.

У Львові – культурному центрі Східної Галичини – закладено початки пластової організації. Перші пластові гуртки організовано 1911 р. при Академічній гімназії, учительській семінарії, при руханково-спортовому товаристві “Сокіл”.

Другий етап – значна роль у формуванні оздоровчої системи у Східній Галичині в ХХ столітті належить товариству “Просвіта”.

У кожную історичну епоху формуються певні ідеї, погляди, цінності, які адекватно відображають життєдіяльність людей і тим самим враховуються всі сторони побуту, виробництва, освіти, культури та виховання. З початку свого заснування “Просвіта” відіграла провідну роль не тільки в політичному та громадському житті Галичини, а й сприяла підтримці оздоровчих заходів.

Складні матеріально-економічні та соціально-культурні умови життя українського населення Галичини зумовлюють велику потребу молоді у кваліфікованих фахівцях з фізичної культури.

Третій етап – роль преси у формуванні здорового способу життя молоді Східної Галичини.

У редакційних статтях “Що таке сокілство”, “Нова програма навчання в середніх школах”, “Руханка на приладах”, у працях І. Боберського “Сокільський дух”, С. Гайдучка “Півстоліття сокілських видань” та “Фізичне виховання українського народу” відзначається, що українська громадськість починає цінувати фізичний гарт і водночас розуміти його вартість.

Серед публікацій “Сокільські вісті”, “Фізкультура і спорт” чільне місце займає проблема фізичного виховання, а саме “Спорт для здоров’я”, “Спорт для фізичної досконалості”.

Четвертий етап – значення сільських читалень у Галичині. Через друковані видання, театральні, вокально-хореографічні, музичні гуртки поширювалися знання про здоров’я, культуру, національну свідомість.

У повоєнний період ХХ століття у Східній Галичині для розвитку фізичної культури не вистачає кваліфікованих кадрів. У цей період мережа фізкультурних закладів набирає тенденції поступового зростання. Суспільство розвивається швидкими темпами і потребує якісно підготовлених фахівців.

Висновки і перспективи подальших розвідок з цього напрямку. Розвиток подій в Україні суттєво змінив суспільно-економічне життя кожної людини. Проведене дослідження дало можливість переосмислити цінність і значення учителя фізичної культури у вихованні дітей та молоді Галичини. Хочеться запропонувати розширити зміст підготовки учителя фізичної культури, враховуючи певні виховні заходи, характерні для Східної Галичини, які були б актуальні й сьогодні.

Отже, у підготовці вчителя з фізичної культури необхідними є знання не тільки історії фізичної культури, але й традицій певного регіону, що характерно для становлення та розвитку системи вищої освіти України.

Аналіз літературних джерел, а також історико-педагогічне дослідження дає підстави стверджувати, що для фізичного і духовного розвитку молоді Східної Галичини у ХХ столітті організовувалися товариства, недільні школи, преса.

Отже, нерозкритою залишається проблема відродження оздоровчого руху на всій території України.

1. Біленький Я. Українські приватні школи в Галичині.– Л.: Укр. пед. т-во, 1922.– 16 с.
2. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. Т. 1, 2. Українська Держава.– Ужгород: Б. в., 1930.– С. 45–60.
3. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва: Навч. посіб. для студ. пед. навч. закл.– Т.: Б. в., 1996.– С. 38–39.
4. Столбов В. В. История развития физической культуры и спорта: Уч. пособ. для студ. пед. ин-тов по спец. “Физическое воспитание”.– М., 1982.– С. 1–38.
5. Сущенко Л. П. До питання про неперервну фізкультурну освіту / Педагогіка і психологія професійної освіти.– 2001.– № 2.– С. 65–78.
6. Сущенко Л. П. Професійна підготовка фахівців фізичного виховання і спорту: історичний аспект // Педагогіка і психологія проф. освіти.– 2001.– № 1.– С. 185–194.

Анотації

Проблема підготовки вчителя і його педагогічна діяльність у третьому тисячолітті залишається актуальною. В історико-педагогічній літературі показано особливості формування змісту педагогічної діяльності учителя фізичної культури. У роботі ми розкриваємо значення історико-педагогічного аспекту в підготовці вчителя фізичної культури у Східній Галичині у ХХ столітті.

Ключові слова: *підготовка вчителя, педагогічна діяльність, історико-педагогічний аспект.*

Проблема подготовки учителя и его педагогическая деятельность в третьем тысячелетии остается актуальной. В историко-педагогической литературе показаны особенности формирования содержания педагогической деятельности учителя физической культуры. В работе указывается на значение историко-педагогического аспекта в подготовке учителя физической культуры в Восточной Галичине в ХХ веке.

Ключевые слова: *подготовка учителя, педагогическая деятельность, историко-педагогический аспект.*

The problem of teacher's training and his pedagogical activity is very important in the third thousand years. The peculiarities of pedagogical activity and requirements to personal features of a teachers are analyzed in historical and pedagogical literature. In our work we want to pay our attention on the role of the historical and pedagogical aspect in the training of physical training teachers in Eastern Galicia in XX century.

Key words: *teachers training, pedagogical activity, historical and pedagogical aspect.*

УДК 378:796

**Максим Рипунов,
Сергій Віцько**

Оптимізація соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ

Слов'янський державний педагогічний університет (м. Слов'янськ)

Постановка проблеми. Система вищої освіти України висуває досить високі вимоги до студентів, які почали навчання у ВНЗ. Особливо це стосується студентів-спортсменів, які, незважаючи на навчання, активно займаються спортом і показують високі спортивні результати. Саме з початком навчання у ВНЗ студенти-спортсмени проходять тривалий за часом процес соціально-психологічної адаптації до навчання. На жаль, сучасні дослідники вивчили не всі аспекти цього складного процесу, тому їх погляд спрямований на пошук чинників процесу соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів і можливість успішного та контрольованого управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На проблему соціально-психологічної адаптації студентів до вузівського навчання звертають увагу В. О. Головін, В. О. Масляков, О. В. Коробков [2], Ю. І. Євсєєв [3], В. О. Масляков, В. С. М'ятежніков [4], С. М. Віцько і М. О. Рипунов [1] та ін.

Перехід від шкільної до вузівської системи підготовки характеризується відомим “стрибком”, тому значна частина студентів не може швидко адаптуватися до умов навчання у вузі [3].

Включення студентів у нову систему життєдіяльності може супроводжуватися нервовою напругою, зайвою дратівливістю, млявістю, зниженням вольової активності, занепокоєнням. Ці явища, на нашу думку та на думку багатьох фахівців, пов'язані із труднощами процесу адаптації [1; 3; 4; 6].

Найважливішим завданням успішного керування процесом соціально-психологічної адаптації у ВНЗ є постійний облік умов життєдіяльності студентів, їх соціально-демографічних і соціально-

психологічних особливостей, облік ступеня відповідності характеру студентської активності ідеалові фахівця. Щоб забезпечити облік усіх характеристик життєдіяльності студентів-спортсменів для оптимальної соціально-психологічної адаптації до навчання, потрібно їх виявити та в майбутньому планувати свою роботу у ВНЗ, використовуючи дані сучасної науки й особливості контингенту студентів [3].

Проблему адаптації до умов й особливостей вузівського навчання – вузівському середовищу слід віднести до категорії особливих проблем [2].

Перед вищою школою виникає складне й водночас соціально значиме завдання – створити для студентів-спортсменів такий режим навчання, життя та тренування, який дає змогу без зниження рівня спортивних досягнень забезпечувати можливість успішного навчання [1; 2; 3; 4].

Дослідники визначили, що, залежно від строку навчання студентів, змінюються і чинники, які більшою чи меншою мірою впливають на соціально-психологічну адаптацію студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ. Урахування цих чинників дасть змогу оптимізувати цей процес та прискорити його в часі [1; 5]. Тому вивчення особливостей процесу соціально-психологічної адаптації (СПА) студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ є сьогодні достатньо актуальною проблемою, яка потребує відповідного науково обґрунтованого вирішення.

Мета дослідження – розробити методiku оптимізації соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ.

Відповідно до мети визначено такі **завдання** дослідження:

- 1) з'ясувати головні чинники соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ;
- 2) визначити ступінь впливу головних чинників соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ;
- 3) розробити й перевірити методiku оптимізації соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ.

Основні методи дослідження. У ході дослідження дібрано та використано такі методи: ретроспективний аналіз літературних джерел, анкетування, тестування, методи математичної статистики.

Дослідження проведене на базі факультету фізичного виховання Слов'янського державного педагогічного університету в період з вересня 2006 по травень 2007 року. Обсяг вибірки: 20 студентів I курсу; 20 студентів II курсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема соціально-психологічної адаптації має дуже специфічні особливості. Однією з головних особливостей є те, що досі не визначено відповідний перелік чинників цього процесу, а також не досліджено особливості та форми впливу на них. Не в кожному ВНЗ цю проблему вважають першочерговою. Як правило, цей процес проходить самостійно й асоціюється з “природним відбором” у процесі першого та другого курсів навчання у вузі. Хоча, на наш погляд, цей процес повинен бути керованим викладацьким і тренерським складом із перших днів навчання у вузі.

Спираючися на попередні дослідження проблеми соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів I і II курсів, а також попередні дослідження з виявлення чинників соціально-психологічної адаптації [1], визначено пріоритетні напрямки роботи з вирішення цієї проблеми.

Раніше було виявлено важливість впливу кількох чинників СПА (за методикою “Діагностика соціально-психологічної адаптації” (К. Роджерс, Р. Даймонд)) – “Адаптивність”, “Деадаптивність” і “Внутрішній контроль” [1]. За даними деяких авторів, а також за результатами досліджень виявлено, що процес СПА студентів-спортсменів залежить ще й від рівня мотивації до навчання [2–4]. Саме високий стійкий рівень навчальної мотивації формує у студентів потребу в оволодінні новими знаннями й навичками майбутньої професійної діяльності, а це головне у формуванні особистості спеціаліста.

Враховуючи існування великої кількості ще не визначених і не досліджених чинників СПА студентів-спортсменів, ми розширили коло вивчення впливу загальних особистісних психологічних якостей студентів-спортсменів на соціально-психологічну адаптацію до процесу навчання у ВНЗ, для чого були застосовані такі психодіагностичні методики:

- контент аналіз;
- 16-факторний особистісний опитувальник (тест Р. Кеттела);
- діагностика особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса;
- діагностика особистості на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса.

Отримані результати психодіагностичного вимірювання оброблено із застосуванням методів математичної статистики й систематизовані для подальшого їх використання у процесі оптимізації СПА студентів-спортсменів.

Для проведення контент-аналізу ми взяли за основу написання твору на тему "Мої перші кроки у ВНЗ", у якому студентам було запропоновано визначити особливості навчання у ВНЗ із перших днів перебування на студентській лаві, а також труднощі, з якими вони зіткнулися у процесі пристосування до нових умов навчання та життєдіяльності. Це дало нам змогу отримати дані про частоту використання найбільш визначених категорій слів студентами-спортсменами, а також побачити розуміння студентами основних труднощів, які впливають на успішність процесу навчання у ВНЗ.

За результатами 16-факторного особистісного опитувальника визначено, що у студентів-спортсменів є всі можливості для успішної СПА до умов навчання у ВНЗ. Однак є фактори, які можуть прискорювати чи уповільнювати цей процес. У результаті аналізу отриманих даних визначено перелік найбільш показових факторів, урахування яких може оптимізувати процес соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів до умов навчання у ВНЗ. До них належить прояв таких соціально-психологічних якостей: *товариськість, кмітливість, емоційна стійкість, незалежність, виражена сила "Я", сміливість, практичність, довірливість – у нормі, гнучкість, середній рівень тривожності – норма, самостійність, високий рівень контролю, правдивість*. Несприятливими для СПА факторами є полярно протилежні соціально-психологічним якості студентів-спортсменів.

Наведені фактори можуть бути визнаними якісними показниками рівня майбутньої успішності СПА студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ. Отримані на початку навчання студентів-спортсменів дані, за цією психодіагностичною методикою, можуть бути використані для оптимізації процесу СПА та визначення пріоритетних напрямків роботи, як з окремим студентом, так і з колективом навчальної групи загалом.

Одним із головних напрямів роботи з оптимізації СПА й оволодіння майбутньою професією є формування стійкої позитивної мотивації до процесу навчання у ВНЗ. Перш ніж розпочати роботу в цьому напрямі, ми визначили рівень мотивації студентів до успіху й до уникнення невдач. Це показники, які визначають спрямованість особистості кожного студента-спортсмена на діяльність загалом.

Аналіз отриманих даних засвідчує, що показники рівня мотивації студентів-спортсменів I курсу нижчі за показники студентів-спортсменів II курсу: 10 студентів I курсу і 4 студенти II курсу мають *низький рівень мотивації до успіху*; 6 студентів I курсу і 4 студенти II курсу показують *середній рівень мотивації до успіху*; *помірно високий рівень мотивації до успіху* спостерігається тільки в чотирьох студентів I курсу і 12 студентів II курсу.

За результатами другої частини тесту простежується негативна тенденція в показниках рівня мотивації до уникнення невдач у студентів I курсу. Велика кількість студентів має занадто *високий рівень мотивації до уникнення невдач* – 12 студентів (60 %) і менші показники *низької мотивації до уникнення невдач* – 4 студенти (20 %), решту можна відзначити *середнім рівнем мотивації до уникнення невдач* (20 %). У студентів II курсу ці показники розподілено за групами так: *високий* – 4 студентів, *середній* – 7 студентів і *низький рівень мотивації до уникнення невдач* – 11 студентів.

Отримані дані засвідчують потребу впровадження комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня мотивації студентів-спортсменів до успіху й формування низького рівня мотивації до уникнення невдач.

Результати попередніх досліджень дали нам змогу розробити методикою, спрямовану на оптимізацію соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ.

В основу цієї методики покладено комплекс заходів, спрямованих на вирішення проблеми СПА студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ: *виявлення особистісних психологічних якостей кожного студента-спортсмена, постановка завдань з оптимізації процесу СПА, підбір відповідних до визначених завдань засобів і методів оптимізації СПА, впровадження засобів і методів оптимізації СПА, контроль за результатом упровадження методики оптимізації СПА і її результативністю, аналіз кінцевих результатів оптимізації СПА студентів-спортсменів, корекція методики й відповідні зміни, які слід враховувати у процесі використання методики оптимізації СПА студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ*.

Після визначення основних етапів упровадження методики оптимізації СПА студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ було розпочато її перевірку, а саме проведений педагогічний експеримент із визначення ефективності розробленої нами методики.

Результати проведеного педагогічного експерименту засвідчують, що впроваджена методика оптимізації СПА студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ є достатньо ефективною. Ця ефективність визначається передусім тим, що було досягнуто рівновагу в показниках успішності в навчанні та результативності у спортивній діяльності. Студенти-спортсмени продовжують показувати стабільно високі спортивні результати, при цьому не погіршуючи ефективність навчання у ВНЗ.

Аналіз результатів повторного тестування рівня мотивації студентів-спортсменів до успіху й до уникнення невдач дають нам підставу зробити висновок про позитивні зміни, які спостерігаються як у студентів I курсу, так і у студентів II курсу (рис. 1).

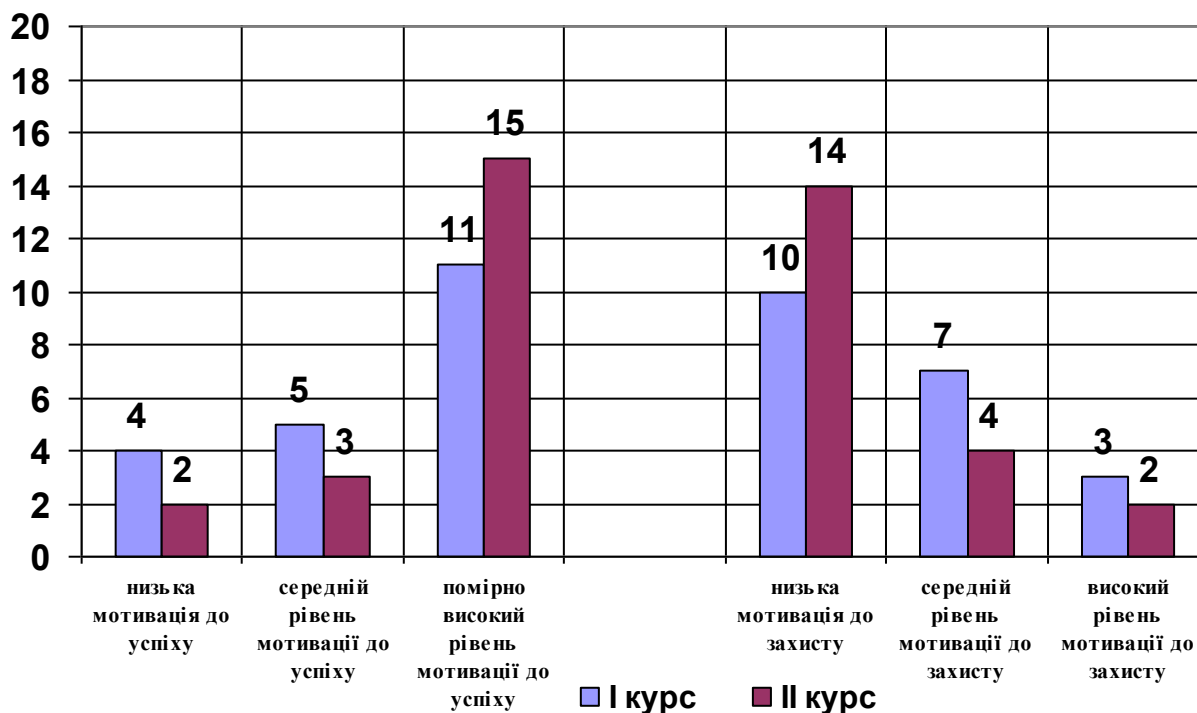

Рис. 1. Рівень мотивації студентів-спортсменів I і II курсів факультету фізичного виховання до успіху й до уникнення невдач в кінці педагогічного експерименту

У студентів обох курсів підвищився рівень стійкої позитивної мотивації до успіху і знизився рівень мотивації до уникнення невдач. Це сприяло прискоренню процесу СПА студентів-спортсменів.

Показник успішності навчання студентів I курсу 2006–2007 навчального року, які взяли участь в експерименті, був вищим на 30 % і становив 80 % (15 студентів) порівняно з показником успішності студентів I курсу 2005–2006 навчального року – 50 % (10 студентів). Успішність навчання студентів II курсу 2006–2007 навчального року вища на 20 % (16 студентів), ніж у своїх однолітків минулого 2005–2006 навчального року (12 студентів).

Ці результати засвідчують, що сприяння формуванню у студентів-спортсменів відповідних психологічних якостей, а також контрольований вплив на визначені чинники СПА студентів-спортсменів дали змогу підвищити адаптаційні соціально-психологічні можливості студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ.

Висновки. Проблема соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ є достатньо актуальною та потребує відповідного науково обґрунтованого вчасного вирішення.

Існує велика кількість важливих чинників СПА студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ, однак серед них можна виділити деякі особистісні психологічні характеристики.

Ураховуючи важливість ключових особистісних психологічних характеристик, а також існуючі теоретичні і практичні знання з проблеми СПА, ми розробили методику оптимізації СПА студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ.

Методика була експериментально перевірена на базі факультету фізичного виховання Слов'янського державного педагогічного університету. Завдяки її впровадженню досягнуто достатньо високі результати у прискоренні процесу СПА до умов навчання у ВНЗ, а також підвищений рівень успішності навчання студентів-спортсменів на I і II курсах.

Визначено, що, впливаючи на деякі важливі психологічні характеристики, а також формуючи стійку позитивну мотивацію до успіху у студентів-спортсменів, можна прискорити процес СПА до процесу навчання у ВНЗ.

Більшість студентів, які взяли участь у педагогічному експерименті, успішно навчаються і тренуються, а також продовжують показувати добрі результати в обох видах діяльності. Результати проведеного нами експерименту дають підставу констатувати, що розроблена методика оптимізації СПА студентів-спортсменів до навчання у ВНЗ є достатньо ефективною і може бути впроваджена в навчально-виховний процес студентів-спортсменів I та II курсів спеціалізованих спортивних ВНЗ із метою прискорення СПА до процесу навчання й підвищення рівня успішності без погіршення рівня результативності спортивної діяльності.

Перспективи дослідження проблеми соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів можуть бути спрямовані на вивчення важливості колективних взаємовідносин у навчальній групі, а також можливостей відповідного впливу групи на успішність проходження соціально-психологічної адаптації кожного студента-спортсмена.

Література

1. Віцько С. М., Рипунов М. О. Соціально-психологічна адаптація студентів-спортсменів до процесу навчання у вузі // Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. Анотації, зміст та допоміжні індекси. – Вип. 11: У 5 т. – Л.: НВФ “Укр. технології”, 2007. – С. 196.
2. Головин В. А., Масляков В. А., Коробков А. В. Физическое воспитание: Учебник / Под ред. В. А. Головина. – М.: Высш. шк., 1983. – 230 с.
3. Евсеев Ю. И. Физическая культура. – Сер. “Учеб., учеб. пособия”. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – С. 23–25.
4. Масляков В. А., Мятёжников В. С. Массовая физическая культура в вузе. – М.: Б. и., 1991. – С. 67.
5. Попов А. Л. Спортивная психология: Учеб. пособ. для спорт. вузов. – 2-е изд. – М.: Моск. психол.-соц. ин-т; Флинта, 1999. – С. 152.
6. Психологический словарь-справочник / Под ред. М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: Харвест, 2004. – С. 228.

Анотації

У роботі наведено результати теоретичних і експериментальних досліджень щодо визначення головних чинників соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ. На підставі результатів проведеного дослідження розроблено методику оптимізації соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ.

Ключові слова: *соціально-психологічна адаптація (СПА), студенти-спортсмени, чинники, оптимізація.*

В данной работе отражены результаты теоретических и экспериментальных исследований относительно определения главных факторов социально-психологической адаптации студентов-спортсменов к процессу обучения в вузе. На основании результатов проведенного исследования разработана методика оптимизации социально-психологической адаптации студентов-спортсменов к процессу обучения в вузе.

Ключевые слова: *социально-психологическая адаптация (СПА), студенты-спортсмены, факторы, оптимизация.*

In the given work the results of theoretical and experimental researches are reflected, in relation to determination of main factors of social-psychological adaptation of students-sportsmen to the process of teaching in the institute of higher education. On the basis of results of the conducted research the method of optimization of social-psychological adaptation of students-sportsmen to the process of teaching in the institute of higher education is developed.

Key words: *social-psychological adaptation (SPA), students-sportsmen, factors, optimization.*

УДК 378:796

Володимир Сергієнко

Модульно-рейтингова система з легкої атлетики у процесі підготовки вчителів фізичної культури

*Інститут фізичної культури Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка (м. Суми)*

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі підготовки вчителів фізичної культури завжди поставатимуть питання підвищення якості навчального процесу, покращання його організації за допомогою впровадження нових форм, засобів і методів навчання, розробки ефективних схем і прийомів подачі навчального матеріалу та контролю за його засвоєнням [1; 3; 4; 7].

Традиційне програмно-методичне забезпечення дисципліни “Теорія і методика викладання легкої атлетики” не відповідає сучасним вимогам до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, а також не дає можливість реалізувати поставлені завдання, тим самим ініціюючи пошук засобів інноваційного навчання.

За вимогами сьогодення навчальний процес потрібно спрямовувати на формування професійних якостей майбутнього фахівця [2; 5; 6]. А таким вимогам відповідає кредитно-модульне навчання, що передбачає логічне структурування змісту навчального матеріалу згідно із завданнями Болонського процесу.

Досвід упровадження інноваційних технологій навчання у вищих навчальних закладах є досить актуальним.

Мета дослідження – розробити модульно-рейтингову систему для студентів другого курсу зі спортивно-педагогічної дисципліни “Теорія і методика викладання легкої атлетики” на основі інноваційних засобів навчання.

Із методів дослідження використано аналіз науково-методичної літератури, бесіди, педагогічне спостереження за навчально-виховним процесом.

Організація дослідження. Наше дослідження має теоретико-аналітичний характер. Педагогічне спостереження проводилося зі студентами II курсу інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Засвоєння видів легкої атлетики (за шкільною програмою) здійснювалося відповідно до робочої програми й часу, відведеного на вивчення кожного виду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питанням теорії і методики викладання легкої атлетики у ВНЗ присвячено наукові праці авторів: В. Н. Власова (2002); В. А. Коробейника, В. М. Ковері, В. Я. Левченка (2001); С. І. Савчука (2000), які відзначають недостатність дидактичних розробок у навчальному процесі та контролю за рівнем знань студентів.

Упровадження на сучасному етапі системи модульно-рейтингового оцінювання надає позитивні результати в навчанні й дає можливість студентам побачити переваги й недоліки основних розділів майбутньої професійної діяльності (Т. Г. Коваленко, І. В. Шаркевич, А. І. Родіонов, 1999; Т. Круцевич, М. Зайцева, 2005; О. Тимошенко, 2005).

Дидактичні основи модульно-рейтингової системи такі: науковий відбір і структурування змісту навчального матеріалу; загальнодидактичні принципи побудови рейтингової системи; сучасні засоби і методи навчання, організація систематичного та суб’єктивного контролю знань рівня навчання студентів; умови, що забезпечують активність до навчальної діяльності. Така система є необхідною умовою для досягнення гарантованого рівня професійної компетенції майбутніх учителів фізичної культури.

Розроблена нами модульно-рейтингова система передбачає оцінювання теоретичних знань, умінь і навичок студентів балами під час поточного і підсумкового контролю (табл. 1).

Таблиця 1

Структура залікового кредиту

ЗАЛІКОВИЙ КРЕДИТ			
модуль	змістовий модуль	бал	
Модуль 1 аудиторна робота	ЗМ ₁ – Лекції	6	41
	ЗМ ₂ – Практичні заняття	23	
	ЗМ ₃ – Виконання контрольних нормативів	12	
Модуль 2 індивідуальна робота	ЗМ ₄ – Індивідуальне технічне виконання вправ (за картками)	6	17
	Розробка карток навчання з легкоатлетичних видів	6	
	ЗМ ₅ – ІНДЗ (розробити тестовий контроль і самоконтроль за розвитком рухових здібностей)	5	
Модуль 3	ЗМ ₆ – Визначити сучасні джерела, які	4	12

самостійна робота	стосуються легкоатлетичних видів, що вивчаються		
	ЗМ₇ – Здійснити аналіз техніки легкоатлетичних видів (за картками)	4	
	ЗМ₈ – Конспект підготовчої частини заняття	4	
Модуль 4 підсумковий контроль	ЗМ₉ – Тестовий контроль	30	
Усього		100	

Модуль 1. Аудиторна робота. Цей модуль об'єднує три змістових модулі (ЗМ₁ – лекції, ЗМ₂ – практичні заняття, ЗМ₃ – виконання контрольних нормативів). За ЗМ₁ студент може отримати максимум 6 балів. За присутність на лекції студент отримує 1,5 бала (за наявності конспекту). Якщо студент присутній, але не конспектує лекції, отримує 1 бал.

Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за ЗМ₂ (практичні заняття), становить 23 бали. Якщо студент з об'єктивних причин (хвороба, травма) лише присутній на занятті, то отримує 0,5 бала.

У ЗМ₃ за виконання нормативу студент заслуговує, відповідно, 0,5; 1 та 1,5 бала. Максимальна кількість, яку зможе здобути студент, становить 12 балів (табл. 2).

Таблиця 2

Контрольні нормативи

ЛЕГКОАТЛЕТИЧНИЙ ВИД	БАЛ					
	жінки			чоловіки		
	0,5	1	1,5	0,5	1	1,5
Спортивна ходьба 1 км (хв, с)	7,00	6,45	6,30	6,00	5,45	5,30
Метання малого м'яча, м	30	35	40	50	55	60
Стрибок у висоту способом "переступанням", см	110	115	120	130	135	140
Стрибок у довжину способом "зігнувши ноги", м	3,60	3,90	4,20	4,60	4,90	5,20
Біг на дистанцію 100 м, с	16,5	15,4	14,4	14,5	13,5	12,5
Біг на дистанцію 200 м, с	34,0	32,5	31,0	29,5	27,2	26,0
Естафетний біг 4×100 м, с	54,0	53,0	52,0	48,0	47,0	46,0
Юнацьке чотириборство, бали	160	190	210	170	200	220

Модуль 2. Індивідуальна робота. Складниками цього модуля є індивідуальне технічне виконання вправ (за картками) і розробка карток навчання з легкоатлетичних видів, що вивчаються на цьому курсі (ЗМ₄), а також (ЗМ₅).

Індивідуальне технічне виконання легкоатлетичного виду виконується за розробленими картками, де студент може отримати 1 бал, максимальна кількість – 6 балів (шість легкоатлетичних видів) (табл. 3).

Таблиця 3

Критерії візуального оцінювання легкоатлетичних видів

Вид	Максимальна кількість балів	Зараховано	Не зараховано
Спортивна ходьба	1	40–28	27<
Біг на короткі дистанції	1	60–42	41<
Стрибок у висоту способом "переступання"	1	52–35	34<
Стрибок у довжину способом "зігнувши ноги"	1	52–36	37 <
Метання малого м'яча	1	56–39	38 <
Естафетний біг	1	40–28	27 <

Навчальні картки містять мету, завдання, засоби та способи навчання легкоатлетичних видів. За розробку картки одного легкоатлетичного виду студент отримує 1 бал.

До змісту індивідуального навчально-дослідного завдання включена розробка тестового контролю за розвитком рухових здібностей, на кожен рухову здібність слід підібрати 8 тестових вправ, максимальна кількість балів – 5.

Модуль 3. Самостійна робота. Для визначення сучасних джерел, які стосуються легкоатлетичних видів, що вивчаються, студентам потрібно проаналізувати періодичні видання, спеціальну літературу, починаючи з 2000 р. Якщо студент надасть список із 10 джерел (згідно з вимогами) на один легкоатлетичний вид, то він отримує 1 бал (ЗМ₆). Максимальна оцінка – 4 бали.

За здійснений аналіз техніки легкоатлетичного виду (за карткою) студент отримує 1 бал (ЗМ₇) (табл. 4).

Таблиця 4

Критерії оцінювання аналізу техніки легкоатлетичних видів

Вид	Максимальна кількість балів	Зараховано	Не зараховано
Спортивна ходьба	1	22–14	13<
Біг на короткі дистанції	1	30–21	20<
Стрибок у висоту способом “переступання”	1	27–18	17<
Стрибок у довжину способом “зігнувши ноги”	1	34–24	23<
Метання малого м’яча	1	34–24	23<
Естафетний біг	1	27–19	18<

ЗМ₈ включає підготовку до практичного заняття. Це, як правило, письмовий запис заняття у зошиті, підготовчої або основної частини. За кожен законспектований матеріал студент отримує 1 бал. Упродовж одного залікового кредиту студент максимально може отримати 4 бали.

Модуль 4. Підсумковий контроль. Здійснюється у вигляді тестування. Студент дає відповіді на запитання, що пропонуються. Загальна кількість питань – 30. Кожне запитання містить три відповіді, лише одна – правильна, яка оцінюється одним балом. За всі правильні відповіді максимально можна отримати 30 балів.

Якщо студент у процесі вивчення дисципліни набрав сумарно 60 балів, то він може отримати залік без підсумкового контролю за умови, що ця кількість балів його влаштує. Якщо не влаштує, то отримує додаткові завдання у викладача, щоб підвищити свій рейтинг знань.

Отримані оцінки переводяться у шкалу Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS).

Висновки. Упровадження модульно-рейтингової системи з легкої атлетики у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури дасть змогу якісно засвоювати навчальний матеріал, стимулювати самостійний пошук інновацій, аналізувати техніку легкоатлетичних видів і формувати індивідуальний стиль навчальної діяльності, а також здійснювати постійний контроль знань та вмінь студентів.

Подальші дослідження питань підготовки вчителів фізичної культури передбачають розробку та впровадження оптимальних засобів навчання і технології оцінювання навчальних досягнень із легкої атлетики для студентів III–IV курсів.

Література

1. Новіков В., Горбенко В. Оптимізація процесу навчання складнотехнічним руховим діям у легкій атлетиці на практичних заняттях в інституті фізичної культури // Спорт. вісн. Придніпров’я.– 2004.– № 5.– С. 32–35.
2. Носко М. О., Кривенко А. П., Маневич О. Р. Формування рухових навичок у фізичному вихованні і спорті // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. С. С. Єрмакова.– Х.: ХХІІІ, 2001.– № 8.– С. 7–9.
3. Павлов К. И., Никитин С. А., Фискалов В. Д. Программированное обучение студентов технике легкоатлетических упражнений // Материалы Всерос. науч.-практ. конф. “Методологические проблемы подготовки специалистов физической культуры и спорта”.– Волгоград, 1995.– С. 71.
4. Работин И. В. Инновационный компонент педагогической деятельности учителя физической культуры // Теория и практика физ. культуры.– 2001.– № 2.– С. 22–24.
5. Садетдинов Д. Ш., Драндров Г. Л. Обучение студентов факультета физической культуры визуальной оценке технике легкоатлетических упражнений // Сб. науч. тр. студ., аспирант. и докторант.– Чебоксары: ЧГПУ им. И. Я. Яковлева, 1998.– Вып. 4.– С. 233–239.

6. Селуянов В. Н. Научные и методические основы разработки инновационных спортивных педагогических технологий // Теория и практика физ. культуры. – 2003. – № 5. – С. 9–12.
7. Яловик В. Т., Сергієнко В. М. Інноваційні технології викладання легкої атлетики у вищих навчальних закладах: Монографія. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 228 с.

Анотації

У статті обґрунтовано розробку технології модульно-рейтингового оцінювання навчальних досягнень з легкої атлетики у процесі її викладання. Подана технологія створена на основі використання інноваційного навчання та сучасної системи контролю.

Ключові слова: легка атлетика, інноваційне навчання, модульно-рейтингова система.

В статье обосновано разработку технологии модульно-рейтингового оценивания учебных достижений по легкой атлетике в процессе ее преподавания. Представленная технология создана на основе использования инновационного обучения и современной системы контроля.

Ключевые слова: легкая атлетика, инновационное обучение, модульно-рейтинговая система.

In the article the developed technology of module-rating evaluation of educational achievements is grounded from track-and-field in the process of its teaching. The given technology is created on the basis of the use of innovative facilities of teaching and modern checking system.

Key words: track-and-field, innovative teaching, module-rating system.

УДК 378:796

**Андрій Слобожанінов,
Юрій Тумак**

Стан та напрями вдосконалення системи підготовки фахівців для фізичного виховання і спорту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)

Постановка проблеми. У світлі розвитку галузі освіти актуальною є проблема модернізації вищих навчальних закладів. Про це свідчать останні законодавчі акти Міністерстві освіти і науки України [1; 2; 3].

Система освіти в галузі фізичного виховання і спорту, яка нині діє в Україні, недостатньо враховує і специфіку процесів, що відбуваються в сучасному спортивному русі, який є важливим фактором розвитку суспільства.

Актуальність розв'язання завдань, пов'язаних з удосконаленням системи освіти в галузі фізичного виховання і спорту, обумовлена низкою об'єктивних обставин. Це передусім те, що проголошення державної незалежності України надало їй можливість вийти самостійним суб'єктом на міжнародну спортивну арену, утворити власний Національний олімпійський комітет, отримати незалежний статус національним федераціям. Україна також увійшла до структури різних міжнародних спортивних організацій, що поставило принципово нові запити до системи підготовки кадрів для цієї галузі та вимагає якнайшвидшої адаптації до сучасних високих міжнародних вимог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що на прикладі провідних країн Європи в Україні необхідно проводити реформи в системі вищої освіти. Особливу увагу слід приділити розширенню і впровадженню різних форм підготовки спеціалістів, підвищенню вимог до якості знань загальноєвропейського освітнього рівня на основі кредитно-модульної системи організації навчання. Т. Байдан розглядає шляхи підвищення ефективності навчальних занять із плавання студентів спеціальності “Фізичне виховання”.

Проблемами формування у майбутніх вчителів фізичної культури вмінь вирішувати педагогічні ситуації займається Р. Карнюк. М. Данилко розглядає фізичну культуру як засіб формування професійно-педагогічних вмінь вчителя вихователя. Вирішенням проблем біохімічних основ формування екологічної культури спеціалістів фізичного виховання у ВНЗ займаються В. Демчук, В. Крюков та К. Солотор.

Мета дослідження – аналіз стану системи підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту та виокремлення напрямів удосконалення їх підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід до ринкових відносин потребував змін у системі підготовки спеціалістів, у тому числі й у сфері фізичної культури і спорту. Тому в таких документах, як Доктрина з фізичної культури і спорту та в Законі “Про вищу освіту” вказана проблема розглядається всебічно [2; 3].

Життя вимагало, щоб навчальні установи готували спеціалістів за профілем, відмінним від старої освіти, котра була зорієнтована на широкі знання, вміння використовувати логічний аналіз [4; 5]. Успіх логічного підходу був виправданий тим, що студенти на базі минулого як стратеги отримували знання і використовували їх у майбутньому часі.

Навчання – це не те, що викладач дає студентові, а те, що студент отримує у процесі взаємовідносин із навчальним закладом, кафедрами, викладачами, студентами, іншими особами в період практики, проведення досліджень. Інакше кажучи, комплексної взаємодії, що дасть змогу разом з логікою розвивати інтуїцію і творчість, формувати необхідні знання та вміння як основу успіху майбутнього спеціаліста.

На думку багатьох спеціалістів, це дасть можливість студенту, у результаті переорієнтації навчання, змінити сприйняття реальності. Однак досягнення бажаного результату можливе у випадку переходу на нові форми навчання. У зв’язку з цим слід розглядати якісну сторону нових підходів (табл. 1). На основі вищесказаного випливає, що навчальний процес повинен бути зорієнтований на навчання, а викладання – грає роль засобу. Тому в процесі викладання точкою концентрації уваги є вхід у навчальний процес: це те, що дається студентові (знання, вміння, навички). З іншого боку, під час навчання концентрується увага на виході – те, що отримує студент, при цьому слід враховувати, щоб зміст навчання був корисним у майбутній діяльності студента.

Таблиця 1

Парадигми старої і нової системи освіти

Стара парадигма	Нова парадигма
<p>Навчання направлене на ознайомлення з новими явищами і процесами, з якими студент може зіштовхнутись.</p> <p>Навчання – це зміна знань студентів про нові зв’язки між явищами і процесами.</p> <p>Висновок: навчання було зорієнтоване на зміну уявлення про реальність, тобто світ відчиняв студенту приховані сторони.</p> <p>Старий підхід до навчання наголошував на розвитку потенціалу студента</p>	<p>Навчання спрямоване на зміну місця студента в реальному світі. Це означає, що в першу чергу навчання дасть змогу встановити нові зв’язки й контакти майбутнього, тобто наставчого нового.</p> <p>Висновок: потребує розвитку вміння передбачати майбутнє, стратегії майбутнього стану, зайняття свого місця як спеціаліста, необхідного суспільству. Новий підхід передбачає зміну позиції студента (майбутнього спеціаліста в реальному часі)</p>

Фундаментальна система сучасної освіти полягає не просто в наданні інформації студентам, а в тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення. Оскільки освіта орієнтована на майбутнє, першочерговим є розвиток того типу мислення, що дає змогу адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, які можуть виникнути. Таким чином, розвиток критичного мислення стає найактуальнішим за часів інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних або інших обставин, без ефективного вирішення проблем, значна частина яких непередбачувана. У цьому сенсі є очевидною життєва необхідність формування критичного мислення для вітчизняної освітньої системи.

Критичне мислення починалося як перехід від навчання, орієнтованого переважно на запам’ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення студентів. Найважливішим аспектом критичного мислення є його відповідність вимогам демократизації освіти та суспільства. Воно є дієвим способом виховання демократичного менталітету громадян, як студентів, так і викладачів.

Концептуальні основи технології розвитку критичного мислення виражені в таких твердженнях:

- 1) знання має цілісність лише тоді, коли воно зрозуміле та використовується концептуально;
- 2) майбутнє відкрите для тих, хто критично перевіряє інформацію та вибудовує власні переконання;
- 3) критичне мислення можна розвивати в добре та спеціально організованому навчальному процесі, бо навчання – це активна, розумова діяльність;
- 4) критичне мислення потребує часу, уваги та мети.

Сприймання, розуміння, усвідомлення та засвоєння навчальної інформації вимагає активної розумової роботи, у тому числі критичного мислення. Критичне мислення – це складний процес, що починається з ознайомлення з інформацією, а закінчується прийняттям рішення. Критичне мислення проявляється у здатності людини самостійно аналізувати інформацію; умінні бачити помилки або логічні порушення у твердженнях різних авторів або партнерів; аргументувати свої думки, змінювати їх, якщо вони неправильні, і відстоювати, якщо правильні; прагненні до пошуку оптимальних й аргументованих рішень.

Аналіз свідчить, що традиційне навчання готує розумну людину, що вміє знайти вихід зі створеної ситуації на основі минулого, а проблемне, ситуаційне навчання готує мудру людину, яка вміє передбачити майбутнє і поводитися таким чином, щоб майбутнє стало реальним у процесі її життєдіяльності.

У ході дослідження з'ясовано, що, у світлі нових вимог до спеціалістів, слід враховувати три групи факторів: наявність здатності розуміти ситуацію; наявність певних навиків та вмінь; наявність певної поведінки.

Наявність здатності розуміти ситуацію та процеси, що проходять, припускають, що випускник знає основи спеціальності, вміє розуміти поведінку людини, аналізувати й оцінювати її вчинки, передбачати можливі реакції і можливі дії з її боку.

Наявність певних навиків та вмінь визначає рівень професійної підготовки випускника. Він повинен також вміти працювати з інформацією, знати, як її шукати, де отримати, як перевірити, опрацювати та зберігати, вміти користуватися оргтехнікою, в тому числі персональним комп'ютером. Сучасний стан потребує від більшості випускників знання іноземних мов, передусім – англійської.

Наявність певної поведінки є найбільш важливою вимогою, яку ставлять до випускників у ділових організаціях, що мають власну “корпоративну” культуру. Тому випускник повинен мати високий рівень культурного розвитку. Це торкається таких сторін його особистості, як знання і розуміння історії і традицій народу, країни; як уміння поводитися відповідно до норм етики, знання етикету та ін.

З урахуванням вищевказаних факторів майбутні спеціалісти фізичної культури і спорту повинні вміти працювати в організаціях фізкультурно-спортивної направленості, співвідносити свої інтереси з інтересами колективу, підпорядковуватись і виконувати вимоги організації.

Висновки. Отже, сучасний підхід потребує, щоб навчальний процес був зорієнтований на процес навчання, що дасть змогу враховувати погляди на навчання викладачів, адміністрації ВНЗ й особисто студентів; визначати рівень знань проблемами і змістом реально процесів, які проходять, тому знання важливо пов'язати з тим, що потрібно буде вирішити майбутньому спеціалісту у реальних умовах життя; переходити до інтегративного навчання, замість вивчення і розгляду основних тем, задач і питань переносити центр уваги під час навчання з пошуку правильних відповідей на розвиток вміння вирішувати проблеми, пов'язані з майбутньою спеціальністю.

Освіта орієнтована на майбутнє, яке не може бути наперед визначеним, а отже першочерговим є розвиток того типу мислення, що дає змогу адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, які можуть виникнути. Отже, розвиток критичного мислення стає найактуальнішим за часів інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних або інших обставин, без ефективного вирішення проблем, значна частина яких непередбачувана.

Опанування майбутніми спеціалістами комплексом знань, умінь та навичок мусить забезпечити вдосконалення всієї системи фізичного виховання. У свою чергу, це дасть змогу так організувати навчальний процес, щоб в ньому забезпечувалися розширення функціонального резерву та зміцнення тих органів і систем організму, які є найуразливішими у різних вікових групах. Водночас це дасть змогу пов'язати процес фізичного виховання з профілактикою і навіть з лікуванням конкретних захворювань, від яких страждає людство та стосовно яких спеціально організована рухова активність, поряд з раціоналізацією харчування, відмовою від шкідливих звичок (передусім від куріння), а також усуненням інших факторів ризику, є єдиним ефективним засобом, можливості якого в багатьох випадках значно перевищують можливості традиційної медицини.

Література

1. Матеріали Міністерства освіти і науки України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації.– К., 2004.– 16 с.
2. Закон України “Про вищу освіту” // Відом. Верх. Ради.– 2002.– № 20.– С. 134.
3. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту // Спорт. газ.– 2003.– 4 груд.
4. Приступа С. Н. Становлення і розвиток педагогічних основ української народної фізичної культури: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / АПН України, Ін-т педагогіки.– К., 1996.– 48 с.
5. Куроченко І. О. Фізична культура і спорт: Інформаційно-методичний довідник з питань фізичної культури і спорту.– К., 2004.– 1148 с.

Анотації

У статті аналізується стан підготовки фахівців у сфері фізичної культури і спорту, напрями вдосконалення яких забезпечать значне покращення здоров'я українського суспільства.

Ключові слова: сфера фізичної культури, зміцнення здоров'я, кадрове забезпечення, фахівець.

В статье анализируется состояние системы подготовки кадров в сфере физической культуры и спорта, направления усовершенствования которых обеспечит значительное улучшение здоровья украинского общества.

Ключевые слова: сфера физической культуры, здоровье, кадровое обеспечение, специалист.

In clause analyses condition in sphere of system of a professional physical training and sports, which decision will provide significant improvement of health of the Ukrainian society are opened.

Key words: sphere of physical training, strengthening of health, personnel maintenance, the expert.

УДК 796:371.73

**Вадим Смолюк,
Ярослав Павленко***

Конструювання процесу фізичного виховання

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

**Тернопільський національний економічний університет (м. Тернопіль)*

Постановка проблеми. У теорії виховання великого значення надається розвитку фізичних сил і задатків особистості як фактору всестороннього її розвитку. Фізичне виховання охоплює достатньо широку сферу педагогічного впливу на вихованців. Забезпечуючи фізичний розвиток, воно покликане збуджувати потребу й інтерес до занять фізичною культурою та спортом, сприяти глибокому усвідомленню психофізіологічних основ фізичного розвитку і зміцнення здоров'я, а також створювати умови для підвищення впливу останніх на розумове, моральне й естетичне виховання [4]. У цьому розумінні фізичне виховання виступає як багатогранний процес організації активної пізнавальної і фізкультурно-оздоровчої діяльності вихованців, спрямованої на закріплення потреби займатися фізичною культурою, розвивати фізичні сили, а також виробляти санітарно-гігієнічні навички, звички здорового способу життя.

Формування у населення фізичної культури і розв'язання основних завдань виховання вимагають конструювати педагогічний процес відповідно до загальних орієнтирів, мети і змісту [3].

Аналіз досліджень і публікацій. Слід відзначити, що з філософської точки зору людська діяльність завжди визначається метою.

У педагогіці традиційно мета виховання орієнтує на кінцевий результат формування особистості. Однак такий підхід є доволі умовним у зв'язку з тим, що людина формується протягом усього життя залежно від об'єктивних і суб'єктивних умов її онтогенезу, тому правомірно вести мову про відповідність кінцевих результатів навченості й вихованості поставленій меті, досягнутих особистістю на різних ступенях [2].

Одним із перспективних напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури є розробка науково обґрунтованої системи дидактичних засобів та методів роботи викладачів (Л. Волков, О. Гужаловський, В. Болобан, Е. Вільчковський, Т. Маленюк). Однак проведені дослідження не розкривають особливостей конструювання процесу фізичного виховання.

Загальна мета виховання визначається державою. Вона повинна конституційно узаконити економічні, правові й організаційні умови досягнення виховної мети, що декларується. Змістова частина

мети виховання, як свідчить світова і вітчизняна історія освіти, визначається рівнем цивілізації суспільства, його демократичними характеристиками, економічними можливостями, компетентністю служб прогнозування.

У методології педагогіки прийнято розглядати ієрархію цілей виховання, яка визначається як багатовимірністю результатів формування особистості, так і поєднанням зовнішнього і внутрішнього відокремленого від офіційної мети розвитку особистості. У вітчизняній педагогіці офіційна мета фізичного виховання визначена як “фізична досконалість особистості”, яка базується на ідеалі всебічно розвинутої особистості. Особливості її реалізації представляють проблему вирішення якої вимагає відповідного конструювання процесу фізичного виховання [3].

Мета дослідження – розкрити деякі теоретичні аспекти конструювання процесу фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мета-ідеал дає статичну характеристику особистості. Динамічна ж характеристика пов'язана з поняттями саморозвитку і самореалізації. Тому, на нашу думку, можна виділити такі цілі: ідеальна ява результату, рівень реальних досягнень, рівень досягнення, якого прагне особистість.

Специфіка технології фізичного виховання полягає в тому, що в ній конструюється і здійснюється такий педагогічний процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей. Основою послідовної орієнтації навчання на мету є оперативний зворотний зв'язок, що пронизує весь педагогічний процес. Відповідно до цього в технологічному підході виділяється: постановка мети і її максимальне уточнення; строга орієнтація всього ходу педагогічного процесу на мету; орієнтація визначених цілей, а разом з ними – всього ходу процесу на гарантоване досягнення результатів; оцінка поточних результатів, корекція процесу фізичного виховання, спрямована на досягнення поставленої мети; заключна оцінка результатів.

У реальній педагогічній діяльності у процесі взаємодії педагогів та вихованців виникають різноманітні ситуації. Визначена мета в педагогічній ситуації надає цій взаємодії цілеспрямованості. Педагогічна ситуація зіставлена з метою діяльності й умовами її здійснення і є педагогічною задачею. Отже, основною одиницею педагогічного процесу є педагогічне завдання, а педагогічний процес є не що інше, як окреслення і розв'язання педагогічних завдань [1].

Стратегічні завдання випливають із загальної мети виховання. Такими завданнями фізичного виховання є: формування моральності, волі, дисциплінованості, організованості й самостійності, почуття відповідальності за своє здоров'я, фізичний розвиток, фізичну підготовленість.

Тактичні завдання, зберігаючи свою спрямованість на підсумковий результат фізичного виховання, стосуються певного етапу розв'язання стратегічних завдань. Вони задаються ззовні й визначають вихідні цілі та кінцеві результати педагогічної діяльності на певних етапах виховання. До тактичних завдань фізичного виховання, на нашу думку, належать: сприяння зміцненню здоров'я, формування правильної постави.

Оперативні завдання – це найближчі, поточні завдання. Вони постають перед педагогом у кожен, окремо взятий момент його педагогічної діяльності. Оперативні завдання орієнтовані на завтрашній день розвитку, викликають інтерес і потребу в їх розв'язанні. Вони стають джерелом руху всієї педагогічної системи до наміченої оперативної мети.

Логіка розв'язання завдань фізичного виховання така: продумуються і розв'язуються оперативні завдання, органічно вибудовується проект, який приводить до розв'язання тактичних, а потім і стратегічних завдань. Це, у свою чергу, дає змогу досягнути оперативних, тактичних і стратегічних цілей.

Аналіз, прогноз і проект є основою розв'язання будь-якого педагогічного завдання, тому продуктивність розв'язання стратегічних, тактичних і оперативних завдань, а отже і досягнення відповідних цілей однаковою мірою зумовлюється якістю технології конструювання.

Технологія конструювання процесу фізичного виховання не зводиться тільки до обдумування дій педагога, змісту і можливостей використання різних засобів, вона включає також передбачуване конструювання дій вихованців.

У творчому процесі педагога одночасно й послідовно повинні усвідомлюватись різні педагогічні завдання. Усвідомлення кожної з них – необхідна умова продуктивного розв'язання, яке вимагає аналізу вихідних даних і визначення взаємодії. Аналіз вихідних даних повинен бути спрямований на визначення місця ситуації, що складається у цілісному педагогічному процесі, на з'ясування стану його основних компонентів: контингенту викладачів фізичної культури, вихованців, характеру взаємостосунків між ними, змісту занять, наявності засобів і умов, в яких здійснюється процес фізичного виховання [5].

Аналіз вихідних даних конкретної ситуації складає основу для постановки педагогічного діагнозу. Діагноз – це оцінка загального стану процесу фізичного виховання, а також його окремих компонентів в той чи інший момент функціонування на основі всебічного цілісного дослідження.

Діагностика може бути оперативною або тривалою. Оперативна діагностика будується на аналізі окремих характеристик вихованця, його психічного стану, а також психічного стану колективу. Тривала діагностика бере до уваги недоліки й відхилення в діяльності та поведінці вихованців, а також окремі риси психічної індивідуальності учня та колективу загалом.

Для успішного використання діагностики у своїй практичній роботі вчителю необхідно оволодіти спеціальними методиками вивчення особистості, особливостей колективу та етапів педагогічного процесу загалом. У першу чергу це стосується вимірювань.

Вимірювання полягає у присвоєнні чисел речам відповідно до певних правил. Вони проводяться з використанням різних шкал:

а) вимірювання в шкалі найменувань (номінальні вимірювання).

Це процес групування предметів на класи, коли об'єкти, що належать до одного класу, однакові (або майже однакові) за деякою ознакою або властивістю (поділ на хлопчиків і дівчаток; поділ за результатами спортивних досягнень). У номінальних вимірюваннях використовується тільки та особливість чисел, що одне число відрізняється від іншого;

б) порядкові вимірювання можливі тоді, коли дослідник може виявити різну міру певної ознаки чи властивості. Тут використовується властивість “упорядкованості” чисел і числа приписуються предметам таким чином, що якщо число присвоєне предмету А, більше від числа присвоєного предмету В, то це означає, що в А міститься більше цієї властивості, ніж у В (ранг учня у класі). Різниця між числами в порядковій шкалі ні про що не говорить, дії над цими числами втрачають сенс;

в) інтервальні вимірювання можливі, коли можливо не тільки визначити кількість властивості в предметі, але й фіксувати рівні відмінності між предметами. Для інтервального вимірювання встановлюється одиниця вимірювання. Предметові присвоюють число рівне кількості одиниць вимірювання, що еквівалентна кількості наявної властивості (оцінювання успішності учнів);

г) вимірювання відношень характерне тим, що числа, приписані об'єктам, мають усі властивості об'єктів інтервальної шкали, але, крім цього, на шкалі існує абсолютний нуль. Нуль говорить про відсутність властивості, що вимірюється (довжина стрибка, час руху на дистанції, сила кисті).

Одержані у ході вимірювань дані ми аналізуємо, виходячи з мір центральної тенденції (мода, медіана, середнє) та мір змінливості (розмах, дисперсія, стандартне відхилення, середнє відхилення).

Міри центральної тенденції характеризують концентрацію групи значень на числовій осі. Кожна міра в певному розумінні характеризує всі оцінки групи. Часто для того, щоб зробити правильні висновки, необхідно розглядати змінливість, що характеризує елементи групи.

При розв'язуванні завдань виявлення відмінностей у рівні показників фізичних характеристик вихованців ми виходимо з того, що середнє значення досягнутих результатів на уроках фізичної культури не дає підстав для кінцевих висновків, а лише дає змогу сформулювати гіпотезу для модальних досліджень.

Зіставлення рівневих показників у різних вибірках є необхідним складником комплексних діагностичних програм.

Кінцеві висновки із зіставлення рівневих показників фізичного розвитку піддослідних можна робити на основі результатів застосування статистичних критеріїв.

На нашу думку, в цьому плані є ефективним критерій, що дає можливість зіставити так звані незалежні вибірки, тобто дві й більше вибірки, до складу яких входять різні піддослідні. Піддослідний, який входить в одну вибірку, не може входити в іншу.

U-критерій Манна-Уїтні використовують для оцінки відмінностей між двома вибірками за рівнем деякої ознаки фізичного розвитку, що виміряна, як мінімум, у порядковій шкалі. Ідея застосування критерію полягає в тому, що оцінюємо ділянку перекриття двох вибірок. Чим менша ця ділянка, тим більша ймовірність того, що відмінності достовірні.

Наприклад, проводячи тестування з нормативу зі стрибків у висоту в учнів двох підгруп нами одержано результати (табл. 1).

Таблиця 1

Результати стрибків у висоту

Перша підгрупа		Друга підгрупа	
код піддослідного	показник, см	код піддослідного	показник, см
І.А.	111	Н.Т.	113

К.А.	104	О.В.	107
К.Е.	107	Є.В.	123
П.А.	90	Ф.О.	122
С.А.	115	І.Н.	117
Ст.А.	107	І.Ч.	112
Т.А.	106	І.В.	105
Ф.А.	107	К.О.	108
Ч.І.	95	Р.Р.	111
Ц.Х.	116	Р.І.	114
См.Х.	127	О.К.	102
К.Ан.	115	Н.К.	104
Б.Л.	102		
Ф.В.	99		

Для зіставлення одержаних даних упорядкуємо множини і проранжуємо їх як для однієї вибірки відповідно до правил ранжування (табл. 2).

Таблиця 2

Упорядковані результати стрибків у висоту та їх ранги

Перша підгрупа		Друга підгрупа	
показник, см	ранг	показник, см	ранг
127	26	123	25
116	22	122	24
115	20,5	117	23
115	20,5	114	19
111	15,5	113	18
107	11,5	112	17
107	11,5	111	15,5
107	11,5	108	14
106	9	107	11,5
104	6,5	105	8
102	4,5	104	6,5
99	3	102	4,5
95	2		
90	1		
Сума			
1 501	165	1 338	186
Середнє			
107,2		111,5	

Середні значення результатів для першої підгрупи $\bar{x}_1 = 107,2$, для другої – $\bar{x}_2 = 111,5$. Однак це не означає, що виявлена відмінність є статистично достовірною.

Для подальшого дослідження результатів сформулюємо гіпотези:

- нуль-гіпотеза: учні другої підгрупи не переважають учнів першої підгрупи за результатами стрибка у висоту;
- альтернативна гіпотеза: учні другої підгрупи переважають за результатами стрибка у висоту.

За формулою

$$U = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_x \cdot (n_x + 1)}{2} - T_x,$$

де n_1 – кількість піддослідних у вибірці 1, n_2 – кількість піддослідних у вибірці 2, T_x – більша з двох рангових сум, n_x – кількість піддослідних в групі з більшою сумою рангів, знаходимо емпіричне значення критерію.

$$U_{емп} = 14 \cdot 12 + 6 \cdot (12+1) - 186 = 60$$

За статистичними таблицями [2], знаходимо критичне значення критерію $U_{кр} = 38$ ($p \leq 0,01$). Тобто ми одержали, що $U_{емп} > U_{кр}$.

У такому випадку нуль-гіпотеза приймається, тобто відмінності досліджуваних вибірок статистично недостовірні, вони мають випадковий характер.

Наступним етапом конструювання процесу фізичного виховання є прогнозування. Воно надає можливість ставити діагностичні цілі. Педагогічне прогнозування – це процес одержання випереджаючої інформації про об'єкт (знання, стосунки учня, класу та ін.), що базується на науково обґрунтованих положеннях і різноманітних методах (моделювання, висунення гіпотез, уявний експеримент, екстраполяції).

У результаті педагогічного прогнозування конкретизуються педагогічні цілі, зіставлені з умовами їх здійснення, трансформуються в педагогічні завдання. Як результат науково обґрунтованого прогнозування педагогічне завдання синтезує змістову, мотиваційну й операційну складові частини діяльності викладача фізичної культури та вихованців.

Оволодіння педагогом технологією прогнозування дає можливість перейти до педагогічного проектування навчально-виховного процесу. Педагогічне проектування полягає у змістовому, організаційно-методичному, матеріально-психологічному та соціально-психологічному оформленні задумів реалізації цілісного розв'язання поставленого завдання [4].

Висновки. У зв'язку з проведеними дослідженнями ми прийшли до певної логіки конструювання процесу фізичного виховання. Держава формує суспільне замовлення в найбільш загальному вигляді. Для досягнення поставленої мети формується відповідна педагогічна система, у структурі якої чітко виділяються педагогічне завдання і технологія її розв'язання.

На практиці складність конструювання процесу фізичного виховання полягає в тому, що при його розробці слід враховувати дві групи обмежень. Зміст занять фізичною культурою, з одного боку, повинен задовольнити вимоги практичної значимості, вміщуватись у межах відведеного часу, а з іншого – він повинен відповідати рівневі фізичної підготовленості вихованців. Отже, педагог може досягнути успіху тільки в тому разі, якщо при розробці технології конструювання в нього на перший план виходять вихованці, їх потреби, їх готовність до фізичних занять, їх здатність до саморозвитку.

Література

1. Балл Г. А. Теория учебных задач: психолого-педагогический аспект.– М.: Педагогика, 1990.– 320 с.
2. Безпалько В. П. Слагаемые педагогической технологии.– М.: Педагогика, 1989.– 140 с.
3. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку.– Л.: ВНТЛ, 1998.– 335 с.
4. Тер-Ованесян А. А. Педагогические основы физического воспитания.– М.: ФиС, 1978.– 206 с.
5. Щуркова Н. Е., Питюков В. В. Новые технологии воспитательного процесса.– М.: Б. и., 1993.

Анотації

У статті висвітлено особливості постановки мети фізичного виховання, їх трансформація в педагогічні завдання. Розкрито основні підходи до конструювання розв'язку виховних завдань.

Ключові слова: *стратегічні завдання, тактичні завдання, оперативні завдання, аналіз, діагноз, прогнозування, проектування.*

В статье раскрыты особенности постановки целей физического воспитания, их трансформации в педагогические задачи. Раскрыты основные подходы к конструированию решения воспитательных задач.

Ключевые слова: *стратегические задачи, тактические задачи, оперативные задачи, анализ, диагноз, прогнозирование, проектирование.*

In the article of the logic of pedagogical technologies, the peculiarities of the organization of the aims of physical training and their transformation into pedagogical problems are lighted. The main approaches to the organization of the solution of educational problems.

Key words: *strategically problems, tactical problems, operative problems, analysis, diagnosis, prognostication and projection.*

УДК 378:796

Анна Степанко

Мотивація як компонент готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи з фізичного виховання школярів

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

Постановка проблеми. З входженням України у Європейське освітнє співтовариство не перестає бути актуальною проблема покращення професійної підготовки фахівців галузі фізичного виховання і спорту. Одне з визначальних місць у системі фізичного виховання учнів займає підготовка вчителя початкових класів, завдання якого полягає у формуванні світогляду, розвитку інтелектуальних та фізичних здібностей, зміцненні здоров'я своїх вихованців [1; 2].

Готовність майбутнього вчителя молодших класів до викладання фізичної культури в початковій школі розглядається як система, яка інтегрує у собі мотиваційний, змістовий та діяльнісний компоненти. Ці компоненти тісно взаємозв'язані та взаємообумовлені між собою [3; 4].

Мотиваційний компонент є стрижнем для формування інших структурних компонентів. Усім видам діяльності притаманні мотивація до діяльності, знання про діяльність та практичне виконання цієї діяльності. В основі мотиваційного компоненту лежить позитивне ставлення до навчання, стійкий інтерес до освітнього процесу, потреба використовувати набуті знання, уміння та навички у майбутній професійній діяльності [4].

Мотивація навчально-виховної діяльності складається із сукупності мотивів, які характеризують бажання педагога досягти належного рівня підготовленості [9]. У структурі навчальної діяльності студентів важливе місце відводиться уявленню про майбутню професію, мотивації до неї та професійно-ціннісній орієнтації, адже ефективність навчання студента у вузі багато в чому залежить від ставлення його до майбутньої професії, розуміння ним кінцевої мети навчання. Мотивація є основою професійного становлення майбутнього фахівця, його самоствердження та самовдосконалення [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження Ю. І. Горлової (2007), О. Я. Кругляка (2005), В. В. Філанковського (2000) та інших вчених були присвячені вивченню мотивів, які спонукають школяра до вибору тієї чи іншої професії.

Е. М. Павлютенков [7] виділяє ряд мотивів, якими людина керується при виборі тієї чи іншої професії. Серед них: соціальні, моральні, естетичні, пізнавальні, творчі, матеріальні, престижні, утилітарні та мотиви, що пов'язані зі змістом праці вибраної професії.

При виборі професії вчителя, на думку Н. Г. Пашкевича [8], людина керується такими мотивами: бажанням бути в колі студентів, значимістю професії вчителя, її перспективністю, відповідністю власним інтересам, сімейними традиціями, отриманням вищої освіти.

Тому знання мотивів, які переважають при виборі тієї чи іншої професії, є обов'язковою умовою для створення ефективної цілеспрямованої роботи у цьому напрямку.

Мета дослідження – визначити мотиви, які переважають при виборі абітурієнтом професії вчителя початкових класів, зокрема його роботи з фізичного виховання.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка вчителя початкових класів.

Предмет дослідження – компоненти готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи з фізичного виховання молодших школярів.

У процесі дослідження ми ставили перед собою **завдання** визначити мотиви, які переважають у виборі абітурієнтами професії вчителя початкових класів, зокрема у його діяльності з фізичного виховання.

Для вирішення поставленого завдання були використані такі **методи дослідження**: вивчення літературних джерел, опитування (анкетування), методи статистичної обробки даних (метод безпосередньої оцінки).

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою визначення мотивів, якими абітурієнти керувалися під час вибору професії вчителя початкової школи, а саме його діяльності, що стосується фізичного виховання, було проведене анонімне анкетування студентів першого року навчання факультету підготовки вчителів початкових класів. Опитування відбувалося у вересні 2006–2007 рр. на першому навчальному занятті за модифікованою нами методикою Е. М. Павлютенкова [6].

Респондентам пропонувалися 18 суджень, що стосуються професії. Студенти повинні були визначити, якою мірою кожне з цих суджень стосується вибраної ним професії, а саме роботи вчителя фізичного виховання молодших школярів. Ці судження виражають дев'ять груп мотивів (табл. 1).

Кожен студент оцінював рівень відповідності судження його особистим уявленням про обрану ним професію.

Отримані дані відображають рейтинг мотивів, які переважали при виборі професії вчителя початкових класів.

В анкетуванні взяло участь 104 респонденти (дівчата).

Результати опитування подано в табл. 1.

Таблиця 1

Оцінка значимості мотивів, які переважають у виборі професії вчителя початкових класів до роботи з фізичного виховання

Група мотивів	Сума балів	Рейтинг
1	2	3
Соціальна (дає змогу приносити користь суспільству та зміцнювати його)	97	1
Пізнавальна (дає змогу розвивати всі свої здібності, постійно самовдосконалюватись)	106	2

Закінчення таблиці 1

1	2	3
Естетична (дає змогу отримувати задоволення від праці та сприяє усвідомленню її краси)	134	3
Моральна (дає змогу завжди бути активним учасником педагогічного колективу школи та вдосконалювати власний духовний світ)	139	4
Творча (дає широкі можливості для творчості, дозволяє бути оригінальним у роботі)	153	5
Пов'язана зі змістом праці вибраної професії (потребує великого розумового та фізичного напруження)	156	6
Утилітарна (дає можливість працювати в місті та забезпечує вступ і навчання у вузі)	174	7
Престижна (цінується серед друзів і знайомих, забезпечує швидке підвищення кваліфікації і професійний ріст)	185	8
Матеріальна (добре оплачується та забезпечує стабільне майбутнє)	235	9

Результати анкетування щодо визначення ролі тих чи інших мотивів студентів при виборі професії вчителя початкових класів, зокрема у його роботі з фізичного виховання молодших школярів, дозволили зробити висновок про те, що на високому рівні є такі мотиви: соціальні, пізнавальні та естетичні. Достатньо сформованими виявились моральні, творчі мотиви та ті, що пов'язані зі змістом праці обраної професії. На низькому рівні опинились такі групи мотивів, як утилітарні, престижні та матеріальні.

Висновки. Результати, які ми отримали в процесі анкетування, дають змогу говорити про те, що студенти розуміють соціальну, пізнавальну, естетичну та моральну функції майбутньої професії. Поряд з цим, інші групи мотивів вимагають цілеспрямованого впливу їх формування. Щодо престижності та матеріальної сторони педагогічної професії, то це більша прерогатива держави та суспільства, а не вищого навчального закладу.

З іншого боку, важливим моментом у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів до фізичного виховання має бути формування в останніх уміння мотивувати молодших школярів до регулярних занять фізичними вправами. Для того, щоб переконувати когось у значенні занять фізкультурою та спортом у житті людини, потрібно самому бути твердо переконаним у правдивості цього твердження, а отже діяльність вчителя має бути мотивованою.

Тому ми вважаємо, що тільки за умови позитивного ставлення самого вчителя до фізичного виховання можна сформувати стійкий інтерес, а у кінцевому рахунку і потребу учня до регулярних занять фізичними вправами.

Література

1. Виленский М. Я., Макеева В. С. Физическая культура как базовый компонент профессионально-личностного развития учителя // Пед. образование и наука.– 2003.– № 3.– С. 10–15.

2. Воробьев Н. С. Проблема повышения качества подготовки специалистов физической культуры и спорта. Физическое воспитание и спорт в высших учебных заведениях: интеграция в европейское образовательное пространство: Сб. ст. / Под ред. С. С. Ермакова.– Х.: ХГАДИ, 2005.– 408 с.
3. Горлова Ю. И. Организационно-педагогические условия формирования готовности будущего учителя к преподаванию предмета “физическая культура”: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08.– Курск: РГБ, 2007.– 177 с.
4. Кругляк О. Я. Підготовка майбутніх учителів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання молодших школярів: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04.– Л., 2005.– 173 с.
5. Мацкевич Н. М. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з фізичного виховання: Дис. ... канд. наук з фізичного виховання та спорту: 24.00.02 / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки.– Луцьк, 2001.– 248 с.
6. Павлютенков Е. М. Кем быть? – К.: Изд-во ЦК ЛКСМУ “Молодь”, 1988.– 198 с.
7. Пашкевич П. Г. Преимущество педагогической ориентации для школьников и студентов.– М.: Школа-Пресс, 1996.– С. 11–12.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Посіб. для студ. пед. ф-тів.– К.: Генеза, 1999.– 368 с.
9. Ягупов В. В. Педагогика: Навч. посіб.– К.: Либідь, 2002.– 560 с.

Анотації

У статті подано результати анкетування студентів факультету підготовки вчителів початкових класів щодо визначення мотивів, які переважають під час вибору професії вчителя початкових класів, зокрема у його роботі з фізичного виховання.

Ключові слова: *вчитель початкових класів, фізична культура, молодші школярі, мотивація, готовність.*

В статтє поданы результаты анкетирования студентов факультета подготовки учителей начальных классов относительно определения мотивов, которые преобладают при выборе профессии учителя начальных классов, в частности в его работе по физическому воспитанию.

Ключевые слова: *учитель начальных классов, физическая культура, младшие школьники, мотивация, готовность.*

The results of questionnaire among students on the faculty of primary school teachers are given in the article, concerning determination of reasons which prevail at the choice of profession of primary school teacher, in particular in his work which concerning physical education.

Key words: *teacher of primary school, physical culture, junior schoolchildren, motivation, readiness.*

УДК 378:796

Наталія Тимчишена

Сучасний тренер у педагогічній системі

Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського (м. Вінниця)

Постановка проблеми. Однією з найважливіших умов оновлення та становлення сучасного суспільства є підвищення якості підготовки викладачів та тренерів, яка включає в себе глибоку професійну компетентність, високу загальну культуру та суспільну активність. Саме це і передбачає загальна стратегія сучасної педагогічної освіти. Важлива роль, яка відводиться тренеру в суспільстві, визначається і тим, що життєві установки, ціннісні орієнтації реалізуються у нього в двох основних напрямках: по-перше, як особистісно-значимі для себе, по-друге, як необхідні для плідної педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний рівень розвитку масового спорту висуває все більш зростаючі вимоги до особистості керівника дитячого спортивного колективу, його майстерності. Проблема педагогічної майстерності тренера – одна з центральних в теорії і практиці педагогіки спорту. Відповідно до вимог педагогіка розглядає педагогічну майстерність тренера як соціально-педагогічне явище.

Проблема педагогічної майстерності тренера дитячого спортивного колективу до цього часу мало розроблена. Лише окремі аспекти діяльності дитячого тренера в останні роки були предметом спеціальних досліджень.

Однак тільки зрозумівши психологічну структуру педагогічної діяльності тренера та процеси формування його особистості, можна створити науково обгрунтовану теорію його майстерності.

Особливо важливе рішення цієї проблеми для тренерів на початку їхньої діяльності, коли формується ставлення до обраної спеціальності, усвідомлюється її соціальна сутність.

Мета дослідження – вивчення особистості тренера у сучасній педагогічній системі за даними літературних джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. У практиці роботи тренерів виявляється ряд об'єктивних та суб'єктивних недоліків. Абсолютна більшість суспільних тренерів починають працювати без спеціальної підготовки, а зміст занять на короткочасних курсах та семінарах визначається тільки потребами практичної діяльності. Відсутність чіткої методики професіонального навчання та самоосвіти суспільних тренерів, недолік навчальних та методичних підручників, низька кваліфікація методистів також знижують ефективність роботи вихователів дитячих спортивних колективів. Усе це робить актуальними завдання теоретичного і практичного обгрунтування проблем педагогічної майстерності тренерів.

Педагогічна майстерність тренера – це комплекс умінь, необхідних для продуктивного вирішення педагогічних завдань. Педагогічне уміння – це спосіб дій, які ґрунтуються на сукупності знань, навиків, задатків та здібностей і свідомо реалізуються тренером у педагогічній ситуації [2].

Майстерність тренера має складний характер, обумовлений необхідністю рішення нескінченного ряду логічних взаємопов'язаних педагогічних завдань. Педагогічне завдання передбачає осмислення тренером кінцевої мети своєї діяльності та способів вирішення у процесі навчальної та позанавчальної діяльності співвідносних між собою стратегічних, тактичних і оперативних завдань. У способі вирішення завдання повинні відобразитись усі компоненти діяльності тренера.

Проблема діяльності є центральною. На різних рівнях майстерності тренера провідними стають різні компоненти структури його діяльності. Тому дуже важливо з'ясувати, які складнощі переживають тренери на різних етапах своєї роботи та намітити шляхи їх подолання, порівнюючи діяльність початкуючих та досвідчених тренерів.

Важливим складником майстерності тренера є його майстерність у формуванні особистості юного спортсмена. Процес формування особистості можна уявити як функціонування складної динамічної системи, взаємодія елементів якої обумовлена провідною роллю та авторитетом тренера, впливом зовнішнього середовища, станом підлітка. Тому майстерність тренера у цьому процесі потрібно розглядати як цілеспрямовану систему якостей особистості, регуляції відносин, обумовлених основними формами життєдіяльності підлітка, виявлення змін у становленні його особистості та визначення оптимальних засобів впливу на неї [4].

Однією з умов підвищення педагогічної майстерності є органічна єдність теоретичної, методичної та практичної діяльності тренера. Це передбачає глибоке і всебічне оволодіння теорією та методикою фізичного виховання, психолого-педагогічними знаннями, закріплення теоретичних знань у конкретному виді спорту та вироблення на їх основі практичних умінь, апробацію і перевірку знань і вмінь у самостійній педагогічній роботі, вироблення установки на подальше вдосконалення своєї майстерності шляхом самоосвіти. Випадання будь-якої з цих ланок веде до зниження ефективності діяльності тренера.

Майстерність у вихованні та навчанні юних спортсменів передбачає високу ступінь розвитку педагогічних знань, умінь та навиків. Якщо який-небудь компонент у структурі педагогічної діяльності тренера розвинений недостатньо, педагогічні впливи виявляються малоефективними.

Рівні майстерності тренерів орієнтують їх на поступове розширення і поглиблення діапазону спортивних та педагогічних умінь. Тому тренеру необхідно добиватися детальної обробки кожного уміння у всіх ланках навчання та виховання юних спортсменів, визначення ефективних критеріїв вирішення завдань, співвідношення власних умінь з еталонними, оволодіння функціональними знаннями, закріплення знань та вироблення умінь оперувати ними у практичній діяльності.

Організація педагогічного впливу ставить високі вимоги до творчості тренера. Тренери, як правило, достатньо глибоко розбираються в особливостях об'єкта впливу, але недостатньо осмислюють особливості власної творчої природи (зовнішність, міміку, експресію, виразні можливості та ін.), тобто не завжди спроможні продуктивно розпорядитися своїм психофізіологічним апаратом [1].

Однією із специфічних творчих проблем у діяльності тренера є ділення навчально-тренувального процесу на етапи, які утворюють динамічну систему, яка регулюється постійно виникаючими педагогічними завданнями, що потребує від тренера уміння оперативно орієнтуватися в обставинах які змінюються, аналізувати, приймати те або інше рішення.

Тренер зможе виконувати свої функції у педагогічній системі, тільки володіючи професійними знаннями, вміннями та навичками, а також визначеними якостями особистості.

Так, успішне керівництво навчально-виховним процесом залежить від ряду психологічних умов, найбільш важливими з яких ми вважаємо: ясність і чіткість мети формування особистості спортсмена, планування формування особистості в спортивному колективі, вивчення результатів процесу формування особистості спортсмена, психолого-педагогічну підготовленість, якості особистості й авторитет тренера [3].

Ясність мети навчально-виховної роботи допомагає визначити й успішно застосовувати необхідні для здійснення засоби і методи. З'ясувавши вимоги до формування особистості спортсмена, тренер зможе більш цілеспрямовано здійснювати розвиток його особистості в процесі навчально-тренувальних занять. Тренеру необхідно чітко визначати завдання теоретичної і практичної підготовки спортсменів, співвідношення загального і спеціального у формуванні їх особистості.

Однією з головних умов успіху керівництва навчально-виховним процесом є його планування, що забезпечує внутрішній взаємозв'язок всіх сторін цього процесу, підпорядкування його змісту, і засобів досягненню головної мети – формування особистості спортсмена.

Керівництво навчально-виховним процесом неможливе без вивчення його результатів, знання особливостей формування особистості спортсмена, аналізу умов навчання, виховання, практики, визначення можливостей і перспектив вироблення морально-вольових і фізичних якостей спортсмена.

Таким чином, керівництво навчально-виховним процесом ставить певні вимоги до особистості самого тренера. Так, психолого-педагогічна підготовленість дозволяє йому точніше визначати мету і засоби навчальної і виховної роботи, враховувати особливості індивідуальної і колективної психології спортсменів, швидше знаходити до них правильний підхід, з урахуванням їх особистісних якостей, уміло будувати взаємини, впливати на настрій і загальне ставлення до спорту в цілому [5].

Висновок. Теоретичний аналіз літературних джерел показав, що вивчення педагогічної майстерності тренера є сьогодні актуальною темою для багатьох досліджень. Крім високого рівня знань у галузі біологічних і психологічних процесів, тренеру необхідний цілий комплекс педагогічних та спеціальних здібностей.

Література

1. Волков Л. В. Теория и методика детского и юношеского спорта. – К.: Олимп. лит., 2002. – С. 29–37.
2. Деркач А. А., Исаев А. А. Творчество тренера. – М.: ФиС, 1982. – 239 с.
3. Деркач А. А., Исаев А. А. Педагогическое мастерство тренера. – М.: ФиС, 1981.
4. Дикунов А. И. Структура педагогического мастерства // Теория и практика физ. культуры. – 1994. – № 12.
5. Якимов А. М. Основы тренерского мастерства: Учеб.-метод. пособ. – М.: Терра-Спорт, 2003. – 176 с.

Анотації

У статті подано результати дослідження за даними літературних джерел, які вивчають особистість тренера, його педагогічну майстерність у сучасній системі та роль тренера у формуванні особистості юного спортсмена.

Ключові слова: тренер, майстерність, педагогічна діяльність, особистість.

В статье представлены результаты исследования по данным литературных источников, которые изучают личность тренера, его педагогическое мастерство в современной системе и роль тренера в формировании личности юного спортсмена.

Ключевые слова: тренер, мастерство, педагогическая деятельность, личность.

In the article results are presented researches from data of literary sources, which study personality of trainer, his pedagogical trade in the modern system ma role of trainer in forming of personality of young sportsman.

Key words: trainer, trade, pedagogical activity, personality.

Організаційно-виховні можливості фізкультурно-спортивної діяльності в аспекті формування соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка (м. Чернігів)

Постановка проблеми. Становлення сучасного українського суспільства вимагає невідпинного зростання значення виховного впливу фізичної культури та спорту у формуванні всебічно розвиненої особистості педагога. Фізична культура та спорт стають не просто предметом загальної уваги та інтересу з точки зору видовищ, а й першочерговим засобом, спрямованим на оздоровлення підростаючого покоління, на становлення фізичного розвитку молоді, на формування позитивного ставлення до занять фізичною культурою.

Такий інтерес до фізкультурно-спортивної діяльності характеризується її різноплановим та багатофункціональним соціальним та виховним впливом на всі сторони суспільного життя як окремої людини, так і всього суспільства [7]. Водночас фізкультурно-спортивна діяльність розглядається як один з ефективних засобів формування соціально значущої особистості педагога [6].

Саме тому цілеспрямоване використання фізкультурно-спортивної діяльності в процесі фахової підготовки вчителя фізичної культури має якнайширше розкривати своє важливе соціальне значення в становленні соціально-педагогічної свідомості майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відомо, що найважливішим фактором існування та життєдіяльності людини є її здоров'я. Оздоровча спрямованість фізичної культури позначається, перш за все, її впливом на підвищення фізичного розвитку, а відповідно й природних захисних функцій організму. А здоров'я людини при цьому слід сприймати як основу життєдіяльності та її соціальної активності [6].

Водночас висока емоційність, колективний характер, різноманітність позитивних мотивів, постійне прагнення до фізичного та духовного самовдосконалення, спрямованість на максимальну реалізацію особистих творчих задатків характеризують спортивно-фізкультурну діяльність як важливий засіб виховання учнівської й студентської молоді та підготовки її до майбутнього суспільного життя [4].

Крім того, у фізкультурно-спортивній діяльності не тільки використовуються її широкі можливості для зміцнення здоров'я й виховання та задовольняються особистісні духовні й матеріальні потреби, а й також відбувається становлення особистості спортсмена як важливого члена суспільства, який відчуває відповідальність за спортивну честь Батьківщини, яку він відстоює на світових спортивних аренах [3].

Саме тому фізкультурно-спортивна діяльність майбутнього вчителя фізичної культури розглядається як важливий соціальний компонент його фахової підготовки, оскільки значною мірою залежить від соціальних особливостей суспільства. Її характер обумовлюється соціально-економічною структурою суспільства: культура та спорт позитивно впливають на виховання майбутнього педагога, оскільки він повинен гармонійно поєднувати в собі духовне багатство, моральну чистоту та фізичну досконалість [2].

Мета дослідження – розкрити організаційно-виховні можливості та значення фізкультурно-спортивної діяльності у формуванні соціально-педагогічної активності майбутнього фахівця з фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки провідним як об'єктом, так і суб'єктом у цьому процесі є особистість фахівця з фізичного виховання, то саме від його здібностей залежить рівень виховного впливу засобів фізичної культури на суспільство взагалі. Саме тому значно підвищуються вимоги до фахової підготовки майбутніх вчителів фізичної культури та їхньої професійної характеристики.

Важливо також зазначити, що досягнення найбільшого оздоровчого ефекту засобом фізкультурно-спортивної діяльності пов'язується з розв'язанням ряду важливих питань: усвідомленим сприйняттям потреби у фізичних вправах, адекватністю фізичного навантаження індивідуальним можливостям, необхідністю раціональної регламентації їх спрямованості [8].

Водночас оздоровча спрямованість фізкультурно-спортивної діяльності залежить від: об'єктивних сучасних умов життя; соціально-економічних факторів; конкретних форм життєдіяльності, котрі дозволяють поширювати здоровий спосіб життя в основних сферах життя: навчальній, трудовій,

сімейно-побутовій, дозвіллі; сформованості системи ціннісних відносин, які спрямовують усвідомлену активність особистості на здоровий спосіб життя.

Метою фізкультурно-спортивної діяльності є не тільки оздоровлення студентської молоді, набуття ними відповідних знань, умінь і навичок, а й, перш за все, формування повноцінної, соціально зрілої та активної, всебічно розвиненої особистості. Виконання вищезазначених завдань досягається шляхом фізичного виховання студентської молоді завдяки використанню засобів фізичної культури: навчання руховим діям, проведення фізкультурно-оздоровчих заходів, спортивних тренувань та змагань тощо [1].

Характерною особливістю спортивної діяльності, яка створює потужний та спеціалізований вплив на розвиток якостей та здібностей майбутнього педагога з фізичного виховання, постає її змагальний характер: якості формуються та набувають певний характер у процесі боротьби за досягнення високих спортивних результатів [2].

У змагальній діяльності проявляються потреби особистості у самоствердженні, досягненні високого спортивного результату, взаємодії зі спортивним колективом. Вона стає важливим чинником у вихованні високої моральної культури особистості та її морально-вольових якостей, притаманних соціально спрямованій індивідуальності.

Одним із важливих аспектів виховання соціально активної особистості постає виховання в колективі. Виховання в студентському або спортивному колективі формує в майбутнього педагога почуття колективізму та відповідальності за свої дії, розуміння важливості взаємодії з іншими та того, що позитивний результат та ефективність взаємодії залежать від особистого внеску кожного в спільні дії. Такий підхід позитивно впливає на формування самостійності та ініціативності.

У процесі занять фізкультурно-спортивною діяльністю значно активізуються пізнавальні функції студентів та підвищується педагогічна спрямованість майбутніх педагогів, що, у свою чергу, сприятливо позначається на процесі його соціалізації. У результаті соціалізації майбутній вчитель фізичної культури стає функціональною частиною соціальної системи взаємозв'язків колективу. Дослідження показують, що соціальна активність особистості, яка займається фізкультурно-спортивною діяльністю, значно вища, ніж у тих, хто не займається нею [5].

У колективній діяльності виникає певна залежність кожного її члена від колективу, від своїх товаришів, що врешті-решт сприяє зміцненню колективних взаємовідносин та стає чинником емоційного задоволення від досягнення спільної мети.

Студентський та спортивний колективи вимагають від їх членів усвідомлення та поєднання особистих і суспільних інтересів, дотримання правил спортивної та суспільної етики. Водночас моральні стосунки є пріоритетним фактором у вихованні соціальної особистості, оскільки вони проявляються в різних сферах життєдіяльності, впливаючи на її свідомість, життєву та соціальну позицію, на особисту самооцінку.

Важливу роль у реалізації проблеми формування соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури відіграє спілкування в процесі фізкультурно-спортивної діяльності, яке відбувається як у навчально-виховному, так і спортивно-освітньому аспектах; як у тренувальному процесі, так і в спортивній діяльності та поза ними й вимагає від суб'єкта діяльності глибокого знання основ психології, умов існування в суспільстві та прагнення й можливості людини. У процесі фізкультурно-спортивної діяльності відбувається спілкування з новими людьми, знайомство з історією та культурою міст, що безпосередньо впливає на розвиток комунікативних якостей особистості.

Багатогранність виховного впливу фізкультурно-спортивної діяльності визначається й тим, як вона організована та чим мотивується, які створюються взаємовідносини та які проявляються нахили й інтереси, імпульсивні спонукання та бажання в ході неї. Раціонально організована та соціально спрямована діяльність у процесі спортивно-фізкультурної діяльності сприяє якісному вирішенню виховних завдань, вона є справжньою школою набуття духовного та морального досвіду, а сам процес залучення до неї – одним із вагомих засобів виховання.

Для успішної реалізації вчителем фізичної культури завдань спортивно-фізкультурної діяльності важливо враховувати умови, за яких досягається максимальна ефективність виховного впливу на учнівську молоді: доступність занять; якість тренувального процесу; індивідуальний підхід; запровадження інновацій вітчизняного та зарубіжного досвіду роботи в цих напрямках.

Особливе значення фізкультурно-спортивної діяльності полягає у формуванні всебічно розвиненої особистості педагога, вихованні в нього прагнення до самовизначення та самоствердження. Важ-

ливим у цьому аспекті є задоволення потреб майбутнього вчителя в емоційно насиченому спілкуванні в процесі фізкультурно-спортивної діяльності тощо.

Вплив фізкультурно-спортивної діяльності на формування соціально-педагогічної активності майбутніх учителів фізичної культури залежить від:

- *організації навчально-виховного процесу* (навчальні програми, робочі програми, навчально-методична література, форми, засоби, методи);
- *змісту навчально-виховного процесу* (які якості та вміння формуються, які засоби та методи використовуються);
- *форми організації навчально-виховного процесу* (лекції, семінари, диспути, колоквиуми, практикуми, практичні заняття, самостійна робота тощо);
- *методи навчально-виховного процесу* (активні методи навчання, метод педагогічних ситуацій, засоби інформаційних технологій тощо);
- *контроль* (педагогічний контроль, самоконтроль, комплексний контроль, урахування рівня активності при розподілі на проходження педагогічної практики в школі та літніх таборах тощо).

Як же впливає фізкультурно-спортивної діяльності на формування соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури?

На заняттях фізкультурної спрямованості майбутні фахівці з фізичного виховання отримують знання, уміння та навички, як теоретичні, так і практичні. “Гімнастика” дозволяє сформувати термінологічні знання про основу побудови рухів. Дисципліна “Спортивні ігри” сприяє вихованню колективізму та організаційних здібностей, відповідальності за свої дії, за результат гри тощо, “Легка атлетика” спрямована на розвиток рухових здібностей. Водночас раціональне поєднання всіх чинників вищезазначених навчальних дисциплін у комплексі навчально-виховного процесу на факультеті фізичного виховання призводить до формування активної рухової, педагогічної та соціальної позиції майбутнього вчителя фізичної культури. Поєднання навчально-виховного впливу різних навчальних дисциплін у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури стає важливою передумовою готовності до формування їхньої соціально-педагогічної активності.

Важливим засобом виховання студентської молоді є також масові фізкультурно-оздоровчі та спортивно-виховні заходи, які проводяться на факультеті фізичного виховання в межах навчально-виховної роботи вищого навчального закладу та поза ним та які свідчать про рівень соціально-педагогічної спрямованості вузівського навчально-виховного процесу. Вони дозволяють на більш високому рівні сформувати організаційні та організаторські вміння та навички.

Організаційні вміння, які притаманні соціально спрямованій особистості вчителя фізичної культури та проявляються при проведенні масових фізкультурно-оздоровчих і спортивно-виховних заходів, визначаються такими складниками: підготовка шкільного фізкультурного активу; організація випуску наочної фізкультурної агітації; організація та проведення фізкультурно-оздоровчих заходів; організація та проведення спортивних змагань та свят.

Організація фізкультурно-спортивної діяльності на факультеті фізичного виховання передбачає таку форму занять, як спортивно-педагогічне вдосконалення з багатьох видів спорту та танцювальних дисциплін: спортивна та художня гімнастика, спортивна боротьба, легка атлетика, лижні перегони та біатлон, плавання, спортивні ігри, бальні, естрадно-спортивні, сучасні, народні танці. На цих заняттях майбутні вчителі фізичної культури підвищують рівень особистої спортивної майстерності з окремого виду спорту, набувають теоретичного та практичного досвіду із проведення змагань з цього виду спорту, виховують особисті морально-вольові якості в процесі тренувань та змагань, прагнуть самоствердитись та самореалізуватись у сучасному суспільстві, вносять вклад у створення позитивного образу сучасного вчителя фізичної культури, який на високому рівні володіє руховими навичками.

Значний вклад у формування соціально-педагогічної активності на факультеті фізичного виховання вносить спортивна діяльність. Майбутні вчителі фізичної культури, які досягли високого рівня, спортивної майстерності, залучаються до різноманітних змагань як місцевого рівня, так і міжнародного. У змаганнях, прагнучи перемогти, вони демонструють набуті ними в процесі навчання якості та здібності, проявляють риси, притаманні їхньому характеру, вольові, моральні та етичні якості.

Ефективність фізкультурно-спортивної діяльності як засобу фізичної культури в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на факультеті фізичного виховання характеризується підвищенням загального рівня працездатності, створенням умов для зміцнення здоров'я, збільшенням тривалості високоактивного життя особистості, вихованням духовних та моральних

цінностей, становленням здорового способу життя, усвідомленням соціальної значущості фізичної культури та спорту.

Оскільки одним із найефективніших засобів формування соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури на сучасному етапі розвитку українського суспільства є спорт у всіх його проявах, то саме підвищення ролі фізкультурно-спортивної діяльності в підготовці майбутнього вчителя фізичної культури в сучасних умовах розвитку освіти постає важливою не тільки педагогічною, а й соціальною проблемою.

Висновки:

- фізкультурно-спортивна діяльність є одним із провідних чинників формування соціально-педагогічної активності майбутніх вчителів фізичної культури в процесі їхньої підготовки до майбутньої діяльності;
- урахування ролі фізкультурно-спортивної діяльності у формуванні соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури дозволяє значно підвищити рівень їхньої готовності до майбутньої діяльності.

Перспективи подальших досліджень полягають у врахуванні систематизованих вимог та можливостей фізкультурно-спортивної діяльності в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури до педагогічної діяльності.

Література

1. Бауэр В. Г. Социальная значимость физической культуры и спорта в современных условиях развития России // Теория и практика физ. культуры.– 2001.– № 1.– С. 50–56.
2. Бондаренко В. В., Перехрест А. Н. Спорт и воспитание личности // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання і спорту.– 2005.– № 10.– С. 205–208.
3. Євтушевська Н. Виховання особистості в спорті // Рідна шк.– 2005.– № 4.– С. 38–40.
4. Затилкін В. В., Лоза Т. О. Дослідження теоретичних основ мотивації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності студентів // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання і спорту.– 2003.– № 22.– С. 86–95.
5. Крамской С. И. Физическая культура как фактор социализации студенческой молодежи // Слобожан. наук.-спорт. вісн.– Х.: ХДАФК, 2003.– Вип. 6.– С. 195–197.
6. Лубышева Л. И. Социальная роль спорта в развитии общества и социализации личности // Теория и практика физ. культуры.– 2001.– № 4.– С. 11–15.
7. Операйло С. Фізична культура і спорт – реалії та перспективи в умовах розбудови національної освіти // Фіз. вих. в шк.– 2004.– № 4.– С. 8–11.
8. Сорокин Ю. С., Долинный Ю. А. Роль физического воспитания и спорта в жизни современного человека // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.– 2005.– № 22.– С. 105–107.

Анотації

У статті розглянуто організаційно-виховні можливості фізкультурної та спортивної діяльності у формуванні соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури.

Ключові слова: соціально-педагогічна активність, учитель фізичної культури, фізкультурно-спортивна діяльність.

В статье рассмотрены организационно-воспитательные возможности физической культуры и спортивной деятельности в формировании социально-педагогической активности будущего учителя физической культуры.

Ключевые слова: социально-педагогическая активность, учитель физической культуры, физкультурно-спортивная деятельность.

In article organizational-educational opportunities of sports and sports activity in formation of socially and pedagogical activity of the future teacher of physical culture are considered.

Key words: socially and pedagogical activity, the teacher of physical culture, physical-sports activity.

УДК 378:796

Анатолій Войнаровський

Інтенсивні освітні технології в професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання

© Войнаровський А., 2008

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державною національною програмою “Освіта” (Україна ХХІ століття) передбачаються дії, спрямовані на створення умов, які б допомогли формувати професійне мислення молодих учителів, підвищувати їх інтелектуальний потенціал, готувати до виховання учнів, розвитку його здібностей як творчої особистості. Необхідність дослідження технологій управління у професійній підготовці вчителя фізичної культури, врахування основних компонентів, що впливають на їх реалізацію, – провідна проблема сучасної педагогічної науки і практики, яка потребує всебічного і уважного вивчення та дослідження [1; 4].

Актуальність теоретичних та практичних аспектів формування знань та умінь у студентів факультетів фізичної культури зумовлена педагогічною потребою обґрунтування та використання інноваційних технологій управління у сучасній підготовці вчителя [1; 2; 3; 4]. Разом з тим, у педагогічній науці недостатньо досліджуються проблеми технологій організації професійно-творчої діяльності майбутніх фахівців.

Мета роботи полягає у визначенні сутності та розробці умов застосування інтенсивних освітніх технологій у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження ми виходили з того, що процес навчання двоєдиний: з одного боку, він породжує педагогічне середовище, що є для нього стрижнем, який об’єднує в єдине ціле всі різноякісні компоненти, а з іншого – процес навчання є функцією системних характеристик педагогічного середовища, його властивостей, що виникають в результаті руху середовища у часовому просторі. Під педагогічним середовищем ми розуміємо системну освіту, яку генерують учасники процесу навчання, пронизану специфічними, характерними саме для цієї освіти взаємодіями.

У ході констатуючого експерименту встановили, що дидактичні системи “учбова ситуація”, з яких складається процес навчання, включають: зміст навчання (учбове завдання), системи взаємодій викладача та студентів, дії (внутрішні і зовнішні) студентів і викладача, педагогічне середовище. Процес навчання – це цілісна сукупність учбових ситуацій, які поступово змінюють одна одну в часі, вирішення яких і припускає цілеспрямоване здійснення і закріплення змін і знань студентів (включаючи сферу розумових та практичних дій), у їхніх настановах, поведінці та розвитку.

Процес навчання, як нелінійний, має властивість розгалуження на підпроцеси, до яких належать процеси діяльності – викладання і учіння; психічні процеси – розумові, мотиваційні, емоційні; процеси самоорганізації і саморегуляції та ін. В контексті інтенсивних освітніх технологій особливий інтерес становлять ті механізми дидактичного процесу, впливом на які можна досягти істотного підвищення ефективності та якості фахової підготовки.

Наукове поняття “учіння” трактується нами як детермінований педагогічним середовищем процес надбання (зміни тих, що вже є), закріплення і застосування для вирішення учбових завдань способів пізнавальної діяльності студентів. Найважливішими принципами процесу учіння є: принцип мотивації, принцип усвідомленості (присвоювання цілі діяльності), принцип програмування діяльності, принцип оцінки рівня засвоєння діяльності, принцип активності [3].

До числа істотних положень, які визначають сутність інтенсивних освітніх технологій, належать:

- інтенсифікація навчання, по суті, полягає в ефективності професійної підготовки особистості;
- до провідних факторів інтенсифікації процесу навчання належать: система принципів процесу навчання, структура і зміст учбового матеріалу, організаційна структура процесу навчання, методи й засоби навчання, інтегративні фактори педагогічного середовища;
- якісні і кількісні характеристики процесу навчання базуються на оцінках продуктивності пізнавальної діяльності студентів;
- комплексний підхід до інтенсифікації процесу навчання зв’язаний з проблемою оптимізації цього процесу як цілісної системи.

Проводячи науково-дослідну роботу, ми переконалися, що організація процесу навчання в суворій відповідності з системою його принципів є необхідною умовою інтенсифікації цього процесу. Сформульована в цьому твердженні закономірність означає, що порушення вимог будь-якого з названих вище принципів не тільки виключає можливість інтенсифікації навчання, але й робить сам процес навчання щонайменше неповноцінним, який не дозволяє досягти мети навчання.

Ми виявили, що структура процесу засвоєння студентами факультету фізичної культури логіко-інформаційного матеріалу включає, на наш погляд, чотири фази: 1) фаза сприйняття і розуміння –

отримання інформації, селективне сприйняття, розуміння, короткочасне запам'ятовування; 2) фаза осмислення та запам'ятовування – включення інформації до системи знань, яка склалася, і переведення у довгочасну пам'ять; 3) фаза застосування, пошук, відтворення, практичне використання; 4) фаза контролю, контроль здійснюється паралельно першим трьома фазам.

Проведені нами експериментальні дослідження показали, що, по-перше, запам'ятовування нової інформації протікає паралельно з процесами поглибленого аналізу об'єктів, що вивчаються (встановленням причинно-слідчих зв'язків, залежностей, вичленуванням сутності, тобто осмисленням); по-друге, без операції осмислення не спостерігається і довгочасне запам'ятовування; по-третє, витрати учнями часу на складності еквівалентні витратам часу на осмислення та запам'ятовування. Звідси витікає досить складний для теорії інтенсифікації навчання дидактичний наслідок, який стосується планування часових витрат студентами на засвоєння нового матеріалу на аудиторних заняттях і поза розкладом. Справа в тому, що, складаючи тематичний (календарний) план проведення занять, ми виділяємо час на вивчення нового матеріалу в рамках розкладу занять, нерідко достатній лише на виконання студентами двох операцій – сприйняття і розуміння. Очевидно, такий підхід до організації навчання є повністю виправданим, тому що при раціональному розподілі бюджету часу на аудиторну і самостійну роботу поза рамками розкладу він надає студентам можливість засвоювати знання в значних обсягах.

Ми встановили – коли учбове завдання має проблемний характер, структура засвоєння студентами змісту учбового матеріалу дещо інша: 1) фаза сприйняття матеріалу та його попереднього аналізу; 2) фаза вироблення інструментальної гіпотези вирішення проблеми; 3) фаза перевірки гіпотези та її коректування; 4) фаза узагальнення способу дії; 5) фаза переносу узагальненого способу дії на клас ізоморфних проблемних завдань. У даному випадку пари операцій сприйняття – розуміння та осмислення – запам'ятовування реалізуються в процесі проходження відповідно до фаз 1–3 та 3–5 [1].

Аналіз розумової діяльності майбутніх фахівців фізичної культури у процесі вирішення проблемних завдань дозволяє висунути припущення про те, що в цьому процесі використовуються складні інтегровані системи розумових дій. Інтегрована система дій не просто включає велику кількість відомих людині базових розумових операцій (абстрагування, узагальнення, упорядкування тощо), а деяку нову складну розумову дію, до якої входять базові елементи.

З поглибленням знань ці інтегративні системи розумових дій безперервно зазнають змін у бік подальшого узагальнення і зростання. Кожного разу, коли студенту доводиться освоювати інформацію проблемного характеру, він створює для її перероблення спеціальні інструментарії, основу якого складають набуті раніше інтегровані системи розумових дій.

У процесі дослідження виникло питання: яким чином індивід, зіштовхнувшись з необхідністю оволодіння новою інформацією, керує процесом формування складних розумових дій. Ми переконалися, що тут найбільш загальним є підхід, коли дана проблемна ситуація розбивається на простіші, вирішення яких ґрунтується на використанні типових ситуацій застосування розумових дій та їх системних утворень. Під типовою ситуацією застосування розумових дій нами розуміється деяка велика кількість ознак з області можливого використання цієї дії. Ці ознаки накопичуються індивідом в міру оволодіння ним новими знаннями та розумовими діями і формуються в мисленні у термінах накопиченого знання типових ситуацій, нерідко мають дуже і дуже умовний характер.

В плані інтенсивних освітніх технологій вкрай важливим є напрямок, пов'язаний з формуванням у студентів раціональних пізнавальних дій [1]. Такі дії належать до числа інтегративних систем розумових дій, покликаних забезпечити професійними знаннями майбутніх учителів фізичної культури:

- засвоєння учбового матеріалу на мінімальній чисельності факторів, які розкривають досить повно його сутність;
- реальну можливість активно генерувати нові професійні знання на основі засвоєної інформації;
- економне використання потенційних можливостей логічного мислення та пам'яті;
- виникнення твердої впевненості в тому, що учбовий матеріал засвоєний.

Теоретичні шукання та одержані дані констатуючого експерименту дозволяють виділити такі умови формування у студентів раціональних пізнавальних дій: 1) приведення у відповідність змісту предмета та методів його викладання зі стадією оволодіння учнями розумовими діями (виклад змісту предмета мовою внутрішніх психічних структур учнів); 2) виконання вимог процедури згортання розумових дій; 3) зв'язане, системне уявлення нових знань, яке припускає їх засвоєння учнями у згорнутому вигляді; 4) розробка достатнього обсягу та різноманітність тренувальних вправ на вироб-

лення розумових дій; 5) оптимальний розподіл у часі тренувальних вправ на закріплення розумових дій.

У ході дослідження ми постійно додержувалися тези, що процес навчання належить до числа нелінійних. Тому йому іманентно притаманні властивості галуження, самоорганізації та саморозвитку. Названі властивості є наслідком функціонування найбільш тонких, глибинних структур процесу навчання. Розкрити ці структури – означає встановити механізми, впливаючи на які, можна досягти найвищої ефективності у навчання та вихованні учнів.

Проведений вище аналіз процесу навчання вказує на особливу дидактичну роль властивості нелінійності дидактичних форм засвоєння професійних знань студентами. Суть основної вимоги цієї властивості полягає в наступному: не порушуючи цілісності процесу навчання, структурувати його таким чином, щоб він розпадався природним чином на підпроцеси, кожний з яких у найповнішій мірі відповідав особистісним особливостям (розумовим, психічним, фізіологічним та ін.) конкретного учня. Нижче ми детально розглядаємо один з можливих шляхів реалізації цієї вимоги на прикладі методу нелінійного структурування процесу навчання з учбового предмету.

Механізми реалізації властивостей самоорганізації та саморозвитку процесу навчання по суті розкриваються у вимогах відомого принципу дидактики свідомості та активності студентів фізичної культури у процесі професійної підготовки. Неважко побачити, що умови активізації пізнавальної діяльності майбутніх вчителів найтіснішим чином пов'язані з умовами успішного протікання фаз навчання. Тому до цих умов ми відносимо такі чотири: 1) формування навичок аналізу учбової інформації (завдання); 2) формування навичок самоуправління процесом навчання; 3) формування мотивів діяльності; 4) організацію процесу навчання на основі його нелінійного структурування [3].

Проводячи дослідження, ми переконалися, що реалізація освітніх інтенсивних технологій вимагає адекватних комплексних дидактичних засобів. Цілком очевидно, що ці засоби повинні належати до числа складноструктурованих систем, які включають як елементи різні приватні психолого-дидактичні засоби, результативний вектор яких тільки й може привести до інтенсифікації процесу навчання.

Ми виявили, що одним із основних дидактичних засобів управління процесом навчання є учбовий матеріал. Вибір структури та провідних елементів змісту учбового матеріалу багато в чому визначає не тільки інтенсивність формування способів пізнавальної діяльності, але і в цілому ефективність протікання процесу професійної підготовки студентів. Грунтуючись на численних психолого-педагогічних дослідженнях професійної діяльності викладачів вузу, зробили висновок, що учбовий матеріал, який пропонується студенту, повинен вимагати від нього відкриття та освоєння в результаті пізнавальної діяльності загального способу (принципу, закономірності) вирішення відносно широкого кола теоретичних проблем і конкретно-практичних завдань.

Цей висновок може бути реалізований на рівні нормативних вимог дидактики у вигляді принципу потенційної надмірності учбової інформації. Принцип, який розглядається, вимагає розроблення такої технології процесу передачі студентам інформації, яка створює для них оптимальні умови для засвоєння професійних знань, які повідомляються у згорнутому вигляді, що дозволяє їм у майбутньому самим генерувати нові знання (виходити за межі засвоєної інформації). Тут під дією згортання знань розуміється процес, який реалізується тією чи іншою комбінацією методів, в результаті якого відбувається узагальнення об'єктів (процесів, відносин, схем міркувань тощо) у деяку цілісну розумову конструкцію на вельми обмеженій в кількісному відношенні чисельності (близько до одиничних елементів) подібних об'єктів (процесів, відносин, схем міркувань тощо).

На принципі потенційної надмірності інформації базується метод згорнутих інформаційних структур – один з двох комплексних методів навчання, розроблених нами з метою реалізації на практиці дидактичних засобів інтенсивних освітніх технологій, які обговорюються. Як свідчить досвід, практичне використання методу згорнутих інформаційних структур в учбовому процесі зв'язане з виконанням процедури структурування матеріалу дисципліни таким чином, щоб насамперед студентами засвоювались у вигляді деякого завершеного логічного конструкту узагальнені знання з наступною їх деталізацією у повній відповідності з вимогами наукової та методичної цілісності учбової дисципліни. Такий підхід до структурування учбового курсу виявляється несумісним з традиційними способами побудови матеріалу – лінійним та концентричним, а також різними варіантами їх сполучень. В даному випадку знання розгортаються в навчанні у вигляді цілісної наукової системи шляхом послідовного наповнення базового логічного конструкту вивідним і фактичним матеріалом.

Інші технологічні процедури методу згорнутих інформаційних структур розробляються, виходячи вже з результатів операції структурування учбового матеріалу. Серед цих процедур найбільш значущими в практичному відношенні можна вважати такі:

- відбір, а у випадку необхідності проектування нових дидактичних прийомів, які б забезпечували раціональні дії викладача та студентів у просторі даного педагогічного середовища;
- детальне визначення форм інтенсивності взаємозв'язків на всіх рівнях в просторі середовища;
- проектування системи зв'язків конкретних методів навчання з методами розумової діяльності студентів фізичної культури;
- організація пізнавальної діяльності майбутніх учителів з акцентом на продуктивні методи їх розумової діяльності (узагальнення, аналітико-синтетичний, пошуковий).

У ході дослідження виявили, що метод нелінійного структурування процесу навчання дозволяє організувати вивчення дисципліни у вигляді цілісних навчальних систем, які, по-перше, виходячи з характеристик даного педагогічного середовища, оптимальним чином інтегрують у єдине ціле зміст дисципліни, форми та методи самостійної роботи, та, по-друге, надають кожному студенту фізичної культури можливість вибору найбільш прийнятної для нього моделі навчання. Технологічні процедури методу, що розглядається, передбачають:

- проектування системи діагностичних процедур, що дозволяє скласти уявлення щодо пізнавальних особливостей особистості майбутнього вчителя фізичної культури;
- нелінійне структурування процесу навчання на основі розгалужених програм вивчення учбових дисциплін, які надають можливість урахувати мотиваційні настанови, інтереси, пізнавальні та інші особливості особистості учня;
- самоорганізацію студентами у максимально можливій мірі своєї учбової діяльності з урахуванням даних діагностики пізнавальних особливостей особистості;
- рейтингову оцінку професійних знань, спрямовану на стимулювання використання студентом тих видів пізнавальної діяльності, які пов'язані з самостійним освоєнням нових знань, творчим пошуком та експериментуванням.

У ході проведення дослідження ми переконалися про важливість суті нелінійної структуризації в процесі навчання студентів з учбової дисципліни. На першому етапі структуризації складається матрична сітка дисципліни, яка може розглядати як результат виконання таких процедур: 1) всі розділи дисципліни нумеруються у порядку, який відображає її логічну структуру; 2) всі теми (питання) розділу нумеруються двома числами, розділеними крапкою, з яких перше число – номер розділу, а друге – номер теми; 3) складається таблиця, нульова колонка якої містить в собі перелік найменувань розділів і тем з їх номерами, а нульовий знак містить тільки номери тем (питань); 4) у перетині рядка та колонки ставиться відмітка, наприклад, “плюс”, якщо матеріал теми рядка використовується для розкриття змісту теми, номер якої вказаний у колонці, і на перетині рядка та колонки ставиться одиниця, якщо, в свою чергу, зміст теми даного рядка розкривається на основі понять та висновків відповідної теми з числа занумерованих у колонці. Якщо в рядку стоїть більша кількість “плюсів”, то цей факт вказує тему, зміст якої має особливе значення для розуміння матеріалу інших тем курсу. Такі теми ми далі будемо називати вузловими.

На другому етапі нелінійного структурування процесу навчання розроблюється, виходячи з матричної сітки дисципліни, проект розгалуженої програми вивчення її студентами, який передбачає: 1) співвіднесення кожному розділу згідно з його рівнем складності та обсягом рангового балу; 2) визначення тематики і змісту першого внутрішнього модуля курсу (на практиці цей модуль складається, як правило, в основному з вузлових питань); 3) створення кожним студентом свого графіка проходження курсу в цілому, що не збігається з лінійним порядком тем, який зафіксований у нульовій колонці матричної сітки курсу (другий модуль курсу). Істотно відмітити, що другий модуль курсу, поряд з розділами державної програми дисципліни, включає додатково ще 3–4 розділи, тісно пов'язані за своїм змістом зі спеціальними дисциплінами та завданнями підготовки майбутніх спеціалістів до творчої діяльності. Студенту надається право включати до власної програми дисципліни, яка ним розробляється, лише окремі розділи зовнішнього модуля при умові, що їх загальна кількість буде не менше ніж заздалегідь обумовлена.

Студент має право протягом семестру складати у встановлені терміни будь-який розділ курсу, що вивчається. Позитивна оцінка (задовільно і вище) виставляється у балах, причому оцінка “задовільно” відповідає приблизно мінімальній кількості балів та розділ. Студент, знання якого з того чи

іншого розділу оцінені позитивною кількістю балів, звільняється на іспиті від складання матеріалу цього розділу.

Такий підхід дозволяє ґрунтовно зупинитися на аналізі суті дидактичних систем інтенсивного навчання. Характерною рисою таких систем є інтенсифікація процесу навчання в максимально припустимих межах. У дидактичних системах інтенсивного навчання кожен студент (незалежно від форми організації учбових занять) має індивідуальну програму навчання, покликану забезпечити йому оптимальне проходження процесу навчання з розумним та економним використанням його психічних та фізіологічних можливостей, з найдоцільнішим відбором змісту підготовки та одночасно форм організації, прийомів та методів самостійної роботи.

З приведеного нами аналізу суті інтенсифікації процесу навчання випливають такі умови синтезу дидактичних систем інтенсивних освітніх технологій: 1) всебічний облік характеристик педагогічного середовища, в просторі якого реалізується процес навчання; 2) надання процесу навчання здатності адаптуватися до індивідуальності кожного студента; 3) створення учнями оптимальних умов для узагальненого засвоєння професійних знань та дій; 4) збільшення до гранично можливого рівня щільності потоків учбової інформації; 5) відмова від лінійної структури в організації мережі інформаційних потоків у педагогічному середовищі в усіх випадках, коли така структура не продиктована учбовою необхідністю; 6) співвіднесення методів навчання з цільовими настановами на оволодіння учнями конкретними методами розумової діяльності; 7) збільшення питомої ваги тих форм організацій, які забезпечують найсприятливіші умови для протікання процесів взаємодії студентів фізичної культури у досягненні ними цілей професійної підготовки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнення важливих аспектів технології навчання у професійній підготовці вчителя фізичної культури передбачає здійснення ґрунтовного аналізу ролі інтенсивних освітніх технологій як необхідної умови діяльності вищих навчальних закладів. У системі інтенсивного навчання кожен студент має індивідуальну програму навчання, покликану забезпечити йому оптимальне проходження навчального матеріалу з найдоцільнішим відбором форм організації, прийомів та методів роботи.

Подальших досліджень потребують питання поєднання інтенсивних та традиційних технологій навчання.

Література

1. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології: Навч. посіб.– К.: Просвіта, 2000.– 368 с.
2. Омельченко С. Д. Формування педагогічної техніки як компонента педагогічної культури майбутнього вчителя: Автореф. дис. ... канд. пед. наук.– Х., 1995.– 24 с.
3. Падалка О. С. Професійно-економічна підготовка вчителя: Монографія.– К.: Четверта хвиля, 2001.– 310 с.
4. Смолюк І. О. Педагогічні технології: дослідження соціально-особистісного аспекту.– Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1999.– 294 с.

Анотації

У статті висвітлено сутність, роль та умови застосування інтенсивних освітніх технологій у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: професійна підготовка, фахівці фізичної культури, освітні технології.

В статье раскрыты сущность, роль и условия применения интенсивных образовательных технологий в профессиональной подготовке будущих учителей физической культуры.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, специалисты физической культуры, образовательные технологии.

This article looks at on main points, role and sphere of application of intensive educational technologies in professional training for future teachers of Physical Education.

Key words: professional training, specialists in Physical Education, educational technologies.

Закономірності розвитку фізичної культури на території України

Луцький інститут розвитку людини університету "Україна" (м. Луцьк)

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія фізичної культури вивчає виникнення і розвиток засобів, форм, методів, теорій та систем фізичного виховання на різних етапах існування суспільства [3]. Водночас прослідкувати й обґрунтувати еволюцію фізичної культури з найдавніших часів до наших днів можна лише на основі об'єктивних закономірностей. Тому вивчення закономірностей розвитку фізичної культури є важливою проблемою історії, теорії та методики фізичного виховання.

Історичні аспекти фізичної культури були предметом численних досліджень [3; 4; 5; 12]. У наукових роботах висвітлені причини виникнення фізичної культури [8; 9], розвиток системи тіловиховання окремих народів [6; 11], використання традицій фізичної культури в сучасних умовах [5; 11]. Водночас, недостатньо вивченими лишаються питання щодо закономірностей виникнення і розвитку фізичної культури.

Завдання дослідження:

1) вивчити основні підходи до визначення закономірностей розвитку і функціонування фізичної культури;

2) окреслити зміст основних закономірностей розвитку фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій практиці існують різні підходи до визначення й обґрунтування закономірностей розвитку і функціонування фізичної культури [5; 6; 8; 12 та ін.]. Однією з перших фундаментальних досліджень цієї проблеми була робота Н. А. Пономарьова [7]. Передумовами виникнення фізичної культури він вважає універсальність людської природи та географічні умови її проживання, що реалізуються тільки через працю, яка є об'єктивною основою фізичної культури. Головна причина її виникнення і розвитку залежить від суспільних потреб людини. Одним з найбільш загальних законів фізичної культури є її залежність від способу виробництва матеріальних благ. Цей закон обумовлює виникнення, розвиток і зміну історичних типів фізичної культури, що відповідають суспільно-економічним формаціям.

В той же час Н. А. Пономарьов зазначає, що у фізичній культурі діють закономірності, виражені її внутрішніми тенденціями (розширення сфери її діяльності, набуття більш узагальненого (самостійного) характеру, інтенсифікація впливу на людину, збільшення кількості функцій і компонентів, рівневий її розвиток у окремих людей, а також країн, взаємозбагачення між країнами і народами і т. ін.).

Значний внесок у дослідження зазначеної проблеми вніс Н. І. Пономарьов [8; 9; 10] основі аналізу змісту понять "закон", "закономірність", "принцип", "правило". Зважаючи на культурологічні та педагогічні аспекти фізичної культури, автор обґрунтовує основний закон функціонування й розвитку фізичної культури – обумовленість її економічним і соціально-політичним укладом суспільства, з якого, на думку автора, випливають основні принципи розвитку соціалістичної фізичної культури: прикладність, всебічність, оздоровча спрямованість, ідейність, наукова обґрунтованість, інтернаціоналізм, плановий характер розвитку. Фізична культура в своєму функціонуванні й розвитку підлягає також закону підвищення потреб. Відносна самостійність фізичної культури виражена в її внутрішніх законах: постійне перетворення масової фізичної культури в її всенародність, єдність структурних елементів, об'єктивна цілеспрямованість і самоцільність, протиріччя характеру функціонування й розвитку.

Про тенденції розвитку фізичної культури наголошує також В. М. Видрін [1]. Ними, на думку автора, є: підвищення її значення як частини культури, розвиток ініціативи й соціальної активності народу в зазначеній галузі, поширення можливостей з метою вияву видів діяльності як складовими частинами структури особистості, формування і розвиток теорії фізичної культури та виділення її в самостійну галузь наукових знань, подальша інтенсифікація дії фізичної культури на людину, збільшення кількості функцій, інтернаціоналізація, розширення використання технічних засобів, подальше її вдосконалення спеціальних засобів, методів фізичного розвитку і спортивного тренування, а також форм управління й керівництва.

Дещо інший підхід до обґрунтування закономірностей фізичної культури висловив С. В. Молчанов [4]. На його думку, в галузі діють загальні і власні закони. Загальні закони (основний закон мети і засобів, соціально-цілеспрямованого розвитку фізичної культури, вільної взаємодії інтересів учасників фізкультурної діяльності) визначають головні цілі розвитку фізичної культури і діють на всіх

стадіях фізкультурної діяльності (створення, розмноження, засвоєння, забезпечення), а власні (закон підвищення ефективності фізкультурної діяльності, взаємообумовленості і підвищення її потреб, хоч і мають прояви на всіх стадіях цілісного фізкультурного процесу, в свою чергу, відображають сутність відношень лише одного з них.

Крім цього, в науковій літературі виділено й інші закономірності розвитку фізичної культури, зокрема підготовка населення до другої й оборонної діяльності, спортивна спеціалізація, оздоровча спрямованість, загальнонародний характер, наукова обґрунтованість, зв'язок з матеріальним і духовним виробництвом загальнонародний характер, різнобічний розвиток фізичних здібностей, фізична досконалість людей, покращання умов праці та побуту, підвищення працездатності, продовження творчого довголіття, збільшення тривалості життя, вплив на формування способу життя, зв'язок з ідеологією, політикою, мораллю, естетикою, широкий розвиток суспільних починів, демократичних основ управління, постійне вдосконалення наукових основ системи фізичного виховання й системи управління, підвищення рівня спортивних досягнень на основі належних матеріальних і соціальних культурних умов життя народу, покращання охорони здоров'я, масового розвитку фізичної культури і спорту.

Досліджуючи українську народну фізичну культуру, Є. Н. Приступа [11] констатує нерівномірність її розвитку впродовж історичних періодів, залежно від співвідношення низки суб'єктивних та об'єктивних факторів зовнішнього і внутрішнього походження. До найсприятливіших внутрішніх факторів розвитку фізичної культури автор відносить такі: антропологічні (морфофункціональні та етнопсихічні), соціальні (економічні, політичні, культурні) та природні (географічні, кліматичні). Найсуттєвішими зовнішніми факторами розвитку української народної фізичної культури є: відсутність протягом тривалих періодів власної держави, іншоетнічні запозичення засобів фізичного виховання, культурні, економічні, політичні впливи інших народів.

Українська народна фізична культура, як педагогічне явище, функціонує згідно з об'єктивно існуючими закономірностями, на підставі яких Є. Н. Приступа [11] сформулював такі педагогічні принципи: природовідповідності, народності і культуровідповідності, самодіяльності. В системі народної фізичної культури зазначені принципи набувають специфічного забарвлення у зв'язку з необхідністю врахування особливостей і закономірностей педагогічного процесу фізичного виховання.

На основі матеріалів дослідження, частково на інтегративній, базовій, духовно-фізичній сутності фізичної культури, розумінні біосоціокультурної сутності людини, врахуванні вікової еволюції її фізичного потенціалу і основних тенденцій розвитку суспільних процесів Ю. М. Ніколаєв [5] поділяє закономірності розвитку фізичної культури на п'ять основних груп:

1. Абсолютна необхідність формування фізичної культури кожною особою для її оптимального розвитку, починаючи з раннього віку до 20–25 років (коли відбувається інтенсивний розвиток рухової функції й закладається база фізичних якостей та моторних здібностей), і протягом усього життя (коли необхідно підтримувати режим помірної рухової активності, не допускаючи різкого зниження фізичного потенціалу). Ігнорування цієї закономірності несе суттєві "витрати" як для окремої людини, так і для суспільства в цілому.

2. Взаємообумовленість розвитку фізичної й духовної культур людини при визначаючій ролі останньої. Це пов'язано з пріоритетом духовних начал у житті людини й суспільства, обумовлених складними процесами, які проходять у фізичній культурі під впливом науково-технічної революції, а також пріоритетом духовного засвоєння об'єктів реальності, які передбачається змінити. Саме на цій основі до фізичної культури ставляться вимоги гармонійного поєднання фізичних якостей з цілою низкою здібностей психічного й інтелектуального порядку.

3. Збільшення за мірою прогресивного розвитку суспільства тенденції взаємозалежності, взаємопідтримки, взаємопроникнення фізичної культури на рівні її структурних компонентів і форм (фізичного виховання, спорту, фізичної рекреації й рухової реабілітації), взаємодії з іншими видами культури (матеріальної, духовної, художньої та ін.) і в межах культури з компонентами соціальної системи (матеріальним виробництвом, духовним виробництвом, суспільних відносин та ін.) і далі міжнародними системами. Це обумовлено виявом потреби суспільства в гармонізації сутнісних (фізичних і духовних) сил людини на шляху його всебічного й гармонічного розвитку, принципом системності в функціонуванні й розвитку соціальних явищ.

4. Постійний поступальний розвиток фізичної культури, пов'язаний з переходом від одного порядку взаємовідношень і рівня функціонування в системі до іншого. В результаті цього фізична культура набуває більш сучасного виду, посилює й розвиває риси передуючої системи, надає їй нової глибини й багатства змісту.

5. Фізична культура тісно пов'язана в своєму розвитку й функціонуванні з законом підвищення потреб, що й пояснює її вплив на формування всебічного й гармонічного розвитку особистості. Цей закон характеризується тенденцією неухильного зростання особистих потреб людей, пов'язаних із посиленням якісних вимог до них – постійним і всебічним підвищенням у їх структурі пізнавальних, естетичних, морально-етичних та інших інтелектуальних потреб, зростання творчої діяльності людей. У зв'язку з цим гостро постає питання про підвищення якісної сторони впливу фізичної культури на особистість.

Отже, у виявленні закономірностей розвитку фізичної культури спостерігається великий діапазон думок, висновків та рекомендацій. Безумовно їх кількість і зміст обумовлювалася соціально-політичним ладом в країні. Тому значна кількість закономірностей мають винятково ідеологічний характер без достатнього наукового обґрунтування. У дослідженнях присутня неоднорідність у виділенні закономірностей фізичної культури, відсутність чітких методологічних основ, у зв'язку з чим має місце змішання основних рис, принципів, функцій, які властиві розвитку фізичної культури. Крім того, у дослідженнях велике розмаїття думок пов'язане з недостатньо чітким розмежуванням термінів “закон”, “закономірність”, “принцип”.

Закон – це, передусім, об'єктивність, те, що не залежить від волі й бажання людини, від її свідомості. Іншою важливою ознакою закону є необхідність такого зв'язку, що неминуче виявляється в процесі розвитку того чи іншого явища. Якщо виникає щось нове, то воно обов'язково пов'язане зі старим, не відкидає старого цілком, а з необхідністю “знімає” потрібне для подальшого розвитку. Цей зв'язок є необхідним і загальним, тобто він є постійним, внутрішнім і таким, що неминуче повторюється, якщо виникають умови для дії такого зв'язку. Можливість узагальнення якраз і ґрунтується на тому спостереженні, що приблизно за однакових умов можуть відбуватися схожі події, тобто необхідні суттєві зв'язки між речами будуть зберігатися. Закон – філософська категорія, що відображає істотні, загальні, необхідні, стійкі, повторювані відношення залежності між предметами й явищами об'єктивної дійсності, які випливають з їхньої сутності [2].

Розрізняються закони природи й закони суспільства. Перші діють стихійно. Другі – виявляються через свідомі дії людей. Це накладає певний відбиток на дію законів. Закони суспільства можуть ігноруватися, гальмуватися людьми тощо. Суспільне життя підпорядковане певним об'єктивним законам, їх системі. Однак ці закони не рівнозначні. Одні діють завжди і скрізь, інші – лише в певний час і на певній стадії розвитку. Тому у філософії розрізняють закони розвитку й закони функціонування суспільства.

Закони розвитку – це закони, які діють протягом усієї історії людства й характерні для соціальної форми руху матерії. До таких законів слід віднести закон про визначальну роль способу виробництва у суспільному житті, про визначальну роль суспільного буття щодо суспільної свідомості тощо. Закони розвитку визначають зміну стану суспільної системи у часі. Це масштабні закони. До них також належать основні закони діалектики, які виявляють свою дію і в суспільстві.

Закони функціонування – це закономірні об'єктивні зв'язки, які діють у даний момент часу, на даному етапі розвитку суспільства, на певній його стадії. Закони розвитку й закони функціонування співвідносяться як загальне й особливе.

З категорією “закон” має зв'язок категорія “закономірність”. Це не тотожні поняття. Вони є однопорядковими, бо відображають необхідні, об'єктивні, загальні зв'язки, які існують в об'єктивній дійсності.

Що ж стосується співвідношення понять “закон” і “закономірність”, то одні автори під закономірністю розуміють єдність законів галузі, спільний їх зв'язок, у якому закон – окремий елемент всієї сукупності. Інші дослідники розглядають закономірність як певну наукову тенденцію прояву закону, який ще не вдається виявити в “чистому вигляді”, або дію закону у вигляді визначеної, більш-менш вираженої тенденції, яка торує собі шлях крізь безліч випадкових, незакономірних в цьому відношенні явищ.

Ми виходили з того, що закономірність є ширшим поняттям, ніж закон. Це сукупна дія багатьох законів, які конкретизують, наповнюють певним змістом закономірність розвитку природи й суспільства.

Базуючись на засадах теорії наукового пізнання, діалектичного характеру взаємодії, взаємовпливів етнічного, загальнонаціонального, загальнолюдського для суспільного прогресу, багатофакторності й інтегративності історичного розвитку та аналізі літературних і фольклорних джерел, нами було визначено такі основні закономірності розвитку фізичної культури:

1. Відповідність історичним епохам та соціальним умовам.
2. Природовідповідність.
3. Взаємовплив регіональних, національних та міжнаціональних компонентів фізичної культури.

Зазначені закономірності потребують додаткового обґрунтування й разом з тим є основою для аналізу й розвитку фізичної культури як в Україні, так і в інших країнах.

Висновки та перспективи подальших досліджень

1. У сучасній науково-методичній літературі спостерігається великий діапазон думок і рекомендацій щодо закономірностей розвитку фізичної культури. При цьому часто змішуються принципи, функції, основні риси фізичної культури. Частина закономірностей мала винятково ідеологічний характер.

2. Зважаючи на об'єктивний історико-педагогічний аналіз розвитку суспільства, можна виділити такі закономірності розвитку фізичної культури: відповідність історичним епохам та соціальним умовам; природовідповідність; взаємовплив регіональних, національних та міжнаціональних компонентів фізичної культури.

Подальших досліджень вимагають питання взаємовпливів різних систем фізичної культури, трансформації засобів тіловиховання протягом певних історичних періодів.

Література

1. Выдрин В. М. Советская физическая культура как феномен культурной революции в СССР: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук.– М., 1980.– 41 с.
2. Енциклопедія Української РСР.– К., 1987.– Т. 4.– С. 176.
3. История физической культуры и спорта / Под ред. В. В. Столбова.– М.: ФиС, 1983.– 359 с.
4. Молчанов С. В. Триаединство физической культуры.– Минск: Польша, 1991.– 141 с.
5. Николаев Ю. М. Теоретико-методологические основы физической культуры в преддверии XXI века.– СПб.: СПбГАФК им. П. Ф. Лесгафта, 1998.– 217 с.
6. Полеску І. К. Становлення та розвиток фізичної культури і спорту народів Балканського півострова: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук.– К., 1997.– 48 с.
7. Пономарев Н. А. Методологические основы наук о физической культуре.– Л., 1978.– 47 с.
8. Пономарев Н. И. О законах функционирования и развития физической культуры.– Л., 1989.– 21 с.
9. Пономарев Н. И. Основы социологии физической культуры.– Л., 1976.– 58 с.
10. Пономарев Н. И. Социальные функции физической культуры и спорта.– М.: ФиС, 1974.– 287 с.
11. Приступа Є. Н. Становлення і розвиток педагогічних основ української народної фізичної культури: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук.– К., 1996.– 48 с.
12. Цьось А. В. Розвиток фізичного виховання на території України з найдавніших часів до початку XVIII століття: Автореф. дис. ... д-ра наук фіз. вих. і спорту.– Х., 2004.– 46 с.

Анотації

Аналіз науково-методичної літератури, умов розвитку суспільства дав змогу визначити такі закономірності розвитку фізичної культури: відповідність історичним епохам та соціальним умовам; природовідповідність; вплив регіональних, національних та міжнаціональних компонентів фізичної культури.

Ключові слова: фізична культура, закономірності, розвиток, закони.

Анализ научно-методической литературы, условий развития общества дал возможность определить такие закономерности развития физической культуры: соответствие историческим эпохам и социальным условиям; природосоответствие; влияние региональных, национальных и межнациональных компонентов физической культуры.

Ключевые слова: физическая культура, закономерности, развитие, законы.

The analysis of scientific and methodical literature allowed to define such regularities of physical culture development as correspondence to historical epochs and social conditions, nature correspondence, influence of regional, national and international components of physical culture.

Key words: physical culture, regularities, development, laws.

ЗМІСТ

Історичні, філософські, правові та організаційні проблеми фізичної культури

Ігор Бакіко, Віталій Дмитрук, Володимир Ковальчук Історичний розвиток шкільних програм із фізичної культури в Україні в кінці XIX – на початку XX століття.....	3
Світлана Бреславська-Кемінь Українська фольклорна традиція як засіб формування здорового способу життя.....	6
Віталій Вербицький Діяльність “потішного” руху на території Одеського навчального округу та його значення в розвитку шкільного фізичного виховання	9
Едуард Вільчковський, Анастасія Вільчковська, Володимир Пасічник, Андрей Дибовський, Анджей Чвенар Шляхи відродження сучасних олімпійських ігор.....	13
Жанна Вірна, Оксана Іванашко Життєвий шлях та спортивна кар’єра фахівця.....	17
Галина Власюк, Любов Терешко До питання про діалектику духовного і матеріального у фізичному вихованні	22
Виктор Вовк, Лариса Вовк Педагогические проблемы управления процессом преемственности физического воспитания личности.....	25
Яна Герасимович Формування здорового способу життя молоді	28
Ніна Деделюк Зміст фізичного виховання і здорового способу життя у літературних пам’ятках IX–XIV століть	32
Олександра Дубогай, Марина Євтушок Зміст та результативність шкільної інноваційної діяльності в системі здоров’язберігаючих технологій	36
Вікторія Дук Вплив товарів-субститутів на попит і пропозицію у сфері спортивно-оздоровчих послуг	40
Ольга Єжова Життєві цінності учнівської молоді закладів профтехосвіти	44
Сергій Єрмаков Критерії визначення якості наукових видань.....	47
Василь Зігунов Історичні аспекти розвитку федерації спортивного туризму України	54
Аркадій Кисельов, Ігор Рожков, Станіслав Главатий, Олександр Козубенько, Анатолій Руденко, Василь Майоров, Андрій Чернозуб Миколаївському обласному спортивному яхт-клубу – 120 років.....	56
Тетяна Кононенко Роль туристичної сфери в системі соціально-економічних пріоритетів розвитку України	60
Валерій Косяк Многоликий ритм	63
Олена Котова Професійна підготовка фахівців фізичного виховання у світі сучасної педагогічної освіти.....	67
Геннадій Кураса Розвиток футболу на Миколаївщині в період Російської імперії та на початку радянських часів.....	70

Віталій Лелека	
Теоретичне обґрунтування проблеми здорового способу життя викладачів кафедри військової підготовки	73
Тарас Маланюк	
Особливості використання наявних туристсько-краєзнавчих ресурсів Івано-Франківщини в організації виховної роботи дитячо-юнацького туризму	76
Олег Михайлик	
Здоровье как жизненная ценность: историко-философская ретроспектива.....	81
Богдан Мицкан	
Природа та здоров'я людини: дістетика душі й тіла	84
Вадим Мужичок	
Формування знань у галузі фізичної культури як основного компонента загальнонародської культури студентів ВНЗ.....	89
Олена Муратова, Ніна Сахно	
Обізнаність як основний фактор впливу на формування свідомого ставлення студентської молоді до власного здоров'я	92
Інна Омеляненко	
Термінологія в наукових дослідженнях із проблеми адаптації.....	95
Тарас Палагнюк	
Вплив масових спортивних заходів на формування особистості молодшої людини.....	97
Анна Приходько	
Практическая деятельность В. К. Крамаренко в области физического воспитания и спорта в досоветский период.....	99
Олег Слімаковський, Оксана Волошин, Ігор Соляник, Надія Малетич	
Історичні традиції та особливості застосування засобів української народної фізичної культури у життєдіяльності молоді	104
Світлана Степанюк, Сергій Голяка, Інна Городинська	
Від спорту дитячо-юнацького до Олімпійських вершин	108
Юрій Степанюк	
Філософія здоров'я людини як основа здорового способу життя.....	111
Юрій Суббота	
Физическая культура в иерархии ценностей современного студента	114
Ірина Тадєєва	
Характеристика розрізнення студентами понять “здібності” й “обдарованість”.....	118
Олена Твердохліб, Санія Шарафутдінова	
Аналіз біоінформаційних аспектів культових психосоматичних практик найдавніших культур.....	121
Олександр Трифан	
Фізична культура та дитячий волейбол на Закарпатті	124
Олександра Цибанюк, Василь Музика	
Проблеми фізичного виховання у творчій спадщині українських педагогів (друга половина XIX – початок XX ст.)	128
Олена Ярмошук, Володимир Ковальський	
Алгоритм створення тимчасової міжвідомчої комісії як консультативно-дорадчого органу з питань реклами у спорті	131
Лилия Ясько, Юрій Ясько	
Особенности функционирования детско-юношеского футбола в Украине	134

Професійна підготовка фахівців фізичної культури і спорту

<i>Галина Балахнічова, Лідія Завацька, Людмила Заремба</i> Технологія професійного формування майбутнього вчителя фізичної культури	138
<i>Оксана Вацеба, Орест Куценко</i> Підготовка науково-педагогічних кадрів – важливий складник діяльності вищих навчальних закладів фізкультурного профілю	142
<i>Олег Винничук</i> Упровадження технології тестування як засобу підвищення якості підготовки фахівців (переваги та недоліки)	146
<i>Георгій Гац</i> Діагностична діяльність учителя фізичної культури.....	149
<i>Андрій Герасимчук, Ольга Ужеліна, Наталія Базилюк, Світлана Каленська</i> Новітні педагогічні технології в галузі фізичного виховання	152
<i>Михайло Гончерюк</i> Дослідницька діяльність учителя фізичного виховання як показник його професіоналізму	155
<i>Мирослава Данилевич, Марта Ярошик</i> Оцінювання організації та проведення занять із теорії і методики фізичного виховання у ЛДУФК згідно із кредитно-модульною системою	159
<i>Світлана Демчук, Людмила Чалій</i> Актуальність туристської підготовки у професійному становленні фахівців із фізичної культури.....	162
<i>Krystyna Dudkiewicz, Arkadiusz Kaźmierczak</i> Trudności w pracy nauczyciela wychowania fizycznego	166
<i>Олександр Ємець</i> Ситуаційні технології в підготовці вчителя фізичної культури	170
<i>Катерина Єрусалимець, Божена Іваськів, Ірина Олійник</i> Використання сучасних інформаційних технологій у підготовці фахівців із фізичної культури.....	173
<i>Наталія Іщук</i> Духовні цінності майбутніх учителів фізичної культури	175
<i>Роман Карнюк</i> Теоретичні засади професійної готовності до педагогічної діяльності майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання	178
<i>Марина Карченкова, Дмитро Довгань</i> Особливості професійно-прикладної підготовки майбутніх учителів фізичної культури	181
<i>Михаил Кобринский, Елена Заколотная</i> Использование воспитывающих ситуаций в развитии нравственных качеств личности студентов вуза физической культуры	185
<i>Галина Кондрацька</i> Роль фізкультурної освіти в навчально-пізнавальній діяльності студентів	189
<i>Михайло Кричфалушій</i> Готовність майбутнього спортивного педагога до науково-дослідницької діяльності	192
<i>Олена Кузнєцова</i> Організація самостійної роботи студентів педагогічних вузів із дисципліни “Теорія і методика тестування у фізичному вихованні”	195
<i>Олександр Курок, Ольга Шовкопляс</i> Особливості підготовки фахівців із фізичного виховання для дошкільних навчальних закладів.....	200

Володимир Кучеренко, Михайло Васірук Організація викладання дисципліни “лижний спорт” в умовах кредитно-модульної системи підготовки	204
Світлана Мальона Правова культура як чинник професійної діяльності фахівців фізичної культури	207
Сергій Мединський, Юрій Мосейчук Особливості практичної діяльності у рамках навчального процесу напряму підготовки 6.010201 “Фізичне виховання” (на прикладі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича)	211
Ірина Мінжоріна, Надія Ільків Особливості рейтингової системи під час оцінювання спецдисципліни “Легка атлетика та методика викладання”	214
Андрій Огнистий, Катерина Огніста Досвід магістерської підготовки з дисципліни “Методика викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах” в умовах кредитно-трансферної системи навчання	217
Володимир Омеляненко Використання ресурсів Інтернету в біологічній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури	220
Ірина Панасюк Підготовка вчителів фізичної культури до проведення тренінгів.....	225
Володимир Пасічник Про деякі аспекти професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Польщі (2000–2005 роки)	227
Роман Проць Історико-педагогічні етапи становлення професійної підготовки фахівців фізичної культури у Східній Галичині у ХХ столітті.....	231
Максим Рипунов, Сергій Віцько Оптимізація соціально-психологічної адаптації студентів-спортсменів до процесу навчання у ВНЗ.....	234
Володимир Сергієнко Модульно-рейтингова система з легкої атлетики у процесі підготовки вчителів фізичної культури.....	238
Андрій Слобожанінов, Юрій Тумак Стан та напрями вдосконалення системи підготовки фахівців для фізичного виховання і спорту	242
Вадим Смолюк, Ярослав Павленко Конструювання процесу фізичного виховання.....	245
Анна Степанко Мотивація як компонент готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи з фізичного виховання школярів	249
Наталія Тимчишена Сучасний тренер у педагогічній системі	252
Володимир Черняков Організаційно-виховні можливості фізкультурно-спортивної діяльності в аспекті формування соціально-педагогічної активності майбутнього вчителя фізичної культури	254
Анатолій Войнаровський Інтенсивні освітні технології в професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання.....	258
Валентина Романюк Закономірності розвитку фізичної культури на території України	263

Наукове видання

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ, СПОРТ І КУЛЬТУРА ЗДОРОВ'Я У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

**Збірник наукових праць
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Т. 1**

Друкується в авторській редакції

Коректори: В. С. Голюк, В. І. Гребенюк, М. П. Гребенюк, Г. О. Дробот, З. С. Мацюк, Л. С. Пащук,
В. С. Сикора, Т. В. Яков'юк, Н. Я. Ярмольчук
Оператори: Н. С. Раш, О. С. Шумік
Верстка М. Б. Філіповича

Підписано до друку 13.05.2008. Формат 60×84¹/₈. Папір офсетний. Гарн. Таймс. Друк цифровий.
Обсяг 31,62 ум. друк. арк., 28,7 обл.-вид. арк. Наклад 500 пр. Зам. 2033. Редакційно-видавничий відділ
“Вежа” Волинського національного університету ім. Лесі Українки (43025 Луцьк, просп. Волі, 13).
Друк – РВВ “Вежа” ВНУ ім. Лесі Українки (Луцьк, просп. Волі, 13). Свідоцтво Держ. комітету
телебачення та радіомовлення України ДК № 3156 від 04.04.2008 р.

режиссер-мультипликатор

РЕЖИ

СЕРГЕЙ